ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 1
MARDI
1er AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·656 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·656

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՒ ՎԵՐՋԸ՞

Անպայման անհրաժե՞շտ էր, որ այս անհեթեթ, չիմարապատում պատերազմը գար, վերջնապէս հաստատելու համար թէ Տը Գօլ լաւագոյնս մկրտած էր Միացեալ Ազգերու այս աւելորդ կազմակերպութիւնը, երբ պայն որակած էր՝ ce machin: Աւելի քան երբեք, ողբացեալ Ազգերու Դաշնակցութեան այս ժառանգորդը ցոյց տուաւ թէ ոչինչ կրցաւ ընել տէրը մնալու համար իր կոչումին, պահպանելով համաշխարհային խաղաղութիւնը, երբ մանաւանդ, աշխարհի հզօրագոյն պետութիւնը, որ կը յաւակնի ամէն ինչ ընելու յանուն ազատութեան եւ ժողովրդավարութեան, ի՛նչ արհամարհանք ցուցաբերեց անոր հեղինակութեան հանդէպ:

Եւ ահաւասիկ պատերազմ մը որ ոչ մէկ արդարացի պատճառաբանութիւն ունի, ոչ մէկ օրինական բնոյթ: Բաւեց որ Խորհրդային Միութեան քայքայումը խախտէ աշխարհի մէկ որոշ հաւասարակշռութիւնը, որպէսզի ԱՄՆ կարենան ընել ինչ որ ուզեն, ո՛ւր որ ուզեն, երբ որ ուզեն, յարձակելով երկրի մը վրայ, երբ որուէ գազուս պէլի չկար, պարզապէս, որովհետեւ Ուաշինկթընն նստած բազմնեռու խմբակ մը դրդուած ինչ ի՛նչ չահերէ –եւ միակը քարիւղը չէ– վճռած է իր կարգուկանոնը հաստատել հոն ուր կ'ուզէ:

Ու ռումբերը կը տեղան: Կը տեղան ամէն տեղ, տուներու, չուկաներու, ժողովրդական թաղամասերու վրայ: Կը մեռնին մանուկներ, կիներ, ծերուներ: Վերջապէս մարդիկ որոնք ոչ մէկ կապ ունին ասոր անոր անխոստովանելի նպատակներուն հետ: Այս ձեւով է, որ Ամերիկացիք եկած են զիրենք ազատագրելու: Նախ՝ սպաննելով:

Եւ դեռ այս ամբողջն ալ կ'ըլլայ նաեւ յանուն Աստուծոյ: Ամերիկան օր մըն ալ կը ճշդէ օգնութեան կանչելու համար Աստուած որ պաշտպանէ Ամերիկան, քանի զինուոր, զէնք, հրթիռ, զինամթերք, ռումբ չբաւեցին ու ամերիկեան բոլոր հաշիւները սխալ ելան: Կայծակ պատերազմը որ քանի մը օրէն մաքրագործած պիտի ըլլար Ս. Հրեսէյնը եւ ամբողջ ժողովուրդ մը, պասրայէն Պաղտատ պիտի ողջունէր Թեքսասներէն եկած այս ժպտադէմ զինուորները որոնք ազատութիւն կը բերէին իրեն, տեղի չունեցաւ: Ոչ ոք, Ուաշինկթընի մէջ, պահ մ'իսկ խորհած էր որ ամէն ժողովուրդ, թէկուզ բռնատիրոջ մը իշխանութեան տակ, նախ եւ առաջ իր հողը, իր հայրենիքը կը պաշտպանէ որեւէ օտար յարձակողի դէմ: Այս ժողովուրդն ալ, իր կարգին, ի՛ր Աստուածը օգնութեան կը կանչէ, որ պաշտպան հանդիսանայ եւ դուրս վռնտէ թշնամին:

Աստուծոյ կը մնայ իր ընտրութիւնն ընել: Բայց, ի՞նչ ընել, երբ մարդը միշտ գայլ մը կը մնայ մարդուն համար: Ամերիկեան աշխարհի հզօրագոյն պետութիւնը, որ իր սարսափազդու ուժով, կատարելագործուած զինամթերքով, դոր փորձելու ալ առիթ է, կը խորտակէ փոքրիկ երկիր մը, որ այս միջոցին, ոչ ոքի կը սպառնար եւ կը հետեւէր ՄԱԿ-ի քննիչներու ապագինման հրահանգներու:

Ու ի տես այս բոլորին, կը ծնին տարաբնական հարցումներ: Արդեօ՞ք, նախընտրելի չէր նախ Միացեալ – Նահանգները ապագինել, ապա լուծել Միացեալ Ազգերու այդ կազմակերպութիւնը –ce machin–:

Բայց, ուշ է, անշուշտ, Իրաքի «ազատագրումը» պիտի չարունակուի: Ամերիկեան յաղթանակն ալ աւելի քան հաւանական է:

Եւ վերջը՞:

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊՈՒՇ ԵՒ ՌԸՄՍՖԵԼՏ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԻՆ

ՄԻՇՏ ԶՈՀԵՐ ԵՒ ԱՆՈՐՈՇ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ-ավերջը նոյնքան մահացու եղաւ Իրաքի համար: Ռումբերը անխնայ տեղացին Պասրա, Պաղտատ, Մուսուլ եւ այլուր: Ուրբաթ, Մարտ 28–ին, Պաղտատի հիւսիսային արուարձաններէն Ալ – Նասէրի չուկային վրայ ինկած ռումբերէն 50 հոգի մեռած է, գլխաւորաբար կիներ եւ մանուկներ եւ 47 հոգի ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Պուշի ազատագրել ուզած ժողովուրդը աւելի քան երբեք ըմբոստացած է եւ Պուշը կը նկատէ «անճնասէր սատանայ մը»:

Նոյն օրը, Ապահովութեան Խորհուրդը, միաձայնութեամբ քուէարկեց թիւ 1472 բանաձեւը, որ թոյլ կու տայ «քարիւղ սնունդի փոխարէն» ծրագիրը:

***

Շաբաթ օր, Մարտ 29–ին, Պուշ խոստովանեցաւ որ «պայքարը այլեւս կատաղի է եւ չենք գիտէր թէ որքա՞ն կրնայ տեւել: Բայց, ելքը գիտենք, Իրաքեան վարչակարգը իշխանութենէն պիտի վտարուի եւ Իրաք ազատ պիտի ըլլայ»: Պաշտպանութեան նախարարութիւնը 120 հազար զինուոր եւս պարտի զրկել, կացութիւնը բարելաւելու համար: Կռիւները բուռն են, դիմադրութիւնը զօրաւոր:

Արդէն իսկ ծայր տուած են քննադատութիւնները Պուշի եւ Ռըմսֆելտի դէմ, քանի ոչինչ կ'ընթանայ ինչպէս իրենք նախատեսած էին: Զինուորականներ եւ ՍԻԱ–ն կը բողոքեն, որ զիրենք լաղդ չէ եղած: Նիւ – Եորքըր պարբերականը, որ լոյս կը տեսնէր Մարտ 31–ին, հրատարակած էր ռազմագէտ զինուորականներու յօդուածները, ուր խնդրոյ առարկայ են նախագահ եւ նախարար:

Պաշտպանութեան նախարարութեան մէկ պատասխանատուն չի վարանիր ըսելու «Ռըմսֆելտն է որ այս խայտառակ վիճակը ստեղծեց, որովհետեւ չատ զօրք չէր ուզեր տեսնել ցամաքին վրայ»: Ռըմսֆելտ իր պաշտպանութեան համար, կը յայտնէ թէ ծրագրին հեղինակը զօրավար Թ. Ֆրէնքս է, բայց, դոհ է որ իրեն կը վերագրուի, ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ:

***

Մարտ 31–ին, Ամերիկացիք 41 մեռեալ ունէին (3–ը Թռանի նոր արկածի մը հետեւանքով) իսկ Անգլիացիք՝ 24: Բայց, ինչ որ յստակ է, այն է որ պատերազմին ակիզբն է միայն, կրնայ չատ, չատ երկար տեւել: Ռմբակոծութիւններն ալ կը չարունակուին նոյն սաստկութեամբ, Պաղտատ, Պասրա, Մուսուլ, մինչ Քիւրտերը կը յառաջանան դէպի Քէրքիւք:

Շաբաթ, Մարտ 29–ին, անճնասպանական արարք մը նոր մահոդութիւն մը պատճառեց Ամերիկացիներուն: Արդարեւ, չորս զինուորներ սպաննուեցան թափկարդ կառքի մը պայթումէն, Նաճաֆի մօտ, հինգերորդ մեռեալն ալ քամիքազն էր: Պաղտատ յայտնեց թէ նմանօրինակ արարքներ պիտի բազմանան: Կամաւորներ կը հաւնին ամէն կողմէ:

Բրիտանացի բանբերին համաձայն, Իրաքի զօրավար մը զերի ինկած է, ինչ որ Պաղտատ հերքեց:

ԱՄՆ բաւական զինամթերք գաչած է Թուրքիային, Մարտինէն դէպի Իսքէնտրուն փոխադրելով, անկէ ալ ռազմաճակատ տանելու համար:

***

Նոխուներու սկիզբէն ի վեր երկու լրագրողներ սպաննուած են եւ 15 ուրիշներ ալ անհետացած: Երկրին հարաւը քաոս կը տիրէ եւ «Առանց սահմանի Թղթակիցներ»ու կազմակերպութիւնը չի ծածկեր իր մտահոդութիւնը:

***

Հակապատերազմեան ցոյցերը կը չարունակուին ամէն կողմ: Շաբաթավերջին, ամէնէն բազմամարդ ցոյցերը տեղի ունեցած են Ասիոյ մէջ, գլխաւորաբար Ինտոնեզիա:

ՄԱԿ–ի քննիչներու ղեկավարը՝ Հանս Պլիքս յայտարարեց թէ չատ յուսախար է, որ չկրցան ապագինել Իրաքը խաղաղօրէն: Կարելի է պիտի չյաջողէին, բայց, հարկ էր փորձել:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵԹԱՆԻԱՅի ՄԷՋ է (հիւսիսային Իսրայէլ) որ անճնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է կիրակի, Մարտ 30–ին: Պաղեստինցի քամիքազ մը կրած ռումբը պայթեցուցած է Լոնտոն քաֆէի պատըշգամը: 30 հոգի վիրաւորուած են, ոմանք ծանրօրէն:

ԹՐՔԻԾ ԷՌԼԱՑՆԶի օդանաւ մը, որ Պոլիս – Անգարա գիծը կ'սպասհովէր, պարտաւորուեցաւ իր ճամբէն չեղիլ, Մարտ 28–ին, օդահէնի մը սպառնալիքին տակ: Էջք կատարեց Աթէնք եւ 194 ճամբորդները ողջ առողջ էին:

ՊՈԼԻՍ

Ս. ԽԱՉ ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ ԴԱՏԸ ՑԵՏԱՁԳՈՒԱԾ

Ս. Խաչ Դպրեվանքի դէմ Պոլսոյ կուսակալութեան կողմէ բացուած դատին առաջին նիստը տեղի ունեցած է Մարտ 20–ին: Ինչպէս գրած էինք, դպրոցը պատկան իշխանութիւններուն կողմէ վարձք չի նկատուիր, այլ անճնական նախաձեռնութիւն: Առ այդ, կ'ըսուի թէ կալուածի տէր ըլլալու իրաւունք չունի եւ ունեցածները պէտք է փոխանցուին պետական գանձին:

Դատին առաջին նիստին ներկայացած են Դպրեվանքի տնօրէնը, վաստակաւոր ներսը, վարչական խորհուրդի նախագահը: Փաստաբանները խնդրած են որ յաւելեալ ժամանակ տրուի իրենց, ինչ որ ընդունուած է դատաւորին կողմէ: Դատը յետաձգուած է Մայիս 6–ին:

ԹԷՆԻՍ

ՓՏիԹ Պիսքէյնի Մասթըրսներու մրցաշարքին, Ազասի անդամ մը եւս յաղթեց, աւարտականին պարտութեան մատնելով սպանացի Մօյան 6–3, 6–3:

ԼՈՒՐԵՐ ՓՈՒԼՅԹԷՆ

Քուէյթի Հայոց ազգային առաջնորդարանը Մարտ 28 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ թէ պատերազմի առաջին օրէն իսկ, համաձայն նախապէս կատարուած կարգադրութեան, առաջնորդ Տօրիւն Արք· Պապեանի եւ ազգային մարմնի անդամներուն հետ հերթով ներկայութիւն պահած են համայնքէն երիտասարդներ, որեւէ անակնկալի պարագային օգտակար ըլլալու համար:

Ինչպէս տեղեկ պահուած են Արամ Ա· կաթողիկոսը եւ Քուէյթի հայութեան վիճակով մատհոգ այլ երկիրներու թեմականներ, մամուլի ներկայացուցիչներ ու անհատներ, հայ ազգային հաստատութիւնները, քուէյթաբնակ Հայեր որեւէ վնաս չեն կրած: Դպրոցները որոնք չաբաթ մը փակուած էին, վերաբացուած են Մարտ 29–ին: Սրբոց Վարդանանց եկեղեցիին մէջ արեւագալի, հսկումի արարողութիւններ եւ պատարագներ տեղի կ'ունենան կանոնաւոր կերպով որոնց ներկայ կ'ըլլան մեծ թիւով հաւատացեալներ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՆՐԱՀԱԻԱՔՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Մարտ 28–ին նոր հանրահաւաք մը տեղի ունեցած է Մատենադարանի հրապարակին վրայ, կազմակերպութեամբ Ս· Դեմիրճեանի կոմիտէականներուն: Ելոյթներ ունեցած են Ալ· Բազէեան, Արամ Սարգսեան, Արամ Կարապետեան, ինքը՝ Ս· Դեմիրճեան: Նիւթ եղած են ընտրութեան խարդախութիւնները, ներկայի իշխանութեան ապօրինի ըլլալը, Տ· Նաղ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՓՈՒՆԹՈՒՂ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԼԱՆՏԱ. 1 – 0

«Եւրօ 2004»ի գոհան մրցումներուն, Զ· խմբակին մէջ, Շաբաթ, Մարտ 29–ի իրիկունը Հայաստան 1 – 0 յաղթեց Հիւսիսային Իրլանտայի, Երեւանի մէջ: Ճաղթական կէտը նշանակեց Արթիւր Պետրոսեան 86–րդ վայրկեանին:

Ներկայիս այս խմբակը կը պարզէ հետեւեալ պատկերը· –

1·– Սպանիա 7 կէտ
2·– Ուկրանիա 6
3·– Հայաստան 4
4·– Յունաստան 3
5·– Հիւսիսային Իրլանտա 1

***

Նախորդ օրն ալ, Աբովեանի Կոտայք մարզադաշտին վրայ տեղի ունեցած եւրիտասարդներու մրցումը նոյնպէս վերջ գտած է ի նպաստ Հայաստանի՝ 2 – 0 արդիւնքով: Կէտերը նշանակած են Արսէն Մելոյեան եւ Վահէ Դաւթեան:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

Yves TERNON

MARDIN 1915

Anatomie pathologique d'une destruction*

Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Թրքական պաշտօնական շրջանակները, պատմաբանները եւ լրագրողները որքան յամառօրէն կը ջանան Հայկական ցեղասպանութեան կանխամտածուած ծրագիրը եւ գործադրութիւնը ուրանալ եւ փոքր Ասիոյ դրեթէ բոլոր գաւառներու Հայ բնակչութեան տեղահանութեան ու ազսոր ղրկապատճառը անոնց ըմբոստութեան, իսկ մէկ միլիոնէ աւելի զոհերն ալ պատերազմի ընթացքին տէրութեան «անբաւարար» միջոցներուն վերապրել, զանազան պաշտօնական թէ մասնաւոր դիւաններու մէջ պահուած եւ հետզհետէ երեւան եկող այլազան վաւերաթուղթեր եւ վկայութիւններ անգամ մը եւս անարդութեան սիւնին կը գամեն այդ անհեթեթ եւ չինծու վարկածին հեղինակները:

Վերոյիշեալ խորագրով եւ Փարիզի Հ. Բ. Ը. Միութեան գրադարանի մատենաշարի չարքէն լոյս տեսած այս չափորոշ հատորը Տօքթոր Ի. Թէրնոնի կողմէ պատրաստուած է եւ թրքական պաշտօնական տեսակէտը ջրող մանաւանդ չէզոք ակնատեսներու վկայութիւններու հաւաքածոյ մըն է: Ան կը վերաբերի Տիգրանակերտ նահանգին ենթակայ Մարտին գաւառի Հայ կաթողիկէ համայնքին դէմ գործադրուած Մեծ ոճիրին որուն հետեւանքով այդ փոքր համայնքը հիմնայատակ կործանեցաւ: Եւ այդ փոքրաթիւ համայնքը ուրիշ կարգ մը գաւառներու մէջ համակրութիւն կամ ծաւալուն դեռին գտնող յեղափոխական չարժումներուն հետ որեւէ յարաբերութիւն ալ չունենալով, Օսմանեան կառավարութեան ժառանգորդ այսօրուան Թուրք հանրապետութեան վարիչները ոչ մէկ կերպով կրնան արդարացնել Մարտինի Հայոց եւ այլ քրիստոնեայ բնակիչներու տարագրութիւնը եւ անոր յաջորդող սպանութիւնները:

*
**

Թէրնոն այս հատորին պատրաստութեան համար ի բաց առեալ յետ-պատերազմին լոյս տեսնող վերապրողներու յուշերէն են վկայութիւններէն եւ կարգ մը կարեւոր հրատարակութիւններէ – ինչպէս Տրապիզոնի հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Նազլեան Արք.ի յուշերը (երկու հատոր), օգտուած է մանաւանդ վերջերս լոյս տեսնող քանի մը կարեւոր հատորներէ որոնք Վատիկանի քաջալերանքով, Մարտինի հայ կաթողիկէ համայնքի նահատակ առաջնորդ Իգնատիոս Մալոյեան Արք.ի (1869 – 1915) Հոկտեմբեր 2001–ին երանացման առիթով, յետ երկարատեւ հարցաքննութիւններու եւ պրպտումներու հրատարակուեցան:

Թէրնոն երկար նախաբանի մը մէջ (18 էջ) կը թուէ այն բոլոր պատճառները որոնք դինք մղած են Մարտին գաւառի հայ կաթողիկէ համայնքին դէմ կատարուած ոճիրներու լուսաբանութեան անհրաժեշտութեան մասին մանրամասնօրէն անդրադառնալէ յետոյ կ'անցնի Մարտինի եւ շրջակայքի նահանգներու հազարամեայ պատմութեան ուր ամփոփ կերպով կը ներկայացուի տեղացի զանազան քրիստոնեայ ժողովուրդներու՝ Ասորիներու, Քաղդէացիներու, Սուրիացի Արաբ քրիստոնեայ ժողովուրդներու փոխ – յարաբերութիւններուն եւ նաեւ անշուշտ տեղւոյն հայ կաթողիկէ համայնքին, որոնք նախապէս Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ անդամները, յետկաթողիկէ միսիոնարներու աշխոյժ գործունէութեան, դաւանափոխ եղած են: Հայ համայնքը կը գրէ Թէրնոն, «20–րդ դարու սկիզբը ամբողջովին հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ անդամներէն կը բաղկանար: Զանազան տուեալներու յենլով Թէրնոն կ'եզրակացնէ թէ Մարտին գաւառի ընդհանուր քրիստոնեաներուն թիւը էր 74470 հոգի (տե՛ս, էջ 188) որուն մէկ եօթներորդը հայ, չուրջ 10·500 հոգի: Մարտինի առաջնորդ Մալոյեան Սրբազան 1910–ին այդ պաշտօնին կոչուած էր: Մարտին գաւառը Տիգրանակերտի կուսակալէն կը ստանար եւ պարտադրուած էր գործադրելու:

1914–ի Նոյեմբերի սկիզբը, ըստ Գերմանիոյ հետ 1914 Օգոստոս 2–ին ստորագրուած գաղտնի դաշինքի տրամադրութիւններուն, Օսմանեան կայսրութիւնը դաշնակիցներու դէմ պատերազմին կը մասնակցէր: Պետութեան Ներքին նախարարութիւնը թշնամի տէրութիւններու դիւանագէտներուն եւ գաւառներու մէջ գտնուած վարժարաններու եւ այլ հաստատութիւններու օտարահպատակ փըրանսացի եւ անգլիացի միսիոնարներուն կ'ազդարարէր առանելագոյն մէկ ամսուան ընթացքին երկրէն հեռանալ: Եթէ դիւանագէտները կրցան չուտով հեռանալ, նոյնը չեղաւ հեռաւոր գաւառներու մէջ պաշտօնավարող բոլոր միսիոնարներուն համար: Հաղորդակցութեան եւ ճամբորդութեան պայմաններու դժուարութիւնները երբեմն զանոնք պարտադրեցին ամիսներով տեղւոյն վրայ մնալու: Մարտին գաւառի մէջ Դոմինիկեան երեք վարդապետներ՝ Ժաք Ռէթօրէ, Սիմոն եւ Պէրրէ երկար ամիսներ տեղւոյն վրայ մնալով քրիստոնեայ ժողովուրդներուն եւ ի մասնաւորի Հայ Կաթողիկէ համայնքին վիճակած զողգոթային անվիճելի վկաները եղան: Եւ այս հատորը յատկապէս անոնց վկայութիւններէն ներշնչուած է:

Ծանօթ է թէ Երիտթուրքերու Պոլսոյ կեդրոնական Կոմիտէն, 1915 տարուան փետրուար ամսուան վերջը յետ գաղտնի ժողովի մը, կ'որոշէր օսմանահպատակ բովանդակ հայ ժողովուրդը տեղահան ընել ու բնաջնջել: Նոյնիսկ այդ հայրենասիրական (*) պարտականութեան համար բազմահազար չարագործներ եւ մարդասպաններ ազատ արձակուեցան: Մարտ 1915–ի սկիզբը, գաւառներու բոլոր վալիները (կուսակալ) գաղտնի հրահանգ կը ստանային իրենց նահանգներու հայ բակիչները աքսորելու համար պատրաստ դտնուելու: Տիգրանակերտ նահանգի կուսակալ Համիտ Պէյ Ներքին գործոց նախարար Թալէաթի կ'իմացնէր թէ «ոչ մէկ պատճառ կը տեսնէ իր նահանգի հայ բնակիչները տարագրելու քանի որ անոնք օրինապանց ոչ մէկ գործունէութիւն ցոյց տուած են»: Երբ Համիտ Պէյ տեսաւ թէ իր քանիցս կատարած դիմումները ապարդիւն մնացին, առաջինը եղաւ որ իր հրաժարականը ներկայացուց պետութեան ծրագրած ոճիրին մեղսակից չըլլալու համար: Թալէաթ Տիգրանակերտի կուսակալ կարգեց բնիկ Կովկասի չերքէզներէն տօքթոր Ռէշիտը: Այս վերջինը իր վրայ դրուած յոյսերը լի ու լի եւ եռանդով արդարացուց ... Ան նախ սկսաւ 1915 տարուան Մայիսին Տիգրանակերտի կեդրոնին Հայ առաջնորդը՝ Զղլտաեան Սրբազանը, եւ երեւելի դէմքերը՝ մտաւորական, վաճառականներ ձերբակալել տալ դէնք պահելու ամբաստանութեամբ: Զանոնք մաս առ մաս կարաւաններով հեռացնելէ եւ ըսպանել տալէ յետոյ, հրահանգեց բովանդակ հայ ժողովուրդը տեղահան ընել հաշիւ մէկ – երկու օր մեկնումի պատրաստութեան պայմանաժամ տալով: Ռէշիտ միշտ ալ ուշ ընդդիմութեան տեղի չտալու համար բոլոր դիմողներուն կը կրկնէր որ «կառավարութիւնը առժամեայ միջոցներ ձեռք առած է»: Տօքթոր Ռէշիտ Մարտինի մութասարրըֆ (կառավարիչ) Հիլմի Պէյի Մայիս ամսուն (1915) կը հրահանգէր իր գաւառին հայ բնակչութիւնը եւս աքսորել (տե՛ս էջ 112): Երբ Հիլմի Պէյ կը ստանայ այդ հրամանը եւ ըստ Հայր Ռէթօրէի վկայութեան, Ռէշիտի կը տեղեկացնէ «Ոչ մէկ մեղադրանք կրնամ ընել Մարտինի քրիստոնեաներուն հանդէպ, հետեւաբար ձեր հրամանը պիտի չգործադրեմ»: Իսկ քաղդէացի վկայի մը համաձայն, Հիլմի Պէյ պրած է «Մարտինի Հայերը կաթողիկէ կրօնքին կը պատկանին, արաբախօս են, Լուսաւորչական Հայոց հետ ոեւէ յարաբերութիւն չունին: Անոնք անկախութեան հոսանքէն չեն վարակուած եւ դէնք ալ չունին»: Հիլմի պէյ քանիցս Պոլիս Թալէաթին կը դիմէ եւ երբ իր բոլոր դիմումները անօգուտ կը մնան, ի վերջոյ կը հրաժարի: Ռէշիտ Հիլմի Պէյի Մուսուլի կառավարիչ նշանակուելէն յետոյ է որ Տիգրանակերտի ոստիկանապետ Մէմտուհը, կուսակալութեան դրագիր Իպրահիմ Պէտրէթթինը եւ իր թիկնապահ Շաքիրը, Մարտին կ'ուղարկէ որպէսզի Ներքին նախարար Թալէաթի հրահանգները տեղացիօրէն գործադրէին:

Մարտինի հայ կաթողիկէ համայնքին դողգոթան կը սկսի Յունիս 3, Հինգշաբթի օր, Սուրբ Աստուածածնի տօնախմբութեան դիւերը: Մուհեթիկ մը կը չրջի քրիստոնեաներու թաղերը եւ ժողովուրդին կը տեղեկացնէ թէ «կառավարութեան հրամանով դիւերը փոդոց ելլել արդիլուած է»: Նոյն միջոցին Իգնատիոս Արք. եւ վեց վարդապետներ կը հրաւիրուին կառավարչատուն: Ոստիկան պինուորներ համայնքին ծանօթ դէմքերը մի առ մի կը ձերբակալեն եւ կը բանտարկեն: Իգնատիոս Սրբազան չարչարանքի կ'ենթարկուի: Իր դէմ եղած ամբաստանութիւնն է իբր թէ «զէնքեր պահած են Հայերը» եւ իրմէ կը պահանջուի ըսել թէ ո՞ւր պահուած են: Առաջնորդ Սրբազանը եւ միւս եկեղեցականները չարչարանքի կ'ենթարկուին խոստովանելու համար բան մը որ գոյութիւն չունի: Յունիս 11–ին բոլորը միասին ոստիկան – պինուորներու առաջնորդութեամբ հետիոտն դէպի Տիգրանակերտ ճամբայ կը հանուին: Ոստիկանապետ Մէմտուհ մահուան սպառնալիքով կը փորձէ Մալոյեան Արք.ին մահմետական կրօնքը ընդունիլ տալ: Բայց ան հանդարտ եւ վճռական կերպով կը յայտնէ թէ «կը նախընտրէ մահը քան թէ հաւատուրացը ըլլալ» (տե՛ս 126): Իր խըրոխտ եւ անվեհեր ընթացքը նոյնիսկ նահատակութեան, ներկայ Քիւրտերուն վրայ խոր տպաւորութիւն կը թողու: Բոլորն ալ Յունիս 11, Ուրբաթ օրը Մարտինի Հայ համայնքին առաջին զոհերը կ'ըլլան:

Մարտին քաղաքի եկեղեցականներուն եւ երեւելի դէմքերուն անհետացումէն յետոյ բովանդակ հայ բնակչութեան տեղահանութիւնը կը սկսի: Ընթերցողը վերապրողներու եւ տարագրեալներու պարտադրուած տաժանելի պայմաններուն ականատես Փրանսացի, քաղդէացի եւ ասորի եկեղեցականներու վկայութիւններուն չնորհիւ մանրամասնօրէն իրազեկ պիտի ըլլայ այն բոլոր վայրագութիւններուն որոնց թիրախ պիտի ըլլայ Մարտինի փոքրաթիւ հայ կաթողիկէ համայնքը: Անպատիժ մնացած կողոպուտէն քաջալերուած Մարտինի Երիտթուրք կոմիտէի երեսփոխան Արիֆ Պէյզի եւ իր արբանեակ պաշտօնեաները առիթը յարմար դատելով, գաւառի միւս քրիստոնեայ համայնքներու հանդէպ եւս նոյն միջոցները կը կիրարկեն: Մահմետական բնակչութենէն չատեր իրենց մտանակցութիւնը կը բերեն: Մինչ չատեր տեղւոյն վրայ հրացանազարկ կ'ըլլան կամ կը դաչնուհարուին, ուրիշներ խումբ առ խումբ կը տարագրուին: Ըստ Թէրնոնի զանազան աղբիւրներու հիմնուելով հասած եղրակացութեան, յետ պատերազմին, Մարտինի Հայ բնակիչներէն միայն 300 հոգի, իսկ միւս քրիստոնեայ բնակիչներէն որոնք պատերազմի նախօրեակին 53·970 հոգի կը հաշուէին, մնացած էր միայն 26·495 հոգի: Ժողովուրդին կէսը զոհ գացած էր (տե՛ս էջ 188):

Ծանօթ է թէ տարագրութեան առաջին օրերուն Պոլսոյ ամերիկեան դեսպան Մօրկընթաուի պաշտօն կը տրուէր Դաշնակից տէրութիւններու հաւաքական նօթը (1) վարչապետ Սայիտ Հալիմ Փաշային ներկայացնելու: Անոնք այլ դրութիւնով Օսմանեան պետութեան պատասխանատուներուն կ'ազդարարէին որ յետ պատերազմին հայ ժողովուրդի դէմ կատարուած հալածանքէն եւ սպանութիւններէն պատասխանատու պիտի նըկատուին եւ արդարութեան առջեւ հաշիւ տան: Երբ 1918 տարուան Հոկտեմբերի վերջին օրը Օսմանեան պետութեան բանակցողները Անգլիացիներուն հետ զի-

(1) Դաշնակիցներու հաւաքական նօթը 1915 Մայիս 24 թուակիր է որ հետեւեալ օրը վարչապետ Սայիտ Հալիմ Փաշայի տրուեցաւ:

նադադար կնքեցին, պէ ռդաշնակից բանակը Պոլիս չմտած, Նոյեմբեր 2 – 3–ի դիշերը, Հայկական ցեղասպանութեան գլխաւոր դերակատարներէն եօթը հոգի՝ Թալէաթ, Էնվէր, Ճէմալ, Նազըմ, Պահէտտին Շաքիր, Պէտրի եւ Ազմի, դերմանական յատնանաւով մը Պոլսէն կը փախչին եւ Ղրիմի ճամբով Գերմանիա կ'ապաստանին: Դաշնակիցներու կողմէ Պոլսոյ գրաւումէն յետոյ է որ կը սկսին զանազան գաւառներու մէջ տարագրութեան ընթացքին իրենց «սխրագործութիւնով» հռչակ հանող պատասխանատու պաշտօնեաներու ձերբակալութիւնները, որոնց կարգին նաեւ Մարտինի եւ բեսփոխան Ֆէյզի եւ իր գործակիցները, պինուորական տեսանի առջեւ հաշիւ տալու համար: Սակայն ինչպէս դիտենք, երբ 1919 Ապրիլ 10–ին, յետ դաշնակցութեան Եոզկատի 40 հազարէ աւելի Հայերու տարագրութեան եւ կոտորածին պատասխանատու Էյմմալ Պոլսոյ Պէյազիտի հրապարակի կախաղան բարձրացաւ, մայրաքաղաքին մահմետական հասարակութիւնը իր դայրոյթով դիմաւորեց օրուան կառավարութեան այս որոշումը: Մինչ դաշնակցութիւնը կը չարունակուէր, Ասլիոյ պինուորական իշխանութիւնները քաղաքին մէջ հետզհետէ ծաւալող դժգոհութիւններու եւ խլրտումներու հետեւանքներէն խուսափելու համար սկսան ոճրագործութեան եւ կողոպուտի պատասխանատու նկատուած ձերբակալեալները Մալթա կղզին փոխադրել, որոնց մէջ էին նաեւ Մարտինի գաւառի քրիստոնեայ համայնքներու դէմ գործուած ոճիրներու հեղինակներէն ոմանք:

Սակայն Փարիզի Խաղաղութեան Խորհրդաժողովին, Դաշնակիցներու միջեւ մինչ մէկ կողմէն կը սկսէր պարտեալ Օսմանեան կայսրութեան հողերու բաժանումի մրցակցութեան հարցը, միւս կողմէ Լուսաւորտանի մէջ համակուած վարչաճեւի հետզհետէ ամրացումը որ կը սպառնար զրամատիրական աշխարհին հիմերը խախտել, Փոքր Ասիոյ մէջ Թուրքիոյ այսօրուան սահմաններով իրենց պատմիչ վերականգնելու սկզբունքը զըգաւոր ազդակները եղան որպէսզի երկուան ոճրագործ պետութիւնը կրկին ի պատուի ըլլայ: Այս պատճառաւ, դաշնակիցները փոխանակ զայն անպատասխանատու վրայ հիմնուելով հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տայ Մալթա կղզին աքսորուած Մարտինի ոճրագործ խմբակին մասին:

Դրքին Բ. բաժինը (էջ 275–էն 370), բազմաթիւ վաւերաթուղթեր, քաղուած վերջերս լոյս տեսած քանի մը հրատարակութիւններէ որոնց մասին մեր դրախօսականի սկիզբին անդրադարձանք, կը տողանցեն ուր վկայութիւններու կարդին կենսագրական տեղեկութիւններ ևս կը տրուին թէ հայ եւ թէ մահմետական քաղդէացի կամ Ասորի անձերու որոնք ականատես եղած են գործուած վայրագութիւններուն: Էջեր 359–էն 362–ի մէջ են, ցեղասպանութեան զոհ գացող հայ թէ միւս քրիստոնեայ ժողովուրդներու ցուցակ մըն ալ կայ ուր չուրջ 350 անձերու անունները այբուբէնի կարգաւ դասաւորուած են:

*
**

Երբ վերջին տարիներս Հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային լուրերու կարգին յաճախ կը յիշուի եւ բազմաթիւ պետութիւններ պաշտօնապէս զայն ճանչցան, սոյն հատորը անգամ մը եւս թուրք կառավարութեան կը յիշեցնէ թէ Հայկական քաղաքականութիւնը որդեգրելով եւ կանխամտածուած ցեղասպանութիւնը միշտ սէօզտէ (իբր թէ) կոչելով եւ ուրանալով ոչ ոք կրնայ համոզել: Անշուշտ ի բաց առեալ անոնք որոնք անմեղսական ակնկալութիւններ ունին թրքական անհեթեթ տեսակէտը պաշտպանելու եւ կամ պետութիւններ ինչպէս Միացեալ Նահանգները, Անգլիա կամ Իսրայէլ, որոնք պատմական ճշմարտութեան լաւագոյն ծանօթ ըլլալով հանդերձ, իրենց քաղաքական եւ այլ չահերուն նկատելով, ցարդ Հայկական ցեղասպանութիւնը չեն ճանչցած եւ իրենց

ՎԱՍԻԿ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻԻ

Փարիզի սրճական Ընկերակցութեան մէկ չնորհակալիքէն, ուր նուէր մը կար իր յիշատակին, ապա «Մոնտ»ի մէջ հրատարակուած մահազդէ մը, հաստատեցինք որ իր մահկանացուն կնքած է Վասիկ Տէր – Դաւթեան, զաղութիս չատ ծանօթ ընտանիքի մը զաւակը, որ տարիքի բերմամբ հեռու կը մնար առօրեայ ազդային կեանքէ:

Դեռ անցեալ տարի էր ճիշդ ու ճիշդ, որ երկտողով, ուր կը նշէր «Ցառագի ամէնէն հին ընթերցողներէն մէկէն», մեզի կը ղրկէր ի՛ր պատմութիւնը: Հեռաձայնով բացատրած էր թէ զաւակներն ու թոռները ուզած էին արձանագրուած տեսնել իր ընտանիքին պատմութիւնը ուզած էր «Mon histoire» անուշա ֆըրանսերէն:

Վասիկ Տէր – Դաւթեան երէց զաւակն էր, ֆրանսահայ հին զաղութին եւ մանաւանդ Շաւիլի Հայերուն ծանօթ, սիրեւոյ ակնարոյժ՝ տոքթոր Յովսէփ Տէր – Դաւթեանի: Բացառիկ անձնաւորութիւն մը, որ այնքան նուիրումով գործած էր մինչեւ իր մահը՝ 1946 Յուլիսին:

Վասիկ Տէր – Դաւթեան մանրամասնօրէն կը պատմէր ի՛ր պատմութիւնը, ըստ կրսերով Թիֆլիսէն ուր ծնած էր 1912–ին: «Ազգարարութիւն» խորագրուած ներածականի մը մէջ, կը բացատրէր «ի՞նչ ըրած եմ կեանքիս մէջ, կամ կեանքս ի՞նչ ըրած եմ» ու կը մաղթէր որ յիշողութիւնը չատ անհատատարիմ չէ եղած եւ փորձած է առարկայական ըլլալ:

Կը խօսի նախ իր ծնողքին մասին: Հայրը՝ կովկասահայ, մայրը արեւմտահայ: Իրարու հանդիպած են Երզրում, 1909, երբ հայրը կը դտնուէր կուսակցական գործով (Հ. Յ. Դ.) եւ մայրը ուսուցչութիւն կ'ընէր: Ծնողքը կ'ամուսնանայ Պոլիս 1911–ին, ապա կը հաստատուին Թիֆլիս, ուր հայրը բժշկական իր ասպարէզին աւելի մխրճուած էր կուսակցական աշխատանքներու մէջ: Հայաստանի անկախացումը պատճառ կը դառնայ որ Երեւան փոխադրուին, ուր հայրը երեսփոխան կ'ընտրուի եւ կը վարչ նաեւ դատական Գերագոյն ատեանի նախագահութիւնը: Խորհրդայնացումը կու գայ, հայրը կը ձերբակալուի, ապա, 1921–ի Փետրուար 18–ի ապըստամբութեան չնորհիւ կը յաջողի Թաւրիզ անցնիլ, ուր աւելի ուշ կ'ինը եւ երկու պատակները կը միանան իրեն:

Դէպի Եւրոպա ճամբորդութիւնը հետաքրքրական է եւ ղրոչմուած կը մնայ Վասիկի յիշողութեան մէջ: Նպատակն էր Թաւրիզէն Պէյրութ հասնիլ, ուրկէ նաւ պիտի առնէին դէպի Մարսէյլ: Նախընտրելով ապահովութիւնը, ընտրուած ուղեւիծը կարճ չէր: Այսպէս, կը հասնէին Համատան, ուր քարիւղի զտարանները կային, կ'անցնէին Քերմանչա, դրօսաչրջութեան կեդրոն մը, անկէ՝ Մուսուլ, ուր կը բնակին Կիւլպէնկեանները չքեղ կալուածին մէջ: Վասիկ կը նչէ որ Կիւլպէնկեան տէրն էր այն հողերուն, ուրկէ քարիւղը սկսած էր ժայթքիլ: Այդպէս, կ'անցնէին այն անապատէն, ուր բնակչուած էին հարիւր հազարաւոր Հայեր, քշուած իրենց նախընեաց հողերէն, զոհ «ցեղային մաքրագործման»: Ճամբորդութիւնը կը չարունակուի մինչեւ Դամասկոս, ապա՝ Պէյրութ: Ի վերջոյ, Մարսէյլ կը հասնին, ուրկէ Փարիզ:

Ընտանիքը կը հաստատուի Շաւիլ, 1923–ին: Հոն, կը դտնեն Պեկզատեան ընտանիքը: Հոն է նաեւ Վասիկի մօրաքրոջ տղան՝ Արմէն Բարսեղեան եւ Շանթին ընտանիքը: Վասիկ կը յիշէ իրենց կեանքը, իր մուտքը վարժարան, Հոչ լիսէն: Իր ուսումը կը չարունակէ Այէրոնոթիքի Ազգային Բարձրագոյն Վարժարանը, դասընթացքներու հետեւելով նաեւ Սէն – Սիրի օդանաւային կայանի օդաչուի նիստերուն:

Վասիկ Տէր – Դաւթեան կ'անդրադառնայ իր ասպարէզին, Օդային նախարարութեան մէջ, Բ. աշխարհամարտի լնթացքին, երբ զանազան պատասխանատու պաշտօններ կը ստանձնէ, նաեւ բարձրագոյն ուսում կատարելով, 1941ին տնտեսութեան վկայականի կը տիրանայ Պորտօ եւ 1942–ին իրաւաբանութեան՝ Սթրազպուրկի համալսարանը:

Գրաման չրջանին եւ մինչեւ ազատագրում Տնտեսական Լուրերու Ազգային կեդրոնին մէջ, իրաւագիտական ճիւղին պատասխանատու է: Այդ չրջանին, զօր-

ԹԱՂՈՒԹԻՒՆ ԹԱՂՈՒԹԻՒՆ

Գահիրէի Հայ Գեղարուեստաբերաց Միութեան Թէքէեան սրահին մէջ, Փետր. 27–ին, ՀԳՄ–ի կովկասեան սրահի եւ հայկական ընթերցասրահի համատեղ ջործակցութեամբ տօնուած է Վարդա – նանց հերոսամարտի տարեդարձը: Բացման խօսքով հանդէս եկած է Հ Գ. Միութեան Վահան Թէքէեան երիտասարդաց յանձնախումբի ատենապետուհի Անի Պօղոսեան, չեչտը դնելով Հայաստան–եայց Առաքելական Եկեղեցւոյ, Վարդանանց տօնին եւ Ղեւոնդեաց նահատակութեան ոգեկոչման իմաստին ու նպատակին վրայ: Խօսք առած են Միութեան ատենապետ Գրիգոր Մարգարեան, Տիկին Լիմմի Խունկանեան (Ադեքսանդրիա–յէն): Գործադրուած է նաեւ գեղարուեստական յայտագիր մը եւ հանդիսութիւնը փակուած Առաջնորդական Փոխանորդ Աչոտ Վրդ. Մնացականեանի աղօթքով եւ Պահպանիչով:

*
**

«Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած մահազդը կը ճչդէ որ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան մտերմութեան մէջ: Հարկ չէ տեսնուած տեղեկացնել իր այն «միւս ընտանիքին», որ հայութիւնն էր: Վասնզի, Վասիկ խորապէս կապուած մնացած էր իր արմատներուն: Շատ յաճախ կը հեռաձայնէր խմբագրատուն, սա կամ նա լուրին մասին մանրամասնութիւն ուզելու համար, վերջին հարցումները կը վերաբերէին Փրօ – Արմէնիայի ձեռնարկին:

Այսօր, մեկնած է նաեւ ինք, վերջին չառաւիղներէն մին սերունդի մը, որ օտարութեան ծոցն ալ, չէր կրցած բոլորովին արմատախիլ ընել այն ոգին, զոր ժառանգած էր եզակի սերունդի մը պատկանող իր ծնողքէն:

Ա. Մ.

ծօն մատնակցութիւն կը բերէ Դիմադրական Շարժումին:

Իր ամբողջ կեանքին ընթացքին, Վասիկ Տէր – Դաւթեան բարձրագոյն պաշտօններ վարած է, ազատագրուած Ֆրանսայի մետալակիր էր, իրաւաբանութեան տոքթոր, Այէրոնոթիքի քաղաքային ճարտարապետ, Ինէնգոյի խորհրդական:

*
**

«Մոնտ»ի մէջ լոյս տեսած մահազդը կը ճչդէ որ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է ընտանեկան մտերմութեան մէջ: Հարկ չէ տեսնուած տեղեկացնել իր այն «միւս ընտանիքին», որ հայութիւնն էր: Վասնզի, Վասիկ խորապէս կապուած մնացած էր իր արմատներուն: Շատ յաճախ կը հեռաձայնէր խմբագրատուն, սա կամ նա լուրին մասին մանրամասնութիւն ուզելու համար, վերջին հարցումները կը վերաբերէին Փրօ – Արմէնիայի ձեռնարկին:

Այսօր, մեկնած է նաեւ ինք, վերջին չառաւիղներէն մին սերունդի մը, որ օտարութեան ծոցն ալ, չէր կրցած բոլորովին արմատախիլ ընել այն ոգին, զոր ժառանգած էր եզակի սերունդի մը պատկանող իր ծնողքէն:

Ա. Մ.

ՎԱՐԴԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆԸ ՆՈՒԱՃԵԼՈՒ ՓՈՐՁԸ

Քաղաքական պարապէ, երգիծանքի, նմանակումներու չատ ծանօթ ու սիրուած արուեստագէտ է Վ. Պետրոսեան, երեւանէն մինչեւ ամերիկեան ափերը: Սուր դիտողի, տեսածը իւրովի մեկնաբանողի անոր պարբերական ելոյթները որոնք դլխաւոր առտզճ կ'ունենային հայաստանեան քաղաքական իրականութիւնը, մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են մինչեւ այսօր:

Արուեստագէտը որ վերջին տարիներուն կ'ապրի Փարիզ, նոր կալուած մը նուաճելու փորձով հանդէս եկաւ Մարտ 24–ին, Մաուինյի թատրոնին մէջ, ամբողջովին ֆրանսերէն ելոյթով մը: Սրահը մեծ մասով լեցուած էր Վ. Պետրոսեանի հայ հիացողներով, սկսած՝ Հայաստանի դեսպանատան անձնակազմէն, դլխաւորութեամբ դեսպան է. Նալբանտեանի:

«Արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ» խորագրուած ելոյթը, ինչպէս նախորդները, բաղկացած էր քաղաքական միջուկով երգիծանքի, նմանակումներու, երդի բաժիններէ: Մեծ մասը առնուած էր նախկին ելոյթներէ, անշուչտ, ֆրանսերէն թարգմանութեամբ: Արուեստագէտը կրկին նիւթ ըրաւ խորհրդային անցեալը որուն լաւատեղեակ է, խծբծեց դանազան ժողովուրդներու որոչ բարքեր, հայաստանեան իրականութիւններ, միչտ չեչտը դնելով իրերաստիրութեան, համաչխարհային եղբայրութեան, լայնախոհութեան կարեւորութեան վրայ: Օրուան իրականութենէն թելադրուած բաժիններ կային ներկայացումին մէջ, քիչ մը չատ դպալի բարոյախօսական թեւով, ինչ որ բաւական թէական բաղկացուցիչ է նման ելոյթներու:

Դլխաւորաբար իր ձայնով, անոր չատ վարպետօրէն դործածութեամբ, դիտելու, երդելու, նմանակելու մեծ կարողութեամբ, չարժումներով, իր մարդին մէջ միչտ փնտռուած ու մեծապէս պնտռուած արուեստագէտն է Վ. Պետրոսեան: Այս ազդակները անչուչտ բաղկացուցիչներն էին Մարտ 24–ի ելոյթին ալ, որուն բեմադրութիւնը ստանձնած էր Անի Չամլէ: Այսուհանդերձ, ֆրանսերէնին ընտրութիւնը չէր կրնար արդիլել հարցումը թէ ան այդ բոլորին հետ ըսելիք ունէ՞ր իսկապէս ֆրանսացի դիտողին: Ըսելիք որ դինք յաջողէր զեղեցկացնել հայկականով նուաճած նոյն մարզակին վրայ ու ինչպէս հայ հետեւորդը, ֆրանսացին ալ երթար ունկնդրելու, դիտելու դինքը, փնտռէր, կրնար: Եւ ատիկա, Փարիզի նման միջավայրի մը մէջ որ ինչպէս ամէն մարզի, այս մէկուն համար ալ լաւագոյններու սուր մրցակցութեան վայր է:

Վ. Պետրոսեանի այս նոր ոլորտը նուաճելու առաջին փորձով, տակաւին դժուար է ամբողջովին դրական պատասխանել այս հարցումին: Հաստատօրէն պէտք է ըսուի այդ ուղղութեամբ յետագայ քայլերու, որպէսզի ներկայացումներուն միջուկն ալ հաւասարի մնայուն մակարդակին:

Ա. ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԳՈՒՆ

•

Ինքնաթիռում ուղեկցորդուհին հարցնում է.

– Ձեր մէջ բժիչկ կա՞յ:

Ուղեւորներից մէկը ոտքի է ելնում ու նրա հետ դնում օդաչուի խցիկ: Մի քանի րոպէից վերադառնում է ու հարցնում.

– Ձեր մէջ օդաչու կա՞յ:

•

Ապարանցին դանդաղ է եղբօրը.

– Գուգուշ, երէկ դժբախտութիւն պատահեց... Մեր հայրը բարձրացաւ ծառը՝ խնձոր հաւաքելու... Գուգուշ, սարսափելի բան եղաւ... Ընկաւ այդ անիծուած ծառից... (Լռութիւն): Մի խօսքով, Գուգուշ, կորցրեցինք մեր հօրը...

Երկար լռութիւն է տիրում, այնուհետեւ՝ Գուգուշի ձայնը.

– Լսիր, վազո, իսկ ծառի տակ փընտռե՞լ էք...

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

16

Գալուստեան սարսափած, քունէն արթընցածի պէս նայեցաւ ոտիկանապետին: Ի՞նքն էր, որ այդ խօսքերը ըսել տուած էր թուրք ոստիկանապետի մը, հայրենակցի մը հասցէին: Ի՞նքն էր, որ ընտանիքի մը ուշադրութեան կը յանձնէր, զրգացած հայրենակից մը, իր ժողովրդին նուիրուած մը, միայն անոր համար, որ...

Սկսաւ դողալ: Եթէ կարելի ըլլար մոռցընել տալ ըսածները, եթէ կարելի ըլլար դարմանել, պատրաստ էր նոյնիսկ դուրս մը զոհելու...

– Ախ, պէյ, – կակազելով ըսաւ ան, – սխալ արտայայտուեցայ: Ես չըսի, թէ մեր տեսուչը վտանգաւոր է, չեմ ճանչնար անգամ զինքը... Լեզուս սխալ դարձաւ:

– Հասկցայ, հասկցայ, Մարտիկ աղա, կոմիտաճիներուն վրէժի գնդակէ՞ն կը վախնաս: Անհոգ եղիր, անունդ բերնէս չեմ հաներ: Արդէն ուշ կամ կանուխ անոր ալ կարգը պիտի դար: Հայտէ՛, Աллահա ըսմարլատըք...

*
**

Գալուստեան անքուն զիշեր մը անցուց: Քանի աչքերը փակէր, պետիկեանը կը տեսնէր, որ կախաղանէն, իր խոչոր բացուած աչքերով իրեն կը նայէր: «Դաւաճա՛ն, դաւաճա՛ն», կ'ըսէին աչքերը:

Ոտքի ելաւ ու սկսաւ սենեակին մէջ վեր վար քալել: Պետիկեանը այդ վտանգէն փրկելու, աւելի ճիշդ՝ ինքզինքը այս բարոյական տանջանքներէն ազատելու համար՝ ի՛նչ ընելիքին մասին մտածեց: Նամակ մը դրկե՞ր անստորագիր ու խորհուրդ տար, որ հեռանայ դիւղէն: Պաշտօնեաներէ՞ն մէկը զրկէր, որ երթար խօսէր: Ո՛չ, այդպէս ընելով ամբողջ աշխարհը պիտի իմանար, որ ինքը մատնիչ մըն է, դաւաճան մը:

Առաւօտուն առաւ զրամ տուաւ մօրը եւ խնդրեց, որ եկեղեցի երթայ, այդ զրամը պանճանակը ձգէ ու աղօթէ իր մեղքերուն համար: Ցետոյ փողոց ելաւ ու խանութ գնաց ժամանակէն չատ առաջ:

Ամբողջ օրը խանութին մէջ արդելափակուած զաղանի մը պէս մռնչեց – իր պաշտօնեաները զարմացած իրարու կը նայէին, ձեռքերնին ճակատնին տանելով, ձեւով մը, որ ըսել կ'ուզէին. «Թըրցուցե՛ր է մէջը եղածը»...

Պէտք էր, որ մէկը զրկէր Պետիկեանին. բայց աւելի լաւ կ'ըլլար որ ինքը անձամբ երթար ու խօսէր: Եթէ հարկ ըլլար, ամէն բան պիտի խոստովանէր: Ինչ փոյթ թէ՝ ինչ մտածէր ան, բաւական էր որ այդ ծանր, անտանելի բեռը վերցուէր իր խղճին վրայէն:

Ան ձեռքը տարաւ սրտին. կարծես երկաթէ ձեռք մը կը սեղմէր զայն, չնչառութիւնը արդիլելու աստիճան: Ան ուզեց ինքզինքը մխիթարել յիշելով ոստիկանապետին խօսքերը. «Անոր կարգը պիտի դար». կը նշանակէ՝ առանց իրեն ալ... Այս միտքն ալ չմխիթարեց զինքը: Ուզեց միտքը զբաղեցնել կալուածներուն մասին մտածելով: Երկու խանութ, երեք տուն եւ պահեստի զրամ: Կալուածներուն հետ կապուած հոդեր ալ կային: Վարձակալներէն ոմանք դեռ չէին վճարած տան վարձքը, տուներուն մէջ նորոդուելիք բաներ կային, ջուրին խողովակը պայթած էր երէկ: Պարսկաստանէն ղրկուած բրինձն ալ վճացած տեղ հասած էր, պէտք էր զանգատէր: Պէտք չէր որ վճարէր քան պարկ բորբոսնած բրինձը: Պզտիկ գումար մը չէ, խնդրեմ, չէ՛, չպիտի վճարէ:

Այս բոլոր հոդերը հիմա իրեն ծիծաղելի, աննչան կ'երեւային: Այլեւս առելութիւն ալ չէր զգար Պետիկեանի հանդէպ: Անոր յանցա՞նքն էր, որ սիրած էր Մելինէն: Ո՞վ չպիտի սիրէր այդ չքնդ զեղեցկութեամբ աղջիկը: Անոր յանցա՞նքն էր, որ Մելինէն ալ զինք սիրած էր: Եւ ինչո՞ւ Մելինէն չսիրէր Պետիկեանը, այնքա՞ն համակրելի, այնքա՞ն զբաղացած եւ այնպէս լաւ ճառախօս... Ինչ, Մելինէն պիտի դար ու արջի նմանող Գալուստեանի կի՞նը ըլլար: Արջ մը ինքը... արջ մը պարզապէս...

(Շար. 62)

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆԻ

յիշատակին

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 11-ին, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ։

Կը պատարագէ՝

Ընդհանուր Աբբահայր
Հ. ԵՂԻԱ ՔԻԼԱՂԵԱՆ

Նոյնպէս, աղօթք պիտի մատուցուի ննջեցեալ նախկին աշակերտներուն եւ իրենց դաստիարակ վարդապետներուն ու բոլոր ուսուցիչներուն հոգիներուն համար։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

MESSE DE REQUIEM

L'UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT-RAPHAËL

vous convie à la messe de requiem qui sera célebrée à la mémoire de leur camarade

Michel MIHRAN EPREMIAN

le Dimanche 6 avril à 11 heures précises, au Collège Samuel-Moorat, 26, rue Troyon, 92310 Sèvres.

Célébrant

Abbé Général
P. YEGHIA KILAGHBIAN

Un hommage sera aussi rendu aux Anciens Elèves et à leurs éducateurs aujourd'hui disparus.

(Շար. Ա. էջէն)

դալեանի սպանութեան խնդիրը, անոր առընչուած դատը։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 29 / 31)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՆԻՍՏԵՐԸ

26 կազմակերպութեան 32 ներկայացուցիչներով, Մարտ 28-ին, Գիտութեան ակադեմիային մէջ գումարուած են համաշխարհային համահայկական կազմակերպութեան հիմնադիր երկու նիստերը։ Մարմին առած է կազմկոմիտէ մը, որուն մէջ առնուած են բոլոր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները։ Կազմկոմիտէին ղեկավար ընտրուած է Ա. Աբրահամեան։ Կազմակերպութեան կեդրոնը պիտի հաստատուի Երեւան, ներկայացուցչութիւններ պիտի բացուին հայաշատ երկիրներու մէջ։ Կազմակերպութեան դրամագլուխը 50 միլիոն տոլար է, 20 միլիոն կը ծախսուի կազմակերպչական հարցերու համար։

Ելոյթ ունեցած է Ա. Աբրահամեան, ըսելու համար թէ ԱՄՆ-ու, Արժանթինի, Լիբանանի մէջ հանդիպում ունեցած է հայութեան նկրկայացուցիչներու, երկիներու ղեկավարներու հետ, յայտնած կազմակերպութեան ստեղծումին նպատակները եւ հաւանութիւն գտած թէ՛ Հայերու, թէ՛ օտարներու կողմէ։

Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան, յաջողութիւն յաղթած նախաձեռնութեան։ Գիտութեան ակադեմիային նախագահը Ֆ. Սարգսեան ակադեմիային ոսկի մետալով պատուած է Լուիզ Սիմոն Մանուկեանն ու Ռուսաստանի Հայերու Միութեան նախագահ Արա Աբրահամեանը։

Նոյն օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունած է կազմկոմիտէի անդամները։

in memoriam

10 ans ce jour

qu'**Eric ASSETKANIAN**

nous a quittés.

Toujours présent pour ses proches nous aurons ce jour une pensée toute particulière.

UN AMI

L'UGAB-FRANCE
et LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organisent

une présentation-vente de l'ouvrage de

GERARD CHALIAND

MEMOIRE DE MA MEMOIRE

le vendredi 4 avril à 20 heures 45

au Centre Culturel A. Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(métro Courcelles)

—— Entrée libre ——

GRANDE SOIREE DANSANTE

au profit de
L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par ARARAT et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ Պահքի ամբողջ ընթացքին, ԶՈՐԵՔ–ՇԱԲԹի երեկոները ժամը 18-ին, փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՊԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը տրուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
ԼԱ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
ԼԸ. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐՈՑՐ ՔՀՆՅ. ԳԼԼԸՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ ընթացքին ԶՈՐԵՔ–ՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հոկտեմբերի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւնները կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2-ին,
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին։

*
**

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին։
Արեւագալ ժամը 9·45-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Քարոզ եւ հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

ՄԱՐՏԻՑ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՉԱՊԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17·30-ԻՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 2
Ս. Յակոբ Եկեղեցի (Պուլվար Օսման)
Քարոզիչ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՅ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս. Կարապետ Եկեղեցի
(Քամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ԱՓ ՄԸ ՅՈՐԵՆ

Ուղարկեցէք 3-էն 7 տարեկան ձեր զաւակները Արմատ Աշխատանոցի կազմակերպած հանդիպումներուն

Հայերէնով յագեցած մթնոլորտ
Անահիտ Սարգիսեանին շուրջ

ԱՊՐԻԼ 7- էն 11
Ամէն օր ժամը 14-էն 17

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 6, «Գալստեան» Կիրակիին։

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 3, երեկոյեան ժամը 20·30-ին Ալֆորվիլլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի սրահի մէջ տեղի պիտի ունենայ դասախօսութիւն։

Նիւթ.–
ԻՆՉՊԻՍ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ

Դասախօսը՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տիկին Մարիամ Վարդանեան, Տիկին Ժապլին Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Մարի Վարդանեան, Տիկին Արթիւր Տօնիկ 50-ական եւրօ, Տիկին Պիւլպիւլեան 100 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Զէօրթիւքեան 20 եւրօ։

*
**

Ալֆորվիլլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Գրիգոր Ամիրայեանէ 100 եւրօ իր կնոջ՝ Լիւսիի յիշատակին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ARMAD propose un stage d'une semaine pendant les vacances de pâques **du lundi 7 au vendredi 11 avril de 14 heures à 17 heures** pour vos enfants de 3 à 7 ans.

Ils pourront apprendre ou améliorer leur arménien
en s'amusant...

TARIFS DU STAGE
POUR LA SEMAINE :
Pour un enfant : 25 Euros
A partir du 2ème enfants : 20 Euros

ARMAD
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian,
94140 Alfortville
Mme Baroudjian/Banikian :
☎ **01 48 93 57 33**

Armad
Atelier de la langue arménienne

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՏՉ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ԱՊՐԻԼ 2

MERCREDI

2 AVRIL

2003

LE NUMERO: 1 €

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·657

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·657

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Կ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ԵՒ ԶՈՀԵՐ

ԻՐԱՔԷՆ ՎԵՐՋ՝ ՍՈՒՐԻԱ. ԵՒ ԻՐԱ՞Ն...

Ռումբերը միշտ կը տեղան Պաղտատի եւ շրջակայքի վրայ, զոհեր խլելով եւ ամբողջ բնակչութիւնները, տիւ եւ գիշեր, սարսափի տակ կ'ապրին: Զեն իսկ կրնար մխիթարուիլ որ չուտով պիտի «ազատագրուին», նախ եւ առաջ կեանքէն, այս գնացքով:

Մարտ 31–ին, առաջին անգամ ըլլալով, ամերիկեան բանակը դէմ յանդիման գտնուեցաւ Ս. Հիւսէյնի Հանրապետական Պահակազօրքին հետ եւ կռիւները բուռն են: Անոնք տեղի կ'ունենան Քերպալա, Պաղտատէն 100 քիլոմեթր հարաւ: կատաղի կռիւներ կան նաեւ Նաճաֆ, Պաղտատէն 150 քիլոմեթր հարաւ: Ըստ ամերիկեան աղբիւրներու իրաքցի 200 մարտիկներ սպաննուած, վիրաւորուած կամ գերի ինկած են: Պասրայի ճակատամարտն ալ կը չարունակուի, բայց, քաղաքը կը դիմադրէ եւ բրիտանացի զինուորները Ապրիլ 1–ին, դեռ չէին կրցած տէր դառնալ քաղաքին: Պասրա այն քաղաքն է որու չիի բնակիչները ծաղիկներով պիտի ողջունէին իրենց փրկարարները...: Բայց, ոչինչ պատահեցաւ, ամերիկեան յարձակումէն 12 օր ետք: Բրիտանացիք պարտին խոստովանիլ որ կը դիմները կրնան երկար տեւել եւ օրէ օր ալ դժուարանալ:

Եւ կը թուի որ ամերիկեան ախորժակները այնքան բացուած են, որ արդէն իսկ ծրագիրներ ունին ապագային համար ալ: Արդարեւ, ինչո՞ւ «չազատագրել» նաեւ Սուրիա եւ Իրանը: Արդարեւ, Մարտ 30–ին, ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարար՝ Գ. Փաուըլ բուռն յարձակում մը ղրկեց Սուրիոյ եւ Իրանի վրայ: Առաջինը մեղադրեց «ահաբեկչական կազմակերպութեանց» բերած իր օժանդակութեան համար, երկրորդն ալ հրաւիրեց «վերջ տալու զանգուածային բնաջնջման զէնքերու» իր ծրագրին:

*
**

Նախարարը հրէական կազմակերպութեան մը ժողովին է որ յայտարարած է ի մէջ այլոց. – «Սուրիա այլեւս դէմ յանդիման է կենսական ընտրութիւններու: կրնայ չարունակել ուղղակի իր զօրակցութիւնը տալու ահաբեկչական կազմակերպութիւններու եւ Սատամ Հիւսէյնի մահամերձ վարչակարգին կամ տարբեր յոսալից ուղղութիւն մը առնել»: Փաուըլ չէ՞ւած է որ Իրան պէտք է դադրեցնէ զանգուածային բնաջնջման զէնքերու իր ծրագիրը, խոստանալով իր զօրակցութիւնը իրենց կեանքը բարելաւելու Պարսիկներու տեղիքերուն:

*
**

Երկուշաբթի օր, Մարտ 31–ին, Ամերիկացիք կրակ բացած են կառքի մը (որ մերժեր է կենալ քննութեան կէտի մը) եւ սպաննած են 13 ճամբորդներէն 7–ը, որոնք կիներ եւ մանուկներ էին: Լուրը կը հաղորդէ Քաթարի ամերիկեան հրամանատարութիւնը, ճշդելով թէ դէպքը պատահած է Նաճաֆի մօտ:

*
**

Անգլեւամերիկեան ուժերը, Մարտ 31–ի կացութեամբ, 60 զինուոր կորսնցուցած էին, փէնթականի տեղեկութեանց համաձայն: Նոյն նախարարութեան բերը ըսած է թէ Ս. Հիւսէյնի ընտանիքի անդամները կը փորձեն հեռանալ երկրէն: Մարտ 31–ին, սակայն Ս. Հիւսէյն եւ երէց զաւակը երեւցած են հեռատեսիլէն, ժողովի մը առեն:

*
**

Աւելի քան 5000 արաբ կամաւորներ իրաք հասած են կռուելու համար, յայտարարած է Արտաքին նախարար՝ Նաժի Սապրի:

*
**

Գալին Փաուըլ, Ապրիլ 1–ին, կարճ այցելութիւն մը կը կատարէր Պրիւսէլ, ապա՝ Անգարա: Արտաքին նախարարը կը ջանայ համակրութիւն շահիլ, քանի օրէ օր հակամերիկեան մթնոլորտը աւելի լարուած է: Ստեղծուած կացութիւնը յուսալքած է մինչեւ իսկ անոնք որոնք Ամերիկացիներուն կողքին էին սկիզբը: Եւ դեռ, այս կացութեան մէջ, ամերիկեան կառավարութիւնը չի պիտեր թէ ո՞վ պիտի դնէ իրաքեան իշխանութեան գլուխը յաղթանակէն ետք, երկրին ընդդիմութիւնը բաւական զարտուղի պատկեր մը կը պարզէ եւ այս հարցին չուրջ Փաուըլ եւ Ռըմսֆելտ լուրջ տարակարծութիւններ ունին: Մինաց որ Ամերիկացիք հաւատացած էին Իրաքցի ընդդիմադիրներուն ու այլախոհներուն, որոնք վստահեցուցած էին, որ երբ իրենց ոտքը դնեն իրաքեան հողին վրայ, ժողովրդավարական ապստամբութիւն կը ծագի: Այսօր, սակայն, թեհրան ապաստանած չիի ընդդիմադիր՝ ոտքերը Համիտ ալ – Պայաթի կը յայտարարէ որ բոլորովին դէմ են այս յարձակման իրենց երկրին վրայ: Իրաքցիք վստահութիւն չունին Ամերիկացիներուն վրայ, լաւ կը յիշեն 1991–ի դէպքերը երբ ըմբոստութեան մղուեցան Ամերիկացիներուն կողմէ, ապա, երեսի վրայ ձգուեցան:

*
**

Ամերիկեան այս ձախողութիւնները ազդած են նաեւ սակարաններու վրայ, որոնք ամէն կողմ անկում կ'արձանագրեն, քանի անմիջական յաղթանակի փոխարէն, Ամերիկացիք ամէն օր քիչ մը աւելի կը խրին անապատի աւազներուն խորը, տոլարը կ'իյնայ եւ ապագան ալ անորոշ է:

*
**

Քիւրտերը պատրաստ են քալելու Քէրքիւքի եւ Մուսուլի վրայ, բայց, դեռ չունին ամերիկեան «արտօնութիւնը»: Թուրքիոյ մերժումը ամերիկացի 62 հազար զինուորներու անցքին իր սահմանէն դէպի Իրաք, լուրջ դժուարութիւններ ստեղծած է եւ ստիպուած են ապաւինիլ Քիւրտերուն, որոնք իրենց տրամադրութեան տակ կը դնեն 3 օդակայաններ՝ Տոհուք, Էրպիլ եւ Սիւլէյմանիա, բայց, սահմանափակ է եւ դեռ կայ Թուրքիոյ պարագան: Թոյլ տալ Քիւրտերուն որ յարձակման անցնին եւ գրաւումներ ընեն, խիստ մտահոգիչ կը դառնայ Թուրքիայէն զատ, նաեւ Իրանի համար:

*
**

Ամերիկեան ռումբերէ մեռած բնակիչներու թիւը 400–ի հասած էր Մարտ 31–ին: Դեռ կան քանդուած վտառուոր չէնքեր լինչպէս Հանրապետութեան պալատը, բայց, մեռեալ, աւերակ, քարուքանդ քաղաքներ ի՞նչ կարեւորութիւն ունին, երբ վաղը՝ «ազատ իրաք»ի մը ծնունդ պիտի տայ Ամերիկան...:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

«ՔՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Մարտ 31 / Ապրիլ 1)

ՄԱՀ ՃԱՋԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱՀԱՐ Դ· ԱԶԱՐԵԱՆԻ

Պոսթընի մէջ արկածով մը մահացած է Հայաստանէն 1989–ին հոն հաստատուած յայտնի ճազի դաշնակահար Դաւիթ Ազարեան: Ան իր ինքնաշարժին անիւը փոխելու ընթացքին գոհը եղած է քովէն անցնող կառքի մը որ դարկած է իրեն: Աղուհաստագէտը 51 տարեկան էր:

*
**

«ՀԻՒՍԻՍ – ՀԱՐԱՒ» ՄԱՅՐՈՒՂիին ՇինԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս յայտնած է «Հայաստան» հիմնադրամի գործադիր տնօրէնը Վահան Տէր Ղեւոնդեան, ԼՂՀ «Հիւսիս – հարաւ» մայրուղիին շինարարութիւնը կը չարունակուի այս տարի, երեք հատուածի վրայ· Ծակուռի – Հադրութ, կարմիր շուկայ – Սարուչէն ու Քալուչա – Մոսկանակերտ (ընդամէնը 27 քիլոմեթր): Աշխատանքը կը տարուի չնորհիւ անցեալ տարի ձեռնարկուած դրամահաւաքին որուն ընթացքին 5 միլիոն տոլարի խոստում եղած էր եւ հաւաքուած է 60%–ը:

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

34, avenue des Champs-Elysées
75008 PARIS

COMMUNIQUE

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF) salue la décision unanime du Conseil de Paris, intervenue le 24 mars 2003, d'ériger dans un quartier prestigieux du 8e arrondissement de la capitale -Place du Canada, Cour Albert Ier- un monument représentant le Révérend Père Komitas, compositeur et musicologue arménien, dédié aux 1.500.000 victimes du génocide arménien de 1915 perpétré dans l'Empire Ottoman, ainsi qu'aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France.

Ce vote clôt l'action, initialement engagée en 1978, par Jacques Chirac, alors maire de Paris, confirmée par son successeur Jean Tibéri, avant d'être définitivement menée à .son terme par Bertrand Delanoë. Il s'inscrit en droite ligne de la position de la France qui, en reconnaissant publiquement le génocide des Arméniens de 1915 par la loi du 29 janvier 2001, accomplit un acte de justice et de paix et favorise l'instauration d'un dialogue politique fondé sur le respect de la mémoire et de la vérité historique.

Le CCAF appelle la Turquie à reconnaître, à son tour, le génocide perpétré dans l'Empire ottoman, un signe fort qui démontrera qu'elle est apte à rejoindre, comme elle y aspire, les valeurs fondamentales de l'Union Européenne.

Paris, le lundi 31 mars 2003

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷԼՃ–ի դատավարութիւնը կը չարունակուի եւ նախկին տնօրէն – նախագահը՝ Լօյիք Լը Ֆլոք – Փրիժան բաւական յայտնութիւններ կ'ընէ Ընկերութեան «սեւ նոտուկ»ին չուրջ: Մարտ 31–ին, չվառանեցաւ նոյնիսկ ճշդելու թէ ի՛նչ դումարներ բաշխուած են քաղաքական կուսակցութիւններուն: Այդ նոտուկին մասին, իրեն խօսած էին 1989–ին, երբ ԷԼՃ–ի դլուխը կ'անցնէր: Այն տեղ մի–այն էՌ – փէ – էՈ–ին կը ծառայէր: Մի–թերան դիմած է իրեն որ «հաւասարակշռէ» բաշխումը, նաեւ միւս կուսակցութեանց ի նպաստ: Լը Ֆլոք – Փրիժան կը խոստովանի որ տարեկան 5 միլիոն տոլար կը բաժնուէր, նաեւ նախագահական թեկնածուներու ընտրապայքարին համար...:

ՋԻՆԱՏԱՆԷՆ ճամբայ եղած այս նոր թոքատապը (փնէօմոփաթի) կը չարունակէ աւեր գործել: Ցարդ 60 հոգի մեռած է, ներառեալ Նոպէլեան դափնեկիր իտալացի վիրոֆէսէօր Ուտոլանին, որ յայտնաբերած էր վիրուսը: Համաճարակը հասած է նաեւ Գանատա եւ ԱՄՆ, երեք կասկածելի պարագաներ ալ կան Ֆրանսա: Խիստ քննութեան կ'ենթարկուին Ծայրագոյն – Ասիայէն ժամանող ճամբորդները, առաջին հիւանդները Հանոյէն եկած են:

ՓԱՐԻԶ – Ը համալսարանին մէջ, բաւական իրարանցում ստեղծուած է, որովհետեւ Թունուզցի ուսանողներու ընդհանուր Միութիւնը ժամանակաւոր ցուցահանդէս մը կազմակերպած էր Մարտ 25–էն 27, որու բացէ ի բաց հակահրեայ բնոյթը «զզուանք», «վրդովում» պատճառած է եւ համալսարանին նախագահը պարտք սեպած է Պոպինեըի դատարանին դիմել, բողոքելու համար: Ուսանողները ուզած են պաղեստինամէտ նըկարներ ցոյց տալ (Ժենինի գաղթականին վրայ յարձակում) եւ արդիւնքը աղէտալի եղած է: Նկարներէն մէկը, ծաղրանկար մը ցոյց կու տայ Ճ. Պուշը որ Պաղեստինցի մը կը խեղդէ Շարոնի լնդուքին տակ: Թունուզցի ուսանողներուն համար, այս ամբողջը կը միտի արդիլել որեւէ վիճարկում Պաղեստինցիներու ճակատագրին վերաբերող:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ տնտեսական աճը 7,8% եղած է 2002–ին, յայտարարած է վիճակագրութիւններու Ազգային Հիմնարկը: Աճը աւելի բարձր է քան ինչ ինչ որ կը նախատեսուէր (4%): Մարտ 29ին, Խորհրդարանը վաւերացուցած է Դրամական Միջազգային Փոնտին սպասած պիւտճէն: Նախապայման էր, որպէսզի 1·6 միլիառ տոլարի նոր յատկացում մը ըլլայ:

«ԱՀ ՈՒ ԴՈՂ»Ի ՀԱՄԱՆՈՒԱԳ

Միացեալ – Նահանգներու անզիր օրէնքին մաս կը կազմէ նախագահին դէմ չդործել եւ զինք չքննադատել երբ երկիրը պատերազմի մէջ է: Այս ընդհանուր տեսութիւնը ի զօրու է մասնաւորաբար պաշտօնական անձերու եւ չրջանակներու համար – դոնկրէսմէն, ծերակուտական, կուսակցութիւն, նահանգային թէ գաղնակցային ընտրեալ մարմին, ժողովրդային որոշ խաւեր, եւ այլն: Բացատրութիւնը տրամաբանական է – Նախագահը գերագոյն հրամանատարն է երկրին զինեալ ուժերուն, իսկ բանակայինները, այդ անձնազոհ «մեր տղաքը» – առնր պօյզ – պէտք ունին ժողովուրդին դուրդուրող վերաբերմունքին, քաջալերանքին եւ ետախտիքին, իրենց հայրենասիրական վեմ առաքելութեան ճամբուն վրայ, որուն սահմանումը տուած, կրկնած, յանկերգած է նախագահը ամիսներէ ի վեր, – Ամերիկայի ապահովութեան երաշխաւորութիւնը իր դէմ սպառնացող ահաբեկչական կեդրոն Իրաքէն – Զարին այդ խորհրդանիչ երկիրէն – եւ Իրաքի մարտիրոս ժողովուրդին ազատագրութիւնը իր արիւնարբու բռնապետէն, յանուն մարդասիրական աղնուագոյն սկզբունքներու:

Քննադատել գերագոյն հրամանատարը կը նշանակէ նաեւ դէմ ըլլալ վերոգրեալ նպատակներուն, եւ դիւրաւ պիտակուիլ «հայրենադաւ» ու նաեւ – գերագոյն նախատինք – բռնատիրութեան պաշտպան: Խաղաղութեան պայմաններուն մէջ «անհայրենասէր»ը արդէն յանձնարարելի անձ մը չէ, իսկ պատերազմի մէջ ան նաեւ կը դառնայ կատկածելի անհատ մը, դաւաճան քաղաքացի մը: Անշուշտ վերի չէնան ներկայացուած է քիչ մը ռամկօրէն, սակայն այս է ըմբռնումը:

Բարեբախտաբար նախագահութիւնը եւ զինուորական հրամանատարութիւնը երկու տարբեր պաշտօններ են. առաջինը քաղաքական է, եւ հետեւաբար կարելի է այդ մասին խօսիլ քիչ մը հանդարտ սըրտով:

Առաջին· որպէսզի պատերազմի ընդդիմադիր քաղաքացին ինքզինք ակամայ չգտնէր անբաղձալի, եթէ ոչ նուաստացուցիչ այս կացութեան մէջ իր «անհայրենասէր», պէտք չէ որ ամերիկեան բանակը զրկուէր հազարաւոր մղոններ հեռու, Եփրատ և Տիգրիս գետերուն եզերքը, անապատի աւազամրրիկներու փոչիներուն մէջ թաթխուելու համար: Նախագահ(ի) պէտք չէ որ մեր տղաքը բաժնէր իրենց ընտանիքներէն – կինէն, երախայէն, ծնողքէն: Հասարակ հնարամտութիւն է ստեղծել կատարուած իրողութիւն մը, կարենալ ապաւինելու համար ժողովուրդին «հայրենասիրական եւ քաղաքացիական պարտականութիւններուն»: Այս մարտավարութիւնը մաքսանենգութիւն է: Ամերիկացի ժողովուրդին մեծամասնութիւնը կողմնակից էր պատերազմին, պայմանաւ որ ան ունենար վաւերացումը Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան, որմէ խուսափեցան իշխանութիւնները կազմելով մեծ մասամբ նպաստընկալ պետութիւններէ համախմբում մը: Այժմ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը – վիճակագրութեանց համաձայն 72 տոկոսը – կը կանգնի «նախագահին եւ զօրքերուն» կողքին, թէեւ այդ տոկոսը կրնայ չերմաչափի անդիկին նման վերիվայրումներ արձանագրել պատերազմական դաշտին յաղողութիւններուն եւ վնասներուն համապատասխան:

Ամէն պարագայի մէջ, պատերազմը անխուսափելի էր, ոչ միայն Սեպտեմբեր 11, 2001 Թուականի Նիւ – Եորք քաղաքի ահաւոր ահաբեկչութեան պատճառով – որուն հետին հակառակ հազար ու մէկ խաղերու եւ խեղաթիւրումներու կարելի չեղաւ փաստել իրաքեան դաւադիր ձեռքի հետք մը – այլ որովհետեւ այդպէս նախագծուած էր Ուաչինկթընեան որոշ ակումբի մը անդամներուն պատրաստած ապագայապաշտ աւետարանին մէջ: Անոր նախատիպը տպուած էր 1996–ին եւ, առ ի գործադրութիւն, յանձնուած Իսրայէլի վարչապետ Նեթանեահուին, ամերիկացի իր արենակից հեղինակներուն կողմէ, որոնք այժմ տիրական դէմքեր են Սպիտակ Տան եւ Փենթակոնի մէջ: Պաղտատի ճակատագիրը վաղուց վճռուած էր եւ կը սպասէր խէթալ գործադրողի մը՝ որ պայման չէր որ ըլլար աշխարհի հարցերէն իրազեկ մէկը, ոչ ալ անպայման դիտոնար աշխարհի երկիրներու մայրաքաղաքներուն եւ անոնց ղեկավարներուն անունները, նոյնիսկ անսխալ խօսէր էր մայրենի լեզուն: Կը բաւէր որ ան դրսեւորէր հաւատացեալի ջերմաթորթը խանդավառութիւն մը տիեզերական չափցուցիչ ծրագիրներու հանդէպ, որոնց մաս կը կազմէր նաեւ քարիւղը: Նախագահ ձորճ Ու. Պուշ նախախնամական այդ անձն էր: Երկրորդ ղէմքն էր աւելի փորձառու փոխ – նախագահը՝ Տիք Չէյնի՝ նոյնպէս մօտը քարիւղի չրջանակներուն: Սեպտեմբեր 11–ը ծառայեց որպէս հրաշալի պատրուակ ծրագրին դործադրութեան:

Վերոնչեալ «տիեզերական ծրագիրները» ծանօթ են բոլորին, որ կը ներկայացուի որպէս «Տոմինոյի խաղ», որուն օրէնքով իրարու եռեւէ պիտի տապալին «իրաւակարգի փոփոխութեան» կամ «պլխատումի գործողութիւններու» նըշանակեալ երկիրները, որպէսզի մեր աշխարհը դառնայ աւելի ապահով եւ բոլոր ժողովուրդները ապրին ազատ եւ երջանիկ – Իրան, Սուրիա, Ցորդանան, Եգիպտոս, Սրաբական թագաւորութիւններ եւ Էմիրութիւններ: Ուրեմն՝ բոլորին եւ բոլորիս կը սպասէ մնայուն պատերազմ մը՝ մնայուն խաղաղութեան եւ ժողովրդավարութեան խոստումով:

Գեղեցի՛կ յառաջադրանք եւ աղուո՛ր երազ: Սակայն կարելի չէ չյիշել Լա Ֆոնթէնի ծանօթ առակը երբ հերոսուհին՝ Փէրէթ իր սպանական դղեակնեբու չինութեան մէջ մոլորուն՝ կը գլտորէ գլխուն վրայի կաթի կոյտը, կոտրելով դայն: Արդէն կուժը դեռ չկոտրած, չըրջանային քառսը զգալի դարձաւ: Եւ ո՞վ ըսաւ թէ չլատումը Միջին – Արեւելքէն պիտի չհասնի Եւրոպայի դռներուն եւ Եւրոպական Միութեան մէջ եւ նաեւ՝ Կովկաս:

Ժողովրդավարութիւնը կեանքի իմաստ մըն է, որ նոյնիսկ ամէնէն «խելացի» հեռավար հրթիռներով չի պարտադրուիր, այլապէս Աֆղանիստան այսօր պիտի ըլլար Դեմոկրատ երկիր մը: Ժողովրդավարութիւնը կը հետեւի բնական հոլովոյթի մը, որ երբեմն կրնայ պահանջել տասնամեակներ եւ տեղ – տեղ դարեր: Նոյնիսկ ժողովրդավարութեան օրրան Միացեալ – Նահանգներ 20–րդ դարուն դոնուեցան այդ անհրաժեշտ հոլովոյթին մէջ – սեւամորթներու հաւասարութեան իրաւունքի կիրարկում չարք մը նահանգներու մէջ (իրաւունք՝ որ տեսականօրէն ձեռք ձգուած էր անկէ դար մը առաջ), կիներու քուէարկութիւն, եւայլն: Դեռ ո՞վ ըսաւ թէ այս երկրին մէջ նախագահական ընտրութիւնները խէթալ ժողովրդավարութեան ձեւն է, երբ կէս միլիոն նուազ ժողովրդական քուէ ստացող թեկնածուն կը դրաւէ Սպիտակ Տան Զուաձեւ Գրասենեակը բայց կը խօսի ամբողջ ժողովուրդին անունով: Հեռավար «Ահ ու Դող» պատճառող հրթիռներով կամ «Մայր Ամենայն Ռումբերու» (MOAB) քաղաքներ ընդերքէն սասանող պայթիւններով պարտադրուած ժողովրդավարութիւն մը ծնունդ կու տայ միայն սպասելի նոր բռնապետութեան մը, որ պիտի չխանգարէ զայն ստեղծողին հանդիստը, քանի պիտի ըլլայ «դաչնակից – բարեկամ» իրաւակարգ: Տարբեր բան չակընկալուիր «ազատագրեալ» Իրաքէն: Սատտամ Հիւսէյնի դլխաւոր յանցանքներէն մէկը կը կայանայ ոչ թէ անոր տիրակալութեան ծանօթ վայրագութեանը մէջ զոր պէտք էր այլապէս կանխել, այլ որովհետեւ ան չկրցաւ դառնալ փինօչէ մը, այն մէկը՝ որ Հենրի Քիսինճըրներու օրհնութեամբ «դլխատեց» Չիլիի նախագահ Այէնտէի օրինաւոր կառավարութիւնը, յանուն ժողովրդավարութեան եւ ազատ կարգերու, սպաննելով չուրջ 5000 հոգի – այս գանգուածը՝ առանց քիմիական «կազ»ի – բանտերու մէջ խոշտան – դելով նաեւ 200·000:

Վերջակէտէն առաջ մանրամէպ մը – աւա՛ղ իրական – մեր նախագահին վերաբերեալ, որ Իրաքի դէմ յարձակումէն երկու շաբաթ առաջ մամլոյ ասուլիսի մը ընթացքին կրկնած էր, – «Կ'աղօթեմ խաղաղութեան համար, կ'աղօթեմ խաղաղութեան համար»: Պատմութիւնը կը քաղեմ «Ուաչինկթըն Փոսթ»ի ծանօթ լրագրող Պոպ Ուուտուըրտի վերջին դիրքէն՝ «Bush at War», որ կը նկարագրէ նախագահին հետ իր ունեցած երկար տեսակցութիւնները եւ հարցազրոյցները: Լրագրողը կ'ըսէ թէ ամիս մը Աֆղանիստանը ռմբակոծելէ ետք երբ դրաւուեցաւ Թալիպաններու միջնաբերդ Մազար–էլ–Շարիֆ քաղաքը, Պուշ դառնալով իրմէ անրաժան ազգային Ապահովութեան խորհրդական Գոնտոլիզա Ռայսին հարցուց· – «Լա՛ւ, ասկէ ետք ի՛նչ է յաջորդը»:

Այս արմատական երիտասարդ կինը, որ արդելք եղած էր որ իր Տէրը սեղմէ եասէր Արաֆաթի ձեռքը Նիւ – Եորքի ՄԱԿ–ի չէնքին մէջ, որպէս անարժան ահաբեկիչի մը աղտոտ ձեռքը, – ի վերջոյ Շարոնի մաքուր ձեռքերը չէին ա՜նո՛նք, – կ'ենթադրենք որ պատասխանած ըլլայ, աչք մը նետելէ ետք ժողովուրդներու Ազատագրութեան Ծրագրին·

– ԻՐԱ՛Ք:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԼՕՍԼԵԱՆ

Պոսթըն

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀՄԱՅՔԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ՈՒՍԱՆՈՂՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Հաճելի աւանդոյթ է ձեւաւորուել Ա· Աբովեան Հայկական պետական մանկավարժական համալսարանի «Սփիւռք» վերատեսումնական կենտրոնում· երբ բանասիրական բաժնում աւարտում է ըսփիւռքահայ գրականութեան մէկ տարեայ դասընթացը, հանդիսաւորութեամբ ամփոփում են քննական արդիւնքները, տրւում են մրցանակներ, խրախուսական պարգեւներ: Եւ ահա այս գարնան առաջին օրերին այստեղ վերստին հաւաքուեցին դասախօսներ, ուսանողներ, հիւրեր:

«Այս տարին աւելի քան նշանակալից էր մեզ համար, – ասում է դասընթացը դերազանց աւարտած Հեներիէտան, – կենտրոնում «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամն անցեալ տարի ծաւալեց չինարարութիւն, ինչի արդիւնքն արդէն վայելում ենք: Ինքներդ դատեցէք, այսպիսի ընթերցասրահում պարզապէս անհնար է չսովորելը, գլուխ պահելը»:

Ե–րդ լսարանի ուսանողները, մէկը միւսին հերթ չտալով, պատմում են, թէ ինչ տուեց իրենց սփիւռքահայ գրականութիւնը: Նախ, ուրուագծուեցին նոր գրական չափանիշներ: «Իմ մէջ, – անկեղծանում է գլխաւոր մրցանակակիր Լիլիթը, սփիւռհահայ գրականութիւնը փոխեց գեղագիտական մտածողութեան հունը, որն այլեւս անշրջելի է»: «Հապա մթնոլորտը: Մեզ համար բացուեց ուրոյն ու գեղեցիկ աշխարհ: Յ· Օշականը, Շ· Շահնուրը, Վ· Նուշանեանը մեզ պարզեցին հոգեաշխարհի գոյները, հայ մարդու դիմակայող տեսակը, սիրելու իր զօրութիւնը: Ես հիմա հանոյքով աշխատում եմ աւարտաճառի վրայ, որի նիւթը Շահնուրի պատմուածքներն են», – վկայում է դերազանց առաջադիմութիւն ունեցող Լուսինէն:

«Իսկ ես միայն մի լան կ'ասեմ. այս գրականութեամբ սկսեցի ինձ մի փոքր աւելի լաւ հասկանալ, եթէ համարձակւեմ ասելու՝ բացայայտեցի ինքս ինձ», – ասում է Յասմիկը՝ լսարանի աւագը:

«Մինչ այդ մեզ անծանօթ այս գրականութիւնը իւրացնելը, անշուշտ, դժուար էր, յատկապէս սկզբնական չրջանում: Ճի՛շդ է, ողբերգութի՛ւնը երկնեց այդ գրականութիւնը ,բայց, կարելի է ասել, որ դա սիրոյ ու գեղեցիկի աչխարհն է: Եթէ ծանրագոյն հարուած ստացած ժողովուրդը այդպէս սիրել գիտի, նրան սպանելն անհնար է: Ահա թէ ինչու մենք գտնում ենք, որ իր բարձր հնչողութեամբ այն նաեւ համամարդկային արժէքների հանրագումար է, – գտնում է Գրետան եւ անմիջապէս աւելացնում, ես նուիրուած եմ լծուած Շ· Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի» վէպին, որն իմ աւարտականն նիւթն է: Կարծում եմ, Շահնուրն ինձ միշտ պիտի ուղեկցի: Նրանով, վըստահ եմ, կարելի է հպարտութեամբ ներկայանալ աչխարհին»:

Կարելի է ասել, որ ուսանողների այդ իւրատեսակ վստահութիւնը գալիս է իրենց դասախօսից: Փրոֆէսէօր Սուրէն Դանիէլեանը դասախօսութիւններով չի բաւարարւում, այլ ստեղծում է լայն հնարաւորութիւններ Սփիւռքի աչխարհին իրապէս չփուելու, նրանց կապելու զըրական նորագոյն ընթացքներին: Նրա ուսանողները պարբերաբար հետեւում են, թէ ինչով է չնչում արդի գրական կեանքը, ինչպիսի նուաճումներ կան մեզանում եւ դրսում:

Կենտրոնի եւ նրա տնօրէնի գործունէութիւնը եւ մասնաւորապէս այս նախաձեռնութիւնն այդ օրը բարձր գնահատեցին «ԳԱԱ թղթակից – անդամ Սեւակ Ա.րզումանեանը, համալսարանի ուսումնական պրոռեկտոր, փրոֆէսէօր Մեծրոպ Երիցեանը, հայ գրականութեան ամպիոնի վարիչ, փրոֆէսէօր Ա.էլիտա Դուլուխանեանը եւ ուրիշներ:

Այդ օրը սիրով յիչեցին, որ տարւոյ ընթացքում ուսանողութեան հիւրերն են եղել պոլսահայ գրական ջոկատի լաւագոյն դէմքերը՝ Ռոպէր Հատտէճեանը, Զարեհ Խրախուռնի, Վարդ Շիկահեռը: Դասախօսութիւններով հանդէս են եկել Լոս – Անճըլըսի ԻՒԼԱ համալսարանի Գ. Նարեկացի հայ գրականութեան ամպիոնի վարիչ, հայագէտ Փիթեր Քաուին եւ Կլենդէյլի համալսարանի փրոֆէսէօր, «Թէրը Արմէնիըն Օպզէրվըր» անգլիալեզու չաբաթաթերթի խմբագիր Օշին Քէշիշեանը:

Եւ ահա հէնց վերջինիս չանքերով լսփիւռքահայ գրականութեան դասընթացը աւարտուեց յիչարժան արարողութեամբ: Եւ սա՝ երրորդ տարին անընդմէջ: Քննութիւնը ուսանողները յանձնեցին երեք փուլերով, գնահատուեցին 60 առաւելագոյն բալային համակարգով: Այն իրենց հնարաւորութիւն տուեց խորքով ճանաչելու գրական չարժման ուղղութիւնները:

Իսկ ուսանողների գնահատութիւնը ոգեւորութեան եւ խրախուսանքի ճանապարհով է գալիս: Ուսանողները, ըստ իրենց ցուցաբերած յառաջդիմութեան, արժանացան սպասուած եւ անակնկալ պարգեւների: Գլխաւոր մրցանակակիրներ դարձան՝ Լիլիթ Ա.ետիսեանը, Լուսինէ Վարդումեանը, Գրետա Մնացականեանը, Լուսինէ Զաքարեանը, Գոհար Ղազարեանը: Շնորհաւորագրեր ստացան Յասմիկ Գալատեանը, Հեներիէտա Յովհաննիսեանը, Գայեանէ Ղարիբեանը, Գոհար Կոստանդեանը, Վիկա Յարութիւնեանը, Մագթաղինէ Գրիգորեանը:

Բարեխիղճ ուսանողներին սպասում էին հաճելի այլ անակնկալներ եւս: Այսպէս, Հայաստան – Սփիւռք կառավարական յանձնաժողովի փոխ – նախագահ՝ Պր· Գագիկ Յարութիւնեանը տրամադրել էր Վազգէն Սարգսեանի «Ոգու փորձութիւն» դրքերից, հեռաւոր Նիւ – Ձըրզիից հարիւրամեայ գրող, կենդանի դասական Յակոբ Ասատուրեանը՝ «Սերունդները մխացող» հատորները, գրականագէտ Սուրէն Դանիէլեանը՝ իր մենագրութիւնը սփիւռքահայ վէպի մասին, հայագէտ Արշակ Մադոյեանը՝ «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» ձեռնարկը եւ «Ժողովրդային շարժում» կազմակերպութիւնը՝ Գէորգ Ա.ճէմեանի ժողովածուները,

Բարձր յառաջդիմութիւն ցուցաբերած բոլոր ուսանողներն ստացան «Սփիւռքի դիտաւորումնական կենտրոնի «Գերազանցութեան վկայաիիր»ներ:

Ուսանողներին ջերմ չնորհաւորական խօսքով դիմեց Հ.Գ.Մ. Վարչութեան նախագահ Լեւոն Ա.ճաճեանը՝ իր հիացմունքն արտայատելով «Սփիւռք» կենտրոնում կատարուած եւ կատարուող լայնածաւալ աչխատանքների կապակցութեամբ: Նա նրանց դասախօսին անուանեց "բրուտ, որի ձեռքում կաւը շունչ է առնում": Իր խօսքում նա չօչափեց արեւելեանական եւ դասական ուղղագրութիւնների թնճուկը, որի չուրջ ծաւալուած բանավէճերը յայտնի են: Հ.Գ.Մ· նախագահը խորհուրդ տուեց ապաւինել երկուսի քաջխմացութեանը, իսկ ընտրութիւնը կ'անի ինքը՝ ժամանակը:

Լ· Ա.ճաճեանը կարեւորեց արեւմտահայ եւ արեւելահայ մչակոյթների միասնու-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ

Իրաքի դէմ ԱՄՆ–ու ձեռնարկած պատերազմը որ իբրեւ թէ կը մղուի երկրին ժողովուրդը բռնակալէ մը ազատելու եւ անոր ժողովրդավար կարգեր նուիրելու հեռանկարով, չատերու մոքին մէջ կը թարմացնէ այդ արարքին անցեալի օրինակները: «Գուռիէ էնթէրնասիոնալ» աւելի քան տասնեակ մը կը թուէ անոնցմէ, վերջին 50 տարուան պատմութենէն առնուած:

Բ. աշխարհամարտին աւարտէն քանի մը տարի ետք, 1953–ին, ամերիկեանդլիական գործակցութեամբ պատրաստուած պետական հարուածի մը դոհը կ'ըլլայ Իրանի վարչապետ Մոսաթըք: Զինուորական ատեան մը դինք մահուան թեան խնդիրը եւ աւելացուց .«Եթէ հայերէնի մեր վաղուայ ուսուցիչներն էք դուք, սիրելի՛ ուսանողներ, մենք այլեւս կարող ենք հանգիստ լինել, որովհետեւ այս հանդիսութիւնը վկայեց, որ դուք նաեւ սփիւռքահա՛յ գրական աշխարհի դեսպաններն էք: Նշանակում է, որ գրական ընթացքները դուք արդէն մի՛կ հունով էք տեսնում ու մատուցում :Սա է նորը, որ ես բարձր եմ գնահատում, ասելի, բան, ներեցէք, Ձեր օրուայ գնահատականը»:

Փրոֆէսէօր Ս. Դանիէլեանը իր սիրելի ուսանողներին շնորհաւորելով՝ յոյս յայտնեց, որ դասընթացի աւարտից յետոյ էլ կենտրոնը կը լինի նրանց համար հայրենական, ընտանի յարկ, ինչպիսին իր անցած տարիներին: Իսկ Օշին Քէշիշեանը եւ նրա նման մտաւորականները, վստահեցրեց մնօրէնը, կը փորձեն համախմբել Սփիւռքի գրականութեան խրատան սիրահարներին:

Հանդիսութիւնն աւարտուեց ջերմ մթնոլորտում՝ սիրոյ սեղանով, երգով, պարով, արտասանութիւններով: Այն երկար կը յիշեն թէ՛ ուսանողները, թէ՛ դասախօսները եւ թէ հիւրերը:

ԳՈՎՀԱՆՆԷՍ ԵՂՈՑԵԱՆ

«Սփիւռք»
Գիտաուսումնական կենտրոն

կը դատապարտէ, բայց պատիժը երեք տարուան բանտարկութեան կը վերածուի եւ ցկեանս տան մէջ արգելափակման: Ամերիկամէտ Ռըզա շահ իշխանութեան կը բերուի ու կը մնայ այդ դիրքին վրայ մինչեւ 1979, երբ կրօնամոլներու հոսանքը աթոռի կը պարտադրէ զինք:

1954–ին պետական հարուածի վայրը կը փոխադրուի Կուաթէմալա, հարուածին հեղինակը ՍԻԱ–ն է նորէն. բարենորոգիչ նախագահը Ժ. Ա. Կուզման կը տապալի եւ զինուորական վարչաձեւ մը կը հաստատուի որ կը տեւէ մինչեւ 1986 ժողովրդավարութեան վերադարձը: Երկիրը քաղաքացիական պատերազմի բեմ կ'ըլլայ մինչեւ 1996:

1960–ին ԱՄՆ–ու եւ Պելժիոյ միասին պատրաստած պետական հարուածը կը տապալէ Խորհ. զօրակցութիւն վայելող Գոնկոյի կառավարութիւնը որուն վարչապետը ազգայնական ղեկավար Փ. Լումումպան է: 1961 Յունիսին կը սպանուի: Իշխանութեան գլուխ կու գայ Մոպութու Սէսէ Սէքօ որ սկիզբ կը դնէ 32 տարուան բռնատիրութեան ու կաշառակերութեան, ապականութեան շրջանի մը:

1961–ին կարգը Գուատալի կու գայ: Կղզին գրաւելու միտող գործողութիւնը կը ձախողի: Ուաշինկթընի եւ Գուատալի յարաբերութիւնները կը խզուին, Ջ. Գասթրոյի իշխանութեան գալով եւ կըզպին տնտեսութեան խորհրդային օրինակով ազգայնացումով: ԱՄՆ–ու պարտադրած տնտեսական եւ քաղաքական շրջափակումը որոշ չափով մինչեւ այսօր կը շարունակուի, իսկ Գասթրօ կը շարունակէ գլխաւորել իշխանութիւնը:

ԱՄՆ դերակատար եղած են նաեւ Դոմինիկեան Հանրապետութեան ճակատագրին մէջ: 1965–ին միջամտած են երբ պետական հարուածով մը Ժուան Պոշ որ մէկդի ձգուած էր, իշխանութեան վերադարձած է: Վախնալով որ հոն ալ Գուատալի օրինակով վարչակարգ մը կը հաստատուի, անոնք զօրք փոխադրած են եւ զօրակցութիւն տուած Ժ. Պալակէրի որ նախագահ ընտրուած է 1966–ին եւ 30 տարի բազմաթիւ վերընտրութիւններով մնացած նոյն դիրքին վրայ:

Ո՞վ չի յիշեր 1973–ին Շիլիի մէջ ՍԻԱ–ի գաղտնօրէն պատրաստած պետական հարուածը որուն զոհը եղաւ նախագահ Այենտէ: Իշխանութեան եկաւ զօրավար Փինոչէ որ 17 տարի եղաւ երկաթեայ ղեկավար մը:

1985–ին Միացեալ – Նահանգներ քաղաքները կը հանդիսանան Փիլիպպեանները նախագահական ընտրութեան մը որուն արդիւնքը խարդախուած է նախագահ Ֆ. Մարկոսի կողմէ: Սակայն, զինուորականներ կը բողոքեն եւ զօրավար Ռամօսի առաջնորդութեամբ, սպանուած զօրավար Աքուինոյի կնոջ նեցուկ կը կանգնին: ԱՄՆ–ու մեծ ճնշումին տակ Մարկոս կ'ազատուի: 1992–ին զօրավար Ռամօս նախագահ կ'ընտրուի, իսկ ԱՄՆ–ն կը վերցնէն իրենց զինուորական խորհրդատուները:

Տարի մը ետք ԱՄՆ կը ռմբակոծէն Լիբիան, 111 զոհ պատճառելով. սակայն, չեն յաջողիր իրենց թիրախին՝ արաբ ազգայնական չարժումի ղեկավար գնդապետ Քատաֆիի հասնիլ, որ 1969ին իշխանութիւնը իր ձեռքը անցուցած է: Երկու տարի ետք, երբ Սկովմոյ վերեւ Ամերիկեան գիծերու օդանաւ մը կը ջախջախուի, ԱՄՆ եւ Անգլիա մեղադրութեան ամբաստանութիւն կ'ուղղեն Լիբիոյ:

Գրեթէ անմիջապէս ետք կարգը կու գայ Փանամային: Ամերիկեան ուժեր կը գրաւեն երկիրը, կը ձերբակալեն զօրավար Նորիէկան եւ ԱՄՆ կը ղրկեն, որպէսզի դատուի թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան համար: Կ. Ինտարան կը փոխարինէ զինքը: Այդ երկրին մէջ ղէպի ժողովրդավարութեան անցքը յարաբերաբար յաջողած է, նոյնիսկ եթէ տըրտեսական բարենորոգումները պատճառ կ'ըլլան որ ղեկավար դասը համակրանք չվայելէ:

Ամերիկեան զօրքերու «Մաղադասպահ» գործողութիւն մը կը վիճակի Սոմալիա, 1992–ին: Բայց, տարի մը ետք, ԱՄՆ կ'որոչեն նահանջել, զօրավար Ատիտար ձերբակալելու ջանքին մէջ 18 զինուոր կորսնցնելէ ետք:

Հայիթիի զինուորական իշխանութիւնը 1994–ին, վախնալով ԱՄՆ–ու ստոյգ նըկատուած ներխուժումէն, կը ձգէ իշխանութիւնը: Ամերիկեան ուժերը կը հասնին, որպէսզի հսկեն աշխարհական կառավարութեան կազմութեան:

1999–ին ՕԹԱՆ–ի օդային հարուածներուն թիրախ կ'ըլլայ Եուկոսլավիան, որպէս Քոսովոյի Ալպանացիներուն կիրարկուած «ցեղային մաքրադործում»ին վերջադրծութիւն: Մինոսեւիչ 2000 Հոկտեմբերին կը պարտադրուի իշխանութենէն հեռանալ, ժողովրդական ապստամբութեամբ մը:

Իրաքի նախորդած վերջին օրինակը Աֆղանիստանը եղաւ (2001): ԱՄՆ–ու դեկավարութեան տակ համախոհութեան կազմ մը կը տապալէ թալիպաններու վարչաձեւը. անոնք կը մերժեն Նիւ – Եորքի ահաբեկչական արարքներուն մասին տեղեկութիւն տալ, ինչ որ կասկածելի նկատուածներու ձերբակալութեան պիտի ծառայէր: Անցքի շրջանի նախագահութեան կը բերուի Համիտ Քարզայ որ կը ստանձնէ կէս ժողովրդավար կառավարութիւն մը կազմելու գործը: Այսուհանդերձ, կարելի չէ ըսել թէ անիշխանականութիւնն ու քաոսը արմատապէս վերջ դտած են:

ՔԱՂՀԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՍԻՐԱՀԱՐ ՄԸ ԿԸ ԽՈՍՏՈՎԱՆԻ ԻՐ ՑԱՆՑԱՆՔԸ

Ֆրանսացի 32 տարեկան սպասեակ մը, որ ամբաստանուած է աւելի քան 1 միլիառ արժոյրութեամբ գեղանկարներ եւ արուեստի գործեր գողնալու յանցանքով, զուիցերական դատական ատեանի մը յայտնած է, թէ իր արարքը արդիւնք էր արուեստի նկատմամբ իր սիրոյն:

Սթեֆան Պրայթվիզըը ամբաստանուած է 1995–ին Զուիցերիոյ տարածքին զանազան թանգարաններէ 69 գործեր գողնալու յանցանքով:

Պրայթվիզըը ձերբակալուած էր 2001–ի Նոյեմբերին, Լիւսեռնի մէջ (Զուիցերիա), Ռիչար Վակներ թանգարանին մօտ, երբ կասկածներ կային, թէ քանի մը օր առաջ ան գողցած էր 1584–ին ստեղծուած չինուած որսորդական սուր մը:

Ոստիկանութեան համաձայն, ան խոստովանած է, թէ 1995–էն ի վեր 69 գործեր գողցած է Զուիցերիոյ տարածքին գանազան թանգարաններէ:

Զուիցերիոյ կրիւյէր քաղաքին դատարանը կրնայ անոր մինչեւ 10 տարի բանտարկութեան պատիժ սահմանել, եւ ան կրնայ Ֆրանսա արտաքսուիլ յաւելեալ ամբաստանութիւններով:

Վերջերս, իր դատավարութեան առաջին օրը, Պրայթվիզըը քանի մը անգամ ընդհատած է դատավարութիւնը՝ սրբադրելու համար գեղանկարի մը նկարագրութիւնը:

Գինեետան մը սպասեակը՝ Պրայթվիզըը դատական ատեանին պատմած է իր առաջին գործողութեան մասին, զոր կատարած է 1995–ին, կեդրոնական Զուիցերիոյ կրիւյէր քաղաքին միջնադարեան ղղեակը կատարած իր այցելութեան առիթով:

Երբ ան ինքզինք առանձին գտած է սենեակի մը մէջ, գողցած է պերմանացի արուեստագէտ Քրիսթիան Վիլհելմ Տիթրիխի 18–րդ դարու մէկ գեղանկարը, որ կ'արժէ 21 հազար տոլար:

«Ձիս համոյեց պատկերուած կնոջ գեղեցկութիւնը, անոր յատկանիշներն ու աչքերը», կ'ըսէ ան:

Կ'ենթադրուի, որ Պրայթվիզըը չարուներկած է գողնալ մինչեւ 200 գեղանկարներ եւ արուեստի գործեր՝ Ֆրանսայէն, Գերմանիայէն, Հոլանտայէն եւ Պելժիայէն:

Սակայն անոր գողցած գործերուն մեծ մասը փճացուած է անոր մօր՝ Միրէյ Պրայթվիզըրի կողմէ, որ կորուած է գեղանկարները եւ թանկարժէք իրեր նետած է Հռենոս եւ Ռոն գետերուն ջրանցքին մէջ, լսելէ ետք իր զաւկին ձերբակալութեան մասին:

Փճացած գեղանկարներուն չարքին են Անթուան Վաթոյէն եւ Փիթըր Պրիւկէլէն գործեր:

Սթեֆան Պրայթվիզըը իր աւարը կը պահէր իր մօր բնակարանին մէջ եւ ոչ մէկ ճիգ կը թափէր իր գողցած գործերը ծախելու:

Շուրջ 110 արուեստի գործեր կարելի եղած է փրկել: Անոնք կը գնահատուին 10,7 միլիոն տոլարով եւ կ'ընդգրկեն ապակեղէն, յախճապակեայ իրեր եւ ըրաժշտական գործիքներ:

Սակայն շուրջ 60 գեղանկարներ տակաւին անյայտ կը մնան: Քննիչները կը կասկածին, թէ անոնք փճացուած են Միրէյ Պրայթվիզըրի կողմէ: Ան ձերբակալուած էր անցեալ տարի, գողցուած իրեր իր քով պահելու յանցանքով եւ 3 ամիս բանտարկութեան դատապարտուած էր:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻԼՈՑԵԱՆ – ՄՐԱՊԵԱՆ

ԹԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

16

Իրիկունը խանութը կանուխ փակել տըւաւ եւ, փոխանակ ղէպի տուն երթալու, բռնեց Պետիկեանի տան ճամբան: Գիտէր, որ ղպրոցին կից տան մը մէջ կ'ապրէր ան:

Շտապով կը քալէր ՝չատ անդամ կանդ առնելով եւ ղէպի ետ նայելով: Դառնա՞ր արդեօք: Ամօթ չէ՞ր իր այս աստիճան տարրնանալը: «Ամօթը», կ'ըսէր ինքն իրեն, «ամօթը դաւաճանութիւնն է եւ ոչ թէ դարմանել ուզելը», եւ կը շարունակէր ճամբան: Երանի՛ ուշացած չըլլար, երանի ժամանակին հասնէր... Ցաչորդ կիրակի երեք ոչխար մատաղ ընել պիտի տար ու եկեղեցիին բակը բաժնել պիտի տար: Այսքանը քիչ էր, ամէն մէկուն տասնոց մըն ալ պէտք է տար: Աղջային հիւանդանոցին մէկ տարեան միսը ինք պիտի հոգար, մի՛յն ինքը...

Արդէն հասած էր Պետիկեանի փողոցը: Քանի մը տղաք իրարու քով եկած անձկութեամբ ղէպի մէկ կողմ կը նայէին: Ինք ալ նայեցաւ այդ ուղղութեամբ: Ո՛չ, չէր սխալած, ոստիկաններ կանդնած էին տան մը դրան առաջ, յետոյ երկուքը ներս մտան եւ միւսը պահակ դրին...

Ուշացա՛ծ էր...

Տղոց տխուր եւ յուզումէն գունատած դէմքերը իրենց սիրելի տնօրէնին հաւատնական ձերբակալութեան համար աւելի որոշ կերպով զգալ տուին Գալուստեանի իր արարքին ամբողջ գարշանքը: Երեսը անդին դարձուց, կարծես տղաքը պիտի հասկնային, թէ ան էր, որ իրենց ձեռքէն կը խլէր իրենց սիրելի «մխսիւն»:

Զգաց որ ծնկները կը կքին: Պատրաստ էր մօտենալու եւ զինուորներուն ըսելու, թէ ինք սուտ խօսած էր, թէ Պետիկեան վտանգաւոր մէկը չէր, թէ ինքն էր խըռուարարը, յեղափոխականը: Մօտեցաւ դրան վճռականութեամբ:

Պետիկեանի պառաւ տանտիրուհին դողդողացող ձայնով մը կը բացատրէր, թէ «մխսիւն» տունը չէր, թէ պտոյտի ելած էր, թէ դեռ չէր վերադարձած եւ թէ կրնային խուզարկել տունը, եթէ կ'ուզեն:

Ուրեմն, դեռ կրնար ազատիլ: Պէտք էր միայն չուտ չարժիլ:

Պէտք էր մէկը դնել փողոցի անկիւնը Պետիկեանը դղուշացնելու համար, ուրիշ մը երթալու էր Մելինէի տունը, որ տեսուչին հոն դտնուելուն պարագային լուր տար, իսկ ինքը պիտի երթար կայարան. եթէ ան քաղաք իջած էր, վերադարձը պիտի սպասէր: Ալ ոչ նախանձ, ոչ ալ ամօթ կը զգար: Եթէ մարդ չդտնար, ինք պիտի երթար Մելինէին տունը, յետոյ ալ կայարան:

Ճիշդ դիմացէն կու գար տիրացու Ա–ուեանը» իր խորհրդաւոր պայուսակը ձեռքը բռնած: Մութը սկսեր էր իջնալ. ան ժամացոյցի մը կանոնաւորութեամբ կը կատարէր իր սիրական զնումները:

– Գացէք Օրիորդ Մելինէին տունը, – ըսաւ Գալուստեան՝ անոր մօտենալով եւ յուզումէն բարեւելը մոռնալով. – եթէ տեսուչը հոն է, ըսէք, որ տուն չվերադառնայ եւ անմիջապէս ապահով տեղ մը պահուի. ոստիկանները ղինքը կը սպասեն ձերբակալելու համար: Այստեղ, այս փողոցին անկիւնն ալ այս տղաքներէն մեծը ղրէք, որ սպասէ իրեն: Եթէ երբէք ուրիշ ճամբով մը ան տուն վերադառնայ, թող ըսէ որ հեռանայ:

Աւագեան զարմանքէն քիչ էր մնացեր ձեռքի թանկագին պայուսակը վար ձըղէր: Տիար Գալուստեանը, գիւղին ջոջերէն մին, որուն Պետիկեանին դէմ ունեցած հակակրութիւնը գաղտնիք չէր ոչ մէկուն համար, փողոցները ինկած՝ զայն ազատելու կ'աշխատէր: Այդ գիշերն իսկ, չիշերուն առջեւ, պիտի աշխատէր լուծել այս հանելուկը...

Փոքրիկ կայարանը հասնելէն վերջ, Գալուստեան սկսաւ մանրակրկիտ կերպով նայիլ գնացքին իջնողներուն: Ընտանիքի հայրեր քաղաքի իրենց աշխատանքէն տուն կը դառնային ձեռքերնին ուտելիքի կամ հագնելիքի ծրարներով: Գալուստեան նկատեց, որ բոլոր դէմքերու վրայ, մտահոգութեան, երկիւղի չնչտ մը կար: Քաղաքը, այդ օրը, մեծ թուով ձերբակալութիւններ կատարուած էին: Եկողներէն ամէն մէկը կ'աշխատէր ժամ առաջ տուն, իրեններուն քով երթալու. կարծես սիրելիներուն քով հասնելէն վերջ, ոեւէ վտանգ չէր սպառնար իրենց այլեւս:

Ահա վերջապէս Պետիկեանը: Պէտք է մօտենալ իրեն, պէտք է խօսիլ:

Ոտքերը քարացա՞ծ են ինչ է, որ չեն ուզեր չարժիլ: Մինչեւ հիմա Պետիկեանին խօսիլը իրեն դիւրին երեւցաւ էր, եւ ահա վարանումին պատճառաւ պիտի վախցնէր առիթը ու թողուր որ անցնի երիտասարդը: Ինքն է որ ղրկեց թուրք ոստիկանները անոր տունը եւ ինքն է որ պիտի թողու որ տուն երթայ ու գաղանները ճանկը իյնայ...

(Շար. 63)

Տիկին Ասրիկ Սուճուքճեան,
Տէր եւ Տիկին Ալէն Սուճուքճեան,
Պ. Փաթրիք Սուճուքճեան,
Կրեկորի, Ժորան, Մակալի, Ժերեմի, Լէա
ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գասպարեան, Ֆերհատեան, Ասատուրեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, մօրեղբօր, զարմիկին եւ ազգականին՝

ՌԻՇԱՐ ՊԵՐՃ ՍՈՒՃՈՒՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 29–ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Ապրիլ 3, ժամը 14–ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնփարնասի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը

(3, Bld. Edgar-Quinet 75014 Paris)

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Mme A. Soudjoukdjian
5, rue Victor Considérant, 75014 Paris

"ՅԱՌԱՋ". – Մեր ցաւակցութիւնները Սուճուքճեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՓԹ

Աննա Յարութիւնեան, Հայաստանի երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»

կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի գործերու ներկայացում։
երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ա. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է Իրլանդինի հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Սիւզան Անդրէասեան 15 եւրօ, Տիկին Սեդա Թահան 60, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Մոնժէ 30, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 100, Տիկին Արսինէ Շահվէրտիլեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քէչիշեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ասադեանց 230, Տիկին Ռէմոն Պրոնէք 152,45, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Բարսեղեան 150, Պր. Եդուարդ Տէր 160, Տէր եւ Տիկին Բաֆայէլ Ագնազարեան 150, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 150, Պր. Ռընէ Զաքրճեան 30, Սարգիսեան քոյրեր 30, Տէր եւ Տիկին Միչէլ Խաչմանեան 76, Տիկին Ագնիւ Տակիլճեան 80, Պր. Կրէկուար Տիրեան 45, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պաղտասարեան 80, Տիկին Եպրաքսէ Պըսակեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Զրահեան 50, Տիկին Վերժին Տէմիրճեան 50, Տէր եւ Տիկին Միհրան Շաքարճեան 300, Տիկին Էլիզ Գափուճեան 45, Պր. Րոժէ Թօփալեան 160, Օր. Ժանին Փրիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Վեզիրեան 15,24, Օրիորդ Ֆրանսին Գազանճեան 15,24, Տիկին Մոնիք Փանոսեան 20, Տիկին Սիրանոյշ Փանոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Ֆիտելիի Լասիր 105, Տիկին Լիլիան Առաքելեան 23, Տէր եւ Տիկին Հայկ Քիւրտեան 25, Պր. Օլիվիէ Տըլալատ 80, Տէր եւ Տիկին Ժան _ Մարկ Թոքաթլեան 20, Աբման Զորլու 100, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Ճըրճըրեան 15, Տիկին Անիկ Լըհէրիսէ՝ 90, Տիկին Գլոտին Մոնթէօյլ 90 եւրօ։

(Շար.)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 5
Լ.Դ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ՍՈՍԿԱԼԻ ԶԱՐՉԱՐԱՆՑՆ
ԵՒ ՄՏԻՆ Ի ՎԻՐԱՊՆ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։
«Տէր Ողորմեայ»ի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապիհ 7
Լ.Զ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
ՏՕՆ ԱՒԵՏՄԱՆ
ՍՐԲՈՒՀԻՈՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։
«Տէր Ողորմեայ»ի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԼՎԼԴԵԱՆ

Conférence - Débat

Vendredi 4 avril à 20 h 30

A quelques jours des commémorations du génocide arménien, **Ara KRIKORIAN,** auteur du **«Dictionnaire de la cause arménienne»** interviendra sur le thème de **«LA FRANCE, LES GRANDES PUISSANCES ET LA CAUSE ARMENIENNE»**

Ara Krikorian dédicacera également son livre.

La soirée sera clôturée par un cocktail.

— Entrée libre —

à la MCA, 17, rue Charles Péguy,
à Livry-Gargan

organisée par la FRA Dashnakstoutioun, la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
● ARMENOUCHE
ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՑԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր. 1918)
Տուամ
Հինգ Արար

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16–ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 6, «Գալստեան» կիրակիին։
Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՓԱՐՈՋ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Մեծ պահքի ամբողջ շրջանին, ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 18–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ «ՀՍԿՈՒՄ»ի, «ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ» եւ «ՀԱՆԳՈՒՍՏԵԱՆ» ժամերգութիւնները կը կատարուին եւ աւուր պատշաճի քարոզ կը արուի՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին.–

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Լ.Ը. օր Մեծի Պահոց
Քարոզիչ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳԼԼՃԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5–ին, Հոկուսմի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9–ին։

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՍԿՈՒՄԻ ԽԱՉԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17·30–ԻՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 4
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Սէնթ Մարկրիթ)
Քարոզիչ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆԱ. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՓԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 3, երեկոյեան ժամը 20·30–ին Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանի սրահի մէջ տեղի պիտի ունենայ դասախօսութիւն։

Նիւթ. –
ԻՆՉՊԻՍ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ

Դասախօսը՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Paris - Erevan - Paris
HORAIRES D'ETE

Nous avons le plaisir de vous communiquer les horaires d'été d'**Armenian International Airways** opérant sur Paris en Airbus A320.

A partir du 7 Avril 2003, 2 fréquences hebdomadaires relieront Paris à Erevan :
Lundi et Jeudi
— **EREVAN - PARIS**
départ d'Erevan à **05h35***
arrivée à Paris à **07h35***
— **PARIS - EREVAN**
départ de Paris à **17h30***
arrivée à Erevan à **1h*** le lendemain

NOUVEAU!

A partir du 4 Mai 2003, **Armenian International Airways** opérera une troisième fréquence hebdomadaire sur Paris :
Dimanche
— **EREVAN - PARIS**
départ d'Erevan à **8h***
arrivée à Paris à **10h***
— **PARIS - EREVAN**
départ de Paris à **12h***
arrivée à Erevan à **19h30***

* heure locale

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :
● **Animateurs diplômés BAFA**
Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

Section «DJAVO SHANT» de St-Jérôme/Marseille
NOTRE ROUTE DES PARFUMS
GRASSE
Le sens de la Provence capitale provençale, ville des fleurs et des parfums

... Molinard ... Fragonard ... Galimard ...
Départ samedi 5 avril à 9 heures
Place de la Rotonde Diran Tékéian
St-Jérôme
Retour Samedi soir
P.A.F. 50 Euros
(transport en autocar, repas gastronomique)
Inscriptions :
— **04 91 66 08 03**
— **04 91 61 10 82**

GRANDE SOIREE DANSANTE
au profit de
L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE
Sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par ARARAT et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 3
JEUDI
3 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·658

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·658

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

Իրաքցիները սպաննուած են եւ վիրաւորներու թիւն ալ 4006–էն 5601 է։

*
**

Ս· Հիւսէյն հերքած է որ իր ընտանիքը կ'ուզէ արտասահման անցնիլ։ Ս· Հիւսէյնի ընտանիքը, յայտարարած է նախագահութեան մէկ բանբերը, մաս կը կազմէ այն մեծ ընտանիքին որ իրաքցի ժողովուրդն է եւ անոր ճակատագիրը չի կրնար անջատուիլ մեծ ընտանիքին ճակատագրէն։

*
**

Ապրիլ 2–ին, Գ· Փաուըլ Անգարա հասաւ «հաչտարար ոդիով», ինչպէս ինք յայտարարած է մեկնած պահուն։ Հանդիպում կ'ունենար Արտաքին նախարար Ա· Կիւլի եւ վարչապետ Էրտողանի եւ բանակին պետին հետ։ Պէտք է ապահովութիւն ձեռք ձգէ որ Թուրքերը իրաքեան Քիւրտիստան պիտի չմտնեն։ Ի դէպ, Ապրիլ 2–ի տեղեկութիւններու համաձայն, Քիւրտիստան հասած ամերիկացի 1000 վայրէջուները, բոլորովին մոլորած են, չեն հասկնար թէ ո՞ւր են եւ ի՞նչ պէտք է ընեն։

*
**

Ամերիկեան բանակի սպայակոյտի պետը՝ զօրավար Մայըրս բուռն կերպով պաշտպանած է Տ· Րըմսֆելըը «ապուշութիւններ» որակելով անոր հասցէին եղած քննադատութիւնները։

*
**

Անգլիական «Թհը Կուարտիըն» օրաթերթը, Ապրիլ 1–ին, յայտնած է Ամերիկացիներուն ծրագիրը Իրաքի ապագային նկատմամբ։ Անոր գլխաւոր հեղինակն է փէնթակոնի թիւ 2–ը՝ փօլ Վոլֆովից։ Ոաքի պիտի դրուի 23 նախարարներէ բաղկացած կառավարութիւն մը։ Աստղացմէ ամէն մէկը պիտի ղեկավարուի Ամերիկացիի մը կողմէ, շրջապատուած Իրաքցի չորս խորհրդականներէ։ Այդ նախարարները իրենց պաշտօնը պիտի ստանձնեն, հետզհետէ, երբ քաղաքները «իյնան» առանց սպասելու պատերազմին վերջաւորութեան։

Ամէն պարագայի մէջ, ոչինչ դիւրին պիտի ըլլայ, քանի իրաքեան ընդդիմութեան մէջ, լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ եւ Ահմեթ Շալապիի մը (չիի) նշանակումը որպէս խորհրդական Ելմտական ապագայ նախարարին բաւական ընդդիմութեան կը բախի։

*
**

Ամերիկեան հեռատեսիլի էն – Պի – Սի կայանի ծանօթ լրագրող, Փուլիցէր մրցանակի դափնեկիր Վիկթոռամի պատերազմին չնորհիւ եւ համբաւ չահած Մոզի պատերազմի առեն, փիթըր Արնէթ, զոհ ծազուրկ եղած է Մարտ 31–ին, 15 վայրկեան տեւող իր մէկ հարցազրոյցին պատճառաւ։ Հարցազրոյցը տուած էր ազնուրական համազգեստ կրող իրաքցի լրագրողի մը եւ համարձակած էր ըսել՝ «պատերազմի ամերիկեան առաջին ծրագիրը ձախողեցաւ իրաքեան դիմադրութեան պատճառաւ։ Հիմա, կը չանան ուրիշ ծրագիր մը պատրաստել։ Բացայայտ է որ Ամերիկացիք սխալ գնահատանք ըրած են իրաքեան ուժերու վճռականութեան մասին։ Մեր թղթակցութիւնները քաղաքային գոհերուն մասին, իրաքեան ուժերու դիմադրութեան, սիռուած են Միացեալ – Նահանգներու մէջ։ Կ'օգնեն անոնց որոնք դէմ են պատերազմին։ 12 տարի է որ հոս կու գամ (իմա՝ Պաղտատ), միայն քաղաքավարութիւն գտած եմ բնակչութեան մօտ եւ գործակցութիւն Տեղեկատուութեան նախարարութեան, որ լրագրողներուն կը չնորհէ ապատութեան չափանիշ մը զոր կը գնահատենք»։ Այս խօսքերուն արդիւնքը եղած է պաշտօնազրկումը։ Փ· Արնէթ, հարցազրոյց մը տալով էն–Պի–Սի կայանին, ներողութիւն խնդրած է ամերիկացի ժողովուրդէն, յայտնելով թէ կոպիտ սխալ մը ըրած է, դատողութեան չիմար սխալ մը։ Այն հարցումին, թէ ի՞նչ պիտի ընէ հիմա, պատասխանած է՝ «Պիտի հեռանամ Պաղտատէն, փոքրիկ կղզի մը կայ հարաւային Խաղաղականի մէջ, թերեւս կարենամ մինչեւ հոն լողալ…»։

Թերեւս, պէտք չունենայ, վերջին լուրերու համաձայն «Տէյլի Միրըր» դինք թղթակից նշանակած է…։

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՔՆՆԱԴԱՏԱԾ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԹԱՐԴԱԽՕՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովը Մարտ 31–ին խստիւ քննադատած է Հայաստանի նախագահական ընտրութեան ընթացքին ճշդուած խարդախութիւններու երեւոյթը։ Այսուհանդերձ, պատիժ սահմանուած չէ, միայն Երեւանին հրահանգուած է առաւելագոյն չափով ուշադիր ըլլալ, որպէսզի նոյն բանը չկրկնուի Մայիս 25–ի խորհրդարանական ընտրութեան ընթացքին ալ։

Նիւթին մասին տեղեկաբեր Լորա Ոսպըլ – Ճոսթըն ըսած է թէ նախագահական ընտրութեան ժողովրդավարական չափանիշներու հակասող բազմաթիւ երեւոյթներ դիտարկուած են, ինչպէս՝ ընտրական դրասենեակներէն դուրս քուէատուփերու պոյութիւնը, ընտրութեան ժամերուն, նաեւ անկէ ետքը։ Տեղեկաբերը ակնարկելով 1998–ի նախագահական ընտրութեան, ըսած է թէ ապօրինութիւններ այն ատեն ալ տեսնուած էին ու յոյս կար որ հինգ տարի ետք անոնք սրբագրուած ըլլան, բայց այդպէս չէ եղած։

Հայաստանի ուղղուած այս քննադատութիւնները առիթ եղած են որ Ադրբեջանի խորհրդարանականներ նիւթ ընեն Ղարաբաղի հարցին մէջ Հայաստանի դիրքը։ Սուր արտայայտութիւններ ունեցած է յատկապէս նախագահ Ալիեւի որդին Իլհամ Ալիեւ որ իր յաջորդը կը նկատուի։ Ան ըսած է թէ Հայաստան չարժած է միջազգային օրէնսդրութեան հիմնական կանոններուն, ընտրական հիմնական չափանիշներուն ամբողջական անպիտացումով ու բռնաբարումով, ատոնց միացնելով Ադրբեջանի տարածքին 20%–ին Հայաստանի կողմէ գրաւուած ըլլալու պնդումը։

Ոասըլ – Ճոնսթըն կտրուկ կերպով զնդմիջած է որդի Ալիեւի քննադատութիւնները, դիտել տալով որ Ադրբեջանի մէջ ալ ընտրական հոլովոյթը նուազ քննադատելի չէ։

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԶՕՀԵՐԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ ՀԱՄԱՐ՝ «ԳԱՐՇԱՆՔ» Է

Աշխարհ կը դիտէ։ Ռումբերը կը տեղան, բնակիչներ կը մեռնին ամէն օր քիչ մը աւելի, բայց, ոչինչ կը կեցնէ Ամերիկացիները։ Երբ «սխալ» մըն ալ պատահի, ինչպէս առջի օր, երբ կրակ բացած է կառքի մը վրայ եւ նոյն ընտանիքէն եօթը հոգի կին, մանուկ մեռած են, նախագահ Պուշ, անձնապէս, ցաւ յայտնած է, «սորի» մը ըսած է ընտանիքին մնացեալ անդամներուն եւ վերջ։

Երեքշաբթի, Ապրիլ 1–ին, աւելի մատոյց ռմբակոծումէ մը 33 հոգի մեռած է, որոնց մէկ մեծ թիւով մանուկներ եւ 310 հոգի ալ վիրաւորուած են։ Այս անգամ, ռումբերը ինկած են Պաղտատէն 80 քիլոմեթր հարաւ Ալ – Հիլահ հողագործական թաղամասի մը վրայ եւ պարզուած պատկերը այնքան ահաւոր եղած է, որ կարմիր Մահի Միջազգային Կոմիտէին բանբերը՝ Ռոլան Հիւկէն – Պենժամէն «զարհանք» (horէor) որակած է։ Ամերիկացիք զործածած են բեկորային ռումբեր, որոնք արդիլուած են Օթտաւայի դաշնագրով զոր Միացեալ – Նահանգները չեն ստորագրած։ Հիւանդանոցին տնօրէնն ալ չէ կրցած ծածկել իր վրդովումը ի տես բզկտուած մարմիններու եւ մեծ թիւով սպաննուած մանուկներու։ Նախորդ օրն ալ, Մարտ 31–ին, նոյն ընտանիքի մը 15 անդամները սպաննուած են Ախաչ թռանէ մը արձակուած ռոՓէթէ մը։ Ամերիկեան մամուլն իսկ չի վարանիր սպանդի մասին խօսելու։ Եւրոպական Ճանճախումբն ալ կը գտնէ որ «այս պատերազմի ընթացքին չատ քաղաքացիներ մեռան»։

Ապրիլ 2–ին, կռիւները կը չարունակէին Քերպալայի չրջանը Ամերիկացիներուն եւ Հանրապետական Պահակազօրքին միջեւ։ Ըստ անգլիական մամուլին Պաղտատի ճակատամարտը անմիջական է։

*
**

Ապրիլ 1–ին, Ս· Հիւսէյն ելոյթ պիտի ունենար, բայց, իր տեղը խօսեցաւ Տեղեկատուութեան նախարարը Սայիտ ալ – Շահաֆ, փոխանցելով անոր կոչը, որ հրաւէր մըն է ձիհատի չարագործ յարձակողներուն դէմ։ Ան չեչտած է. – «Յարձակումը կը մղուի կրօնքին դէմ, մարդոց, ինչքերուն եւ պատիւին։ Անոր համար է որ ճիհատը պարտականութիւն մըն է»։ Ս· Հիւսէյնի բացակայութիւնը նոր հարցականներու դուռ բացած է Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն համար։

*
**

Երեք օտարականներ, «մարդկային վահաններ» վերաւորուած են, երբ Պաղտատ կը վերադառնային եւ անգլեւամերիկեան յարձակում մը եղած է զիրենք փոխադրող հանրակառքի մը վրայ։

*
**

13 օր ետք, համաճայն իրաքեան կառավարութեան 421–էն 793 քաղաքային

ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ

(Ապրիլ 1 / 2)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Ազգային ժողովը Ապրիլ 1–ին սկսած է քննարկել Նախագահ Ռ· Քոչարեանի նախաձեռնութեամբ ներկայացուած «Սահմանադրական փոփոխութիւններու նախագիծը հանրաքուէի դնելու» առաջարկը։ Նախատեսուած փոփոխութիւններուն մէջ կան մարդկային իրաւունքներու, ելեկտէնէի դերին, քաղաքացիութեան մարզերուն առընչուածներ։ Ինչպէս բացատրած է նախագահի լրատու ներկայացուցիչ Ա· Ճարուճիւնեան, եկեղեցիի դերին մասին նչուած է որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը ճանչնայ Հայ Առաքելական Եկեղեցին պատմական բացառիկ դերը հայ ժողովուրդի հոգեւոր կեանքին մէջ։ Ինչ կը վերաբերի քաղաքացիութեան նիւթին, սխալ կը նկատուի երկքաղաքացիութեան արգելքը արձանագրել Սահմանադրութեան մէջ։ Նոր տարբերակէն այդ արգելքը վերցուած է, հարցը ձգուած օրէնքի կարգաւորումին։ Վերցուած է նաեւ մահապատիժը։

*
**

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐԸ

«Հայաստան» հիմնադրամը ձեռնարկած է նոր ընկերային ծրագրի մը որուն նպատակն է զարկ տալ երկրին մէջ ծննդներու աճին։ Ծննդներու տարեկան թիւը 31 – 32 հազար է. անոնց չուրջ 5000–ին ընտանիքները ապրուստի ցած պայմաններու տէր են։ Ծրագիրով կը նախատեսուի մինչեւ մէկ տարեկան երախաներուն ապահովել անհրաժեշտ բոլոր պարագաները – սննդեղէն, հագուստ–։ Ատոր համար 750 հազար տոլարի տարեկան մը պէտք է ամբողջ երկրին համար։

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՊԱՇՏՕՆԻՆ ՍՏԱՆՁՆՈՒՄԸ

Ազգային ժողովը Ապրիլ 1–ի քուէարկութեամբ որոշած է նախագահի պաշտօնը ստանձնելու նուիրուած յատուկ նիստը դումարել Ապրիլ 9–ին։

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-12-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՖԻԼԱՏԷԼՖԻԱՅԻ ԴԱՍԸՆԿԵՐՍ

Մանկութեան երկու ընկերները, երբ տարիներ վերջ իրարու հանդիպին երեւանեան պանդոկի մը հիւրասրահին մէջ առաջին բացագանչութիւնը կ'ըլլայ թէ – ԱՇԽԱՐՀԸ ՈՐՔԱ՞Ն ՊԱԶՏԻԿ է – իրականին մէջ աշխարհը ընդարձակ է եւ այդ ընդարձակութեան մէջ, քանի՛ քանի՛ ընկերներ անհետացած են կեանքէս, հակառակ բոլոր փնտռտուքներուս: Կ'ուզէի դիտնալ, օրինակ, թէ ո՞ւր է Գէորգը, որուն հետ այնքան հոլ եւ զնդիկ խաղացած եմ, յաճախ պարտուած, աւելի ստէպ յաղթած, եթէ կէս ժամ ջիրար չտեսնէինք, կամ ինք մեր դուռը պիտի զարնէր ,կամ ես իրենցը (ո՛ւր հեռախօս այդ տարիներուն...): Գէորգ օրին մէկը Աւստրալիա գնաց պտոյտ մը ընելու եւ չվերադարձաւ... իմացայ որ լիբանանցի (արաբ) աղջկայ մը հետ ամուսնացած է, ունեցեր է զաւակներ եւ վերջ... ո՞ղջ է, մեռա՞ծ է, ո՞վ գիտէ...: Ո՞ւր են արդեօք երուանդը, Միսաքը, Տիգրանը որ երաժշտական յատկութիւններ ունէր, Սարգիսը որ մեր դասարանին լաւագոյն արտասանողն էր· երբ տնօրէնը դասարան մտնէր, ուսուցչուհին, Օրիորդ Վիկթորիան, Սարգիսին նշան մը կ'ընէր աչքի տակէն եւ ան կայծակի արագութեամբ ոտքի կ'ելլէր եւ Թումանեանի ՀԱՑ ՈՒԽՏԱՒՈՐԻՆ քերթուածը եռանդով կ'արտասանէր: Այնքան լսած էինք որ գրեթէ միշտ նստած տեղերնէս կ'ընկերակցէինք իրեն, յատնի կերպով անհանգստացնելով զինք:

Աչխարհը կը պզտիկնայ, երբ երկու ընկերներ նոյն հետաքրքրութիւնները ունեցած, նոյն գաղափարախօսութիւններով սնած, աճած են, ուշ կամ կանուխ պէտք է որ Հայաստանի մէջ իրարու հանդիպին:

Ցարութը անոնցմէ էր· մեր հանդիպման վայրը ակումբն էր· գայլիկ եւ սկաուտ եղած էինք միասին· բանակումներ ըրած, արշաւներ կատարած: Օրին մէկը եկաւ ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ ըսելու ամէնուն: Ընտանիքով Գանատա կ'երթային հօրեղբօր հրաւէրով: Մէյին – Աբեւելքը սկսած էր տաքնալ, վառօդի հոտեր կու գային քովի երկիրներէ...:

Մտաւորականի մօրուք ձգած, երբեք պիտի չճանչնայի եթէ առաջին հարցումը ինք չընէր· մանաւանդ որ մեր Ցարութը զարձեր էր ՀԷՐՐԻ...:

Հէրրին բարձրադոյն ուսումներ կատարած, զարճած էր մասնագէտ, անցած Միացեալ – Նահանգներ եւ որպէս հաճոյքի զբաղանք արուեստի գործերով կը հետաքրքրուէր, եւ ինչ որ կը թուի, ստէպ Հայաստան կ'այցելէ, քանի սիրահար մըն է մեր եկեղեցական ճարտարապետութեան եւ հազարէն աւելի սահիկներ պատրաստած, ստէպ դասախօսութիւններ տուած ամերիկեան շրջանակներու մէջ:

Նոյն օրը արդէն միասին ընթրիքի ենք· մանկութեան պատկերներ մաղէ անցուցինք· Նուպարը Զուիցերիա հաստատեր է· Տիգրանը Հայաստան, ապա Լոս-Անճըլըս, եւ այլն... եւ հասանք հայատանեան մեր տպաւորութիւններուն· երկու Սփիւռքահայեր, Երեւանի մէջ, անկարելի է որ խօսք չբանան իրենց Հայրենիքի հայրենակիցներու մասին:

Հէրրին կ'ուզէ գործ ընել Հայաստանի մէջ, բայց տակաւին լիուլի վստահութիւն չունի· օդին մէջ մշուշոտ ԲԱՆ ՄԸ կայ որ կը խանգարէ զինք...

– Գիտե՞ս ինչ – սկսաւ պատմել փաստեւու համար ըսածը· – անցեալները երկու խորհրդաւոր անձեր ներկայացան հիւրանոց խորհրդաւոր առաջարկով... ոչ տեսած, ոչ ճանչցած էի անոնցմէ ո՛եւէ մէկը:

Հէրրի կ'ենթարկուի իրենց, տեսնելու թէ ո՛ւր պիտի հասնին: Կը հասնին գերեզմանատան մը մուտքին· կը հասնի երրորդ մը որ քալելով թաղերու անցքերէն տուն մը կ'առաջնորդէ: Միւս երկուքը կը մնան դերեզմանատան հրապարակին վրայ: Երրորդը կը սկսի բացատրել թէ Բ. համաշխարհային պատերազմին... ռուս զօրավար մը Արեւելեան Գերմանիայի թանգարաններէն ձեռք ձգած է արուեստի գործեր... եթէ ինք հետաքրքրուի ... իրեն զեղչով կու տան...:

– Տէ՛ր Աստուած· այս ի՛նչ մաֆիական աչխարհ է· այս մարդիկը ո՞ւր կ'ապրին:

– Ի՞նչ ըսիր·

– Առաջին կառքը կեցուցի եւ պանդոկ վերադարձայ: Այս տեսակ մարդոց մէջ ինչպէ՞ս կ'ուզես որ դամ աչխատիմ...:

ԻՋԵՒԱՆՑԻ ՏԻԿԻՆԸ

Բարեկամներու մօտ ենք: Միայն ընտրութիւններու մասին կարելի է խօսիլ այս օրերուս: Աչքերնիս որ կողմ դարձնենք՝ թեկնածուներու նկարներ· աւելի ճիշդը ԹԵԿՆԱԾՈՒԻՆ նկարները: Ամէն տեղ ինք է: Ամէն տեղ իրեն դէմ կը խօսին, հազիւ վստահելի անձերով շրջապատուած ըլլան: Ներկաներուն մէջ լրագրող մը կար, որ նոյն առաւօտ, հաւաքոյթի մը ընթացքին, նախագահին զովքը կը հիւսէր ամենաչքնաղ պատկերներով: Հիմա, բարեկամիս տունին մէջ, ճիշդ հակառակը կը պաշտպանէ... Այպանելի չէ: Օդին մէջ անդիր սպառնալիքներ կան. գործադրութիւն, հարկայինի այցելութիւն եւ այլ բարդութիւններ, ստալինեան օրերը յիշեցնող, բայց ոչ նոյն ուժգնութեամբ:

Ընտանիքին հիւրն է նաեւ Իջեւանէն ժամանած ազգական մը· քանասէր տիկին մը, որ 10 օրէ, ամէն դուռ զարկած է գործ մը գտնելու, Իջեւան մնացած զաւակները կարենալ պահելու համար: Ո՛րեւէ գործ, նոյնիսկ հաւաքարարութիւն...

«Երիտասարդական Պալատ» կոչուած խառնարանին մէջ, գտած է պանդոկի նմանող հաստատութիւն մը ուր – երկսեռ հիւրերը – «մտնում ելնում – մտնում ելնում էին...–» համակերպեցի, աչքերս փակեմ գործս անեմ երեխաներիս սիրոյն· մէկ էլ տեսնեմ յայտրդ առաւօտ հաստավիզ մի մարդ, տանտէրը, կանչեց մօտը եւ ասեց – Պէ՛տք է կարճ ԵՈՒԲԿԱ (փէչ – շրջազգեստ) հագնես եւ ո՛չմ երբ պէտք է «ԾԱՌԱՅԵՍ»· չկա՛յ Զէ· ահա՛ պայմանը... սո՞ է հայ հողատէրերի նըրաբերմունքը իրենց երկրին կանանց նըկատմամբ–:

– Մի օ՞ր էլ չմնացիք·

– Ո՞նց մնայի· հիւրանոցի «ատմինիստրատոր» կինը պատմեց ինձ թէ ինչպէս ցաւում է ջահել եւ գեղեցիկ այն աղջիկների համար, ովքեր փողի համար հասել են այդ աստիճանի... 14 – 15 տարեկան անչափահասներ գալիս են իրենցից երկու – երեք անգամ մեծերի հետ... ի՞նչ հիւրանոց, սա անառականոց է...–:

ՍՈՒՄԳԱՑԻԹԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ...

Տասնըհինգ տարի անցած է արդէն· Ծիծեռնակաբերդի Ցուչարձանին մօտ, խաչքար մը կայ ի յիշատակ Սումգայիթի նահատակներուն: Ոչ մէկ կազմակերպուած օր, ոչ մէկ յայտարարութիւն եւ սակայն ամէն տարի բազմութիւնը կը բարձրանայ իր յարգանքի տուրքը մատուցանելու աղբրեջանական բարբարոսութեան այդ անմեղ զոհերուն:

Ապրիլ 24–ն ալ չէ յայտարարուած· արձակուրդ անգամ չէ, աչխատանքի օր է ՎԱՐԴԱՆԱՆԳԻ ՆՄԱՆ, բայց ոչ ոք կ'աչխատի, ամբողջ երկիրը կրօնական երկիւղածութեամբ Ծիծեռնակաբերդ կը բարձրանայ յարգանքի եւ աղօթքի իր բաւինը տալու մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն...:

Այս տարի ի՞նչ եղաւ յանկարծ իշխանամէտ բոլոր կուսակցութիւնները բարձր կարգի ուսանողներ դպրոցներէն հաւաքած բերած էին բլուր, քաղաքատարանի հրահանգով հիւանդանոցներու աչխատողները նոյնպէս հոն կը դըտնուէին, այսպէս կոչուած «մտաւորականները» նոյնպէս որ ներկայ գտնուին այդ կարեւոր հանրահաւաքին Սումգայիթի խաչքարին չուրջ... չարաթ մը վերջ նախագահական ընտրութեան երկրորդ հանդրուանն էր...:

Ինծի նման կ'ենթադրեմ շատեր զարմացած պիտի ըլլան թէ յանկարծ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ իշխանութիւնը յիշեց թէ Ծորհրդարանին մէջ վատօրէն սպաննուած Վազգէն Սարգսեանի տարեդարձն է եւ պէտք է զերեզմանին այցելութեան երթալ... Ընտրապայքարի չրջանը ի՞նչ հրաչքներ կը գործէ...:

... Բայց երեւոյթները միայն կը փրկէ ոչ հոգեկան զգացումները:

Ծիծեռնակաբերդ բարձրացող խումբ մը մտաւորականի երեւոյթով մարդոց առջեւ յանկարծ յայտնուեցաւ միջին տարիքի, մօրուքաւոր մարդ մը, տառապիօրէն ծունկի եկած ցեխաշաղախ ձիւնին վրայ եւ աղերսագին խնդրեց·

– Խնդրում եմ օդնէք ինձ դրամով...

Խումբը կռնակ դարձուցած հեռացաւ· մէջերնէն ամէնէն աներեսը ետ դարձաւ ըսելով· – Ա՛յ մարդ, մէկը լինի մեզ փող տայ...:

ԵՂԲԱՑՐԱԿԱՆ ՌՈՒՍԵՐԸ

Ռուս ժողովուրդը դիտէ՞ արդեօք թէ Հայերը որքան կը սիրեն զինք: Ջեմ կարծեր: Այդ դեղին մազերով, դեղին յօնքերով, դեղնորակ աչքերով նայուածքներուն մէջ, շատ վայրուն խելացիութեան նչան չի տեսնուիր· արտայայտութիւն չունեցող նայուածքներ...: Կատարեալ մղձաւանջ է, Մոսկուա կամ Երեւան, երբ անցագիրդ ռուս սահմանապահին ձեռքն անցնի: Ջես դիտեր ի՞նչ կը մտածէ այս ամենապարզ բանին առջեւ որ «անցագրի քննութիւն» կը կոչուի: Աչխարհի ամէն կողմ, կը ստուգեն, կը կնքեն, կ'անցնես: Իսկ Ռուսը՝ չի խօսիր, կը քարանայ... պիտի լռես, կատղած ժպիտ մը պիտի բաժնես ու սպասես...:

«Եղբայրական Ռուսաստանը» իր օրէնքները ունի: Միջազգայինին ինչ ըլլալը դեռ չէ մարսած: Անկախութենէն սկսած՝ հայկական անցագիրին մէջ, ռուսերէնը փոխարինուած է անգլերէնով: Զընդունիր· ռուսերէն թարգմանութիւն կը պահանջէ: Ստիպուած ես ենթարկուիլ· իշխանութիւնը իրենց մօտ է· մենք կը մնանք նախկին ճորտերը... ԿՈՎԿԱՍՅԻՆԵՐ, համահաւասար Չէչէններու, Ադերիներու, Օսէթներու, Տաղըստանցիներու... ո՛չ իսկ գիտեն թէ քրիստոնեայ ենք:

Անցեալները հանդիսաւոր կերպով հաւաքուեցանք մեր չատ սիրելի ծանօթ հարապատի մը տունը, ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ ըսելու քրոջը, որ արդէն հինգերորդ տարին է կը ծառայէ Սպանիա, ընտանիքի մը մօտ, եւ արձակուրդի եկած էր ամուսինն ու զաւակները տեսնելու:

Երեւան – Մոսկուա – Մաատիտ, – Աէրոֆլոթով՝ աչխատող անձի մը համար, ամէնէն նպաստաւոր գինն է, հակառակ կանոնները» նոյնպէս որ ներկայ գտնուին այդ կարեւոր հանրահաւաքին Սումգայիթի խաչքարին չուրջ... չարաթ մը վերջ նախագահական ընտրութեան երկրորդ հանդրուանն էր...:

Ինծի նման կ'ենթադրեմ շատեր զարմացած պիտի ըլլան թէ յանկարծ ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ իշխանութիւնը յիշեց թէ Ծորհրդարանին մէջ վատօրէն սպաննուած Վազգէն Սարգսեանի տարեդարձն է եւ պէտք է զերեզմանին այցելութեան երթալ... Ընտրապայքարի չրջանը ի՞նչ հրաչքներ կը գործէ...:

... Բայց երեւոյթները միայն կը փրկէ ոչ հոգեկան զգացումները:

Ծիծեռնակաբերդ բարձրացող խումբ մը մտաւորականի երեւոյթով մարդոց առջեւ յանկարծ յայտնուեցաւ միջին տարիքի, մօրուքաւոր մարդ մը, տառապիօրէն ծունկի եկած ցեխաշաղախ ձիւնին վրայ եւ աղերսագին խնդրեց·

– Խնդրում եմ օդնէք ինձ դրամով...

Խումբը կռնակ դարձուցած հեռացաւ· մէջերնէն ամէնէն աներեսը ետ դարձաւ ըսելով· – Ա՛յ մարդ, մէկը լինի մեզ փող տայ...:

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ԹՈՒԼԻԿԱՆՆԵՐԸ...

Այս մէկուն չէի սպասեր Երեւանի մէջ: Շատ զօրաւոր ցնցում ունեցայ:

Փարիզի արուարձաններուն մէջ, սովրական բան է, ազդալոյսի մը կանգ առած պահուդ, կասկածելի դէմքով երիտասարդներ մօտենան, սեւամորթ, թուխամորթ, արաբ, հրեայ կամ ափրիկեցի, յաճախ նաեւ մաքուր տեղացի, խօսք նետեն, փորձեն դրգռութիւն ընել, կայծ մը տան որ անխոհեմութեամբդ կրակ առնէ, որմէ միայն իրենք կրնան օգտուիլ, քանի այդ նպատակով փողոց իջած են: Ժամանցի եւ կողոպուտի պահն է իրենց համար...: Միակ դարմանը, փորձել կարեւորութիւն չտալ, դռները ամուր փակ պահել եւ լոյսը կանանչնալուն առանց եռեւ դառնալու ճամբան շարունակել...:

Հոս Երեւանի սրտին վրայ, Պուշկին փողոցին կեդրոնը, հակառակ ուղղութեամբ ժիկուլի մը կանգ առաւ, Արովեանի խաչմերուկէն ոչ չատ հեռու, եւ փակեց մերինը: Զորս քերծուած գլուխով հասարակ երիտասարդներ, ծամօնը բերաննին, վերջին ուժգնութեամբ երաժչտութիւն բացած, ամերիկեան ոճի նմանող, չարժիչը մարեցին, չորս դռները բացին, մէկական ոտք դուրս նետած կառքէն, որեւէ հակազդեցութիւն մը կ'սպասէին... որ «քերմէսը» սկսէր...:

Գէորգ, պահ մը, առանց մտածելու, ուզեց դուրս ցատքել իր ժիկուլիէն, իր մարմնով կառոյցով ուզեց «դաս մը տալ» նոր սերունդի այս «վխիճերուն»... առանց մտածելու որ կրնան կրակ բանալ, դանակ քաչել կամ երկաթէ ձողով մը դանդակը չարդել...: Թմրեցուցիչներով թխմուած ուղեղներ են...:

– Գէորգ, դանդաղ քայլերով կը մօտենաս եւ մեղմ ձայնով կ'ըսես, երեխ՛ք, ճամբայ տուէք պետական հիւր ունեմ մեքենայիս մէջ, ամօ՛թ է...:

Չեռքի նչաններով բարեւեցին, կառքը արագօրէն ետ տարին եւ Արովեանով անհետացան մութին մէջ, եւ մենք խանդարուած տուն հասանք... առանց որեւէ ակնարկ ընելու անոնց մասին: Տեսարանը մինչեւ այսօր տպաւորուած, դամուած է յիշողութեանս մէջ:

30-ԱՄԵԱԿ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

1973 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11 – 2003 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11

Ի ներկայութեան Պ. Գասթոն Տըֆէռի, երեսփոխան – քաղաքապետ Մարսէյլի, Պ. Լուի Ֆիլիպէրի, նախագահ Պուշ – տիւ – Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդին, վրօֆ. Ժոզէֆ Քոմիթի, ենթանախարար երիտասարդութեան եւ մարմնամարզի, որ կը նախագահէր հանդիսութեան, պաշտօնական բացումը կատարեց, Մարսէյլի Հայաստանեայց Առաքելական Մայր Եկեղեցւոյ բակին մէջ կանգնած յուշարձանին, նուիրուած՝

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ 1915–Ի ԹՈՒՐՔ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶՈՀ 1·500·000 ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Ի ՓԱՌՍ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԱՄԱՐ ԶՈՀՈՒԱԾ ԴԻՄԱԴՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՈՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒՆ

Բազմաթիւ քաղաքական եւ երեւելի անձնաւորութիւններ, ու ծովածաւալ բազմութիւն մը մասնակցեցան այդ պատմական հանդիսութեան:

Էօքիւմէնիք օրհնութիւնը կատարեցին Գերպ· Ռօժէ Էվեկարայ, Արքեպիսկոպոս Մարսէյլի, Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան, Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի, Ծովհաննէս Ծ· Վրդ· Զուհաճեան, Ժողովըրդապետ Հայ Կաթողիկէ համայնքին, Վերապատուելի Սամուէլ Պաքալեան, նախագահ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներուն, Վերապատուելի Ցարութիւն Չելվաճեան, Մարսէյլի Հայ Մկըրտչական Եկեղեցի, որ գետեղեց Սարտարապատի դաչտէն բերած հողը յուշարձանին առջեւ: Մեծ Ռաբունապետ Խորայէլ Սալղէր ընկերացաւ սոյն արարողութեան:

Տոքթոր Ժաղ Դարբինեան, նախագահ Ցուչարձանի կառուցման ու բացման կոմիտէին, տուաւ կրկնակ նչանակութիւնը յարդանքին Հայոց մարտիրոսութեան

խաղաղ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներուն, Վերապատուելի Ցարութիւն Չելվաճեան, Մարսէյլի Հայ Մկըրտչական Եկեղեցի, որ գետեղեց Սարտարապատի դաչտէն բերած հողը յուշարձանին առջեւ: Մեծ Ռաբունապետ Խորայէլ Սալղէր ընկերացաւ սոյն արարողութեան:

Տոքթոր Ժաղ Դարբինեան, նախագահ Ցուչարձանի կառուցման ու բացման կոմիտէին, տուաւ կրկնակ նչանակութիւնը յարդանքին Հայոց մարտիրոսութեան

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 13–ին դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, նիւթ ունենալով. – «Հրանդ Մաթեւոսեանի դրականութիւնը», կազմակերպութեամբ համալսարանի Հայագիտական ամպիոնի: Երեկոյթին բացումը կատարած է Ամպիոնի տեսուչ՝ տոքթոր Արա Սանճեան եւ անդրադարձած Հ. Մաթեւոսեանի դրական վաստակին: Սարգիս Կիրակոսեան եւ Գրիգոր Շահինեան ներկայացուցած են Հ. Մաթեւոսեանի ըստեղծագործական կեանքին առաջին եւ երկրորդ հանգրուանները, վեր առնելով անոր դերը մեր ժամանակակից դրականութեան մէջ: Հ. Մաթեւոսեան եղած է այն գրողը, որ մեր դրականութեան մէջ արդիականութեան չունչին հետ միախառնած է դարերու խորքէն եկող հայկականութեան հարազատ արժէքները: Երեկոյթին ընթացքին, ցուցադրուած է «Մենք ենք, մեր սարերը» չարժանկարի ժապաւէնէն բաժին մը: Ձեկուցումներէն եաք, առիթ տրուած է հարցումներու: Ներկաներուն ալ բաժնուած է հրատարակութիւն մը, ուր ամփոփ դիծերու մէջ ներկայացուած էին Մաթեւոսեանի կենսագրութիւնը, անոր հայերէն երկերու ցանկը, ստեղծուած չարժանկարի պատկերները, իր մասին գրուած մենագրութիւններու, յօդուածներու մասին տեղեկատուական ընտրանի մը:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ցակոբ Տէր Մելքոնեան թատերասրահին մէջ, Մարտ 9–ին, յօբելինական հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է, նուիրուած «Բագին» գրական ամսագրի խմբագիր Պօղոս Մնացականեանի քառասնամեայ վաստակին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան եւ Հովանաւորութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս՝ Արամ Ա.ի: Բացման խօսքը արտասանած է Սեդա Խոջէեան, որ յայտնած է թէ ձեռնարկը կը միտի մեծարել Պօղոս Մնացականը, որ քառասուն տարի չարունակ ծառայած է իր բովինին: Իր խօսքին յաջորդած է սահիկներու ցուցադրութիւն մը, որ կը ներկայացնէր «Բագին»ի ծննդոցը եւ անոր կազմաւորման հանգրուանները, հիմնադիր խմբագիրներն ու խմբագրական կազմերը: Բանախօս կարօ Ցովհաննէսեան ներկայացուցած է «Բագին»ի ստեղծման աղբակները, չեչտած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան հովանիին տակ յառաջացած գրական այս ամսագրին դաւանանքն ու գրական ուղղութիւնը, որոնք կը նպատակադրէին խթան հանդիսանալ հայ գրական գործերու ստեղծագործութեան եւ դառնալ անոնց հրապարակման բեմը: Իրեն յաջորդած է Տիգրան Ճինպաշեան, որ ներկայացուցած է Մուսա Լերան զաւակ Պօղոս Սբ-Նազարեանի կենսագրական դիծերը եւ անոր գրական կազմաւորման ընթացքը: Համազգայինի Կեդրոնական վարչութեան անունով խօսք առած էատենապետ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան, իր գնահատանքը բերելով: Բեմ բարձրացած է Լիբանանի Հայոց թեմի առաջնորդը Գեղամ Եպիսկոպոս Ասլէրեան, որ իր խօսքին աւարտին կարդացած է Արամ Ա.ի կոնդակը եւ յանուն Կաթողիկոսին մեծարած է Պ. Մնացականը Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանով: Վերջին խօսողը եղած է մեծարեալը, որ յայտնած է թէ բաղին յարատեւած է չնորհիւ Հ. Ց. Դաշնակցութեան եւ Համազգայինի անսակարկ հովանաւորութեան եւ իր երախտագիտական զգացումները արտայայտած:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանի ակումբին մէջ, Մարտ 10–ին քննարկում – զրոյց մը տեղի ունեցած է Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ժապաւէնին չուրջ, ուր հրաւիրուած էին հայկական երկրորդական վարժարաններու աշակերտներն ու ուսուցիչները: Ձեկուցաբերներն եղած են՝ Լուսիկ Կիւլոյեան – Սրապեան, Սեւակ Ցակոբեան եւ Ցակոբ Տէր – Ղուկասեան: Բացման խօսքով հանդէս եկած է զրուցավար Վարդան Թաչճեան, որ ըսած է թէ հանդիպումը պիտի փորձէ լոյս սփռել ժապաւէնին յառաջացուցած կարդ մը հարցականներուն վրայ: Լ. Կիւլոյեան – Սրապեան ծանրացած է դիւաւորաբար ժապաւէնին չօշափած քաղաքական եւ ընկերաբանական թեմաներուն վրայ, իսկ Ց. Տէր – Ղուկասեան բեմադրութեան եւ բեմադրական թեքնիքին: Սեւակ Ցակոբեան կեդրոնացած է «Արարատ»ի մէջ տեղ գտած ընկերային եւ ընտանեկան յարաբերութիւններուն վրայ: Հանդիպումին աւարտին առիթ տրուած է ներկաներուն հարցումներ ուղղելու:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան մշակութային յանձնախումբը, Մարտ 12–ին, մշակութային երեկոյթ մը կազմակերպած էր, որուն թեման էր «Սրբուհի Տիւսաբ եւ կինը ներկայ կեանքի հոլոյվոյթին մէջ»: Բացումը կատարած է Զաւէն Ղարիպեան, ապա, օրուան բանախօսը՝ Լիբանանի Ամերիկեան համալսարանի դասախօսուհի Ազատուհի Գալայճեան ըսած է թէ հայութեան համար հպարտութիւն է Ս. Տիւսաբի պէս կին մը ունենալ, որ ձայնը բարձրացնելով պաշտպանած է կիներու իրաւունքները, այնպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ, երբ միայն Ամերիկա կը լսուէին նման ձայներ: Դասախօսը անդրադարձած է Ս. Տիւսաբի կեանքին եւ գործերուն (Մայտա, Սիրանոյշ): Ձեռնարկի ընթացքին կարդացուած են Տիւսաբի Մայտա վէպին նախաբանը եւ հատուածներ «Սիրանոյշ»էն: Գէորգ Պէպէճեան ալ մեկնաբանած է Հայ կնոջ եւ մօր նուիրուած երգեր:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՄԱՆՐԱԿԵՆՍԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ

ԱՄՆ–ու դիւղական բաժնին յատկացումով, Երեւանի պետական համալսարանին մէջ բացուած է մանրակենսաբանական աշխատանոց. հոն ասկէ եառ հետազօտութեան կ'ենթարկուի Հայաստան արտադրուող սննդեղէնը: Աշխատանոցին վարիչը Կարինէ Գրիգորեանն է. ըսած է թէ հոն համալսարանի ուսանողները կը պատրաստուին, գիտական ծրագիրներ կը մշակուին:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՊՕՒՃԵԱՆ

16

Կը մօտենայ ու «տուն մի՛ երթաք, մխիթ», կ'ըսէ ցած ձայնով, – «ոստիկաններ կան հոն. նստեցէք առաջին դըռնացքը ու քաշուեցէք վերադարձէք... Հոն պահուիլ աւելի դիւրին է»...

– Քաղաքը սարսափելի լուրեր խմացայ, – ըսաւ Պետիկեան, առանց Գալուստեանի ընթացքին համար ոեւէ զարմանք յայտնելու, – նոր խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ: Ձեմ զարմանար որ ինձ ալ...

Քաղաք գացող դնացքին մօտաւորապէս ժամ մը կար: Վտանգաւոր էր հոն սպասելը: Պետիկեան որոշեց ծովափ իջնել եւ հոն ձկնորսի մը տունը պահուըտիլ: Այն չնորհակալութիւն յայտնեց ու սկսաւ իջնել նեղ ու մութ փողոցներէն: Բաւական հեռացեր էր, երբ եռեւէն լսեց Գալուստեանի դողդոջող ձայնը, որ չընչայլով կ'ըսէր.

– Պարոն Պետիկեան, նե-րե-ցէ՛ք ինծի...

Պետիկեան, առանց հասկնալու եւ մեքենաբար, հեռանալով հանդերձ՝ պատասխանեց.

– Այո՛... այո՛...

Քանի մը երկվայրկեան վերջ, կարծես մտածելէ եւ խնդիրը զուշակելէ վերջ, այս անգամ որոշ եւ նշանակալից, կըրկնեց.

– Այո՛...

Գալուստեանի սրտին մէջ ծլած չարութեան ծիլերը խորշակուեցան, խամրեցան այդ կարճ բառին առթած յուզումէն:

Գալուստեանի կը թուէր, որ կեանքին մէջ այդ բառէն աւելի քաղցր բառ մը չէր լսած – «Այո՛»...

«Այո՛, այո՛», – կը կրկնէր ան քրտինքի կաթիլներուն հետ արցունքներն ալ սրբելով: Վերջին «այո՛»ն դիտակցութեամբ ըսուած էր, ա՛լ Ցուդայ չէր, ա՛լ դաւաճան չէր:

Պետիկեան չատոնց անյայտացած էր մութին մէջ, բայց Գալուստեան կը շարունակէր նայիլ անոր եռեւէն: Երանի՛ ոստիկաններու ձեռք չէյնար: Երանի՛ պահուիլ կարենար:

Երիտասարդ տեսուչը, որ օր մը առաջ իր հակառակորդը, աւելին էր, հիմա թանկագին էր իրեն համար...

Տուն վերադառնալու համար Գալուստեան բռնել այն ճամբան որ կ'անցնէր իր երեք քարուկիր տուներուն առջեւէն: Անոնք միշտ խրոխտ, լուսնի շողերուն տակ իրենց կուրծքը ցցեր էին դէպի ծով: Ամէն յարկի մէջ բարեկեցիկ ընտանիք մը կ'ապրէր: Խօսակցութեան, երգի կամ երեխաներու լացի ձայներ կու դային յարկաբաժիններէն: Բայց պատուհանէ մը կու գար իր դաչնակի դասը սորվող վոքքրիկի մը նուագի ձայնը:

Իր տուներէն կու գային բոլոր այս ձայները: Գալուստեան չատ անգամ կ'անցնէր իր տուներուն առջեւէն, դիւերը, եւ սիրտը հպարտութեամբ կը լեցուէր անոնց նայելով: Հիմա չէր հասկընար թէ ի՞նչպէս կրցած էր այնքան պարծենալ անոնցմով: Միւսանկ բառ մը, այո՛ն քիչ առաջ, բաւական եղած էր իրեն վերադարձնելու իր հոգեկան խաղաղութիւնը: Երբ իր հոգին կը գալարուէր, ահա քսանը չորս ժամէ ի վեր, ինչի՞ ծառայած էին իր տները, իրանութիւնները, դրամը...

Առաջին անգամ ըլլալով՝ կը զգար թէ դրամէն աւելի արժէքաւոր բան մը կար կեանքի մէջ, բան մը, որ աշխարհի բոլոր դրամներով չէր կարելի գնել եւ որուն ինչ ըլլալը դեռ պարզ չէր իրեն համար, բայց կը զգար որ ան գոյութիւն ունէր: Հիմա կը հասկնար, թէ Պետիկեան մը, կամ անոր պէս եղողները, ինչո՞ւ համար, փոխանակ իրենց դիւտութիւնը դրամ վաստկելու մասին գործածելու. «ազգի գործերով» կը զբաղէին: Հաւանաբար անոնք կը զգային այդ անբացատրելի քաղցրութիւնը, հոգեկան դոհունակութիւնը, որուն առջեւ գրամը անզօր է, անարժէք:

Շուտով քառասուն տարեկան պիտի ըլլար: Իր կեանքը անցուցած էր՝ այս չքեղ տուները քով քովի գնելու համար: Ինչո՞ւ համար, ինչո՞ւ համար... «Հանարտա, օր մը ամուսնանամ», կը մտածէր Գալուստեան տուներուն նայելով. «թերեւս զաւակներ ունենամ: Անոնք կամ պիտի ուտեն դիզածներս կամ նորերը պիտի չարեն եղածներուն քով... Ախ՛ ինչո՞ւ համար... Ինչո՞ւ համար... Աւելի լաւ չէ՞, որ անոնց սորվեցնեմ, որ դրամէն աւելի բարձր, աւելի արժէքաւոր բան մը կայ. թո՛ղ փնտռեն, թո՛ղ գտնեն թէ ի՞նչ է ան»...

Գալուստեան նկատեց, որ տներէն մէկուն պարտէզին երկաթէ դռնակը չէր գոցուեր. կտրուած բան մը կար: Ցիշեց որ այդ մասին դանգատներ էին վարձակալները: Ուսերը թօթուեց ու հեռացաւ:

Մայրը, որ անձկութեամբ կը սպասէր տղուն վերադարձին, դրան բացուելուն ձայնը առնելուն պէս անձկութիւնը մոռցաւ ու միայն տղուն ուշանալուն պատճառաւ իր զգացած դժգոհութիւնը յիշեց: Պատահած չէր, որ տղան ուշանար, մանաւանդ առանց մօրը լուր տալու: Նայեցաւ անոր այլայլած դէմքին, տակնուվրայ մազերուն ու մտածեց, «խա՛ղ է»...

Մօրը բարկութիւնը զարմանքի փոխուեցաւ: Տղան ընկճուած չէր երեւար իր ընթացքին համար. իր չարժուձեւերուն, դէմքի արտայայտութեան մէջ նոր ու տարօրինակ բան մը կար:

– Մա՛ր ես, – ըսաւ չոր ձայնով, – աստարիքիդ նոր յիմարութիւնե՞ր պիտի սկսիս:

– Մա՛ր եմ, մայրիկ, բայց խմածիս անունը չեմ գիտեր. միայն կը զգամ անոր ջերմութիւնը ամբողջ էութեանս մէջ, – պատասխանեց Գալուստեան կէս կատակ, կէս լուրջ մօրը նայելով:

(Շար. 64)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի

ՄԻՇԷԼ ՄԻՀՐԱՆ ԵՓՐԵՄԵԱՆԻ

յիշատակին

Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 11-ին, Սմուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ։

Կը պատարագէ՝

Ընդհանուր Աբբահայր
Հ. ԵՂԻՍ. ՔԻԼԱՂԲԵԱՆ

Նոյնպէս, աղօթք պիտի մատուցուի ննջեցեալ նախկին աշակերտներուն եւ իրենց դաստիարակ վարդապետներուն ու բոլոր ուսուցիչներուն հոգիներուն համար։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

MESSE DE REQUIEM

L'UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT - RAPHAËL

vous convie à la messe de requiem qui sera célebrée à la mémoire de leur camarade

Michel MIHRAN EPREMIAN

le Dimanche 6 avril à 11 heures précises, au Collège Samuel-Moorat, 26, rue Troyon, 92310 Sèvres.

Célébrant

Abbé Général
P. YEGHIA KILAGHBIAN

Un hommage sera aussi rendu aux Anciens Elèves et à leurs éducateurs aujourd'hui disparus.

Fondation Léa et Napoléon Bullukian
Subventions 2003

offre aux associations arméniennes de bienfaisance relevant de l'Eglise d'Etchmiadzine

Envoyer un dossier avant le 15 Mai 2003 à :

Fondation Léa et Napoléon BULLUKIAN :
2, rue Professeur Pierre Marion — 69410 CHAMPAGNE au MONT D'OR

Chaque dossier doit impérativement comporter un RIB, les statuts, la composition du Bureau et du Conseil d'Administration. Tout dossier incomplet sera refusé.

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Աննա Յարութիւնեան, Հայաստանի երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»

կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի գործերու ներկայացում։

Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 20·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

Մուտքը ազատ է։

*
**

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՁԱՁ

Կիրակի Ապրիլ 20, ժամը 13-էն սկսեալ։ –

Restaurant "Les Diamantaires"
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Համեղի մթնոլորտ, երաժշտութիւն, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37 06 08 13 38 00

թիւերուն։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30-ին

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

«ՎԱՒՕՒՆԱԿԱՆՔ» ՑՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, որ կը պատմէ ժամանակի գրական եւ հանրային կեանքի, 1965 Թուականի Ապրիլեան ոգեկոչումի, ինչպէս նաեւ յոյսի եւ յուսախաբութեան մասին։

Բանախօս»
ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ցուշադրութեան գրուագները կը կարդայ՝ Դերասան՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V°
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Ռաուլ Գազանճեանէն 75 եւրօ Տիկին Մարի Հայթայեանի թարմ յիշատակին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 5
ԼԴ· ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ՍՈՍԿԱԼԻ ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՑՆ ԵՒ ՄՏԻՆ Ի ՎԻՐԱՊ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։
«Տէր Ողորմեայ»ի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 7
ԼԶ· ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
ՏՕՆ ԱԽԵՏՄԱՆ
ՍՐԲՈՒՀԻՈՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՆԻ

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած։
«Տէր Ողորմեայ»ի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի։
Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ Ծ· ՎՐԴ· ԳՐՎԸԳԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 5
ՏՕՆ Է Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

մուտն ի վիրապին։

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի Խորանին վրայդրը բաց։ Իսկ «Տէր Ողորմեայ»էն անմիջապէս յետոյ վարագոյրը կը վակուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԿԱԹՈՂ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԾԱՂԿԱՀԱՒԱՔ

Ա· ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իրլանդինի հետեւեալ նուէրները։ –

Օր· Մատլէն Բաբէրթեան 60, Տիկին Նուարդ Պոյաճեան 16, Տէր եւ Տիկին կի Մանյու 30, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր կայծակեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժան – Նոէլ Անդրէասեան 35, Օր· Սոնիա Գասապեան 30, Օր· Արմենուհի Գրիգորեան 50, Տիկին Լուսաբեր Գազանճեան 100, Տիկին Ֆլորիտա Տիւմա 80, Տիկին Վիրժինի Պոյաճեան 30, Տէր եւ Տիկին Վիքէն Կարապետեան 40, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Տէր-Զաքարեան 30, Տիկին Ռոզա Նալպանտեան 40, Տիկին Ժազ Պաթմանեան 30, Պ· Ռուբէն Գրիգորեան 50, Տէր եւ Տիկին Շառլ Թաճեան 30, Օր· Լիլիան Տարօնեան 30, Տէր եւ Տիկին Արծիւ Սարհատեան 200, Տէր եւ Տիկին Ժէրար Սորէն 40, Պ· Դանիէլ Խորէնեան 30, Տէր եւ Տիկին Խոմոն Ղազէրեան 50, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մալումեան 40 եւրօ։

(Շար·)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ԱՓ ՄԸ ՅՈՐԵՆ

Ուղարկեցէք 3-էն 7 տարեկան ձեր զաւակները Արմատ Աշխատանոցի կազմակերպած հանդիպումներուն

Հայերէնով յագեցած մթնոլորտ Անահիտ Սարգիսեանին շուրջ

ԱՊՐԻԼ 7-ԷՆ 11
Ամէն օր ժամը 14-էն 17

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ARMAD propose un stage d'une semaine pendant les vacances de pâques **du lundi 7 au vendredi 11 avril de 14 heures à 17 heures** pour vos enfants de 3 à 7 ans.

Ils pourront apprendre ou améliorer leur arménien
en s'amusant...

TARIFS DU STAGE
POUR LA SEMAINE :
Pour un enfant : 25 Euros
A partir du 2ème enfants : 20 Euros

ARMAD
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian,
94140 Alfortville
Mme Baroudjian/Banikian :
☎ **01 48 93 57 33**

Armad
Atelier de la langue arménienne

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ԿԻՐԱԿԻՆԵՐՈՒՆ

Ապրիլ 6, «Գալստեան» կիրակիին։

Պատարագէն անմիջապէս առաջ՝ Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն կը կատարուի։

– ՄԵԾ ՊԱՀՔ –

ՀՕԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ամբողջ շրջանին ԶՈՐԵՔ-ՇԱԲԹԻ երեկոները ժամը 5-ին, Հոկտեմբերեան խաղաղական եւ հանդստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9-ին։

*
**

Իսկ արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին։
Արեւագալ ժամը 9·45-ին։
Պատարագ ժամը 10·30-ին։
Քարոզ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45ին։

ՄԱՐՍԷԼ

ՀՕԿՈՒՄԻ ԽԱՂԱՂԱԿԱՆ
ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ
ԺԱՄԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ԺԱՄԸ 17·30-ԻՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 9
Ս· Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու)
Քարոզիչ՝
ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ· ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 11
Ս· Կարապետ Եկեղեցի
(Քամփանեը Ֆրէզ)
Քարոզիչ՝
ՇԱՀԱՆ ՔՀՆԾ· ՏԷՏԷԵԱՆ

Conférence - Débat

Vendredi 4 avril à 20 h 30
A quelques jours des commémorations du génocide arménien, **Ara KRIKORIAN**, auteur du **«Dictionnaire de la cause arménienne»** interviendra sur le thème de **«LA FRANCE, LES GRANDES PUISSANCES ET LA CAUSE ARMENIENNE»**
Ara Krikorian dédicacera également son livre.
La soirée sera clôturée par un cocktail.
— Entrée libre —
à la MCA, 17, rue Charles Péguy, à Livry-Gargan
organisée par la FRA Dashnakstoutioun, la Croix Bleue des Arméniens de France et la Maison de la Culture Arménienne

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «DJAVO SHANT» de St-Jérôme/Marseille

NOTRE ROUTE DES PARFUMS
GRASSE

Le sens de la Provence capitale provençale, ville des fleurs et des parfums

... Molinard ... Fragonard ... Galimard ...

Départ samedi 5 avril à 9 heures

Place de la Rotonde Diran Tékéian
St-Jérôme
Retour Samedi soir

P.A.F. 50 Euros
(transport en autocar, repas gastronomique)

Inscriptions :
— **04 91 66 08 03**
— **04 91 61 10 82**

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 4
VENDREDI
4 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·659

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·659

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի Ր Ա Ք

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ՊԱՂՏԱՏԻ ՄՕՏ ԵՆ

ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՉԵՆ ԴԱԴԱՐԻՐ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 3–ին Ամերիկացիք հասան 50 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ էին Պաղտատէն, համաձայն նոյն աղբիւրներէն հասած լուրերուն: Այդ չի նշանակեր, անշուշտ, թէ Պաղտատի գրաւումը անմիջական էր, քանի Սատտամ Հիւսէյնի Հանրապետական պահակա – զօրքը, որ դիւտրական ընտրանին կը նկատուի, կազմ ու պատրաստ կը սպասէ Ամերիկացիներուն: Այս վերջինները կը վախնան նաեւ որ մայրաքաղաքին ճակատամարտը երկար տեւէ, վերածուի քաղաքային կռիւներու, այսինքն կեռիլլայի եւ իրաքցիք քիմիական զէնքեր ալ դործածեն: Չսպասելու համար Պաղտատի դուռները, Ամերիկացիք չրջանցած են հերպալան, մինչ այլ զօրքեր կամուրջ մը անցած են Եփրատի վրայ: Այլ ուժեր ալ յարձակած են իրաքեան պահակազօրքին վրայ: Դէպի Պաղտատ յառաջացող երրորդ հետեւազօրքի հրամանատարը յայտնած է թէ իրաքեան դիմադրութիւնը չատ «անկազմակերպ» է: Անգլեւ-Ամերիկեան ուժերը պնդած են նաեւ որ քարոզչութիւն որակած են իրաքցիները:

Ամէն պարագայի մէջ, ռմբակոծութիւնները կը չարունակուին անխնայ: Չորեքշաբթի օր (Ապրիլ 2) ռումբեր ինկած են Կարմիր Մահիկի հիւանդանոցի մը մայրանոցին վրայ, որ, կ'ըսուի թէ պարապ էր, բայց անձնակազմի 10 գոհեր կան: Իսկ Պաղտատ չունէ չառներ, ռմբակոծութիւնները դադար չունին:

Հաստատուած է նաեւ որ Ամերիկացիք բեկորային ռումբեր կը դործածեն, ասոնք ռումբեր են որոնք մահացու կը մնան իյնալէ ետք, բաւական ատեն: Էմնըսթի ինթէրնէյշընըլ չէ ծածկած իր մտահոդութիւնը, չեչտելով թէ այդ ռումբերու օգտագործումը «միջազգային իրաւունքի ծանրակշիռ բռնաբարումն է», ինչ որ չատ կարեւոր հարց մը չէ Ամերիկացիներուն համար միայն ուրիշներ են որ նման զէնքեր իրաւունք չունին դործածելու:

***

Անդարայի մէջ, Թուրքիոյ Խորհրդարանը քուէարկած է, Ապրիլ 2–ին, 700 չկռուող պինուորական դրկելու արտօնութիւնը, հակառակ անոր որ հանրային կարծիքի 86%–ը դէմ է Իրաքի պատերազմին:

**

Սպանիոյ մէջ, Ասնար կը յամառի ճ· Պուշի կողքին մնալ, մինչ բողոքի ցոյցերը կը չարունակուին: Պառակտումի ըսկիզբ մը կայ նոյնիսկ իր կուսակցութեան (Ժողովրդական կուսակցութիւն) մէջ: Հանրային կարծիքին 91%–ը դէմ է պատերազմին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ խորհրդարանական ժողովը առաջարկած է որ Պատժական Միջազգային դատարան մը ստեղծուի Չէչէնիոյ համար, եթէ մարդկային իրաւանց կացութիւնը չբարելաւուի:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թուրք «Հանրապետութեան» նախագահը՝ Ռ· Տէնքթաչ նամակով մը նախագահ Թասոս Փափատոփուլոսի երկիսօսութեան առաջարկ մը կ'ընէ: Տըրամադիր է վերադարձնելու ծովափնեայ Վարոշա քաղաքը չրջափակման վերացման փոխարէն: Տէնքթաչի այս առաջարկը տեղի կ'ունենայ իբրեւ հետեւանք էրտողանի խոստումին «նոր նախաձեռնութիւն մը» առաձնելու կարգադրելու համար կիպրական Թղթածրարը:

ՇԱՐԱՆԿԱՐԻ ՓԱՐԻԶԻ ՓԱՌԱՏՕՆ

ՊԱՏՈՒԻՈՅ ՄՐՑԱՆԱԿ ԱԼԷՆ ԹԷՐՋԵԱՆԻՆ

Ապրիլ 2–ին փակուեցաւ Փարիզի Փիլմ փառատօնը եւ փակման հանդիսութեան, դեղարուեստական պատասխանատուն՝ Տոմինիք Պէնէհար պատուոյ մրցանակ մը յանձնած է Փիլմարտադրիչ՝ Ալէն Թէրզեանի: Այդ առթիւ, յայտնաբերած է նաեւ «Թէրզեան մեթոտը» զեղչ մը (ռիսքուռն) ձեռք ձգելու համար սթարներու վարձատրութիւններէն: Ան պատ· – «Առաջին անդամ որ հետը դործ ունեցած եմ, բանակցութիւններու ձեւնարկեց պիս լուսյարանը բանտարկելով»: Ա. Թէրզեան հաստատած է պատմութիւնը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 2 / 3)

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՆ ԸՆԴՈՒՆՈՒԱԾ

Ազգային Ժողովը Ապրիլ 2–ի նիստին 77 թեր եւ 13 դէմ քուէով համաձայնութիւն տուած է նախագահին կողմէ ներկայացուած սահմանադրական փոփոխութիւնները հանրաքուէի դնելու նախապիտին: Հանրաքուէին օրը, ըստ օրէնքի, կը նշանակէ հանրապետութեան նախագահը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻՆԵՐՈՒՆ ԱՊԱՍՏԱՆԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐԸ

2002–ի ընթացքին Հայաստանի քաղաքացիներուն կողմէ ապաստանի դիմումներու մեծադոյն թիւը արձանադրուած է Աւստրիա. կը յաջորդեն Ֆրանսան, Գերմանիան: Անոնցմէ ետք նախընտրուածներուը եղած են Չեխիան, Պուլկարիան, Պելժիան, Դանիան: Աւստրիա կատարած են 2034, Ֆրանսա՝ 981, Գերմանիա՝ 900 դիմումներ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ՀԱՊ–Ի ՀԻՆԳԵՐՈՐԴՆ Է

Տարուան առաջին երկու ամսուան արդիւնաբերութեան աճի թուվով Հայաստան ՀԱՊ–ի եկրկիրներուն միջեւ 5–րդ տեղը դրաւած է: Աճին ցուցանիշը եղած է 7·9 տոկոս: Առաջին տեղը կը դտնուի Տաճիկստանը (13·4), Բ· տեղը՝ Մոլդովան, 12·3 տոկոսով· կը յաջորդէ Ուկրանիան (10·8): Ադրբէջանի արդիւնաբերական արտադրութիւնը մեծցած է 5·5 տոկոսով, Վրաստանինը՝ 4·1–ով:

***

Ա· ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ԱՆԴԱՄ

Մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւրոպական դատարանին անդամ ընտրուած է Հայաստանէն Ալվինա Գուլումեան: Ան Սահմանադրականատեանի անդամ է:

ԱՊՕՐԻՆԻ ԿԵՑՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստան չարք մը երկիրներու հետ կը պատրաստուի միջկառավարական համաձայնագրեր ստորագրել, ապօրինի պայմաններով հոն բնակող իր քաղաքացիներուն վերադարձի նիւթով: Ապրիլ 30–ին համաձայնագիր կը ստորագրուի Դանիոյ հետ ուր մօտ 100 Հայաստանի քաղաքացի ապօրինի կերպով կը բնակի ներկայիս: Կը յաջորդեն համաձայնագրեր Պէնէլիւքսի, Չեխիոյ, Լեհաստանի, Ուկրանիոյ, Զուիցերիոյ հետ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐԸ ՄԻՇՏ Ի ՉՕՐՈՒ

Մարտ 23 – 24–ին, Պրիւսէլի մէջ տեղի ունեցած է Եւրոպական Միութիւն – Հայաստան Գործակցութեան խորհրդարանական Յանձնախումբին 5–րդ ժողովը:

Հայկական պատուիրակութեան նախադահած է Խորհրդարանին Արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Յովհաննէս Յովհաննիսեան, որու կ'ընկերանար Սամուէլ Մկրտչեան, Արտաքին նախարարութեան Եւրոպական Հարցերու պատասխանատու: Եւրոպական պատուիրակութեան նախադահած է Տիկին Ուրսուլա Շլայխըր (Քրիստոնեայ դեմոկրատ, Գերմանիա):

Զանազան հարցեր ծեծուած են՝ Հայաստանի տնտեսական եւ ընկերային կացութիւնը, ժողովրդավարացումը, մարդկային իրաւունքները եւ մեխանիզմներու ապատութիւնը: Եւրոպացի խորհրդարանականներն եւ Եւրոպական Միութեան ներկայացուցիչները ցաւ յայտնած են նախագահական ընտրութեան զեղծարարութենէն եւ տիրող լարուած մթնոլորտին համար եւ կոչ ըրած են որ աւելի թափանցիկ ըլլան երեսփոխանական մեծաւոր ընտրութիւնները:

Հուսկ, քուէարկուած եղրափակիչ յայտարարութեան մէջ, Գործակցութեան Խորհրդարանական Յանձնախումբը կըրկին կը նչէ, ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան որ «Եւրոպական Խորհրդարանին դէրքը արտայայտուած է 1987 Յունիս 18 եւ 2002 Փետրուար 28–ի բանաձեւերուն մէջ եւ կոչ կ'ընէ որ հիմ մը ստեղծուի հաչտութեան համար»: Կը կրկնէ Թուրքիոյ իր դիմումը սահմանները բանալու Հայաստանի հետ, համաձայն իր յանձնառութեան Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան որպէս թեկնածու:

Այս առթիւ, Եւրօ – Հայկական Դաշնակցութեան (Հայ Դատի Յանձնախումբ) տնօրէնը՝ Լօրան Լէյլէքեան իր գոհունակութիւնը յայտնած է:

Միւս կողմէ, Հայաստանի մերձեցումը, նոյնիսկ անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան քանիկս արծարծուած են նիստերու ընթացքին: Միջազգային յարաբերութեանց մասին, պատուիրակութիւնները Ղարաբաղի մասին խօսած են: Համաձայնած են այն կէտին վրայ, որ բանակցութիւնները կը վերսկսին մինչ 2004–ին ընտրութիւններու պատճառաւ Հայաստան եւ Ադրբէջան: Հայկական պատուիրակութիւնը յիչեցուցած է որ Լեռնային Ղարաբաղի հարցը պէտք է կարգադրուի բանակցուած լուծումի մը հիման վրայ եւ դատապարտած է Ադրբեջանի ռազմական սպառնալիքները:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ–2004

ՍՊԱՆԻԱ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3 – 0

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 2–ին, Սպանիոյ մէջ, Հայաստան 0–3 պարտուեցաւ Սպանիոյ 2004–ի ախոյեանութեան գաւաթի մրցաշարքի ընթացքին: Սպանիոյ կէտերը նչանակեցին Թրիսթան 62–րդ վայրկեանին, Հելկեր՝ 68րդ և Սանչէզ 90+3–րդ:

Հայաստանի խումբի անդամներն էին՝

(Շար·ը Դ· էջ)

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԳԻՇԵՐԱՑԻՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑ – ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

Հայաստանի հեռատեսիլները, թիւով 10/12, ներառեալ ազգային կայանը, երկրին նման, կ'ապրին իրենց գոյութեան ամէնէն աղքատ շրջանը: Խօսքը ելեկտրոնիկ կազմերուն չի վերաբերիր: Անոնցմէ ոմանք օժտուած են ամէնէն արդիական սարքաւորումներով, արեմտեաններու հետ մրցակցող, երիտասարդ, ճարպիկ անձնակազմով որոնցմով կարելի էր ոչ միայն չրջանին այլեւ ամբողջ Միջին–Արեւելքի լաւագոյն հեռատեսիլը ունենալ, մանաւանդ նկատի առած մեր միջազգային կապերը, աշխարհիս ամէնէն յառաջացած երկիրներուն մէջ մեր ունեցած դաղութները (Միացեալ – Նահանգներ, Գանատա, Աւստրալիա, Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա) եւ անոնց մէջ ծնած եւ գործող արուեստագէտներ, ամէն մարզի մէջ, երաժշտականէն մինչեւ ելեկտրոնայինը, գրականէն մինչեւ չարժապատկերայինը եւ այլն:

Մինչեւ այսօր արուեստի եւ մչակոյթի մեր ունեցած նախարարները, իրենց ծը–նընդաւայր դիւղերու փոշին թօթուած, Երեւան հասած, եւ անկէ դուրս բան չտեսած անձեր էին. աւելի յարմար պիտի ըլլար Երկրագործութեան նախարարութիւնը ստանձնէին... Առաջին մի քանի տասնամեակ գոնէ, արուեստը եւ մչակոյթը, միջազգային աշխարհէն տեղեակ եղող մը պէտք էր վարէր, որ կարենար հայրենիքի եւ սփիւռքի փայլուն դէմքերը իրարու չաղկապած, հրապարակին վրայ դառնային յարգանքի արժանի ներկայութիւն մը... Իսրայէլ հրաչալիօրէն յաղողեցաւ այս «սխալիոքը» կատարել եւ այսօր հրապարակի վրայ կը գտնուի մեծ մչակոյթներու կողքին. ինչո՞ւ ոչ մենք...:

Անցեալները, մտերիմ մը քրոնիկներս կարդալով, այն տպաւորութիւնը ունեցեր է որ ովկէանոսին մէջ ճկոյթ մատով կը փորձեմ ծակ բանալ... մասամբ մի–այն իրաւունք ունի: Ես որ մի քիչ մեր անցեալէն լուր ունիմ, համոզուած եմ որ ուշ կամ կանուխ բան մը պիտի փոխուի դէպի լաւը, դէպի իսկական հայկականը: Ձիշդ է. անվերջանալի թուող փապուղիի մը մէջ կը գտնուինք, եւ ինչպէս ամէն փապուղիի վերջաւորութեան եզք մը կայ լոյս աշխարհ գալու, մերն ալ պիտի գայ անտարակոյս... ես անոր ոտնաձայնը կը լսեմ արդէն Արթուր Բախտամեանի Կէս Գիշերային Ճեպընթաց հաղորդումներուն մէջ:

Շաբաթական հինգ օր, Արթուր կէս գիշերին (Երեւանի ժամով) ազգային հեռատեսիլի կայանէն, ընտրուած պատ – մագէտի, արուեստագէտի, ազգագրագէտի, գրականագէտի եւ այլն... հետ ուղիղ մէկ ժամ տեւողութեամբ հարցազրոյց կ'ունենայ եւ մեծ համոզութեամբ եւ խմաստութեամբ կը վարէ, ասպարէզը երկարօրէն ձգելով հիւրին:

Արթուրը ճանչցայ. հրաշալի երիտասարդ մըն է. այնքան տարուած մեր գըրական եւ մչակութային դանձերով, անցեալի եւ ներկայի, այնքան յարդուած նաեւ արուեստի եւ մտաւորական չրջանակներէն, որ յաղողած է ինքզինք պարտադրել եւ գերծ մնալ ամէն տեսակ գըրաքննութիւններէ: Ողջամիտ է, վստահելի եւ անկեղծ ինքնիր եւ իր կատարած գործին հետ:

Զեմ յիշեր քանի տասնեակ անգամներ Աչտարակ մտած – եղած եմ առանց յատուկ ուշադրութիւն դարձնելու անոր եզականութեան: Ընդհանրապէս հոն այցելողը կ'ուզէ ԿԱՐՄՐԱՒՈՐ Ս. ԱՍՏԻՒԱԾԱՅԻՆ եւ Ս. ՄԱՐԻՆԷ եկեղեցիները տեսնել և չարունակել ճամբան դէպի չըրջանի միւս կարեւոր յուչարձանները...:

Շաբաթ օր մը, Արթուր ուղեց պատուել զիս եւ տարաւ Աչտարակ: Զկար անկիւն մը եւ անձ որ իրեն անձնուէր ըլլար... ես Աչտարակէն քան չէի տեսած ուրեմն: Հին կամուրջը, պատմական ըրդաղցը, ցարական գօրանոցը, ուրարտական ջրանցքը, Ե. եւ Է. դարերու երկու հրաշալի եկեղեցիները, պատմական հին տուները, անոնց բակերը, գինետունը, Ֆլօրանսի արուարձաններու բլուրներուն վրայ բազմած միջնադարեան պարսպապատ գիւղաքաղաքներու նման այս հրաչքը որ ԱՇՏԱՐԱԿ կը կոչուի, անոր մասնաճառը, լաւաչ պատրաստող Մարիամ մայրիկը, կանանչավաճառը ամէնքը «Արթուրը մեր տղան է» ըսելով դրկաբաց կ'ընդունէին...

Ծուղիչ էր մանաւանդ Պերճ Պռօչեան Տուն – Թանգարանի տնօրէնուհիին թափած չանքը, կանգուն պահելու համար այդ մեծ Աչտարակեցիին յիչատակը: Որքան խնամքով պահուած էին կահ – կարասին, ձեռագիրները, առաջին հրատարակութիւնները եւ տունը իր անրկրկնելի բակով, ազգագրական առարկաներով...

Քիչ մը աւելի վեր, պարսկական հին բաղնիքին վրայ իչխող, բերդանման առանձնատուն մը սկսանք բարձրանալ, ամէն քայլափոխի խնամքով տնկուած որթատունկ եւ պտղատու ծառեր, տարեց կնոջ մը հիւրասէր կոչը վեր բարձրանալու եւ յանկարծ դէմ յանդիման գըտնուիլ Անտէրսընի պատմուածքներէն դուրս եկած անձնաւորութեան մը... ՅՈՐԻՆ ՎԱՀՐԱՄԵԱՆ, Նոյ Նահապետի մօրուքով, ժպտուն համակրելի դէմքով երիտասարդ ծերունի մը: Երիտասարդ՝ կենսունակութեամբ, ծերունի՝ պատկառելի սպիտակ մօրուքով չրջապատուած կլոր դէմքը, ընդարձակ հիւրասրահ մը հարիւրաւոր իւղանկարներով զարդարուած, ուր տիրողն էին սիրուն կանանց դիմանկարներ եւ մանաւանդ ամբողջ պատ մը նուիրուած ԱԻԱՐԱՑԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ, փոթորկալից չարժուն պատառ մը, հզօր եւ տպաւորիչ. ուր չկար դեհկութիւն, առելութիւն, արիւն, բայց տիրողն էր պատմութիւնը, Տղմուտի ափին տեղի ունեցած, տակէ ուղիղ 1552 տարիներ առաջ...:

Տարիներ առաջ, Վրաստանէն ներգաղթած այս հզօր արուեստագէտը, արդէն ինքզինքը կը կոչէր «Աչտարակեցի» եւ իր հրաչալի բարձունքէն Աչտարակի համայնապատկերը կը վայելէր ամբողջ օրը, աչնան դեղնօրակ տերեւներով, ձըմեռուան սպիտակ չղարչով թէ ամառուան պտղառատ ծառերով:

– Մօտաւորապէս հազար նկար ունիմ այս տան մէջ, բայց Աւարայրը ամէնէն սիրածս է. մարդու չեմ տար. իմ կեանքիս պայքարն է. իմ ժողովուրդս է...:

Այդ նկարին ներկայութեան մեր խօսակցութիւնը ինքնաբերաբար կը դառնար Վարդանանց խորհուրդին չուրջ... Իսկական ԽՈՐՀՈՒՐԴ մը համամարդկային պատմութեան մէջ իր եզակնութեամբ, եւ խորհուրդ մը ԱՆԲԱՑԱՏՐԵԼԻ եւ ԴԱՑԹԱԿՂԵՑՈՒՑԻՉ մեր հայրենիքի իչխանութիւններէն բոլորովին ԱՆՏԵՍՒած ըլլալուն համար... ապշած մնացի երբ լսեցի թէ այդ օր աչխատանքի օր է մեր հայրենիքին մէջ...:

Հոն, այդ վայրկեանին միանաբան որոչեցինք որ Փետրուար 27–ի դիչերը, «Կէս Գիչերային Ճեպընթացին» Արթուրի հիւրը ըլլամ, ԱԻԱՐԱՑՐԻ ԴԻՒՑԱԶՆՆԵՐՈՒ մասին խօսելու համար:

Մասնաւոր պատրաստութեան կարիք չէի զգար. արիւնիս մէջ մէջ թափանցած սրբութիւն էր Վարդանանքը դպրոցական տարիներէս: Հօրեղբայրս Եղեռնին, իր նահատակութեամբը կրկին անգամ սըրբացուցած էր այդ անունը մեր տան մէջ: Մեծ եղբօրս փոխանցուած այդ թանկադին անունին, ամէն տարի մեծ չուքով տօնախմբութիւն տեղի կ'ունենար մեր տան մէջ: Մեր վարժարանին բակը ամէնէն ընդարձակն ըլլալով, հոն կը հաւաքուէին չրջանի հայ դպրոցներու աչակերտութիւնը, տեղի կ'ունենար պատարագ. խօսք կ'առնէր Կարդինալ Աղաճանեան, Հայ Կաթողիկէ Կաթողիկոս – պատրիարքը, բոցեղէն ճառեր կ'արտասանէր Հրաչ Քալթարենց, այդ մաքրամաքուր հայ մտաւորականը Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանէն Գէյրութ ժամանած ՄԱՄԻՍ չաբաթաթերթը լոյս ընծայէր: Մչուշի պէս կը յիչեմ Գարեգին Կաթողիկոս Ցովսէփեանցի, Լեւոն Շանթի, Վրացեանի ալ մասնակցութիւնները հայ մզազային այդ նուիրական օրը, ինչպիսի ելեկտրականացած մթնոլորտ մըն էր, ազօթք, երդ, արտասանութիւններ... իսկ անկախ հայրենիքի մէջ սրճարաններու, տիսքօններու, աչխատանքի հասարակ օր...:

Արթուր ապարէզ տուաւ որ խօսիմ. չընդմիջեց եւ ես ամբողջ մէկ ժամ չեշտեցի թէ ՀԱՄԱՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ԱՐԺԷՔ կը ներկայացնեն Վարդանանք. առաջին ճակատամարտն է ՄՂՁԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ, փոքրիկ ճորտացած ժողովուրդի մը որ ակերուն դէմ կ'ելլէ չվախնալով մահէն եւ սուրէն պաչտպանելու համար իր խղճի, դաւանական, պաչտամունքի անկախութիւնը. անկէ առաջ չկայ նման դէպք. բիւրաւոր մարդիկ ենկած են աչխարհի չորս կողմ սըփռուած բռնապետներու արշաւանքներու ընթացքին, կալուածատէրի մը բերդը պաչտպանելու, մարզպանի մը հողերը ընդարձակելու, բայց ՄՂՁԻ ազատութեան համար ՄԻԱՑՆ ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ են որ դիրք բռնեցին քահանաներով, կաթողիկոսով եւ երկրին լաւագոյն զաւակներով, իրենցմէ տասն անգամ հզօր նախկին ակերու դէմ, այն հաստատ համոզումով որ ՄԱՀ ՈՉ ԻՄԱՑԵԱԼ ՄԱՀ է – ՄԱՀ ԻՄԱՑԵԱԼ ԱՆՄԱՀՈՒ ԹԻԻՆ Է–:

Կը յիչեմ որ քանի մը չաբաթ առաջ, պարզ օր մը, պատահմամբ խմացանք որ ՀԱՅ ԲԱՆԱԿԻ օր է եղեր... առիթէն օգտուեցայ, այս համասփիւռքեան բարձրախօսը ձեռքիս (Հազորդումը արբանեակով կը սփռուի) կոչ ընելով մեր կառավարութեան որ Վարդանանց օրը դառնայ Տօնական, Հայ բանակի օր եւ առաջարկ ներկայացուի մեր պետութեան կողմէ Միացեալ Ազգերու Ժողովին դարձնելու զայն ՀԱՄԱՄԱՐԴԿԱՑԻՆ ՄՂՁԻ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՕՐ... բոլորովին մոռցած էի որ այդ ուչ ժամուն, մեր երկրի դեկավարները, քաղաքի գանազան ճաչարաններուն մէջ կը գտնուին...:

ԻՐԱՒՔԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ 1000 ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ԲԱՑ ՆԱՄԱԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀ Ճ. ՊՈՒՇԻՆ

2003, Մարտ 10, ամերիկացի 986 նախկին ռազմիկներ (որոնցմէ երկուքը՝ ծովակալ, զօրավար մը եւ տասնըչորս գընդապետներ) հետեւեալ ազդարարութիւնը յղած են նախագահ Ճորճ Պուչին: Անոնք կը վախաքին «խոհեմութեան տարր մը ներարկել խորհրդակցութեանց մէջ, այն չրջանին՝ երբ Պետութեան սպասարկուներուն մեծամասնութիւնը երբեք չէ ծառայած համազգեստի տակ»: Ստորեւ արուող պատճէնը չահեկան է վաւերագրութեան մը արժէքով, նկատի ունենալով անոր թուականը: Արդարեւ, այս բաց նամակը, Իրաքի մէջ պատերազմին չըղթայազերծումէն չաբաթ մը առաջ, Միացեալ – Նահանգներու նախագահին յղուած է, իրեն յիչեցնելու համար հիմնական իրողութիւններ:

*
**

Մեծայարգ Ճորճ Պուչ
Նախագահ Ամերիկայի
Միացեալ – Նահանգներու

1600, Pennsylvania Avenue, NW
Washington, DC 20500

Պարոն Նախագահ,

Մենք, ստորագրեալներս՝ նախկին ռազմիկներ, որ ծառայած ենք մեր երկրին, Համաչխարհային Երկրորդ Պատերազմի ընթացքին, Վիէթնամի մէջ, 1991–ի Ծոցի պատերազմի ընթացքին, ինչպէս նաեւ զինեալ այլ բախումներու ընթացքին, յարգանքով ձեզմէ կը խընդրենք ձեզի հետ տեսակցիլ՝ Միացեալ – Նահանգներու եւ Իրաքի միջեւ պատերազմի սպառնալիքին չուրջ խորհրդակցելու համար:

Պարոն Նախագահ, մենք հայրենասէր քաղաքացիներ ենք, վեթերաններ՝ որոնք կը յարգեն նախագահական պաչտօնին կարեւորութիւնը, ինչպէս նաեւ բարոյադութիւնն ու արժէքները, որոնք մեզ կը միացնեն իբր Ամերիկացիներ:

Այս հանդամանքով կը խորհինք թէ մեր պարտականութիւնն է ձեզ մասնակից դարձնել՝ ազգային ապահովութեան, մեր զինուորական ուժին յարմար դործածութեան, ինչպէս նաեւ մեր զինուորներու, նաւատորմիներու, օդաչուներու եւ գործօն «մարինե»ներու առողջութեան ու բարօրութեան վերաբերեալ մեր խոր մտահոգութեան: Մեզմէ անոնք որոնք 1991–ին մասնակցեցան Ծոցի պատերազմին, տրամադիր են ըսելու այն ինչ որ կը խորհին ներկայ խռովութեանց մասին, գրս կը ճանչնայ Միջին – Արեւելքը, եւ հատուկատ հետեւանքներուն մասին, գրս պիտի ունենար նոր պատերազմ մը այս պգպյուն չրջանին մէջ:

Տասներկու տարի առաջ մենք կ'օգնէինք ապատարգելու Քուէյթը իրաքեան գրաւումէն: Կռուի գործողութեանց ընթացքին, մենք դէմ յանդիման գտնուեցանք արդիական պատերազմին բրտութեան եւ հետեւանքներուն: Մենք սորվեցանք թէ ի՛նչ աստիճանի աննախատեսելի կրնայ ըլլալ պատերազմ մը: Մենք նմանապէս սորվեցանք թէ ռազմադաչտ վրայ է որ վնասներ կը կրենք: 1991–ի Ծոցի պատերազմէն ետք չէինք յանկանք հաւաքաբար արդիլել Սատամ Հիւսէյնին՝ ժողովրդային ըմբոստութեան մը բիրտ ճզմումը, ինչպէս չէկրցանք կանխել գաղթականներու աննախընթաց վախուստը, զոր պատճառեց ասիկա: Հետեւաբար, տասնեակ հազարաւոր անմեղ քաղաքացիներ մեռան: Այս մեռելներէն չէն դուրս, պատերազմը եւ անմիչական չետ – պատերազմի կեանքի պայմանները հինգ տարեկանէ վար 46·900 մանուկներու չաւեղեալ մահը պատճառեցին, քան «ՏՀը Նիու Ինկլենտ Ժուռնըլ աւ Մեսինա»ի (1992 Սեպտեմբեր 24 Թուականակիր): Աւելի երկար ժամանակով, Ծոցի պատերազմը մնայուն բացասական հետեւանքներ ունեցաւ չրջանի բազմաթիւ բնակիչներու առողջութեան վրայ, եւ այն Ամերիկացիներու եւ Ամերիկուհիներու առողջութեան վրայ, որոնք հոն ծառայած էին: Պատերազմէն տասներկու տարի ետք, 164·000 վեթերաններ հաչմանդամ կը նկատուին Նախկին Ռազմիկներու Նախարարութեան կողմէ: Օրէ օր այս թիւը կ'աւելնայ:

Այսօր դարձեալ դէմ յանդիման կը գտնուինք՝ Միացեալ – Նահանգներու եւ Իրաքի միջեւ լայնահատ պատերազմի մը սպառնալիքին: Այս հիմնական պատճառով է որ պիտի վախաքէինք տեսակցիլ ձեզի հետ, քննելու համար այն մտքոցառումները, գրս Միացեալ – Նահանգներն ու իրենց գինակիցները պիտի կրնային տառնձնել՝ ռազմական գործողութեանց կապուած ծանօթ ու ենթադրեալ վտանգներէն զերծ պահելու համար ամերիկացի զինուորները, դաչնակից ուժերը եւ իրաքցի քաղաքացիները: Այս վտանգները, մենք կը հասկնանք, եւ գիտենք թէ երբեմն անհրաժեչտ է անոնց յանձնառու ըլլալ: Այսուհադերձ, խորապէս կը կասկածինք որ պատերազմ մը անհրաժեչտ ըլլայ ներկայիս: Չակառակ Արտաքին Նախարար Գոլին Փաուըլի կողմէ ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդին ներկայացուած տեղեկագրին եւ կառավարութեան այլ անդամներուն միջամըտութիւններուն, մենք չենք համոզուած որ ձախողած է բռնադատումի կաչկանդիչ քաղաքականութիւնը, եւ այն մասին թէ պատերազմը այնուհետեւ անհրաժեչտ է: Մեր լրտեսական սեփական սպասարկութիւնները տեւաբար ընդդծեցին՝ իրաքի կողմէ անմիչական սպառնալիքի մը չգոյութիւնը, ինչպէս նաեւ չգոյութիւնը Իրաքի եւ Ալ – Քաիտայի միջեւ գործակցութեան մը վստահելի փաստին: Անդամ մը եւս կը կասկածինք որ պատճառ չկայ որ պատերազմը ըլլայ եւ թէ արդարանալի ըլլայ այս պատերազմը:

Միւս կողմէ, մենք կը հաւատանք որ այսօր, աւելի մեծ վտանգներ կան պատերազմի մտնելով, խռովել ու անկայուն այս պայմաններուն մէջ, որոնք գոյութիւն ունին ներկայիս, քան 1991–ին: Քուէյթը ազատագրելու սահմանուած նպատակ պատերազմին փոխարէն, հաւանաբար հարկ պիտի ըլլար նկատի ու–

նենալ պաշարման երկարատեւ պատերազմ մը, Պաղտատի մէջ վողոյի քաղաքային կռիւներ, ինչպէս նաեւ իրաքցի քաղաքացիներու դիմադրութիւն մը: Եթէ պարագան ըլլայ այդպէս, կը վախնանք որ մեր երկիրն ու Իրաքը, եւ մին եւ միւսը, կրեն ա՛յնպիսի վնասներ, որոնց նմանը չենք ճանչցած Վիէթնամի պատերազմէն ի վեր: Կը վախնանք որ այնուհետեւ Լարդն ու իր մարդկային հետեւանքները կը յառաջացնեն իրաքեան հասարակութեան առաւել եւս չեզոքացած քայքայումը, արդէն իսկ պայթուցիկ Միջին – Արեւելքի մէջ կրակը կը բռնկեցնեն, եւ ամերիկահպատակներուն դէմ ահաբեկչական արարքներու վտանգը կը բազմապատկեն:

Մարդկային ու նիւթական տեսակէտով, պատերազմի մը ծանրակչիռ արժէքին կապակցութեամբ մեր մտահոգութիւնները կը յենուն զօրաւոր հիմերու վրայ: Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը կը զգուշացնէ թէ պատերազմի պարագային, հինգ տարեկանէ վար 1·26 միլիոն երեխաներ կրնան մեռնիլ, Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութիւնը կը գնահատէ թէ 500·000 իրաքցիներ բժշկական անմիջական օգնութեան պիտի կարօտէին. 10 միլիոն իրաքցիներ անմիջական նպաստի պէտք պիտի ունենային, և 2 միլիոնէ աւելի անձեր անպատսպար պիտի մնային:

Այս տագնապը պիտի սառնար այն՛պի՛սի համեմատութիւններ որ միջազգային համայնքը ի վիճակի պիտի չըլլար կանխելու աղէտը: Այս եւ այլ պատճառներու համար, բացարձակապէս մեր երկրին չհն է խուսափիլ ուրիշ պատերազմէ մը: Հրէշային կորուստներու վտանգը, ինչպէս հաղորդուած էին ՄԱԿ-ի կողմէ, մեր ազգային ապահովութեան համար սարսափելի սպառնալիք մը կը ներկայացնէ, որովհետեւ Միացեալ – Նահանգները փոխադարձութեամբ առաւել եւս թիրախ պիտի ծառայեն ահաբեկչական ոճրափորձերու:

Պարոն Նախագահ, իբր մեր ղեկավարն հրամանատարը, անսահման պատասխանատուութիւնն ունիք պաշտպանելու մեր հայրենիքը եւ հսկելու ազգին ապահովութեան վրայ: Իբր նախկին ռազմիկ – նե՛ր՝ որոնք իր պատերազմներուն մէջ պատուով ծառայած են իրենց երկրին, կը խորհինք որ մեր տեսակէտը, մեր ծանօթութիւնները եւ մեր փորձառութիւնը կրնան ձեզի օգտակար ըլլալ այս բախտորոշ վայրկեաններուն, այն պահուն երբ կը նախատեսէք յանձնառութիւն մը պատերազմի ուղիին վրայ:

Այս նպատակով է որ ձեզմէ կը խընդրենք ձեզի հետ տեսակցիլ անմիջապէս որ կարելի ըլլայ առիկա: Անհամբեր կը սպասենք ձեզ հետ քննելու այն հարցերը զորս արծարծեցինք:

Ընդունեցէք, Պարոն Նախագահ, մեր յարգալիր զգացումներուն հաւաստիքը:

Թրգմն. Ն. Թ.

(«Courrier International», N° 646, 20/26 mars 2003).

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի Ցակոբ Տէր – Մելքոնեան թատերասրահին մէջ, Մարտ 16–ին, ելոյթ ունեցած է Հալէպի Համազգայինի «Սարգարապատ» պարախումբը, Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան հրաւէրով: Նախքան ելոյթը, բացման խօսքով հանդէս եկած է Սեդա Խոճեան, որ շեշտելէ ետք գաղութներու մէջեւ հայկական մշակութային կապեր ստեղծելու Համազգայինի նպատակը, բարի գալուստ մաղթած է «Սարգարապատ» պարախումբին: Այս վերջինը, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Խաչիկեանի ճոխ յայտագիր մը ներկայացուցած է:

*
**

ԱՆԹԻԼԻԱՍի ՀԵՀՈՄ–ի (Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութիւն) կեդրոնատեղիին մէջ, Մարտ 15–ին, տեղի ունեցած է միութեան հերթական հանդիպում – դասախօսութիւնը, որու նիւթը եղած է «Լիբանանահայ համայնքի իրաւունքները»: Դասախօսը՝ Ցակոբ Բազրատունի, բացատրած է նախ, թէ ինչո՞ւ կը խօսինք լիբանահայութեան իրաւունքներու մասին եւ ոչ, օրինակ ամերիկահայութեան կամ գանատահայութեան: Պատճառն այն է որ Լիբանան դեռ կը ղեկավարուի համայնքներու դրութեամբ:

Livres reçus

FEINDSCHAFT
Genozid und gedërchtnis

BREHL - PLATT - HRSG

Wilhelm Fink Verlag,
München, 2003

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

«ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԸ» ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱԻԵԼԻ ՄԱՀԱՑՈՒ

Իրաքի պատերազմը այժմէականացուցած է «բարեկամական կրակոց»ները ո՛րոնց զոհերը կ՛ըլլան ոչ թէ թշնամիները, այլ նոյն բանակին պատկանող զինուորները: Պոսթընէն Թերթ մը էջ մը հրատարակած է նիւթին մասին, ուշադրութեան յանձնելով հակասական երեւոյթ մը. որքա՛ն կը զարգանայ ռազմական թէքնիքը, որքա՛ն ճշգրիտ կ՛ըլլան հարուածող զէնքերը, այնքա՛ն կ՛աւելնայ իր հարազատ ճակատէն զոհ պատճառելու համեմատութիւնը:

Պարսից ծոցի առաջին պատերազմին զոհ ամերիկացի զինուորներուն 24%–ը սպաննուած էր «բարեկամական կրակոց»ներէ. այսինքն, Ամերիկացիներ կըրակած էին իրենց զինակիցներուն վրայ. սխալելով կամ ճախաւորութեամբ: Երեւոյթը կրկնուած էր Աֆղանիստանի պատերազմին: Այսօր, Իրաքի պատերազմին սկիզբի օրերէն իսկ յայտնի կ՛ըլլայ թէ կացութիւնը բարելաւուած չէ:

Բ. աշխարհամարտէն մինչեւ Վիէթնամի պատերազմը այս կարգի մարդկային կորուստները կը մնային 3%–ի սահմանին մէջ: Ծոցի պատերազմին այդ համեմատութիւնը 17%–ի հասաւ: Այս առումով ամէնէն վտանգաւորը կը համարուին ցամաքային շատ կարճատեւ գործողութիւնները եւ հրասայլերու բուռն կռիւները:

Փէթակոնի ռազմավարներէն Լ. Սքոուէսթ որ նախկին ծովային սպայ մըն էր, ըսած է թէ ամերիկացի զինուորա – կանները կրնան հպարտանալ իրենց զարգացած գործիքներով որոնք կացութեան ամբողջական ճանաչումը կ՛ապահովեն, բայց այդ նոյն բանակը մարդկային իրականութիւններու տակաւին շատ պըզտոր ղաղափար մը միայն ունի:

Սիքուիսթ ըսածին փաստերէն յիշած է Եուկոսլաւիոյ ռմբակոծութեան ընթացքին Չինաստանի դեսպանատան թիրախ դառնալը, Աֆղանիստանի մէջ գործուած բազմաթիւ սխալները. ապա ըսած թէ նոյն բանը սպասելի է Իրաքի պատերազմին ալ:

«Բարեկամական կրակոց»ները ճակատագրական կ՛ըլլան անով որ թէքնոլոժիի յառաջընթացը ապահովութիւն կը ներշնչէ զայն գործածողին, թէ կրնայ իր զինակիցներուն շատ մօտիկ թշնամի դիրք մը հարուածել. ապա, ամենափոքր վրիպակը աղէտի պատճառ կը դառնայ: Այդպէս եղած էր, երբ ամերիկեան զօրաբաժիններու Աֆղանիստան մուտքէն քիչ ժամանակ ետք մէկ թոննոց ռումբ մը բազմաթիւ ամերիկացի զինուորներ վիրաւորած էր, երբ կռիւներուն նպատակն էր բանտի մը հակակշիռը ձեռք անցընել:

Մարդկային տեսադաշտէն դուրս թիրախներ հարուածելու կարողութեան ինքնավստահութիւնը կ՛աւելցնէ զինակիցներ ակամայ թիրախ դարձնելու վտանգը:

Կայ տակաւին ռազմական օդանաւերու պարագան. այնքան զարգացած թէքնիք մը ունին անոնք եւ այնքան բարդ է անոնց գործածութիւնը որ օդաչուները ամէն բան չկարենալ ղեկավարելու վտանգին տակն են միշտ: Ծոցի պատերազմի վերթերան մը պատմած է թէ երբ որսորդ – ռմբակոծող մէկ հոգինոց օդանաւերը գործածութեան դրուած են, ինք որպէս անոնց առաջին օդաչուներէն մէկը, պահանջած է որ օդաչուի խցիկը երկու հոգինոց ըլլայ, որպէսզի երկրորդ գոյդ մը աչքով աւելի վստահելի հսկողութիւն կատարուի: Պահանջը մերժուած է, որովհետեւ իր գործակից օդաչուները համոզում յայտնած են որ կրնան առանձին հակակշռել օդանաւը: Եւ այդ նոյն օդաչուներէն մէկն է որ 2002 Ապրիլին Գանատացիներ ռմբակոծած է:

Ամերիկացիներուն հետ կռիւի մասնակից ուժերն ալ վախ ունին «բարեկամական կրակոց»ներէն: Ծոցի պատերազմին մասնակից բրիտանացի սպայ մը իր երկրին Պաշտպանութեան նախարարութիւնը կ՛ամբաստանէ որ շատ ափոթք գտնուած են բարեկամ – թշնամի բնորոշելու յատուկ դրութիւն մը զարգացուցած չըլլալով, ինչ որ կը նուազեցնէր արկածով կորուստները: Նոյն սպան հրամանատարը եղած է միաւորի մը որ ինը զինուոր կորսնցուցած եւ 12 ծանր վիրաւոր ունեցած է Աֆղանիստանի կռիւներուն, երբ ամերիկեան հրասայլի մը ռմբակոծութեան տակ մնացած են:

Այսուհանդերձ, այնպէս կը թուի որ նման պահանջներու, զգուշացումներու կարեւորութիւն տալու ժամանակը մօտ չէ եւ պատասխանատուներ կը բաւականանան արտառոց դէպքերու մը «բարեկամական» մակրտելով մարսելի դարձնել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ւ Հ Ի

16

– Տիրացուի աղջկան սէրը ունեցած քիչ մը խելքդ ալ տարաւ, խեղճ տղաս: Դարմանը ցոյց կու տամ, լսող չկայ:

– Ընդհակառակը, մայրիկ, այսօրուան պէս ճիշդ երբեք չեմ մտածած: Ինչո՞ւ այդ դեղեցիկ աղջիկը, ուսեալ, համակրելի եւ երիտասարդ մէկը թողած, ինձ պիտի ընտրէր իբր ամուսին: Մէյ մը նա՛յ՛ր ես թէ՝ ինչի նման եմ ես, նայէ՛ր ես... Ականջներովս զոյգ մը կօշիկ կարելի է չինել, փոկ քիթս, տարի՛քս... Իսկ զարգացո՞ւմս: Սխա՛լ, սխա՛լ ճամբա, բայ բռնեցինք, մայրիկ: Դրա՞մ ունիմ, այո, յետոյ ի՞նչ... Դրամով կրնամ մարմինին ծախող դեղեցիկ կիներ գըտնել, բայց ոչ սէր, այն ալ Մելինէի պէս դեղեցիկ, դեռ քսանը չբոլորած աղջկան սէր: Դեռ աւելին կայ, բայց ուրիշ անգամ...

Ու Գալուստեան, չնայելով իսկ ընթրիքի սեղանին, մտաւ իր սենեակը: Կ'ուզէր մինակ ըլլալ· սիրտը բոլորովին հանդիստ չէր: Ճիշդ է, ներման արժանացած էր, այդ «այո»ն միշտ իր հոգիին մէջ կ'երգէր, բայց զգուշացնելով չի վերջնական գործը, պէտք է վստահ ըլլար, որ երիտասարդը ձեռք չէր անցած, պէտք է որ իր միջոցներով օգնէր անոր փախուստին: Պիտի իջնար ծովեզերք, ձրկնորաններու թաղը: Եթէ ձերբակալութիւն պատահած ըլլար, կրնար խմանալ: Պէտք էր դուրս ելլար, պէտք էր տեղեկանար:

Մարտիկ տունէն դուրս ելաւ՝ առանց մօրը զարմացական կամ յանդիմանական ճիչերուն ուշադրութիւն դարձնելու: Ջըպիտի կրնար մինչեւ առաւօտ սպասել լուր մը առնելու համար:

Ծովափի փայտէ տնակները լուռ էին, լոյսերը մարած: Փողոցները մարդ չէրկար: Կարպիսի օդեռունը միայն լուսաւորուած էր: Սակայն, ներսը չէր կըրնար տեսնել, չոքին թանձրացուցած էր ապակիները, իսկ ներս մտնելը կրնար զանազան ենթադրութիւններու տեղի տալ:

«Անցնիմ տեսուչին տան առջեւէն», մտածեց, «թերեւս բան մը իմանամ տանտիրուհիէն»:

Տեսուչին ապրած տունը լուսաւորուած էր տօնական օրուան մը պէս: Փողոցին դուռը բաց էր եւ պահակը ներսը նստած էր: «Ոստիկանները դեռ կը սպասեն», ըսաւ ուրախութեամբ: «Ուրեմն, ձեռք չէ անցած եւ ա՛լ անցնելիք ալ չունի· ազգի մարդիկը սնդիկի պէս են, չեն բռնուիր»: Ու ան արագ քայլերով սկսաւ դէպի տուն ուղղուիլ:

Իր տգեղ արարքին առթած ամօթի ըզգացումը դեռ չէր անհետացած, բայց թեթեւութիւն մը կը զգար· թերեւս մասամբ դարմանած էր իր վատութիւնը: Կեցաւ փողոցին մէջտեղը եւ ինքնագոհութեան թէ փառաբանութեան ձեւով մը երկինք նայեցաւ: Ոչ մէկ ամպի կտոր: Երկնակամարին վրայ կարելի էր նշմարել ամենափոքրիկ աստղերն անգամ: Գրեթէ լրացած լուսին մը, չէր յաղղեր անհամար աստղերուն փայլը նսեմացնելու:

Ի՜նչ լաւ էր, որ կրնար երկինք նայիլ: Այդ սեւ ժամէն ի վեր ան գլխիկոր՝ չէր համարձակած աչքերը վեր բարձրացնել: Գալուստեան չէր կրնար աչքերը հեռացնել այդ հոյակապ տեսարանէն: Կարծես ձայնի մը, պատասխանի մը կը սպասէր: Երկինքն ալ տեսաւ իր տառապանքը: Ներե՞ց, ան ալ ներե՞ց...

Բայց ի՞նչ է, աստղերը չարաճճի աչքերու պէս, ժպտուն ու հեզնական իրեն կը նային: «Միայն այդքա՞ն... միայն այդքա՞ն», կ'ըսեն իրեն: Ու Գալուստեան, միշտ նայուածքը երկինք, գրեթէ բարձր ձայնով ըսաւ.

– Հազար ոսկի... երկու հազար ոսկի Պետիկեանի կուսակցութեան, որպէսզի ազգի ազատման համար գործածեն...

Ցետոյ թեթեւ սրտով վերադարձաւ տուն եւ նստան ընթրիքի...

17

Պետիկեան նեղ եւ ոլորապտոյտ փողոցներով կ'իջնէր ծովափ ամէն տատնաձայնին կանգ առնելով եւ ձեռքը գըրպանի ատրճանակին տանելով: Ցանկարծ չուք մը տեսաւ փողոցի մը անկիւնը: Մարդ մը, որուն ով ըլլալը չէր կըրնար հասկնալ մութին պատճառով, կը սպասէր իրեն:

Եթէ ետ վերադառնար, կրնային ետեւէն կրակել: Աւելի անվտանգ էր դէպի չուքը քալել, ձեռքը ատրճանակին:

Ցանկարծ մէկը սուլեց հայկական քայլերգի առաջին մասը, մեղմ, հապճեպ լսելի ձայնով: Ծանո՞թ մըն էր...

Շուքը չարժեցաւ ու մէկը սկսաւ դէպի իրեն գալ:

– Ես եմ, – ըսաւ եկողը չշուկով, – կը սպասէի քեզ: Շարունակէ ճամբադ ու մեր տունը գնա: Ծովու կողմէն ու պատուհանէն մտիր: Մայրս դիտէ: Պիտի հետեւիմ քեզի: Եթէ ոստիկաններու հանդիպիս նորէն քալէ, ես զանոնք կը զբաղեցնեմ, մինչեւ որ անյայտանաս... Քովի փողոցը Տիրանն ալ կը սպասէ: Պիտի սուլեմ, եթէ պէտք ըլլայ կամ եթէ զէնքի ձայն լսեմ, պիտի դամ օգնութեան...

Զկնորս Մխոքն էր, Պետիկեանի կուսակցական ընկերը, կարիճ երիտասարդ մը, որմէ կ'ակնածէին, եթէ չըսենք կը վախնային, նաեւ գիւղին ջոջերը, որոնց կարգ մը անխոստովանելի արարքները դատուած ու պատժուած էին այս երիտասարդին կողմէ:

Բարձրահասակ ու բարեձեւ մէկն էր Մխոքը, հազիւ երեսուն տարեկան: Եթէ ըլլար քունքի վրայ սպին, որ կը խաթարէր անոր դիմագիծերուն ներդաշնակութիւնը, ան գեղեցիկ պիտի ըլլար: Զկար յանդուգն գործ մը, վտանգաւոր յանձնարարութիւն մը, որ ան մերժէր կատարել, եթէ համոզուած ըլլար, որ ազգին օգտին համար է:

Գիւղը, ուրիշներու կարգին, ինքն ալ իմացեր էր, որ տեսուչը ձերբակալելու համար ոստիկաններ եկած էին, անոր բացակայութեան: Անմիջապէս իր ընկերներէն պահակներ դրեր էր զանազան տեղեր, իսկ ինք եկեր էր կայարան: Տեսեր էր Պետիկեանի եւ Գալուստեանի խօսակցութիւնը, կռահեր էր, որ կը զգուշացնէին պինքը, քանի որ Պետիկեան, փոխանակ տան ճամբան առնելու, ընտրեր էր բոլորովին հակառակ ուղղութիւն մը: Հասկնալով անոր բռնելիք ուղղութիւնը՝ յառաջացեր ու պահուըտեր էր փողոցի անկիւնը՝ Պետիկեանին յայտնելու համար, որ մինակ չէ վտանգի վայրկեանին:

(Շար. 65)

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ալիս Գավէգեանի մահուան առթիւ Սահեան Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Ժաք Տամլամեան եւ Տէր եւ Տիկին Ալէն Տամլամեան 150 եւրօ կը նուիրեն «Ծառաչ»ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարի Հայթայեանի մահուան առթիւ վահէ Տամլամեան 100 եւրօ կը նուիրէ կապոյտ Խաչին (ստանալ՝ «Ծառաչ»էն եւ 100 եւրօ «Ծառաչ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Խմիթ Տ. Սերենկիւլեան մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարալ Վարդանեանին, իր ամուսնոյն եւ զաւակներուն, Վարդանեան ընտանիքին, ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր, մեծմօր, ընկերուհի՝ Շաֆէ Վարդանեանի մահուան առթիւ:

Ա.յս տխուր առիթով մասնաճիւղը չը-նորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Աչոտ Շիրվանեանէ 40 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Սմբատ Մասխանէ 30 եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ագաչեանէ 50 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Զէրչեանէ 40 եւրօ:

(Շար. Ա. Էջէն)

Պերեզովկի (Խմբապետ), Մելիքեան, Դոխոնեան, Յովսէփեան, Վարդանեան, Խաչատրեան – Մինասեան (84–րդ), Պետրոսեան – Մխիթարեան (81–րդ), Ոսկանեան, Սարգսեան, Աբր. Կարամեան, Աբմ. Կարամեան, մարզիչն էր Օ. Լոփէզ:

Իրաւարարն էր՝ Ա. Եֆէթ (Իսպայէլ):

Նոյն 6–րդ խումբէն, հիւսիսային Իրլանտա 0 – 2 պարտուեցաւ Ճունաստանէն:

Այս խաղերէն եւք, դասաւորումը հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. –

1.– Սպանիա 10 կէտ, 2–րդ Ուկրանիա 6, 3–րդ՝ Ճունաստան 6, 4–րդ Հայաստան 4, 5–րդ հիւսիսային Իրլանտա 1:

Յաջորդ խաղերը տեղի կ'ունենան Ճունիս 7–ին, Սպանիա կը հիւրընկալէ Ճունաստանը, իսկ Հայաստան Ուկրանիա կ'երթայ:

***

Նոյն օրը, Փալերմոյի (Սիկիլիա) մէջ, Ֆրանսա 2 – 1 յաղթեց Իսրայէլի: Ապահովութեան համար է որ մրցումը տեղի չունեցաւ Իսրայէլ: Այս փոքրիկ յաղթանակը, սակայն, Ֆրանսայի ճամբան կը բանայ դէպի որակում: Արդարեւ գլուխն է Ա. խումբի դասաւորման 15 կէտով: Կը հետեւին Սլովենիա 6 կէտ, Իսրայէլ 4, Կիպրոս 4, Մալթա 0: Ֆրանսայի յաջորդ խաղն է Սեպտեմբեր 6–ին, կը հիւրընկալէ Կիպրոսի խումբը:

***

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲԵՐԸ

Հայաստանի Ֆութպոլի երիտասարդական հաւաքականը, Ապրիլ 1–ին, 0 – 5 պարտութիւն կրած է Սպանիոյ երիտասարդներէն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 5

ԼԴ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
ՏՕՆ ՍՐԲՈՑՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՄԵՐՈՑ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻՆ՝
ՍՈՍԿԱԼԻ ԶԱՐԶԱՐԱՆԱՑՆ
ԵՒ ՄՏԻՆ Ի ՎԻՐԱՊՆ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած:

«Տէր Ողորմեայ»ի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի:

Կը պատարագէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԵՂԱՑ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 7

ԼԶ. ՕՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ
ՏՕՆ ԱԽԵՏՄԱՆ
ՍՐԲՈՒՀԻՈՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Խորանը բացուած:

«Տէր Ողորմեայ»ի ժամանակ Խորանը վերստին կը ծածկուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 5

ՏՕՆ Է Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ մուտն ի վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Խորանին վարդապետը բաց: Իսկ «Տէր Ողորմեայ»էն անմիջապէս յետոյ վարդապետը կը վակուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ,
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑՔ

Աննա Յարութիւնեան, Հայաստանի երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»

կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի գործերու ներկայացում:

Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

Մուտքը ազատ է:

***

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Կիրակի Ապրիլ 20, ժամը 13–էն սկսեալ. –

Restaurant "Les Diamantaires"
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Համեղի մթնոլորտ, նուագախումբ, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37 06 08 13 38 00

Թիւերուն:

16e CYCLE DE LECTURES
MISES EN ESPACES
D'ŒUVRES DE
DRAMATURGES
ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN
ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ
կազմակերպութեամբ՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GHEVOND MELOYAN
● ARMENOUCHE
ՂԵՒՈՆԴ ՄԵԼՈՑԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՇ (գր. 1918)
Տռամ
Հինգ Արար
Կիրակի, Ապրիլ 6, ժամը 16–ին
Dimanche 6 Avril à 16 heures
ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire
Մուտքը՝ 5 եւրօ:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒՅԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30–ին

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

«ՎԱԹՍՈՒՆԱԿԱՆԻՔ» ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, որ կը պատմէ ժամանակի դրական եւ հանրային կեանքի, 1965 թուականի Ապրիլեան ոգեկոչումի, ինչպէս նաեւ յոյսի եւ յուսախաբութեան մասին:

Բանախօս»

ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ցուշադրութեան դրուագները կը կարդայ՝ Դերասան՝

ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V°
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «DJAVO SHANT» de St-Jérôme/Marseille

NOTRE ROUTE DES PARFUMS
GRASSE
Le sens de la Provence capitale provençale, ville des fleurs et des parfums
... Molinard ... Fragonard ... Galimard ...
Départ samedi 5 avril à 9 heures
Place de la Rotonde Diran Tékéian St-Jérôme
Retour Samedi soir
P.A.F. 50 Euros
(transport en autocar, repas gastronomique)
Inscriptions :
— 04 91 66 08 03
— 04 91 61 10 82

UGAB
XIIèmes JEUX SPORTIFS EUROPEENS
Vienne (Autriche)

Ces rencontres se dérouleront le **week-end de Pâques** du **18 au 21 avril** dans un complexe doté de plusieurs espaces sportifs en plein air et en salles, ce qui permettra de pratiquer les différentes disciplines proposées, sans contrainte particulière.

Le séjour sera complété par des **visites touristiques,** une **soirée dansante le samedi** et une **soirée de gala de clôture le dimanche.**

Les différentes disciplines proposées sont :
Football — Volley-ball (féminin - masculin - mixte) — Basket-ball (féminin - masculin) — Tennis de table — Badminton — Echec

Pour tous renseignements complémentaires, veuillez contacter :
l'UGAB
11 , Square Alboni — 75016 PARIS
Tél. : 01 45 20 03 18 / 06 76 48 58 73
ugab@wanadoo.fr

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale

GRANDE SOIREE DANSANTE
au profit de
L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE
Sous la présidence de
Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par ARARAT et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

L'UGAB-FRANCE
et LE CENTRE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE
organisent
une présentation-vente de l'ouvrage de
GERARD CHALIAND
MEMOIRE DE MA MEMOIRE
le vendredi 4 avril à 20 heures 45
au Centre Culturel A. Manoogian de l'UGAB
118, rue de Courcelles, 75017 PARIS
(métro Courcelles)
—— Entrée libre ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 5
SAMEDI
5 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.660

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.660

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏԻ ՕԴԱԿԱՅԱՆԸ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՁԵՌՔՆ Է

320 ԻՐԱՔՑԻՆԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Ապրիլ 4, Ուրբաթ առաւօտ, Պաղտատէն հասնող լուրերը բաւական անորոշ կը մնային եւ կարելի չէր եղած ատուդել թէ Ամերիկացիք ամբողջովին թէ մասնակի գրաւած էին Պաղտատի օդակայանը: Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն 320 Իրաքցիներ սպանուած էին կռիւներու ընթացքին: Մի քանի ժամ կը չարուէին ամբակոծութիւնները Պաղտատի վրայ, ուր պայթումներու ձայները չէին դադրեր: Քաղաքը ամբողջ գիշերը – 3–էն 4 – մութին մէջ մնացած էր: Ցայտնի չէր թէ ամբակոծութեա՞ն հետեւանքով ելեկտրական հոսանք չկար թէ ոչ իրաքեան իշխանութիւնները կտրած էին հոսանքը, զօրքերու չարժումներ կատարելու համար: Շատ մեծ հարցական մը կը մնար Պաղտատի ճակատամարտին տարցը եւ կը մտահոգէր անցեւսութիւնները: Իրենց յոյսը դրած էին 5 միլիոն բնակիչներու չի մեծամասնութեան ըմբոստութեան վրայ, դիւրացնելու համար իրենց մուտքը: Բայց, այս կէտը այնքան ալ ապահով չէր, քանի Ս. Հիւսէյնի գնդիմադիր ըլլալը չի բաւեր անպայման ամերիկացի յարձակողին կողմ ըլլալու համար: Շիի ըլլալէ առաջ, նախ Իրաքցի են եւ «ազատարար», «փըլկար» Ամերիկացին ալ ուրիչ բան չէ քան յարձակող մը, որ Իրաքը կ'ուզէ գրաւել: Կայ նաեւ 1991–ի յիշատակը, երբ զօրավիգ եղան Ամերիկացիներուն եւ եբեսէ վրայ ձգուեցան ու ջարդուեցան:

Ուշ գոհ է եւ Ապրիլ 3–ին հիւսիսային Քարոլայնի 12 հազար մարիններուն առջեւ, ապահովութիւն տուաւ որ իրաքեան վարչակարգի վախճանը մերձաւոր է: Ցետ – պատերազմեան չրջանը եւ Իրաքի վերաշինութիւնն ալ ոգեկոչուած են Պըրիւհէլ, ուր Արտաքին նախարար Կ. Փաուըլ հանդիպում կ'ունենայ Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ–ի Արտաքին նախարարներու հետ, առաջին անգամ ըլլալով Իրաքի պատերազմէն ի վեր: Կ. Փաուըլ չատ խանդավառ չէ ինչ կը վերաբերի ՄԱԿ–ի ստանձնելիք դերին այդ չետ – պատերազմեան չրջանին, կ'ընդունի որ ան պէտք է դեր մը ունենայ, բայց, կ'ըսէ, նայինք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ այդ դերը գործնական դեռնի վրայ: Նախապարը կը ճգդէ նաեւ թէ փոխանցման չրջանի իշխանութիւնը պէտք է բաղկանայ նաեւ Իրաքցիներէ, դուրսի թէ ներսի: Վստահեցուցած է որ Միացեալ – Նահանգներու եւ Եւրոպայի բարեկամութիւնը պիտի չարունակուի եւ ինչ կը վերաբերի Ֆրանսայի, ան կ'ըսէ թէ ժամանակն է դիւրար կրկին վերագտնելու: Դիւհէլի այս հանդիպումին, ամէնէն չրական երեւոյթն այն էր որ, այս անգամ, Եւրոպա մէկ ձայնով խօսեցաւ եւ անդրդուելի մնաց ՄԱԿ–ի խաղալիք դերին վրայ, պատերազմէն ետք: Բոլորովին տարբեր է Ուաչինկթընի մօտեցումը: Ամերիկացի բաղձերուն համար, «ազատագրուած» Իրաքը պէտք է չատ բարեացակամ եւ սիրալիր դիրք բռնէ Իսրայէլի նկատմամբ: Այդ, յետ – պատերազմեան չրջանի կազմակերպումը արդէն յանձնուած է Պաչտպանութեան նախարարութեան թիւ 2–ին՝ փօլ Վոլֆովիցի վիցին: Իր առաքելութիւնն է Իրաքի վրան դնել տիպար ժողովրդավարութեան մը արաբական աչխարհին մէջ: Պարտի նաեւ ամերիկեան դերակայութիւնը հաստատել Միջին – Արեւելքի մէջ եւ մէկ կողմ դնել ՄԱԿ–ը, որ հին ըմբռնումի մը խորհրդանիչն է: Վոլֆովիցի թելադրութեամբ, Արտաքին նախարարը արդէն իսկ «փոխ – արքայ» մը նչանակած է Իրաքի համար, յանձին հանգստեան կոչուած զօրավարի մը՝ ձէյ Կարնըրը, որ Քուէյթ նստած, կը սպասէ: «Ուաչինկթըն Փոսթ» կը գրէ թէ Կարնըրի հետ նչանակուած միւս անձերը բնաւ գործին չեն գար Գ. Փաուըլի, որու թեկնածուները մէկ կողմ ձգուած են:

*
**

Հրթիռ մը եւս լինկած է չուկայի մը վրայ, 8 բնակիչ մեռած է, 5 ուրիչներ ալ վիրաւորուած են:

*
**

Ամերիկեան բանակը մէկ օդանաւ եւ մէկ թռան կորսնցուցած է, 7 օդաչուներով:

*
**

Իրաքցի զերիներու թիւը անորոշ կը մնայ: Ամերիկեան հրամանատարութիւնը աւելի քան 4000 կը նկատէ, բայց չի կըզնար բացատրութիւն տալ ըրիտանական աղբիւրներու 9000–ի թիւին հետ տարբերութեան մասին:

*
**

Ուաչինկթըն կ'ամբաստանէ Սուրիան, որ անգիտանալով ԱՄՆ–ու աղաչարութիւնները, կը չարունակէ Սուրիան զինել: Ռըմսֆելտ ըսած է. – «Տեսանք որ Սուրիա կը չարունակէ նոյն ձեւով վարուիլ»: Կը թուի որ, ԱՄՆ արդէն իսկ ձեռնարկած է «Իրաքէն եռաք»ի իր ծրագիրը:

*
**

Ժ. Փ. Ռաֆարէն, Ապրիլ 3–ի իր ելոյթին ընթացքին, դատապարտեց Իրաքի պատերազմին «սարսափները» եւ մեղադրեց ԱՄՆ որոնք երեք սխալներ գործած են՝ բարոյական, քաղաքական եւ ռազմավարական, չեչտելով թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը ոչ մէկ համակրանք ունի Սատամ Հիւսէյնի վարչակարգին նկատմամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

320 ՀԱՅԱՐ կը գնահատուի ցուցարարներու թիւը, Ֆրանսայի 70 քաղաքներու մէջ, Հինգչաբթի, Ապրիլ 3–ին: Օրուան թեման կը վերաբերէր հանգստեան թոչակներու պաչտպանութեան: Միաժամանակ գործադուլի չարժումները զգալի կերպով խանդարեցին երթեւեկը: Նոյն իրիկունը, «Ֆրանս 3», հեռատեսիլի կայանէն, վարչապետ Ռաֆարէն հաստատեց թէ բան պիտի չփոխէ եւ իր ծրագիրը չարունակէ նոյն ձեւով մինչեւ ծայրը: Սենատէրներու պարպզլուխները, իրենց կարգին, յայտնեցին թէ իրենք ալ պատրաստ են մինչեւ ծայրը երթալու: Միչտ նոյն օրը, Սահմանադրական Խորհուրդը, մասնակի ձեւով, դատապարտեց ընտրական օրէնքին նոր տարբերակը, ինչ որ կը ստիպէ կառավարութեան նոր օրինագիծ մը ներկայացնելու, այսինքն հրաժարելու արձանագրուած քուէարկողներու 10%–ի անհրաժեչտ սահմանէն, ներկայանալու համար Բ. չրջանին եւ վերադառնալ 10% արտայայտուած քուէներու սահմանին: Ռաֆարէն կը խոստանայ տուրքերը նուազեցնել 2004–ին: Չի ճչգած թէ ո՞ր տուրքերուն մասին է:

ԶԻՆԱՍՏԱՆԷն ծնունդ առած ասիական Թոքատապէն վարակուած են 2270 հոգի աչխարհի մէջ եւ 79 հոգի ալ մեռած են: Քանի մը պարագաներ ալ կան Ֆրանսա, անոնք կը վերաբերին Հանոյէն փարիզ եկող օդանաւի ճամբորդներուն: Ներկայիս, դէպի Զինաստան, Հոնկ – Կոնկ եւ Վիէթնամ ճամբորդութիւնները կը չնչուին:

ԳԱԶԱՅի հարաւը, Ռաֆահի մէջ, հինգ Պաղեստինցիներ սպանուած են իսրայէլեան յարձակման մը առեն: Երկու ուրիչներ ալ, մէկ գիւղացի եւ մէկ պատանի սպանուած են Այսրյորդանան:

ԳՐՈԶՆիի մէջ, ուր հոգի սպանուած է, բազմաթիւ ուրիչներ ալ վիրաւորուած են հանրակառքի մը պայթումէն: Բանւորներ տուն կը վերադառնային Մանքալայի ռուսական կայանէն, բայց, ապստամբներուն համար, ով որ Ռուսերուն համար կ'աչխատի «գործակից» է:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, ռումբ մը պայթած է, Ապրիլ 2–էն 3–ի գիչերը Մեծն – Բրիտանիոյ հիւպատոսարանին առջեւ, որուն յաջորդած է ռճբախորճ մը վոխադրութեան ամերիկեան ձեռնարկութեան մը դէմ: Մեծ վնասներ չկայ, ռումբերը թեթեւ ուժականութիւն ունենալով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՔՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 3 / 4)

ՍՏԵՓԱՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Սահմանադրական դատարանը Ապրիլ 3–ին սկսած է քննել նախապահութեան թեկնածու Ս. Դեմիրճեանի կողմէ ընտրութիւնը անվաեր ճանչնալու պահանջով տրուած դիմումը: Դիմումով պահանջուած է ատուդել 235 ընտրական գըրասենեակի մէջ կատարուած քուէարկութիւնը. պնդումներ եղած են թէ Մարտ 5–էն առաջ Դեմիրճեանի վստահած անձերէն եւ կեդրոններու ներկայացուցիչներէն ապօրինի ձերբակալուածներ եղած են, մէկ անձի տեղ ուրիչ մը քուէարկած է, եղած են քուէատուփերուն մէջ քուաթերթեր լեցնելու արարքներ: Նկատի առնելով պնդումներուն համապատասխան զանազան տեղերէ տեղեկագիրներ ունենալու հարկը, ատեանը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՓՈՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԻՆ

Մարտ 28–ին Հիրոչիմայի մէջ միջազգային խորհրդաժողով մը տեղի ունեցած է, Գերմանիայէն, ԱՄՆ–էն, Ճափոնէն, Աւստրալիայէն, Զուիցերիայէն, Բրիտանիայէն, Ինտոնէզիայէն հրաւիրուած մասնակիցներով: Խորհրդաժողովին նիւթը եղած է համեմատական քննութիւն – ներու ճամբով ցեղասպանութեան մարդին մէջ ընդհանրութիւններու յանգելու խնդիրը:

Հրաւիրուած դիտնականներու չարքին եղած է նաեւ փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան. ան ներկայացուցած է «Ուրուագիծեր Ի. դարու ցեղասպանութիւններու. հայկական, հրէական եւ ռուանտական օրինակները» խորագրուած զեկուցում մը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՒԱՋ» ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՕՒԵՍՏ,

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Ցառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (291) թիւը որու ընդհանուր թեման է՝ Հայ բանաստեղծութիւնը այսօր, հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Բանաստեղծութեան նորումն
ու խոչընդոտումը
ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Նշումներ մերօրեայ
հայ բանաստեղծութեան մասին
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Իմաստուն բուն Միւներվայի
ՄԱՐԿ ՆԵԱՆԵԱՆ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԴՐԱԿԱՆՆԵՐՆ ՈՒ ԺԽՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

Վրաստան քանի մը ամիս առաջ նոր, երիտասարդ առաջնորդ մը ունեցաւ, ան կը կոչուի Վազգէն Վրդ. Միրզախանեան: Երկրին հայութիւնը ունի միութիւն մըն ալ որուն նախագահն է Հենրիկ Մուրատեան: Հայաստանի մամուլի անուններէն «Առաւօտ»ի եւ «Հայաստանի հանրապետութեան յաջորդական օրերու թիւերուն (Մարտ 18 եւ 19) մէջ նշուած այս երկու աղբիւրով բաւական լայն տեղեկատուութիւն կայ վիրահայերու կեանքին մասին:

Առաջինը նիւթ ըրած է կրօնական կեանքը: Այսօր կարելի չէ խօսիլ պատմական ժառանգութեան մասին: Վրաստանի հայութեան անցեալն ու ներկան համեմատութեան եղր չունենալու չափ հեռու են իրարմէ: Աւելի հանդերձ, երիտասարդ առաջնորդը անյոյս չէ. վառ կը ւսայ որ այսքանն ալ պահպանուած է:

Թիֆլիսի մէջ այսօր երկու եկեղեցի կայ. Ս. Գէորգ եւ Ս. Էջմիածին: Բացի կայ Ս. Փրկիչը, Ախալցխա եւ Ախալքալաքի մէջ Ս. Խաչերը, Ջաւախքի չրջակայ գիւղերուն մէջ ալ չարք մը փոքր եկեղեցիներ ու մատուռներ:

Այսքանը բաւարար չի նկատեր առաջնորդ վարդապետը, բայց իրեն համար ամենէն կարեւորը համայնքի կեանքին կազմակերպութեան գործն է: Պէտք է ծխական խորհուրդ, տիկնանց ու երիտասարդական միութիւններ կազմուին: Կ'ուզեն ճայնասփիւռ, հայկական կեդրոն ունենալ Թիֆլիսի մէջ: Ներկայիս կայ Վիրահայերու միութիւնը, լուրջ գործ կը տանի Հայաստանի դեսպանութիւնն ալ: Ջաւախքի մէջ առաջնորդութեան փոխանորդութիւնը եւս կարեւոր աշխատանք կատարած է եւ կը սպասեն որ տեղական իշխանութիւնները առաջնորդարանին համար չէնք յատկացնեն:

Գաղութին մտահոգութիւն պատճառող ամենէն կարեւոր մարզը ղպրոցականն է: Աշակերտութեան թիւը օրէ օր կը պակսի, ծնողները կը նախընտրեն ռուսական ղպրոցը եւ հայկական չատ ղպրոցներ կանգնած են փակուելու վտանգին առջեւ: Ծանրակչիռ հարց է նաեւ լեզուականը: Վրաստանի հայութեան մեծ մասը երկրին լեզուն չի դիտեր, ռուսական վարժարան աւարտած ըլլալով: Ջաւախքի մէջ ալ հարցը ներկայ է, այլ առումով: Վրացերէնի ուսուցչի խնդիր ունին եւ ըստեղծուած վիճակը վիրահայ գաղութին ի նպաստ չէ, քանի, միայն վրացերէնի տիրապետողները գործի կ'ընդունուին:

Վազգէն Վրդ. կ'ըսէ թէ Թիֆլիս ապրող Հայերու թիւը 100 հազարէն աւելի է. տակաւին չնչին տոկոս կը կազմէ այն չերտը որ մշակութային ու այլ բնագաւառներու մէջ համախմբուած է: Ուստի, իրենց նպատակն է եկեղեցական կեանքի զարթօնքին հետ ազգային արժէքները եւ ապրելակերպն ալ վերականգնել: Պահանջ ունին կրօնաւորներու եւ վառոյցներու, որպէսզի ազգային կեանքը նոր հունի մէջ դրուի: Բազմազգ եւ բազմակրօն երկրին մէջ չատ են անլոյծ հարցերը: Խղճի ազատութեան օրէնք ալ ընդունուած չըլլալով, կրօնական կազմակերպութիւնները ապօրինի վիճակի մէջ են: Եթէ օրէնքը ընդունուի, չատ բան կրնայ փոխուիլ:

Առաջնորդ վարդապետը կը ցաւի որ Վրաստանի զաղութը ներքին Սփիւռքի կազմակերպ ու աշխոյժներէն չէ: Կ'ըսէ թէ հոգ հասնելու, վիրահայութեան նախկին չունչը վերագտնելու համար մեծ աշխատանքի կը կարօտին. զրոյցը կ'ազարտի ինքնաճանաչումի, անկեղծութեան հազուագիւտ արտայայտութեամբ մը. "Ինճերս շատ աճելիճ ունենճ ուրիշներին մեղադրելուց առաջ":

Թիֆլիսահայ կեանքին նուիրուած Բ. էջին հեղինակը Գայանէ Գազպարեանն է («Հայաստանի հանրապետութիւն»): Քաղաք տեղեկութիւններուն ազբիւրը կը կոչուի Հենրիկ Մուրատեան. ան Վրաստանի Հայերու միութեան նախագահն է: Ըսածներուն մէջ չատ բաներ համապատասխան են առաջնորդ Վազգէն վարդապետին ու անկէ առաջ, Փարիզ այցելած հայ երեսփոխաններուն ըսածին: Թիֆլիսի հայութեան թիւը 100 – 120 հազար է, մեծ է առեւտուր ընողներու թիւը: Կառավարութեան վերաբերումը դէչ չէ Հայերու նկատմամբ: Հայկական ղպրոցները, թատրոնը, թերթը պետական պլուտճէին յատկացում կը ստանան, բայց 4 – 5 տարի առաջ հայ համայնք – կառավարութիւն կապը աւելի լաւ էր, խնդիրներու լուծումին առումով: Վատթարացումին պատճառը երկրին ընկերային – տնտեսական մակարդակին անկումն է:

Թիֆլիսի ինը հայկական ղպրոցները դիտական դասերու երիտասարդ ուսուցիչներու նեղութիւն ունին. եղածներուն տարիքի միջինը 70 է: Այդ ղպրոցները ունին երկու հազար աշակերտութիւն: Մնացածը կը նախընտրէ ռուսականը. կան վրացական ղպրոց յաճախողներ: Դասագիրքերը երեւանէն կը ղրկուին, անվճար բաժնուելու համար աշակերտներուն: Այս նշումներուն քով, տխուր է կարդալ "այսօր մինչեւ 10 – 15 տարեկան երեխաների մի մասը հայերէն չի խօսում":

Թիֆլիսի հայ կեանքին մէջ չատուկ տեղ ունի Պետրոս Ադամեանի անունը կրող հայկական թատրոնը: Միակ պետական թատրոնը որ կը գործէ Հայաստանէն դուրս: Հարիւր հոգինոց կազմ ունի: Ղեկավարն է Արմէն Բայանդուրեան: Թատրոնին 145 տարուան անցեալին մէջ առաջին անգամ ըլլալով, ստեղծագործական կազմը մասնագիտական կրթութեան տէր տարրեր ունեցած է, քանի որ Ռուսթաւելի թատերական հիմնարկը չատուկ բաժին բացած է. հոն ներկայիս եօթը հայ երիտասարդներ կ'ուսանին:

Պ. Ադամեան թատրոնը բաւական աշխոյժ գործունէութիւն ունի: Տարեկան չորս ներկայացում կու տայ, մինչ վրացականները մէկ – երկուքով կը գոհանան: Այս տարուան ծրագիրը կը բաղկանայ Շերվանզադէի «Նամուս»էն, Դուրդէն Խանջեանի «Աւերակների պահակները» գործէն, վրացական թատերգութենէ մը եւ 145–ամեակի յոբելեանի երեկոյթէն որ տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբերին:

Եկեղեցիներուն մասին կրկնելէ ետք առաջնորդին ըսածները, Հ. Մուրատեան կ'ըսէ թէ հայկական մշակոյթի երբեմնի կարեւոր կեդրոն Թիֆլիսը ներկայիս նախկին փայլը չունի: Թէեւ կայ մտաւորականութիւն, գրողներու «Վերնատուն» կազմակերպութիւն որ ունի 40–է աւելի անդամ: Կայ նկարիչներու միութիւն (20 անդամ): «Աշխատուլ են՝ ամէն ինչ անել որ հայ մտաւորականութեան շունչը չպակսի հայ մշակոյթի երբեմնի օրրան Թբիլիսիից» կ'ըսէ թատրոնին ղեկավարը Ա. Բայանդուրեան:

Արեւելահայութեան մշակոյթի անցեալի մայրաքաղաքին այսօրուան պատկերը ափսոսցնող ու լաւատեսութիւն ներշնչող կողմերուն հետ ունի կարգ մը անդրադարձներու մղելու ներուժն ալ: Ո՛վ դիտէ Թիֆլիսը հայութեան երկո՞ր երթին քանի՛երորդ կեդրոնն է որ փակած ըլլալ կու թուի փայլուն չրջանը ու կ'ապրի անոր յուշին արժանի ըլլալու ջանքով: Տեսակ մը վերապրումի այդ ջանքին ետին ո՛վ դիտէ քարեղէն ու պրեղէն, նիւթական ու բարոյական որքա՜ն արժէքներ կորսուած են անդառնալի կերպով:

Ճիշդ է, որ անչքացողներուն փոխարէն նոր կեդրոններ կը ծաղկին այն վայրերուն մէջ ուր նոր ժամանակները կը ցանեն հայութեան կարեւոր գանգուածներ: Բայց կորուստները կը մնան կորուստ ու արժանները կը փոխարինուին դրեթէ միչտ նոր ծիլերով: Վիճակ մը որ ամէն չըրջանի ամրացումին, հզօրացումին սպասողի տիրքին մէջ կը ձգէ մեզ:

Թիֆլիսի մասին ըսուածները միտք կը բերեն Պոլիսի կացութիւնը, որքան ալ համեմատութիւնը դժուար թուի: Մարդ կը տարուի մտածելու թէ անկէ որքա՜ն հեռու են Պէյրութը, Թեհրանը, մինչ արեւմտեան հեռաւոր ափերու վրայ՝ Գանատայէն Լոս – Անճըլըս նոր ծաղկումները կ'արձանագրուին:

Հաւանօրէն պէտք է նաեւ տեսնել այս երկրորդ երեւոյթը, քան՝ ափսոսալ արժանիներու տկարացումը:

Գոնէ նոր ծիլերը վաղանցուկ ափոփանքներ չըլլային միայն:

ՍԻՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԽՕՍՈՒՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՑ

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ

«Հայաստան, երկիր դրախտավայր»... Քարաչատ Հայաստանը թէ ե՞րբ է դրախտավայր եղել, յայտնի չէ մեզ պատմութիւնից, բայց Հայաստան աշխարհը դրախտավայր տեսնելու ցանկութիւնը բոլոր ժամանակներում իւրաքանչիւր հայ մարդու երազանքն է եղել...

Հայերի համատեղ ու համազգային վերաբերմունքն ու պատասխանատուութեան զգացումը դէպի իրենց ու իրենց նախնիների հայրենիքի՝ Հայաստանի նկատմամբ ինչ–որ տեղ իւրայատուկ է: Ապրելով Հայաստանից դուրս, եւ այդ երկրի հասարակական, քաղաքական ու տնտեսական կեանքի հետ ոչ մէկ իրաւաբանական ու տնտեսական առնչութիւն չունենալով հանդերձ, Սփիւռքում ապրող ամէն մէկ Հայ սրտանց ուրախանում է Հայաստանի ու Հայաստանցիների յաջողութիւնների համար եւ ի խորոց սրտի տխրում ձախողութիւնների համար: Անուրանալի իրողութիւն է նաեւ, որ Հայաստանից դուրս ապրող չատ Հայեր իրենց ցանկութիւններն ու երազանքները իրականացուած տեսնելու նպատակով բանիւ ու գործով մասնակից են Հայաստանի ներկայ կեանքին, դրանով իսկ իրենց համար ապահովելով առաջարկութիւն անելու, քննադատելու, լաւին ու վատին մասնակից լինելու իրաւունքը:

Դրական ածականներն այսօր անհամատեղելի են դարձել Հայաստան անուան հետ: Բայց եւ այնպէս այստեղ հնարաւոր չէ չօգտագործել խօսուն ածականը այն «պատկերներ»ի համար, որոնք Հայաստանից մեզ համար բերում է յարդարժան քրոնիկագիր Եւսեբիոսը: Խօսուն, քանզի դրանք անկեղծ են ու առարկայական:

Ո՞վ է այս պատկերների հեղինակը, վարպետը, մայեսթրոն... Ջեմ ճանաչում, գուցէ լաւն էլ հէնց այդ է, որը թոյլ է տալիս նրա գործի մասին խօսել առանց վերապահումների:

Փարիզի «Ծառայ» օրաթերթը մի ամբողջ «Հայաստանեան պատկերներ»ի չարք տպագրեց: Վերջին պատկերները կարգացի այս տարուայ համարներում: «Պատկերներ»ի չարքը մի ամբողջ ալպոմ է դարձել: Ծաճախ ցանկութիւն է առաջանում բացել եւ նորից ու նորից «դիտել» ու կարդալ այս հմուտ վարպետի վրձնած պատկերները, որոնք լուսանկարչական խցիկի ճշդրտութեամբ արտացոլում են մերօրեայ Հայաստանի իրականութիւնը:

Շատ ցանկալի պէտք է լինէր պատկերների տպագրութիւնը նաեւ հայկական այլ թերթերում ու պարբերականներում: Ցանկալի կը լինէր, եթէ ընթերցողները արձագանգէին պատկերներում տեղ գտած հարցերին եւ հանդէս գային հատուկաններով ու յօդուածներով: Այսպիսով կը կարողանայինք չատ հարցերի մասին մտքերի փոխանակում կատարել: Հարցերի քննարկումները եւ առաջարկութիւնները կարող են նպաստաւոր լինել Հայաստանում տիրող ներկայ վիճակի բարելաւման ուղղութեամբ:

Ապա, նոր կարգերի մասին:

Պատկերներից մէկում Եւսեբիոսը երկխօսութեան է բռնուում հայաստանցի մի լիցիայի հետ.

– Հիմա ինձի ասա՛. ինչի համար խեղճ ժողովուրդը այսքան կը չարչարէք, հապու խեղճ կառք մը տեսնէք, խեղճ վարորդով, ձեռքի սպիտակ ցուլը կը բարձրացնէք, սուլոց մը եւ տուգանք, որ միչտ կաչառքով կը փակուի...:

– Հայրենակից, մեր ամսական վարձը չնչին է...: «Շեֆ»ը մեզանից փող է ուզում... որ չտաս, տունդ կը քանդի... ասա՛, մենք ո՞նց ապրենք: Ես երկրում, որ մէկը միւսին չուտի, սովից կը մահանայ: Ախր, մի կերպ եոլա ենք գնում. թող որ էսպէս ապրենք, մինչեւ նոր կարգեր գան...:

– Ուրեմն նոր կարգեր չե՞ն եկած տակաւին:

Ոչ, նոր կարգեր չեն եկել, չատ հին կարգեր են վերադարձել, որոնք Հայաստանը դրախտավայր դարձնել չեն կարող... Ծաճախ ենք լսում ու կարդում թէ Հայաստանում թէ Սփիւռքում, որ հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը հասել են իրենց դարաւոր երազանքներին եւ անկախ են դարձել: Ո՛վ զարմանք, վերակայակոչելով միլիցիային եւ չուրջ մէկ միլիոն արտագաղթողներին, ստացում է որ մարդը դիտակցաբար փախչում է իր երազանքներից... Չէ, ինչ–որ բան ինչ–որ տեղ սխալ է...: Անկախացանք Խորհրդային Միութիւնից, կախւում ենք Եւրոպական Միութեան փէչերից եւ միջազգային բանկերի դռների կրունկներն ենք մաչեցնում վարկեր ստանալու համար...: Ո՞րն է վերջապէս անկախութեան ճշդրիտ սահմանը:

Ամէն ինչ յարաբերական է, – ասում է Ալպէր Այնչթայնը, եւ ամէն ինչ դասակարգային, – պնդում՝ Քառլ Մարքսը: Եթէ մեր անձնական ու դասակարգային չահերից ելնելով չհաւատանք ու չընդունենք ճշդրիտ գիտութիւնների այս մեծերին, ապա նոր կարգերի գալուն երկար պէտք է սպասենք:

Մեր հանճարեղ լուսեցու՝ Ց. Թումանեանի Գիքորը համաչափ է Ք. Մարքսի «Կապիտալ» աշխատութեանը: Գիւղացի Համբօ Գիքորին ասում է. – «...իրենք կ'ուտեն, քեզ տալ չեն...»... Գիւղացի Համբօ Գիքորին ե՞րբ քաղաք բերեց, ժամանակը ճշդուած չէ, բայց Թումանեանի գործի ոսկեայ հատիկը, Գիքորների ու Բազազ Արտեմների դասակարգային անհաչտելի պայքարը ճշդրիտ է բոլոր ժամանակների համար... Եւ ահա այդ անթագոնիզմը այսօր ներկայ է անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքական, տնտեսական եւ հասարակական կեանքում:

Աբովեան փողոցում, որին նոր Հայերը հին անունով են կոչում՝ «Աստաֆեան» – մի ապակեաչէն բարձր չէնք կայ, որի ճակատին գրուած է «Սթար Թայմ», աստղային ժամ գազինօ. Երեւանի բազմաթիւ գազինօներից մէկը: Այդ չէնքի ներսում ի՞նչ է կատարուում, միայն սատանան գիտի ու նոր Հայերը, իսկ չէնքի առջեւում կանգնած են բազմաթիւ Մէրսէդէս Պէնցեր, BMW–ներ, Ճիփեր ... նաեւ մուրացկանների մի հոծ բազմութիւն, որոնք հացի փող են խնդրում, մայրը երախան գրկած կաթի գրամ է խնդրում: Այստեղ ակամայից ցանկանում ես հարց տալ՝ «Ո՞ւմն է բարօ այս անկախ Հայաստանը...»:

Ինչպէս Հայաստանի, այնպէս էլ ըմիւռքի թերթերում յօդուածներ են տպագրւում՝ Հայաստանի ներկայ կացութիւնը քննարկութեան նիւթ ունենալով: Հեղինակները չատ յաճախ խուսափում են հարցերի քննարկման ընթացքում մօտենալ խնդրի կորիզին՝ դասակարգային չերտաւորմանը, մի բան, որ ժողովրդի խաւերի մէջ աճում է տնտեսական տարբերութիւնների առաջացման համընթաց: Տնտեսական անարդար յարաբերութիւնների ու բաչխման պատճառով ուղղադիծ կապով աճում են նաեւ հասարակական այլ հակասութիւնները: Մէկ հայրենիք, մէկ ժողովուրդ, մէկ մշակոյթ կարգախօսները վերացական են այնքան ժամանակ, քանի դեռ հաւասար պայմաններ չեն ստեղծուել հասարակութեան տարբեր խաւերի զարգացման ու աչխատանքի համար, եւ նրանց իրաւունքները պաչտպանող օրէնքներ չեն աչխատում երկրի մէջ:

Փետրուար ամսին երկու անգամ ըւեւտական կենտրոնական հեռատեսիլով ցուցադրուեց Փէօ Հոլմքուիսթի դարաբաղեան պատերազմից կատարուած վերլուծական վաւերագրական մի ժապաւէնն՝ «Ո՞ւր է իմ յաղթանակը» խորագրով: Ժապաւէնի հիմնական դերակատարները պատերազմի կամաւոր մասնակից հայաստանցի կանայք են: Թէ ինչպիսի տառապանքների դնով են հասել յաղթանակի, այդ մասին պէտք է դիտել կինոժապաւէնը: Այդ քայարի կանանցից մէկը Շուչիկ Զաւրեանն է, որը վիրաւորուել եւ անդամալոյծ է դարձել երկու ոտքերից: Նա նստած է սայլակի մէջ եւ առ այսօր իր ամուսնուն ու փոքրիկ Ցառիկի հետ ապրում է հանրակացարանում՝ չունենալով ապրուստի բաւարար պայմաններ: «Ցառայ» թերթը նրա մասին արձագանգել էր դեռեւս 1998 թուականին: Իսկապէս ո՞ւր է այս մարդկանց յաղթանակը...

Ամէն ինչ արուեց Ղարաբաղի փրկութեան համար... Այսօր «...խուլ առեղծ

ՇԱՀԻՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՈՒԺԱՆԻՒԹԵՐԸ

Շաբաթ, Մարտ 22–ին, պիտակից հատարակութիւն մը լեցուցած էր Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ կից սրահը, լսելու համար Կրօնական Ընկերակցութեան նախկին առենապետ եւ յայտնի հիւլէպէտ՝ Ժագ Փանոսեանի դասախօսութիւնը նուիրուած Հայաստանի ուժականութեան:

Դասախօսը նախ ներկայացուց Հայաստանի վիճակը ինչ կը վերաբերի իր ուժանիւթերու պաշարներուն որոնք են «գէչ եթէ ոչ չատ գէչ»: Ապա, պարզեց Միջերկրային Հայաստանի ձգած ժառանգը: Այսպէս, 1988–ին, Հայաստանը Ադրբեջանէն կը ստանայ մեծ քանակութեամբ բնական կազ (3 – 5 միլիառ խորանարդ մեթր) եւ կ'արտադրէր բաւարար չափով էլեկտրականութիւն (ջերմային, ջրային եւ հիւլէական), ինչ որ երկրին պահանջները լայնօրէն կը բաւարարէին մինչեւ իսկ որոշ արտածում մը:

Անկախութեան առաջին տարիներուն, այս պայծառ պատկերը բոլորովին կը փոխուի. այսպէս, յետ երկրաշարժին, հիւլէականի դադրեցման, Ղարաբաղի պատերազմին եւ շրջափակման, 1992–ին, կազի մատակարարումը գրեթէ կը դադրի մինչ էլեկտրականութեան քանակը աւելի քան չորս անգամ կը նուազի, 9 միլիառ քիլովաթ ժամէն անցնելով 2 միլիառի: Երբ 1995 Նոյեմբերին, ժողովուրդին ճնշումին տակ, հիւլէականը կը վերաբացուի, երկրին ուժանիւթի կացութիւնը կը սկսի հետզհետէ բարելաւուիլ, հասնելով այսօրուան 6 միլիառ ժամական քիլովաթի:

Երկրորդ բաժինով մը, Պ. Փանոսեան արծարծեց խնդրին անտեսական երեսակը ու ափսոսաց որ որոշ պարագաներ փակելու համար, կառավարութիւնը կ'ոլոչէ երկրին ամենահզօր կառոյցներէն՝ Հրազդանի ջերմա – էլեկտրականը վաճառել... Ռուսերուն: Դէպի ապագայ ակնարկ մը նետելով, յարգելի դասախօսը աչքէ անցուց ուժանիւթի բոլոր կարելի աղբիւրները, բոլորն ալ գրեթէ անգտանելի Հայաստանի արդի տարածքին վրայ (քարիւղ, ածուխ, կազ...) կամ մեծածախք (արեւ, հով...): Ժագ Փանոսեան իր ելոյթը եզրակացուց ըսելով որ Հայաստանի նման երկրի մը համար, ուժանիւթի հայթայթման ամենամատչելի եւ խելացի միջոցը կը մնայ հիւլէականը: Ան թելադրեց ամէն ճիգ ի գործ դնել նոր հիւլէակայանի մը կառուցման ի նպաստ: Միջազգային կազմակերպութիւնները կը պահանջեն որ Մեծամօրը փակուի 2004–ին, ինչ որ անկարելի կը թուի, բայց նորի մը ստեղծումը ոչ անիրականալի, մինչեւ 2015 ... Ճիշդ է որ այդպիսի կայանի մը կառուցումը մեծ գումարներու կը կարօտի (մինչեւ 2 միլիառ Եւրօ), բայց համեմատուած կազի մատակարարման ծախքերուն, ան չատ աւելի ձեռնտու է (մինչեւ վեց անգամ աւելի աժան):

Ինտա հետաքրքրական այս դասախոսութիւնը վերջ դրաւ ներկաներուն կողմէ եղած չարք մը դիպուկ հարցումներով, որոնց դասախօսը պատասխանեց դիւրըմբռնելի եւ առարկայական ձեւով, գոհացում տալով բոլորին:

ՀՐԱՉՔ ՀՐԱԶԵԱՆ

CD reçus

SEGGIAN
ET A Près ?

LES DISQUES RAYÉS
71, rue de Suresnes, 92380 Garches

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՈՂՈՒԹ

ԵՇԻԼԳԻՒՂի վարժարանին հանդիսասրահին մէջ, Մարտ 22–ին, չնորհանդէս մը տեղի ունեցած է Զաւէն Աճէմեանի հեղինակութեամբ հրատարակուած «Դալար զարթօնք – պիւղի մը պատմութիւնը» հատորին առթիւ: Օրուան հանդիսավարը եղած է Նարօտ Զաթմանասեան: Բացումը կատարած է աշակերտութեան երգչախումբը վարժարանին քայլերգով (բառերը՝ Զաւէն Աճէմեանէ), ապա, Թաղային Խորհուրդի առենապետ՝ Յովհաննէս Կարապետեան՝ ողջունած է ներկաները: Սամաթիոյ անունով ուղերձ մը կարդացած է Մխիթարեան Ալիկեան, ծանրանալով հեղինակին կատարած աշխատանքներուն վրայ: Գիրքին մասին խօսած է Թագուհի Էրմէն: Խօսք առած են նաեւ Անի Երամեան, Ռ. Հատտէճեան: Արտայայտուած է հեղինակը՝ Զաւէն Աճէմեան, որու ելոյթէն ետք, Մեսրոպ Պատրիարք յուշանուէր մը յանձնած է վարժարանի հիմնադիր Հապիպ Էօզթրընճըին որ ստանձնած է գիրքին հրատարակութեան մեկենասութիւնը: Գիրքին եղած բոլոր նուէրները պիտի յատկացուին վարժարանին: Պատրիարքին «Հուսկ Բանք»էն առաջ, խօսք առած է Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդը՝ Տիրայր Արքեպիսկոպոս:

*
**

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 23–ին, գրական հանդիպում մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին ներկայացուած է վերջերս Թորոնթօ լոյս տեսած «Նամակներ Հայաստանէն» Իսրայէլ Սեֆերեանի անդրէրէն հատորը: Երեկոյթը կազմակերպած էր Համազգայինի Գլաձոր մասնաճիւղի գրատարածման յանձնախումբը: Օրուան հանդիսավարը՝ Շահէն Միրաքեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը Գէյթ Ղարիպեան, որ ծանօթ քննադատ է եւ հեղինակ 9 հատորներու: Բանախօսը ներկայացուցած է 80 էջնոց գիրքը, ուր փրոֆէսէօր Վրէժ Սեֆերեանի հօր մահէն ետք, իր սեփականութիւնը դարձած 29 նամակներ են, որոնք ստացուած են հօրը կողմէ 1908–էն 1963, մասնատրաբար Քղիէն եւ այլ գաղթավայրերէ: Խօսք առած է նաեւ նամակներու անդրէրէն թարգմանիչը՝ Էօժէնի Շէհիրեան:

*
**

ՊՈՒՔՐԻՇԻ Ռումանական Զամնասփիւռու համերգներու «Միհայիլ Ժորա» սրահին մէջ, Փետրուար 7–ին, նուագահանդէս մը տեղի ունեցած է նուիրուած Արամ Խաչատրեանի հարիւրամեակին: Մասնակցած են Ազգային նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ծագումով ուկրանացի ամերիկացի երաժիշտ Թէոտոր Քուչարի, մենակատար ունենալով Ջուպա-կահարուհի Միհայլա Մարթինին: Ցայտագրին մէջ եղած են հատուածներ Գայեանէ պալէէն, նաեւ Ջուպակի Ռէ Մինէօր քոնչէրթօն: Երկրորդ բաժնին մէջ, նուագախումբը հրամցուցած է Պրոկոֆիէւի 5–րդ Համանուագը, անոր մահուան 50–ամեակին առթիւ: Այս համերգէն զատ, Խաչատրեանի հարիւրամեակին նուիրուած ձեռնարկներ տեղի ունեցած են Փետրուար 13–ին, «Ճէորճէ Էնէսքու» Փիլհարմոնիք նուագախումբին կողմէ Պալատին մեծ սրահին մէջ, ապա, Փետր. 25–ին, «Ճէորճէ Էնէսքու» Ազգային Թանգարանի սրահին մէջ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՎԱԶԳԷՆԵԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑԻՆ ՆՈՐ ՏԵՍՈՒԶԸ

Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին տնօրինութեամբ Ապրիլ 1–էն Սեւանի Վազգէնեան դպրանոցին տեսուչ նշանակուած է Գարեգին արեղայ Յարութիւնեան: Ան ծնած է 1975–ին Երեւան, ուսանած է Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանին մէջ: Ուսումը կատարելագործած է Զուիցերիա եւ Գերմանիա: 2001–ին կուսակրօն քահանայ ձեռնադրուած է:

*
**

ՊԱՏՈՒԱԿԱԼ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԵՏՆԵՐՈՒՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Մարտ 27–ի հրամանագրով Թատրոնի չարք մը արուեստագէտներ պատուաւոր կոչումներու արժանացած են:

«Ժողովրդական արուեստագէտ»ի կոչում ստացած են Լորենց Առուշանեան, Նինէլ Դալլաքեան, Արթիւր Ութմազեան:

«Վաստակաւոր արուեստագէտ» կոչուած են Ազատ Գասպարեան, Գալիա Նովենց, Էվէլինա Շահիրեան, Եուրիկ Ոսկանեան, Բորիս Պէպանեան, Վազգէն Սարգսեան:

«Արուեստի վաստակաւոր գործիչ»ի պատուակալ կոչում չնորհուած է Արմէն Էլբակեանին ու Հայկ Մնացականեանին:

թիւն մը կը տիրէ, լռելեայն, բայց չատ յստակ՝ հանդիպ զարաբաղեան զանգուածի մը, որը տիրացած է իշխանութեան կարեւոր օղակներուն...»:

Ժողովրդի առողջ դատողութիւն ու հայրենասիրութիւն ունեցող խաւը, իր մչակոյթը արհամարհողներին, իր գեղեցիկ վարդագոյն քաղաքը Գոգա – Գոլայի կարմիր գոյնի հովանոցներով ծածկողներին, ուր ամէն խաչմերուկի ու հրապարակի վրայ ամերիկացի քաուպոյը իր ձին կապած ծխախոտի գովազդ է անում, «Թուրք» է անուանում...

«Պատկերներ»ի հեղինակը Հայաստանի նորընծայ նախագահին ու վարչակազմին զգօնութեան կոչ է անում.

«...Ուշ կամ կանուխ, այս ժողովուրդը պատրուակ մը կը գտնէ եւ հազարներով փողոց կը թափի իր վիրաւորանքը պոռթկալու...»:

Ճատ բան է ասուած այստեղ... Իրանական իմաստասիրութիւնը ասում է. – «Եթէ տանը մարդ կայ, մկկ խօսքն էլ բաւական է...»:

Ա. Մ.

Սբոռհոլմ

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

17

– Ես ալ զինուած եմ, – ըսաւ Պետիկեան նոյնպէս չշուկով, – Ջահել հարսի մը պէս պիտի թողնեմ, որ ուրիչնե՞րը կըռնեն ինձ համար, ա՛յ տղայ:

– Քալէ՛, քալէ՛, վիճելու ժամանակ չէ, քու կեանքդ իմինէս աւելի օգտակար է, – քեզ համար չէ, որ կ'ընեմ, գիտե՛ս, ապրը ողջ մնայ:

Պետիկեան, որուն հեռուէն կը հետեւէր Միսաք, անվտանգ հասաւ ծովափ, գտաւ Միսաքենց տունը, որուն պատուհանը բաց էր, նայեցաւ չորս կողմը ու ցատքեց տունին ներս:

– Լոյսը մի՛ վառեր, – ըսաւ Միսաքին մօրը, որ անձկութեամբ իրեն կը սպասէր. յետոյ աւելցուց խնդալով, պառաւը հանգստացնելու համար. – Կը տեսնա՞ս, մայրիկ, պատուհանէն մտայ ներս: Ա՛լ այս վայրկեանէն մարդավարի ճամբաները գոցուեցան ինձ համար...

Քիչ վերջը, Միսաք տան դուռը զարկաւ, ինչպէս կ'ընէր ամէն իրիկուն ու, ներս մտնելով, սկսաւ բարձրաձայն խօսիլ մօրը հետ, որպէսզի դրացիները լսեն:

Երկու երիտասարդները սկսան խորհրդակցիլ թէ՝ ինչ ձեւով կարելի պիտի ըլլար դիւղէն փախուստը յաջողցնել:

Ամէնէն յարմարը ձկնորսի մը պէս հագուելով Միսաքին ընկերանալն էր, բայց միւս ձկնորսներէն ճանչցուելու վտանգը կար: Անշուշտ անոնցմէ ոեւէ մէկը մատնութիւն չպիտի ընէր: Սակայն, բանտարկութեան մը պարագային, եթէ չարչարէին, մարդիկ կրնային իրենց կամքէն անկախ խօսիլ: Պէտք էր զգոյշ ըլլալ:

Որոշեցին, որ Միսաք, կէս գիշերէն վերջ, բոլոր ձկնորսներուն պէս ծովափ երթայ ու սկսի պատրաստուիլ. յետոյ, իբր թէ կարեւոր բան մը մոռցած ըլլալուն համար, տուն վերադառնայ, Պետիկեանն առնէ ու նաւամատոյցին մօտիկ տեղ մը սպասցնել տայ, մինչեւ որ միւսներու նաւակները բաւական հեռացած ըլլան: Այն ժամանակ միայն Պետիկեանը պիտի նստէ նաւակ ու ելլայ ծովուն բացը: Մութին մէջ, հեռուէն ձկնորսները չէին կրնար նշմարել թէ՝ երկու հոգի կայ նաւակին մէջ, կամ գոնէ չէին ճանչնար թէ ո՞վ է ան:

Պետիկեան իրմէ աւելի Մելինէի մասին կը մտահոգուէր: Որքա՜ն պիտի տխրէր, որքա՜ն անձկութեան օրեր պիտի անցընէր իր պատճառով:

Ան մօտեցաւ Միսաքի մօրը:

– Մայրիկ, – ըսաւ, – վաղը առտու չա՞տ կանուխ դնա Մելինէին տես. ըսէ՛, որ ապահով տեղ եմ, որ իրեն լուր պիտի տամ իմ մասին: Նամակ չեմ տար, կըրնայ գինքը վտանգել: Ըսէ՛, որ կը խընդրեմ իրմէ, վաղը առաւօտ իսկ տղքով Գումգումարու երթայ եւ անկէ գնացք նստի քաղաք երթալու համար: Երթայ Զարոյին քով: Ան պէտք եղածը կ'ընէ: Զմնայ տունը, թերեւս խուզարկեն. – իսկ երիտասարդ ու գեղեցիկ աղջիկ մը, թուրքին կողմէ խուզարկուած տան մը մէջ...

Քիչ քիչ դրացի ձկնորսներուն տնակներուն մէջ չարժումի, խօսակցութեան ձայներ լսուեցան: Մեկնելու համար կը պատրաստուէին: Փողոցէն ոտնաձայներ կը լսուէին: Ոմանք, աւելի չուտ եկած, արդէն նաւամատոյց կ'երթային:

Երբ Միսաք ինքն ալ ծովափ հասաւ, բոլորը քննաթախտ ամէն օրուան պէս, իրենց պատրաստութիւններով կը զբաղէին: Երբեմն երբեմն, ասկէ անկէ խօսքեր հայհոյանք մը կը լսուէր դժուար ծալուող ուռկանի մը կամ չարժիլ չուզող նաւակի մը հասցէին:

Ամէն մէկը իր հոգով զբաղած, չնկատեցին անդամ որ Միսաք, կը դանդաղէր, որ վերջին պահուն քան մը մոռցած ըլլալուն տուն վերադարձաւ: Երբ ան կրկին նաւամատոյց եկաւ, նաւակներէն ոմանք բաւական հեռացեր էին, ոմանք նոր ճամբայ կ'ելլային.

– Օ՛, օ՛, չո՛ւտ չո՛ւտ ըրէ, – պոռացին անոր, – քունդ թօթվէ, չարժէ:

Հիմա՛, հիմա՛, – պոռաց ինքն ալ, ու միչ մըն ալ սպասելէ վերջ, սուլեց:

Անմիջապէս Պետիկեան դէպի նաւակ յառաջացաւ ու կռացած մտաւ ներս ու նստաւ յատակին վրայ:

Երբ նաւակը կ'անցնէր Ծովինարի տան առջեւէն, Պետիկեան կարօտով եւ յուզումով նայեցաւ Մելինէի սենեակին բաց պատուհաններուն: Ահա հոն, ան հիմա հանդիսատ կը քնանայ դէմքը եղերուած իր հարուստ խոպոպներով եւ թերեւս երջանիկ ժպիտ մը իր հրաչալի ակռաները ցոյց կու տայ իր այնքա՜ն սիրուն կարմիր շրթներու մէջէն: Կը քնանայ, չի դիտեր, որ ահա իր սիրելին կ'անցնի իր պատուհանին առջեւէն, ծպտուած, վախկոտական, սիրտը ճմլուած այլեւս գինքը բնաւ չտեսնելու հաւանականութենէն...

Պետիկեան, աչքերը յառած պատուհանին, կը սպասէր, թերեւս երեւար, թերեւս կարենար, նոյնիսկ հեռուէն, անգամ մը եւս տեսնալ այդ չքնաղ աղջիկը...

Ձկնորս Միսաք ամէն օրուան պէս ճուկ օրսաց: Մաս մը լեցուց սակառի մը մէջ ու տուաւ Պետիկեանին:

– Ձկնորսի պէս հագուած ես, սակառ մըն ալ ճուկ ձեռքդ, կրնաս ոստիկանատուն իսկ երթալ ու ճուկ ծախել: Միայն սա գլխարկդ քիչ մը աւելի վար քաշէ ու սա նուրբ ձեռքերդ նաւակի յատակի սա ցեխերով աղտոտէ, երեսդ ալ, հա՛ այսպէս: Հիմա տատանուիլ ալ չի ճանչնար քեզ...

Լուսաբացին նաւակը կանգ առաւ Սկիւտար: Սակառ մը ճուկ ձեռքը ձկնորս մը դուրս ելաւ նաւակէն ու վճռական քայլերով սկսաւ քալել, մէկու մը պէս, որ ապսպրուած ճուկ ունի չատպով տեղ հասցնելիք...

18

Զարոյին տունէն վերադառնալէս ի վեր կը գործադրէի որոշումները. – Հոդ տանիլ նախ տղուս, յետոյ իմ առողջութեանս: Կեանքը, ըստ երեւոյթին, իր բնական ճամբայէն կը քալէր...

Կ'ուզէի գործ մը գտնել մեր ապրուստը ճարելու համար: Փոքրիկը մինակ չթողելու համար՝ կը փնտռէի տունը կատարելիք աշխատանք մը: Կարել չէի գիտեր, բայց բաւական լաւ կ'ասեղնագործէի:

(Շար. 66)

(Շար. ս. էջէն)

խորհրդակցելէ ետք նիստը ընդմիջած է մինչեւ Ապրիլ 5:

*
**

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ Մ'ԸՆԴՈՒՆԱԾ

Մոսկուայի մէջ, Ապրիլ 2-ի երեկոյեան, երեք չարագործներ կրակած են 47 տարեկան Հայաստանցիի մը վրայ: Վիրաւորը հիւանդանոց փոխադրուած, կատարուածին մասին քննութիւն բացուած է:

*
**

ԲԱՐԵԻԻՐԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ

Ապրիլ 3-ին երեւանի կեդրոն համայնքին մէջ սկսած է գործել բարեսիրական ճաշարան մը որ ամէն օր 60 տարեկանէն վեր 300 առանձին ու կարիքաւոր ծերերու անվճար սնունդ պիտի տրամադրէ: Ճաշարանը հիմնուած է կեդրոնի թաղապետարանին եւ «Առաքելութիւն Հայաստանի» բարեսիրական կազմակերպութեան նիւթական աջակցութեամբ:

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հայ կենսագիրներու ակումբի ղեկավար, հոգեբոյժ Յարութիւն Մինասեան կ'աշխատի «Հարիւր հայ հոգեբոյժներ» դիրքին Գ. հատորին վրայ: Կը խնդրուի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, բոլոր ժամանակներուն ապրած հայ հոգեբոյժներէն եւ անոնց հարազատներէն որ անոնց կենսագրականները եւ մէկ լուսանկարը ղրկեն հետեւեալ հասցէին.

Երեւան – 37 50 26
Արշակունեաց 44/1 ՀԱՅԱՍՏԱՆ
e-mail : harutunm@freenet.am

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ-ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Ժամերգութիւն ժամը 8·45-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16-ին:

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԾՆԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30-ին

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

«ՎԱՐՍՈՒՆԱԿԱՆՔ» ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, որ կը պատմէ ժամանակի գրական եւ հանրային կեանքի, 1965 Թուականի Ապրիլեան ոգեկոչումի, ինչպէս նաեւ յոյսի եւ յուսախաբութեան մասին:

Բանախօս»
ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ցուշադրութեան դրուագներ կը կարդայ՝
Դերասան՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՔ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
կիրակի, Ապրիլ 13

Ժամը 11-ին Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Ցետ պատարագի, Ոտերու օրհնութիւն եւ Անդաստան:
Ժամը 13-ին ճաշ ժողովրդապետութեան սրահին մէջ:
Ժամը 16-ին Դռնբացի արարողութիւն:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱՀԱՆԵԱՆ, Անդրանիկ Քէշիշեան եւ Կարպիս Թովհաեան 30 Եւրօ, առ ի դնահատութիւն Ապրիլ 1-ի խմբագրականին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ա. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է Իրլանդինի հեռաւեալ նուէրները. –

Տիկին Ժոզէթ Տօնիկեան 20, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մօրուքեան 25, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Եակեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Նազլաեան 45, Տէր եւ Տիկին Վ. Յովհաննէսեան 30, Տիկին Փէռնէթ Թիլքեան 25, Տիկին Էլմաս Գոզմանեան 10, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մոմճեան 50, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ազատիկեան 38, Տէր եւ Տիկին Սերժ Եագուպեան 20, Տիկին Լուիզ Մերիկօ 70, Տիկին Ալիս Խաչատրեան 200, Պր. Ժան Տագէսեան 30, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 150, Պր. Ժակ Այճեան 150, Տէր եւ Տիկին Մարթէն Մարեան 200, Պր. Ժան Թորոսեան 30, Տիկին Մարգրիտ Ճէպէճեան 10, Տիկին Կիւմիւշկէրտանեան 24, Տէր եւ Տիկին Ժան Թագէոսեան 20, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Ճորճեան 10, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Պալ 50, Տիկին Ազնիւ Պաղտալեան 50, Տիկին Հայկանոյշ Աճկոբեան 20, Տիկին Առլէթ Յակոբեան 39, Տէր եւ Տիկին Արա Նշանեան 150, Տիկին Անիկ Բազումեան 40, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Զաւրեան 50 Եւրօ:

(Շար.)

ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 85-րդ ամեակի առիթով
ՓՐՈՖ. ՌԻՉԱՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
կը ներկայացնէ
«1918-Ի ԵՒ 1991-Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՔԶԻՆՔ ԿԸ ԿՐԿՆԷ»
Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 Paris
Métro : Cadet

*
**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Անահ Յարութիւնեան, Հայաստանի երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ՍԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»
կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի դործերու ներկայացում:
Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 20·30-ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Մուտքը ազատ է:

*
**

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

կիրակի Ապրիլ 20, ժամը 13-էն սկսեալ. –
Restaurant "Les Diamantaires"
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, նուագախումբ, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37 06 08 13 38 00
թիւերուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

GRANDE SOIREE DANSANTE

au profit de

L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de

Monsieur **RENE ROUQUET**
Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par ARARAT et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ԱՓ ՄԸ ՅՈՐԵՆ

Ուղարկեցէք 3-էն 7 տարեկան
ձեր զաւակները
Արմատ Աշխատանոցի կազմակերպած
հանդիպումներուն

Հայերէնով յագեցած մթնոլորտ
Անահիտ Սարգիսեանին շուրջ

ԱՊՐԻԼ 7-էն 11
Ամէն օր ժամը 14-էն 17

Հայերէն Լեզուի Աշխատանոց

ԱՐՄԱՏ

ARMAD propose un stage d'une semaine pendant les vacances de pâques **du lundi 7 au vendredi 11 avril de 14 heures à 17 heures** pour vos enfants de 3 à 7 ans.

Ils pourront apprendre ou améliorer leur arménien
en s'amusant...

TARIFS DU STAGE
POUR LA SEMAINE :
Pour un enfant : 25 Euros
A partir du 2ème enfants : 20 Euros

ARMAD
Eglise Evangélique Arménienne
8, rue du Groupe Manouchian,
94140 Alfortville
Mme Baroudjian/Banikian :
☎ **01 48 93 57 33**

Armad
Atelier de la langue arménienne

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 6
DIMANCHE
6 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 291

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆԴՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·661 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·661

ՆՇՈՒՄՆԵՐ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՀԱՅ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԵՑ՝ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Ա.

Գրիգոր Պըլտեանի չաո կողմերով ուսանելի հատորը՝ «Զրոյցներ բանաստեղծութեան մասին», 1992–ին արտայայտուած եւ իր այժմէականութիւնը բնաւ չընկրնցուցած հետեւեալ բնորոշումը կը պարունակէ·

«Ի՞նչ կարելի է ըսել բանաստեղծութեան մասին նման խառնակ ժամանակի մը մէջ, մանաւանդ որ բանաստեղծութիւնը ծանր չի կշռեր առհասարակ ժամանակին առջեւ, երբ ի մտի կը բերենք այն անհատնում ոտանաւորները որ լոյս կը տեսնեն սովի եւ պատերազմի թատերաբեմի կողմին: Խառնակութիւնը բանաստեղծութեան խառնակութիւնն է նաեւ, ինչ որ ատենին կրնայինք կոչել "տագնապ": Հարց է թէ ո՞ր չափովը բանաստեղծութեան տագնապը հասարակ տեղիք չ'պլլեւս, երբ նկատի առնուի տեւական եւ ոչ զանցառելի արտադրութեան կալուածին մէջ»[1]:

Աւելցնեմ, որ 1990–1997–ին, ըստ Հայկի «Բանաստեղծութիւն» տարեգիրքի Ա. հատորին մէջ լոյս տեսած վիճակագրութեան, աւելի քան հարիւր գերթողահրատարակուած են թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, ինչ որ կը հաստատէ Գր. Պըլտեանի վերի նշումը՝ զոնէ քանակական առումով: 1991–2001–ին, միայն Հայաստանի համար աւելի քան 100 հատոր նշած է Սէյրան Գրիգորեանը:

Բայց ճիշդ է, որ մինչ յիսուն տարի առաջ թերթերն ու գիրքերը կը յորդէին աւանդութեան հաւատարիմ գործերով, այսօր ամէն ինչ քով-քովի կը գոնենք: Աւելի շատ հաւանական է «աւանդախախտ», «անբանաստեղծական» եւ այլ բնորոշումներու «արժանի» (բանաստեղծութեան հարիւրամեայ ըմբռնումի մը հաւատարիմներու կողմէ) գործեր գըտնել, ինչ որ սովորական բառակոյտերու առթած ձանձրոյթը մասամբ կը փարատէ:

Ի վերջոյ, բանաստեղծ ծնիլը կամ ըլլալը հարց մըն է, որ մեզ կրնայ տանիլ մինչեւ գաղտնագիտութեան ոլորտները եւ որեւէ պատասխանի չյանգիլ: Սակայն, արդարացի է որակի կամ զոնէ նորութեան մը մտահոգութիւնը: Կրնանք բանալ այսպէս կոչուած «գրական էջ»եր ու հանդիպիլ՝ հայաստանեան դիպուկ բառով, «գրամոլ»ներու փաղանգի մը· սորագրութիւնները կը փոխուին եւ տարբերութիւն չըլլեր: Արդէն խորքին մէջ «բառաստեղծութիւն» է եղածը, նո՛յն բառերու եւ գաղափարներու հալումաշ գործածութեամբ:

Բայց եւ այնպէս, բանաստեղծութիւնը հաղար ձեւերով կարելի է սահմանել, եւ սակայն ընդհանուր համաձայնութիւն մը պէտք է ըլլայ որոշ էկտի մը չուրջ· գեղեցիկ բառեր չարող մարդը անպայման բանաստեղծ չէ: Փոքր թէ մեծ, ըսելիք մը պէտք է ունենալ, որ անհրաժեշտ է արդէն ըսուածէն տարբեր ըլլայ:

Բ.

Թերեւս կ'արժէ քիչ մը եւ դառնալ դէպի մերօրեայ բանաստեղծութեան ակունքները, զորս հաւանաբար պէտք է փնտռել 1960–ական թուականներու ըսկիզբը, աւելի ճիշդ՝ 1963 թուականը:

Երկու գիրքեր, որոնք մեր բանաստեղծութեան երկու թեւերուն մէջ արմատացած պատկերացումներ պիտի փոխէին: Պարոյր Սեւակի «Մարդը ափի մէջ»ը եւ Վահէ Օշականի «Քաղաքը»:

«Մարդը ափի մէջ»ը բազմաթիւ յօդուածներու, քննարկումներու եւ գրախոսականներու արժանացաւ Հայաստանի թէ Սփիւռքի մէջ: Թեր ու դէմ կարծիքներու հոյլ մը դիզուեցաւ, գրաւոր թէ բանաւոր: Եղերաբախտ բանաստեղծին այդ գործի ընկալումին մասին բաւական բան գրուած է յուշագրութիւններու եւ մենագրութիւններու մէջ:

Այդ գիրքը, երեսուն տարի ետք, հայրենի բանաստեղծութիւնը կը վերադարձնէր Զարենցի ուղիէն եւ կը նախապատրաստէր «երիտասարդ բանաստեղծներ»ու սերունդը, որ բոլորովին տարբեր ճամբով պիտի ընթանար, բայց պիտի սկսէր, բնականաբար, Սեւակի «ժըխտումով»:

Վահէ Օշականի «Քաղաքը»ի մասին, ընդհակառակը, ո՛չ մէկ դրախօսականի ծանօթ եմ: Սփիւռքը պատրաստ չէր մարսելու այդ գիրքը, ինչպէս որ նոյն տասնամեակին պատրաստ չեղաւ մարսելու «Ահեկան»ի երեւոյթը: Միւս կողմէ, հեղինակը Խորհրդային Հայաստանի մէջ արգիլուած անուններէն էր:

Սակայն, մամուլի որոնումի մը ընթացքին, պատահաբար հանդիպեցայ թղթակցութեան մը, որ հետաքրքրական բաներ կը յուշէ այդ օրերու ընկալումին եւ, ինչո՞ւ չէ, այս օրերու ընկալումին մասին[2]:

Յունուար 1964–ին, գիրքին հրատարակութեան առիթով հանդիպում մը եղած է Պէյրութի մէջ, «Համազգայինի» կազմակերպութեամբ: Առաջին մասին, Շաւարշ Թորիկեանի բացման խօսքէն ետք, Գրիգոր Շահինեան գիրքը ներկայացուցած է՝ «դիւրահասկնալի կերպով»: Երկրորդ մասին, տեղի ունեցած է միտքերու փոխանակում մը՝ հեղինակին հետ հարց ու պատասխանի ձեւով: Շահէկան է որոշ մէկնաբերումներ ընել, որոնք ըմբռնումներու եւ թիւրիմացութիւններու չատ դեղեցիկ ճաշակ մը կու տան:

Ա.յսպէս, Շաւարշ Թորիկեան՝

«Մարդը լճուած՝ կ'ուզէ ինքզինքը փրկել: Այդ ճիգին մէջ կը բանէ ինչ որ մենք կ'ըմբռնենք իբրեւ օրէնք: Եւ որպէսզի մարդը հասնի իր էութեան, ուրեմն փնտռելու է մարդու յատկանիշները հասնելու համար հոն»:

Ան ձեւին եւ խորքին մասին անդրադարձած է նաեւ, կ'ըսէ թղթակիցը: Բայց տեսնենք Վահէ Օշականի պատասխանը·

«Այս հատորին մէջ մարդը փրկելու հարց չկայ: Գալով ձեւին եւ խորքին, իմ ըմբռնումովս, այս խորքը կարելի չէ ուրիշ ձեւով արտայայտել»:

Բանաստեղծը իրաւացի էր, անշուշտ: Ո՛չ այս գիրքին մէջ եւ ոչ ալ այլուր մարդու փրկութեան որեւէ փորձ չկար: Վերջին հաշուով, բանաստեղծութիւնը մարդը չի փրկեր, թէեւ կրնայ ըլլալ, որ մարդ մը «փրկուի» բանաստեղծութեամբ: Իսկ «Քաղաք»ի ձեւը մինչ այդ չտեսնըւած բան մըն էր հայ բանաստեղծութեան համար, անմարսելի՝ աւանդութեան մէջ խարխափ նետած ընթերցողին: Մուշեղ Իշխանն է, որ կ'ըսէր, թէ «այն աստիճան չհասկցուող էջեր կան այս հատորին մէջ, որ ըմբռնստութիւն կ'առաջացնէ ընթերցողին»:

Ըմբռնստութիւնը այն աստիճանի էր, որ Բարգէն Փափազեան պիտի ըսէր·—

«Համաձայն չեմ այս բարդութեան: Արուեստագէտ հեղինակը, կու տայ այն, ինչ որ ես չեմ նշմարած եւ դիմացս կը բանայ վարագոյրը որ ես ալ նշմարեմ: Պէտք է պարզ ըլլայ ու հասկնալի իր ընթերցողին»:

Իսկ երբ այսօր կը կարդանք «Քաղաք»ը կամ Վահէ Օշականի բանաստեղծականն այլ հատոր մը, ո՞ւր է բարդութիւնը: «Նշմարել»ը մեր գործն է եւ վարպետը բանալը՝ նոյնպէս:

Ց. Գեղարդը կը հարցնէր.—

«Արդեօք չէ՞ր կրնար լեզուն աւելի յըղկել: Գուցէ աւելի պարզ ըլլար»:

Երեսուն տարի առաջուան Նիկողոս Սարաֆեանի փորձը՝ «ուրիշ լեզուով» դըրելու, տեղ չէր հասած յայտնապէս: Վ. Օշական ստիպուած էր պատասխանելու.—

«Լեզու մը ունի գիրքը, որ իրեն յատուկ է: Կը գրեմ ինծի ծանօթ լեզուով եւ կը հասկնամ այդ լեզուն: Իւրայատուկ լեզու մըն է, որ կը փորձէ լեզու ըլլալէ անդին պատկեր ալ ըլլալ, որուն հաւանական է, վարժուած չեն մարդիկ»:

Այսքանը՝ դեռ ոչինչ: Բ. Փափազեան կ'աւելցնէր.—

«Գեղեցիկ էջեր կան: Փիլիսոփայական արժէքը անվիճելի է: Բայց չեմ ընդունիր որ հեղինակը հայ է: Մէջի անուններն անգամ հայ չեն: Հայութիւն գոյութիւն չունի այս գրքին մէջ»:

Հետաքրքրական է, որ հեղինակին «հայ»ութիւնը խնդրոյ առարկայ կը դառնար: Հարիւր տարի առաջ, Միսաք Մեծարենցը «հայ» չէր: Իսկ հազարամեայ «Մատեան Ողբերգութեան» մէջ, «հայ» բառը չկայ (Արարատ»ը՝ մէկ անգամ, եւ կրնայ որեւէ լերան անունով փոխարինուիլ): Գիրք մը հայկականութեամբ չափելու այս հին ցաւը մինչեւ այսօր կանգուն կը մնայ:

Ու յիշեալ պնդումը կը կատարուէր, հակառակ անոր, որ Վ. Օշական աւելի առաջ ըսած էր.-

«Իրրեւ հայ, աֆսոռական եմ: Լքուածութեան ապրումը ունինք մարդոցմէ եւ Աստուծմէ: Ինչ որ կայ այս գրքին մէջ, հայու ապրումս է եւ մարդու ապրումս»:

Ի վերջոյ, «Քաղաքը» կը ցնցէր «քաղաք»ին՝ Պէյրութի թուացեալ հիմքերը, իսկ տասնըհինգ տարի ետք՝ Գր. Պըլտեանի «Տեղադրութիւն քանդուող քաղաքի մը համար»ը պիտի գրէր «քաղաք»ին քանդումը: Իսկ երկուքն ալ կը գըծէին պէյրութահայութեան եւ Սփիւռքի հոգեկան աշխարհագրութիւնը:

Իսկ եթէ այսօր փորձէինք Սփիւռքի բանաստեղծական աշխարհագրութիւնը գծել, պիտի գտնենք, մէկ ծայրը, Իրանը, ուր տակաւին յայտնի չէ, գոնէ ինծի, թէ «Նոր Էջ»ի նորոգութեան չարժումը որքանո՞վ իր նպատակին հասաւ: Նորագոյն անուններ կան, որոնք սակայն չըջանի սահմաններէն դուրս ծանօթ չեն:

Միւս ծայրը Պոլիսն է, ուր «առարկայական խորհրդապաշտութիւն»ը կը շրոմնակէ տիրական մնալ: Արդեօք նոր անուններ կամ մխոումներ կա՞ն:

Ու դեռ կան Պէյրութն ու Հալէպը, ուր որոշ նոր անուններ կ'երեւին, զէթ մասամբ՝ ձերբազատած հին ծանրութիւններէ, կամ աւելի բաց՝ նոր փորձերու:

Ամերիկայի կամ Ֆրանսայի պարագային, պէտք է որոնումներ կատարել:

Գ.

1960–ական թուականներու «երիտասարդ բանաստեղծները» աւելի քան քսան տարուան պէտք ունեցան, որ Հայաստանի գրական միջավայրին մէջ տեղ մը գտնէին: Ու այսօր անոնց յաջորդող առնուազն երեք, եթէ ոչ սերունդներ, գոնէ տարիքային հոսանքներ կան: Ու բոլորը միասին կը կազմեն այսօրուան բանաստեղծական Հայաստանի քարտէսը:

Վերը ըսի, թէ անոնք Սեւակի «ժըխտումով» սկսան: Ո՛չ թէ անպայման գիտակցաբար, թէեւ 1971–ին, ան բացայայտօրէն կը բանավիճէր Ցովհաննէս Գրիգորեանի հետ: Բայց մինչ անոր գեղագիտութիւնը վեցեակի (Ց. Գրիգորեան, Հենրիկ Էդոյեան, Արտեմ Ցարութիւնեան, Դաւիթ Ցովհաննէս, Արմէն Մարտիրոսեան եւ վաղամեռիկ Ս. Զիլոյեանը) ո՛չ մէկու կողմէ ժառանգուեցաւ, ես պիտի առաջարկէի մտածել, որ Սեւակի հանգանակը՝ բանաստեղծութիւնը իր ծանօթ ձեւով «սպանելու» մասին, կերպով մը չարունակուեցաւ անոնց բոլորին կողմէ՝ իրենց ինքնուրոյն անհատականութիւններուն ընդմէջէն:

Մինչեւ այսօր, սակայն, վիճարկումները չեն դադրիր: Ու թէեւ այլեւս 1969–1970–ի կամ 1983–1984–ի մեծ բանավէճերուն ուժը չունին, քանի որ պայմանները բոլորովին տարբեր են եւ թերեւս քաղաքական բանավէճերը այլեւս իրենց «բնական» տեղը առած են հանրային կեանքին մէջ՝ նախապէս արգիլուած ըլլալով, կան սակայն յամեցող ուրացումներ: Օրինակ.—

«(...) Ովքեր առ այսօր այդպէս էլ չստեղծեցին իրենց բանաստեղծական հաւատոյ հանգանակը, իրենց ծրագիրն ու գեղագիտութիւնը: Նրա՛նք, ովքեր մեր վերջին տասնամեայ դժուարին ու անորոշ տարիներին պարապ թողեցին բանաստեղծութեան դահլիճները եւ պարտութեան մատնեցին պոէզիան»[3]:

Եւ սակայն, վերի անունները ներկայեղած են գրական կեանքին մէջ, գիրքերով թէ մամուլով, եւ նորագոյած քերթողականով: Աւելին, անոնց յաջորդող սերունդին մէջ արդէն անուններ եւ ուղղութիւններ կան, որոնց քով անոնք «հին» կ'երեւին այլեւս:

Եւ անշուշտ՝ «օտար», դատելով երէց սերունդէն Անահիտ Սահինեանի յօդուածին վերնագիրէն՝ «Օտարամոլութիւնն ու ստորաբարշութիւնը Արեւմուտքի առջեւ նոր բան չեն» («Գրական Թերթ», 2001):

Թերեւս ամէնէն ուշագրաւ երեւոյթը, իր «այլախոհ» կամ «պարականոն» բնոյթով, «Բնագիր» համացանցային պարբերականն է (www.bnagir.am), որ միաժամանակ լոյս կը տեսնէ 99 օրինակ տըպաքանակով (ըստ օրէնքի, 100 օրինակէն պակաս լոյս տեսնող թերթերը կարիքը չունին պաշտօնապէս արձանագրըւելու): Անոր բովանդակութիւնը նմոյշ մըն է այն ուղղութեան, որու մասին վերջերս Ս. Գրիգորեանը կը գրէր.—

«Թիւրիմացութիւններից խուսափելու համար ցնդելով, որ խօսքը ոչ թէ ուղղակի կախուածութեան, այլ դաւանած ըսկըզբունքների ընդհանրացման մասին է, նշենք, որ պրոզայիկ բանաստեղծութեան, ոճի իջեցման, խօսակցական լեզուի ներմուծման ձեւերը 90–ականների հայաստանեան բանաստեղծութեան մէջ գնալով դառնում են տիրապետող: Տարբեր տարիների հրապարակ եկած, իրարից էապէս տարբերուղ մի ամբողջ շարք բանաստեղծներ լրիւ կամ մասնակիօրէն շրջւում են դէպի պոէզիայի այս տեսակը, որը Արմէն Շէկոյեանի ձեռքով «անտիպոէզիա» ոչ այնքան անակնկալ բառով»[4]:

Աւելի հանդամանալից կերպով խօսելու համար, կարիքը պիտի ունենայինք անուններու եւ գործերու լայն նմոյշներու, սակայն անոնց չնչին մէկն մասն է միայն, որ մեր ձեռքը կայ: Սակայն, ցաք ու ցրիւ յօդուածներու և ուսումնասիրութիւններու, հատուկենտ բանաստեղծականներ չարքերու ընթերցումը մտածել կու տայ, որ 1960–ական թուականներուն երեւցած ազատութեան ակնադրիւրները 1990–ականներու վերածուած են անկախութեան յորձանքի: Թէ քառասնի ժամանակներէն ետք ի՞նչ դիմագիծ պիտի առնէ այդ բոլորը, այդ ալ մաս կը կազմէ... բանաստեղծութեան խորհուրդին:

Նիւ–Ճըրզի

---

(1) Գրիգոր Պըլտեան, *Զրոյցներ բանաստեղծութեան մասին*, Երեւան, 1999, էջ 135–136:

(2) Հրազդան, «Բաժակ մը թէյի շուրջ հանդիպում ("Քաղաք"ի հրատարակութեան առթիւ)», *Ազդակ*, 1964, փետրուար 3, էջ 2:

(3) Դաւիթ Գասպարեան, «Պարոյր Սեւակ գրական երեւոյթը», *Նոր Դար*, 1, 2002, էջ 8:

(4) Սէյրան Գրիգորեան, *Բանաստրութիւն եւ բանավէճ*, Երեւան, 2002, էջ 217:

■

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԽՈՋԸՆԴՈՏՈՒՄԸ

Գրեց՝ ՄԱՐՈՒՇ ԵՐԱՄԵԱՆ

Ի՞նչ գրել բանաստեղծութեան մասին, անոր նորոմին եւ խոչընդոտներուն մասին, երբ ամէն բան ըսուած գրուած է արդէն 1979-էն[1]*:*

Մարդ կը զարմանայ ի տես այդ օրերուն ստեղծագործող անուններուն, որոնք հանգիստ սրտով չարունակեր են իրենց աւանդական ստեղծագործութիւնները, առանց մտահոգուելու, որ ինչ որ գրուած է իրողութիւն է, տրամաբանական է եւ կրնայ (սկսած է արդէն) քանդել վայրը, ուր ծալապատիկ նստած է իրենց բանաստեղծութիւնը:

Յօդուածը որուն կ'ակնարկենք, բանաստեղծական նորում մը բացայայտելու ճիգ մըն էր, գրականագիտական չափանիշերով գրուած, եւ... լռութեան մատնուած:

Անցեր են գրեթէ երեսուն տարիներ: Ի՞նչ փոխուած է Սփիւռքի բանաստեղծութեան մէջ:

Երբ կարդանք յօդուածը, եւ յետոյ աչք մը նետենք ժամանակակից մեր բանաստեղծական բերքին վրայ, պիտի տեսնենք, որ գրեթէ ոչինչ փոխուած է: Նոյն հարցերը կը չարունակեն հարց մնալ, եւ... լռութեան մատնուիլ:

Սակայն նախ պէտք է յստակ դառնայ, որ այսօր, մեր իրողութեան մէջ, բանաստեղծութեան առընչուող երկու խընդիրներ կան.

ա – բանաստեղծութիւնը այնպէս ինչպէս հաճոյք կը պատճառէ, որովհետեւ ի վերջոյ կ'ուղղուի ընթերցող հասարակութեան մը,

բ – եւ բանաստեղծութիւնը այնպէս, ինչպէս որ պէտք է ըլլայ, այսինքն եղափոխութեան եւ նորոմի ճամբուն վրայ, միշտ քայլ մը առաջ եղածէն, ժառանգուածէն:

Այս երկու կէտերուն չատ դիւրութեամբ կարելի է հակաճառել՝ թէ հաճոյքը այնքա՛ն տարբեր հասկացողութիւն է իւրաքանչիւր անհատի համար, եւ թէ ո՞վ կրնայ որոշադրել, թէ բանաստեղծութիւնը ինչպիսի՞ն պէտք է ըլլայ: Կարելի է հակաճառել, բայց իրողութիւնը կը մնայ իրողութիւն:

Մէկդի կը ձգենք այս հակաճառութիւնները, որոնք կրնան անհիմն թուիլ, թէեւ չեն, եւ կը ձեռնարկենք նայելու թէ ո՞ւր է այսօր սփիւռքահայ բանաստեղծութիւնը, երեսուն տարիներ ետք:

Հայ բանաստեղծութիւնը նորելու կարիք զգացած են բոլոր այն մտաւորականները, որոնք ապրած են երկուութիւնը նոր ժամանակներու պահանջներուն, եւ աւանդականին կարեւորութեան: Սփիւռքի տարածքին նորոմի ճիգը սակայն միանշանակ չէ եղած: Կատարուած ճիգերը աւելի չատ դրսեւորած են իրենց տէրերուն խառնուածքն ու համոզումները, «նորոմ» հասկացողութիւնը ընկալելու կերպերը:

Տարբեր եղած է նաեւ ընկալումը այդ բանաստեղծներուն ստեղծագործութիւններուն հանդէպ: Այստեղ դեր ունեցած է նաեւ ժամանակը, երբ տուեալ բանաստեղծը աւելի առաջ եղած է իր ժամանակէն, ինչպէս է պարագան Նիկողոս Սարաֆեանին, որուն քերթողութիւնը մնացած է անծանօթ, իսկ ծանօթացման պարագային ներկայացուած է որպէս հակա-աւանդական: Անշուշտ խօսքը Պրլտեանի կամ Քիւրքճեանի յօդուածներուն մասին չէ, այլ՝ հերթական այլ յօդուածներու:

Այսօր սակայն Սարաֆեան մեզի կը ներկայանայ որպէս սփիւռքահայ քերթողութեան նորոմի ռահվիրան, եթէ նեբելի է այս աւանդական բառը մեր արդիապոյն բանաստեղծներէն մէկուն համար:

Երբ կը խօսուի բանաստեղծութեան նորոմի մը մասին, մարդիկ անմիջապէս կը հակուին մտածելու աւանդութեան հետ կամ անոր դէմ կեցող հակադրութեան մասին:

Խորքին մէջ հակադրութիւնը կայ, սակայն ո՛չ աւանդութեան մը դէմ, այլ՝ հայրերուն, որոնց մէկ չրջապատէն միւսը իյնալու ցնցումը այնքան մեծ եղած էր, որ անոնք կառչած էին իրենց յուշերուն: Ցուշերու փէչերէն այս կախուիլն է, որ աւանդութեան վերածուած է (եւ ոչ աւանդութիւնը ինք): Ասոր դէմ է հակադրութիւնը հոն, ուր կայ:

Աւանդութեան հետ հակադրուիլը ունի իր ուրոյն արդիւնքները, ինչպէս յանդգնութիւնը գրելու ոչ սովորական նիւթերու մասին (թապուներ), գրելու անսովոր լեզուով (խօսակցականին ներառումը), կամ ընդհանրապէս դուրս գալու լեզուական կանոններէն («Նոր Գրականութիւն» խմբակի տղոց փորձը): Սակայն այս բոլոր «նորարարութիւնները» ալ կը մնան մակերեսի մը վրայ եւ չեն յաջողիր խորքային նորել:

Երկու անուններ կան այսօր ժամանակակից մեր իրականութեան մէջ, որոնց արտադրութիւնը խորքային նորումի փորձ է, արդէն իրողութեան կարգ անցած, եւ որոնց նորումի կերպերը այնքան տարբեր են իրարմէ:

Վահէ Օշական եւ Գրիգոր Պրլտեան: Մէկուն համար նորումը կու գայ որպէս գոյութենական ծայրայեղում, երկրորդինը՝ որպէս լեզուական ծայրայեղում:

Այս երկու երեւոյթները ալ կը յաջողին մեր բանաստեղծութեան մէջ խորքային փոփոխութիւն մը մտցնել, բանաստեղծութեան կառքը առաջ հրել:

Վ. Օշական իր առաջին երկու գիրքերով իսկ, կ'անցնէր ամէն կաշկանդուածէ, կ'անտեսէր ամէն դրուած թէ անգիր օրէնքները, պատմելու համար արդիական մարդուն ներքին քայքայումը, որ նոյնպիսի քայքայումով մը կ'արտայայտուէր իր լեզուին եւ երկին ամբողջութեանը մէջ (դիւցազնավէպին մէջ հերոսի չգոյութիւնը, կամ հերոսին հակահերոսի վերածումը եւ այլն): Վ. Օշական կը քայքայէ մանաւանդ արտայայտչութեան սկզբունքը, այդպիսով իր բանաստեղծութիւնը տանելով դէպի «անհասկնալիութիւն», «հակա - աւանդութիւն»: Վ. Օշականի քերթողութիւնը այս տուեալներով, կը մնայ անդառնակարգելի մեր մէջ, եւ չփոթեցնող: Շփոթը կու գայ ոչ միայն Օշականի արտադրութեան անդառնակարգելի ըլլալէն, այլ նաեւ՝ արդիական ըլլալէն, որովհետեւ արդիականութիւնը «խափանուած է» մեր մէջ օտարամուտ, անհասկնալի, հետեւաբար՝ վախազդու ըլլալուն:

Գրիգոր Պրլտեանի նորումը այլ մակարդակի՝ լեզուականին վրայ կ'ընթանայ: Երբ Վ. Օշական կ'ըսէ՝ «կա՛մ պիտի ապրիս, կամ պիտի գրես», Պրլտեան կը գրէ՝ «մինչդեռ կարելի է ապրիլը մտածել իբրեւ գրել մը, գրել-ապրում մը»: Այսինքն լեզուն ստանձնել ոչ թէ որպէս հաղորդակցութեան միջոց, այլ՝ որպէս բանաստեղծութիւնը ինք, մանաւանդ որ բանաստեղծութեան միակ առարկան եւ միջոցը լեզուն է: Հոսկէ ուրեմն «գրժաւրութիւնը», զոր կը դիմագրաւեն Պրլտեանի ընթերցողները:

Պրլտեանի մօտ գլխաւոր, յաճախ կըրկնուող առանցք մըն է խօսքին անկարելիութիւնը, ինչպէս Վահէ Օշականի մօտ՝ ապրելու անկարելիութիւնը, երկուքն ալ արդի կեանքը յատկանշող երեւոյթներ:

Վերջին հաշուով, գլխաւոր նորումը ուրեմն, որ կրնայ գալ խորքէն, լեզուին հանդէպ կեցուածքն է: Բայց որովհետեւ լեզուն վերջին վայրն է, ուր նորումը կ'արտօնուի, ըլլալով նաեւ «տիրապետման, զսպումի վայր», հետեւաբար խախտում մը լեզուին մէջ պիտի խախտէր տիրապետումը: Պարզ չէ՞ ուրեմն, թէ ինչո՞ւ նուազագոյն ճիգն իսկ, անկախ յաջողութեան տուեալներէն եւ գրաւականէն, անմիջապէս կը խափանուի, լռութեան մատնուելով:

Սակայն այդ խափանումէն եւ լռութենէն անդին չկա՞ն այլ ազդակներ, որոնք կը խոչընդոտեն նորումի փորձարկումները: Եթէ առնենք «Նոր Գրականութիւն»ի պարագան, պիտի տեսնենք, որ այնտեղ եղած եռանդին, մանաւանդ գրականութիւնը անպայման նորոգելու մարմաջին հետ, անոր քովն ի վեր մեծ պակաս մը կայ՝ տեսաբանական բեռի պակասը (իրենց նորարարութիւնը տեսաբանօրէն հիմնաւորելու), բան մը որ պատճառ կը դառնայ, որ մարմաջէն անդին չանցնի իրենց փորձը, եւ ի վերջոյ իյնայ պարապին մէջ, փոխանակ կուռ ծրագիրի մը հետեւելու:

Դեր ունի նաեւ յամառօրէն չարունակուող համոզումը, թէ բանաստեղծութիւն մը պարտի ըլլալ «ներչնչուած», «անմիջական», «անկեղծ» եւ այլն, եւ թէ ինչ որ ծրագրուած է, ուրեմն կը համապատասխանայ, կը դառնայ «չոր», «անհաղորդ» մոռցած, որ պատմութեան մէջ մեծագոյն բանաստեղծութիւնները անոնք են, որոնք աչխատուած են այնպիսի ուշադրութեամբ եւ համառութեամբ, որ ... անմիջական, ներչնչուած, առաջին հեղումէն իսկ կատարեալ կը թուին:

Անշուշտ ամէն բանաստեղծ չէ, որ պիտի ուզէ հետեւիլ նման լեզուական նորարարութեան, զոր Պրլտեան կը կիրարկէ եւ որուն մասին դիտականօրէն եւ համոզիչ ձեւով կը խօսի իր գրականագիտական հատորներուն մէջ:

Ի՞նչ կը մնայ անդին: Կը մնայ միակ վայր մը, ուր նորումը կարելի է, արտօնուած, հասկնալի (այս հասկնալիութիւնը, կամ անհասկնալիութիւնը զըլխաւոր «զէնքն» է, խոչընդոտելու համար ամէն խորքային նորում, բանաստեղծութեան կալուածէն ներս), այսինքն՝ նիւթի, թապուներու եւ լեզուի մակերեսային նորումի վայրը:

Քանի մը տասնեակ անուններ կը տողանցեն սփիւռքահայ բանաստեղծութեան վերջին քանի մը տասնամեակներու անդաստանէն, անուններ, որոնք թէեւ ամբողջութեամբ չեն տրուիր արդիականին, բայց նաեւ լրիւ աւանդական ալ չէ իրենց քերթողութիւնը: Միջին արդիականութիւն մըն է անոնցը, որուն գլխաւոր յատկանիշը սփիւռքեան կացութեան յատկեցումն է: Այս բանաստեղծները քանի մը մակարդակներու վրայ կը փորձեն նորոգել սփիւռքահայ բանաստեղծութիւնը:

ա – Սփիւռքեան կացութիւն

բ – կեցուածքը Հայաստանի հանդէպ

գ – հոգի-մարմին երկուութեան զանցումը, թապուներ կոտրելու արարքը

դ – բանաստեղծութիւնը

Միջին արդիական այս բանաստեղծներուն գրեթէ բոլորին քով ալ կը գըտնենք այս առանցքներուն չուրջ դարձող քերթուածներ, անշուշտ տարբեր ոճերով եւ տարբեր տարողութիւններով:

Սփիւռքեան կացութիւնը եւ հոգեվիճակը համոզիչ ձեւով կրցած է արտայայտել Հալէպահայ վաղամեռիկ բանաստեղծ Կորիւն Շահինեանը, իր երկու քերթողապիրքերուն մէջ[2]*.*

«Ինչո՞ւ այսպէս, երբէ՞ն ի վեր մենք
կ'ապրինք լոկ ապրելու
յայտագիրներ կազմելով.
...
Կէ՞ս կը ծնինք,
յոյսերու եւ յուշերու շուրջ
կը յամեցանք,»

Կ. Շահինեանի քերթողութիւնը կը փորձէ քայլ պահել ժամանակին հետ, ընդունիլ կացութիւնը, դէմ յանդիման կենալ հարցերուն. ու եթէ այդ քերթողութիւնը հարցադրումներէ անդին ոչինչ ունի տալիք՝ ո՛չ սուտ յոյսեր եւ ոչ ալ կառչելու կեղծ առանցքներ, բայց այդ քերթողութիւնը մեզ կը դնէ մեր առջեւ այնպիսի անկեղծութեամբ, որ այս քերթողներուն գլխաւոր կեցուածքը եղաւ: Շահինեանի քերթողութեան մէջ ի յայտ կու գայ նոր ժամանակներուն մէջ ըլլալու, աւելի ճիշդ կ'ըլլար ըսել՝ անոր մէջ ըլլալու անկարողութեան տագնապը, որ կը դառնայ նաեւ գրողական տագնապ, սակայն արդէն լուծելի, եւ անով միասը՝ առօրեականը այլափոխելու միջոց: Շահինեանի քերթողութեան գլխաւոր յատկանիշը, լեզուին ուշագրաւութեան եւ խոհական թարմութեան կողքին, հաւաքական վիճակի մը եւ հաւաքական ապրումներու արտայայտութիւնն է: Իր տողերուն մէջ լսուող ձայնը մենք-ի մը ձայնն է, որ կրնայ յետադարձ չարժումով հասնիլ նաեւ ես-ին. ինչ որ ապրուած, փորձարկուած կ'ընծայէ իր դործին ամբողջութիւնը:

Շահինեանի մօտ գրեթէ ուղղակի յղում չկայ Սփիւռքի, սակայն անոր էջերուն մէջ յատակօրէն ներկայ են որքան մարդկային, նոյնքան եւ ազգային անձկութիւնները.

«Այս է երկիրը արագ ծերացումի:
Այս է երկիրը անդուլ զառանցանքի:
Հոս ամէն մարդ կ'արձանագրէ
Պատմութիւն մը զոր չ'ըմբռներ»[3]:

Նոյնպիսի մթնոլորտ մը կը տիրէ Ցարութիւն Պէրպէրեանի քերթողութեան մէջ, որ կը տարբերի Շահինեանէն իր արտայայտչաձեւով, որ աւելի պատկերաւոր է եւ ուր պատկերներն ու տեսարանները զրողական թէքնիք չեն, այլ ուղին են դէպի հայեցողութիւն գնայգոյ զարգացող իր քերթողութեան: Պէրպէրեանի պարզ լեզուն զսպուած ողբերգութիւն մը կ'արտայայտէ, ժուժկալօրէն նկարագրուած.

«Հոն ուր օրերս կ'անցնինք՝
անձկութիւններ նուազ չեն»

Պէրպէրեանի քերթողութեան մէջ կը յատականայ բանաստեղծական կերպարին խզումը իր չրջապատէն. ասիկա բոլոր սփիւռքահայ բանաստեղծներուն ապրած հոգեվիճակն է, որ յատակ ձեւով կ'արտայայտուի այստեղ.

«Լաւ է իրրեւ
Հերետիկոս
աղուէսադրոշմ ճակտիդ կրել,
քան թէ փոշի շնչել անվերջ
այստեղ մնալ
եւ համրանալ»[4]

Տարբեր երկիրներու մէջ ապրող այս բանաստեղծները գրեթէ նոյն կացութեան մէջ գտնուելով, նոյն տագնապները կը դրսեւորեն, իւրաքանչիւրը բանաստեղծական ի՛ր ուրոյն ձայնով. այս տագնապներուն ամբողջութիւնն է, լեզուն եւ քերթողութիւնը նորելու ճիգին հետ մեասին, որ կը կապէ ու կը միացնէ զիրենք ընդհանուր ծածքի մը տակ:

Վեհանոյշ Թեքեանի մօտ հայրենական գիծը ամբողջովին նոր որակ կը հաղնի. Հայու նոր տիպարի մը կեցուածքն է ասիկա, լրիւ տարբեր աւանդապահ բանաստեղծներուն կեցուածքէն. անորը իրապաշտ, բայց նաեւ խորունկ կապերով հողին կապուած մարդուն հոգեբանութեան արտայայտութիւնն է, հետեւ՝ երազայինէն, անիրականէն.

«Իմ երկիրս տխուր է
Քանի որ ես այդտեղ չեմ»[5]

Իր այս նախադասութենէն սկսեալ, Թեքեան միշտ պեղած է իր նախնիներուն երկրին պատմութիւնը,

«Այս հանդիպումը արեւոտ՝
ոչ թէ ճարօտ ու պատառագ
վերածնո՛ւնդ կը բուրէ
Սի՛րտ մը պահուած է հոս Հոս
անթեղուած է բերդ մը ամրասիւն
Այստեղ ծնընդավա՛յր է»[6]

իր պատկանելիութիւնը, եւ իր յարաբերութիւնները հայրենիքի իր եղբայրներուն հետ.

«Ես ուղեւոր չեմ եկեր եմ այստեղ՝
ապրելո՛ւ
...
Ձեռքդ սեղմելու՝ եթէ բարեկամ ես
եկեր եմ օրերդ արիւնելու
եթէ անտարբեր ես
տխրութեանս հալածանքին
...
Եկեր եմ մոխրագրելու ցաւդ
արեւախուրձ բառերով ճկարելու
կեանքդ
Եկեր եմ՝ որովհետեւ
կ'ապրիմ անմահութեան թոյնով»[7]:

Հայրենասիրական լարի ուրիշ որակ մը կը բերէ Գէորգ Թէմիզեան, իր երկու քերթողապիրքերով՝ «Ծով եւ կղզի» եւ «Շարժում».

«Ըլլալ ըլլալ եւ ապրիլ
այս գերութիւնը երկար
Ըլլալ թռնուկն այս վհատ
եւ շղթայուած այս բջիջները ըլլալ»[8]:

Իր աքսորը ջիղերով ապրող սերունդի մը ներկայացուցիչը եղաւ Թէմիզեան.

«Տեղ մը
Դի մը
Բարեւ բերող
Կռիւ բերող
Խենթ
կռուազան
տղայ մը կար,
Որ պիտի գար
Հալէպ բաղաք,
Հասնէր Տէրզօր
եւ Ռասիւլայնի,
Ըլլար բառը եւ շարժումը ամէնօրեայ
Ադին-ադին գրուած-կորսուած
մեր բայլերուն,
Ու թափ առնէր արձակուելով՝
Ցստակ-ուղիղ
Թիրախին...»[9]:

Դժբախտաբար, Թէմիզեանի թափը ըստ երեւոյթին ուժեղ չէր այնքան, ինչք սփիւռքահայ բանաստեղծութեան «զոր

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԲՈՒՆ ՄԻՆԵՐՎԱՅԻ

Գրեց՝ ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

դոթային» մէջ պահելու չափ: Որովհետեւ իր երրորդ գիրքը՝ «Սերենատ», լոյս տեսած 1996-ին, իր հետ չկրցաւ բերել Գ. Թէմիզեանէն սպասուած քերթողական հասունութիւնը:

Մինչեւ արդիական բանաստեղծներուն դիմաւոր առանցքը սակայն կը մնայ բանաստեղծութիւնը ինք, իր ընձեռած տարբեր կարելիութիւններով, արտայայտչական թէ լեզուական մակարդակներու վրայ: Մինչեւ ո՞ւր եւ որքա՞ն կրնայ բանաստեղծութիւնը արտայայտել եւ միաժամանակ ըլլա՛լ իրենց ամբողջ ապրածը: Այսեղ է, որ իւրաքանչիւր բանաստեղծ, -եթէ ունէր տաղանդի եւ երեւակայութեան ճիշդ դեղաչափը- բերաւ իւր ձայնը սփիւռքահայ ժամանակակից բանաստեղծութեան, ուր թէեւ չկան ուղղութիւններ կամ դպրոցներ, բայց բոլորն ալ կը խօսին նոյն կենսափորձը:

Այնպիսի բարդ եւ ծանր կենսափորձ մը, ինչպիսին Սփիւռքն է, արտայայտելու համար, ամէն բան փորձարկուած է մէկէն, որպէս ձեւ:

Շուշիկ Տասնապետեան կը փորձէ քայլ մը եւս առաջ անցնիլ մէկիկէն, եւ ծայրայեղօրէն տանիլ իր ոճը: Իր տողերուն մէջ ազատ, «մխթիթ» մթնոլորտ մը կը տիրէ·

«Ուր է ինքը ասմազուն
այր արեւ սիրեցեալ
խօսի հիլէ ազատ չէ
օ՛մ
թողում հանդերձը մեղաց
ադամորդի ականջի
լաւ է ջուրէ սրբուիմ
առածական ա՛լ խորթէ
զօրեղ է կ՝ողորմի»

Այսիկա «Առանձնական» խորագրուած քերթուած մըն է, առնուած Տասնապետեանի «Քերթուածներ» հատորէն[10]:

Իր մնացեալ քերթողագիրքերը կը շարունակեն կրկնել այս ոճը, որ Շուշիկ Տասնապետեանի իւրայատկութիւնը դարձած է:

Մարուչի (Երամեան) մօտ կայ սեռային փորձառութիւնը գրելու հակումը, ոչ թէ լեզուական յանդգնութեամբ (իր քերթողութեան մէջ չենք հանդիպիր արգիլեալ կամ թապու բառերու), այլ այդ փորձառութիւնը լեզուին մէջ փոխադրելու, հոն ապրելու, «գրել-ապրելու» ճիգով: Իր երկու գրքոյկները՝ «Հալոց» եւ «Փիչերներ», թեմայի առումով կարելի է նոյնիսկ «հին» որակել, եթէ նկատի առնենք իրմէ առաջ, մինչեւ դար մը առաջ մեր գրականութեան մէջ երկնուած բանաստեղծութիւնը, սակայն սեռայինը լեզուին մէջ ապրեցնելու, լեզուի «մարմնի էութիւնը նուաճելու փորձը, որ տառ ու սեռ կը զուգադրէ եւ կը խաչաձեւէ»[11], ասիկա կարելի է որպէս նորումի փորձ նկատի առնել:

Հիմնական տարբերութեամբ մը մէկին արդիականները կը զատորոշուին աւանդապահ բանաստեղծներէն՝ իմացական ճիգը, զուգահեռ՝ իրենց քերթողական ստեղծագործութեան:

1984-ին հրատարակած իր երկրորդ քերթողագիրքին՝ «Ոսպնեակ»ին մէջ օրինակ, Ցարութիւն Պէրպէրեան «Քանի մը արագ նոթեր» կը գրէ «բանաստեղծութեան լուսանցքին», եւ ուր կը դնէ հարցը բանաստեղծութեան մը, որ «արտասանուելու կամ նման նպատակի մը համար չէ գրուած»: Անչուշտ այսօր կըրնայ զարմանալի թուիլ նման մօտեցում մը, բայց ասիկա յատակ կը դարձնէ նաեւ ժողովրդային լայն խաւերուն մօտ արմատացած այն համոզումը, որ բանաստեղծութիւնն ու արտասանութիւնը իրար կը կապէ: Ոչ միայն: Նման նպատակներով երկնուած դարասկիզբի բանաստեղծական աւանդութիւններուն դէմ մեղանչած ըլլալու յանգանքով կը մեղադրէ քերթողը, որ այստեղ, յատակ ու մէկին կ՝ըսէ՝ «...բանաստեղծական ստանդութիւն մը օգտակար է իրրեւ ընկալուած ժառանգութիւն, այլապէս վարդապետական հանգանակի կը վերածուի, ինչ որ կաչկանդող դեր մը կրնայ ունենալ միայն»:

Նոյնպիսի իմացական փնտռտուքներու եւ միջազգայինին եւ սփիւռքահայ դրականութեան միակէտ մը գտնելու ճիգ են Կորիւն Շահինեանին յօդուածները, լոյս տեսած ընդհանրապէս «Բագին» ամսագրի էջերուն, ուր տեսական եւ թարգմանական յօդուածներ ստորագրած է նաեւ Սարգիս Կիրակոսեան:

Շատ յատակ օրինակ մըն է 1969-ին, Հայաստանի «Երիտասարդ բանաստեղծութեան» շուրջ եղած բանավէճին ամբողջութիւնը «Բագին»ի մէջ արտատպելն[12] ու նոյնանման փորձ մը Սփիւռքի երիտասարդ բանաստեղծութեան շուրջ կազմակերպելը, որուն պատճառով գրողներ ստիպուած զգացին իրենց մրցանակները տեսական կաղապարներու մէջ դրած ներկայացնելու: Անշուշտ ամբողջ երեւոյթը չունեցաւ Հայաստանի մէջ ապրուածին խիտ տարողութիւնը, բայց մնաց հաւաքական ճիգի դրսեւորում, երիտասարդական բանաստեղծութիւնը որպէս երեւոյթ դիտելու եւ դասակարգումի ենթարկելու համար:

Արագ դաղափար մը տալու համար, թերեւս այդ շրջանին «Բագին»ի կողքին, «Ահեկան»ի եւ «Երիտասարդ Հայ»ի մէջ լոյս տեսած գրական-տեսաբանական յօդուածները, երիտասարդ անուններու կողմէ գրուած.

Ցաւմիկ Սերոբեան կը ստորագրէ «Արեւմտահայերէնը՝ արդի լեզուաբանութեան մէջ», Վազգէն Տէմէեան՝ «Գրական ստեղծագործութիւն եւ գրական արտադրութիւն»[13], Գրիգոր Պըլտեան՝ «Ահարոն եւ քերթուածի հարցը»[14]: Ցետագային Գրիգոր Պըլտեան լրջօրէն զբաղած է գրականական եւ տեսաբանական հարցերով, գոնէ լոյս ընծայած է երկու հատորներով՝ «Տրամ» եւ «Մարտ»[15]:

Շուշիկ Տասնապետեան ունի մէկ գիրք՝ «Վերլուծական էջեր» խորագրով: 1987-ին լոյս տեսած, ուր Եղիայի, Զապէլ Եսայեանի եւ Մեծարենցի կողքին, կը գրէ նաեւ Պալզաքի, Վիքթոր Հիւկոյի, Անթոնէն Արթոյի եւ Ֆանթասթիք գրականութեան մասին:

Այս բոլորին մէջ սակայն հաղուադէպ է, որ հանդիպինք կիրարկուած բանաստեղծական ոճի մը մասին եղած տեսաբանական հիմնաւորումներու, որոնք պիտի բացայայտէին կամ գիտականօրէն համոզիչ դարձնէին «անհասկնալին», կամ ինչպէս կը սիրեն ըսել յաճախ մեր «գրականագէտները»՝ «օտարամուտը»:

Այս բոլորէն եռք կը մղուինք հարց տալու, թէ ո՞ւր կ՝ուղղուի սփիւռքահայ բանաստեղծութիւնը, նոր դարու սկիզբին:

Վահէ Օշականի եւ Գրիգոր Պըլտեանի նորարարութիւնները այնպիսին են, որ հակառակ իրենց ձգած զօրաւոր ազդեցութեան, տեղ չեն բնաւ հետեւորդներու համար: Միակ հետեւելի ազդեցութիւնը բանաստեղծական մտածելակերպի ազդեցութիւնն է, բան մը, որ կրնայ ամբողջովին տարբեր արդիւնքներու հասցընել ինքնուրոյն բանաստեղծներու արտադրութիւնը:

Մեզի կը թուի, թէ պիտի չարունակուի երթը այս քերթողութեան, միջին եզրի մը վրայ, այսինքն այնպէս, ինչպէս ընթացեր էր վերջին երկու թէ երեք տասնամեակներուն, կիրարկելով որոշ նորարարութիւններ, բայց միշտ ապահով՝ աւանդականի հէնքին վրայ:

Սակայն գրականութիւնը, մանաւանդ՝ բանաստեղծութիւնը միշտ ալ անակնկալներ կրնան ներկայացնել վաղը, ինչպէս եղած էր ոչ հեռու անցեալին: Այդ անսպասելին է, որ կը լարէ մեզ:

Մ. Ե.

Հալէպ, Մարտ 2003

(1) «Հարցումը պատասխանին մէջ», Գր. Պըլտեան, «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», Փարիզ, Փետր. 1979:

(2) «Լողարշաւ», 1978, Պէյրութ եւ «Գաղթականայններ», 1987, Պէյրութ:

(3) Կորիւն Շահինեան, «Գաղթականայններ», Պէյրութ, 1987, էջ 28:

(4) Յարութիւն Պէրպէրեան, «Ոսպնեակ», Պէյրութ, «Սովորական խաղ մը», էջ 82:

(5) Վ. Թեբեան, «Ոսկրէ», Պէյրութ, 1974, էջ 23:

(6) Վ. Թեբեան, «Կիզակէտ», Պէյրութ, 1978, էջ 122:

(7) Վ. Թեբեան, «Բազմածուփ աշխարհ», Նիւ-Ճըրզի, 1993, էջ 99:

(8) Գ.Թէմիզեան, «Ծով եւ կղզի», Պէյրութ, 1973, էջ 9:

(9) Գ. Թէմիզեան, «Շարժում», Պէյրութ, 1983, էջ 71:

(10) Շուշիկ Տասնապետեան, «Քերթուածներ», Պէյրութ, 1988, էջ 5:

(11) «Մարմնին վրայ դրուած», Վարդան Մատթէոսեան, «Բաց նամակ», թիւ 18, 2000, Կէնտէյլ, էջ 82:

(12) «Բագին», 1971, թիւ 9-10, «Վերջին Գայլին Հանգանակով», էջ 63:

(13) «Ահեկան», 1968, թիւ 3-4, էջ 189, 197 (յաջորդաբար):

(14) «Ահեկան», 1969, թիւ 4, էջ 79:

(15) 1980 Պէյրութ եւ 1990 Անթիլիաս (յաջորդաբար):

■

Կրկին՝ հաշուեփակի նման գործողութիւն մըն է ձեռնարկածս հոս: Վերջերս «Կոստանտինոպոլսոյ հաշուեփակը» վերնագրով աշխատասիրութիւն մը ամբողջացուցի, խթանողուլսահայ բանաստեղծներուն (ու Ռոպէր Համատճեանի) գրական բազմամեայ գործունէութեան եւ իրենց իսկ նախաձեռնութեամբ կատարուած հաշուեփակին իրրեւ հեռաւոր արձագանգ: Առիթը պոլսոյ այդ մեծ սերունդին նուիրուած երեկոյթ մըն էր, Նիւ-Եորքի մէջ կայացած ու Զահրատի եւ Թրախունիի, ինչպէս «Մարմարա»յի խմբագիրին ներկայութեամբ: Այդ օրուան խուռն բազմութիւնը ցոյց կու տար, թէ տակաւին հայալեզու պատակռելի հասարակութիւն մը կայ Ատլանտեանի այս ափերուն, հասարակութիւն մը որ կը սիրէ լսել գինք հպարտացնող գրական մշակներու գործերէն եւ գնահատել զանոնք ըստ պատշաճի, եթէ ոչ իրենց գիրքերը գնելով ու կարդալով, այլ առնուազն՝ իրենց ի պատուի կազմակերպուած ելոյթի մը իր մասնակցութիւնը չզլանալով: Ակէ ուր տարի առաջ Լոս-Անճըլըսի մէջ կայացած Վահէ Օշականի յոբելեանը, հարիւրաւոր ունկնդիրներու ներկայութեամբ նոյն հոգեպարար իրողութիւնը կը փաստէր անառարկելի կերպով: Բայց կը փաստէր նաեւ, որ իրրեւ հասարակութիւն՝ կը սիրենք հաշուեփակները: Ցիշելու, պատմութեան մէջ ըլլալու մեր ձեւն է այդ մէկը եւ կարծէք բանաստեղծները, նոյնիսկ եթէ քիչ կը կարդացուին, այդ պաշտօնը կը լրացնեն մեր մէջ, իրենց հրապարակային ընկալումով: Պատմականութեան (պատմական էակներ ըլլալու) զգացումը կը վերադարձնեն մեզի:

Երբեմն ալ սակայն իրենք իրենց է, որ կը վերադարձնեն այդ զգացումը՝ պատմականութեան, պատմութեան մէջ ըլլալու: Այսօր այս վերջին երեւոյն է, «իրենք իրենց»ը, որ պիտի հետաքրքրէ գիս: Եւ առիթէն պիտի օգտուիմ իմ կարգիս՝ հաշուեփակ մը կատարելու համար, բանաստեղծական ընթերցումներուս հաշուեփակը, բանաստեղծութեան հաշուեփակի հարցին չուրջ: Այն յոյսով թերեւս, որ բազմազան ու տարբազադիր ուսումնասիրութիւններու մէջ արձանագրուած այդ ընթերցումները օր մը հաւաքուին դիրքով ու կազմեն վերջապէս Սփիւռքի հայեացքը, որով իմ ընթերցումներս ալ կը դառնան ինքնահայեցական գործողութեան մը մէկ պահը, յաճախ կիրքով լեցուն, եւ աւելի յաճախ՝ որոնումի, անորոշութեան, գրեթէ կատաղի սպասումի յատկանիշներով: Այդպէս կարգացած եմ ժամանակակիցներս, ինձմէ առաջ եւ ինձմէ վերջ եկողները: Տասնամեակներով եղած եմ իրենց ուշադիր եւ հաւատարիմ ունկնդիրը: Ականջ տուած եմ կատարուած փնտռտուքներուն, իմաստային եւ ձայնային: Սպասած եմ միշտ կատարեալ նորութեան, որ իմ նորոգումս ալ պիտի ըլլար, եւ երբ յայտնուած է ան՝ ուզած եմ արձագանգել անպայման: Ուզած եմ հասկնալ կատարածը, մինչեւ իսկ եւ մանաւանդ հոն՝ ուր հրապարակը բացայայտօրէն իմացականութեան (հասկացողութեան) չէր ուզղուեր, այլ ուրիշ կարողութեան մը, աւելի գաղտնի, չզարգացած, թերեւս անուն չունեցող:

Աբրահամ Ալիքեանն էր գրողը· «Հոգիի պատմութիւն է որ պէտք է ա՛լ մեզի» (Ծղրիքը, Պէյրութ, 1995, էջ 61): Ըսած եմ առենօք, թէ ի՛նչ անակնկալ եղած է ինծի համար, ի՛նչպիսի հրաշքի մը տպաւորութիւնը ձգած է իմ վրաս Ալիքեանի թուղթ չափաբերականը ուղղուած Վահէ Օշականին, կարծէք կու գար ան հին, մոռցուած, մերժուած, ուրացուած անցեալէ մը, որ մեր սրսփուն ներկան էր սակայն եւ զոր չէինք կրցած լսել երբեմն ալ սակայն իրենք իրենց է, որ կը վերադարձնեն այդ զգացումը՝ պատմականութեան, պատմութեան մէջ ըլլալու: Այսօր այս վերջին երեւոյն է, «իրենք իրենց»ը, որ պիտի հետաքրքրէ գիս: Եւ առիթէն պիտի օգտուիմ իմ կարգիս՝ հաշուեփակ մը կատարելու համար, բանաստեղծական ընթերցումներուս հաշուեփակը, բանաստեղծութեան հաշուեփակի հարցին չուրջ: Այն յոյսով թերեւս, որ բազմազան ու տարբազադիր ուսումնասիրութիւններու մէջ արձանագրուած այդ ընթերցումները օր մը հաւաքուին դիրքով ու կազմեն վերջապէս Սփիւռքի հայեացքը, որով իմ ընթերցումներս ալ կը դառնան ինքնահայեցական գործողութեան մը մէկ պահը, յաճախ կիրքով լեցուն, եւ աւելի յաճախ՝ որոնումի, անորոշութեան, գրեթէ կատաղի սպասումի յատկանիշներով: Այդպէս կարգացած եմ ժամանակակիցներս, ինձմէ առաջ եւ ինձմէ վերջ եկողները: Տասնամեակներով եղած եմ իրենց ուշադիր եւ հաւատարիմ ունկնդիրը: Ականջ տուած եմ կատարուած փնտռտուքներուն, իմաստային եւ ձայնային: Սպասած եմ միշտ կատարեալ նորութեան, որ իմ նորոգումս ալ պիտի ըլլար, եւ երբ յայտնուած է ան՝ ուզած եմ արձագանգել անպայման: Ուզած եմ հասկնալ կատարածը, մինչեւ իսկ եւ մանաւանդ հոն՝ ուր հրապարակը բացայայտօրէն իմացականութեան (հասկացողութեան) չէր ուղղուեր, այլ ուրիշ կարողութեան մը, աւելի գաղտնի, չզարգացած, թերեւս անուն չունեցող:

Աբրահամ Ալիքեանն էր գրողը· «Հոգիի պատմութիւն է որ պէտք է ա՛լ մեզի» (Ծղրիքը, Պէյրութ, 1995, էջ 61): Ըսած եմ առենօք, թէ ի՛նչ անակնկալ եղած է ինծի համար, ի՛նչպիսի հրաշքի մը տպաւորութիւնը ձգած է իմ վրաս Ալիքեանի թուղթ չափաբերականը ուղղուած Վահէ Օշականին, կարծէք կու գար ան հին, մոռցուած, մերժուած, ուրացուած անցեալէ մը, որ մեր սրսփուն ներկան էր սակայն եւ զոր չէինք կրցած լսել երբեմն ալ սակայն իրենք իրենց է, որ կը վերադարձնեն այդ զգացումը՝ պատմականութեան, պատմութեան մէջ ըլլալու: Այսօր այս վերջին երեւոյն է, «իրենք իրենց»ը, որ պիտի հետաքրքրէ գիս: Եւ առիթէն պիտի օգտուիմ իմ կարգիս՝ հաշուեփակ մը կատարելու համար, բանաստեղծական ընթերցումներուս հաշուեփակը, բանաստեղծութեան հաշուեփակի հարցին չուրջ: Այն յոյսով թերեւս, որ բազմազան ու տարբազադիր ուսումնասիրութիւններու մէջ արձանագրուած այդ ընթերցումները օր մը հաւաքուին դիրքով ու կազմեն վերջապէս Սփիւռքի հայեացքը, որով իմ ընթերցումներս ալ կը դառնան ինքնահայեցական գործողութեան մը մէկ պահը, յաճախ կիրքով լեցուն, եւ աւելի յաճախ՝ որոնումի, անորոշութեան, գրեթէ կատաղի սպասումի յատկանիշներով: Այդպէս կարգացած եմ ժամանակակիցներս, ինձմէ առաջ եւ ինձմէ վերջ եկողները: Տասնամեակներով եղած եմ իրենց ուշադիր եւ հաւատարիմ ունկնդիրը: Ականջ տուած եմ կատարուած փնտռտուքներուն, իմաստային եւ ձայնային: Սպասած եմ միշտ կատարեալ նորութեան, որ իմ նորոգումս ալ պիտի ըլլար, եւ երբ յայտնուած է ան՝ ուզած եմ արձագանգել անպայման: Ուզած եմ հասկնալ կատարածը, մինչեւ իսկ եւ մանաւանդ հոն՝ ուր հրապարակը բացայայտօրէն իմացականութեան (հասկացողութեան) չէր ուղղուեր, այլ ուրիշ կարողութեան մը, աւելի գաղտնի, չզարգացած, թերեւս անուն չունեցող:

Աբրահամ Ալիքեանն էր գրողը· «Հոգիի պատմութիւն է որ պէտք է ա՛լ մեզի» (Ծղրիքը, Պէյրութ, 1995, էջ 61): Ըսած եմ առենօք, թէ ի՛նչ անակնկալ եղած է ինծի համար, ի՛նչպիսի հրաշքի մը տպաւորութիւնը ձգած է իմ վրաս Ալիքեանի թուղթ չափաբերականը ուղղուած Վահէ Օշականին, կարծէք կու գար ան հին, մոռցուած, մերժուած, ուրացուած անցեալէ մը, որ մեր սրսփուն ներկան էր սակայն եւ զոր չէինք կրցած լսել երբեմն ալ

ւիցէ: Կու գար ի՛նչ չքեղ ոճով, արեւմտահայերէնի ի՛նչ մոռցուած, երբեք չգործածուած երանգներով: Բայց կ՝ընէր աւելին: Կը խօսէր առաջին անգամ ըլլալով, դուրսը, տարագրութեան մեր անջրպետին մէջ, ուղղուելով նոյնպէս բանաստեղծի մը, եւ ճաշակ մը տալով մեր «հոգիի պատմութիւն»ը հանդիսացող անցեալէն ու ներկայէն: Միայն բանաստեղծութիւնը կրնար ընել այդ: Որքան գիտեմ, չատ արձագանգ չունեցան Թուղթ չափաբերականը եւ Ծղրիքը, ինչ որ ցոյց կու տայ միայն թէ բանաստեղծական պատմականացումը, հոգիի պատմութիւնը, իր գաղտնի ճամբաներն ունի, չափազանց անձնական ճամբաներ երբեմն, ու զուտ բանաստեղծական: Բանաստեղծական լեզուն էր այդտեղ, որ կը նորոգէր ինքզինք, անձնական փորձառութեան մը ընդմէջէն արթնցնելով իր հնադոյն պաշտօնը:

Հաշուեփակները վերջ չեն դներ մէկայն, չեն լրացներ ժամանակաշրջան մը, չեն գծեր գիծ մը, չեն դումարեր միայն եղածը զայն փոխանցելու համար յաջորդ սերունդներուն, չեն մտաբերեր լոկ սեփական անցեալը կեանքի մը իրիկնային ժամերուն: Կ՝ընեն ուրիչ ու չատ տարբեր բան մը· լեզուին մէջ կը մտցնեն, կը հրամցնեն ժամանակայնութիւն մը: Կ՝ընեն այդ զանազան ձեւերով: Ցիշեցի արդէն իսկ, չափազանց արագ, աւտոր քանի մը տեսակները, նախ Պոլսոյ գրողներուն, որոնց պարագային ժամանակայնութիւն հրամցնող հաշուեփակը կազմակերպուած երեւոյթ է, գործող իրրեւ այդ սկիզբէն իսկ, այն վայրկեանէն իսկ երբ հրապարակ իջած են չատ գիտակցաբար իրրեւ «գրական դպրոց» (այս մասին կը խօսիմ ընդհակառակ «Կոստանտինոպոլսոյ հաշուեփակը» վերնագրուած գրութեանս մէջ): Ցիշեցի Աբրահամ Ալիքեանի «Հոգիի պատմութիւն»ը, իր ծրագրային ու իրագործուած երեսակներով: Ցիշեցի Վահէ Օշականը, ամէնէն անհատնականը ներկայ համածիրին մէջ, քանի որ իրեն համար «ամէն անհատ ճամբայ ինկած է ինքն իր դէմաուն / ինք կը չինէ ժամանակի իր պաշարը ու անոր հետ կը հատնի / ժամ չ՝աւելնար, խնայելիք, փոխանցելիք» (տե՛ս· Խուճապ, Նիւ-Եորք, 1983, էջ 31): Ուրեմն ըստ Վահէ Օշականի՝ ո՛չ մէկ հնարաւորութիւն հաշուեփակի, երբեւիցէ, ո՛չ մէկ ժամանակայնութիւն, հրամցուելի ու հրամցուած, բանաստեղծութեան մէջ կամ անկէ դուրս: Արդեօք այս չէ՞ պատճառը, որ Վահէ Օշական մնայ կատարելապէս չընթերցուած բանաստեղծ մը, հակառակ յոբելեաններուն եւ առերես յօժարուած յարգանքի խօսքերուն: Մինչեւ այսօր՝ ո՛չ մէկ հանդամանալից կամ անհանդաման ընթերցում, ո՛չ մէկ մեկնաբանական փորձ նուիրուած Ի. դարու հայ բանաստեղծութեան ամէնէն յեղափոխական գործին, որ իր Քաղաքը հատորն է, 1963-ին լոյս տեսած, ճիշդ քառասուն տարի առաջ: Հաշուեփակի հասնելու ժամանակը կարծէք այնքան ալ չէ հասած տակաւին, երբ այդ գործը կը մնայ հայ ընթերցողի հորիզոնէն դուրս, կը մնայ բոլոր հաշուեփակերէն դուրս, մեր ժամանակը հասկնալու ու մտածելու բոլոր փորձերէն դուրս: Ցիշողութեան մը համար հաւաքուող ժամանակին ու ժամանակայնութեան ժխտումն է, որ կը դրուի հոն ի հարկէ: Անհեթեթի ու գոյութենապաշտութեան դերբոյթներով առլցուն, որքան որ կ՝ուզէք: Բայց պատճառ մը չէ, որ այդ ժխտումը, համակարգային ժխտումի այդ աշխատանքը չկարգացուի: Որոշ ճաշակ մը պէտք է աւտոր համար, կ՝ընդունիմ: Ինծի կը թուի, թէ հայ ընթերցողը չունի, չէ կազմած մինչեւ այսօր, ինքն իր հաշուոյն՝ արդիականութեան ճաշակը,

●▶

●►

եւ այս՝ իրերու բերմամբ, եւ ամէնուրեք, առանց սահմանի ու խորութեան, Սփիւռքի մէջ թէ Հայաստան: Ցաւալի երեւոյթ է, բայց արժանի յիշուելու այսօրուան հաշուեփակային պայծառ կամ մռայլ տրամադրութիւններուս ծիրէն ներս: Իրականութեան մէջ, Վահէ Օշականի Քաղաքը հատում մը կը յառաջացընէ կամ կ'արձանագրէ ժամանակի մեր ըմբռնումներուն մէջ, եւ այդ է իր կատարեալ արդիականութիւնը: Անձնական թղթակցութեամբ, Վահէն կը պնդէր թէ ես իր մասին գրած ու հրատարակած ուսումնասիրութեանս մէջ («Շշուկները Վահէ Օշականէն», Հասկ Տարեգիրք, Ա–Թիւիսս, 1994) բաւական տեղ չէի տրամադրած այն իրողութեան, թէ այդ հատումով՝ սփիւռքեան գոյավիճակին կ'արձագանգէր ինք, առաջին հերթին կամ ի միջի այլոց: Ճիշդ է այդ մէկը, բայց ատոր փոխարէն կը նշէի Քաղաքը հատորին ենթախորագիրէն թելադրուած բոլոր եզրայանգումները: Ենթախորագիրը («Դիւցազներգութիւն») կը նշէ ի հարկէ գործին թնոյթը, հին դիւցազներգութեան չրջումը արդի աշխարհին մէջ եւ ուրեմն իր կարգին՝ չատ լայն իմաստով (համաչխարհային չափանիշներով) հաշուեփակ մը կ'առաջադրէ: Դիւցազներգական հին եղանակները ի զօրու չեն արդիական աշխարհէն ներս, աշխարհ մը՝ որ կը պահանջէ տարբեր տեսակի դիւցազներգութիւն մը, որուն մէջ արձանագրուած ըլլայ ժամանակի «մաչում»ին բնանիւթը: Արդիական մարդը կ'ուզէ նայիլ «ժամանակի դէմքին» բայց կը տեսնէ անոր «ծոծրակը միայն, անհետացող» (Քաղաքը, էջ 18): Ժամանակայնութիւնը կը մտնէ հոս ալ բանաստեղծական խօսքին մէջ, բայց կատարեալ հատումի մը, չրջումի մը հանգամանքով:

Ճիշդ է, որ հասած ենք կեանքի իրիկնային ժամերուն: Բայց իրականութեան մէջ, հաշուեփակի գործողութիւնը իրիկնային ժամերուն յատուկ գործողութիւն մը չէ, ո՛չ անպայման: Աւելի քան երեսուն տարի առաջ, «Ցառաջ»ի էջերուն մէջ Գրիգոր Պըլտեան կը տպէր հաշուեփակային ուսումնասիրութիւն մը, որուն տուած էր դեղեցիկ վերնագիր մը՝ «Կոստանտինոպոլսոյ անկումը»: Մեր սերունդին առաջին հաշուեփակն էր, որ կը կատարուէր հոն, ի հարկէ՝ բանաստեղծական հաշուեփակը (կամ սերունդի մը հաշուեփակը բանաստեղծութեան մտածումին եւ կիրառումին ընդմէջէն, ինչ որ տարբեր նրբերանգ մը կու տայ հարցին): Արեւմտահայ գրականութեան մէջ քերթուածի եւ քերթողութեան աւանդութիւնը քննարկումի նիւթ կը դառնար այդտեղ, ու ատկէ եզրը եկող բանաստեղծական յաջորդ սերունդը, այն մէկը՝ որ իր պատուղները տուած էր ամբողջութեամբ Սփիւռքի մէջ, բայց իր պատրաստութիւնը տեսած եւ գրական իր ծրագիրը կազմած էր արեւմտահայ վերջին սերունդի մեծ ներկայացուցիչներու հովանիին տակ, անոնց հետ եւ անոնց դէմ: Նիկողոս Սարաֆեան եւ Վահէ Օշական այդ ամբողջապէս սփիւռքեան սերունդին ամէնէն վաւերական գրողներն էին: Հանգամանաւոր կերպով սփիւռքի չանդրադառնամ հոս Գր. Պըլտեանի կատարած իւրայատուկ աշխատանքին մէկ կողմէ՝ քերթողութեան աւանդութեան եւ միւս կողմէ՝ անոր հետ ու դէմ քալող Սփիւռքի վաւերական գրողներու հակադրեցութեան ձեւերուն չուրջ: Բայց քանի մը կարճ նշմարներ տեղին են անկասկած: Երկու նշմար:

Վերլուծական եղանակով տրուածը նոյն չրջանին կը զարգանար Գր. Պըլտեանի բանաստեղծական գործէն ներս, իրրեւ մտածում եւ քերթողութիւն: Կը զարգանար հակադրութեան կերպարանքով: Հակադրութիւնը իր կարգին կը ներկայանար գրեթէ միչտ հարցումի ձեւով: Այդ հարցադրումի ու հարցասիրութեան ամէնէն յատկանչական պահերէն մէկուն կը բեւի է հանդիպիլ Վայրեր գործին մէջ (Պէյրութ, 1983), ուր կը կարդանք հետեւեալը·

ընկարագրել չափագրել անուանել
էերթուածը կրնայ

...

բայց ինչպէ՞ս բանադարձել
անբնակելիին խուսափող
իրերէն եւ բերել չափաբերումին

*

Առաջարկուած, առաջադրուած, մըտածուած աշխատանքը հոս բացայայտօրէն կը բանի «քերթուած»ի աւանդութեան դէմ: Իսկ «քերթուած»ը ունի պատմութիւն մը: Ունի մանկութիւն մը («քեզ առաջնորդող դէպի մանկութիւնը քերթուածին...», էջ 93), ունի էութիւն մը («քերթուածը հսկումն էր անոր / անյիչելի ուր չեղար...», էջ 92): Ցանկութեան հարց մը կայ քերթուածի երազին մէջ, աղերսուած վայրին սկզբնական, ծագումին, բնական ծագումի մը, որ ըլլար մերը, հասանելի, բերելի, բառերուն մէջ արդէն իսկ տեղաւորելի: Քերթուածի ժամանակաշրջանին, չկար, չէր կըրնար ըլլալ, մտածումը աքսորին, առքը եւ ասքը աքսորին, այլ բառով՝ «տրամ»ին, որ կար սկիզբէն, նախքան ծագումը, «իբրեւ խաղը լեզուին, իբրեւ բացուածքը լեզուին եւ արձակումը լեզուէն» (էջ 109): Եւ ուրեմն ահաւասիկ ծրագիր մը, չատ բացայայտ կերպով բանաձեւուած, որուն սակայն անհրաժեչտ է նուիրել անհուն աչխատանք մը մեկնողական եւ բացայայտական»: «Քերթուած»ին, ծագումի երազին դէմ աչխատելու ծրագիրն է: Այդ ծրագիրը կը կրէ (ու կը գրէ) անուն մը, կը նուիրուի հակադրութեան նշանագիրով, կը յայտնուի ու կը բացայայտուի իրրեւ հականիչ, կ'ըսէ «հակաքերթուած»: Ուրիչ առիթի կը ձգեմ, թնական է, այս ամբողջին լման զարգացումը (որ սակայն տուած եմ տեսնօք դասախօսութիւններով): Կ'ուզեմ միայն նըչել, որ այսպէս բացատրուած ծրագիրը մէկ յաւելեալ պահը չէ բանաստեղծութեան պատմութեան մէջ: Կը ներառնէ իր խզումը քերթուածէն, կը դարձնէ զայն իր առարկան, իրրեւ գաղափար նաեւ ու ի միջի այլոց, բայց մանաւանդ՝ իրրեւ փորձառութիւն: Իսկ խզումը պատահած է: Կ'ուզեմ ըսել՝ պատահած է պատմութեան մէջ: Պատահած է բայց տեղի չէ ունեցած: Տարբերութիւնը էական է: Տեղի չէ ունեցած, որովհետեւ «տեղ»ի, տեղի տեղայնութեան ջնջումն իսկ է ան՝ այդ պատահարը: Կամ այդ ջնջումին յայտնութիւնն է յանկարծ, սարսափելի: Եւ այլեւս չենք կրնար կռթնիլ «քերթուածի փոխաբերութեան» վրայ (էջ 151): Ըսուած է նոյնքան յըստակ բառերով. «ո՛չ հաւաքածոյ չափաբերական ո՛չ ալ ժողովածու հատընտիր ուր համադրուած փոխաբերուած ըլլայի» (էջ 150): Կայ առաջ մը, եւ կայ հիմա մը: Առաջ պաչտպանուած էինք: Հիմա, խզումէն ետք, խլուած ենք այդ պաչտպանութենէն, բառերու եւ փոխաբերութեան եւ վայրի: «Կը պաչտպանէր քերթուածը զիս... հիմա չքացումը ապատանին...» (էջ 136): Եւ այսքան երկար ճամբայ մը կտրելէ ետք, այսքան հետեւողական կերպով խզումը արձանագրելէ ետք, անտեղիին տեղ մը տալէ ետք, «այլեւս կը գրեմ մութին մէջ կոյր գրեթէ»: Չկայ այլեւս ո՛չ իսկ քերթուածին աւանդութիւնը, որ պաչտպանէր մեզ, ուղղութիւն տար մեր խօսքերուն, որ ծառայէր իրրեւ նչան ու յենարան. «ոչ մէկ չուք եիս կամ լոյս ո՛չ մէկ ծառ աւանդող որուն կռթնիլ» (էջ 135): Եւ հետեւաբար, կը կրկնեմ ու այսպիսով կը փակեմ առաջին նչմարս, «քերթուած»ը ունի պատմութիւն մը, որմէ ետքը կու գայ միայն հատուածականը, ո՛չ թէ իրրեւ քերթուածին ժխտումը, այլ իրրեւ անոր ծայրագոյն հաստատումը խզումէն ետք: Ծայրագոյն փորձառութիւն: Մեզի տրուեցաւ այդ ծայրագոյնը տանիլ մինչեւ ծայրը: Կ'ըսուի (էջ 149), նախադասութեամբ մը որ 20 տարի է՝ մտքիս մէջ կը հնչէ.

աղէտը փակեց պատմութիւնը
էերթուածին

...

հատումները կը յօդեն նոր օրինագիրբ

Ու որպէսզի յստակ ըլլայ ամբողջովին, որ խզումը քերթուածէն անոր ժխտումը չէ, այլ անոր տանջալի եւ տենչալի հաստատումը, վերջաւորութենէն ետք եկող, ահա վերջին մէջբերում մը (էջ 151)·

կար արդէն կը մղէր կը կրէր բայլերդ
իր մէջ··· աւ, ահա, սպասուող,
անյայտ,
ու անանուն կշռոյթը կտրատ···
էերթուածի փոխաբերութենէն
դէպի գովբ,
դէպի լռին առբ եւ սուգը էերթուածին

Քերթուածին հաչուեփակը կը մտածէ, կը կատարուի եւ կը կոակուի հոս իրրեւ սուգ: Երկրորդ նչմարս էր:

Եղիչէ Զարենցին մօտ կը յամենայ սուգի նոյնանման աչխատանք մը, անչուշտ տարբեր նախատեսելիներով: Պատմութիւնը իրրեւ սուգ: Իրրեւ սուգը Նայիրեան մեծ փոխաբերութեան, որ չարժի դրաւ սերունդներ ամբողջ, դրօշմեց անոնց միտքերը ազգային գաղափարին չուրջ: Սուգը «անանցեալ անցեալ»ին: Սուգը առասպելին, թուղթէ սուրերուն, Վարդանեան սաղատարտներուն: Բայց ո՛չ միայն պատմութիւնը: Նաեւ ժամանակը իրրեւ սուգ, ինչ որ աւելի բարդ գաղափար մըն է, կատարելապէս հաչուեփակային, որ կ'արտայայտուի, կը կրկնուի, կը բանաձեւուի հազար եղանակներով 1926–էն մինչեւ 1934, մանաւորաբար Կէօթէական Ռուբայաթներու չարքերով: Այս դժուար ու յափչտակիչ մտածումը (խօսքը բանաստեղծական մը–տածողութեան մը մասին է, քանի որ բանաստեղծութիւնը միայն կրնայ հաստատագրել այս տեսակի ժամանակայնութիւն) վերլուծած եմ Writers of Disasterի առաջին հատորին մէջ (Gomidas Institute, 2002) ու վերստին՝ Զարենցին չուրջ 1997–ին Գոլումպիա համալսարանը կայացած գիտաժողովին զեկուցումները հաւաքող գրքին մէջ (Yeghishe Charents, Poet of the Revolution, Mazda Press, 2003): Բայց Զարենցի մօտ կայ հաչուեփակային երրորդ մակարդակ մը, որ տասնամեակներէ ի վեր՝ կա՛մ չէ վերլուծուած, կա՛մ ալ թիւրիմացութիւններու տեղի տուած է: Այդ երրորդ մակարդակը առաջին ակնարկով Զարենցի կենսագրութեան հետ աղերսուած է: 1930–ի էպիճական Լուսաբաց հատորին մէջ, Զարենց կը գրէ ի հարկէ՝ «Ես այն չեմ այլեւս...»: Այդ տողը կրնար նոյնիսկ ծառայել իրրեւ բնաբան ամբողջ հատորին: Կայ հոն հակադրութիւնը «հիմա»ին եւ «տենչօք»ին, կայ չրջափոխութիւնը՝ գրական կամ հոգեբանական, կայ իմաստուն դառնալը, յախուռն կեցուածքներուն մէկ քով նետուիլը, կայ «խոհ»ի սպասարկութեան մէջ մտնելը եւ «հոգս»ի պահանջը, կայ իմաստունին հետապնդումը եւ տեսիլքը գիչերային.

...գիշեր է խոր: –
Եւ գիշերուայ այս խոր պահին
Գլխիս վրայ թառել է լուռ...
Իմաստուն բուն Միւներվայի:
(Երկերի Ժողովածու, Դ., էջ 31)

Միւներվայի բուն իմաստուն հաչուեփակի թռչունն է, որ ինչպէս բոլորս գիտենք (ու Զարենցը չէր կրնար չգիտնալ) կ'երգէ միայն գիչերամուտին: Կը փակէ պատմութիւնը:

«Այն չեմ այլեւս..»ի չեփորուած չըրջափոխութիւնը Սփիւռքի Դաչնակցական մեկնաբաններուն կողմէ հասկցուած է միչտ իրրեւ առաջին (կամ վերջին) քայլը, որ Զարենցը կը հեռացնէր համայնավարութենէն ու կը մօտեցնէր մարդկային կամ ազգային տարերքին: Հոյակապ օրինակ wishful thinkingի: Մինչդէ՞ս: Մինչդեռը պիտի տամ չափազանց ամփոփ ձեւով, զանցելով մանրամասնութիւնները եւ ապացուցումը (մասամբ տրուած են Զարենցի գիտաժողովին նիւթերը ամփոփող հատորիս յառաջաբանին մէջ): Ես այն չեմ այլեւս..., չեմ այն ֆիւթիւրիսթ, ապագայապաչտ բանաստեղծը որ էի մինչեւ 1924, զոր ըստիպուեցայ իմ ձեռքովս ջնջել վերին իշխանութիւններու հրամանով, եւ որուն սուգը կը պահեմ, կը կատարեմ, նոր ծրնունդի մը խոստումով: Անձնական չրջափոխութիւն ուրեմն, եւ անձնական սուգ: Բայց ապագայապաչտ բանաստեղծը այն մէկն էր, որ իր կարգին՝ անցեալին հետ չատ որոչ յարաբերութիւն մը ստեղծած էր, խզումի եւ մերժումի յարաբերութիւն մը: Ունինք հետեւաբար կրկնահարթակ հաչուեփակ մը հոս, երկու կեցուածք անցեալին նկատմամբ, մէկը միւսին վրայ բարդուած եւ մէկը միւսը զանցող· մէկը՝ մչակութային, միւսը՝ անձնական· մէկը՝ խզումի, միւսը՝ սուգի· մէկը՝ մերժումի չանուն նոր սկիզբի, միւսը՝ ամփոփումի չանուն ուրիչ տեսակի նոր սկիզբի մը· մէկը՝ չախուռն, միւսը՝ խոհուն: Այս կրկնահարթակ կառոյցը չափազանց չահագրգռական կը դարձնէ Զարենցի հաչուեփակային գործողութիւնը 1930–ի չուրջ: Եւ լոյս կը սփռէ Ի. դարու հայ բանաստեղծութեան մէջ կատարուած տարբեր տեսակի հաչուեփակներուն վրայ:

Ինչ որ չատ հակիրճ նչումներով նկարագրեցի վերը կը վերաբերի ընկալումի, աւելի ճիշդ՝ ինֆընընկալումի ընդհանուր կառոյցին, որ զգալի է Ի. դարու հայ բանաստեղծութեան տարբեր ձեւաւորումներուն եւ իրագործումներուն մէջ: Թէ ուեցի ընկալումի տարբեր եղանակները: Առաջին հերթին՝ սուգը, որ կը դառնայ պատմութիւն: Բայց նաեւ՝ չրջումը կամ չրջափոխութիւնը: Միւներվային երգը պատմութեան վերջաւորութեան: Տրամաթիք խզումը: Նոր սկիզբ մը ապահովելու մղումը: Նորը պատմական դարձընելու եւ յաւերժացնելու փորձը: Ամփոփող գանգուածը: Ժամանակայնութեան արձանագրութիւնը լեզուին մէջ: Հազար ու մի ձեւեր կան հաւանաբար եւ ասոնց միջեւ տեսական խաղը, անձնականի եւ մչակութայինի միջեւ արագ անցումներով նաեւ:

Բայց յանկարծ Ի. դարու վերջաւորութեան՝ հաչուեփակային այս ընդհանուր կառոյցը կը խախտի: Քանի մը բանաստեղծներ որոնց մասին գրած եմ վերջին տասնամեակին այդ խախտումը կը վկայագրեն: Ինքնընկալումի կառոյցը այստեղ կը դադրի ի զօրու ըլլալէ: Նոր փնտռտուք մը կը սկսի, որ երբեմն չափազանց մօտէն կը կրկնէ դարուն հաչուեփակային աւանդութիւնը, երբեմն ալ՝ ոչ մէկ կապ կը հաստատէ անոր հետ: Կրկնութեան պարագաներէն մէկն է Ճաճատ Եարտըմեանի բանաստեղծութիւնը, որուն մէջ տեսական զգալի է Սփիւռքի տիրող յարացոյցներուն ներկայութիւնը: Այդտեղ սակայն վերջապէս տպաւորութիւնն ունինք, որ բանաստեղծները իրար կը կարդան, որ ազդեցութիւններ, անցումներ հնարաւոր են: Որ հնչած խօսքը չէ հնչած վարկպարագի: Կապի բացակայութեան պարագաներէն թուեմ Հաստանցի երկու բանաստեղծներ՝ Վիոլետ Գրիգորեանը, Արթիւր Անդրանիկեանը: Վիոլետի արտադրութեամբ՝ ունինք «այլի» ընկալումը լեզուին մէջ, իսկ «այլութեան» անլուր արձանագրութիւնը: Անդրանիկեանի գործով՝ ունինք Հայաստանեան (կամ արեւելահայ) բանաստեղծութեան մէջ կարծեմ առաջին անգամ ըլլալով՝ մթաւոգող ձգտումի մը, մթաւոգողին լոյսը հետապնդող աչխատանքի մը վկայութիւնը, որ չափազանց հետաքրքրական է: Ո՛չ մէկ աւանդութիւն այս հեղինակին եաին եւ ո՛չ մէկ վախ անապատին մէջ, քերթուածի ապատանչն ձերբազատ, անպաչտպան մնալէ: Ինքնընկալումի եղանակները ի զօրու չեն հոս վերստին:

Պիտի վերջացնեմ Մարուշ Երամեանի չուրջ քանի մը անցողակի նչումներով: Ցարաբերաբար նոր անուն մըն է ան Սփիւռքի գրական տոմարներուն մէջ: Իր մասին գրեցի կարճ ակնարկ մը հինգերորդ ԿԱՄի էջերէն ներս (Լոս–Անճըլըս, 2002): Իր վերջին երկու գիրքերով, կը հրամցնէ նուազագոյնին ձգտող բանաստեղծութիւն մը, գիչերային գրել մը, որուն առանցքն է մերձեցումէն անդին՝ մարմիններու հմայքը, փոխադրուած երեւութապէս անպաճոյճ լեզուի մը մէջ: Չկան հոս, առաջին (եւ նոյնիսկ երկրորդ) ակնարկով, բանաստեղծական սովորամոլ պայմանականութիւնները, չկայ բառերու այդ որսորդութիւնը կամ գրական ճաշակի այդ միամտութիւնը, չկայ փորձառութիւնն ու փորձառականը զանցող գաղափարներու այդ սին հետապնդումը, որ եղան տասնամեակներ շրջունակ՝ Միջին Արեւելքէն սերած բանաստեղծութեան ախտերը: Բացասական կերպարանքով տրուած այս յատկանիչներուն գումարը կը կազմէ սակայն բացարձակ գրական մը իր չեշտի նորութեամբ, իր այլակերպ որոնումով, հաչուեփակի փոխարէն՝ բաց ու անորոչ հորիզոնով: Ընթերցողը հոս կը հասկնայ, որ իսկապէս ժամանակակիցը գրաւական մըն է ընկալումին դէմ ցցուած: Համեստ (իր ծաւալով ու ձայնային երանգով) ու տպաւորիչ (անսուդ խզումի իր կարողութեամբ), կը յայտարարէ յարդանք մը դէպի ապագան, դէպի անապատելին, դէպի անսուդ գալիք մը, առանց Միւներվայի անսուդ գալիք մը, առանց Միւներվայի թերեւս եւ առանց իր իմաստուն թռչունին, առանց հաչուեփակի ապատվաբար: Մեր ըմբռնումէն անդին ուրեմն: Կամ ո՛չ իսկ այդ: Կը լռեցնէ: Կը հրաւիրէ փորձառութեան, ընթերցումի, առանց հասկացողութեան, եւ այդ պատճառով իսկ՝ դիչերային բանաստեղծութիւն է: Բուի աչքեր կը պահանջէ:

Կարելի՞ է կարդալ, կարդալ ընդհանրապէս, կարդալ բանաստեղծութիւն, կարդալ ժամանակի գիչերուան մէջ, առանց Միւներվայի, առանց մեր գլխուն թառած բուին: Ի՞նչ պիտի նչանակէ ընթերցող ըլլալ այն ատեն:

Մ. Ն.

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 8
MARDI
8 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·662 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·662

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ ՊԱՂՏԱՏ ՄՏԱԾ ԵՆ

«ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ԿՐԱԿՈՑՆԵՐԸ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Օդակայանին զրաւումէն ետք, Ուրբաթ Ապրիլ 4–ին, Ամերիկացիք կը շրջափակէին մայրաքաղաքը եւ Երկուշաբթի առաւօտ, տեղ տեղ, արդէն Պաղտատ մտած էին, բայց, բուռն կռիւները կը շարունակուէին։ Օդակայանի մանրակի զրաւման առեն իսկ, Ամերիկացիք նոր անունով մը կը մկրտէին զայն, այսինքն իր բուն անունին՝ Սատտամ Հիւսէյնի անունը ընդելով, օդակայանը կ'անուանէին Պաղտատի միջազգային օդակայան։ Նոյն օրը, Ս. Հիւսէյն շրջապտոյտ մը կ'ընէր Պաղտատի թաղամասի մը մէջ, զրուցելով բնակիչներուն հետ։

Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն իրաքեան դիմադրութիւնը չատ սակաւ է եւ անկազմակերպ, զոհերու թիւերն ալ հազարներով են։ Պաղտատի բնակիչները խոհապի մէջ, դուրս չեն ելլեր անշուք։

Միաժամանակ ռումբերն ալ կը տեղան եւ Պաղտատի հիւանդանոցները այլեւս ի վիճակի չեն վիրաւոր զարմանելու, այնքան մեծ է անոնց թիւը եւ հիւանդանոցները ի վիճակի չեն հասնելու։ Միայն, Ապրիլ 4ի երեկոնը եւ Շաբաթ առաւօ աւելի քան հարիւր վիրաւոր կար միայն Ալ – Քարմոք հիւանդանոցը եւ ջուրի եւ ելեկտրական հոսանքի չղոյութիւնը ալ աւելի կը բարդացնէր կացութիւնը։

Պաղտատէն զատ, Պասրան ալ կրնար, Ապրիլ 7 –ին, Բրիտանացիներու ձեռքն իյնալ։ Քաղաքի մէկ մասը Անգլիացիներուն ձեռքն էր այդ թուականէն առաջ ալ, բայց անսպասելի դիմադրութիւն մը կար։ Երեք բրիտանացի զինուորներ մեռած էին ըստ Անգլիոյ Պաշտպանութեան Նախարարութեան։ Ամերիկացիք ալ յայտնած են թէ՝ տէր զարձած են Քերպալային, ուր չուրջ 400 Իրաքցիներ ալ սպանած են։

Այս ամբողջէն զատ, կը շարունակուին նաեւ «Բարեկամական կրակոցները»։ Այսպէս, ամերիկեան երկու օդանաւեր ռմբակոծած են, «սխալմամբ», ամերիկացւոր տական կառախումբ մը, Քիւրտիստանի մէջ, որու հետեւանքով 18 Քիւրտեր մեռած են, 45 ուրիշներ ալ վիրաւորուած, որոնց կարգին 2 կամ 3 Ամերիկացի։ Քիւրտ դեմոկրատ կուսակցութեան մէկ պատասխանատուին համաձայն, կուսակցութեան պետին Մասուտ Պարզանիի եղբայրը՝ Վաժիհ Պարզանի ծանրօրէն վիրաւորուած է։ Ամերիկացի սպայ մը յայտարարած է «ցաւալի սխալ մըն է»։ Ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն զոհերու թիւը նուազ է։

Նման սխալ մըն ալ զործուած է Ռուսաստանի դեսպանին հետ։ Միլոզեվիչը պատահած է, երբ Ռուսաստանի դեսպանատան անձնակազմը, ներառեալ դեսպանը կը մեկնէր դէպի Դամասկոս։ Հինգ դիւանագէտներ վիրաւորուած են, որոնց կարգին դեսպանը, երբ ռումբեր ինկած են կառախումբին վրայ։ ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարը՝ Գ. Փաուըլ հեռաձայնած է իր ռուս պաշտօնակիցին, ապահովութիւն տալով որ քննութիւն մը բացուած է։

*
**

Մարդասիրական օգնութեան համար, բուռն վիճաբանութիւններ, մինչեւ իսկ մրցակցութիւններ կան ՄԱԿ–ի եւ Միացեալ – Նահանգներու միջեւ։ ԱՄՆ կ'ուզէն անպայման տէր դառնալ այդ օժանդակութեան ինչ որ բաղդի պատճառ եղած է ՄԱԿ–ի մօտ։ Այս վերջինը շրջաբերական մը բաժնած է Նիւ – Եորք, զգուշացնելով դերերու չփոթութեան դէմ։ Օրինակի համար, չուզեր որ զինուորական ուղեկցութիւն ըլլայ։ Ոչ կառավարական կազմակերպութիւններու մեծամասնութիւնը կը մերժէ գործել ամերիկեան դրօշի տակ։ Անգլիական Օքսամ կազմակերպութիւնը մերժած է որեւէ զրամական օգնութիւն պատերազմող կառավարութիւններէն։

*
**

Ապրիլ 7–ին, նախագահ Պուշ Պելֆասթ կ'երթար, ուր հանդիպում կ'ունենար Թ. Պլէրի հետ։ Միասին պիտի խորհրդակցէին յետ – պատերազմեան շրջանի կազմակերպման մասին։ Այս նիւթին չուրջ, չուրջ տարակարծութիւններ կան երկուքին միջեւ։ Մեծն – Բրիտանիա կը պնդէ ՄԱԿ–ի կատարելիք կարեւոր դերին վրայ, ինչ որ Պուշի կարծիքը չէ։ Ամերիկան ինք կը պատրաստէ վաղուան Իրաքը, իր ուզածին պէս, իր ուզած մարդիկը դնելով իշխանութեան գլուխ։

*
**

Ամերիկեան բանակը զինուորներ ղրկեր է Իսրայէլ, անցեալ տարի, որպէսզի մարզուին քաղաքներու կռիւներու համար։ Մարինները հետաքրքրուեր են պիւլտողերներու գործածութեամբ քաղաքներու մէջ, տուներ քանդելու համար։ Եթէ հարկ էր, այս լուրն ալ կը հաստատէ որ Իրաքի պատերազմը հինէն ծրագրուած էր եւ կապ չունէր Ապահովութեան Խորհուրդի թիւ 1441 բանաձեւին պահանջած ապաքինման հետ։

*
**

Ապրիլ 7–ի առաւօտեան Փարիզ հասած լուրերու համաձայն, ամերիկեան ուժերը տէր զարձած էին Պաղտատի նախագահական երեք պալատներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՔԱՏԱՊԸ կը շարունակէ աւերը գործել աչխարհի ամէն կողմերը։ Ապրիլ 7–ին, մեռելներու թիւը 100–ի հասած էր եւ մօտ 3000 հոգի ալ վիրաւորուած է։ Երկու պարագաներ կան Ֆրանսա (Թուրքուէն եւ Սթրազպուրգ), 16 ալ կասկածելի պարագաներ կան։ Ասիացին զատ, ամէնէն վարակուած երկիրը Գանատան է, ինչ որ որոշ խուճապ ստեղծած է։

ԳՈՆԿՕ – ՔԻՆՇԱՇԱՅԻ ՄԷՋ, ահաւոր չարդ մը գործուած է, Ապրիլ 3–ին, միջազգային բախումներու ընթացքին։ 968 զոհերը կը պատկանին Հեմաներու համայնքին եւ չարդուած են 3 ժամուան ընթացքին։

«ԼԸ ՄՈՆԴ», բաւական յապաղումով, որուչեց զատի դիմել փէնի եւ Գոհէնի դիրքին (Լա ֆաս գաչէ տիւ Մոնտ) առթիւ, հեղինակներուն եւ հրատարակիչին դէմ, մէկ միլիոն եւրօ վնասուց հատուցում պահանջելով։

ՊԼԷՐՈՒԹի ՄԷՋ, 3 հոգի վիրաւորուած է, Ապրիլ 5–ին Մքտոնալտի մը դէմ գործուած ռմբափորձի մը հետեւանքով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Մեկնելով հայագիտութեան անհրաժեշտութենէն, Երեւանի պետական համալսարանն ու Գիտութեան ակադեմիան, նաեւ Գիտութեան նախարարութիւնը որոշած են դիտաժողով մը կազմակերպել։ Նախապատրաստական աշխատանքները ղեկավարելու համար ընտրուած է կազմակերպիչ կոմիտէ մը որուն մաս կը կազմեն Ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեան, համալսարանի տեսուչ Ռ. Մարտիրոսեան եւ Կրթութեան նախարար Լեւոն Մկրտչեան։ Առաջարկուած է Սփիւռքէն Հ. Լ. Զէքիեանն ու Ռ. Յովհաննիսեանն ալ ընդգրկել այդ կազմին մէջ։

Մասնակցութեան հրաւէր ուղղուած է արտասահմանի 225 հայագէտներու որոնց 87–ը արդէն համաձայնութիւն յայտնած են։ Առանձին ցուցակ պատրաստուած է Սփիւռքի եկեղեցական թեմերու առաջնորդներու եւ հայագէտ եկեղեցականներու, այդ կարգին՝ Մխիթարեան միաբանութեան եւ բողոքական առաջնորդներու եւ հայագէտներու։

Գիտաժողովը տեղի կ'ունենայ Սեպտ. 15–20, Երեւանի մէջ, Հանրապետութեան նախագահին հովանաւորութեամբ ու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին օրհնութեամբ։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 5/7)

ՑԵղԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ ԱՊՐԻԼ 23

Ապրիլ 23–ին Ցեղասպանութեան թանգարանին մէջ հանդիսաւոր արարողութեամբ կ'ամփոփուի Ֆ. Նանսէնի չիրմէն բերուած հողը։ Արդէն հոն տեղ զրտած են Հ. Մորկընթաուի, Ֆ. Վերֆէլի, Ա. Ֆրանսի եւ հայութեան նեղ օրերուն զօրավիգ այլ մեծերու յուշաքարերը որոնց չարքին կը զետեղուի Ֆ. Նանսէնի կրանիթէ յուշաքարը։

Նախորդ օրն ալ Գիտութեան ակադեմիային մէջ տեղի կ'ունենայ Նանսէնի նուիրուած միջազգային դիտաժողով մը, մասնակցութեամբ տարբեր երկիրներէ դիտնականներու։

*
**

ՀԱՑ ՄՏԱԽՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ԿՈՉԸ

Խումբ մը հայ մտաւորականներ բաց նամակով մը դիմած են ԱՄՆ–ու իրենց

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ԺՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Շաբաթավերջի Թրքական Թերթերը առաջին էջի ուշագրաւ խորագիրներով հակազդած են Փարիզի մէջ ցեղասպանութեան յուշարձանի մը մօտալուտ բացումին։ Այդ բացումը «Ցդեղ խաղ» կ'որակուի եւ Թուրք ընթերցողին կոչ կ'ըլլայ բողոքելու յատկապէս յուշարձանին արձանագրութեան դէմ ուր կայ «Հայերու ցեղասպանութեան զոհերուն» նշումը։

Յայտնապէս, Կոմիտասի կերպարով խորհրդանշուած ցեղասպանութեան յուշարձանին վայրը Թրքական զայրոյթին գլխաւոր դրդապատճառն է։ «Միլիյէթ» (Ապրիլ 5) կը գրէ թէ մայրաքաղաքին այդ վայրին ընտրութիւնը կը նշանակէ թէ «Հայկական լոպին Թիրախին ճիշդ կեդրոնը հարուածած է»։

Կատարուած լրատուութեան մէջտ ընկերացած են արձանին ու զետեղելի վայրին լուսանկարները։ Տրուած են բացումի հանդիսութեան յայտագիրը, մասնակիցներուն անունները, Կոմիտասի մասին ամփոփ տեղեկութիւն։ Ան «Հայ մշակոյթի մեծագոյն երաժիշտներէն» կը համարուի, կ'ըսուի թէ 1915–ին իթթիհատականներու կողմէ ձերբակալուած ու Զանղըրը «տարուած է»։ Ապահեղէն ետք որ կատարուեր է Թուրք յայտնի կին դերասդ Հ. Ի. Ատըվարի ու ԱՄՆ–ու դեսպան Մորկընթաուի միջամտութեան չնորհիւ, դրկուեր է Փարիզ ուր «ապրած է 20 տարի»...։

Ինչ կը վերաբերի հակազդելու կոչերուն որոնք ուղղուած են Թուրքերու, հրատարակուած է բողոքի նամակի օրինակ մը («Հիւրրիյէթ», Ապրիլ 6) ուր կ'ըսուի թէ ցեղասպանութիւն կոչուածը 1915–ին, օսմանեան շրջանին կատարուած արարքներ են, թէ Հայերը եւ Թուրքերը «փոխադարձ կոտորածներ»ու զոհը եղած են, թէ ափսոսալի է որ ռուսեւհայ ուժերու կողմէ բնաջնջուած մէկ միլիոն երեք հարիւր հազար Թուրքերը ամբողջովին մոռցուած են, եւ այլն։ Նամակը կ'աւարտի յատկապէս յուշարձանին արձանագրութիւնէն «Հայերու ցեղասպանութիւն» նշումը ջնջելու պահանջով։ կ'ըսուի տակաւին թէ «հաւատարութեան եւ ճշմարտութեան» մտահոգութեամբ, հարկ է Փարիզի քաղաքապետարանը Թուրք համայնքին ալ արտօնէ յուշարձան մը կանգնել «1915–ի Թուրք զոհերու յիշատակին»։

Բողոքի դիմումներուն համար տրուած են Փարիզի քաղաքապետարանին, Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Արտաքին գործերու նախարարին համացանցի հասցէները։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՎՐԴՈՎԱԾ ՎՐԱՑԵԻԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Ռուսաստանի Խորհրդարանի երեսփոխանները վրդոված են Վրաստան – ԱՄՆ համաձայնութենէն որով կը նախատեսուի ամերիկացի զինուորներու անարգել վրաստան մուտքը, որեւէ պահու։ Այդ մասին նախագիծ մը պատրաստուած է ուր կ'ըսուի թէ նշուած համաձայնութիւնը կը հակասէ Ռուսաստանի ու Վրաստանի միջեւ բարիդրացնութեան եւ գործակցութեան ոգիին։ Առանձին տագնապի պատճառ կը համարուի ամերիկացի զինուորներու իրենց հրամանատարութեան առաջին պահանջով իսկ վրաստան մտնելու, հոն ամերիկեան ռազմական թէքնիք, փոխադրամիջոցներ, բեռներ զետեղելու մասին տրուած իրաւունքը։ Պատրաստուած յայտարարութեան նախագիծը կը չեշտէ թէ համաձայնագիրը շրջանին մէջ լրջօրէն կը խախտէ ուժերու հաւասարակշռութիւնը եւ կը սպառնայ միջազգային ապահովութեան։ Հաւանական է որ նախագիծը Դումային քննարկումին յղուի Ապրիլ 9–ին։

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30-ԱՄԵԱԿԻՆ – 1973, ԱՊՐԻԼ 7

ՅԱԿՈԲ Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

(1890 – 1973)

Ա.

Ժիր մշակ անպարտելի պիտի կոչէին հինները, անպայման հպանցիկ ակնարկ մը նետելէ ետք իսկ իր մահուան 30-ամեակը արձանագրող Յակոբ Ճօլօլեան Սիրունիի դրչի վաստակին վրայ՝ Պոլսէն մինչեւ Պուքրէշ: Ահ ի բերան պիտի մը նային տեսնելով անոր այդ այնքան ճոխ, հասկաթուռ ԲԵՐԲԸ կեդրոնականի զրահեղաններէն, 1905, մինչեւ սիփիւռքեան ծանր կշռող, խոկ ու խոհ պարզող թերթերու, հանդէսներու մէջ: Ինչպէս Հայրենիք (Պոսթըն), Յառաջ, Վէմ (Փարիզ), Բազմավէպ (Վենետիկ), Արագ (եօրեայ Պուքրէշ) եւ, դեռ նոր Արշալոյս, Նաւասարդ, Անի (*) պարբերականներ, Պուքրէշ: Նաեւ Հայաստան՝ Պատմաբանասիրական հանդէս (Երեւան), Էջմիածին (իմա՝ Վաղարշապատ): Շարքը դեռ երկարելի:

Սառնդիւ, պարզել – պարզաբանելու առակ գրչով մը, ան Ոսկեղջիւրի ծովեզրէն մինչեւ Դանուբի ափերը, օրուան կարեւոր հանդէսներուն եւ գլխաւոր թերթերուն մէջ ակներեւ ներկայութիւն մը եղաւ, տառնամեակներ չարունակ: Բանն ու Գեղեցիկը, այսինքն միտքն ու արեւսը իր հուրքին մէջ պահող անոր գրիչը սեւեռեցաւ, թաթաւուն սրտով ու պրպտող միտքով, հայ կեանքը եռեւեփող դրեթէ բոլոր անցուդարձերուն եւ երեւոյթներուն վրայ:

Անծանօթ Ցուռուքքին փնտռտուքն էր, կարծես, զոր ան որոնեց Պոլսոյ «Նաւասարդ»էն (1914) մինչեւ համանուն տարեգրքին մէջ (1923), այս անգամ Պուքրէշ: Ցուռուքքը Գողթնի երգիչներուն, Մեսրոպին եւ Նարեկացիին, Շնորհալիին ու Քուչակին, հասնելու համար մինչեւ Արուեստագէտ Սերունդին, առանց անտեսելու «Ազատամարտ»ի փաղանգը, որուն կրտսեր ներկայացուցիչը դարձաւ անդրմանքի օրերուն մասնաւորաբար:

Աշխատանքի տենդին հետ համընթաց ընթացաւ անոր ձգտումը արդասաւորելու եւ բերրի դարձնելու հայկական հանդն ու անդաստանը, կենսանիւթ աւիշով ներարկելու մեր համեստ այլ սակայն այնքան ինքնատիպ պարտէզը, որպէսզի ճեղքուած նուռի մը նման միշտ ակնայեւ տեսք ունենայ մեր մշակութային դանձատունը:

Փայլի ու վայլելի:

Ասիկա արդէն ձգտումն եղաւ մտաւորական եւ արուեստասէր սերունդի մը, Հիւրրիյէթի օրերէն, 1908-ին, մինչեւ 1914:

Մտաբերեցէք Պոլիսն ու չրջանները այդ օրերուն, առանց մոռնալու նաեւ գաւառը, որ սկսած էր խլրտիլ, թօթափիլ իր վրայ ժանգ կապած փոշին, ի խնդիր հայ հոգիի ու մտքի ժայթքին, արդասաբերութեան: Արդարեւ, կարծես ընդերքին մէջ դարեր չարունակ ինքն իր մէջ եռեւեփող հուրն էր, որ յանկարծ, պահէ առիթի մը ընծայած կարելիութենէն օգտուելով, դուրս կը ժայթքէր խաւարէն՝ նոյն այդ մռայլ գիշերը իր լաւաններուն տակ ծածկելու համար: «Ցեղին ձայն»ը իր լրումին կը հասնէր Վարուժաններով եւ Կոմիտասներով, թուելու համար երկու դարաթիները միայն այն ծաւալուն չարժումին, որ նոր ու թարմ աշխարհ մը կը բանար հայ իրականութեան մէջ, – աշխարհը հայրենի դաշտերուն եւ անդաստաններուն եւ խորխորատներուն, մեծ ու փոքր հոսուն ջուրերուն: Եւ, յոյսերով առլցուն կեանքը, որ կը կենդանացնէ զանոնք:

Հայկական դեղարուեստն էր միեւնոյն առեն, որ իր բոլոր ու լման երեսներով, բեմ, երգ եւ այլք, – ցայտուն կը դառնար իր այնքա՛ն քնարական, այնքա՛ն հարուստ եւ այնքա՛ն զգայուն երանգներով: Եւ, վերջապէս հայ միտքը, որ կը կազմաւորուէր եւ կը ճիւղաւորուէր՝ մտնելով այլ եւ այլ ոլորտներու մէջ:

Այսպէս է, որ արեւմտահայ միտքն ու հոգին անհասելի նուաճումներ ձեռք ձեռքի տուին, դառնալու համար փայլուն, փաղփուն էջեր մեր պատմութեան յայտնապէս նշանակելի մատեանին մէջ:

Բեղուն մտաւորականը որ եղաւ Ց. Ճ. Սիրունի, իր լման մասնակցութիւնը բերաւ այս օրինակելի չարժումին, դառնալով կրտսեր անդամը ստեղծագործ ու տեսլապաշտ սերունդի մը:

Այդ տարիներուն է, որ անոր դրչին հատընտիրները սփռուած կը գտնենք «Աբեւելք»ի, «Բիւզանդիոն»ի, «Սուրհանդակ»ի, «Բիւթանիա»յի եւ այլ օրկան – ներու մէջ, առանց մոռնալու նաեւ անոր կարեւոր մասնակցութիւնը հանդէսներու եւ գրական ձեռնարկներու, ինչպէս «Մեհեան», «Մեղրագետ», «Երկունք», «Շանթ» եւ այլն: Բայց մասնաւորապէս «Ազատամարտ»ի սիւնակներուն մէջ է, որ երկար տաեն երեւաց անոր ստորագրութիւնը իրրեւ թերթին պատասխանատու տնօրէնն ու անոր մբնայուն եւ կարեւոր աշխատակիցը:

«Ազատամարտ»ն ու յետագային «Ճակատամարտ»ը գարձան Սիրունիի ազգային հանդամանքներուն հարազատ թարգմանը: Ահա թէ ինչո՛ւ ան տեւաբար առաջնորդ ունեցաւ եւ դաւանեցաւ Ազատամարտի փաղանգին ազգային գաղափարները, զանոնք իրաւամբ նկատելով գերագոյն խոչընդը մեր ժողովուրդին:

Գրչի արտադրութիւններուն առընթեր, Ց. Ճ. Սիրունի ունեցաւ նաեւ հանրային մշակի մը ազնիւ նկարագիրը, ան որ յարատեւ ճիգով ու օրինակելի նուիրումով մը կը փորձէ սատար հանդիսանալ հանրութեան, այս վերջնոյն առջեւ բանալով ժողովուրդի մը հոգեկան հարստութիւններու եւ մտքի իմացութիւններու լրիւ դանձարանը: Այսպէս է, որ զինք կը գտնենք հանրային այլազան ձեռնարկներու մէջ, ինչպէս, օրինակ, Պոլսոյ հայ բեմը, որուն օժանդակեց Հիւրրիյէթի առաջին օրերէն, ակակեցելով Վահրամ Փափազեանի նախաքայլերուն, հայ թատերական միութիւն մը կազմել փորձելով 1910-ին կամ՝ Ռ. Զարդարեանի եւ Դ. Վարուժանի հետ 1914-ին մաս կազմելով յանձնախումբի մը, որ կը միտէր գործակից կանդնիլ թատերական չարժումին: Զինք կը տեսնենք նաեւ Շ. Փրիմանի կողքին, հայ մարզական կեանքը խթանելու առաջադրութեամբ եւ, վերջապէս, Զ. Եսայեանի, Շ. Միսաքեանի, Գ. Բարսեղեանի եւ Հ. Նաղարեանցի հետ, հրատարակչական գործի մը կազմակերպման համար, 1910-ին:

Այլ սակայն յիշատակելի պիտի մնայ անոր դերը Կեդրոնականի Սանուց Միութեան եւ Կեդրոնականի վերաբացման աշխատանքներուն մէջ, մասնաւորապէս Խաեանի սաներու նախաձեռնութեամբ սարքուած այն գրական ասուլիսները, որոնք մինչեւ այսօր ալ չհաղորդուութեան առարկայ կը դառնան իրենց գերքոյկներով՝ Շանթի, Վարուժանի, Զարդարեանի, Սեթեանի, Սիամանթոյի, Զօհրապի գրական հունձքի քննութեան տեսակէտով:

Հանրային գործունէութեան երկրորդ չրջանը, 1914 – 1918-ի հարկադրական ընդհատումէն ետք, եղաւ նոյնքան կարեւոր: Յիրաւի, իրրեւ, վերապրող մտաւորական, գրագէտներու եւ հանրային գործիչներու հոյլի մը հետ (Օտեան, Զրաքեան, Թէոդիկ, Յովհաննէս Ասպետ, Հ. Արսէն Ղաղիկեան, Շ. Միսաքեան, Ահարոն, Վահրամ Թաթուլ, Յակոբ Տէր – Յակոբեան, Մերուժան Պարսամեան թուելու համար քանի մը անուն միայն) վերակենդանացուց Արեւմտահայութեան չունչը կենարար, զոր մահաբեր եղեռնը փորձած էր ընդմիշտ լռեցնել: Գինովութեան օրեր կը կոչէ մտաւորականը, ակնարկելով այդ օրերուն, քանի որ չորս տարիներու արհաւիրքը ճաշակած եւ եղեռնի անդրմանքը ապրած վերապրողները ականջալուր կ'ըլլային Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան ծնունդին, մանաւանդ «Սեւրի դաշնագիրը, 1920 Օգոստոս 10-ին, եկաւ իր գերագոյն թափին հեռացնել մեր արբեցութիւնը», ինչպէս սկը գրէր առիթով մը, խօսելով Թումանեանի Պոլիս այցելութեան մասին:

Եռեւեփող հայկական Պոլիսը այդ օրերուն, – որ ա՜ւաղ չատ կարճ տեւեց քաղաքական վերիվայրումներու պատճառաւ, – անգամ մը եւս զարթօնքի իսկական սլացք մըն էր որ արձանագրեց մըտաւորական զանազան մարզերէ ներս:

Մամուլ, թատրոն, լսարան եւ այլն, բոլորն ալ ունեցան իրենց սպասարկուները ու նուիրեալները, որոնց չարքին, առաջին դէրքերու վրայ, անպայման կը տեսնենք պայծառ դէմքը Սիրունիի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Այս մէկը ռումաներէն: 1935-1939 եռամսեայ, ութ թիւ: Կարճ ընդհատումէ ետք ընդարձակ տարեգիրք 1941-1943: Սիրունի ասոր միջոցաւ կը ձգտի մեր անցեալն ու մշակոյթը ներկայացնել ռումէն ժողովուրդին: Գլխաւոր աջակից կունենայ պատմագէտ, հայագէտ փրոֆէսէօր Նիքոլայէ Եորգա, ատեն մը վարչապետ Ռումանիոյ:

Ծ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ

ՀԵՏ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ ԽՄԲԱՒՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Իրաքի նախագահ Սատտամ Հիւսէյնի ընդդիմադիրները Լոնտոնի մէջ հանդիպում մը ունեցան՝ քննելու, թէ ինչպիսի՛ Իրաք մը պիտի փորձեն ստեղծել, եթէ Սատտամ տապալի: Հանդիպումը, որուն մասնակցեցան Միացեալ – Նահանգներուն կողմէ ճանչցուած վեց իմբաւորումներ, երեք անգամ չետաձգուած էր Սատտամի կրքոտ, աքսորուած թշնամիներուն միջեւ վիճաբանութիւններու պատճառով: Ստորեւ՝ կարդ մը իրաքեան ընդդիմադիր խմբաւորումներ:

ԻՐԱՔԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՆԿՐԷՍ

Միացեալ – Նահանգներու կողմէ ֆինանսաւորուած Իրաքի Ազգային Գոնկրէսը Սատտամի իշխանութեան ընդդիմացող իրաքեան խմբաւորումներուն վրայ հովանոցի դեր խաղացող կազմակերպութիւն մըն է: Ան հիմնուած է 1992-ին՝ Իրաքէն աքսորուած 300 քաղաքագէտներու, պաշտօնատարներու եւ իսլամ կրօնաւորներու կողմէ: Կազմակերպութիւնը կ'ընդգրկէ աւելի քան 30 քաղաքական խմբակցութիւններ, որոնց չարքին՝ ժողովրդավարական, ազատականներ, աշխարհիկներ, իսլամականներ եւ ֆիւրտեր:

1996-ին Սատտամ իր ուժերը ուղարկեց Քիւրտերու իշխանութեան տակ գտնուող հիւսիսային Իրաք՝ Իրաքի Ազգային Գոնկրէսին ստիպելով, որ չրջանին մէջ իր գրասենեակները փակէ (կարգ մը ազբիւրներու համաձայն, Գոնկրէսը Միացեալ – Նահանգներու օժանդակութեամբ յեղաշրջում մը կը պատրաստէր): Իրաքի մէջ գրեթէ ներկայութիւն չունեցող կազմակերպութեան բախտը դարձեալ բացուեցաւ, երբ Միացեալ – Նահանգներու նախագահ Ճորճ Պուշ Ցունուար 2001-ին իշխանութեան գալէ ետք խոստացաւ 97 միլիոն տոլար տրամադրել կազմակերպութեան՝ Սատտամի դէմ անոր գործողութիւնները ֆինանսաւորելու համար:

Իրաքի Ազգային Գոնկրէսի ղեկավարն է դրամատան նախկին պաշտօնեայ, Լոնտոն բնակող Ահմէտ Չալապի, որ բոլոր ընդդիմադիր ղեկավարներուն զօրակցութիւնը չի վայելեր: Սակայն կ'ըսուի, որ ան զօրաւոր բարեկամներ ունի Փենթակոնին եւ Գոնկրէսին մէջ: Ընդդիմութեան մէջ Չալապիի քաղաքական հմտնակն մրցակիցը, «Զօրսերու խումբ»ն է, դաշնակցութիւն մը, որ կը բաղկանայ հիւսիսային Իրաքի վրայ իշխող քրտական երկու կուսակցութիւններէն, Իրաքի Իսլամական Ցեղափոխութեան Գերագոյն Խորհուրդէն եւ Սատտամի Պասս կուսակցութենէն նախկին անդամներէ:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութիւնը, որ հիմնուած է 1946-ին, Մուսթաֆա Պարզանիի կողմէ, Իրաքեան ամէնէն հին ընդդիմադիր խմբաւորումներէն է: Իրաքի չորս միլիոն քիւրտերուն յատկեալ ազատութիւն պահանջելով՝ կուսակցութիւնը տասնամեակներով պատատի դէմ պարբերաբար պարտած է: Պարզանիի զաւակը՝ Մասուտ, որ այժմ 55 տարեկան, իր հօր մահէն ետք, 1979-ին ստանձնեց կուսակցութեան ղեկավարութիւնը: Տարուան սկիզբը կուսակցութիւնը ներկայացուց սահմանադրական նախագիծ մը՝ Քիւրտերուն ինքնավարութիւն երաչխաւորող դաշնակցային Իրաքի մը համար: 1991-ին Ծոլի պատերազմէն ի վեր կուսակցութիւնը մրցակից Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութեան հետ ստանձնած էր հիւսիսային Իրաքի իշխանութիւնը: Սակայն այս երկու հատաքականութիւններուն միջեւ բախումները 1996-ին Իրաքի կողմէ արիւնալի ներխուժումի մը ճամբայ բացին:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութիւնը հիմնուած է Դամասկոսի մէջ, 1975-ին, 1974 – 1975-ի քրտական յեղափոխութեան ձախողութենէն ետք, ձգալ Թալապանիի կողմէ: Միութիւնը կը յայտնէ թէ ինք կը պայքարի Միացեալ եւ ժողովրդավար Իրաքի մը սահմաններէն ներս քիւրտ ժողովուրդին ինքնորոշման իրաւունքին համար: 69-ամեայ Թալապանին լաւ յարաբերութիւններ ունի Իրանի եւ Սաուտի Արաբիոյ հետ: Ան նաեւ յաճախ տեսակցութիւններ կ'ունենայ ամերիկացի եւ թուրք պաշտօնատարներու հետ: Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւնը եւ Քիւրտիստանի ժողովրդավար Կուսակցութիւնը հիւսիսային Իրաքի մէջ ենթադրաբար առնուազն 40 հազար զինուորներ ունին, որոնք պաշտպանուած են ամերիկեան-անգլիական թռիչքէ արգիլեալ գօտիին չնորհիւ:

ԻՐԱՔԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Խորհուրդին ղեկավարն է Իրան հաստատուած Այաթոլա Մոհամէտ Պաքիր Ալ – Հաքիմ, որուն հայրը՝ հանգուցեալ Մեծն Այաթոլա Մուհսին Ալ – Հաքիմ, 1955 – 1970 աշխարհի իսլամ չիաներուն հոգեւոր առաջնորդն էր: Խորհուրդը, որ Իրաքի Ազգային Գոնկրէսին մէջ իր անդամակցութիւնը սառեցուցած է, ունի 70 հոգինոց յանձնախումբ մը: Յանձնախումբը կը բաղկանայ իսլամական վեց խումբերէ եւ Իրաքի իշխող չիի համայնքէն ուլեմաներէ:

Խմբաւորումը ունի քանի մը հազար զինուորներ՝ (Ճանչցուած՝ իրրեւ Պադր Ջոկատ), որոնք տարածուած են Իրաք-Իրան սահմանին հարաւակողմը: Ան պետական չրջանակներու մէջ արաբական ամէնէն աչքոյժ յեղափոխական խմբաւորումներէն է, բայց իր «տարածելու եւ փախչելու» մարտավարութիւնը չատ քիչ ազդեցութիւն ունեցած է:

ԻՐԱՔԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

Բրիտանիա ուսած Ղազարան Այատ Ալլաուի, որ 1970-ական թուականներուն վերջերը լքած էր Իրաքի մէջ իշխող Պաաս Կուսակցութիւնը, 1990-ին հիմնեց Իրաքի Ազգային Համախմբումը՝ Քուէյթի եւ Սաուտի Արաբիոյ զօրակցութեամբ: Քրտական չրջաններու, Սուրիոյ եւ Յորդանանի մէջ թափառելէ ետք, Ալլաուի, որ Ուաշինկթընի հետ լաւ յարաբերութիւններ ունի, հաստատուեցաւ Լոնտոն: Ան կ'ըսէ, թէ Իրաքի կողմէ քանի մը մահափորձերու ենթարկուած է: Համախմբումին մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ ռազմական եւ հետախուզական ծառայութիւններէ հեռացածներէ եւ կը պատկանի «Զօրսերու խումբին»:

ԻՐԱՔԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Միութիւնը կը բաղկանայ նախկին

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Լոնտոնի արաբական «Ալ Հայաթ» թերթը հրատարակած է իրաքցի զրագիտուհի մը նամակը որ կը թարգմանէ պատերազմին անդունդին մէջ վերապրելու կնոջին ու մահուան ոտաստանին անկարելի համակեցութիւնը:

Պատերազմին պատրաստութիւնը իրեն կը յիշեցնէ ձոր տարուան նախորդած աշնանը. սակայն, պատերազմը տօնական տրամադրութիւններու ժամանակ մը չէ: կը պատրաստուին, սկսելով ջուր ամբարելէ. չեն մոռցած որ 1991–ի պատերազմին մարդիկ ստիպուած եղած են իրենց հատածները դեռին եզերքը լուալու. նոյնիսկ դեռին ջուրը խմելու:

Անշուշտ պէտք է ուտելիք ալ ամբարել. բայց ի՞նչ: Վերջին պատերազմին լեցուցած են բոլոր սառնարանները, բայց չեն մոռցած էլեկտրական հոսանքին խափանումի կարելիութեան մասին: Ու երբ հոսանքը խզուած է, բոլոր սառած անշնդեղները անպործածելի եղած են: Ու իրենք պատրաստուած են հրաժարելու իրենց վերապրումին համար ամէնէն թանկագին նկատուած այդ ապրանքներէն: «Մահը հարց չէ ինքնասպան. ամէն մարդ կը մեռնի: Բայց անօթութիւնը, ծարա՛ւն են մահ»:

Այս անգամ յոյս չեն կապեր էլեկտրականութեան: Ոչ ոք կ'ուզէ երկրորդ անգամ նոյն փորձառութիւնը ապրիլ:

80–ամեայ ծերուկ կին մը որ չուկայէն կը վերադառնայ, ամէնէն սովորական բանի մը պէս հարց կու տայ իրենց թէ ինչ գնած են պատերազմին համար: Ապա, կ'ըսէ թէ ինք ջուրով լեցուցած է ան բոլոր ամաններըը, չիչերը: Շատեր հոր փորած են: Կրակի գինով կը ծախուին ջրհան մեքենաները:

Անկէ անդին, ամէն մարդ գնումներու եռեւէ է: Կը գնէ, ինչ որ գտնէ: Ցատկապէս այն անընդեղէնները որոնք տուփով են, չոր, կրնան պահուիլ առանց ուժանիւթի անհրաժեշտութեան ու կըրնան եփուիլ առանց ջուրի մեծ քանակութիւն պահանջելու:

«Շիչերն ու ջուրի ամանները կը չարեմ. խղճալի է ունեցածս: Այդքանով պէտք է դէմ դնեմ աչխարհամարտի մը որ ծագեցաւ երրորդ հազարամեակին երրորդ տարին: Կը մտածեմ դեղերու մասին. հապա՞ վիրաբուժական գործողութիւն մը եթէ հարկ ըլլայ, արկած մը պատահի՞, հիւանդ ըլա՞նք: Մահն ալ ի վերջոյ արկած մը չէ՞ որ կը պատահի ապրողներուն...: Պիտի վերապրինք, պիտի վերապրինք» կը զրէ զրագիտուհին: Ու կը չարունակէ.

«Բայց ոչ ոք կը մտածէ որպէս կեանք գալքին մասին. անիկա ոչ կեանքը, ոչ ալ մահը պիտի ըլլայ: Պատերազմի ընթացքին մարդուն ըրածը ապրիլ չէ, այլ՝ մահուան սպասել: Կեանքին ու մահուան իիջեւ տեղ մը գտնուիլ: Մտասեւեռումներս, յաճախանքներս, ջուրով լեցուած ամաններս, քարիւղի լամբարներս, ամէն բան կը ծաղրէ զիս: Անոնք ինծի մատնացոյց կ'ընեն լրատու բոլոր էջերը որոնք նոր ժամադրութիւններու մասին կը խօսին, այնքա՜ն որոշակի ոճով, վստանլներու ստորդ հեռանկարով որ կարծէք քանդումի մը խոստումը ըլլային»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԱՏՏԱՄԷՆ ԵՏՔ

Սատտամը տապալելէ ետք, Ամերիկացիները պիտի ուզեն իրենց հակակշռին տակ առնել նաւթահորերը. նոյնիսկ անոնք, որոնք կը չահագործուին ռուսական ընկերութիւններու կողմէ: Նման պարագայի մը մէջ, իմնչ պիտի ըլլայ Կրեմլինի դիրքը, հարց կու տայ ռուսական մամուլի ծանօթ անուններէն «Նովոյէ Վրեմյա» թերթը: Ապա, անկարելի չի նկատեր որ Մոսկուան արդէն որոշ բանակցութիւններ վարած ըլլայ Ուաշինկթընի հետ, իրաքի վերակազմակերպումին մասին: Նոյնիսկ կարելի կը գտնէ որ դաշնի համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլայ կողմերուն միջեւ, հակամարտութեան գօտիին վրայ ռուսական զօրք ունենալու մասին: Արդէն, կ'ըսէ թերթը, Ուաշինկթընի չահուն կը ծառայէ Իրաքի մէջ հսկողութեան համար ռուսական, կամ ռուսեւսուրիական զօրք ունենալ, քանի որ Իրաքցիները պիրենք աւելի դիւրութեամբ կ'ընդունին քան Ամերիկացիները:

Ռուսաստանի դիրքը յայտնի է պատերազմի չրջանին. ռուսական ոչ մէկ զօրք կռիւներուն պիտի մասնակցի. սակայն, Մոսկուա ոչ մէկ յայտարարութիւն ըրած է յետպատերազմեան իր հեռանկարներուն մասին:

Մինչդեռ, Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան համաձայն, Սեւ ծովու նաւատորմիղն բազմաթիւ նաւեր պատրաստ են Հնդկական ովկիանոս ուղղուելու, հոն յետխորհրդային կարեւորագոյն ռազմավարձերուն մասնակցելու համար. եւ այդ ռազմավարձերը դլխաւորապէս պիտի վերաբերին ցամաքահանումի: Այդ նաւերուն չարքին են ուղղաթիռակիր մը եւ հրասայլեր փոխադրող ուրիշ մը: Մեկնելով այս տուեալներէն, թերթը անկարելի չի նկատեր որ Մոսկուա փոքր զօրաբաժիններ կը պատրաստէ ցամաքային գործողութիւններու համար: Փոքր, այլ բաւարար՝ հսկողութեան տակ պահելու համար կարեւոր կարդ մը կէտեր, ինչպէս՝ նաւթահորեր, օդակայաններ, ինչպէս եղած էր Փոսովոյի պարագային. հոն ռուս վայրէջուներու խումբ մը ՕԹԱՆ–ի ուժերէն առաջ ձեռք անցուցած էր օդակայաններու հսկակշիռը:

Ռուսաստանի Պաշտպանութեան Նախարարութեան համաձայն, Սեւ ծովու նաւատորմիղն բազմաթիւ նաւեր պատրաստ են Հնդկական ովկիանոս ուղղուելու, հոն յետխորհրդային կարեւորագոյն ռազմավարձերուն մասնակցելու համար. եւ այդ ռազմավարձերը դլխաւորապէս պիտի վերաբերին ցամաքահանումի: Այդ նաւերուն չարքին են ուղղաթիռակիր մը եւ հրասայլեր փոխադրող ուրիշ մը: Մեկնելով այս տուեալներէն, թերթը անկարելի չի նկատեր որ Մոսկուա փոքր զօրաբաժիններ կը պատրաստէ ցամաքային գործողութիւններու համար: Փոքր, այլ բաւարար՝ հսկողութեան տակ պահելու համար կարեւոր կարդ մը կէտեր, ինչպէս՝ նաւթահորեր, օդակայաններ, ինչպէս եղած էր Փոսովոյի պարագային. հոն ռուս վայրէջուներու խումբ մը ՕԹԱՆ–ի ուժերէն առաջ ձեռք անցուցած էր օդակայաններու հսկակշիռը:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Լոնտոնի արաբական «Ալ Հայաթ» թերթը հրատարակած է իրաքցի զրագիտուհի մը նամակը որ կը թարգմանէ պատերազմին անդունդին մէջ վերապրելու կնոջին ու մահուան ոտաստանին անկարելի համակեցութիւնը:

Պատերազմին պատրաստութիւնը իրեն կը յիշեցնէ ձոր տարուան նախորդած աշնանը. սակայն, պատերազմը տօնական տրամադրութիւններու ժամանակ մը չէ: կը պատրաստուին, սկսելով ջուր ամբարելէ. չեն մոռցած որ 1991–ի պատերազմին մարդիկ ստիպուած եղած են իրենց հատածները դեռին եզերքը լուալու. նոյնիսկ դեռին ջուրը խմելու:

Անշուշտ պէտք է ուտելիք ալ ամբարել. բայց ի՞նչ: Վերջին պատերազմին լեցուցած են բոլոր սառնարանները, բայց չեն մոռցած էլեկտրական հոսանքին խափանումի կարելիութեան մասին: Ու երբ հոսանքը խզուած է, բոլոր սառած անշնդեղները անպործածելի եղած են: Ու իրենք պատրաստուած են հրաժարելու իրենց վերապրումին համար ամէնէն թանկագին նկատուած այդ ապրանքներէն: «Մահը հարց չէ ինքնասպան. ամէն մարդ կը մեռնի: Բայց անօթութիւնը, ծարա՛ւն են մահ»:

Այս անգամ յոյս չեն կապեր էլեկտրականութեան: Ոչ ոք կ'ուզէ երկրորդ անգամ նոյն փորձառութիւնը ապրիլ:

80–ամեայ ծերուկ կին մը որ չուկայէն կը վերադառնայ, ամէնէն սովորական բանի մը պէս հարց կու տայ իրենց թէ ինչ գնած են պատերազմին համար: Ապա, կ'ըսէ թէ ինք ջուրով լեցուցած է ան բոլոր ամաններըը, չիչերը: Շատեր հոր փորած են: Կրակի գինով կը ծախուին ջրհան մեքենաները:

Անկէ անդին, ամէն մարդ գնումներու եռեւէ է: Կը գնէ, ինչ որ գտնէ: Ցատկապէս այն անընդեղէնները որոնք տուփով են, չոր, կրնան պահուիլ առանց ուժանիւթի անհրաժեշտութեան ու կըրնան եփուիլ առանց ջուրի մեծ քանակութիւն պահանջելու:

«Շիչերն ու ջուրի ամանները կը չարեմ. խղճալի է ունեցածս: Այդքանով պէտք է դէմ դնեմ աչխարհամարտի մը որ ծագեցաւ երրորդ հազարամեակին երրորդ տարին: Կը մտածեմ դեղերու մասին. հապա՞ վիրաբուժական գործողութիւն մը եթէ հարկ ըլլայ, արկած մը պատահի՞, հիւանդ ըլա՞նք: Մահն ալ ի վերջոյ արկած մը չէ՞ որ կը պատահի ապրողներուն...: Պիտի վերապրինք, պիտի վերապրինք» կը զրէ զրագիտուհին: Ու կը չարունակէ.

«Բայց ոչ ոք կը մտածէ որպէս կեանք գալքին մասին. անիկա ոչ կեանքը, ոչ ալ մահը պիտի ըլլայ: Պատերազմի ընթացքին մարդուն ըրածը ապրիլ չէ, այլ՝ մահուան սպասել: Կեանքին ու մահուան միջեւ տեղ մը գտնուիլ: Մտասեւեռումներս, յաճախանքներս, ջուրով լեցուցած ամաններս, քարիւղի լամբարներս, ամէն բան կը ծաղրէ զիս: Անոնք ինծի մատնացոյց կ'ընեն լրատու բոլոր էջերը որոնք նոր ժամադրութիւններու մասին կը խօսին, այնքա՜ն որոշակի ոճով, վստանլներու ստորդ հեռանկարով որ կարծէք քանդումի մը խոստումը ըլլային»:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Լոնտոնի արաբական «Ալ Հայաթ» թերթը հրատարակած է իրաքցի զրագիտուհի մը նամակը որ կը թարգմանէ պատերազմին անդունդին մէջ վերապրելու կնոջին ու մահուան ոտաստանին անկարելի համակեցութիւնը:

Պատերազմին պատրաստութիւնը իրեն կը յիշեցնէ ձոր տարուան նախորդած աշնանը. սակայն, պատերազմը տօնական տրամադրութիւններու ժամանակ մը չէ: կը պատրաստուին, սկսելով ջուր ամբարելէ. չեն մոռցած որ 1991–ի պատերազմին մարդիկ ստիպուած եղած են իրենց հատածները դեռին եզերքը լուալու. նոյնիսկ դեռին ջուրը խմելու:

Անշուշտ պէտք է ուտելիք ալ ամբարել. բայց ի՞նչ: Վերջին պատերազմին լեցուցած են բոլոր սառնարանները, բայց չեն մոռցած էլեկտրական հոսանքին խափանումի կարելիութեան մասին: Ու երբ հոսանքը խզուած է, բոլոր սառած անշնդեղները անպործածելի եղած են: Ու իրենք պատրաստուած են հրաժարելու իրենց վերապրումին համար ամէնէն թանկագին նկատուած այդ ապրանքներէն: «Մահը հարց չէ ինքնասպան. ամէն մարդ կը մեռնի: Բայց անօթութիւնը, ծարա՛ւն են մահ»:

Այս անգամ յոյս չեն կապեր էլեկտրականութեան: Ոչ ոք կ'ուզէ երկրորդ անգամ նոյն փորձառութիւնը ապրիլ:

80–ամեայ ծերուկ կին մը որ չուկայէն կը վերադառնայ, ամէնէն սովորական բանի մը պէս հարց կու տայ իրենց թէ ինչ գնած են պատերազմին համար: Ապա, կ'ըսէ թէ ինք ջուրով լեցուցած է ան բոլոր ամաններըը, չիչերը: Շատեր հոր փորած են: Կրակի գինով կը ծախուին ջրհան մեքենաները:

Անկէ անդին, ամէն մարդ գնումներու եռեւէ է: Կը գնէ, ինչ որ գտնէ: Ցատկապէս այն անընդեղէնները որոնք տուփով են, չոր, կրնան պահուիլ առանց ուժանիւթի անհրաժեշտութեան ու կըրնան եփուիլ առանց ջուրի մեծ քանակութիւն պահանջելու:

«Շիչերն ու ջուրի ամանները կը չարեմ. խղճալի է ունեցածս: Այդքանով պէտք է դէմ դնեմ աչխարհամարտի մը որ ծագեցաւ երրորդ հազարամեակին երրորդ տարին: Կը մտածեմ դեղերու մասին. հապա՞ վիրաբուժական գործողութիւն մը եթէ հարկ ըլլայ, արկած մը պատահի՞, հիւանդ ըլա՞նք: Մահն ալ ի վերջոյ արկած մը չէ՞ որ կը պատահի ապրողներուն...: Պիտի վերապրինք, պիտի վերապրինք» կը զրէ զրագիտուհին: Ու կը չարունակէ.

«Բայց ոչ ոք կը մտածէ որպէս կեանք գալքին մասին. անիկա ոչ կեանքը, ոչ ալ մահը պիտի ըլլայ: Պատերազմի ընթացքին մարդուն ըրածը ապրիլ չէ, այլ՝ մահուան սպասել: Կեանքին ու մահուան միջեւ տեղ մը գտնուիլ: Մտասեւեռումներս, յաճախանքներս, ջուրով լեցուցած ամաններս, քարիւղի լամբարներս, ամէն բան կը ծաղրէ զիս: Անոնք ինծի մատնացոյց կ'ընեն լրատու բոլոր էջերը որոնք նոր ժամադրութիւններու մասին կը խօսին, այնքա՜ն որոշակի ոճով, վստանլներու ստորդ հեռանկարով որ կարծէք քանդումի մը խոստումը ըլլային»:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԱՂԱՆԴ, ՋԱՏԻԿ ՄԷԿ ՇԱՊԻԿՈՎ

«Բարեւ արեւ» հրատարակչականէն պատանեկան զոյդ հատորիկները լոյս տեսած են, նոյն կողքին տակ: «Կաղանդ» (*) ընդհանուր խորագրին տակ զետեղուած այդ հատորներուն առաջինը Կաղանդին, Կաղանդ պապուկին նուիրուած է, երկրորդը՝ Չաուկին որուն հաւկիթները Զատիկը կը բերեն: Այս անգամ եւս պատմող – հեղինակն է Անահիտ Սարդիսեան որուն դժուար է որոշել, նոյնիսկ չափահասին համար, թէ պատո՞ւն է աւելի տպաւորիչը, թէ դիւտարար նըկարազարդումը: Եթէ Կաղանդին համար քիչ մը յապաղած է հրատարակութիւնը, ճիշդ ժամանակին կը հասնի Զատիկին նախորդող այս չրջանին: Ու ո՞ր մանուկը մէկ քարով երկու թռչուն որսալու պէս պիտի մերժէր գոյնզգոյն հաւկիթներուն պատմութեան հետ Կաղանդ պապային ալ ունենալ:

Գունաւոր, չատ ճաշակաւոր նկարազարդումը, որակաւոր հրատարակութիւնը չեն մխայն որ Կաղանդ – Զատիկ այս զոյդին արժանիքը կը կազմեն: Ան, ինչպէս նախորդները, ունի խոտասալիկ մըն ալ ուր արձանագրուած են պատմութիւնները, Հայկ Սարդիսեանի յօրինումով – Հուրի Տօրա Աբարդեանի ձայնով:

Հրատարակութիւնը գովելի ու նչելի է յատկապէս անով որ ամբողջովին իրագործուած է այս կարգի միջազգային լաւագոյն օրինակներու մակարդակը. բան մը որ այնքան ալ տարածուած չէ մեր իրականութեան մէջ, երբ տակաւին նոյնիսկ արեւմուտքի ամէնէն լուսաւոր կեդրոններէն, Տէր Թողիկը փնտռել սըտղ իրը թէ պատանեկան հրատարակութիւններ կը հասնին:

Անահիտ Սարդիսեան Դպրոցասէրի, Մկնիկի, նաեւ ներկայիս Արմատի մէջ ծաւալած գործունէութեամբ մանկավարժական մեր դաշտին ծանօթ ու գնահատուած անուններէն է որ ջուր խմելու պարզութեամբ հայերէնին, անով ստեղծուած խաղին ու երգին, հանելուկին, պատմութեան կը կապէ երախան: Իր հրատարակութիւնները նոյն բանը կ'ընեն հայերէնի տառերուն, գրութեան ճամբով: Այդ հրատարակութիւնները նաեւ լաւագոյն առաջին ընկերիններն կրնան ըլլալ վաղուան ճաչակի տէր, դիտակից ընթերցողին գրագարանին. անոր որ այսօրուան 7 – 8 տարեկան մանչուկը, կամ աղջիկն է:

Ինչ կը վերաբերի տկար, քննադատելի կողմին, այն է որ «Բարե՛ւ արեւ»ը ժամանակի լայն ընդմիջումներով կը յայտնուի, մինչ այսօրուան տղաքը այնքա՛ն չուտ կը մեծնան...:

(*) «Կաղանդ» – գին 18 Եւրօ
e-mail : parev.arev@libertysurf.fr

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

18

Ամէն օր, մեր սովորական պտոյտին գացած ժամանակ կամ վերադարձին, կը մտնէի կանացի սպիտակեղէններ ծախող խանութները եւ կը հարցնէի թէ՝ սեղնագործող մէկու մը համար գործ չունի՞ն:

Միշտ մերժում կը ստանայի: Ուէին պէտք եղածը:

Օր մը, վերջապէս, խանութպանուհի մը առաջարկեց ինձ թաչկինակներու վրայ սկզբնատառեր սեղնագործել: Ուախասութեամբ ընդունեցի, բայց թաչկինակները տուն կարենալ տանելու համար, անոնց փոխարժէքը պէտք է վճարէի, յետոյ եւս առանալու պայմանով:

Կինը չէր ճանչնար զիս, հետեւաբար չէր կրնար ինձ վստահիլ եւ ապրանք տալ:

Հաւանութեան չարժում մը ըրի եւ պայուսակս բացի: Իոլոր ունեցածս քով քովի բերի եւ յուսահատութեամբ տեսայ, որ չունիմ կնկան ուղածը, կրկին ու կրկին փնտռեցի. չունի՛մ, չունի՛մ... Մեծ դուռար մը չէր խանութպանուհիին ուզած դրամը եւ ես կը կարծէի ունենալ այդքանը (ես միշտ չեմ գիտցած թէ որքան դրամ ունիմ), բայց պէտք է խոստովանիմ, որ չունէի այդ չնչին գումարն իսկ:

Կինը քովս կանչեց՝ ուշադրութեամբ կը հետեւէր փնտռտումներուս: Նկատելով ոսկեպատ ինքնահոս գրիչս՝ ըսաւ անտարբեր ձայնով մը.

– Հոգ չէ՛, եթէ ձեր վրայ հիմա այդ գումարը չկայ, ձեր ինքնահոս գրիչը պահ տուէք ինձ, մինչեւ որ գումարը տաք:

Երախտագիտութեամբ նայեցայ իրեն եւ գրիչս տուի:

Ինձ տրուած թաչկինակները նուրբ, գրեթէ թափանցիկ կերպասէ չինուած մանրանկար եւ ձեռագործով եզերուած քառակուսի կտորներ էին, որոնց վրայ, անկիւնը սկզբնատառեր պիտի ասեղնագործէի: Երբեք չէի երած այդ տեսակ գործ մը: Ամբողջ օրը անցուցի իմ ունեցած զանազան կտորներուս վրայ վարժութիւններ ընելով, մինչեւ որ յաջողեցայ քիչ շատ ներկայանալի գիր մը կարել: Գործը շատ շատ էր: Ամբողջ դիշեր աչխատեցայ եւ յաջորդ օրը, որոշուած ժամէն առաջ, տարի թաչկինակները յանձնեցի:

Վարձատրուած առաջին ախատութիւնս էր այդ:

Խանութպանուհին գոհ մնացած ըլլալու երեւոյթ չունէր բնաւ: Ցօնքերը կիտած՝ կարած դիրերս կը քննէր ու դըլուխը կը շարժէր, կարծես հարցում մը դրուած ըլլար այդ փոքրիկ կտորներուն վրայ, որոնց «ո՛չ» կը պատասխանէր:

«Ա՛լ ինծի գործ չպիտի տայ», կը մտածէի անձկութեամբ, կնկան թթուած դէմքին նայելով:

Սխալած էի: Տասներկու թաչկինակի տեղ կրկինը տուաւ յաջորդ իրիկունը յանձնելու պայմանաւ:

Ցետոյ լմացայ, որ որոշուած գնէն շատ աւելի պակաս կը վճարէր ինձ եւ հաւանական է որ այդ ղժդոհ արտայայտութիւնը կ'առնէր պարզապէս աւելի վճարում ուզելու համարձակութիւն չտալու համար ինձ:

Ես չէի մտածեր իսկ այդ մասին: Սառաջին անգամն էր, որ ես իմ աչխատանքովս պիտի ապրէի ու ապրեցնէի իմ տըղաս: Այդ նոր եւ հաճելի զգացում մըն էր ինձ համար:

Անգամ մը համարձակեցայ խանութպանուհին յիչեցնել պահ տուած ինքնահոս գրիչիս մասին՝ խնդրելով, որ ինձ վճարուածէն մաս մը վար դնէ եւ վերադարձնէ գրիչս:

– Հոս չէ՛, – ըսաւ, – կարծեմ տունտարի, լաւ չեմ յիչեր ուր դրի... Գործ կու տամ, կ'ապրիք, բաւակա՞ն չէ, ա՛լ ի՞նչ կ'ուզէք:

Ան այնպիսի անձախորժ տպաւորութիւն մը առաւ այս խօսքերը ըսած ժամանակ, որ ես այլեւս երբե՛ք չհամարձակեցայ խօսիլ գրչիս մասին:

Իրաւունք ունէր: Գրեթէ տեւական գործ մը ունէի, իսկ գրի՞չը... է՛հ, այո՛, գրիչը ի՞նչ պիտի ընէի: Այդ տեսակ առարկաները, –կեանքի այլ հաճելի իրերուն հետ, ա՛լ միմիայն ուրիշներու համար էին:

Ինձ հետեւող գաղանի ոստիկանները չարունակ կը փոխուէին: Այս վերջինը տարիքոտ մարդ մըն էր, որ ճանճրացած, մինչեւ անգամ վիրաւորուած երեւոյթ մը ունէր, ինձ նման աննչան մէկու մը վրայ հսկելու պաչտօն ստանալուն համար: Թերեւս կը սխալէի, բայց ինձ կը թուէր, որ այդ ծերունին ոչ միայն դաժան երեւոյթ չունէր, այլ մինչեւ անգամ կարեկցութեամբ կը նայէր ինձ:

Անոր դէմքը ուրախ արտայայտութիւն կ'առնէր միայն, երբ մենք կ'ուղղուէինք դէպի Նչան Թաչի քարերը, ուրկէ ծովը կ'երեւար: Ծերունին կը նստէր ծովա – հայեաց սրճարանը ու աչքերը կիսախուփ՝ երազելով, նիրհելով՝ կը ծխէր իր նարկիլէն: Ան այդ վայրկեաններուն հաւանաբար կը մոռնար ոչ միայն մեր ներկայութիւնը, այլ եւ իր գոյութիւնը, աչխարհը: Դէմքը կ'առնէր բութ եւ գոհունակ երեւոյթ մը:

Ամէն օր այդ ուրախ առիթը կու տայի իրեն: Ամառնային գեղեցիկ օրերը իրենց կը յաջորդէին՝ գիս եւ տղաս երկար ժամերով դուրսը, բաց օդին պահելով:

*
**

Օր մը, երբ տղուս քով նստած կ'սեղնագործէի, նայուածքս ինկաւ երեք – չորս տարեկան աղջնակի մը վրայ, որ խաղացող փոքրիկներէն քիչ մը հեռու կեցած՝ անոնց խաղերը կը դիտէր: Երբեմն կը մօտենար եւ կը փորձէր մաս – նակցիլ խաղերուն, բայց ամէն անգամ տղաքը գինքը կը հեռացնէին մեղմիկ, երբ թրքուհիներէն մին, նստած տեղէն ելաւ եւ մօտեցաւ փոքրիկներուն:

Ան դուրգուրանքով չոյեց աղջնակը եւ խաղացող տղաքը յանդիմանեց, որ իրենց խաղին մասնակից չէին ըներ փոքրիկ աղջիկը:

(Շար. 67)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ալիս Ասլանեան, զաւակները ու թոռները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ձաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԷՄԻԼ ԱՍԼԱՆԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

***

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՉԱՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլլէյ լը Պէլլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէնի կայանի Ճուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին։

Դիմել՝ Մառի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար։

(Շար. ա. էջէն)

գործընկերներուն որ պայքարին Իրաքի պատերազմին դէմ։ Անոնք մտահոգութիւն յայտնած են մարտերուն գործածուած ծանր զէնքերուն բնապահական հետեւանքներուն, ահաբեկչական հաւանական արարքներու մասին։

Գիտութեան ու մշակոյթի հայ գործիչներու «Վերնատուն» մշութեան նախագիծը յղուած է յատկապէս չարժանկարի ծանօթ արուեստագէտ Ս. Շեփլպէրկի, Հ. Քիսինճըրի։

***

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՀԱՆՐԱՀԱՒԱՔՆԵՐԸ

Ընդդիմութեան հերթական հանդրահաւաքը տեղի ունեցած է Ապրիլ 4–ին, Մատենադարանի հրապարակին վրայ։ Ելոյթ ունեցած են «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան քաղաքական խորհուրդի ղեկավար Ալ. Բազէեան, նոյն կուսակցութեան նախագահ Ա. Սարգսեան, ժողովրդական կուսակցութեան նախագահ Ս. Դեմիրճեան։ Բոլորն ալ անդրադարձած են այս վերջինին կողմէ Սահմանադրական դատարան կատարուած ծանօթ դիմումին ու երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութեան։ Հանրահաւաքին կազմակերպիչները հրապարակած են Սահմանադրական դատարանին ուղղուած ուղերձ մը։

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 12

ՀԱՄ. օր. Մեծի Պահոց

Ճիշտակ Ղազարու յարութեան ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐԱԿԱՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի։

ՓԱՂԿԱՋԱՐԴ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ԲՀՆՑ. ՊԱԼԸԴԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16–ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10·30–ին։
Դռնբացէք ժամը 17–ին։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ
ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ԾԱՂԿԱՁԱՐԴ
կիրակի, Ապրիլ 13

Ժամը 11–ին Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Ցետ պատարագի, Ոստերու օրհնութիւն եւ Անդաստան։
Ժամը 13–ին ճաշ ժողովրդապետութեան սրահին մէջ։
Ժամը 16–ին Դռնբացի արարողութիւն։

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ա. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Իրլանդինի հետեւեալ նուէրները։ –

Օհանեան ընտանիք 10, Տէր եւ Տիկին Ռ. Շիրվանեան 15, Տիկին Մարիամ Թոռուն 30, Տիկին Մարի Այվազեան 60, Տէր եւ Տիկին Ալեքսանար Ֆալք 30, Տէր եւ Տիկին Մանուէլ Հէլվաճեան 50, Տէր եւ Տիկին Ենովք Հազվարդեան 20, Տիկին Վարդուհի Շիրինեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Վասիլեան 15, Մէղրուպլեան ընտանիք 20, Տիկին Սեդա Պահարեան 50, Օր. Սոնա Գասպմեան 30, Տէր եւ Տիկին Մնարէ Գոստոկլուեան 30, Պր. Թորգոմ Պամամճեան 31, Տէր եւ Տիկին Ց. Ֆիրէնկիւլեան 40, Տիկին Լիւսէթ Պօղոսեան 15, Տիկին Ռիթա Նազարեան 60, Տիկին Մարի – Սոֆի Սարաֆեան 30, Տէր եւ Տիկին Պէռնար Սայրին 16, Տէր եւ Տիկին Սերժ Գարապօղոսեան 77, Տիկին Անի Պէքար 50, Տէր եւ Տիկին Լօրան Ֆորթիւն 200, Տիկին Մատլէն Գուլումճեան 15, Տէր եւ Տիկին Վիքէն Թնճուկեան 30, Պր. Ալեքսանար Ակորոֆ 25, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Եղիսեան 65, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սարի 45, Պր. Առաքել Առաքելեան 50, Տիկին Ռոզ Ալեքսանեան 100, Տիկին Էմէ Պէտէրեան 20, Տէր եւ Տիկին Անարէ Գրիգորեան 150, Զատէյեան ընտանիք 20, Տիկին Մարի Վէզնէեան 15, Տիկին Ն. Զիլինկիրեան – Գորնավէն 40, Տէր եւ Տիկին Գասպար Պալեան 100, Տիկին Ռ. Սրմաքէչեան 100, Տիկին Ժանէթ Բժըշկեան 100, Տէր եւ Տիկին Սերժ Պաղտոյեան 50, Պր. Յակոբիկ Գասուքճեան 50, Տէր եւ Տիկին Արամ Ֆրէնկեան 200, Տիկին Մարիամ Գանթարճեան 40, Օր. Ա. Խաչատուրեան 15, Տիկին Զարման Խաչատուրեան 30, Օր. Մարի Տոմանեան 35, Տիկին Վ. Պարտիզպանեան 15·24, Պր. Խոսւար Աճէմեան 100, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Գէորգեան 50, Տիկին Աննիկ Թէհրիլճեան 20, Տիկին Մարի Պօղոսեան 20, Պր. Տիգրան Հէքիմեան 50, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քէչիչեան 15, Պր. Ժան – Փօլ Սահակեան 15, Տիկին Մելինէ Թանճեան 30, Տէր եւ Տիկին Շոքոլոզեան 15, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Շիրինեան 30, Տէր եւ Տիկին Հրանդ Գարաճեան 40, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Համբարեան 12 ելրօ։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄՇԱԿՈՒՅԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30–ին

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

«ՎԱԹՍՈՒՆԱԿԱՆՔ» ՅՈՒՇԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, որ կը պատմէ ժամանակի գրական եւ հանրային կեանքի, 1965 Թուականի Ապրիլեան ոգեկոչումի, ինչպէս նաեւ յոյսի եւ յուսախաբութեան մասին։

Բանախօս»
ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ցուշագրութեան դրուագները կը կարդայ՝
Դերասան՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

GRANDE SOIREE DANSANTE

au profit de

L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de

Monsieur **RENE ROUQUET**

Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par ARARAT et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 85–րդ ամեակի առթիւ
ՓՐՈՖ. ՌԻՉԱՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
կը ներկայացնէ
«1918–ի եւ 1991–ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՔԶԻՆՔ ԿԸ ԿՐԿՆԷ»
Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 Paris
Métro : Cadet

***

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Անոա Յարութիւնեան, Հայաստանի Երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»
կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի գործերու ներկայացում։
Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Մուտքը ազատ է։

HAMAZKAYIN FORUM 2003

9ème FORUM,
POUR LA 2ème FOIS EN ARMENIE

Avez-vous planifié vos vacances d'été ?
du 10 au 24 juillet
deux semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles
Participez à cette rencontre unique d'étudiants arméniens de tous les coins du monde

Le **Forum Hamazkayin** offre aux participants:

- Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes sur le sol même de notre patrie
- Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens de divers pays ainsi que de l'Arménie même
- La possibilité d'assister à une série remarquable de conférences données par des intellectuels et universitaires arméniens
- Des ateliers de travail axés sur des débats et des discussions concernant les questions actuelles de la nouvelle génération
- L'opportunité de pouvoir visiter les institutions arméniennes, les musées, les églises et autres sites intéressants
- La possibilité d'assister à des concerts et des pièces de théâtre.

De plus, le **Forum** organise un Gala des Amateurs qui est toujours une source de rires et une soirée d'adieu qui se prolongue jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour mémorable.

Frais de participation
(exluant le billet d'avion) :
Pension complète : 600 US dollars
Demi-pension : 300 US dollars

Pour formulaires et informations supplémentaires, contacter :

Europe :

— **Sella Tenjoukian,**
Tél. : (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

— Hourig Bagdassarian
Tél./Fax : (33-1) 4229-10-24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site web :
www.hamazkayin.com

ՀԱՐԱՁ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՁ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)

247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 9
MERCREDI
9 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·663

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·663

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԿՌԻԻՆԵՐ, ՌՈՒՄԲԵՐ ԵՒ ԶՈՀԵՐ

ՊԱՍՐԱ «ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԱԾ»

Մինչ Պաղտատի կացութիւնը չատ յըստակ չէր Ապրիլ 8–ին, Բրիտանացիք կը վստահեցնէին, որ Պասրա իրենց ձեռքն է այլեւս եւ բնակիչներն ալ ոգեւորութեամբ ընդունած են զիրենք: Հակառակ այս «ազատագրումին», քաղաքը տակնուվրայ եղած է, թալանի կը տրուի ամէն բան, քարուքանդ կ'ըլլան չէնքեր եւ հոս ու հոն զիակներ եւ վիրաւորներ կան: Կ'ըսուէր թէ Ս. Հիւսէյնի հաւատարիմ Ալի քիմիագէտը սպաննուած էր եւ դիակը յայտնաբերուած: Ցարձակումներ կան հիւանդանոցին վրայ, որ նաեւ թալանի տրուած է, քարուքանդ եղած է Սատամ Հիւսէյնի պալատը:

Պաղտատի պատկերն ալ ծանրակշիռ է, ռումբեր ինկած են կրկին քնակութեան թաղամասի մը վրայ եւ 14 մեռեալներ կան (9ը՝ նոյն ընտանիքէն) եւ աւելի մեծ թիւով վիրաւորներ: Բոլոր թերթերը հրատարակած էին 12 տարեկան մանչուկի մը նկարը, թեւերը պոկուած, որ կ'ըսէ՝ – «Հայրս, մայրս եւ եղբայրս մեռած են»: Եւ այսպէս, բազմաթիւ պատգամներ, սպասելով ամերիկեան ազատագրման: Ապրիլ 7–ին թէ 8–ին, յայտնի չէր թէ ի՞նչ է Պաղտատի վիճակը: Ամերիկեան ուժեր մտած էին, բայց, քաղաքին տէրը չէին: Պաղտատի ճակատամարտը չէ, յայտարարած էր ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը, այլ՝ ուղեղ մը Ս. Հիւսէյնի: Այս վերջնոյն պարագան ալ հանելուկ մը կը մնար Ապրիլ 8–ին: Կ'ըսուէր թէ Մանսուրի թաղամասը կը գտնուէր, ուր ռումբեր տեղացած են եւ հաւանական կը նկատուէր որ ինք եւ իր երկու զաւակները մեռած ըլլային: Անկարելի չէր նկատուեր նաեւ որ ուրիշ վայր մը գացած ըլլայ: Ամէն պարագայի մէջ, հոս – հոն ռումբերը կ'իյնան եւ Ապրիլ 8–ի առաւօտուն, ռումբ մը ինկած է Ալ – Ժեզիրա հեռատեսիլի գրասենեակին վրայ, սպաննելով թղթակիցը: Այս պատերազմին, արդէն լրագրողները չատ սուղ դին մը կը վճարեն: Սպանական «Էլ Մունտո» եւ գերմանական «Ֆոքուս» չաբաթաթերթի թղթակիցները սպաննուած են Պաղտատի հարաւային շրջանը: Մեռած են նաեւ լրիւնց կողքին գտնուող երկու ամերիկացի զինուորներ: Ցարդ (Ապրիլ 8) զոհ գացած լրագրողներու թիւը 9–ի հասած է: Երկու լեհ լրագրողներ ալ անհետացած են Նաճաֆի շրջանը:

*
**

Թուրքիա չատ մտահոգ է Քիւրտերու յառաջխաղացումէն: Վարչապետ Ռ. Թ. Էրտողան ազդարարած է որ եթէ Քիւրտերը տէր գառնային Մուսուլի եւ Քէրքիւքի քարիւղի հանքերուն, այդ արարքը պատճառ կ'ըլլար որ Թուրք բանակը մի՛ չամաէր շրջանին մէջ:

*
**

Ռուսաստանի դեսպանը որ Թեհրանէն վիրաւորուած էր ամերիկեան ռմբակոծութենէն, ամբաստանած է ամերիկեան ուժերը, որ դիտակցաբար կրակած են դիւանագիտական կառախումբի մը վրայ: Վարորդ մը ծանրօրէն վիրաւորած էր: Պուշի խորհրդարանը, որ պատասխանատուն է ամերիկեան Ազգային ապահովութեան (Գոնտոլեցա Ռայս) Մոսկուա գացած է եւ ապահովութիւն տուած Վ. Պուտինի, որ եթէ ամերիկեան ուժերը կրակած են «դիտաւմնաւոր» չէր:

*
**

Պելճիաթի մէջ Պուշ եւ Պլէր պատրաստեցին յետ – պատերազմեան Իրաքը: Զեն ուզեր ընդունիլ որ տարակարծիք են այդ հարցին չուրջ: Կը թուի որ, անգամ մը եւս Թ. Պլէր տեղի տուած է, այսինքն համաձայնած որ ամերիկեան պինուտրականն իշխանութիւն մը հաստատուի եւ ՄԱԿ–ը մէկ կողմ դրուի:

*
**

Քոֆի Անան եւրոպական շրջապտոյտի մը ձեռնարկած է: Ցաջորդաբար պիտի տեսնուի Թ. Պլէրի, Ժ. Շիրաքի, Կ. Շրէօտէրի, Պուտինի հետ: Կ'ուզէ անպայման ընդունիլ տալ որ ՄԱԿ–ի դերը կարեւոր պէտք է մնայ եւ թէ ՄԱԿ–ի որեւէ լիազօրագիր Իրաքի մէջ, պէտք է Ապահովութեան Խորհուրդի մէկ բանաձեւի մը հետեւանք ըլլայ:

Այդ յետ – պատերազմեան շրջանը բաւական բարդութիւններ պիտի ստեղծէ Ամերիկացիներուն, քանի իրաքցի ընդդիմադիրներն ալ խիստ մրցակցութեան մէջ են եւ չատ մտահոգ են ամերիկեան իշխանութեան մը հեռանկարէն: Մինչ այդ, ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան նշանակած մէկ բաղձն՝ զօրավար Կարնըը պատրաստ է Իրաքը ղեկավարելու: «Ֆիկառօ» (Ապրիլ 8) զայն կը ներկայացնէ որպէս «բարդոյթ չունեցող սիոնիսթ» մը, որ Ռըմսֆելտի պաշտպանութիւնը կը վայելէ: Վեց տարի է հանգստեան կոչուած էր:

*
**

Սան Ֆրանսիսքոյի մօտ, Օքլէնտի մէջ, Ապրիլ 7–ին, 700 հոգի ցոյց մը կ'ընէին պատերազմի դէմ եւ առաջին անգամ ըլլալով, ոստիկանութիւնը քաւչուկի փամփուշտներով կրակած է եւ քան հոգի վիրաւորուած են:

*
**

Ապրիլ 7–ի երեկոյը, հեռատեսիլի Բ. կայանը, ժամը 20–ի լրատուութեան ատեն ցոյց տուաւ Պաղտատի Հայ կաթողիկէ հոգեւոր հովիւը՝ Անտոն Ծ. Վրդ. Ադամեան, որ բացած է եկեղեցւոյ կից սրահը, ապաստան տալու համար բնակչութեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՐՈՋՆԻԻ ՄԷՋ, հինգ ոստիկաններ մեռած են իրենց կառքին պայթումէն: Միջադէպը պատահած է Մամուլի եւ ռուսամէտ իշխանութեան նախարարութեան մօտ: Նմանօրինակ երկրորդ դէպքն է որ կը պատահի խնդրոյ առարկայ եղած հանրաքուէէն ի վեր, զոր Մոսկուա կազմակերպած էր Մարտ 23–ին, Չէչէնիոյ մէջ:

ԱԼԺԵՐԱԿԱՆ ՍԱՀԱՐԱՅԻ ՄԷՋ, զրօսաշրջիկներու վեց խումբեր անհետացած են (15 Գերմանացի, 4 Զուիցերիացի, մէկ Հոլանտացի, ութ Աւստրիացի): Ասոնք արկածախնդրական արձակուրդ մը կ'անցընէին շրջանին մէջ եւ ոմանց պարագային Փետրուարի վերջէն ի վեր լուր չկայ, ուրիշներու՝ Մարտ 17–էն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԴԷՄ ՑՈՑՑ ԵՐԵԻԱՆԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 7–ին մեծ մասով կիներէ ու երիտասարդներէ բաղկացած չուրջ հազար հոգինոց յաղմութիւն մը Մաշտոցի պողոտային վրայ ցոյց մը ըրած է, բողոքելու համար Իրաքի պատերազմին դէմ: Ուշագրաւ եղած է ապահովութեան ուժերու մեծաթիւ ներկայութիւնը: Ելոյթ ունեցողները քննադատած են պատերազմի նախաձեռնարկ ԱՄՆ–ը են Բրիտանիան: Հնչած են «Ո՛չ պատերազմի»ն ու նման այլ լոզունգներ:

Բողոքներու թիրախ եղած է նախագահ Ռ. Քոչարեան ալ, յատկապէս մեծ խումբի մը կողմէ որ կրած է Ս. Դեմիրճեանի մեծադիր լուսանկարները:

Պատերազմին դէմ բողոքներու քազմաթիւնը Մաշտոցի պողոտայէն դիմած է Բաղրամեան ուր կը գտնուին դեսպանատուները: Յուցարարները փորձած են հասնիլ ԱՄՆ–ու դեսպանատուն, բայց ապահովութեան ուժերը արդելք եղած են: Ցոյցը ցրուած է առանց միջադէպի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 7 / 8)

Ս. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԴԻՄՈՒՄԻՆ ԴԱՏԸ

Նախագահական ընտրութիւնը անվաւեր հռչակելու Ս. Դեմիրճեանի դիմումով Սահմանադրական դատարանին առջեւ քացուած դատը չարունակուած է Ապրիլ 5–ին: Դիմող կողմին երկու ներկայացուցիչները՝ Ազգային Ժողովի պետա–իրաւական յանձնախումբի նախագահ Վիկտոր Դալլաքեան եւ փաստաբան Ա–հոտ Սարգսեան ծանրացած են բերուած փաստերուն հիմնաւոր ըլլալուն վրայ: Վ. Դալլաքեան դլխաւորաբար մատնանշած է թէ հանրապետական լրատուիւտները, յատկապէս հանրային հեռատեսիլն ու պետական օրաթերթերը, որքան աւելի ժամ ու էջեր տրամադրած են Ռ. Քոչարեանի գործին, իսկ Ս. Դեմիրճեանի՝ բացառական ներկայացումին համար: Ան նկատի ըրած է նաեւ քուէատուփերուն մէջ ապօրինի կերպով քուէաթերթ լեցնելու, վաստհուած անձերը ընտրութեան ընթացքին հեռացնելու երեւոյթները:

Իսկ փաստաբան Ա. Սարգսեան մանրամասնութեամբ ներկայացուցած է դիմումին մէջ առնուած վաստերը: Քննադատած է այն կեցուածքը որ տեղական ընտրական որոշ յանձնախումբեր ընտրութեան արդիւնքներու վերջին արձանագրութիւնները ըրած են, առանց ուսումնասիրելու եղած դիմում – բողոքները:

Ապրիլ 7–ի նիստին Ս. Դեմիրճեանի ներկայացուցիչը երեսփոխան Վ. Դալլաքեան խնդրականացուցած է վիճակագրական տուեալը որուն համաձայն երկրին մէջ 2 միլիոն 300 հազարէն աւելի մարդ կ'ապրի: Ուղած է որ դատարան հրաւիրուին վիճակագրական ծառայութեան պետ Ս. Մնացականեանը եւ գլխաւոր դատախազ Ա. Թամրազեանը: Ս. Դեմիրճեանի երկրորդ ներկայացուցիչը փաստաբան Ա. Սարգսեան մանրամասնած է քուէարկութեան ընթացքին ճըշդուած ապօրինութիւնները:

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ՆԻՒ–ԵՈՐՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱՅՑԵԼԱԾ

Ճատրակի աշխարհի ախոյեան Կ. Գասպարով որ Մարաին Նիւ – Եորք կը գըտնուէր համակարգիչին դէմ իր մրցումին համար, Մարտ 21–ին այցելած է տեղւոյն Ս. Վարդան Մայր տաճարը: Զինքը առաջնորդած է նոյն մրցումին գլխաւոր կազմակերպիչը Սեդրակ Ափոնեան:

Ծանօթ է որ Գասպարով ծնած է Բաքուի մէջ, հրեայ հօրմէ եւ հայ մօրմէ: 1985–ին 22 տարեկան էր երբ դարձաւ աշխարհի ամէնէն երիտասարդ ճատրակի ախոյեանը: Կը դործածէ մօրը մականունը:

Ակնարկելով 1990–ական թուականներու իր ծննդավայր քաղաքին հակահայ տարքերումն, ան կ'ըսէ թէ իր մտքին մէջ նախկին Բաքուն չկայ այլեւս. ան քաղաք մըն էր ուր մարդիկ միասին երջանիկ կ'ապրէին, պիտար կը ճանչնային: Ինք այդ տարիներէն ետք այլեւս Բաքու չէ վերադարձած:

Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան հիւրընկալելով Գասպարովը զինքը դարձեալ հրաւիրած է Նիւ – Եորք:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋ ԱԼ ԴՊՐՈՑ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ

Կրթութեան ու գիտութեան նախարարութեան «օպտիմալացման» ծրագրով որոշուած է 37 դպրոց փակել, Շիրակի (9), Կոտայքի (7), Լոռիի եւ Գեղարքունիքի (6–ական) մարզերուն, Երեւանի (5), Սիւնիքի (2), Արարատի եւ Տաւուշի (մէկական) մարզերուն մէջ: Փակումին պատճառը աշակերտութեան թիւին նախատեսուածէն քիչ ըլլալն է: Այդ հանդամանքը, ըսուած է որ ժխտական ազդեցութիւն կ'ունենայ աշակերտներու ուսուցման եւ դաստիարակութեան հոլովոյթին վրայ: «Փող չահելու, կամ չէնք փակելու խնդիր չկայ»:

*
**

ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒ ՎՆԱՍՆԵՐԸ

Ապրիլ 5–ին հեղեղներ լուրջ վնաս պատճառած են գանազան շրջաններու: Ուժանիւթի, հեռաձայնի դիծերը վնասուած են, ինչպէս՝ բնակարաններու տանիքներ: Պատահած են դէպքեր ուր ջուրի տակ մնացած են բնակարաններ: Տուժածներէն են Արագածի Հնաբերդ, Ամբերթաղա, Ռեյա – Թաղա համայնքները: Ապարանի Արտ գիւղին մէջ ութ տուն ջուրի տակ մնացած է:

Զիւնհալին պատճառով Դեբեդ գետին ջուրի մակարդակն ալ խիստ բարձրացած ըլլալով, ողողուած են Ախթալա կայարանին մօտակայ տուները:

Հեղեղներու եւ յորդումներու հետեւանքով տուժած են Շիրակի մարզի բնակավայրեր ալ, ինչպէս Արթիկի Անուշաւան, Փանիկ, Վարդաքար, Նոր Կեանք, Սպանդարեան, Գետափ, Արեւշատ, Մեծ Մանթաշ, Սարալանջ գիւղերը: Ջուրը ողողած է տուներ, պարէնդներ, գոմեր, ելեկտրակայաններ: Վտանգի ենթարկուած են ամբարտակներ որոնց ջուրի մակարդակը տարապայմանօրէն բարձրացած է:

Ապրիլ 7–ին հեղեղներու թափը որոշ չափով մեղմացած է, բայց Արագածի բարձրադիր մասերուն վրայ տակաւին ձիւնի խաւ կայ եւ հաւանական կը նկատուի որ յառաջիկայ օրերուն ձիւնհալը նոր ողողումներու պատճառ ըլլայ:

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ 30–ԱՄԵԱԿԻՆ – 1973, ԱՊՐԻԼ 7

ՅԱԿՈԲ Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

(1890 – 1973)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Խանդ եւ եռանդ, աշխատանքի տարապայման սէր եւ, ստեղծագործելու ընդունակ ձիրք:

Յատկանիշերը, որոնք իրենց ցայտուն երեսներով կը յայտնուին դարձեալ 1922–էն ետք ալ: Այս անգամ ի Ռումանիա: Ցիրաւի, հոն եւս ան գործօն ներկայութիւն մը կը դառնայ ո՛չ միայն գաղութին ներքին կեանքին, այլեւ հայ-ռումէն մշակութային կապերու բացայայտման, սերտացման մէջ:

Տառապալից կեանք մը կ'ունենայ յայտնապէս Բ. Աշխարհամարտի տաք օրերուն, երբ դժնեայ պայմաններու տակ կը ձերբակալուի (1944) Ռումանիա խուժած կարմիր բանակին կրնկակոխ հետեւող ահաբեկչական գործակալութեան մը գործակալներուն կողմէ: Կ'աքսորուի Սիպիր, ուր դաշափարակից այլ ընկերներու հետ կը մնայ լման տասը տարի:

1955, Յունուար, տուն դարձ: Շուտով՝ ժրաջան տրամադրութեամբ ձեռք կ'առնէ ակամայ ընդհատուած իր գրիչը: Բեղուն եւ ստեղծագործ: Այսպէս է, որ ալեզարդ մտաւորականը, նոյնիսկ աքսորի հոգեվիճակ եւ մտալկից միջավայրէն ու մթնոլորտէն ետք, ցոյց կու տայ օրինակելի կորով չարունակելու իր արդասաբեր աշխատանքը մի՛չեւ արտադրելով չահեկան մենագրութիւններ, որոնց մէկ կարեւոր մասը կը հայի անցեալի դէպքերու եւ դէմքերու, ժամանակագրեանների:

Ցիշելի կը մնայ անոր արտակարգ ճիգը կեանքի կոչելու հայագիտութեան զարգացումին ծառայող ամսիոն մը: Պատմագէտ Վ. Պընըցեանուի հետ հիմը կը դնէ (1956) Ռումէն Արեւելագէտներու Ընկերակցութեան, միաժամանակ՝ վարելով ասոր հայագիտութեան ճիւղը: կը դառնայ բանիմաց խմբագիրներէն մին Ընկերակցութեան Studia et acta orientalia պարբերականին: Կը հրապարակէ առաւելաբար հայկական նիւթերու չուրջ ուսումնասիրութիւններ:

Եւ, իբր վարձուց ու պարծանաց արժանի աշխատանք՝ 1971–ին կ'ընտրուի Պատուոյ նախագահ վերոյիշեալ Ընկերակցութեան:

Ցօդուածի մը սահմաններէն դուրս կը մնայ, բնականաբար, լման վաստակի մը մանրամասն թուարկումը եւ գնահատումը, քանի անոր միայն աշխատասիրութիւններուն մասնանչումը մեծդի պրակի մը էջերը պիտի զբաւէին: Այսպէս կամ այնպէս, քանի մը մենագրական բնոյթի խոշոր գործեր ցցուն դէմքով կը պատկերանան, իբր կարեւոր աշխատանք, – Ռուբէն Զարդարեան, Երուանդ Օտեան, Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Խրիմեան Հայրիկ, ինչպէս որ էին՝ – Դանիէլ Վարուժան, Կոմիտասին հետ, Միսաք Մեծարենց, Ցովհաննէս Թումանեան, Եղիշէ Արք. Դուրեան, Մաղաքիա Արք. Օրմանեան, Գարեգին Արք. Յաճատուրեան, Գրիգոր Զօհրապ, Ռումանիայի վերաբերեալ նօթեր հայ հեղինակի մը մօտ. Հ. Ղուկաս Ինճիճեան եւ այլն, եւ այլն:

Գրադարանի մէջ տեղ գրաւած քանի մը գիրք կը թելադրեն տողեր իրենց մասին:

Ցոյժ յիշելի աշխատութիւն մըն է, անկասկած, 1966–ին Երեւան լոյս տեսած "Հայ Եկեղեցին Ռումէնի հողի վրայ" հատորը: Ան այնքան ալ ճիշդ չի դներ հին թէ նոր չարք մը բանասէրներու ճգնաժամը՝ գաղութի կորիզ հռչակել հայու պատահական որեւէ հեռաք: Անոր կարծիքով, մեր գաղութները պէտք է թուադրել այն պահէն, երբ հայ կորիզները համայնքի վերածուած են արդէն, իսկ համայնքներ ստեղծուած են բացառապէս հայ եկեղեցիներու չուրջ: Այս հիմունքով Ժ.Դ. դարու կէսը կը նկատէ չրջանի գաղութի կազմութեան թուական: Ցնունդ կ'առնէ Լվով եւ Մոլդովա, միաժամանակ: Առաջին հայ եկեղեցիները եւ, հետեւաբար, առաջին հայ համայնքները կը ստեղծուին երկու չրջաններուն մէջ ալ, նոյն դարու կէսերուն:

Մի՛չեւ ալ ուսանելի կը մնայ այն չարաղէտ փաստը, երբ հայահոծ կենտրոնական գաղութներ այլեւս գիրկը կը մտնեն՝ լքելով իրենց պապենական հաւատքը: *«Կը կարծեմ թէ դառնութեամբ, – Լվով հազիւ կրցած է երեք դար դիմանալ: Ժէ. դարու կէսերուն ան վաճառած է իր հոգին... իր կապերը խզելով Հայ Եկեղեցիին հետ, եւ անոր պատմութեան մէջ ձգելով այնպիսի ամօթալի էջեր, որոնք երբեք պիտի չկրնայինն սրբուիլ: Ան ընգճած է յետոյ ուրկան նետել հարեւան գաղութին ծոցէն ներս ալ... Ինչ յետոյ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութենէն ինչինիմ պիտի արտաքսէր Թրանսիլվանիոյ հայ գաղութը եւս, որ 1672–ին մեկնած Մոլտովայէն հոծ զանգուածով մը, ոչ իսկ գոյգ տասնեակ տարի պիտի դիմանար Հռոմի եւ Աւստրիոյ սադրանքներուն ու անձնատուր պիտի ըլլար հոգւով...:*

Վաստակաշատ գրչին պատկառելի մենագրութիւններէն մէկը կրնայ նկատուիլ, իրաւամբ, անոր «Նիքոլա Եորկայի հետ» հատակէտ հատորը, լոյս տեսած Անթիլիաս, 1972, «Հայկ Սէրէնկիւլեան գրականութեան մրցանակի դատակարգ»ին (Փարիզ) հրատարակութեամբ:

Թուականներու, կեանքի երեսներու եւ ստեղծագործութիւններու թուարկման ու մատնանչման ճամբով եւ անոնց ընդմէջէն կը ձգտի ժամանակ մը Ռումանիոյ վարչապետ ընտրուած, պատմագէտ, այլ մանաւանդ, կարկառուն հայադէտ նկատուած տուեալ դէմքը ներկայացնել: Այս բոլորը այլապէս ընդդծելի բծախնդրութեամբ: Անշուշտ չեչտը կը դնէ անոր կապին եւ աշխատանքին վրայ՝ հայութեան հետ: Ցիրաւի, Եորկա բառին ճգրիտ իմաստով հայասէր հայագէտ մը եղած է, կարելի է նոյնիսկ ըսել Հայ մը, քանի այնքա՜ն նուիրումով ու սիրով իր սրտին մօտ զգացած է Հայոց անցեալի էջերը, մեր հայրենիքը, մեր ժողովուրդին տառապանքները, սխրանքները եւ երազները: Սովորական հայասէր մը չէր Եորկա, կը հաստատէ Սիրունի: Եորկայի հայասիրութիւնը կը կոթնէր նախ այն համոզումին վրայ, թէ ցեղակից են Հայն ու Ռումէնը: Արդարեւ, որոշ պատմագէտներու նման ան եւս համոզուած էր, թէ «Հայերը փոխգացիներուն հետեւ մէկտեղ, Փոքր Ասիա անցած են Թրակիայէն եւ Թրակիացիներուն շառաւիղներն են կերպով մը, ինչպէս են Ռումէներուն նախահայր Դակերն ալ»:

Հետաքրքրութեան ոլորտները թէեւ բազմազան, այսուհանդերձ մասնաւոր չհատրդռութիւն ի յայտ կը բերէ հայկական կիլիկիոյ հանդէպ: «Համառօտ Պատմութիւն Փոքր Հայաստանի» հատորը փաստելու, պատմական եւ դիւանագիտական տուեալներու ու տեսութիւններու հարուստ պաշարով կը ներկայացնէ Կիլիկիոյ ԺԲ. – ԺԴ. դարերու պատմութիւնը: Շահեկան երկ մը անկասկած:

Բազմալեզու մտաւորականին «դավնեայ պահակը» կրնանք նկատել, – սխալանքի ո՛չ մէկ վախ ա՛յս կողմէ, – անոր «Պոլիս եւ իր դերը» խորագրեալ ստուարածաւալ չորս հատորները, լոյս տեսած Անթիլիաս, Կաթողիկոսութիւն Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ տպարանէն 1965, 1970, 1987, 1988 տարիներուն (*):

Այս լայնահունչ պատմագիտական քննոյթի երկասիրութեան «ծննդոցը» իբր թուական կ'ունենայ 1962–ը, երբ Հայկան Պոլիսը կը պատրաստուի իր հինգհարիւրամեակը նչել, այսինքն հինգ դարը Պատրիարքական Աթոռին հաստատման Վոսփորի ափերուն: (Ցաթիհ Սուլթան Մէհմէտ Պոլսոյ Պատրիարքական Աթոռին վրայ կը բազմեցնէ 1461–ին Ցովակիմ Եպիսկոպոս Պրուսացի. վախճանած 1478):

Աշխատասիրողին համար Պոլսոյ հայ գաղութին պատմութիւնը կարելի չէ պատել Պատրիարքական Աթոռի պատմութենէն, եւ փոխադարձաբար: Քանզի Հայոց Պատրիարքարանը տեսակ մը կառավարութիւն էր մեր ժողովուրդին համար: Պարտք մը հատուցանելու իր փորձին մէջ, ան, այնուհետեւ հանդամանօրէն, – յաճախ վերջին ծայր բծախնդրութեամբ, – կը խօսի Արեւմտահայ այդ երբեմնի լուսատու օճախին լուսափայլ նուաճումներուն մասին: Կը խօսի մանաւանդ ազգային ժողովի, եւ անոր հետ մամուլը, հայերէն էին այդ ընդհանուր չփոթութեան:

Ճիշդ է որ մարդիկ դեռ այնքան կաշկանդուած չէին իրենց մտածումը արտայայտելու համար: Ինչպէս Արփիարեան եւս կ'ըսէ, թէ Համիտի դահակալութեան առաջին տասնամեակին հայ թերթերը դեռ այնքան ճնչումի տակ չէին. «Մամուլը կառավարական խիստ հսկողութեան ենթարկուած չէր: Թերթերը առանց կանխադրել դրաքննութեան, ուղղակի իրենց արտօնատէրերուն պատասխանատուութեամբը որեւէ լուր կամ յօդուած տպագրելու առաւելութիւնը կը վայելէին: Թուրք իշխանութեան դէմ ծանր լեզուով դրուած կամ ժողովուրդը դրդռելու քնոյթ ունեցող հրատարակութիւնները միայն լրագրի մը, հանդէսի մը առժամեայ կամ վերջնական խափանումը կ'առթէին: Ազգային ամէն հաստատութիւնները եւ խնդիրները, հանրային դրօծերու մասնակցող բոլոր անճնաւորութիւնները քննադատելու անսանձ ազատութիւն տրուած էր հայ մամուլին: Հայաստան անունը իբրեւ աչխարհագրական եւ պատմական ընթացիկ բացատրութիւն մը՝ ամէն օր կը գործածուէր: Հայոց հին ու նոր պատմութեան նիւթերը լրագրութեան էջերը առանց արգելքի կը դրաւէին: Ատեն մը հայկական խնդրին վրայ ամէն տեղեկութիւն կը հաղորդուէր, իբր օրուան նորութիւնը: Ցեղափոխական կոչուած լուրերու դաղափարը չէր ծնած: 1885–ին Պոլսոյ թերթերը խոշոր տառերով տպեցին Մարսէյլ հիմնուած Արմէնիա թերթին հրատարակման ծանուցումը: Մշակի ու Րաֆֆիի վրայ դրուատական յօդուածները կը դրուէին: Ու Սուլթանին ծննդեան ու գահակալութեան տարեդարձները փառաբանելու պարտականութիւնը դեռ 1884–ին Պոլսոյ մամուլին վրայ էր ծանրացած» (1):

Եւ սակայն հայ մամուլը երկար տեն դեռ կը մնար չփոթած: Կարապետ Փանոսեանն էր միայն որ համարձակ էր. իր վերապահութիւնը Պէրլինէն առաջ, արդարացեր էր, եւ հիմա բարոյապէս պարտուր կը զգար ինքզինք պատասխանատուներ փնտռելու համար: Ուրիշ թերթեր չատ երկչոտ կերպով կը զգայնէին դառնութիւնը զոր Պէրլինը տուեր էր Հայուն, արձագանգ հանդիսանալով սակայն վէճերու, որոնք կ'ալեկոծէին Ազգային ժողովը, քաւութեան նոխազները փնտռելով: Քաւութեան այդ նոխազները Ներսէս Վարժապետեանն ու իր գործակիցներն էին:

Հայ երդիծանքը ամուր կը մնար սակայն իր դիրքերուն վրայ:

Լապտերի Դիոգինեան (1883 – 1888) Հնչակի (1887) (2). եւ Սուրհանդակի (1888) կողքին, որոնք գաւեշտական անհրապոյր թերթեր էին լոկ, Յակոբ Պարոնեան իր բեմն ունէր նորէն, Խիկարը, որ պիտի հրատարակէր հինգ տարի, 1884 – 1888, հայ ժողովուրդի հոգեկան բեկման այդ տարիներուն: Ճիշդ է՝ հայ մեծ երդիծաբանը դէպքերէն ազդուած էր ինք եւս, ու Հայուն համար ստեղծուած նոր կացութիւնը հաչուի կ'առնէր միշտ, Խիկարին մէջ աւելի զգոյշ դարձած» քան եղեր էր Թատրոնի օրով: Հայրան միշտ պատառ կը պահէր Հայը՝ իր յուսախաբութեանց մէջ ինչպէս պահեր էր սեսիլքներով անոր բռնկած օրերուն: Ան Հայուն միշտ կը յիշեցնէր դժոխքը ուր կ'ապրէր, բայց եւ կը խրատէր զայն չխաբուիլ Եւրոպայի մեղրածորան խօսքերէն: Խիկարի հաւաքածոն չատ բան կը պատմէ մեզ այն օրերու մտատանջութիւններէն:

Մասիս ոչ միայն չփոթած՝ այլեւ յոռետես էր: Իւթիւճեան կատարած էր իր դերը: Նոր մարդիկ անհրաժեչտ էին: Ցեանքը ստեղծեց այդ նոր մարդիկը, եւ ասպարէզ բերաւ այնպիսի պահու մը, երբ հայ ժողովուրդը կարիք ունէր հոգեկան կազդուրի, այն յուսախաբութիւններէն յետոյ որոնցմէ Հայը Պէրլինէն վերադարձած էր: Ըսենք, որ անոնք ասպարէզ իջան Արեւելքին հետ, որ լոյս տեսնել կը սկսէր 1884–ին:

Նոյն այս չրջանին՝ մամուլը նոր թերթեր ու նոր դէմքեր ողջունեց Պոլսոյ մէջ:

Այս տասնամեակին, Եղիա Տէմիրճիպաչեան աչքառու դարձած էր արդէն նկատուին երախտագէտ սրտի մը արտայայտութիւն: Թո՛ղ նկատուին յարգանքի արտայայտութիւն հանդէպ մէկու մը, որ բառին իրական իմաստով աղնուական տիպար մը եղաւ հայ մտաւորականութեան թէ՛ նախա – եղեռնեան, թէ՛ յետ – եղեռնեան սքանչելի Սերունդին մէջ: Ա՛յն Սերունդին, որ հոգիով եւ սրտով ապաստարկեց մեր մշակոյթի խորհրդաւորութիւնները, որպէսզի միշտ արծարծուի մեր հին ու մեծաչուք մեհեանին հուրը... եւ կենդանի մնայ Մեծ Տեսիլքին որոնումը մեր եւ յետնորդ սերունդներուն հոգիներուն մէջ:

Եւ, այսպէս, այսօր ձայնակցելով հինգերուն՝ կը կրկնենք իրեն համար հին ու ճչմարիտ խօսքը, – եղար ժիր մշակ ամպարտելի:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Յատկ, հիւգերորդը, համաձուլ խորագիրով եւ "Եղեռնը եւ իր Պատմութիւնը" ենթախորագիրով, իր միայն հատուկտոր բաժիններով, կարելի չէ եղած հրատարակել: Մե՞ղք:

Ժ. Մ.

ԷՋ ՄԸ Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻԷՆ

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀՈԳԵԿԱՆ ԲԵԿՄԱՆ ՕՐԵՐՈՒՆ

Պէրլինէն յետոյ դժնդակ չրջան մը կը բացուէր հայ մամուլին համար եւ: Հոգեկան բեկումը որ ընկճեր էր հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերը՝ առաւելապէս չփոթեցուցեր էր օրուան թերթերը: Անոնք ի վիճակի չէին տէր կանգնելու հայ մտահոգութեանց:

Շրջանը քանի մը թերթեր ժառանգեց հինէն, հայերէն և հայատառ թուրքերէն, Մասիս, Հայրենիք, Լրագիր, Փունջ, Լոյս, Մամուլ, Մանզումէի Էֆքեար, Մէնմուային Հաւատիս, առանց յիչելու ընդդիմադիր Ազետաբերը, որ կը չարունակէր լոյս տեսնել առանց հայ ժողովուրդի հետ հոգեկան կապի:

Սակայն այս թերթերէն ոչ մէկը ի վիճակի էր հանրային կարծիքը վարելու այնպիսի պահու մը, երբ ազգին դեկավարութիւնը ինք չփոթած էր: Ներսէս Վարժապետեան որ հայ ցաւերը Սան Սթեֆանօ տարեր էր, եւ յետոյ, դատի վերածած՝ զանոնք փոխադրեր էր Պէրլին, հիմա կը խորհէր անելիքն դուրս պալու մասին միայն. մէկ կողմէ՝ Համիտը ոտքելու եւ միւս կողմէ՝ ձեռքէ չփախցընելու համար այն փոքր միխթարութիւնը զոր 61–րդ յօդուածը մեզ կու տար, մինչ Պէրլինէն դարձող հայ պատւիրակներէն ոմանք, ինչպէս Զեքարէ, խանդավառուած էին այդ դոյզն արդիւնքով. իսկ Խրիմեան երկաթէ չերեփ կը քարոզէր օր ցերեկով. Ազգային ժողովը, եւ անոր հետ մամուլը, հայելին էին այդ ընդհանուր չփոթութեան:

Ճիշդ է որ մարդիկ դեռ այնքան կաշկանդուած չէին իրենց մտածումը արտայայտելու համար: Ինչպէս Արփիարեան եւս կ'ըսէ, թէ Համիտի դահակալութեան առաջին տասնամեակին հայ թերթերը դեռ այնքան ճնչումի տակ չէին. «Մամուլը կառավարական խիստ հսկողութեան ենթարկուած չէր: Թերթերը առանց կանխադրել դրաքննութեան, ուղղակի իրենց արտօնատէրերուն պատասխանատուութեամբը որեւէ լուր կամ յօդուած տպագրելու առաւելութիւնը կը վայելէին: Թուրք իշխանութեան դէմ ծանր լեզուով դրուած կամ ժողովուրդը դրդռելու քնոյթ ունեցող հրատարակութիւնները միայն լրագրի մը, հանդէսի մը առժամեայ կամ վերջնական խափանումը կ'առթէին: Ազգային ամէն հաստատութիւնները եւ խնդիրները, հանրային դրօծերու մասնակցող բոլոր անճնաւորութիւնները քննադատելու անսանձ ազատութիւն տրուած էր հայ մամուլին: Հայաստան անունը իբրեւ աչխարհագրական եւ պատմական ընթացիկ բացատրութիւն մը՝ ամէն օր կը գործածուէր: Հայոց հին ու նոր պատմութեան նիւթերը լրագրութեան էջերը առանց արգելքի կը դրաւէին: Ատեն մը հայկական խնդրին վրայ ամէն տեղեկութիւն կը հաղորդուէր, իբր օրուան նորութիւնը: Ցեղափոխական կոչուած լուրերու դաղափարը չէր ծնած: 1885–ին Պոլսոյ նոր համար, որ ցաւօք հինէրէն քիչեր կան, – իսկ հիմա՞, – տրամադիր զբաղելու այդ երբեմնի ճաճանչազեղ վառարանով, իսկ նորերուն համար նիւթը կը թուի խայծ չունենալ այլեւս:

Մտաւոր, հոգեւոր եւ քաղաքական դարթօնքով յատկանչուող Պոլիսի, – խօսքը մեր կեանքի մասին է, հարկաւ, – իր սադմնաւորման, կազմաւորման քայլերէն մինչեւ իր վառքի օրերու խիզախ ոստումները, ասոնց յարաժամ չարժերը ցայտուն դարձնող անոր տաք եւ զեղուն տողերը մէկ կողմէ կը ձգտին անցեալ մը իր հարազատ դոյներով ներկայացնել, այսինքն» պատմութիւն արձանագրել եւ, միւս կողմէ, հասատատել աներկբայ այն իրողութիւնը թէ՝ Պոլիս կը դառնայ Արեւմտահայ Զարթօնքի անվիճելի Ոստան եւ, նոյնիսկ, որոշ չրջաններու, մտաւոր ու քաղաքական կեդրոն բովանդակ հայութեան համար:

Ուսանելի՝ անպայման. օրինակելի՝ անկասկած: Ցետնորդներուս համար:

*
**

Մահուան 30–ամեակի մը առիթով գըրչին յանձնուած այս պարզ տողերը թո՛ղ նկատուին երախտագիտութեան մեր հոգեկան տուրքը՝ ուղղուած Յակոբ Ճ. Սիրունիի, որ ամբողջ կեանքի մը ընթացքին, ամէն ինչէ առաջ, հայ մամուլի մարդն եղաւ:

ՀԱՅԿ ԱՍԼԱՆԵԱՆ

ՊԱՏՈՒՈՑ ԱՍՊԵՏԻ ՇՔԱՆՇԱՆ ԼԵՒՈՆ ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻՆ

Ապրիլ 2, Չորեքշաբթի երեկոյեան Ծերակոյտի չինքին Պոֆրան սրահին մէջ մեծ բազմութեան մը ներկայութեան, Պատուոյ ասպետի չքանչանի տուչութեամբ մեծարուեցաւ Բարեգործականի անդամ Լեւոն Քէպապճեան (տե՛ս՝ «Յառաջ», Յունուար 4):

Ծերակոյտի նախագահ Ֆ. Փոնսըէի նամակին ընթերցումէն ետք, նախարար Փ. Տէվէճեան կատարեց չքանչանին յանձնումը: Ան մեծարեալը նկատեց ցեղասպանութենէն վերապրող ընտանիքի մը տիպար չառաւիղը որ ֆրանսացի քաղաքացիի ինքնութեան հետ անխաթար պահած էր Հայու ինքնութիւնը, ինչպէս ինքը: Յիշեց Լ. Քէպապճեանի արդիւնաւոր գործունէութիւնը, յատկապէս Ցեղասպանութեան Ֆրանսայի Խորհրդարանին կողմէ ճանաչումին ուղղութեամբ, Ալէքսի Կէօվճեանի հետ, ապա նաեւ «Հայաստան» հիմնադրամին, Հայաստանի օժանդակութեան մարզերուն մասնակցութիւնը:

Շնորհակալութեան իր ելոյթին մէջ Լ. Քէպապճեան յիշեց Հանրապետութեան նախագահը որ զինք արժանի նկատած էր նման պատիւի, Ծերակոյտի նախագահը որ հովանաւորած էր հանդիսութիւնը: Յետոյ երախտիքով ոգեկոչեց իր ծնողքը, ժողովուրդին ծառայելու ուղղութեամբ իր վրայ ազդած երկու մեծերը՝ Պօղոս Նուպար Փաշան եւ Արշակ Զօպանեանը:

Իր խօսքը աւարտեց Վ. Թէքէեանի «Հաչուեյարդար»ին ծանօթ տողերով.

«Հաչուեյարդար. ի՞նչ մնաց, կեանքէն ինծի ի՞նչ մնայ.

Ինչ որ տուի ուրիշին, տարօրինա՛կ, ա՛յն միայն»:

ԹՈՒՔԱՏԱՊԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ ԵՒ ՊԱՀՈՒԱԾ ԼՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Համաշխարհայնացումը բոլոր իր ղրկան կողմերուն հետ մարդկութեան սկսած է աղէտներ ալ պատճառել: Վերջին օրինակը Թոքատապի եզական տեսակն է որ ամբողջ աշխարհը կը պահէ իր սարսափին մէջ: Ազատ շրջազայութեան կարելիութիւնը գլխաւոր ազդակը կը նկատուի անոր տարածումին: Շաբթուան մը ընթացքին այդ թոքատապին մահերը ամենայն հանգստութեամբ հասած են Ասիայէն Եւրոպա եւ Հիւսիսային Ամերիկա:

Այդ թոքատապի առաջին պարագաները յայտնուեցան Չինաստանի Կուանկաոնկ գաւառին մէջ, անցեալ տարուան վերջաւորութեան: Անկէ հասան Հոնկ – Գոնկ, Թայվան, Սինկափուր, Վիէթնամ, Գերմանիա, Գանատա, Անգլիա եւ Զուիցերիա: Աւստրալիոյ, Ինտոնէզիոյ, ԱՄՆ-ու Մալէզիոյ մէջ ալ կասկածելի ախտանիշեր ցոյց տուող մարդիկ տեսնուած են, քանի մը ամսուան ընթացքին ամբողջ աշխարհի վրայ վարակուածներու թիւը հասցնելու համար մօտ 3000-ի:

Մանրէներուն վրայ կատարուած առաջին քննութիւնները ցոյց տուած են որ նորայայտ հիւանդութիւնը վերջին ծայր փոխանցիկ է: Հակառակ այս իրողութեան, չինական հանրային առողջութեան բաժինը ամիսի մը չափ լուռ մնացած է. Փետրուար 11-ին միայն լուրը հրապարակուած է: Արդէն առաջին զոհերն ալ արձանագրուած են: Անոնց մեծ մասը առողջապահական պաշտօնեաներ եղած են:

Հոնկ – Գոնկի մամուլին մէջ այս նիւթով լոյս տեսած յօդուած մը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն երեւոյթին որ հակառակ ժողովուրդին մէջ ալ տիրող մեծ տագնապութեան, չինական թերթերը տող մը իսկ չեն գրած հիւանդութեան մասին: Այսուհանդերձ, փէքինի իշխանութիւններուն կողմէ լռութեան դատապարտուած մամուլը չէ կրցած վտանգը անտեսելու մղել: Միւս կողմէ, իրենց քննադատները քաջալերով հակահարուածելու քնակչութեան բծախնդրութիւնը չէ կրցած արգելք ըլլալ ախտին ծաւալումին:

Գանթոնի շրջանի բոլոր մեծ հիւանդանոցները նոյն թոքատապէն վարակուած հիւանդներ ունեցած են. բայց իշխանութիւնները ուշած են որ այդ հիւանդները կեդրոնացուին միայն երեք հիւանդանոցի մէջ: Իսկ ախտին ազդեցիկ դարման մը տակաւին գտնուած չըլլալու պարագան սկսած է իրենց պաշտօնը ձգելու մղել բուժողներն ու օդնականները: Մանաւանդ այս վերջիններուն որոնք ամէնէն վտանգուածներն են, չեն ուզեր աշխատիլ, հակառակ իրենց աշխատավարձին վրայ եղած յաւելումին: Գիւղական շրջաններէն քաղաք աշխատելու եկածները կը վերադառնան, սպասելով որ վտանգը հեռանայ:

Այս պայմաններուն մէջ Չինաստանի լրատուական միջոցներուն լռութիւնը այն պատրանքը կը ջանայ ստեղծել որ հիւանդութիւնը դադրած է: Քաղաքականութիւն մը որ կը քննադատուի չատերու կողմէ: Առողջապահութեան իշխանութիւնները կ'ամբաստանուին որ ապահովութիւն ներշնչող արտայայտութիւններով կը մոլորեցնեն ժողովուրդը. մինչդեռ, կան կանգարգելիչ ազդեցիկ միջոցներ: Այդ նոյն իշխանութիւնները մերժած են հիւանդութեան յայտնուած շրջանները մասնագէտ ղրկելու Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութեան առաջարկները եւ հիւանդութեան մասին լայն տեղեկութիւն տալու պահանջները, ատով չատ թանկագին ժամանակ կորսնցնել տալով հիւանդութեան դէմ պայքարին մէջ:

Փէքինի իշխանութիւնները կացութեան ծանրակշիռ բնոյթին անդրադարձած են երբ հիւանդութիւնը յայտնուած է Հոնկ Գոնկի, Թայվանի, Հարաւ – արեւելեան Ասիոյ եւ աշխարհի միւս անկիւններուն մէջ: Միայն յաջորդական մահուան պարագաներէ ետք Փէքին յօժարած է որ Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութիւնը մասնագէտներ ղրկէ տեղւոյն վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ այդ տարօրինակ ախտին բնոյթը լուսաբանել:

Ատոր հետ, սակայն, հրահանգուած է չտեղեկացնել հիւանդութեան մասին, տիկա լրագրական կարգապահութեան մեղանչում եւ պատժելի յայտարարելով: Սակայն, ժողովուրդը չատ լաւ տեղեակ է իրականութեան: Հիւանդանոցներու պաշտօնէութեան մօտ մեծ զայրոյթ պղտլի է. անոնք վրդոված են որ առողջարաններու, հիւանդանոցներու դեկավարութիւնը կացութեան ծանրութեան լաւատեղեակ ըլլալով հանդերձ, ճշմարտութիւնը իրենցմէ պահած է:

Երբ նոյնիսկ բազմաթիւ երկիրներ ահազանգ կը հնչեցնեն հիւանդութեան ծաւալումին առջեւ, միջոցներու կը ձեռնարկեն անոր տարածումին արգելք ըլլալու համար, չինացի պատասխանատուներ կը չարունակեն պնդել թէ ծաւալումի լուրջ երեւոյթ գոյութիւն չունի:

ԲԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՔԱՏԱՊԻ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿԸ ԵՒ ՊԱՀՈՒԱԾ ԼՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Համաշխարհայնացումը բոլոր իր ղրկան կողմերուն հետ մարդկութեան սկսած է աղէտներ ալ պատճառել: Վերջին օրինակը Թոքատապի եզական տեսակն է որ ամբողջ աշխարհը կը պահէ իր սարսափին մէջ: Ազատ շրջազայութեան կարելիութիւնը գլխաւոր ազդակը կը նկատուի անոր տարածումին: Շաբթուան մը ընթացքին այդ թոքատապին մահերը ամենայն հանգստութեամբ հասած են Ասիայէն Եւրոպա եւ Հիւսիսային Ամերիկա:

Այդ թոքատապի առաջին պարագաները յայտնուեցան Չինաստանի Կուանկաոնկ գաւառին մէջ, անցեալ տարուան վերջաւորութեան: Անկէ հասան Հոնկ – Գոնկ, Թայվան, Սինկափուր, Վիէթնամ, Գերմանիա, Գանատա, Անգլիա եւ Զուիցերիա: Աւստրալիոյ, Ինտոնէզիոյ, ԱՄՆ-ու Մալէզիոյ մէջ ալ կասկածելի ախտանիշեր ցոյց տուող մարդիկ տեսնուած են, քանի մը ամսուան ընթացքին ամբողջ աշխարհի վրայ վարակուածներու թիւը հասցնելու համար մօտ 3000-ի:

Մանրէներուն վրայ կատարուած առաջին քննութիւնները ցոյց տուած են որ նորայայտ հիւանդութիւնը վերջին ծայր փոխանցիկ է: Հակառակ այս իրողութեան, չինական հանրային առողջութեան բաժինը ամիսի մը չափ լուռ մնացած է. Փետրուար 11-ին միայն լուրը հրապարակուած է: Արդէն առաջին զոհերն ալ արձանագրուած են: Անոնց մեծ մասը առողջապահական պաշտօնեաներ եղած են:

Հոնկ – Գոնկի մամուլին մէջ այս նիւթով լոյս տեսած յօդուած մը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն երեւոյթին որ հակառակ ժողովուրդին մէջ ալ տիրող մեծ տագնապութեան, չինական թերթերը տող մը իսկ չեն գրած հիւանդութեան մասին: Այսուհանդերձ, փէքինի իշխանութիւնները կողմէ լռութեան դատապարտուած մամուլը չէ կրցած վտանգը անտեսելու մղել: Միւս կողմէ, իրենց քննադատները քաջալերով հակահարուածելու քնակչութեան բծախնդրութիւնը չէ կրցած արգելք ըլլալ ախտին ծաւալումին:

Գանթոնի շրջանի բոլոր մեծ հիւանդանոցները նոյն թոքատապէն վարակուած հիւանդներ ունեցած են. բայց իշխանութիւնները ուշած են որ այդ հիւանդները կեդրոնացուին միայն երեք հիւանդանոցի մէջ: Իսկ ախտին ազդեցիկ դարման մը տակաւին գտնուած չըլլալու պարագան սկսած է իրենց պաշտօնը ձգելու մղել բուժողներն ու օդնականները: Մանաւանդ այս վերջիններուն որոնք ամէնէն վտանգուածներն են, չեն ուզեր աշխատիլ, հակառակ իրենց աշխատավարձին վրայ եղած յաւելումին: Գիւղական շրջաններէն քաղաք աշխատելու եկածները կը վերադառնան, սպասելով որ վտանգը հեռանայ:

Այս պայմաններուն մէջ Չինաստանի լրատուական միջոցներուն լռութիւնը այն պատրանքը կը ջանայ ստեղծել որ հիւանդութիւնը դադրած է: Քաղաքականութիւն մը որ կը քննադատուի չատերու կողմէ: Առողջապահութեան իշխանութիւնները կ'ամբաստանուին որ ապահովութիւն ներշնչող արտայայտութիւններով կը մոլորեցնեն ժողովուրդը. մինչդեռ, կան կանգարգելիչ ազդեցիկ միջոցներ: Այդ նոյն իշխանութիւնները մերժած են հիւանդութեան յայտնուած շրջանները մասնագէտ ղրկելու Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութեան առաջարկները եւ հիւանդութեան մասին լայն տեղեկութիւն տալու պահանջները, ատով չատ թանկագին ժամանակ կորսնցնել տալով հիւանդութեան դէմ պայքարին մէջ:

Փէքինի իշխանութիւնները կացութեան ծանրակշիռ բնոյթին անդրադարձած են երբ հիւանդութիւնը յայտնուած է Հոնկ Գոնկի, Թայվանի, Հարաւ – արեւելեան Ասիոյ եւ աշխարհի միւս անկիւններուն մէջ: Միայն յաջորդական մահուան պարագաներէ ետք Փէքին յօժարած է որ Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութիւնը մասնագէտներ ղրկէ տեղւոյն վրայ, որպէսզի կարելի ըլլայ այդ տարօրինակ ախտին բնոյթը լուսաբանել:

Ատոր հետ, սակայն, հրահանգուած է չտեղեկացնել հիւանդութեան մասին, տիկա լրագրական կարգապահութեան մեղանչում եւ պատժելի յայտարարելով: Սակայն, ժողովուրդը չատ լաւ տեղեակ է իրականութեան: Հիւանդանոցներու պաշտօնէութեան մօտ մեծ զայրոյթ պղտլի է. անոնք վրդոված են որ առողջարաններու, հիւանդանոցներու դեկավարութիւնը կացութեան ծանրութեան լաւատեղեակ ըլլալով հանդերձ, ճշմարտութիւնը իրենցմէ պահած է:

Երբ նոյնիսկ բազմաթիւ երկիրներ ահազանգ կը հնչեցնեն հիւանդութեան ծաւալումին առջեւ, միջոցներու կը ձեռնարկեն անոր տարածումին արգելք ըլլալու համար, չինացի պատասխանատուներ կը չարունակեն պնդել թէ ծաւալումի լուրջ երեւոյթ գոյութիւն չունի:

ԲԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԻՒՆ ԳԱՂՈՒԹ

Պէյրութի «Ծովհաննէս Պօղոսեան» թատերասրահին մէջ, Մարտ 8, 9 եւ 15, 16-ին, Համազգայինի «Արեգ» մանկապատանեկան թատերախումբը ներկայացուցած է Վիգէն Ստեփանեանի թարգմանած եւ բեմադրած գերմանացի (բայց Ռուսաստան ապրած) Եւգենի Շվարցի «Երկու բարտի» հէքեաթը: Նախորդ տարիներուն, անոնք ներկայացուցած էին Ծովհաննէս Թումանեանի հետաքրքրական պատչաճեցումներու ենթարկուած հէքեաթներէն փունջ մը (2000՝ Կաթիլ մը մեղր, 2001՝ Տէրն ու Ծառան):

---

(1) Նոր կեանք, 1899, էջ 297:

(2) [Հնչակ, Պոլիս, լոյս տեսած է առաջին անգամ 1886-ին. տե՛ս, Յովհ. Պետրոսեան, *Հայ Պարբերական մամուլի Բիբլիոկրաֆիա*, Երեւան, 1957, հատ. Ա. էջ 744. Կիրակոսեան Ա., Կոսիկեան, Սիլվաեան, *Հայ Պարբերական Մամուլի Մատենագիտութիւն*, Երեւան, 1970, էջ 483]:

(3) [Վահան Վրդ. Տէր Միքայէլեան]:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃ ՊՈՒՒՃԵԱՆ

18

– Մեր ըսածները չի հասկնար, – արդարացան տղաքը միաբերան, – Ձե՛նք կրնար լաւ խաղալ, երբ մեզի հետ է...

– Պէտք է հետը խաղաք, որ ձեզի պէս խօսիլ սորվի, – ըսաւ Թրքուհին. յետոյ ծռելով դէպի աղջնակը, հարցուց սիրալիր. – Այնպէս չէ՞, Արիֆէ, դուն կ'ուզես անոնց պէս խօսիլ, որպէսզի անոնց պէս լա՛ւ խաղաս:

Փոքրիկ Արիֆէն կնկան ըսածն ալ չէր հասկնար, յայտնի էր, բայց ժպտեցաւ ու պաշտպանութիւն փնտռողի մը պէս սեղմուեցաւ կնոջ:

Ուշադրութեամբ նայեցաւ փոքրիկին: Քանի օր է արդէն հարեւանցի տեսեր էի զինքը, բայց լսած խօսակցութիւնս հետաքրքրութիւնս չարթեց: Աղջնակը չունէր հայկական դիմագծեր, ոչ ալ այն խոշոր սեւ աչքերը, որ այնքա՜ն յատկանշական են Հայերու: Ան խարտեաշ մազեր ունէր եւ խոշոր, խաժ, գրեթէ կապոյտ աչքեր: Շարժումները չնորհալի էին, եւ ինք կիրթ եւ բարեկեցիկ ընտանիքի մը մէջ մեծցած փոքրիկի մը երեւոյթն ունէր:

Ճիշդ է, Հայաստանի մէջ կան գաւառներ, ուր ժողովուրդին մէկ մասը դեղին մազեր ունի եւ կապոյտաչուկ է, բայց անոնք ալ, որեւէ ձեւով, կը կրեն հայկական դրոշմը, զոր Հայ մը անմիջապէս կը նկատէ:

Այս փոքրիկը զուրկ էր անոնցմէ:

«Հայ ըլլալու չէ», մտածեցի եւ չարունակեցի աշխատիլ: «Իսկ եթէ փոքրիկ Հայուհի՞ մըն է: Ինչպէ՞ս ընել հաստատ ըլլալու համար»:

Կ'ուզէի խօսիլ աղջնակին հետ, բայց բոլորի ներկայութեան անհնար էր:

Որոշեցի հետեւիլ եւ իմանալ իր բնակած տեղը: Թերեւս կարենայի տեղեկութիւններ ունենալ: Կարելով մէկտեղ, աչքիս ծայրով կը դիտէի քիչ առաջ փոքրիկին մօտեցող Թրքուհին եւ, երբ տեսայ, որ ան աղջնակին ձեռքէն բռնած, մեկնելու կը պատրաստուէր, ես ալ ձեռագործս ծրարեցի եւ սկսայ հետեւիլ իրենց, փոքրիկիս հետ:

Ծիծաղելի դրութիւն մըն էր: Ես կը հետեւէի Թրքուհիին, իսկ ետեւէս կը լսէի ինծի հետեւող ծեր ոստիկանին ծանր քայլերուն ձայնը:

Թրքուհին կանգ առաւ Նշան Թաշի ծովահայեաց փողոցներէն մէկուն վրայ գտնուող բաւական ճոխ բնակարանի մը առջեւ:

Ես ակնարկ մը նետելով տան թիւին վրայ՝ չարունակեցի ճամբաս ու կանգ առի երկու տուն վեր գտնուող հացագործի մը կրպակին առջեւ եւ սկսայ հոն ցուցադրուած հացիկները դիտել մէկուս մը ձեւով, որ կը դժուարանայ ընտրութիւն ընելու:

Մակեդոնացիի տարազ հագած կին մը, հաւանաբար տիրուհին, մօտեցաւ ինծի, եւ հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզէի գնել:

Ցոյց տալով ընտրած խմորեղէններս՝ հարցուցի կնոջ, թէ արդեօք իրենց թաղին մէջ վարձու սենեակ տուող ընտանիք մը չէի՞ն ճանչնար: Օգաւէտ եւ ծովահայեաց սենեակի մը պէտք ունէի:

– Օրինակ, այս տան մէջ, ցոյց տուի Թրքուհիին մտած տունը, – սենեակ մը վարձու չէ՞ն տար: Ճիշդ իմ ուզած դիրքս ունի:

Աբեւելքի մէջ, խանութպաններու հետ, մանաւանդ հացագործներու հետ խօսակցութեան մտնելը չատ սովորական բան մըն է:

– Օ՛, – պատասխանեց ինքը՝ հացագործը, որ ճիշդ այդ պահուն դուռը եւլած եւ իմ խօսքերս լսած էր, – այդ տան մէջ բնակողները սենեակ վարձու չեն տար: Մեծ է տունը, ճիշդ է եւ իրենք անզաւակ, բայց հարուստ մարդիկ են: Սենեակ վարը, սա ճերմակ ու դեղին տունը կը տեսնա՞ք, հոն հարցուցէք, հաւանաբար ձեր ուզածը գտնաք:

– Անզաւա՞կ ընտանիք ըսիք, – ըսի ես, անքաղաքավար ըլլալու աստիճան հետաքրքիր, – սակայն, քիչ առաջ կին մը մտաւ հոն, փոքրիկ աղջկան մը հետ: Շա՛տ սիրուն փոքրիկ մըն էր եւ ատոր համար միտքս մնաց:

– Ան իրենց զաւակը չէ, – պատասխանեց մարդը, նո՛ր բերին իրենց...

Կինը յանդիմանական նայեցաւ ամուսնուն եւ ինծի գտնելով կատուկ ձայնով ըսաւ.

– Հոգեզաւակ մըն է, բարեկամի մը տղայ... Մեր գործը չէ՛ այդ...

(Շար. 68)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Ապրիլ 12
ՄԱ. օր Մեծի Պահոց
Ցերեկոյեան Ղաղարոս յարութեան ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐԱԿԱՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 85–րդ ամեակի առիթով
ՓՐՈՖ· ՌԻՉԱՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ
կը ներկայացնէ
«1918–ի եւ 1991–ի
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՔԶԻՆՔ ԿԸ ԿՐԿՆԷ՞»
Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue — 75009 Paris
Métro : Cadet

*
**

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Աննա Յարութիւնեան, Հայաստանի Երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»
կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի դործերու ներկայացում:
Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Մուտքը ազատ է:

*
**

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Կիրակի Ապրիլ 20, ժամը 13–էն սկսեալ· –
Restaurant "Les Diamantaires"
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet
Համեղ մթնոլորտ, նուագախումբ, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37 06 08 13 38 00
թիւերուն:

ՄԱՐՍԷյԼԻ «ԹԱԶԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՈՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Յարգելի Ծնողք,
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ, Զաւիկ Վրդ· Աւետիքեան եւ Խաչատուր Աբովեան միօրեայ վարժարանի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ, ձեր զաւակներուն հետ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ներկայ գտնուելու հետեւեալ արարողութեանց:
ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17,
ժամը 17–ին Ռանլուայի աւանդական արարողութեան, որուն կը մասնակցին մեր համայնքի մանուկներն ու երախաները:
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 19
ժամը 16·30–ին, Ձրագալոյցի պատարագի արարողութեան, որու ընթացքին մեր աշակերտներու կողմէ կը կատարուի ընթերցում Մարգարէական գիրքերու:
Սիրելի Ծնողք,
Քրիստոնէական մեր Սուրբ պարտականութիւնն է այս արարողութեանց մասնակցութեան ճանապարհով մեր զաւակներուն մէջ արթնցնել հետաքրքրութիւնն ու սէրը հանդէպ մեր պապերուն հաւատքին, եւ վարուիլը մեր եկեղեցւոյ սրբազան աւանդութեանց:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՒՑ
ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Կիրակի, Ապրիլ 13
Ժամը 11–ին Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐԱՑԵԱՆ
Ցետ պատարագի, Ոստերու օրհնութիւն եւ Անդաստան:
Ժամը 13–ին ճաշ ժողովրդապետութեան սրահին մէջ:
Ժամը 16–ին Դռնբացի արարողութիւն:
(Շար·)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէյնի կայանի Ցուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին:
Դիմել՝ Մառի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար:

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա· ՔՀՆԱ· ՊԱԼԸԴԵԱՆ
Դռնբացէք ժամը 16–ին:

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9–ին:
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք ժամը 17–ին:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս· ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Պատարագ ժամը 10·30–ին:
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ՔՀՆԱ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին:

Ս· ՄԵՍՐՈՊ ՄԾՆԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հինգշաբթի, Ապրիլ 10, ժամը 20·30–ին

ՍՏԵՓԱՆ ԱԼԱՋԱՋԵԱՆ

«ՎԱԹՍՈՒՆԱԿԱՆՔ» ԸՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, *որ կը պատմէ ժամանակի գրական եւ հանրային կեանքի, 1965 թուականի Ապրիլեան ոդեկոչումի, ինչպէս նաեւ յոյսի եւ յուսախաբութեան մասին:*

Բանախօս»
ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ցուշադրութեան դրուագներ կը կարդայ՝
Դերասան՝
ԱՐՏԱՇԷՍ ՈՍԿԱՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris V^e^
Métro : Cardinal Lemoine - Monge

Մուտքը ազատ է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷյԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՑՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ
Ցանձնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆ»
հանդիսութիւններու Ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՑՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին իր հերթական հանդիպման որ տեղի կ'ունենայ
Շաբաթ, Ապրիլ 16, ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ–Մեսրոպ» *Մշակ· կեդրոնի*
«Արծրունի Զրաշէսեան» *սրահին մէջ*
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ԾՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առիթիւ ընծայակալութեամբ ստացած է Իրլանդիի հետեւեալ նուէրները· –

Պր· Խոսրով Մանուկեան 10, Պր· Փիէռ Գոնտաճեան 50, Տիկին Ազնիւ Անդրէասեան 30·50, Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժ· Թորիկեան 10, Տիկին Մելինէ Նահապետեան 100, Տիկին Ալիս Փաստրմաճեան 20, Պր· Վարդգէս Փափազեան 40, Պր· Կարօ Փաստրմաճեան 80, Պր· Փօլ Տէր – Յակոբեան 35, Տէր եւ Տիկին Ժակ Մէյլէմճեան 40, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պազըրճեան 80, Տէր եւ Տիկին Ժակ Թոմա 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Մինասեան 50, Տէր եւ Տիկին Արսէն Գալֆեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պէնլեան 30, Օր· Ժակլին Մէսճեան 30, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ափերիկեան 23, Տէր եւ Տիկին Փոլատեան 20, Տիկին Պէաթրիս Փամանեան 50, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Սէրկինկիւլեան 110, Օր· Անի Սիւլահեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժ· Անդրէասեան 25, Տէր եւ Տիկին Փիէր Զաթալեան 15, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Տաղէսեան 50, Պր· Արա Պէքպէքեան 30, Պր· Փօլ Աւետիսեան 50, Տիկին Մարի – Ալիս Փափազեան 15, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պազըրճեան 200, Տէր եւ Տիկին Գլօռ Ժերանեան 40, Պր· Նուբար Սինանեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժան Գինոսեան 30, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ժամլեան 40, Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ Ժիրանեան 30, Տիկին Մարի – Լուիզ Աբեւեան 10, Պր· Կարապետ Տէրվիչեան 20, Օր· Ժակլին Թէրզեան 35, Տիկին Անուշ Մանուկեան 35, Տէր եւ Տիկին Ժակ Մուրատեան 50, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Դալար 50, Տիկին Լուիզ Փափազեան 20 եւրօ:

(Շար·)

GRANDE SOIREE DANSANTE

au profit de

L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de

Monsieur **RENE ROUQUET**

Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par A R A R A T et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»
56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville
Tél. : 01 43 96 18 13

ASSOCIATION SAINTE-CROIX DES ARMENIENS CATHOLIQUES DE FRANCE

Lourdes 2003

du mercredi 28 au samedi 31 mai

PELERINAGE ARMENIEN DE FRANCE

Départs de PARIS — ARNOUVILLE (TGV)
LYON — MARSEILLE — VALENCE — SAINT-CHAMOND

Les formulaires d'inscription
sont disponibles auprès du Secrétariat de l'Eparchie,
au 10 bis, rue Thouin, 75005 Paris et auprès de nos paroisses

Renseignements :

Eparchie : 01 40 51 11 90 **Paris :** 01 44 59 23 50
Arnouville : 01 39 85 15 56 **Marseille :** 04 91 48 19 60
St-Chamond : 04 77 22 09 86 **Lyon :** 04 72 44 97 39

Prix, comprenant l'aller-retour en TGV de Paris et la Pension complète en Hôtel *** (chambre double) : **300 euros** par personne (**45 euros** suppl. pour chambre individuelle).

—— Les inscriptions seront closes le 30 avril. ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 10
JEUDI
10 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·664

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·664

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

«ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԵՐԵՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ԵՒՍ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ

Անմեղ բնակիչներէն զատ, այս անխտիր պատերազմին զոհ կ'երթան մասնաւոր թղթակիցները եւ Ապրիլ 8–ին, անոնց թիւը հասած էր 11–ի։ Երեք վերջիններն զոհ գացած էին Ապրիլ 8–ին իսկ, լրագրողներու յատկացուած «պաղեստին» պանդոկին մէջ։

ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութիւնը ցաւ յայտնեց (սրի···), բացատրեց որ լինքնապաշտպանութեան հեռաւոնք էին ամերիկեան հրասայլէն արձակուած կրակոցները եւ թէ կրակող զինուորը դամբար մը չփոթած էր զինքի հետ···։ Լրագրողները կը հաստատեն թէ այդ պանդոկը ծանօթ է եւ չի չփոթուիր եւ թէ կրակոցները դիտակցաբար եղած են։ Հոն կը մնան միջազգային մամուլի շուրջ 100 թղթակիցներ։ Եւ կը թուի որ ամերիկեան «խելացի» ռումբերը եւ «վիրաբուժական» հարուածները լաւ չեն կատարեր իրենց սահմանուած աշխատանքը։ Ապրիլ 8–ին, զոհ գացած է Քաթարի Ալ_Ժեզիրա հեռատեսիլի յորդանանցի լրագրողը, որ յանկարծ սառցած է հըրթիռ մը, զոր կ'արձակէր ամերիկեան օդանաւ մը։ Զոհը 34 տարեկան էր, Թարէք Այուպ։ Քանի մը ժամ եռք, հրասայլէն արձակուած կրակոցներուն, այս անգամ զոհ կ'երթան ուկրանացի նկարահան Թարաս Փրոթասիուք, 35 տարեկան, Ռոյթըրս գործակալութեան թղթակից եւ սպանցի նկարահան Խոսէ Գուզօ, 37 տարեկան Ռոյթըրսի երկու ուրիշ թղթակիցներ ալ վիրաւորուած են։ Ամէն պարագայի մէջ, յուզումը չատ մեծ է մամուլի շրջանակներուն մէջ եւ «Առանց սահմանի թղթակիցներ»ու կազմակերպութիւնը չի ծածկեր իր վրդովումը։ «Կազմակերպութիւնը ընդվզած է ամերիկեան բանակի ընթացքէն», մինչ լրագրողներու պաշտպանութեան կոմիտէն, որ ամերիկեան կառոյց մըն է, կը գտնէ որ Մ.Նահանգները «բնաբարած են ժրնեւի պայմանագրութիւնը» կրակ բանալով վայրերու վրայ, որոնք ծանօթ են լրագրողներու որպէս ապաստան, իսկ լրագրողներու միջազգային Դաշնակցութիւնը խիստ կերպով դատապարտելէ ետք ինչ որ «պատերազմի ոճիր» կ'որակէ, կ'աւելցնէ որ հեղինակները պէտք է դատարան քաշուին։ Ժ. Շիրաք ալ «զարհուրանքը» արտայայտեց։ Ամերիկեան Պաշտպանութեան նախարարութեան համար, ինչպէս կրկնած է բաները, «լրագրողները թիրախ չեն», բայց, իրաքեան վարչակարգը կը վտանգէ քաղաքացիներու կեանքը։

*
**

Ս. Հիւսէյն կը շարունակէ հանելուկ մը մնալ։ Ապրիլ 8–ին, Ամերիկացիք հմնուելով կարգ մը տեղեկութիւններու վրայ, քարուքանդ ըրած էին Ալ – Մանսուր բնակարանային թաղամասը, 14 հոգի սպաննելով, որովհետեւ հոն պէտք է գտնուէր Ս. Հիւսէյն եւ իր երկու զաւակները։ Առաջին լուրերու համաձայն, ուրեմն, մեռած էին, բայց, կարելի չեղաւ հաստատել եւ Ապրիլ 9–ին, Անգլիացիք կ'ըսէին թէ ռմբակոծութենէն առաջ, կրցած էր հեռանալ։ Ամերիկացիք լուռ կը մնային։ Այս գնացքով, Ս. Հիւսէյն ալ, նման Պէն Լատէնի, պիտի չարունակէ «փնտուիլ»։ Պելճաթի մէջ, Պուշ յայտարարեց.– «Չեմ դիտեր թէ Սատամ Հիւսէյն վերապրած է, բայց, այլեւս իր վարչակարգին իշխանութիւնը վերջ գըտած է»։

Արդէն, Պուշի գլխաւոր մտահոգութիւնը «ազատագրուած» Իրաքի նոր իշխանութիւնն է։ Խոստացաւ «կենսական դեր» մը չնորհել ՄԱԿ–ի, բայց, այդ «կենսականը» կը վերաբերի մարդասիրական օժանդակութեան։ Պուշ ապահովութիւն կու տայ որ Իրաքի կառավարական պատասխանատուութիւնները «ժամ առաջ պիտի դրուին Իրաքցիներէ բաղկացած առժամեայ վարչական մարմնի մը ձեռքը»։ Պուշ կ'ընդունի որ տակաւին չեն գտնուած զանգուածային բնաջնջման զէնքերը ,բայց կ'աւելցնէ.– «Պիտի գտնենք»։

Ժ. Շիրաք, չատ համաձայն չէ Պուշի հեռանկարին։ Ապրիլ 8–ին, յայտարարեց թէ ՄԱԿ–ի կը մնայ Իրաքի «քաղաքական, մտաւորական, մարդասիրական վերակառուցումը»։ Ան կը գտնէ որ «ժամանակաշրջանի մը մէջ չենք, ուր մէկ կամ երկու երկիրներ կրնային ստանձնել ուրիշ երկրի մը ճակատագիրը»։ (Ի դէպ, Միացեալ – Նահանգներու ըրածը ուրիշ բան չէ···)։ Ֆրանսայի նախագահը եւ Գերմանիոյ վարչապետը, Ապրիլ 11–ին եւ 12–ին Ս. Պետերսբուրգ պիտի գըտնուին, Պուտինի հետ խօսելու համար չատ – պատերազմեան չրջանին մասին։

Այդ չրջանին համար, ԱՄՆ պատրաստած են արդէն իրենց ծրագիրը եւ ինչպէս դրեցինք հանգամտեան կոչուած զօրավար ճէֆ Կարնըր Քուէյթ նստած կը սպասէ։ Ոմանք կը մեղադրեն պինքը որ չատ իսրայէլամէտ է։ 2000 Հոկտեմբերին Հըրէական Հիմնարկին կազմակերպած մէկ ճամբորդութեան մասնացած էր Իսրայէլ, ազգային ապահովութեան հետ կապուած հարցերու համար։ Ցայտարարութիւն մըն ալ ստորագրած է դատապարտելով Ինթիֆատան։

*
**

Տեղւոյն վրայ, մանաւանդ Պաղտատի հարաւը, կռիւները սաստիկ էին, Ապրիլ 9–ին։

Հարիւրաւոր ընտանիքներ կը լքանան հեռանալ քաղաքէն։ Ամերիկացիք երկու օդանաւեր կորնչուցած են, մէկը վար առնուած է Իրաքցիներուն կողմէ, միւսը չախչախուած է։ Ոմբակոծութիւնները կը չարունակուին անխնայ։ Այդ ռմբակոծութիւնները կը կատարուին նաեւ հիւսիսային Իրաք, այսինքն Քիւրտիստան։ Զօրավար Պրուքս ապահովութիւն տըւած է որ նպատակն է ճնշում բանեցնել իրաքեան ուժերուն վրայ, որպէսզի չկարենան յառաջանալ դէպի Թիքրիթ կամ Պաղտատ։

*
**

«Ազատագրուած» Պասրան ահաւոր պատկեր մը կը պարզէ։ Անգլիական ուժերը կը հանդուրժեն որ թալանը չարունակուի, կը դիտեն։ Քաղաքին մէջ, ոչ ոստիկանութիւն կայ, ոչ օրէնք, ոչ արդարութիւն։

*
**

Իրաքի դուռները հասած են նաեւ ամերիկացի մխիթարիները։ «Մռնգտ» կը տեղեկացնէ որ Միկրչականները դրամ տրամադրած են, որպէսզի օգնութիւն տրուի պաղեստինցիներուն։

*
**

Սատտամ Հիւսէյն եւ իր խմբակը պիտի դատուին իրաքեան դատարանի մը կողմէ, որոշած է Պուշ, որովհետեւ միջազգային արդարադատութիւնը դանդաղ կը չարժի։ Միջազգային դատական գործընթացները չատ երկար կը տեւեն եւ չատ քաղաքականացած են։

*
**

Ցորդանանի երիտասարդութիւնը չի ծածկեր հակամերիկեան իր զգացումները, հակառակ իշխանութեան ամերիկամէտ դիրքին։ Երիտասարդ կին թարգման մը կ'ըսէ.- «Ամերիկացիք կը խորհին որ լաւ ոստիկաններն են որոնք պիտի փրկեն աչխարհը, նման Ճորճ Պուշի, որ Թեքսասի քաուպոյի մը պէս կը գործէ»։

«ՇԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 8/9)

ՕԴԱՅԻՆ ԳԻՇԵՐՈՒ ՊԱՐՏՔԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻՆ

Ռուսաստանի Օդային երթեւեկի ծրագրաւորման պատասխանատուն յայտնած է թէ եթէ Հայկական օդային գիծերը չվճարեն իրենց պարտքը, Ռուսաստանի օդային տարածքը կը փակուի անոնց գործածութեան։ Ընդհոյ առարկայ պարտքը աւելի քան 2,5 միլիոն տոլար է։ Մինչեւ Ապրիլ 11, Հայկական օդային գիծերու թռիչքները դէպի Ռուսաստանի զանազան քաղաքները պիտի չսահմանափակուին, բայց ռուս պատասխանատուն հարկաւոր կը նկատէ որ այդ ընթացքին լուծում գտնուի կացութեան։

*
**

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԻՆ ՄԱՅԻՍ 25–ԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Ապրիլ 7–ի հրամանագրով որոշուած է սահմանադրական փոփոխութիւններու նախագիծը հանրաքուէի դնելու թուականը։ Այդ հանրաքուէն տեղի կ'ունենայ Մայիս 25–ին, երեսփոխանական ընտրութեան օրը։

*
**

Ս. ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ԴԱՏԸ

Ապրիլ 8–ի նիստին Սահմանադրական ատեանին նախագահը Գ. Ճարութիւնեան յայտնած է թէ որոշուած է բացարարել Ս. Դեմիրճեանի փաստաբան Ա. Սարգսեանի պահանջը եւ ունկնդրութեան կանչել կեդր· ընտրական յանձնախումբի նախագահ Ա. Սահրատեանը։ Որոշուած է նաեւ բողոքարկու կողմին վստահուած անձերուն վիճելի ստորագրութիւնները ղրկել դատախազութեան։ Պատասխանող կողմին փաստաբանը բսելով որ դիմումին կցուած 1617 էջնոց փաստերուն մէջ եղած աթճանագրութիւնները անհասցէ են, անուններ նչուած չեն, հարց տուած է թէ ինչ հիման վրայ կարելի է զանոնք ապացոյց նկատել։ Նիւթ եղած է վստահուած անձերու բոլորին վկայականներուն չորութեան պարագան, դատարանին եղած դիմումին փաստաթուղթերու միջեւ գըտնուած դատարկ քուէաթուղթերու գոյութիւնը, եւլն։ Նիստը կը չարունակուէր Ապրիլ 10–ին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻԻ ամբակոծած են Գազայի գօտիի բնակարանային թաղամաս մը, սպաննելով եօթը հոգի եւ 47 հոգի ալ վիրաւորուած են։ Զոհերու մէջ Համասի մէկ պատասխանատուն կայ, ըստ Իսրայէլացիներուն եւ Համասն ալ վճռած է վրէժ լուծել։ Ամէն պարագայի մէջ, Համասի պատասխանատուէն զատ, մեռած են անցորդներ, որոնց մէջ մանուկներ։

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՔԱՏԱՊԷՆ, Ապրիլ 9–ին, մեռած էին 103 հոգի։ Մտահոգութիւնը մեծ է եւ անոնք որոնք ստիպուած են Չինաստան երթալ կը վարանին, ինչպէս Ֆրանսայի վարչապետը Ժ. Փ. Ռաֆարէն։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ արեւելեան չրջանին վրայ, ամերիկեան ռմբակոծութեան մը զոհ գացած են 11 բնակիչներ։ Ամերիկացիք ցաւ յայտնած են այս «ողբերգական սխալին համար»։

ԳՐՈԶՆԻԻ Լենինակի թաղամասին մէջ, ղրահապատ կառք մը պայթած է եւ երեք ռուս զինուորներ մեռած են, վեց հոգի ալ վիրաւորուած է։ Միւս կողմէ, Չէչէնիոյ ռուսական իշխանութիւններուն թիւ երկուքը՝ Ասլաս Բիտեերբիւէվ սպաննուած է առջի օր, չորս դիմակաւոր անձերու կողմէ, երբ կառքով կ'անցնէին։

ԳՈՒՊԱՑԻ մէջ, օրէ օր իշխանութիւններու ճնշումը կը սաստկանայ։ Ներկայիս 78 ընդդիմադիրներ դատի քաչուած են· անոնք կրնան 12–էն 17 տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ։

ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Քու Քլուքս Քլանը չի կրնար խաչեր այրել մէկուն բնակարանին վրայ, ճամբու մը կամ հանրային վայրի մը մէջ։ Այս որոշումը տըւած է ամերիկեան Գերագոյն Ատեանը, ընդառաջելով Վիրճինիոյ նահանգին ըրած դիմումին։

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-14-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԵՐՈՒԱՆԴԱՇԱՏ – ԲԱԳԱՐԱՆ – ՍՈՒՐՄԱԼՈՒ

Երէկ երկուշաբթի, լուրերը կը հրճուէին թէ յաջորդ օր Հռոմում պիտի ըլլայ քաղաքին մէջ... Ընդվիմութիւնը մեծ եւ «կըրքոտ» ցոյց մը պատրաստած է ուր ամբողջ երկիրը ոտքի պիտի ելլէ:

Ես ցոյցերուն հակառակ չեմ. Ապրիլ 24-ի ցոյցերուն, Փարիզի մէջ, առաջին ճակատի վրայ եղած եմ միշտ: Ցոյցերը իմաստ մը ունին այն երկիրներուն մէջ ուր իշխանութիւնները ընկալելու ժողովրդավարութիւնը ունին, եւ ուր բովանդակութիւն մը կը պարունակեն:

Խրտչած եմ ընդհանրապէս այն բոլոր զանգուածային երեւոյթներէն ուր անհատական հաշիւներ ամբոխավարական մեթոտներով հրապարակ կ'իջնեն եւ ուր ժողովրդավարութիւնը սպրմային վիճակի մէջ կը գտնուի... ասոր հետեւանքին ամենապարզ ձեւը անիրաւ ձերբակալութիւններ, ծեծուըտուք, դաշունահարութիւն... եւ ամենավատը՝ փողոցային ճակատամարտ, փամփուշտ մը, փամփուշտներ եւ ազատագրկում, զրկանութիւն եւ հոգեկան մահ...

Ներկայ նախագահը, ճիշդ է որ երեք տարի է սխալ սխալի եւուէ կը գործէ ազգային արժէքներու նկատմամբ, անտեսելով ազգային ամէնէն սրբազան իրականութիւնները. կ'ըսեն որ տնտեսապէս երկիրը լաւանալու վիճակի մէջ է. վըստահաբար ճիշդ է. ափսոս որ այդ բարեկեցութեամբ ժողովուրդին չի հանիր:

Ռուսաստան, Ելցինի օրերուն նոյն պայմաններու մէջ կը գտնուէր. ամէն ինչ կը ներածուէր արտասահմանէն. վաճառականները օրէ օր կը հարստանային անսահմանօրէն... եւ ժողովուրդը կ'աղքատնար, զարձեալ անսահմանօրէն... եկաւ Պուտին, ներածումներու մեծագոյն մասը արգիլեց եւ պարտադրեց որ երկրին մէջ արտադրուի ինչ որ կարելի էր. հիմա ժողովուրդը կը պաշտէ զինք:

Քոչարեան, որ այդքան մօտիկ է Պուտինին, ինչո՞ւ տակաւին Ելցինեան տըմեսական քաղաքականութեան կը հետեւի... ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԱՆԳՈՐԾ է եւ խելագարուած՝ տեսնելով չոպլ առանձնատունները, Մերսէդէսներու եւ ՊՄՎ-ներու տողանցքը իր քթին տակ, բախտախաղի սեղաններուն եւ սուղ ճաշարաններուն ամէն օրուան յաճախորդները...:

Ընդվզելու պատճառներ կան եւ շատ են. ցոյցերը կեդրոնացնելով ընտրապայքարի շրջանին զգեցած են անձնական նկարագիր եւ բովանդակութիւնը տկարացած ինքնաբերաբար: Ո՞ւր էր այս ժողովուրդը երբ իր զաւակները կրթական օճախներ կը տանէր կաշառակերութեան սոխպումով, երբ իր հիւանդները կը բըժշկէր կաշառակերութեան ուժով, երբ իր ազգային տօները տօնացոյցէն կը չքրտէին դուրս, երբ իր քնակչութիւնը հարիւր հազարներով օտար ափեր կը նետուէր պատառ մը հացի ի խնդիր, երբ իր այծեամի պէս աղջիկները հասարակ երկիրներու հասարակ մայթերը կը չափէին... ինչո՞ւ այն ատեն տակնուվրայ չըրին իշխանաւորները, որպէսզի դարման մտածեն ազգային այս ԵՂԵՌՆԻՆ որ գետ կը չարունակուի... Ինչ լմաստ ունի այս համազգային աղէտին առջեւ անձերու անձնական պայքարը:

Երկիրը իր ամէնէն կարեւոր եւ բարձրագոյն մակարդակի դիտական հաստատութիւնները մէկը միւսին եռեւէն կոչնչուց, նուէր տալով Ռուսաստանի պարտքի փոխարէն (Ակոմակայան, Մերկելեան հիմնարկ, Հրազդանի էլեկտրոնիկի վերաբերեալ գործարան եւ այլք ...) ոչ ոք փղոց իջաւ բողոքելու. ոչ ոք հարց տուաւ թէ ինչպէ՞ս ձեւացած էին այդ պարտքերը. եթէ պարտքերով պիտի քալեցնեն պետական կառքը, ինչո՞ւ անոր ղեկին վրայ նստած են եւ երես ունին ըսելու որ երկիրը տնտեսապէս օրէ օր կը զարգանար, այսօր Փաթթակոնիան ծախու զարգանար, այսօր փաթթակոնիան ծախու հանած են որ դիզուած պարտքերը վճարեն... մենք Փաթթակոնիա չունինք, ի հարկին Մատենադարանը կամ Սեւանի լիճը կրնանք ծախել, մի քանի տարի եւս «Տնտեսապէս զարգանալու» համար ... յետո՞յ. հոս է բուն վէրքը. մատը հոն պէտք է դրուի: Քոչարեան կամ Դէմիրճեան բան չի փոխուիր. վէրքը կը մնայ. անհատներու պայքարի վերածելը պարզապէս անտեղի է: Եթէ պիտակցութիւն չկայ թէ Հայրենիքը ըղձօրէն վտանգըւած է, ո՛վ ուզէ ըլլայ անոր ներկայ ղեկավարը: Հարկ է ձեռք – ձեռքի տալ, միասնական ճակատ ստեղծել, միասնական ուժերով, առաջքն առնելու համար մեզի սպառնացող ներքին եւ արտաքին վտանգներուն: Բոլոր ցոյցերն ալ անիմաստ են, կը ծառային միայն ապստային ուժերը չլատելու: Երբ միասնական դործակցութիւն կայ, կարելի է պահանջել սրբագրութիւններ... «մենք խաղաղ չինք մեր լեռների պէս... դուք հողմերի պէս ոռնացիք վայրագ»... ձերբակալեցիք կիներ, անմեղներ, ... «մենք ձեր դէմ ելանք մեր լեռներ պէս»... եւ միասին... «հողմերի պէս պիտի կորչենք վայրագ»...: Պատերազմի մէջ ենք մեր արեւելեան սահմաններուն վրայ, անհանդուրժողութիւնը կը վայելենք արեւմտեան եւ հիւսիսի սահմանակիցներուն, շրջափակումի մէջ ենք տասը տարիներէ ի վեր, բացարձակապէս իրաւունք չունինք ներքին կործանարար ճակատ մըն ալ բանալու. հիմա է պահը հերոսութիւնը ունենալ՝ կուլ տալու անգամի մը համար պատահածը, եւ ՄԻԱՍՆԱՔԱՐ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀԱՄԱՑՆ ՀԱՑՈՒԹԵԱՄԲ:

Ես ցոյցերու հակառակ չեմ, բայց վազուանը բնաւ սիրտիս չի խօսիր. լաւ է հեռանալ մայրաքաղաքէն:

Արթուր՝ հաճոյք մը եւս ընելու համար ինծի, Աչտարակի մեր յաջող օրագուարճէն յետոյ, առաջարկեց քացառիկ արշաւանք մը, աշխարհագրական եւ պատմական կարեւոր նշանակութիւն ունեցող, այցելել Թուրքիոյ սահմանին վրայ դըտնուող Հայաստանի Երուանդաշատ եւ Բագարան դիւղերը, որոնք կը գտնուին Արաքսի եւ Ախուրեանի միացման կէտին վրայ, միայն փչաթելերով բաժնուած թրքական պահակագունդէն:

Երկու դիւղերն ալ չափազանց կարճ ըլլալով թրքական սահմանին, օտարներուն արգիլուած գօտին չորչ 15 հազարամեթր հեռաւորութենէն կը սկսի եւ անհրաժեշտ էր ներքին գործոց ապահովութեան պատասխանատու մարմիններէն մասնաւոր արտօնութիւն ունենալ. այդ բանժինը Արթուր կանխաւ ապահոված ըլլալով, մեր մուտքը որեւէ դժուարութեան չհանդիպեցաւ հայ – ռուս խառն պահակագունդի կողմէն:

Արմաւիրէն չարունակելով մինչեւ Քարակերտ, 90 աստիճանի դէպի արեւմուտք չեղելով բռնեցինք ամայի, ձիւնածածկ ճամբայ մը մինչեւ Շենիկ ուր գօտաւորապէս սկիզբ կ'առնէր սահմանային գօտին:

Սահմանէն անդին, մեր Հայրենիքի Արեւմտեան ափին, ուր դեռ մի քանի ամիսներ առաջ այնքան յուզումնալից սրտաճմլիկ ծանօթութիւն հաստատած էի մեր պատմական կարեւոր յուշարձաններէն Տեկորին, Ախկոնքին, Մրենին եւ այլն ... Ալաճա լեռը իր 2693 մեթր բարձր ձիւնածածկ գագաթով հեռուներէն կը վկայէր (Առիճոյ լեռ) աւելի հարաւը Արշարունեաց լեռնաշղթայէն անջատուած եաղլճայ սարը իր 2964 մեթր բարձրութենէն արեւուտ ժպիտով կ'ընդունէին մեզ որ սկսած էինք կամաց – կամաց Արագածի լեռնադաշտէն իջնել դէպի Երուանդաշատի եւ Բագարանի դըրախտանման հովիտը:

Պահ մը կանգ կ'առնենք բարձունքէն Արաքսի եւ Ախուրեանի միացման տեսարանը դիտելու, որ աւելի չեչտուած է համատարած ձիւնադաշտէն զատորոշելով կապոյտ ժապաւէնի մը նման, որ տեղ – տեղ տառած ըլլալով, հայելիի նման փայլք մը կ'առնէր:

Բագարանը աչքին կ'իյնայ, հարկ է մի քանի դարձուածք կատարել հասնելու համար, մինչ Երուանդաշատ դիմացնիս փռուած է իր կոկիկ տուներով, ծառատներով, պտղատու ըլլալու են անտառներով, ձիւնածածկ երդիքներով. հայ մեքենաներու չարժում, հան Արարատեան դաշտի յատուկ քարշակներու (դըրակտոր) աղմուկ, սահմանային փչաթերու երկայնքին հայ հովիւ մը, դէնքը ուսին, իր ոչխարները կը վանայ արածել ձիւնի տակէն դլուխները ցցած մի քանի չորցած խոտի տեսակով:

Գիւղի մուտքին, յանկարծաբանուած ուխտատեղի մը, աւերակ վանքէ մը բերուած միջնադարեան երէք սիրուն խաչքարերով որոնց միացած է չորրորդ մը, բերուած մօտակայ Երուանդակերտի փըլատակներէն, աղօթող մանուկի մը խոտրքանդակով որ շատ հաւանաբար մեր պապերուն արեւի աստուածը կը ներկայացնէ:

Անկարելի էր պատկերացնել որ 100 հազարամեթր անդին, դէպի հարաւ ժամ մը առաջ Թողած Երեւանը իր ճղճիմ, մանր հաչիւներուն մէջ խեղդուած... պիտի սուզուէի յանկարծ մեր պատմութեան սկզբնաքայլերուն դիրկը, հայկան առաջին թագաւորութեան, ԱՐՏԱՇԷՍԵԱՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԵԱՆ ծննդավայրը:

Պատմահայր Խորենացին կը գրէ (Բ. ԼԴ.) – Յաւուրս սորա (Երուանդ Բ.ի) փոխին արքունիքն յԱրմաւիրն անուանեալ բլրոյն. քանզի էր հեռեալ գետն Երասխ եւ յերկայրել ձմեռայնոյն եւ ի դառնահոս հնչմանէ հիւսիսոյ, պղպջեալ ձուլեալ վտակն ոչ ուստեք արբուցանմն բաւական թագաւորականին գտանէր տեղւոյ: Որմէ նեղուելով Երուանդ, մանաւանդ աւելի ամուր տեղ մը փընտռելով, արքունիքը կը տեղափոխէ դէպի արեւմտեան կողմը, մխակուռ ապառաժ բլուրի վրայ, շրջապատուած Երասխով, եւ դիմացէն Ախուրեանը հոսելով: Երուանդ կը պարսպէ բլուրը, եւ պարիսպէն ներս չատ տեղերէ քարեր կտրել տալով կ'իջնէ մինչեւ բլուրի յատակը, գետի մակերեւոյթին հաւասար, այնպէս մը որ գետն ջուրերը հոսին դէպի փորուած տեղը, խմելու ջուր մատակարարելով: Միջնաբերդը բարձր պարիսպներով կ'ամրացնէ, պարիսպներու մէջ պղինձէ դուռեր դնելով եւ վարէն վեր երկաթէ սանդուխներ, մինչեւ դուռը, աստիճաններու միջեւ ծածուկ որոգայթներ կը չինէ որպէսզի եթէ մէկը թագաւորին դէմ դաւելու համար պաղտնի բարձրանալ ուզէ բռնուի:

Բայց այս բոլոր ամրութիւններն ու մեքենայութիւնները չկրցան ազատել Երուանդը – կ'ըսէ Ալիշան (Այրարատ էջ 60) – օրինաւոր թագաժառանգին ձեռքէն ԱՐՏԱՇԵՍ Ա.ի, որ քոյրն Սմբատի առաջնորդութեամբ – նախ Հարեալ գեանակ բըռնաւորին, յերուանդաւանն կոչեցեալ տեղւոջ, հալածական վարեաց զնա ի քաղաք իւր եւ – կ'ըսէ Խորենացին – Սըմբատայ դիւերոյն զհետ Երուանդայ եկեալ սակաւ վաչկանաւ, դղուռնն քաղաքին պահէր մինչեւ ի գալն Արտաշիսի եւ զօրացն ամենեցուն: – Երուանդ պատերազմի ընթացքին կը սպանուի, սակայն Արտաշէս յիշելով որ Արշակունի արիւն ունէր Երուանդ իր երակներուն մէջ, կը պատուիրէ դերեզմանին վրայ յուշարձան կանգնել: Երբ ԱՐՏԱՇԱՏ քաղաքին հիմերը կը դրուին Արտաշէս մայրաքաղաքը հոն կը փոխադրէ – հանդերձ կարեւոր բնակչօքն, յոլս եւ հրեայք բազում...:

Երուանդաշատ կը չարունակէ հին Հայաստանի կարեւոր քաղաքներէն մին մնալ զարդացած առեւտուրով եւ արհեստներով. կը հաչուէր տասնեակ հազարներ ունեցող բնակչութիւն եւ գտնուելով երասխաձոր գետափին մէջ, սեփականութիւնն էր կամ արարականներուն:

Շապուհ Բ.ի արշաւանքներէն եւ աւերներէն յետոյ (Դ. դար) Երուանդաշատ կ'ապրի անկում մը որմէ երբեք չի յաջողիր վերականգնիլ: Աստիճանաբար կ'անչքանայ, սովորական աւատական բերդաքաղաքի վերածուելով մինչեւ պատմութեան ասպարէզէն ընդմիշտ ջնջուիլը:

Ներկայ Երուանդաշատ եւ Բագարան դիւղերու միջեւ գտնուող այդ չքնաղ սահարթի տակը պէտք է փնտռել հին քաղաքին հարուստ պատմութիւնը. հոն կարելի է ըսել ոչ մէկ պեղում կատարուած է մինչեւ այսօր. ով գիտէ ինչ հսկայական նիւթեր կը յայտնաբերուին, պեղեալ պարագային, ոչ միայն Երուանդաշատի, այլ Հայաստանի հին եւ միջին դարերու պատմութեան վերաբերեալ:

ԴԷՊԻ ՍՈՒՐՄԱԼՈՒ

Մինչեւ որ մեզ հիւրընկալող ընտանիքը կրակին ու խորովածը պատրաստէ, Արթուր կ'առաջարկէ փչալարերու երկայնքին 10 – 15 քիլոմեթր յառաջանալ դէպի հարաւ հասնելու համար Սուրմալուի դէմ յանդիման...: Գէորգի ժիկուլին տեղ տեղ հալող ձիւնին եւ կարծր սառոյցին վրայ հրաշքները կը դործէ. առանցքը կ'ընկերէ մեզի որ պատահական սահմանապահ պինուորներ արդելք չըլլան մեր ճամբուն: Այս նեղ արահետը պէտք է եղած ըլլայ Եղիսաբէթուպոլէն (Գիւմրի) դէպի Ջուղա տանող պինուորական ճամբան քանի տակաւին ցարական ճամբու քարտէնչաններէը տեղ – տեղ կանգուն են մինչ ժայռերուն վրայ արձանագրուած ռուսերէն «կրաֆիթիները», նորպոյն թուականներով, սահմանապահ ռուս ճանճարացած պինուորներու ձեռագիրը. մի քանի հատ կ'արձանագրեմ: – ՄԻՐՕՆՈՎ, 72/74 ՎՈՐՈՆԵԺ 93 ՌՈՍԻԼԻՑ, Ն–ՇԱՄԹԻՆԱՔ եւ այլն... Լռութեան մէջ կրակոցի ձայները մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնեն դէպի ձախակողմեան բլուր մը, մեր սահմաններուն մէջ, ուր պինուորական տարազով մի քանի պինուաններ կան: Վտանգաւոր սահմանի մը վրայ կը գտնուինք, անփորձ ենք, ամէն ինչ կըրնանք երեւակայել... ՆԻՀԵԻՕ մեր ոչ դէրքն են կաքաւի որսի ելեր են...:

Բաւական յառաջացած ենք արդէն, ճամբու ընթացքին ռուս պահակապուղ մը կը խաչաձեւենք, որոնց կատաղի դայլաչուները դրեթէ հազար մեթր կը հետեւին մեզի վայրենի հաչոցներով, պատրաստ բզկտելու, եթէ համարձակինք մեքենային դուռը բանալ...: Աքաղը մեր կողքին է միշտ. զարմանալիօրէն հանդարտ ընթացք մը ունի. մի քանի ամիս առաջ, Կաղզուանի մօտերը, երբ մխրճուած էի մէկը անսովոր դինուելութեամբ անթացատրելի կարօտ մը յագցընելու, դրեթէ պիտի ջէջ տանէր զիս բարակ չիւղի մը նման... այնքան կատաղի էր իր թաւալդլոր ընթացքը...

Բնութեան կուսութիւնը, պատմական բովանդակութեան ճոխութիւնը այնքան հզօր է որ մարդ չի համարձակիր խոչ մեր զգացումներուն լռութիւնը, երբ յանկարծ հորիզոնին վրայ, բլրաշարքի մը ամենաբարձր կատարին կը յայտնուի բերդ մը, բերդաքաղաք մը իր յաւերժալ նորպոյն կառոյցներով վերածուած Երքայական ամէնէն յառաջացած սահմանապահ կէտին իր դոյդ բարձր դիտարաններով, որպէս սեւ գանդուածներ համատարած ձիւնապատ չրջանակին մէջ, սըխոյր կուլակի տպաւորութիւն կը ձգէ իմ վրայ, Սուրմալուի բերդն է, որուն ստորոտը հոդէ պատերով բաւական ընդարձակ գիւղ մը, միայարկ տուներով, հոս հոն ցրուած մի քանի ծառի կմախքներով, ՍՈՒՐՄԱԼՈՒՆ է:

Գէորգ կառքին չարժիչը կը մարէ, չորս ալ դուրս կ'ելլենք ժիկուլիին նեղլիկ տարածութենէն տեղւոյն պատմական – աչխարհագրական անսահմանութիւնը վայելելու... ՍՈՒՐՄԱԼՈՒ:

Հին ՃԱԿԱՏ դաւառին պատկանող Սուրմալուի վիճակը կը գտնուի Արաքսի եւ Գողթի (Բարչենիսի) վիճակներուն միջեւ իբր կեդրոն ունենալով Սուրմալուն, որուն բուն անունը պէտք է ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻ կամ ՍՈՒՐՄԱՌԻ եղած է աղաւաղուած Թուրքերէն դարձած է Սիւրմէլի կամ Սուրմալու:

Առաջին անգամ կը յիչատակուի Բագրատունեաց Թագաւորութեան վերջնաւորութեան, ԺԱ. դարու սկիզբը, Արիստակէս Լաստիվերտցիի կողմէ. ԺԳ. դարու հեղինակները եւ ԺԵ. դարուն Թոմա Մեծոփեցին ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻ կը կոչեն ծագած համարելով Մարի կամ Մարինոս սուրբի մը անունէն, մինչ Լաստիվերտցի ՍՈՒՐՄԱՌԻ կ'անուանէ եւ բերդաքաղաք կը կոչէ ուր 1042-ին Վեստ Սարդիս երբ կը տեսնուի Անի ամրոցին հեռանալ իր բիւզանդասէր դաւաճան ձգտումներուն համար, կը հաստատուի:

Այնուհետեւ զանազան առիթներով կը յիչատակուի գաւառն ու կեդրոնը որ յայտնի կը դառնայ «Աստուածապատիւ եւ առաքելաշնորհ ամն տէր Մարկոս Արքեպիսկոպոս / որ 1238 թուին ընդօրինակել կուտայ Մխիթար Գոչէ Դատաստանագիրքը եւ (ըստ ժամանակակից յիշատակարանի մը – տես Ալիշան ՀԱՅՊՄՏՈՒՄ էջ 458) – Եպիսկոպոս այս մատնեալ եղեւ ի ձեռս անօրինաց, նա եւ եղբարք իւր եւ ազգատոհմ իւր եւ ոչ ուստեք կայր օգնական դերելոցն, բայց միայն այն որ ազատեացն զմեզ արեամբ իւրով, դի ամենեքին ի մեծ վտանգի կային առհասարակ եւ այլն...:

Թովմա Մեծոփեցի կը պատմէ թէ ինչպէս 1387 թուին Լենկ – Թիմուր, Սիւնիքի վրայով ձակատուց գաւառ մտնելով – «Էառ զքաղաքն ՍՈՒՐԲ ՄԱՐԻ, ի հիմանց տապալեալ զամուրն մեր, զոր էր ամրաւիակեալ պատուական ազգին Բագրատունեաց, եւ դերեալ զղաքն եւ զամենայն չրջակայ գեղօրայսն» – (Նոյն էջ 556):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՓՈՆԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԷՋ (*)

ՀԻՐՈՇԻՄԱ, 2003, Մարտ 28· – Այսօր վերջացաւ չաբաթէ մը ի վեր տեղի ունեցող գիտաժողովը, որուն հրաւիրուած էին գերմանացի, ամերիկացի, ճափոնացի, զուիցերիացի, անգլիացի, աւստրալիացի գիտնականներ:

Հիրոշիմայի մէջ կատարուած այս համագումարը քննութեան նիւթ ըրաւ ռուսական, հայկական, Արեւելեան Թիմորի, ինուիէզիական, ինչպէս նաեւ Աւստրալիոյ, Ամերիկայի Հնդիկներու եւ Սուամանի բնիկ ժողովուրդներու դէմ կիրարկուած ցեղասպանութիւնները: Համալսարանի ականաւոր պատմագէտ փրոֆէսէօր Հարուհիրս Ֆուտուի, որ կազմակերպած էր այս գիտաժողովը չեչտելով ըսաւ, որ որպէսզի մենք կարենանք ցեղասպանութեան ոճիրին բուն բնոյթը լմնռնել, հարկ է որ մշակենք բաղդատական ուսումնասիրութիւններ: Այսօր ամբողջ աշխարհ ողողուած է Հրէական Ողջակիզումի (հոլոքոստ) պրպտումի կեդրոններով· բայց անկարելի է դիտականօրէն ընդհանրական եզրակացութիւններու յանգիլ սահմանափակուելով ցեղասպանական մէկ պարադայով միայն· ընդհանրացումները կը նախադրեն բաղդատական դուզակշիռներ:

Բացի վերոնշեալ պարադաներէն, գիտաժողովը ունկնդրեց նաեւ զեկուցում մը ուր գերմանացի մասնագէտը մանրամասնօրէն վեր առաւ ականաւոր իրաւաբան Ռաֆայէլ Լէմքինի որոշադրիչ դերը Միացեալ Ազգերու ընդգրկած այն պայմանագրութեան որով միջազգային վաւերացեալ օրէնսդրութեամբ կը նախատեսուի կանխարգիլել եւ պատիժ եռթարկել ցեղասպանութեան ոճիրը: Ինչպէս ծանօթ է, Լէմքին այն հրեայ նուիլեալ ռահվիրան է, որ մեծապէս ազդուած էր հայկական ցեղասպանութեան անպատիժ մնացած ըլլալու իրադրութենէն, ինչպէս ան կը խոստովանի տակաւին անհոգ մնացած իր ինքնակենսագրութեան մէջ:

Գիտաժողովին հրաւիրեալներէն էր փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան, որ երկար ունեցաւ հետեւեալ թեմայով· «Քանի-որդ Դարու Ցեղասպանութիւններու կերպաձեւերը Հայկական, Հրէական եւ Իւանոական Պարագաները»: Իր այս ընդարձակ զեկուցումով փրոֆէսէօր Վ. Տատրեան դիտաժողովին ներկայացուց զանազան ցեղասպանութիւններ բաղդատական զուգակշիռով մը վերլուծելու տիպար օրինակ մը: Ցոյժ դնահատելով այս մեթոտին արժանիքները, ներկայ մասնագէտները միաձայնօրէն ընդունեցան զայն իբրեւ չափանիշ՝ միւս ցեղասպանութիւններու քննարկման աշխատանքներուն համար: Ակէ զատ, իր զեկուցումը ներկայացնելէ անմիջապէս ետոյ, հայ գիտնականը կրկին միաձայնութեամբ գիտաժողովի նախագահ ընտրուեցաւ:

Համագումարի վերջաւորութեան համալսարանի տեսչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած էր ուր մասնակից պատմաբանները զանազան գովեստներով չնորհաւորեցին Համալսարանի վարչութիւնը, որ դնահատելով բաղդատական ուսումնասիրութիւններու գիտական բարձր արժէքը, նախաձեռնարկ եղած էր այս գիտաժողովին: Այս առիթով որոշում տրուեցաւ չարունակել զայն եւ յաջորդ հանդիպումին համար ընտրել Հավայիի Համալսարանը, որ Հնոլոլուլու կղզիին վրայ հիմնուած է:

Անդրադառնալով Հիրոշիմայի խորհրդանշանային իմաստին, փրոֆէսէօր Վ. Տատրեան, հարցումի մը պատասխանելով, ի միջի այլոց, հետեւեալը ըսաւ· «Այս ճափոնացի ժողովուրդը ի՛նչ տագնդաւոր եւ զարմանահրաշ ժողովուրդ մըն է: 1945 Օգոստոս 6–ին, առաջին ատոմական ռումբով քար ու քանդ եղած այս քաղաքին մէջ կործանումի եւ քանդնումի ոչ մէկ հետք կայ: Աչքոյժ, առեւտրական եւ ճարտարարուեստական եռուզեռով յագեցած առաջնակարգ մեծքաղաք մը դարձած է ան՝ 1·5 միլիոն ժողովուրդով: Կրթական, մշակութային եւ գիտական կեդրոններով օժտուած այս փառքամ քաղաքը դատապարտուած է սակայն յաւէտ մնալու այն մահասփիւռ Թանզարան – Ցուշարձանի չուքին տակ ուր այդ դժոխային գէնքի ահաւոր աւերները արձանագրուած եւ դարբնուած են բոլոր գալիք սերունդներուն յիշողութեան համար»:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) «ՅԱՌԱՋ»· – Լուրը տուած էինք Ապրիլ 5–ի մեր թիւով:

Օրուան Հարցազրոյց

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՔՐՏԱԿԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Իրաքեան ներկայիչն անբաժանելի է Մուսուլի եւ Քէրքիւքի քարիւղին առընչուած Թրքական ախորժակը եւ այդ շրջանին տիրելու հեռանկարով հոն զօրք մտցնելու հաւանականութիւնը: Թուրք քաղաքական դէմքերը թէ՛ կ'ուզեն խաղաղարար երեւիլ, միջազգային շրջանակներու մէջ կրկնելով թէ հիւսիսային Իրաք ներխուժելու մտադրութիւն չունին, միւս կողմէ, յատկապէս ներքին ճակատի վրայ, կը խուսափին ԱՄՆ–ու կամակատար դեկավարի տպաւորութիւնը զործելէ ու ամէն առիթի կը յայտնեն թէ իրենք միայն կ'որոշեն Իրաք զօրք մտցնելու նիւթը:

Որոշ է որ Թուրքիա բաւական կնճռոտ վիճակի մը մատնուած է իրաքեան տագնապով: Մանաւանդ որ քրտական հարցը տասնամեակներէ ի վեր սուր վտանգ մըն է Անգարայի համար որ ո՛չ կրնայ իր ուզած ձեւով կարգադրել հարցը, ո՛չ ալ յօժարիլ երկկողմանի համաձայնութեան մը: Այսօր Թուրքերը մտահոգ են, տեսնելով որ Իրաքի ապագային մասին իրենց տեսակէտը սկսած է տարբերիլ ԱՄՆ–ու մշակածէն: Ծոցի պատերազմէն ետք, Իրաքի հիւսիսը ապահովութեան գօտի մը հաստատուած էր Քիւրտերուն համար: Այնկէ ի վեր Թուրքիա կը կրկնէ թէ առիկա իրեն համար մնայուն սպառնալիք մըն է: Վախը այն է որ քրտական ինքնավար այդ շրջանը ժամանակի ընթացքին Թուրքիա ապրող Քիւրտերուն համար կը վերածուի օրինակելի նախընթացի մը:

Պատերազմի կացութեան մէջ, Քիւրտերը Սատտամ Հիւսէյնը ապակայունացնելու կարող կարեւոր ազդակ են: Քէրքիւքը իրենց անմիջական հաստոցութեան մէջ է: Շատ լաւ կը ճանչնան շրջանը, ունին տեղացի դաշնակիցներ որոնք կը բաժնեն իրենց համոզումը թէ քաղաքը թէ՛ պատմական, թէ՛ ժողովրդագրական պատճառներով Քիւրտերուն կը պատկանի: Արդարեւ, Քէրքիւքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը դարեր է ի վեր Քիւրտ է: Իսկ ամերիկեան բանակը կրնայ վստահիլ իրենց քիւրտ դաշնակիցներուն եւ պէտք չունի իր զինուորները վտանգելու: Պարագան նոյնը չէ Թուրքերուն, որոնք եթէ որոշեն զօրք մտցնել Իրաք, Քէրքիւքի տիրելու համար, պիտի իյնան Թշնամական շրջանակի մը մէջ, իրենց սահմանէն հարիւրաւոր քիլոմեթր հեռու: Այդ շրջանի բնակիչները որոնք բաժնած են օսմանեան անցեալը, գիտեն թէ Թուրքերը իրենց համար սպառնալիք են:

Կայ Թուրքիոյ անտեսական ողբերգական վիճակն ալ· Արժանթինէն շատ տարբեր չէ ան: Միակ ուժը աշխարհա – քաղաքական դիրքն է որ տակաւին առիթ կու տայ Ամերիկացիներուն զօրակցելու մասին բանակցութիւն վարելու: Այդ բանակցութիւններուն անհրաժարելի գլխաւորին է Քէրքիւքի եւ Մուսուլի քարիւղին տիրանալու Թրքական երազը:

Անկարելի չէ որ Ամերիկացիները որոշ ժամանակի համար յօժարին Թրքական զօրքերու իրաքեան Քիւրտիստան մուտքին: Բայց, նոյնիսկ Իրաքի հիւսիսային զօտիին մէջ զինուորական ներկայութիւն պահելով Անգարա պիտի չձերբազատի անկախ Քիւրտիստանի մը պատճառած վախէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

18

Կինը կը վախնար եւ իրաւունք ունէր: Քիչ խօսելու ժամանակներ էին, մանաւանդ անծանօթի մը հետ:

Կ'ուզէի վստահութիւն ներշնչել իրենց՝ ինձմէ խօսելով քիչ մը: Կ'ուզէի մանաւանդ Հայ ըլլալս յայտնել: Մականունները դրեթէ նոյն ճակատագիրն ունին, ինչ որ Հայերը, եւ երկու ժողովուրդները իրարու հանդիպ մեծ համակրանք ունին:

– Հայուհի եմ, – ըսի, հետեւաբար ինծի համար գժուար չէ գուշակել թէ՝ փոքրիկ աղջիկը ուրիէ կու գայ... մանաւանդ այս օրերուս...

Մարդը կնոջմէն գաղտնի աչքը կը քթթէր՝ ինծի հասկնալու համար, որ դուշակութիւնս ճիշդ է: Կինն ալ համակրութեամբ կը ժպտէր ինծի:

– Այս պզտիկը ձե՞րն է, – հարցուց մեղմիկ:

– Այո՛, իսկ հայրը գաղաններու ձեռքն է, – պատասխանեցի այս անգամ իրենց լեզուով:

Պիտի ուզէի երկար խօսիլ իրենց հետ: Տարապը, լեզուն մանկութիւնս կը յիշեցնէին ինծի: Չէ՞ որ բաւական երկար ապրած էի իրենց միջավայրին մէջ եւ խաղացած իրենց ազդին պատկանող փոքրիկներու հետ: Բայց չէի ուզեր զնոմի համար պէտք եղած ժամանակէն աւելի մնալ՝ իրենց վրայ կասկած չհրաւիրելու համար:

Վաղը պիտի երթամ ձեր ըսած տունը սենեակ հարցնելու, – կ'ըսեմ, չնորհակալութիւն կը յայտնեմ եւ կը հեռանամ:

– Քաջութի՛ւն, քաջութի՛ւն, –կը շշնջայ ինձ կնոջական ձայն մը ետեւէս:

Տուն վերադարձիս ես ինծի կը հարցնէի.

«Եթէ փոքրիկ աղջիկը հայ է, բան մը, որու մասին կասկած չունիմ այլեւս, պէ՞տք է զայն ալ փախցնել միւսներուն հետ, թէ թողուլ իր նոր ճամբան: Իրեն ընկերացող Թրքուհին բարի կին մը կ'երեւէր եւ չատ բարեկեցիկ երեւոյթ ունէր: Արդէն Մակեդոնացիներն ալ ըսին, որ այս ապարանքի պէս տունը իրենցն է: Փոքրիկը խլելով իր նոր միջավայրէն, ո՞րան արդէն վարժուած կ'երեւէր, պիտի դնէինք զինքը անորոշ եւ թերեւս վտանգաւոր ճամբու մը մէջ»...

Իրաւունք ունէի՞նք այդպիսի քայլ մը առնելու: Ո՞րն էր լաւը, մարդկայինը թողնե՞լը թէ տանիլը...

Այդ մասին պէտք է հարցնէի Զարոյին: Բայց պէ՞տք էր մինչ, որ յայտնէի Զարոյին ըրած գիւտիս մասին: Ան ոչ մէկ գնով պիտի ուզէր հայ մանուկ մը թողուլ Թուրքի տունը, նոյնիսկ եթէ այդ տունը դրախտի նման չքեղ ըլլար ու գեղեցիկ:

Ուրեմն, ե՛ս ինքս միայն պէտք է վճռէի այդ հարցը՝ իմ խղճիս ապաւինելով: Պիտի ուզէի՞, օրինակ, որ իմ տղաս իր փոքրիկ թեւերով գրկէր ու համբուրէր մէկը, որ եթէ նոյնիսկ չէ արիւնոտած իր ձեռքերը, գոնէ անտարբերութեամբ դիտած է իր ազգակիցներուն կատարած բարբարոսութիւնները: Պիտի ուզէի՞, որ ան «հայրիկ» ըսէր մէկու մը, որ թերեւս...:

Այս միտքն անգամ սարսափեցուց զիս, եւ ես ինծի պատասխանեցի.

– Պէտք է այս աղջնակն ալ առեւանգերէի, նոյնիսկ եթէ ծայրը վտանգ կայ կամ մահ...

***

Ամբողջ գիշերը մտածեցի թէ՝ ի՞նչ ձեւով կրնայի լուր մը տալ Զարոյին: Չէի կրնար նամակ գրել, ոչ ալ երթալ:

Սիրարփին, հակառակ իր խոստումին, չեկաւ զիս տեսնելու Նշան Թաչի քարերուն վրայ: Եթէ այդ օրերը պիտի փախցնէին փոքրիկները, պէտք էր, որ մէկ ջոկներ ձեռք առնուէին այս պզտիկն ալ ազատելու համար:

Արդեօք Զարոյին տուած հասցէին կըրնայի՞ երթալ: Արդեօք այս հարցը Զարոյին ըսած կարեւոր դէպքերէն մին կարելի՞ էր համարիլ:

Երթամ Միս Ռիչարտսընին ու խնդրեմ, որ Զարոյին յայտնէ փոքրիկ աղջկան մասին: Իսկ եթէ Զարօն բարկանա՞յ, եթէ առած քայլս վնա՞ս մը, տայ ոեւէ մէկուն...

«Օ՛, ինչպէ՛ս կը մոռնամ, – յիշեցի յանկարծ, – բաղնիք կ'երթամ իբր թէ լըւացուելու եւ Հոռոփին կը յայտնեմ: Ան կը խօսի Զարոյին հետ եւ միասին պէտք եղածը կը կարգադրեն»:

Առաւօտ կանուխ, լոյսը նոր բացուած, ծրարս պատրաստեցի այնպիսի ձեւով մը, որ ամէն հետաքրքրուող հասկնար թէ ո՞ւր կ'երթայի: Փոքրիկս կապեցի իր օրօրոցին, որպէսզի արթննալէն վերջ, զիս տեսնելու համար նստիլ փորձելով վար չիյնար, եւ փողոց ելայ:

Մարդ չկար անկիւնը: Ծերուկը դեռ չէր եկած: Եթէ եկած ալ ըլլար եւ հեռեւէր ինծի, բաղնիք երթալս կասկածելի չպիտի երեւէր անոր:

Երբ բաղնիք հասայ, Հոռոփ դեռ չէր հասնուած: Առաւօտ կանուխ բաղնիք եկողները չքաւոր դասակարգի կիներ են, սպասուհիներ, խանութները աշխատող կիներ, որոնք մինակնին կը լուացուին եւ «թեյլաք»ի պէտք չունին:

Ես տաճկերէն բարեւեցի բաղնեպանուհին, անցայ Հոռոփին առջեւէն, գլխի չարժում մը ընելով անծանօթի մը պէս եւ ուղղուեցայ հանուելու յատկացուած բաժիններէն:

Երբ լուացուելու բաժանմունքը կը մտնէի, լսեցի որ Հոռոփ ետեւէս կը պոռար տաճկերէն.

– Հանը՛մ... հանը՛մ, եթէ թեյլաքի պէտք ունիք, ըսէք որ պատրաստուիմ:

– Այո՛, եկէ՛ք, – ըսի ու մտայ ներս:

Քիչ թիւով լուացուողներ կային: Ծափչիկուհի մը իր ճչացող ու տապլտկող փոքրիկը կը լուար: Օճառին փրփուրները այս երկու սեւութիւններուն քով ճերմակէն աւելի ճերմակ կ'երեւէին:

Ծորակի մը առջեւ, երկու կիներ յուներէն կը խօսէին ոգեւորութեամբ եւ մի-ժամանակ:

Քիչ յետոյ Հոռոփ ներս մտաւ, փայտէ աթոռակը զետեղեց քովս եւ սկսաւ մազերս լուալ:

– Ի՞նչ լուր Սոնա:

Պատմեցի փոքրիկ աղջկան մասին: Հաւանաբար հայ է, ըսի, թէեւ արտաքինապէս չատ հայու չի նմանիր»: Նըկարագրեցի փոքրիկին արտաքինը:

Հոռոփ յուզումէն մազերս ուժով մը քաշեց:

(Շար· 69)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 12

ԽԱ. օր Մեծի Պատոց

Յիշատակ Զաղաբու յարութեան

Ժամը 16·30–ին՝ ԿԻՐԱԿԱՄՈՒՏԻ ժամերգութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Խորանը կը բացուի։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱԽԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

կիրակի, Ապրիլ 13

Ժամը 11–ին Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈԵԱՆ

Ցետ պատարագի, Ոստերու օրհնութիւն եւ Անդաստան։

Ժամը 13–ին ճաշ ժողովրդապետութեան սրահին մէջ։

Ժամը 16–ին Դռնբացէք արարողութիւն։

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՊԱԿԻ

Տորիս, Սեդա, Մելինէ Մավեան փոխան ծաղիկի 400 Եւրօ նուիրած են Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցի չինութեան, իրենց սիրելի Ալիս Գավէզեանի մահուան առթիւ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան 85–րդ ամեակի առիթով

ՓՐՈՖ. ՌԻՉԸՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

կը ներկայացնէ

«1918–ի ԵՒ 1991–ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՔԶԻՆՔ ԿԸ ԿՐԿՆԷ՞»

Ուրբաթ, Ապրիլ 11, ժամը 20·30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue — 75009 Paris

Métro : Cadet

***

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՑԹ

Աննա Յարութիւնեան, Հայաստանի երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ՁԱՐԳԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»

կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի գործերու ներկայացում։

Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, ժամը 20·30–ին

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, rue Bleue, 75009 Paris

Մուտքը ազատ է։

***

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Կիրակի Ապրիլ 20, ժամը 13–էն սկսեալ։ –

Restaurant "Les Diamantaires"

60, rue La Fayette, 75009 Paris

M° Cadet

Համեղ մթնոլորտ, նուագախումբ, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

01 43 76 67 37 06 08 13 38 00

թիւերուն։

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։

Պատարագ ժամը 10·30–ին։

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ԲՀՆԳ. ՊԱԼԸԴԵԱՆ

Դռնբացէք ժամը 16–ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 9–ին։

Պատարագ ժամը 10·30–ին։

Դռնբացէք ժամը 17–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9·30։

Պատարագ ժամը 10·30։

Դռնբացէք ժամը 16·30–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Պատարագ ժամը 10–ին։

Դռնբացէք ժամը 12–ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Պատարագ ժամը 10·30–ին։

Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Ապրիլ 13

Ժամերգութիւն ժամը 8·45–ին։

Պատարագ ժամը 10–ին։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆԳ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Երեկոյեան Դռնբացէք ժամը 16–ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ա. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒՂԱԳԻՆի հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին ժան տը Փէրէթի 80 Եւրօ, Պ. Գագիկ Յովակիմեան 30, Տէր եւ Տիկին Ժագ Դաւիթեան 16, Տէր եւ Տիկին Վարուժան Զէյիկեան 15, Տէր եւ Տիկին Ալեքսի Կէօվճեան 150, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Գոնթալ 40, Տիկին Անահիտ Տէր–Մինասեան 20, Տիկին Անայիս Պաղտոյեան 20, Տէր եւ Տիկին Վահէ Պասմաճեան 150, Տէր եւ Տիկին Մնացական Աճէմեան 60, Տիկին Էլիզապէթ Աւագեան 15, Պ. Պօղոս Ֆէսճեան 23, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պոյաճեան 10, Տիկին Վարդուհի Պաղտասարեան 15, Պ. Մկրտիչ Հէքիմեան 20, Տէր եւ Տիկին Տ. Զիւրիւքտիչեան 50, Օր. Այտա Ստեփանեան 25, Տէր եւ Տիկին Պ. Սրապեան 170, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սեմէֆ 80, Տէր եւ Տիկին Մ. Փանոսեան 80, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Սընըդճեան 40, Տէր եւ Տիկին Սուրէն Սարգիսեան 250, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Գալաճեան 80, Պ. Արմէն Խաչատուրեան 20, Տիկին Սոնա Փանոսեան 30, Պ. Աւետիս Պալթայեան 40, Տէր եւ Տիկին Գլօտ Գափամաճեան 25, Տիկին Ալիս Մսըրլեան 400, Տիկին Գազազեան 80, Լուսգիր է Տէթաճ 50, Օր. Վիրժինի Աստուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Գոչեան 46, Տէր եւ Տիկին Թանոս Տիգրանեան 60, Տէր եւ Տիկին Վէնսան Տէր–Յակոբեան 45, Տիկին Աթրիա Զաթալեան 50, Տէր եւ Տիկին Աբրահիւր Մարտիրոսեան 30, Տէր եւ Տիկին Շառլ Պոյաճեան 80, Տէր եւ Տիկին Լազար Կոփիկեան 30։

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

GRANDE SOIREE DANSANTE

au profit de

L'ECOLE SAINT-MESROP D'ALFORTVILLE

Sous la présidence de

Monsieur **RENE ROUQUET**

Député-Maire d'Alfortville

DINER DANSANT

Animé par ARARAT et son Orchestre

Le Samedi 12 Avril à 20 heures 30

Salle «Léo Lagrange»

56, rue Etienne Dolet — 94140 Alfortville

Tél. : 01 43 96 18 13

L'ECOLE FRANCO-ARMENIENNE TEBROTZASSERE DU RAINCY (région parisienne) ECOLE PRIVEE SOUS CONTRAT

RECHERCHE son chef d'établissement pour la rentrée 2003

L'ETABLISSEMENT

Maternelle, primaire collège.
235 élèves répartis sur 13 classes
(entre 18 et 25 élèves par classe)

LE PROFIL RECHERCHE

Nationalité française.
Diplôme: licence minimum
Expérience: de préférence 5 ans d'enseignement
Responsable administratif: organisation générale, recrutement et gestion du personnel enseignant
Responsable pédagogique: qualité de l'enseignement, application des programmes officiels, projet d'école
Responsable des relations avec les intervenants internes et externes de l'école. S'adaptant à un **environnement multiculturel.**

Dossier de candidature (C.V.+lettre de motivation) à adresser à l'attention du Conseil d'Administration :

Ecole Tebrotzassère
Carrefour d'Arménie
1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Յարգելի Ծնողք,

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ, Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեան եւ Խաչատուր Աբովեան մխօրեայ վարժարանի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ, ձեր զաւակներուն հետ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ներկայ գտնուելու հետեւեալ արարողութեանց։

ԱԽԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17

Ժամը 17–ին Ոսկեղուայի աւանդական արարողութեան, որուն կը մասնակցին մեր համայնքի մանուկներն ու երախաները։

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19

Ժամը 16·30–ին, ձրագալոյցի պատարագի արարողութեան, որու ընթացքին մեր աշակերտներու կողմէ կը կատարուի ընթերցում Մարգարէական գիրքերու։

Սիրելի Ծնողք,

Քրիստոնէական մեր Սուրբ պարտականութիւնն է այս արարողութեանց մասնակցութեան ճանապարհով մեր զաւակներուն մէջ արթնցնել հետաքրքրութիւնն ու սէրը հանդէպ մեր պապերուն հաւատքին, եւ վարուելը մեր եկեղեցւոյ սրբազան աւանդութեանց։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ-Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէնի կայանի Ճուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին։

Դիմել՝ Մատի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ | ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻԻՆ Ճանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՈՒՍԱՐԱՆ»

հանդիսութիւններու ծիրին մէջ

կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին իր հերթական հանդիսման որ տեղի կ'ունենայ

Զորեքշաբթի, Ապրիլ 16, ժամը 19–ին

Ուղեկցութեամբ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ

«Սահակ–Մեսրոպ» Մշակ. կեդրոնի

«Արծրունի Զրբաշեան» սրահին մէջ

339, avenue du Prado — 13008 Marseille

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Տիգրանուհի ձմուզոլուի մահուան առթիւ. – Մուրատ Բուլուր 150 Եւրօ, Կարապետ Ճամուլ, Շահին Փօլաթ, Նչան Պարտադ, Ռոկեան Պատուականեան, Լաֆազան ընտանիք, Սարգիս Գավունճու, Հերման Քալա, Թորոս Պատուականեան 50–ական Եւրօ, Կարապետ Քըլըճա, Վարդուհի Շահպազ, Արման Հիլերեզօ, Թորոս Տէմէեան 30–ական Եւրօ, Թիրայր Գարակէօզ, Նչան Գայան, Գրիգոր Պատուականեան, Նուրհան Իփէքճի 20–ական Եւրօ, Աբթիւր Քայմաքճը 75 Եւրօ, Սընամիք Բուլուր 40, Սեպաստիէն Ճամուզոլու, Գրիգոր Պարտադ 100–ական Եւրօ։

Նոյն առթիւ Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Արտաշ Գարագաչէ 30 Եւրօ, Համլէթ Աթանասեանէ 50 Եւրօ։

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 11
VENDREDI
11 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·665

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·665

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՀԻՒՍԷՅՆԻ ՎԱՐՁԱԿԱՐԳԸ ՏԱՊԱԼԵՑԱՒ

ՈՒՐ ԵՆ ԵՐԿՐԻՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԸ

Ապրիլ 9–ին, Պաղտատ, գրեթէ ամբողջութեամբ, Ամերիկացիներուն ձեռքն անցած էր, եթէ նոյնիսկ հոս ու հոն բախումներ տեղի կ'ունենային: Բնակչութիւնը, որոշ ոգեւորութեամբ, կ'ողջունէր Ամերիկացիները, դեռ չգիտնալով թէ փրկարա՞ր բանակ է թէ զրաւման բանակ: Սատտամ Հիւսէյնի արձանները վար կ'առնուէին: Տեղ տեղ Ամերիկացիները իրենց դրօշակը կը պարզէին, յեսոյ անդրադառնալով որ անտեղի է, կը փոխարինէին իրաքեան դրօշակով: Եթէ ամանք խանդավառ են բնակչութեան մէկ, շատեր տունը փակուած կը մնան, շատեր նաեւ իրենց զոհերը կ'ողբան: Ուաշինկթընի մէջ, Պուշ իր զոհունակութիւնը կը յայտնէր, Պաղտատի անկումը բաղդատելով Պերլինի պատի անկումին եւ երկաթէ վարագոյրին տապալման: Պլէր ալ, Լոնտոնի մէջ իր ուրախութիւնը չէր պահեր: Ամերիկացիք կը յայտարարէին թէ 21 օրերու պատերազմի աւարին, 101 ամերիկացի զինուոր մեռած էր, 492 վիրաւորուած եւ 11 ալ՝ անհետացած:

Այս պատերազմին առաջին պատրուակը ապազինումն էր, բայց, երբ ան կը կատարուէր ՄԱԿ–ի քննիչներու հսկողութեամբ, պատրուակը փոխուեցաւ: Ըսուեցաւ թէ նպատակը Սատտամ Հիւսէյնի տապալումն է, ինչպէս անցեալին՝ Պէն Լատէնի: Բայց, հարցն հոն է, որ նման Պէն Լատէնի, Ս. Հիւսէյնի ո՞ւր ըլլալը յայտնի չէ, ոչ ալ իր զաւակներուն եւ երկրին միւս ղեկավարներուն, սկսելով տեղեկատուութեան նախարարէն, որ մայրաքաղաքին անկումէն դեռ քանի մը ժամ առաջ մամուլի ասուլիս մը տուած էր: Ինչ կը վերաբերի Սատտամ Հիւսէյնի, զանազան չշուկներ կային: Ըստ ոմանց ապաստանած էր Պաղտատի Ռուսաստանի դեսպանատունը, ըստ ուրիշներու, ղեկավար միւս անձնաւորութիւններու հետ, Սուրիա անցած էր:

Ամէն պարագայի մէջ, դեռ ծայրն ենք ծրարոց: Յաղթանակները աւելի դիւրին են քան անոնց տիրապետելը եւ դեռ կանուխ է Իրաքցիներուն համար ամէն ինչ վարդագոյն տեսնելու: Կասկած չկայ որ Ս. Հիւսէյնի նման բռնատէրի մը անկումը դրական երեւոյթ է, բայց, կարեւոր է նաեւ չուշացնել նոր իշխանութեան մը հաստատումը եւ այնպիսի իշխանութիւն մը որ Իրաքի ժողովուրդին հաւանութիւնն ունենայ: Արդէն իսկ, Պաղտատի մէջ թալանի բազմաթիւ տեսարաններ կան, կողոպուտ, անկարգութիւն, կռիւներ, անիշխանութիւն, եւ այլն, եւ այլն:

*
**

Պաշտպանութեան նախարար՝ Տոնալտ Րըմսֆելտ չէ ծածկած իր խանդավառութիւնը, յայտարարելով թէ՝ երբ առիթ կը տրուի ազատ ըլլալու, իրաքցի ժողովուրդը զայն կ'առնէ: Իրեն համար Սատտամ Հիւսէյն, պատմութեան մէջ, կը միանայ «անողոք չնորհազրկուած ուրիշ մենատէրերու ինչպէս՝ Հիթլէր, Ստալին կամ Զաուչեսքու»: Սպիտակ Տան բանբերը աւելի խոհեմ է եւ կը չեշտէ. – «պատերազմը չէ վերջացած: Դեռ շատ աշխատանք կայ ընելիք, բարդ եւ վտանգաւոր»:

Նախագահ Շիրաքի համար, նախապատուութիւն պէտք է տալ մարդասիրական մարզին եւ այդ մասին, հեռաձայնով խօսած է Թ. Պլէրի հետ: Ոմանք, նոյնիսկ Ֆրանսացի երեսփոխաններ, ամերիկեան այս յաղթանակը վերածած են Ֆրանսական պարտութեան մը: Ինչո՞ւ: Ամերիկեան «յաղթանակը» որեւէ ձեւով չէր կրնար կասկածի դուռ բանալ: Զինուորական նման դեր ուժ մը այլեւս որեւէ մկկուն կը յաղթէ եւ աւելի դիւրութեամբ Իրաքի նման ապազինուած, տկար երկրի մը: Եւ այս յաղթանակը որեւէ ձեւով չի նշանակեր որ Շիրաք եւ Շրէօտէր իրաւունք չունէին: Ջարդէ, սպանդէ զատ, միջոցներ պէտք է փնտռուին եւ կան:

*
**

Հիւսիսային Իրաքի մէջ ալ, Ամերիկացիք եւ Քիւրտերը կը յառաջանան դէպի Մուսուլ եւ Ապրիլ 10–ին, կը կարծուէր թէ նոյն օրը քաղաքը կրնար զրաւուիլ: Քրտական ուժերն ալ յայտարարած են որ Ուրբաթ կամ Շաբաթ, Ապրիլ 11–ին կամ 12–ին, Քէրքիւք հասած կ'ըլլան, առանց իսկ կռուելու:

*
**

Ամերիկացիներուն ախորժակը բաւական բացուած ըլլալով, կը թուի թէ յաջորդ «յաճախորդին» մասին կը մտածեն արդէն, ինչ որ նորութիւն ալ չէ: Ռըմսֆելտ ամբաստանեց Սուրիան որ կ'օգնէ Սատտամ Հիւսէյնի կողմնակիցներուն, որոնք Սուրիա կ'անցնին: Ան չեչտած է.– վարչակարգի մեծ պատասխանատուներ Իրաքէն կը հեռանան դէպի Սուրիա: Որոշ պարագաներու հոն ալ կը մնան, ապաստան եւ ապահովութիւն կը գտնեն: Այլ պարագաներու կը հեռանան Սուրիայէն դէպի ուրիշ վայրեր: Աւելցուցած է թէ Սուրիա կը չարունակէ ռազմական օժանդակութիւն բերել Իրաքի:

*
**

Բանավէճ մը ծագած է, ինչ կը վերաբերի ռուսական դիւանագիտական չարաշիւնին ամբակոծութեան: Ծանօթ է որ ամերիկեան ամբակոծութեան մը հետեւանքով, ռուս դիւանագէտներ, ներառեալ դեսպանը, վիրաւորուած էին եւ Ռուսերուն համար ամբակոծութիւնը դիտումնաւոր եղած էր: Ռուսական «Նեզաւիսիմայա Կազետա» թերթին համաձայն, յատուկ սպասարկութիւններու պատերազմի հետեւանք է, Ռուսերն ու Ամերիկացիները կ'ուզեն ձեռք ձգել Ս. Հիւսէյնի արխիւները եւ անոնք, հաւանաբար այսօր Մոսկուա են: Եւ թերթը միայն այս բացատրութիւնը կը գտնէ արդարացնելու համար ամերիկեան ռումբերը:

*
**

Գլխաւոր հարցը կը վերաբերի վաղուան Իրաքին: Այս նիւթին շուրջ տարակարծութիւնները խոր են: Հաւանական կը նկատուի որ Ամերիկացիք, նախ եւ առաջ, դինուորական ժամանակաւոր իշխանութիւն մը հաստատեն, հակառակ անոր որ շատեր, սկսելով իրաքցի ընդդիմադիրներէն, համաձայն չեն: Ամերիկացիք այդ առաջին իշխանութեան դլուխը պիտի դնեն զօրավար Կարնըրը, որու մասին, ինչպէս դրեցինք, բացասական կարծիքները շատ են, բայց, անդին իրաքցի ընդդիմադիր Շալապի չի ծածկեր իր անհամբերութիւնը: Իշխանութեան ծարաւը ամէնէն վտանգաւորն է: Ամերիկացիներուն դուն դժուարութիւնները նոր պիտի սկսին: Բացարձակապէս դէմ են որեւէ դեր տալու ՄԱԿ–ին, բացի մարդասիրական ճիւղէն: Սպիտակ Տունը չի ծածկեր որ ԱՄՆ–ը այլեւս շատ երկրորդական դիրքի վրայ պէտք է դրուի: Պուշի համար յստակ է՝ ՄԱԿ–ը կամ կ'ենթարկուի կամ կը քաշուի, քանի այլեւս ոչ մէկ իմաստ ունի:

ՔԻՒՐՏԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻՆ

Քրտական օրաթերթը «Իօղկիւր Փոլիթիքա» (Ապրիլ 10) Մուսուլի եւ Քէրքիւքի համար մղուած պայքարին յուրեղուն մէջ կը դրէ թէ այդ երկու քաղաքներէն 1975 – 1980–ին եւ 1992–ին մեկնելու բռնադատուած Քիւրտերը կը պատրաստուին վերադառնալու: Իրենց տեղահանութենէն ետք, իշխանութիւնը այդ քաղաքներուն մէջ Արաբներ բնակեցուցած էր ու ջանացած չրջանը արաբականացնելու: Տեղւոյն վրայ մնալու արտօնութիւն տրուած էր այն Քիւրտերուն որոնք կը յօժարէին արաբականացումի ենթարկուիլ:

Ներկայիս դիւղապետեր ու ցեղապետեր սկսած են անունները արձանագրել վերընչեալ թուականներուն Մուսուլէն եւ Քէրքիւքէն տարադրուած Քիւրտերու որոնք տրամադիր են վերադառնալու: Անոնք ըսած են որ վճռակամ են վերադարձը իրականացնելու, ինչ որ ալ ըլլայ ԱՄՆ–ու բռնելիք դիրքը:

Թերթ կը տեղեկացնէ նաեւ թէ այլ եկեղեցիներու կարդին հայկական եկեղեցին ալ օժանդակութիւն ցոյց կու տայ Պաղտատէն, Մուսուլէն, Քէրքիւքէն քրիստական չրջաններ ապաստանած Հայերու, Գլտանիներու, Ասորիներու: Այդ ապաստանեալները, կ'ըսուի թէ պատըսպարուած են Զախոյի, Տուհոքի իրենց եղեալիցներուն քով:

Քիւրտերու վերադարձի տրամադրութիւնը եւ յատկապէս Քէրքիւքի եւ Մուսուլի տիրանալու համար մղած դինեալ պայքարը լուրջ մտահոգութեան աղբիւր են Անդարայի համար: Ծանօթ է որ Թուրքիոյ սպայակոյտը բացայայտ կերպով ըսած էր թէ եթէ Քիւրտերը այդ երկու քաղաքները գրաւեն, իրենք չեն կրնար ձեռնածալ մնալ: Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ որ սպայակոյտի նախագահը զօրավար Հ. Էօզքէօք ժամ առ ժամ կը հետեւի չրջանին զարգացումներուն. արդէն մօտ 40 հազարնոց թրքական դունդեր պատրաստ կը սպասեն թուրքեւիրաքեան սահմանին վրայ:

Բարձրաստիճան թուրք պաշտօնատար մը ըսած է թէ Քիւրտերու Քէրքիւքի մօտենալը մտահոգիչ է իրենց համար եւ թէ իրենք այդ մասին իրենց կեցուածքը բացայայտ կերպով տեղեկացուցած են ամերիկացի պատասխանատուներուն:

Ամերիկեան մամուլին ծանօթ անուններէն «Ուաշինկթըն Փոսթ» որ բաւական մօտ է Սպիտակ Տան, գրած է որ զօրավար Էօզքէօք կրնայ 44 տարուան դինուորականի իր տպարէզին ամէնէն կարեւոր որոշումը տալու պարտադրանքին դէմ յանդիման գտնուիլ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 9 / 10)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐԴՈՒՄԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգային ժողովի Ապրիլ 9–ի յատուկ նիստին Ռ. Քոչարեան նախագահական երդումը կատարած է, պաշտօնապէս սկսելու համար Բ. հնգամեակի իր գործունէութեան: Ներկայ գտնուած են 83 երեսփոխան, բազմաթիւ հիւրեր, օտար դիւանագէտներ:

Ռ. Քոչարեան ձեռքը դնելով Սահմանադրութեան մայր օրինակին եւ վեհամօր աւետարանին վրայ, արտասանած է երդումը. «Ստանձնելով Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի պաշտօնը, երդւում եմ՝ անվերապահօրէն կատարել Սահմանադրութեան պահանջները, յարգել մարդու եւ քաղաքացու իրաւունքներն ու հիմնական ազատութիւնները, ապահովել հանրապետութեան անկախութիւնը, տարածքային ամբողջականութիւնը եւ անվտանգութիւնը, ի փառս մեր հայրենիքի եւ ի բարօրութիւն մեր ժողովրդի»:

Երդումէն ետք հայրապետական օրհնութեան խօսք արտասանած է Գարեգին Բ.: Նախագահական երդումի ամէն մէկ արարողութիւն Հայաստանի անկախութեան ու ազատութեան խորհուրդի պանծացումի արտայայտութիւն համարելով, ան յոյս յայտնած է որ Ռ. Քոչարեանի պաշտօնավարման երկրորդ հնգամեակը կը յատկանշուի ազգօգուտ աշխատանքով ու բարօրութիւն կը բերէ երկրին:

Ողջոյնի ուղերձով հանդէս եկած է Ռ. Քոչարեան հաստատելով որ մտադիր է հետեւողական կերպով իրականացնելու ընտրական ծրագիրը: Կոչ ուղղած է ժողովուրդին աւելի նախաձեռնող ու համարձակ ըլլալու, յատկապէս փոքր եւ միջին ձեռնարկութիւններ ստեղծելու. իսկ իշխանութիւններու պարտաւորութիւնն է, ըսած է ան, նպաստաւոր պայ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՀԱՅ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑԸ ՄԱՀԱՑԱԾ

Ինչպէս յայտնած են կազմակերպութեան ներկայացուցիչները, Կարմիր Խաչի ինքնաշարժները որոնք Պաղտատի փոդոցներէն վիրաւոր կը հաւաքէին, Ապրիլ 9–ին մնացած են խաչաձեւ կրակի տակ: Խումբին մէկ անդամը լրջօրէն վիրաւորուած է:

Նոյն ներկայացուցիչները ըսած են նաեւ թէ անհետացած է Գանատայի լրեննց անդամներէն Վաչէ Արսլանեանը: Վերջին անգամ ան տեսնուած է Ապրիլ 8–ին, երբ անոր ինքնաշարժը դնդակոծուած էր: Այդ կառքէն փրկուած այլ աշխատակիցներ ըսած են որ «գանատացին» վիրաւորուած է:

Աւելի եւս կարմիր Խաչը յայտարարած է թէ դաժան է մարմինը Վ. Արսլանեանի: Ան մնացած է խաչաձեւ կրակոցներու միջեւ ու հոն մահացած: Հայ երիտասարդին մահէն եւս կարմիր Խաչը ընդհատած է իրաքի մէջ իր գործունէութիւնը:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍՏԱԽՕՍ ԲԱՌԵՐ...

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Որքան յառաջանանք ժամանակներուն մէջ – եւ օրէ օր աւելի արագ–, նոյն հա–մեմատութեամբ եւ կշռոյթով, քիչ մըն ալ անպայման աւելիով, կը բազմապատկուին մարդոց կրած հոգեկան եւ մարմնական տառապանքները, ցաւերը: Անխուսափելի կը թուի երեւոյթը, այն աստիճան, որ մարդ հարց կու տայ իրա–մբ, օրէ օր աւելի համոզուած թէ վերջին հաշուով այս յառաջդիմութիւնները չե՞ն ծնուցիչը տառապանքներուն, մինչ հակառակն ըլլալու էր տիրապետողը, յառաջդիմութիւնները կոչուած ըլլալով մեղմելու մարդոց ցաւերը:

Բազում են օրինակները: Սկսեցէք ձեր նախասիրած տրեւէ մարդէն: Հեռատեսի՞լ, համացա՞նց, համակարգի՞չ թէ առճեռն հեռաձայն, ինքնաչարժ, քա–րիւղատար փոխադրանաւ թէ անտեսա–նելի օդանաւ, եւ կամ բազմաթիւ ռումբեր կուլ տուած՝ խեղճ փողոցին մէջ հանդչող հրէշային կէտ ձուկի նման խո–շոր ռումբ մը... Հեռատեսիլը պատուհան մըն է, որ ցայգ ու տիւ բացուած կը մը–նայ աշխարհի մթաստուեր ու լուսաւոր երեսներուն եւ կիսադունդերուն վրայ: Այդ պատուհանէն կրնաք տեսնել աշ–խարհի ո՛ր մասն որ ուզէք: Բայց վարա–դոյրը հազիւ բացուած՝ թատերաբեմին վրայ կը պարզուին ո՛չ թէ զեղեցիկ տե–սարաններ՝ ներդաշնակութեան գոյնե–րով, այլ ժամանակներու չրջագծէն դուրս խուժած, կատղած մարդակերպ արարածներ, մինչեւ ակռաները զինուած – դլուխ, կռնակ, կուրծք, ոտք ու ձեռք–, կրակ ու սարսափ տարածող: Ցառաջդի–մութեան այս հանդրուանին վրայ՝ ու–րմէն որքան ձանձրացուցիչ պիտի թուէին խաղադութեան դունագեղ տեսարանները:

Այդ աստիճանի՞ այլանդակուեր ենք, որ այլեւս բնականը հոգեւին դարձեր է անբնական ու անտանելիօրէն ձանձրանա–լի, տափակ: Աւերումի եւ սպանդի տե–սարաններ օրեր չարունակ կը ցուցադրը–ւին հեռատեսիլի կայաններէն եւ նկարա–գրութիւններ՝ ձայնասփիւռի երախնե–րէն կը հոսին: Նոր օրերու ռազմագէտ ու լեզուաբան թղթակիցները կը գտնեն այնպիսի՛ տարազներ, որոնք կը ճգտին բնորոշել գործուած հաւաքական ոճիրին աստիճանը, – կողմնակի վնասներ, կամ բնութագրել տեսակը, – ռումբերու դորփ: Մեղմացուցիչ թէ բծախնդիր բնութա–գրում՝ աղէտը կը մնայ աղէտ: Աւերակ տուներ, խորովա՛ծ, կիսամեռ մարմին–ներ, դառնաղի լաց: Պաղտատի մռոցը–ւած արուարձանի մը թէ Իրաքի այլ չըր–ջաններու մէջ մարդկային ողբերգութիւ–նը ցուցադրող տեսարանները հարատա–տութեամբ կը խորհրդանշեն մարդկու – թեան վերադարձը դէպի նախապատմա–կան ժամանակները, երբ մարդիկ իբր զգեստ կը կրէին կենդանիներու բրդոտ մորթեր, եւ զինուած էին բիրերով ու մա–հակներով:

Պաղտատի այդ արուարձանին պատկե–րը անջնջելի պիտի մնայ մտքիս մէջ: Վնասուած տուներու եռին, խորքի վը–րայ կը տեսնուէր սպիտակ փոքր եկե–ղեցիի մը վերի մասը: Եկեղեցին կը թը–ւէր հրաշքով մը անվնաս մնացած, ա–ւերումներու եւ մարդկային զոհերու մի–ջեւ: Այդ դեղեցիկ եկեղեցին իւ՛նչպէս զացեր ու ապաստան էր գտեր այդ մռո–ցուած արուարձանին մէջ: Լուսեղէն կը թուէր այդ կերպարը ընդհանուր մռայ–լութեան մէջ: Կը ցանկայի – խե՛նթ ցան–կութիւն... – որ թղթակիցները երթային քանի մը թաղ անդին եւ իրենց թղթակ–ցութիւնը պատկերազարդէին այդ եկե–ղեցւոյ տեսարանով, լուր տային մեզի՝ «հանդիսատեսներուս»՝ այդ փոքր եկե–ղեցւոյ մասին: Անխախտականօրէն այդ եկեղեցին հայկական էր: Ինչպէս ըն–դհանուր թոհուբոհին, իրարանցումներուն մէջ մարդ իր հարազատները կը փնտռէ, եւ անճկութեամբ կը սպասէի որ նկարա–հանները ու թղթակիցը դառնային փո–ղոցին անկիւնը եւ երթային ու մտնէին Հայոց համեստ եկեղեցւոյ կամարներուն տակ, փոյթ չէ թէ րոպէի կոտորակ մը... Այդ օր, այդ ժամուն, անխմանա–լի հրաշքով մը փրկուած հաւատքի այդ համեստ տունը, Հայոց եկեղեցին, առա–ւել զեղեցկացաւ յանկարծ, այնքա՛ն ազ–նիւ, յուսադրիչ կերպով:

Հիւսիսէն ու հարաւէն կ'արշաւեն ու կը կործանեն, կը ջարդեն միայն մէկ անձ տեղահան ընելու համար, մինչ Միացեալ – Նահանգներու սիրեցեա՛ղ նախագահը քաղցրաթթու ժպիտով մը կը խոստանայ այդ չարչարեալ ժողովուրդին՝ զեղ եւ ուտեստեղէն փութացնել անմիջապէս որ ճամբաները բացուին: Ամերիկացի նա–խագահին առատաձեռնօրէն չռայլ այս հանդիսաւոր խոստումէն քանի մը օր ետք, յանկարծ մե՛ր փողոցներու մայ–թերուն վրայ կը ցուցադրուէր մարդա–սիրական միջազգային կազմակերպու – թեան մը նշանաւոր մէկ յատկանշական ծանուցումը պաշտօնական յուցատախ–տակներով, – Գորշ հիմներանգի մը վը–րայ կաթնագոյն խոշոր ծծակ իր ուղղա–հայեաց, եւ այդ ծծակը մէկտեղէն կիսող կարգախօս մը, «Անօթութիւնը կը սպան–նէ Իրաքի մանուկները»:

Ցառաջդիմութիւններու այս հանդըր–ւանին վրայ կը պարզուէր ահա՛ գերա–գոյն խմաստով խորհրդանշական պատկե–րացումը, անհնկացումը պարզ բառե – րուն իսկ: Ո՛չ մէկ առեն բառերը չէին այսքան կորնչացած իրենց իմաստը, այն աստիճան որ ամէն անցորդ, Ֆրան–սացի կամ լինդի պէս օտարազգի Ֆրան–սահպատակ, եթէ բարեհաճէր ողորմու–թեան ձեւով նայուածք մը նետել այս ծանուցումին վրայ, պիտի կրկնէր այդ Ֆրանսական նշանաւոր, անյարիր ձայ–նարկութիւն – բացագանչութիւնը, զե–լագղջ յուսալքումի, անղօր ցասման, դառն հեգնանքի եւ համր զարմանքի բո–լոր նրբերանգներով հիւսուած եւ կախ–ման կէտերով երկարաձգուող, – Non mais, je rêve ou quoi...

Այս անօթութիւն ըսուածը ամերիկացի՞ թէ անգլիացի զերմարդ պինուրի դիմա–կին տա՞կ է որ կը սպաննէ, թէ վիթխարի եւ մռայլագոյն օդանաւերէն ցանուող ռումբերո՞ւ կը նմանի: Անօթութեան հե–տեւա՞նքով է որ քիմին ու մռութը արնա–ներկ, սերտմի նուրբ խողովակը ռունդին ամրակապ, բազուկը վիրակապերու մէջ փաթթուած անօթութե՞ան հետեւանքով, կիսափուլ հիւանդանոցի մը անկիւնը պա–տրաստուած, կամ փլատակներու տակ իրենց խեղճ տուներուն՝ մանուկներ կը մեռնին, մեռած են:

Բառե՛րը...

Առաջ բառերը ղդայուն էին, լուսեղէն, վճիտ, պսպղուն, չօշափելի լիութեամբ մը լուրջ ու յարգալիր, հաւատալի՛, վստահելի՛: Բառերը խիղճ ունէին ու կը կարեկցէին անվերապահօրէն, կ'ողբային անկեղծ: Հիմա, կեղծիքի գոյներ հա–գած՝ բառերը կը տեսնեն անամօթաբար, մեր մոլորակի համեմատութիւններով՝ արեւելքէն արեւմուտք, այլեւս նուիրա–գործուած՝ միշտ կողմնակիօրէն... : Հի–մա բառերն ալ ոճրագործ են դար–ձեր, իրենց սուտերով, իրենց անխիղճ խա–բեբայութիւններով: Ստախօ՛ս բառեր... Մանուկ՝ ըսինք, անօթութիւն՝ ըսինք: Կեանքերու արժէքին, մարդկային զգա–ցումներուն մասին անվախճան խորհրդ–ածութիւններով հարուստ այս օրերուն, համեմատելով մեր ցաւերը ընդհանուրին ցաւերուն հետ, ես ալ պիտի ուզէի պահ մը մտածել մեր հայրենի տան մանուկ – ներու մասին: Սա պահուս սակայն մխի–թարուելու ենք այս տեսակէտով. անոնց կը խնայուի այս նորատեսակ անօթու–թիւնը աւերեալ վայրերու տեսարաննե–րով:

Մինչ ես պիտի ուզէի տակաւին խօսիլ ուրիշ երեւոյթի մը մասին, մեզի համար

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՐՇԱԼ ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԸ ՀԱ՞Յ Է... ԻՍԿ ԶԱՐԵՆՑՆ ՈՒ ԹՈՒՄԱՆԵԱ՞ՆԸ

Մենք՝ Հայերս, մեզ համարում ենք խե–լացի եւ տաղանդաւոր ազգ, առիթը բաց չենք թողնում պատեհ եւ անպատեհ ա–ռիթներով հպարտանալու հայ նշանա–ւոր, տաղանդաւոր մարդկանցով: Եւ աչխարհն էլ իրաքանչիւր ազգի, Հայե–րին նոյնպէս, ճանաչում է նրա հանճար–ներով: Սակայն հիմա մենք պէտք է հը–րաժարուենք մեր տաղանդներից, քանի որ նրանք հայաստանցի չեն, առաւել եւս՝ երեւանցի: Հայոց մայրաքաղաքի բնա–կիչները մարդկանց տարբերակում են մի քանի տեսակի. երեւանցիներն ազնուա–կաններ են, ոչ երեւանցի հայաստանա–բնակներն՝ արհամարհանքի արժանի ինչ–որ պղտցիներ, ռայոնցիներ: Ղարաբաղ–ցիները թուրք են, արտասահմանում ապ–րողները՝ ախպար: Կարեւոր չեն համա–րում յիշել, թէ ինչպէս են իրենք դար–ձել երեւանցի, թէ ինչու է սիփւռք առա–ջացել, ինչու է Ղարաբաղը յայտնուել Ադրբեջանի կազմում եւ էլի շատ բա–ներ: Սակայն հպարտանում են, օրինակ, չեմպատի աչխարհի չեմպիոն Տիգրան Պետրոսեանով, մոռանալով, որ նա հայաստանցի չէր (Թիֆլիսեցի է): Հը–պարտանում են նաեւ կիսով չափ հայ, մօր կողմից ղարաբաղցի Կարի Գասպա–րովով, մարշալ Ցուկհանկէս Բաղրամեա–նով, որը նոյնպէս ղարաբաղցի է, հե–տեւաբար՝ թուրք: Զարմանալի է, թէ ե–րեւանցիները ինչպէս են հանդուրժում, որ այդ ««թուրքի» անունով կոչուի ե–րեւանի գլխաւոր պողոտաներից մէկը: Շատ աւելի տրամաբանական կը լինէր, եթէ երեւանի փողոցները կոչէին հնա–քնակ երեւանցի դիւքաչէինների անուննե–րով, որովհետեւ ոչ Թումանեանը, ոչ Սայաթ–Նովան, ոչ Օրբելիները, ոչ Զա–րենցը, Ալիխանեան եղբայրները, Խաչ–ատրեանը, Սարեանը, Նժդեհը, Թաման–եանը, Աբովեանը, Կոմիտասը եւ միւս–ները երեւանցիներ չէին: Ներանցից չա–տերն այսօրուայ Հայաստանից էլ չէին: Հայոց հանճարներից քանի՞սն են երե–ւանցի: Երեւանցիներն ինչո՞ւ չեն մոռա–նում հայ հանճարներին, չէ՞ որ նրանք քաղաքի տղերք չէին (երեւանցիների հա–մար քաղաք է միայն Երեւանը): Եւ վեր–ջապէս, երեւանցիները եկուորներ են, չատերի պապերը, չատերի էլ ծնողներն են Երեւան բնակութիւն հաստատել: Այ–սօր Երեւանում ծնուածները ցաւալիօ–րէն մոռացել են իրենց արմատները եւ ամբարտաւանօրէն ղարաբաղցուն թուրք են անուանում: 1915 թ.-ից յետոյ, երբ Աբեւելեան Հայաստանում էին ապաստա–նել Եղեռնից փրկուած հազարաւոր Հա–յեր, տեղացիները՝ արեւելահայերը, նը–րանց վերաբերում էին որպէս օտարի, դաղթական, թուրք էին ասում: Սակայն աստիճանաբար այս ամէնը հարթուեց, յաղթեց Հայը: Այսօրուայ երեւանցինե–րից չատ–չատերն են արեւմտահայեր, արդեօք լա՞ւ էր, արդարացի՞ էր հա–թաղանից փրկուած իրենց պապերին թուրք անուանելը: Ձի՞ք զղում նրանց հասցուած ցաւը: Ամէն տարի Ապրիլի 24-ին յիշում ենք եղեռնի զոհերին, յիշում ենք մեր պապերին, պահանջում ենք, որ աչխարհը ճանաչի Հայոց ցեղասպանութիւնը, յիշում ենք նաեւ Բաքուի եւ Սումգայիթի ջարդերը: Սակայն այսօրուայ երեւանեան պատ–ասխան մտածողութեամբ եթէ դատելու լինենք, պիտի մոռանանք Հայոց ցեղաս–պանութիւնը, Ադրբեջանում տեղի ունե–ցած Հայերի ջարդերը, քանի որ այդ ող–բերգութիւնները տեղի են ունեցել ոչ այսօրուայ Հայաստանում: Ինչո՞ւ ենք հպարտանում Վենետիկի Մխիթարեան–ներով, արեւմտահայ բանաստեղծներով, սփիւռքահայ գործիչներով, չէ՞ որ նրանք նոյնպէս երեւանցիներ չեն: Ցաճախ ենք երեւանցիներից լսում, թէ ղարաբաղցի–ները թող գնան իրենց երկիրը: Թող գնան Ղարաբաղ: Եթէ երեւանեան մտածողու–թեամբ առաջնորդուենք եւ մի քիչ խո–րանանք, պիտի տեսնենք՝ ամէն մարդ թող գնա իր երկիրը: Օրինակ, արեւմտահա–յերը թող գնան Արեւմտեան Հայաստան: Սկսենք փորփրել, ովքեր այսօրուայ Հա–յաստանից չեն, վտարենք: Ղարաբաղցի–ների, տաուշցիների, սիւնեցիների, լո–ռեցիների բախտն այստեղ բերում է, ե–րեւանից գնալու տեղ ունեն: Իսկ միւս–ները, միւս երեւանցիներն ի՞նչ են անե–լու, ո՞ւր են գնալու: Ե՞րբ պիտի հաս–կանանք մի չատ պարզ բան, որ Հայաս–տան կոչուող այս փոքրիկ հողակտորում ապրելու իրաւունք ունի իւրաքանչիւր Հայ: Ղարաբաղն էլ մեր հայրենիքի մի մասն է, բայց, ի տարբերութիւն Նախի–ջեւանի, Արեւմտեան Հայաստանի, Կի–լիկիայի, ազատագրուած է, որի համար ազգովին չատ թանկ ենք վճարել: Ղարա–բաղն ու ղարաբաղցուն օտար համարելով մենք մեզ ենք կործանելու:

Գուցէ ՀՀ Կրթութեան նախարարու–թիւնը միջամտի, որպէսզի յատկապէս Երեւանի դպրոցներում աւելի չատ ու–սուցանուեն Հայոց պատմութիւն, Հա–յաստանի աչխարհագրութիւն, հայ ղե–րականութիւն եւ հայ մչակոյթի պատ–մութիւն: Գուցէ պորտապարերով, թուր–քի կլկլոց ռարիսով համեմուած պատ–ռական մտածողութիւնն իր տեղը պիտի Հայի մտածողութեանը:

Ա. Ա.

«Ազգ», Մարտ 3

մնայուն կերպով այժմէական, որ ա–կան ներկայ պայմաններու մէջ որքա՞ն լուսանցքային, անարժէք ու ժամանակա–վրէպ պիտի նկատուէր, – Մեր նշանաւոր մեսրոպեան ուղղագրութեան վերահաս–տատման, պահպանումին հարցը: Այս տրամադրութեան կ'ընկերանար ազնիւ մտածում մըն ալ բոլոր անոնց մասին, որոնք վազեցին մինչեւ Հայաստան հոգե–մաչ ճառեր խօսեցան չունչ հատցնելով, յօդուածներ գրեցին իրենց աչքերուն լոյսը սպառելով, եւ որոնք գովելի այլ զբաղմանալի լաւատեսութեամբ մը կը չա–նան հարատարը տեղադրել մեր ընթա–ցիկ կեանքին մէջ: Այս յիշեցումին ու տրամադրութեան տուն տուող առիթը կը ներկայանար Ֆրանսական պաքալօրէայի քննութեանց կապակցութեամբ, ուր իբր հայերէն լեզուի նիւթ տրուած էին երկու պատճէններ, առաջինը՝ արեւմտահայե–րէն՝ Ա.րամ Հայկազի «Մեր չունը», իսկ երկրորդը՝ արեւելահայերէն՝ Ցովհան–նէս Թումանեանի «Տէրն ու ծառան»: Երկրորդ պատճէնին մէջ սակայն չէր յարգուած մեսրոպեան ուղղագրութիւնը: Եւ ես ինծի հարց կու տայի թէ արեղեա–նական ուղղագրութեան գործածութեան համար վերջապէս սահմանափակ մը կա՞ր, որ յարգուելու էր:

Ամերիկեան խառնարանին մէջ, ամերի–կահայ մեր սիրելի՛ ազգակիցները երկու ուղղագրութիւնները կը գործածեն, եր–բեմն երկուքը միատեղ միեւնոյն հրատա–րակութեան մէջ: Բայց աներեւակայելի կը թուէր որ նման հարց մը պիտի ծագէր Ֆրանսական պաքալօրէայի կապակցու–թեամբ: Քանի մը տարի առաջ կ'ուրա–խանայինք ու կը հպարտանայինք որ Քա–նատայի Կրթական նախարարութիւնը յօժարած էր հայերէն լեզուն ընդունիլ պաքալօրէայի քննութեանց մէջ:

Եւ հիմա, կարծես անիրական, վեր–ցական աչխարհին պատկանող այս հար–ցերէն կը վերադառնանք մեր առօրեային: Իրաքի քարիւղահանքերուն կապակցու–թեամբ մշակուած ամերիկեան վլաննե–րը կը ներգործեւո՞ն արդեօք Հայաստանի ու Ադրբեջանը, ուրկէ եւս քարիւղի հոս–կը տարածուի ու կը ծաւալի, կասպից ծովէն մինչեւ Սեւ ծով: Իրաքէն եւ ա–մերիկեան ազատութե՞ան արժանանալու հերթը որո՞ւնն է: Ցառեւս չըլլանք սա–կայն վաղուան նկատմամբ...

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Խաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Մարտ 28–ին, տարեցներու շաբթուան առթիւ, նախաճեռնութեամբ եւ նիւթական օժանդակութեամբ Պէյօղլուի եկեղեցւոյ Թաղային Խորհուրդին, Խաեան վարժարանի տիկնանց ճաշի ընդմէջէնին կողմէ ճաշ մը կազմակերպուած էր տարեցներու ի պատիւ: Հրաւիրուած էին 80 տարեցներ: Բացումը կատարած է Խաեան վարժարանի լիսէի բաժնի տնօրէնուհին՝ Տիկին Սաթենիկ Նշան, ղեմակ տալով թէ տարեցները պէտք է ըլլան մեր ղեմքը, որովհետեւ անոնք են որ մեր նախնիներուն հետ կը կամրջեն մեզ եւ իրենց փորձառութեամբ կու գան ամբողջացնել մեր առօրեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը, ներկայացուած է նաեւ օրուան խորհուրդին պատշաճ թատերախաղ մը, զոր դրի առած էր վարժարանի երիտասարդ քարտուղարուհին՝ Սիլվի Խաչիկ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Սահակեան Սանուց Միութեան Ա.ճառեան սրահին մէջ, Մարտ 28–ին, նախաճեռնութեամբ Սահակեան Սանուց Միութեան եւ հայերէնի ուսուցիչ Փասքալ Թէօքճիլիի հանդիսապետ մը տեղի ունեցած է աշակերտութեան (300) եւ «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեանի հետ, դրադարանի չաբթուան առթիւ, գրուցելու համար գիրքի ու դրադարանի կարեւորութեան մասին: Նախ, ողջոյնի խօսքով, ելոյթ ունեցած է վարժարանի նորընտիր տնօրէնուհի՝ Թալին Մաթոսոզլու: Ապարտակեան դասարանէն՝ Լիանա Պէրբէլի ներկայացուցած է օրուան հիւրը: Սահակեանի չրջանաւարտներէն՝ Մելիսա Օղթանեան երկու կտոր արտասանած է Ռ. Հատտէճեանէ, ապա, բեմը յանձնած է օրուան հիւրին: Ռ. Հատտէճեան մօտ մէկ ժամ խօսած է աշակերտներուն գիրք սիրելու եւ գրադարան ունենալու մասին: Իր ելոյթի ատարին աշակերտները հարցումներ ըրած են, զոյց տալով իրենց հետաքրքրութիւնը:

***

ՖԻՒՍԻ (Ցունաստան) Թ. եւ Ռ. Աւետիքեան սրահին մէջ, Մարտ 23–ին, Հ. Մ. Ը. Միութեան Աթէնքի – Ֆիւս մասնախուղը ինջոյք – իրաւճանք մը կազմակերպած էր, ի պատիւ անցնող տարիներու վարչական քոյր – եղբայրներուն: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է Յակոբ Պետոյեան, ապա խօսք առած է Գեղարդ քահանայ: Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, արծաթեայ պէճով պարգեւատրուած են անցեալի ներկայ վարչականները:

Ժ. ՇԱԼԵԱՆԻ ՑԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ՑԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Ժ. Շալեանի «Երէկոյեան յիշատակարանը(*) հատորին հրատարակութիւնը նչուեցաւ Ապրիլ 4–ին, երեկոյթով մը, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ա. Մանուկեան կեդրոնին մէջ: Ներկաներն ու հեղինակը ողջունելով, գործէն ստացած խոր տպաւորութեան մասին խօսեցաւ Հ. Բ. Ը. Մ.–ի Ֆրանսայի կազմին նախագահը Տընի Գէչճեան: Ըսաւ թէ այդ ընթերցումով գտած էր Ֆրանսահայ երիտասարդի մը ըմբոստացումը, մերժումը որ իրեն ալ եղած էր: Սեւաղբեստ մամիկներու պատկերով յատկանչուած պարտուած ժողովուրդի մը պատկանելու մերժումն էր ան որ հրահանգած էր մոռնալ պատմուածքը, ապրուածը եւ ապրիլ Ֆրանսացիի, եւրոպացիի կեանքը: Բայց ամէն բան այդ նախընտրութեամբ չէր վակուած. միշտ հառած էր պահը երբ պատմուածին, ցեղասպանութեան կատակումը, պատճառած հոգեբեկումը ի յայտ կու գար, պահած՝ ամենախոր մակարդակներու մէջ: Այդ պահը, ինչպէս չատերու պարագային, Ժ. Շալեանի համար ալ եղած էր ծնողքին կորուստը. այդ պահը անդրադարձուցած էր հարազատ վէրքին: Ու ատկէ ներչնչուած էր ներկայի հատորը:

Ժ. Շալեան չնորհակալութեան խօսքերէ ետք, ըսաւ թէ դիւրին չէր եղած գրել. մանաւանդ որ ուզած էր լաւագոյն ձեւով տալ իր մէջ կուտակուածը: 1915–էն 80 տարի ետք ինքն իրեն չէր թոյլատրած միջակութիւն մը գրի առնել:

Երեկոյթը չարունակուեցաւ հատորէն հատուածներու ընթերցումով, Յարութիւն Գէորգեանի ու իր կողմէ: Ընտրուած հատուածներուն զգայական ոճը յայտնի տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ: Ակներես էր գիրքը գնելու, կարդալու տրամադրութիւնը:

Յաջորդեց հարցումներու բաժին մը. առաջին մասը նոր հրատարակուած հատորին առընչուած էր, երկրորդ մասը Իրաքի պատերազմին: Ժ. Շալեան որպէս աշխարհաքաղաքականութեան ծանօթ մասնագէտ, վերլուծեց կացութիւնը, չեչտելով թէ Պուշի վարչակարգին առաջին ուզածը պատերազմը չհաիլն էր, յետոյ խաղաղութիւնը չհաիլը: Պատասխանելով հարցումի մը, ան ըսաւ թէ ներկայ իրադրութեան մէջ Ղարաբաղի հարցը երկրորդ մակարդակի մղուած է, կըրնայ սպասել, թէեւ ատիկա չի նչանակեր թէ ձգձգումը մեղի անպայման նպաստաւոր կ'ըլլայ:

Ասոնք, ընթերցումի, հարցումներու բաժինէն ետք ձեռնարկուեցաւ գիրքերուն վաճառքին:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

(*) «Mémoire de ma mémoire» Julliard

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ԿՍԱՆԱՄԵԱԿ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ

Կրընոպլի Հայ Մշակոյթի Տունը քսան տարիներու պատմութիւն մը ունի: Ողբացեալ Ժան Մարանճեան, 1977–ին, խումբ մը ընկերներու աջակցութեամբ, հիմը կը դնէր Կրընոպլի Հայերու ակումբին: Անկուսակցական այս միութիւնը նպատակ ունէր նոյն իսկ ալիքին չուրջ համախմբելու նախկիններու գործը, պահպանելու համար հայ մշակոյթը:

Ուրեմն, 1982–ին, քաղաքապետ Հիւպէր Տըպերու, նկատի առնելով միութեան լուրջ հանգամանքը, անոնց կը նուիրէր տարածուն վայր մը՝ սինէմա Ռոքսը, որ յետագային պիտի վերածուէր Հայ Մշակոյթի Տան: Հոն տեղի կ'ունենան հայերէնի եւ ֆրանսերէնի դասընթացքներ, մշակութային ձեռնարկներ, «Ազատ» եռամսեայ պարբերականին պատրաստութիւնը, հոն տարեցներն ալ ունին իրենց տեղը: Տարիներու երկայնքին Մշակոյթի տունը ունեցաւ յաջողական նախագահներ: Առաջինն էր Ժան Մարանճեան, որմէ ետք եկան՝ Է. Մանուկեան, Տ. Մարանճեան, Սուրէն Արեկեան, Բ. Պապաքեան եւ Մ. Ադամեան չրջապատուած վարչական ձեռնհաս կազմով մը, նաեւ Տիկնանց Միութիւն մը որոնք իրենց լաւագոյնը բերին գաղութին զարգացման եւ յառաջդիմութեան ի նպաստ: Մշակոյթի տունը ունեցաւ ուրախ եւ տխուր օրեր, տօնախմբեց Հայաստանի անկախութիւնը: Նեցուկ կեցաւ, 1988–ին, Գիւմրիի երկրաչարժին, ղարաբաղի պատերազմին տուժած բնակչութեան:

Այս տարի, Մարտ 7–էն 22, Մ. Ադամեան եւ իր վարչական կազմը, հովանաւորութեամբ Կրընոպլի քաղաքապետարանին կազմակերպեց Տան 20–ամեակը: Բացումը տեղի ունեցաւ քաղաքապետարանին մէկ սրահին մէջ, ուր ներկայ եղաւ հայ թէֆրանացի հոծ բազմութիւն մը: Քաղաքապետ Մ. Տեսթօ չնորհաւորեց ձեռնարկը եւ իր քաջալերական խօսքը ուղղեց Մշակոյթի տան վարիչներուն: Քաղաքապետարանի չքանչանով պարգեւատրեց Պ. Ադամեանը, առ ի գնահատութիւն անոր տարած գործունէութեան: Տիկին Ադամեան իր չնորհակալութիւնը յայտնեց պաշտօնական անձնաւորութիւններուն եւ ներկաներուն: Հաւատքոյթը վերջ գտաւ քոքթէյլով մը:

***

Հայ Մշակոյթի Տունը իր քառամեակին առթիւ կազմակերպած էր գեղարուեստական որակաւոր յայտագիր մը: Մարտ 7–ին, տեղւոյն Սինեմաթէքին մէջ, ներկայութեամբ Սերժ Աւետիքեանի ցուցադրուեցան «Լուսթեան համանուագը» եւ «Լինելը տը վի» ֆիլմերը, որոնց յաջորդեց վիճարկում մը:

Մարտ 13–էն 17 «Ալփեքափօ»յի մէջ, տեղի ունեցաւ Հայ արուեստի (քանդակ, Թորոսի գործեր, գիրք, պատառ) ցուցադրութիւն մը: Այցելուները տեղւոյն վրայ հանդիպում ունեցան հայ գրողներու հետ՝ Վահէ Կոտէլ, Պ. Գասպարեան – Պրիքու, Ժագ Տէր – Ալեքսանեան, Ժ. Այանեան, որոնք մակագրեցին իրենց գիրքերը:

Մարտ 15–ին, Կրընոպլի Թանգարանի Օսիթորիումին մէջ, քանաստեղծական նուագահանդէս մը տեղի ունեցաւ (Հայկական Հոգին): Փիէր Ասամ Նազար – եան (սրինգ) եւ Մարթին Պլօ (տաւիղ) ներկայացուցին գեղեցիկ մեղեդիներ Կոմիտասէն, Խաչատրեանէն, Սայաթ Նովայէն, որոնց կ'ընկերանար Ալէն Գառէ, ֆրանսերէն արտասանութիւններով Սիմոնեթոյէն, Դ. Վարուժանէն, Վ. Թէքէեանէն, խորապէս տպաւորելով ներկայ հանդիսականները: Մարտ 18–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը եւ նկարներու ցուցադրութիւն, թեմա ունենալով «Մեր արմատներու հողին վրայ», զոր ներկայացուց Հայկ Տէր – Ցարութիւնեան, սըփռելով պատմական Հայաստանի տեսարաններ (Ուրֆա, Սիս, Ատանա, Մուշ, Կարս եւ այլն):

Մարտ 22–ին, տեղի ունեցաւ 20–ամեակի տօնակատարութիւնը, պաշտօնական անձնաւորութիւններու ներկայութեան եւ զանազան քաղաքներէ եկած հայրենակիցներու, միութիւններու ներկայացուցիչներու:

Հանդիսութիւնը վարեց, Ժ. Ֆորէսթիէ եւ հրաւիրեց Հոգեւոր Հովիւը Կ. Ցարութիւնեան, որ օրհնէ սեղանը:

Մ. Ադամեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, խօսք առին Հայաստան Հիմնադրամի նախագահ՝ Պ. Թերզեան, երեսփոխան Տ. Միկօ, քաղաքապետ՝ Մ. Տեսթօ, Լուառի երեսփոխան եւ նախագահ Ֆրանսա – Հայաստան Բարեկամութեան խորհրդարանական խումբի Ֆ. Ռոշըլլուան: Վերջին արտայայտուողը եղաւ դեսպան Է. Նալպանտեան, բոլորն ալ իրենց գնահատանքը յայտնեցին: Նշադախումբը, հայկական եղանակով, ջերմացուց մթնոլորտը: Մեծ պատառի մը վրայ, սփռուեցան Մշակոյթի Տան գործունէութիւնը ներկայացնող նկարները: Շաքէ Մանուկեան կարգաց Մշակոյթի Տան նուիրուած իր ոտանաւորը, որմէ ետք, նախագահուհին և վարչական կազմը կտրեցին 20–ամեակի կարկանդակը:

ՇԱՒԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ Պ Ե Ր Ճ Ո Ի Հ Ի

18

– Դեղին մազերով, կապոյտ աչքերով, երիք – չորս տարեկան աղջի՞կ է, կ'ըսես:

– Այո՛, – ըսի՝ ձեռքերս մազերուս տանելով ազատելու համար, – ի՞նչ կայ որ...

– Սըվազէն նամակ մը եկած է Ամերիկայի մխիթարի մը: Հոն Տոքթոր Ամիլեանը պատնուած է Թուրքերուն կողմէ: Կինը, որ չուէտուհի մըն է, ծանր վիրաւորուեր է ամուսինը պաշտպանած ժամանակ եւ հիմա կը դտնուի Սըվազի ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ: Իրենց փոքրիկ աղջիկը առեւանգուած է եւ Պոլիս բերուած Սապահէտտին անունով ապայի մը կողմէ: Զարօն, ես, ուրիշներ շատ վհատեցինք, աղջկան հետքը չգըտանք: Բաղնիքը թէ՛ դուրսը շատ թըրքուհիներ խօսեցուցի, ապարդիւն: Ծուահատեր էինք: Մազերուս թելերուն չափ Սապահէտտին անունով սպայ կայ: Եթանի ըսածդ ըլլայ: Կ'ըսեն թէ աղջնակին մայրը կիսախելագար վիճակ մը ունի, բայց կը յուսան, որ զաւակին տեսքը փրկէ զինքը: Վիճակը քիչ մը բարւոքելուն պէս Պոլիս պիտի բերեն Տիկին Սոտիլեանը:

– Պէտք է նախ լաւ տեղեկանալ, – ըսի եւ պատմեցի մակեդոնացի հացագործներու մասին:

– Հարկա՛ւ, նախ պէտք է հասկնալ, թէ փոքրիկը իրապէս հա՞յ է եւ ո՞ւրկէ է բերուած: Մակեդոնացիներուն հետ խօսելու եւ վստահութիւն ներչնչելու ճամբան գտնելը դիւրին է: Գիտես անոնց կուսակցական պետերուն եւ մեր յարաբերութիւնները: Երբ հացագործները մեր կողմն ունենանք, մնացածը դիւրին է:

Հոռոփէն խմացայ, որ տղաքը փախցնելու գործը քանի մը ժամանակուան համար յետաձգուած է: Սամաթիան առայժմ անապահով կը համարուէր Պետիկեանի ձերբակալութեան փորձով: Հաւանաբար խուզարկութիւններ կատարէին, թէեւ թուրք ոստիկանները շատ չէին սիրեր ձկնորսներու կամ «թուլումպաճի»ներու թաղը իջնել. ասոնք ծանօթ էին իրենց անվախ նկարագրով եւ կեանքերնին սուղ ծախելու իրենց սովորութեամբ: Անդամ մը, որ խուզարկութիւնները կատարուէին, Սամաթիան առաջուընէ աւելի ապահով պիտի ըլլար փոքրիկները պահելու համար: Բայց հիմա Մելինէն անդամ քաղաքն էր: Զարօն զայն շատ ապահով տեղ մը տեղաւորած էր:

Հոռոփ իր խօսքերը չընդհատով կ'ըսէր: Բայց վախնալով թերեւս, որ իր մեղմ ձայնով ըսած խօսքերուն պէտք եղած կարեւորութիւնը չեմ տար (ան կարեւոր դէպքերը շատ բարձր ձայնով պատմելու սովորութիւնն ունէր), իր խօսքերուն իրական արժէքը ղգացնելու համար՝ գըլուխս իր երկաթէ ափերուն մէջ այնպէս կը տրորէր, մազերս այնպէս ասղին անդին կը քաշքշէր, որ չրթներս կը սեղմէի չպոռալու համար:

– Ա՛ս ալ իմ հայրենասիրութեանս տուրքն է, – կ'ըսէի ներքնապէս խնդալով:

– Հայիօն վաղը պիտի փախցնենք, – ըսաւ Հոռոփ օճառոտ ձեռքերով աչքերս չփելով. – յետաձգել անկարելի է, չոր ոսկոր է մնացած խեղճ փոքրիկը: Անոր առեւանգումը ազմուկ չի հաներ, անոնք մարդիկ են: Փախցնելն ալ խաղալիկ է: Հայիօն այնքան կապուած է իրմով զբաղուող օրիորդին հետ, որ եթէ «եկուր հետս» ըսէ, պիտի երթայ, առանց ետին դառնալու: Քիչ հեռուն պիտի ըսպասէ կառք մը, որ փոքրիկը պիտի փոխադրէ Վոսփորի վրայ փոքրիկ գիւղ մը, իմ հեռաւոր մէկ ազգական ընտանիքին քով: Տղան անունդի, օդի, մանաւանդ դուրգուրանքի պէտք ունի: Կատարեալ կմախք մըն է: Քիչ ալ սպասենք, ա՛լ փողոց չպիտի կրնայ ելլել:

Բաղնիքը հետզհետէ կը լեցուէր: Հոռոփ երբեմն երբեմն բարձրաձայն թըրքերէն խօսքեր կ'ըսէր ինծի.

– Գլուխդ չիտակ բռնէ եւ մի՛ չարժիր, հանըմ, թեւս փրթաւ:

– Օճառդ լաւ տեսակ չէ, չի փրփրիր...

Բաղնիքը եկող կինները պիտի կարծէին, որ ես Հոռոփին համար չատ անցանկալի յաճախորդ մըն էի...

Վերջապէս, Հոռոփ խոշոր ա՛ս մը քաշեց, տաժանակիր աշխատանքէ ազատուղի մը պէս, աթոռակը վերցուց եւ գնաց գինքը կանչող ուրիշ կին մը լուալու:

(Շար. 70)

(Շար. ա. էջէն)

մանները ստեղծել այդ հոլովոյթին համար:

Նախագահը առաջնային համարած է պետական ամբողջ համակարգին, սպառազինութիւններու բարեփոխումը, եւ պայքարը՝ կաշառակերութեան, խմբակայնութեան, հովանաւորչութեան դէմ: Կարեւոր նկատած է որ երեսփոխանական յառաջիկայ ընտրութիւնը տեղի ունենայ բարձր մակարդակով ու նուազագոյն ապօրինութիւններով:

Ազգային համերաշխութիւնը, ըսած է, թէ՛ երկրին մէջ, թէ արտասահման – նէ, նախապայմանն է համահայկական խնդիրներու: Պառակտուած ժողովուրդի մը կարելիութիւնները բազմապատիկ սահմանափակ են եւ մեր արդէն համեստ կարելիութիւններով չենք կրնար մենք մեզի նման չռայլութիւն արտօնել:

Նախագահը իր խօսքը աւարտած է այն հաւատքով որ «հինգ տարի ետք հաշուետու եմ լինելու ժողովուրդին, նրա յոյսերը և մեծ վստահութիւնը արդարացրած»:

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան յառով անդրադարձած է նախագահին երդումի արարողութենէն ընդդիմութեան պատկանող երեսփոխաններու բացակայութեան: Ըսած է թէ երեւոյթը չատ բացասական է եւ թէ ամէն մարդ պէտք է ներկայ գտնուէր, տալու համար քաղաքակիրթ աղդի մը պատկերը:

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՅՈՑՑԸ

Ընդդիմութիւնը բաղդի յոյսի մը կոչ ուղղած էր այն ժամուն համար երբ նախագահին երդումի արարողութիւնը տեղի պիտի ունենար: Ոստիկանութիւնը պատասխաներ հաստատած է Հանրապետութեան հրապարակին վրայ, որպէսզի բողոքողներու բազմութիւնը չկարենայ մօտենալ: Այսուհանդերձ, բախումներ եղած են յուցարարներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ: Ս. Դեմիրճեանի հետ «Արդարութիւն» դաշինքի մասնակից Ալ. Բադէեան յայտարարած է թէ մէկը որ բռնաբարած է երկրին օրէնքներն ու Սահմանադրութիւնը եւ երկիրը վարկաբեկած արտաքին աշխարհին առջեւ, իրաւունք չունի նախագահ ըլլալու:

Բազմութիւնը Ս. Դեմիրճեանի կոչով ցրուած է, յաջորդ շաբաթ կրկին հաւաքուելու վճռակամութեամբ:

*
**

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻՆ ՄԷՋ

Գալիֆորնիոյ Ծերակոյտին բանաձեւի յանձնաժողովը օրինագիծ մը քուէարկած է, որպէսզի նահանգին մէջ Ապրիլ 24–ը «Հայերու ցեղասպանութեան ոգեկոչումի օր» հռչակուի: Տեղւոյն թրքական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները հակազդած են, ըսելով որ պէտք չէ Ծերակոյտը գործիք ընել հայկական պնդումներու, քարոզչութեան: Անոնք ընդդիմացած են յատկապէս բանաձեւին մէջ «ցեղասպանութիւն» բառին գործածութեան:

Բանաձեւը պիտի յղուի Ծերակոյտին լիակատար նիստին քուէարկութեան:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՉԱՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէնի կայանի Ծուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին:

Դիմել՝ Մաւի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար:

*
**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 160 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Մինասեանէ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ալբի Տիկին Մարի Դարբինեան (Լոս – Անճըլըս),

Տէր եւ Տիկին Վաղինակ եւ Ծովիկ Դարբինեան, զաւակները՝ Թալին եւ Անի (Նիւ–Եորք),

Տէր եւ Տիկին Վիգէն եւ Նատին Դարբինեան, զաւակները՝ Վանիկ եւ Վահէ (Շաւիլ),

Տիկին Սօսի Դարբինեան (Թահան), զաւակները՝ Արա եւ Բաֆֆի (Օրեկան),

Պարոն Վարուժան Դարբինեան (Լոս–Անճըլըս),

Քիւլէեան, Փափազեան, Մինասեան ընտանիքները եւ ընտանեական բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, խնամիին, ազգականին եւ մտերիմին՝

ՎԱՀԷ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 7ին, 90 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Ապրիլ 11–ին, Լոս–Անճըլըս:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները հայկական կազմակերպութեանց:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեանի, Քիւլէեան եւ Փափազեան ընտանիքներուն:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՑՑ
ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ
ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
Կիրակի, Ապրիլ 13

Ժամը 11–ին Հայրապետական պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
Յետ պատարագի, Ոտերու օրհնութիւն եւ Աղապատան:

Ժամը 13–ին ճաշ ժողովրդապետութեան սրահին մէջ:

Ժամը 16–ին Դռնբացի արարողութիւն:

(Շար.)

ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 8·30–ին:
Պատարագ Ժամը 10·30–ին:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԴԵԱՆ
Դռնբացէք Ժամը 16–ին:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Սկիզբ Ժամերգութեանց Ժամը 9–ին:
Պատարագ Ժամը 10·30–ին:
Դռնբացէք Ժամը 17–ին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Սկիզբ Ժամերգութեան Ժամը 9·30:
Պատարագ Ժամը 10·30:
Դռնբացէք Ժամը 16·30–ին:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Պատարագ Ժամը 10–ին:
Դռնբացէք Ժամը 12–ին:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՏՈՒՎԻԼ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Պատարագ Ժամը 10·30–ին:
Երեկոյեան Դռնբացէք Ժամը 16–ին:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

Կիրակի, Ապրիլ 13
Ժամերգութիւն Ժամը 8·45–ին:
Պատարագ Ժամը 10–ին:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Երեկոյեան Դռնբացէք Ժամը 16–ին:

ՄԱՐՍԷՑԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Յարգելի Ծնողք,

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ, Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեան եւ Խաչատուր Աբովեան միօրեայ վարժարանի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ, ձեր զաւակներուն հետ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ներկայ գտնուելու հետեւեալ արարողութեանց:

ԱԽԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ժամը 17–ին Ոտնլուայի աւանդական արարողութեան, որուն կը մասնակցին մեր համայնքի մանուկներն ու երախաները:

ԱԽԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ժամը 16·30–ին, Ճրագալոյցի պատարագի արարողութեան, որու ընթացքին մեր աշակերտներու կողմէ կը կատարուի ընթերցում Մարգարէական գիրքերու:

Սիրելի Ծնողք,

Քրիստոնէական մեր Սուրբ պարտականութիւնն է այս արարողութեանց մասնակցութեան ճանապարհով մեր զաւակներուն մէջ արթնցնել հետաքրքրութիւնն ու սէրը հանդէպ մեր պապերուն հաւատքին, եւ փարոսը մեր եկեղեցւոյ սրբազան աւանդութեանց:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 15
ՑԻՇԱՏԱԿ ՏԱՄԱՆ ԿՈՒՍԱՆԱՅ
Ժամը 16·30–ին, երեկոյեան Ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 15
Երեկոյեան Ժամերգութիւն Ժամը 16·30–ին, ՑԻՇԱՏԱԿ ՏԱՄԱՆ ԿՈՒՍԱՆԱՅ:

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 15
ՑԻՇԱՏԱԿ ՏԱՄԱՆ ԿՈՒՍԱՆԱՅ
Ժամերգութիւն Ժամը 16–ին:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Mercredi 16 Avril à 20 heures
GERARD CHALIAND
présente et dédicace
son dernier ouvrage
«Mémoire de ma mémoire»
(Editions Julliard)
Gérard Chaliand parlera aussi de la situation internationale actuelle.

ՀԱՄԱՍԿԱՅԻՆ HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Աննա Յարութիւնեան, Հայաստանի Երիտասարդ Նկարիչներու Միութեան նախագահ, կը ներկայացնէ՝
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՆԵՐԿԱՅ ԶԱՐԴԱՑՈՒՄՆԵՐԸ»
կարճ – ֆիլմերու ցուցադրութիւն, եւ մի քանի գործերու ներկայացում:
Երկուշաբթի, Ապրիլ 14, Ժամը 20·30–ին
Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris
Մուտքը ազատ է:

*
**

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Կիրակի Ապրիլ 20, Ժամը 13–էն սկսեալ. –

Restaurant "Les Diamantaires"
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, նուագախումբ, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37 06 08 13 38 00
Թիւերուն:

les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 12-13
SAMEDI - DIMANCHE
12-13 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱԼՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.666

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20.666

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԹԱԼԱՆ, ԿՈՂՈՊՈՒՏ, ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՔԷՐՔԻԽՔԷՆ ԵՏՔ ՔԻԽՐՏԵՐԸ ՄՈՒՍՈՒԼ ՄՏԱՆ

Պաղտատի «ազատագրումը» քաոսային քնոյթ ունեցաւ անմիջապէս: Թալան, կողոպուտ, անիշխանութիւն ահաւոր կարգութիւն մը ստեղծած են եւ, ըստ երեւոյթին, ամերիկեան բանակը կը զոհանայ դիտելով: Դեռ վաղ կայ որ հաշւեյարդարներ ալ սկսին, հին հաշիւները մաքրեն, վրէժ լուծեն: Ապրիլ 10–ին, անձնասպանական ոճրափորձի մը զոհ դացած է ամերիկացի զինուոր մը, մինչ երեք ուրիշներ ծանրօրէն վիրաւորուած: Կռիւները չեն դադրած եւ նոյն օրը հիւսիսային Պաղտատի Իմամ ալ – Ահամ մզկիթին չուրջ ծագած կռիւներու հետեւանքով ամերիկացի զինուոր մը եւս մեռած է, քսան ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Զոհ դացած են նաեւ բնակիչներ, որոնցմէ հինգը մեռած են, 6–ն ալ վիրաւորուած: Մայրաքաղաքը չատ վտանգաւոր դարձած է, ինչպէս կը վկայեն նաեւ տեղւոյն վրայ գտնուող թղթակիցները: Անոնք կ'ըսեն թէ «ազատագրումէն» առաջ, ապահովութիւն կը տիրէր, ոստիկանութիւն կար, մինչ ներկայիս ոչ ոստիկան կայ, ոչ հրշէջ եւ բոլոր պաղտատցիները իրենք իրենց ձրդուած են եւ սարսափի մէջ են: Թալանի ենթարկուած են պետական չէնքերը, նախկին իշխանաւորներու բնակարանները, բայց, նաեւ հիւանդանոցները, հոս – հոն հրդեհներ ալ կան եւ մարդ չկայ: Այս միջոլորտին մէջ է, որ Պուշ եւ Պլէր իրենց խօսքը ուղղեցին Իրաքի ժողովուրդին, բայց, ոչ մէկ ապահովութիւն կար որ այդ ժողովուրդը լսած է, քանի պաղտատի մէջ ելեկտրական հոսանք չկայ, մնաց որ բնակիչները ալ չատ սիրտ չունին ճառեր լսելու: Այս նպատակին համար, հեռատեսիլի յատուկ կայան մը ստեղծուած էր օդանաւի մը մէջ: Կայանը մկրտուած էր՝ Դէպի Ազատութիւն: Ճ. Պուշի եւ Պլէրի ելոյթները արձանագրուած էին, երեքշաբթի օր, Ապրիլ 8–ին, Պելֆաստ, ապահովաբար նախքան Պաղտատի ազատագրումը: Պլէր կը չեշտէ որ՝ «մեր ուժերը բաւական եւ ազատարար ուժեր են, ոչ թէ ձեզ նուաճողներ: Բռնատիրութենէն, կաշառակերութենէն եւ չարչարանքէն տարբեր բանի արժանի էք: Իրաքի Իրաքցիներուն պիտի ըլլայ: Այս պատերազմը չուզեցինք, բայց, մերժելով փճացման զանգուածային զէնքերու անհետացումը, Ս. Հիւսէյն մեզի այլ ելք չթողուց»: Երկուքն ալ ապահովութիւն կ'ուզեն տալ որ, երբ խաղաղասէր եւ ներկայացուցչական կառավարութիւն մը հաստատուի՝ «մեր ուժերը պիտի մեկնին: Իրաք կը յառաջդիմէ որպէս միատրուած, անկախ եւ ինքնիշխան ազգ»: Մինչ այդ, Պաղտատ ձգուած է թալանողներուն ձեռքը, մարդասիրական կազմակերպութիւնները չեն կրնար իրենց աշխատանքը կատարել: Ալ – Քինահ հիանդանոցին վրայ յարձակած են զինեալ անձեր եւ ամերիկեան բանակը չէ միջամտած: Ապրիլ 10–ի իրիկունը, հինգ նախարարութիւններ բացերու մէջ էին:

Նոյն օրը, Քիւրտերը Քէրքիւք կը մտնէին, իսր մտահոգութիւն պատճառելով Թուրքիոյ: Վերջին պահուն է որ Վոտաուս վիվէնտի մը գտնուած է Մխայեալ – Նահանգներու հետ, առաջքն առնելու համար Թրքական միջամտութեան մը: ԱՄՆ ապահովութիւն տուած են, որ ամերիկեան զօրք պիտի ղրկեն: Ճայորդ օրն ալ, Ապրիլ 11–ին Քիւրտերը Մուսուլ հասած էին եւ Թուրքիոյ վախը ծանօթ է: Իր մըղձաւանջն է անկախ Քիւրտիստան մը: Արտաքին նախարարութեան մէկ պատասխանատուն յայտարարած է. – «Անընդունելի կ'ըլլայ որ Քիւրտերը Քէրքիւք մըտած ըլլան քաղաքին հակակշիռը ձեռք առնելու համար եւ վարչական մարմին մը ստեղծելու»: Արտաքին նախարար՝ Ս. Կիւլ պնդած է որ Միացեալ – Նահանգները յանձնառու եղած են Քէրքիւքը Քիւրտերուն չձգել: Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւնն ալ յայտարարած է որ պիտի քաշէ իր 10 հազար մարտիկները: Ամէն պարագայի մէջ, ինչպէս դիտել կու տայ Գլօտ Լորիէօ («Ֆիկարօ», Ապրիլ 11), ինչ քաղաքագիտութիւն ալ ունենան – Թրքական, սուրիական, պարսկական ,իրաքեան – Քիւրտերը չրջանի ուժերուն խաղալիքներն եղած են: Ներկայիս ալ, Իրաքի որեւէ նոր վարչակարգ վտանգաւոր է իրենց համար: Ըսել չէ թէ Ս. Հիւսէյն չատ բարեացակամ էր իրենց հանդէպ, բայց, 1991–էն ի վեր, ինքնավարութեան բացառիկ իրավիճակ մը կը վայելէին, անգլիական եւ ամերիկեան օդուժին պաշտպանութեան տակ: «Փիկարօ»ի աշխատակիցը պատմական ակնարկով ալ կը վերլուծէ կացութիւնը: Կ'ոգեկոչէ Օսմանեան կայսրութեան տապալումը որ ժամանակաշրջանի մը մահազանգը եղաւ, կը յիշէ 1915–էն 1918 Հայերու ջարդերը, ապա Սեւրի դաշնագիրը որու խոստումները քարձի թողի եղան Լօզանի դաշնագրին մէջ: Ճօղուածագրին եզրակացութիւնն այն է որ, իրաց ներկայ վիճակին մէջ, ամէնէն վտանգաւոր դիրքը Քիւրտերու դիրքն է եւ իսկապէս քնաւ յիշողութիւն չունին, ի՛նչ չուտ մոռցած են լքումներն ու դաւաճանութիւնները, որոնց քանիցս զոհ դացած են:

*
**

Շրի իրաքցի չափաւոր պետ մը՝ Ադէլ Մահտի ալ – Ասլ դաշունահարուած է, Ապրիլ 10–ին, Նաճաֆ: Ալաթոլա ալ-Ասլ այս պատիկը (մեռած 1992–ին) նաեւ ընդհանուր քարտուղարն էր, Լոնտոն հաստատուած Ալ – Ասլ Բարեսիրական Հիմնարկին եւ հոն կ'ապրէր, 24 ժամ առաջ Իրաք վերադարձած էր:

*
**

Ուաշինկթըն երեք երկիրներ հրաւիրած է ժողովի մը, նուիրուած «Իրաքի վերաշինութեան» Աւստրալիա, Մեծն – Բրիտանիա եւ Լեհաստան: Այս լուրը հաղորդած է Լեհաստանի վարչապետը, բայց ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարութիւնը չէ հաստատած:

*
**

Կարգը որո՞ւն է: Արդարեւ, հաստատ կը թուի որ ԱՄՆ պիտի չգոհանան Իրաքով: Եւ յաջորդներու ցանկը պատրաստ է, առ այժմ հարցականի ձեւով՝ Սուրիա՞, Իրա՞ն, հիւսիսային Գորէա՞: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ Ռըմսֆելտ առ այժմ վերապահ է այդ մասին, ծայրայեղներու չրջապատը քաջալերուած Պաղտատի «յաղթանակէն», լրջօրէն տրամադիր է Դամասկոսի համբան բրտնելու: Իրենց համար, Սուրիա ահաբեկչութեան «կնքահայրն է» եւ Իսրայէլի դրացիներէն վերջինը, որ չի ճանչնար Իսրայէլը:

*
**

Թալանի տրուեցան նաեւ Պաղտատի Գերմանիոյ դեսպանատունը եւ Ֆրանսայի Մշակութային կեդրոնը: Երկու չէնքերն ալ հիմնովին պարպուած են:

*
**

Իրաքի արտաքսմանի դեսպանները չուարած են: ՄԱԿ–ի մօտ դեսպանը՝ Մոհամէտ Ալ – Տուրի հանդիպում մը ունեցած է Քոֆի Անանի հետ, որ յայտարարած է որ դեսպանը ապաստանի դիմում չէ ըրած ո չալ որեւէ պաշտպանութեան: ՄԱԿ–ի ընդհանուր քարտուղարը կ'ուզէ որ ժամ առաջ կարգ ու կանոն հաստատուի Իրաքի մէջ եւ թէ ՄԱԿ–ի քննիչները ժամ առաջ Իրաք վերադառնան:

*
**

Պասրայի մէջ ալ կացութիւնը ողբերգական է: Ելեկտրական հոսանքի եւ ջուրի չգոյութիւնը, 40 աստիճանի տաքին, չատ ծանր կը կշռէ քնակչութեան վրայ: Քաղաքը աւերակ պատկեր մը կը պարզէ եւ յայտնի իսկ չէ որ այդ աւերակները ռումբերո՞ւ թէ թալանի հետեւանք են:

Ֆրանսայի վարչապետը ելոյթ ունեցաւ, Ապրիլ 10–ին, Ծերակոյտին առջեւ եւ ի չառաջպատնէ չեչտեց թէ նիւթական, որոնց չուրջ բանավէճերը աւելորդ են: Արդարեւ, ամերիկեան «յաղթանակը» պատճառ է որ բոլոր անոնք – ալ եւ ձախ – որոնք Շիրաքի կողմնակից էին, յանկարծ միտք փոխեն: Ինչո՞ւ: Շիրաք պատերազմին դէմ էր, բայց, պատերազմը երբ ծագեցաւ, ամերիկեան յաղթանակը անակնկալ մը չէր:

Ուրմո՞ւմ:

*
**

Պաղտատի մէջ, Ապրիլ 11–ին, 25 վիրաւորներ կային, որովհետեւ առեւտրականները սկսած են կրակել անոնց վրայ որոնք խանութներու վրայ կը յարձակին կողոպտելու համար:

*
**

Պարկաստանի Արտաքին նախարարը՝ Քամալ Խարազի Մոսկուա տուած հարցազրոյցին մէջ (Ապրիլ 11) չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը եւ կը չեշտէ թէ իշխանութեան փոխանցման մէջ ՄԱԿ–ի դերը պէտք է կենսական ըլլայ: Ապագայի մասին, կ'ըսէ թէ միայն Իրանը չէ որ մտահոգ է, այլեւ ամբողջ չրջանը:

*
**

Ապրիլ 10–ին, յարձակում մը գործըւած է Փարիզի Ամերիքըն Էքսփրէսի գրասենեակին վրայ, 100 հոգինոց խաղաղապահներու խմբակի մը կողմէ (Գործել՝ պատերազմին դէմ), որոնք կը պահանջեն որ Ամերիկացիք քաշուին Իրաքէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂՊԱՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ժ. – Փ. Ռաֆարէն որոշեց Զինաստան երթալ ամսուն վերջը, ինչպէս նախատեսուած էր, հակառակ ասիական թոքաստպին: Միակ փոփոխութիւնն այն է, որ կը հրաժարի կարգ մը քաղաքներու այցելութենէն եւ իրեն ընկերացող 200 հոգինոց պատուիրակութիւնը լյած է 80–ի:

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ ծայրայեղ ազ խումբ մը տէր եղած է պայթումի մը, որ պատահած է Այսրյորդանանի պաղեստինեան դպրոցի մը մէջ: 29 վիրաւոր կայ, որոնց չորսը՝ չատ ծանր վիճակի մէջ: Փոխադարձ կրակոցներու հետեւանքով ալ, երկու պաղեստինցի եւ երկու Իսրայէլացի մեռած են:

ՄԱՆԱԶԿԱԼԱՑԻ (Տաղստանի մայրաքաղաք) խուլ–համրերու դպրոց մը կրակ առած է: 28 մանուկներ մեռած են եւ 100 վիրաւոր կայ:

ԷՒ–ՖՐԱՆՍ եւ Պրիթիշ Էռուէյզ որոչեցին հանգստեան կոչել Գոնկորտը: Ֆրանսացիները Մայիս 31–էն իսկ կը դադրեցնեն անոր թռիչքները, իսկ Անգլիացիները՝ աչնան: Գոնկորտը 30–էն 50 միլիոն եւրօ կորսնցնել կու տար Էր – Ֆրանսին եւ 2000 ճուլիսի արկածն ալ (Կոնկօ, 113 մեռեալ) եւ միջազգային ընդհանուր վիճակը պատճառ էին որ այլեւս յաճախորդ չունենայ: Ապրիլ 10–ին, 12 ճամբորդ կար միայն դէպի Նիւ–Եորք (92 տեղ կայ): Գոնկորտ իր առաջին թռիչքը կատարած է 1969 Մարտ 2–ին Թուլուզի վրայ: Փարիզ – Նիւ–Եորք թռիչքը կը կատարէ 3 ժամ 55 վայրկեանէն 18 հազար քիլոմեթր բարձրութենէ: Երթուդարձը կ'արժէր 6500 եւրօ (42 հազար 637 Ֆր.):

ԼՈՒՐԵՐ ՓՈԽԷՑԹի ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԾՈՑԻ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԵՆԷՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Փա՛ռք Աստուծոյ, մեր համայնքի կեանքը աստիճանաբար կը մտնէ իր բնական հունին մէջ»:

Ի դիտութիւն մեր հաւատացեալ ժողովրդեան կը յայտնենք, որ անցնող տասը օրերու ընթացքին համեմատաբար աւելի խաղաղ եւ հանգիստ եղած է Քուէյթի հայութեան վիճակը:

Պատերազմի սկիզբէն, Մարտ 20–էն մինչեւ Ապրիլ 2, 18 հրթիռներ արձակուած են դէպի Քուէյթ, որոնցմէ միայն մէկը պայթած է քաղաքի ծովեզերքը, որուն պատճառով որեւէ մարդկային կորուստ տեղի չէ ունեցած. մնացեալ հրթիռները բարեբախտաբար կամ չէզոքացուած են եւ կամ ինկած են անբնակեալ վայրերու մէջ:

Ապրիլ 2–էն մինչեւ այսօր, դէպի Քուէյթ արձակուող հրթիռներ չեն եղած, ուստի, ներկայիս, փա՛ռք Աստուծոյ, մեր համայնքի կեանքը եւս աստիճանաբար կը մտնէ իր բնական հունին մէջ:

Նախանցեալ չաբաթ, Մարտ 29–ին, արդէն վերաբացուած էին երկրին համալսարանները ու երկրորդական վարժարանները. իսկ անցեալ չաբաթ, Ապրիլ 5–ին մէջնակարգի, նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բաժինները նաեւ սկսան իրենց դասընթացքները:

Մեր համայնքի դպրոցական աչակերտները եւս վերադարձած ըլլալով Հայոց դպրոց, դէպ դպրութիւս կրթական կեանքը վերադտած է իր բնական ընթացքը:

Մարտ 20ին սկսած պատերազմը, այնպէս կը թուի, որ չուտով իր աւարտին է հասնելու: Լիայոյս ենք, որ յառաջիկայ չաբաթներուն ընթացքին, ինչպէս ամբողջ տարածքային, նոյնպէս Քուէյթի քաղաքական ու տնտեսական կեանքը արագ թափով կ'ընթանայ դէպի կայունութիւն եւ տնտեսական բարելաւում:

Մաղթենք, որ մօտալուտ Ծաղկազարդի եւ Քրիստոսի հրաչափառ Յարութեան երջանկաբեր տօները կարողանանք խաղաղութեամբ, հոգեկան քաստարարութեամբ եւ բարձր տրամադրութեամբ դիմաւորել:

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քուէյթ
Ապրիլ 10

ԵՐԲ ԿԸ ՇՓՈԹՈՒԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՈՒ ԶԱՒԵՇՏԻ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ

Իրաքի պատերազմը ամբողջ քաղաքակիրթ մարդկութեան ընդվզումի պատճառող ողբերգութեան իր քնոյթին հետ, յատուկ մտահոգութեան ազբիւր է բոլոր անոնց որոնք այդ երկրին մէջ ծանօթ, ազգական, կամ ազգակից ունին: Ըսուեցաւ, գրուեցաւ այս առիթով թէ մօտ քսան հազարի հայութիւն մը կ'ապրէր հոն. ունէր եկեղեցի, դպրոց, կարճ խօսքով՝ հաստատութիւններ որոնք Հոգերու թիւէ մը կազմակերպած ամբողջութիւն՝ համա՛յնք կը չինեն. ճիշդ այնպէս, ինչպէս այլուր. Փարիզ կամ Պոլիս, Մոսկուա, կամ Լոս _ Անճըլըս:

Ո՛վ դիտէ քանի՛երորդ անգամ մեծերու, փոքրերու, միջակներու արդար – անարդար, այլ՝ երբեք ոչինչով չառընչուած բախումին մէջ բռնուած հայութեան բեկոր մը ընդհանուր հետաքրքրութեան, մտահոգութեան նիւթ դարձաւ մէկ օրէն միւսը, այդ նոյն պատերազմով: Առանց վրայ անմիջապէս աւելցաւ ճեռք երկրելու գրեթէ անկարելիութիւնը, Իրաքի նման երկրի մը հայութեան. մանաւանդ որ ի հարկին Հայերու Իրաքէն Հայաստան ապաստանելու հեռանկարին պատրաստ դտնուելու Երեւանի իշխանութիւններուն տրամադրութենէն զատ, բան մը ընելու միտք ունեցող ալ չեղաւ, դոնէ առայժմ: Ու այս բոլորին վրայ աւելցաւ սարսափին աջծանին մէջ բռնուած համա՛յնքին անդլուխ ալ մնացած ըլալուն լուրը: Առաջնորդ Աւագ Արք.ի ամխնարէ ի վեր ԱՄՆ դտնուելու երեւոյթը թերթօնի մը վերածուելու մօտ է իր պատճառած զարմանքով ու ցասումով:

Սակայն, առաւել կարեւորը այն է որ այդ երեւոյթով օրակարգի եկաւ արդէն բաւական յապաղած անդրադարձ մը որ կը վերաբերի եկեղեցիի, եկեղեցականին դերին մեր իրականութեան մէջ: Իրականութիւն որուն գլխաւոր յատկանիշն է համաչխարհային ցրուումը, այլասերումը, օտարացումը, իրենց բոլոր հաչուելի ու անհաչուելի հետեւանքներով: «Սմէն չարիքէ բարիք կը ծնի»ի օրինակով, հոս ու հոն հարցադրումներ սկսան յայտնուիլ թէ ի՛նչ է, ո՛րն է եկեղեցականին, մանաւանդ առաջնորդին դերը մեր համայնքներուն մէջ: Այդ դիրքին ապահոված յարգանք _ պատիւ – փառաւորումին վայելո՞ղը ըլլալ միայն, թէ դոնէ բաժնեկից ըլլալ ընդհանրական ցաւին ու հարցերուն ալ:

Առաջին հաստատումը որմէ հաւանօրէն ղերծ կրնան մնալ ոչ բազմաթիւ համայնքներ, այն է որ մէկդի ձգած իր ծայրայեղ պարագան, Իրաքի առաջնորդին օրինակը մեկուսի բան մը չէ: Ճիշդ է, մեր իրականութիւնը անյիշատակ ժամանակէ մը ժառանգուած «յարգանք»ով, չի սիրեր խառնշտկել այս ոլորտը: Կ'ապաւինի լռութեան որդիական առաքինութեան, չես դիտեր, անգիտութեա՞մբ, թէ վախնալով հպելու դեղեցիկ չրջանակի մը որ կրնայ յանկարծ փուչիի վերածուիլ: Բայց կան պարագաներ որոնք անկարելի կ'ընեն կամաւոր կուրութիւնն ալ, համրութիւնն ալ:

Աւագ Արքեպիսկոպոսինը անոնցմէ է, եթէ նոյնիսկ սկսած են պարբերական լուրեր, անորոշ հաւաստումներ երեւալ թէ Իրաքի համայնքը անդլուխ մնացած չէ, առաջնորդը վերադարձած է, եւ այլն: Հարցը, անգամ մը եւս, Իրաքի համայնքով սահմանափակելին չէ: Այդ համայնքը արդէն իր վերջին փորձառութեամբ վճռած է դլուխին ու պոչին դինը: Խնդիրը կը վերաբերի անդրադարձի քաջութեան, տրամադրութեան:

Այս հրամայականին առջեւ բան կը փոխո՞ւ լսել թէ Աւագ Արք. վերադարձած է, ինչպէս ըսուեցաւ անցեալ երեկոյ Ժ. Շաբաթի հաւորին նուիրուած երեկոյթին, երբ նիւթ եղան Իրաքի պատերազմը եւ տեղւոյն հայութեան վիճակը: Կամ կարդալ «Իրաքի հայ համայնքն անդեկ չի մընացել» խորագրուած էջ մը («Ազդ», Ապրիլ 5): Այդ էջով տրուած էին իրաքահայ վահագն Մեսրոպեանի տեղեկութիւնները. ան մինչեւ Մարտ 10 դտնուած էր Պաղտատ, յետոյ, երեւանէն ամէն օր հեռաձայնով խօսած հոն ապրող Հայերու հետ, մինչեւ այդ կապին խզումը: Ենթական Ազգային իշխանութեան կեդրոնական վարչութեան առենապետն է: Վարչութիւնը կը զբաղի ազգային կառոյցներու տնօրինումով: Ան կ'ըսէ թէ համայնքը մշակոյթի եւ մարզանքի հինդ միութիւն ունի. ազգային դպրոց չկայ 1973-էն ի վեր երբ վարժարանները պետականացուած են, միայն հայերէնի եւ կրօնքի ուսում կ'ըլլայ: Պաղտատի ամենահին եկեղեցին 1639-ին կառուցուած Սուրբ Աստուածածինն է, որ այսօր ուխտատեղիի վերածուած է, նոյնիսկ խառնիճուն համար: Առաջնորդարանը ունի «Լրաքաղ» եւ «Կանթեղ» պարբերաթերթերը: Համայնքը հաւանօրէն մարդասիրական օգնութեան կարիք ունենայ պատերազմէն ետք:

Ինչ կը վերաբերի առաջնորդին բացակայութեան, Վ. Մեսրոպեան կ'ըսէ. «Զեմ արդարացներ, անշուշտ, հովուապետին բացակայութիւնը: Բայց զայն փախուստ անուանել պարկեշտ բան չէ, քանի որ այդ բացակայութիւնը անձնական հանդամանքներու պարտադրանքով էր: Համայնքն ալ առանց ղեկի չէր մնացած, մենք պատերազմի նախապատրաստական որոշ աշխատանք կատարած էինք: Բայց պատերազմական դործողութիւններու պատճառով, արբազանը չի կրնար Պաղտատ հասնիլ»:

Նոյնիսկ աւելորդ կը թուի անդրադառնալ որ մինչեւ այսօր ընդհանուր մտահոգութեամբ ներկայացուած էր առաջնորդին բացակայութիւնը որուն համար յանկարծ կը տրուի «անձնական հանդամանքներու պարտադրանք»ի պատճառաբանութիւնը:

Մտածելու, դատելու, չարժելու համար անհրաժեշտ առաղձը կայ տեսնողին, լսողին, կարդալ գիտցողին համար: Այդ առաղձին մաս կը կազմէ հետեւեալ նամակն ալ, ղրկուած՝ Լոս Անճըլըսէն ու խորագրուած՝

ՆՈՐ ԶԱՒԵՇՏ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Վերջերս մամուլի եւ համացանցի հայկական էջերուն մէջ կը կարդանք եւ կ'ախտոսանք Իրաքի հայութեան կապուած լուրեր: Քանի մը դրութիւններ լոյս տեսան, որոնց մէջ իրաքահայ ազգային-ներ կը բողոքեն իրենց դասալիք Առաջնորդին մասին, որ պատերազմի նախօրեակին իրեն յանձնուած թեմը եւ հօտը լքելով փախած է Միացեալ – Նահանգներ: Կարդ մը հայկական մամուլներ, արտնեղած պոռթկումով արտայայտութիւններ ունեցան այս մասին, եւ արդա՛րօրէն: Իսկ Իրաքէն հեռու ապրող Հայերուս համար, պարզապէս ցաւալի երեւոյթ մը եղաւ այս, որովհետեւ թեմի առաջնորդին ու զայն հովանաւորողներուն կողմէ տրուած ճարպիկ բացատրութիւնները, աւելի՛ զայրացուցիչ էին քան մտահոգութիւնները փարատող:

Հայ հոգեւորական մը, այն ալ մեծ դաղութի մը պատասխանատու նչանակուած առաջնորդ, կը յանդգնի ամբողջ Հայութեան դիմաց չքմեղել Իրաքէն իր բացակայութիւնը, իր ժողովուրդին ամէնէն դժուարին օրերուն: Իրեւ թէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ կարդինալներու հետ տեսնուելու գացեր է, Իրաքի մէջ իր ժողովուրդին հարցով...: Կամ՝ Անգլիոյ մէջ տեղական եկեղեցիին հետ բանակցութիւններ կը վարէ, իր հօտին դժուարին կացութիւնը թեթեւցնելու եւ մարդասիրական օգնութիւն ապահովելու...: Մինչ Ամերիկահայ ուրիշ թերթի մը տուած իր մէկ բացատրութեան մէջ կ'ըսէ, որ իր մօր անհանդստութեան պատճառով Միացեալ-Նահանգներ եկած է: Անդին, Իրաքահայ անճ մը՝ Սեպուհ յատակ տուեալներու վրայ հիմնուած կը յայտարարէ, թէ իրենց Առաջնորդը իր չրջապատին յայտնած է, որ պատերազմէն ետք պիտի վերադառնայ, իր կեանքը չվտանգելու համար...: Ո՞ր մէկուն հաւատանք եւ այս քանի՞երորդ անդամն է որ մեր ժողովուրդը պիտի խաբեն եկեղեցականները:

Մամուլին մէջ նոր դրութիւն մը կ'ըսէ որ Աւագ Արքեպիսկոպոսը արդէն Դամասկոս հասեր է եւ չուտով (եթէ յաջողի) պիտի մտնէ Պաղտատ: Լաւ կ'ըլլայ որ ամերիկեան կամ անդլիական հրատարակի մը մէջ մտնէ ու երթայ...: Ի՞նչ իմաստ ունի այլեւս իր երթալը (դեռ եթէ երթայ: Որովհետեւ վաղը սուտ մը դըլորելով պիտի ըսէ, որ փորձեց երթալ ու չյաջողեցաւ, ճամբաները փակ ըլլալուն եւ հիմա Իրաքի մասին դասախօսութիւններ կու տայ Սուրիոյ մէջ): Այս ի՞նչ նոր դաւեչտ մըն է հայ եկեղեցւոյ մէջ:

Առաջնորդ մը հարկաւ դասալիք կ'ըլլայ ու ժողովուրդը ձգելով կը հեռանայ պատերազմական անապահով երկրէն, երբ նոյն օրինակով իր մեծաւորը՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ., Հայաստանի նախագահական ընտրութեան տագնապալի ու տակաւին չհանդարտած կացութիւնը անտեսելով, երեք չաբաթով արձակուրդի կը մեկնի Միացեալ-Նահանգներ...:

Թող վերջ դտնեն մեզ խաբելու այս փորձերը եւ թատերական ներկայացումներու կեղծ արարները: Այս եկեղեցւոյ մէջ մենք ոչխարներ չենք, այլ մարդ ենք եւ տրուած բացատրութիւնները պէտք է ծիծաղելի չըլլան: Եթէ եկեղեցի ենք՝ լաւ եկեղեցի ըլլանք իրրեւ եկեղեցականութիւն եւ հաւատացեալներ:

Բարեւներով՝
Կ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Լոս – Անճըլըս

***

Կրնա՞նք փաստել թէ «լաւ» ըլլալու կրօնքութիւնը անդառնալի կերպով կորսնցուցած չենք: Կամ, տակ փաստը թէ իրականութեան չեն համապատասխաներ «հովիւ»ներու մասին ըսուածները:

Որքա՛ն դժուարին երկընտրանքներու առջեւ կը դտնուինք երբեմն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԿՈՐՈՒՍՏԻ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ

- LES ETATS-UNIS D'AMNESIE -

«Լը Մոնտ» Ապրիլ 3-ի իր թիւին մէջ, «տեսակէտ» գլուխին տակ թարգմանաբար սպաներկնէն, լոյս ընծայած է մեքսիքայի գրող՝ Գարլոս Ֆուէնթէսի մէկ խիստ չահեկան գրութիւնը: Այլապէս չահեկան, քանի անոր հեղինակը Ֆրանսացի չէ: Ահա, թէ ինչ կը յիչեցնէ Ամերիկացիներուն յօդուածագիրը:

***

Հայրենապաշտ հիւսիսային Ամերիկացիներու զարգացուցած ծիծաղելի Ֆրանսատեացութիւնը կը վստահ, որ դէր – պետութիւնը, երբեմն, անուանուի «Ցիշողութեան կորուստի Միացեալ – Նահանգներ»:

Որովհետեւ, կարելի է հաստատել – առանց Ֆրանսային, Միացեալ – Նահանգները գոյութիւն չէին ունենար: Առանց Ֆրանսայի միջամտութեան զօրակցութեան, հաւանական է որ Ուաչինկթըն եւ իր մարդիկը Անկախութեան պատերազմը չահած չէին ըլլար: Ամէն պարագայի մէջ, հաստատ է, որ չահեցան չըներհիւ այն զօրաւոր նեցուկին, զոր Ֆըրանսա բերաւ իրենց: 1776-ին, Պենժամէն Ֆրանքլինն, յեղափոխութեան դեսպանի հանդամանքով ներկայացաւ Ֆրանսայի արքունիքին (ուչադրութիւն դրաւելով հանրապետական իր պարզութեամբ եւ իր խմացականութեան արթնութեամբ): Նոյն տարին, Լուտովիկոս ԺԶ. արտօնեց մէկ միլիոն օսկիի զինամթերքի ձրի յանձնումը Ճորճ Ուաչինկթընի:

Ֆրանսական օժանդակութիւնը փրկեց Ուաչինկթընը 1777-ի խիստ ձմրան, Մորիսթաուն պաշարուած յեղափոխական ուժերը, տկարացած դասալքումներու պատճառաւ, փրկուեցան Ֆրանսայի օժանդակութեամբ:

1778-ին, կը ստորագրուէր, բարեկամութեան եւ առեւտուրի դաչնադիրը Ֆրանսայի եւ հիւսիսային Ամերիկայի ապստամբ գաղութին միջեւ: Յօդուած մը կը պարունակէր ամէնէն նպաստաւորած ազդին եւ կը պարտադրէր Ֆրանսայի երաչխաւորել Միացեալ Նահանգներու անկախութիւնը: Վաւերացուած այս դաչինքին որամաբանական հետեւանքն եղաւ պատերազմը Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, որ պայթեցաւ Ցունիսին: Ֆըրանսացի բարձրաստիճան բազմաթիւ սպաներ միջամտեցին զօրավիգ ըլլալու համար Ուաչինկթընի եւ իր ապստամբներուն:

Ֆրանսական առաջին նաւատորմ մը ղրկուեցաւ կեցնելու համար անգլիացիները Նիւ – Եորքի նաւահանգիստը 1778-ին:

Մարքիզ տը Լա Ֆայէթը, իր անձնական ծախքերով, միացաւ յեղափոխական ուժերուն եւ 1777-ին նչանակուեցաւ յեղափոխութեան գլուխը: 1776-էն իսկ, հաստատած էր Լուտովիկոս ԺԶ.ը որ 6000 հոգինոց զօրագունդ մը ղրկէր կռուելու համար Ուաչինկթընի կողքին:

Միացեալ – Նահանգներու Անկախութեան պատերազմին վերջաւորութիւնը կարելի չէր խորհիլ խիստ առանց Ֆրանսական զօրքերու վճռական միջամտութեան: 1780-ին, ծովակալ տը Կրասի Ֆլոթանական նաւատորմը կեցուց անգլիական բանակը Վիրճինիա, որեւէ կռիւ-լիութիւն չձգելով որ ծովի ճամբով փախուստ տայ: Միաժամանակ, միչտ Վիրճինիոյ մէջ, կոմս Ռոչամպօ եւ իր ուժերը դէմ կը դնէին անգլիացի զօրավար Գորնուալիսի: Ֆրանսական նաւատորմին պաշարումը եւ ձորճ Ուաչինկթընի յեղափոխական բանակին եղած զինուորական օժանդակութիւնը ճշդեցին Անգլիոյ ճակատագիրը իր 13 գաղթավայրերուն մէջ: Գորնուալիս ստիպուեցաւ անձնատուր ըլլալ 1780 Հոկտեմբերին, Միացեալ-Նահանգներու անկախութիւնը վերջնապէս իրագործուած էր: Առաջին աշխարհամարտին ամերիկեան հետախուզական զօրագունդին հրամանատարը՝ զօրավար Փէրչինկ, դնաց խոնարհելու ամերիկեան յեղափոխութեան Ֆրանսացի հերոսին չիրմին առջեւ, բացագանչելով՝

«La Fayette, nous voici !»

Բայց, զօրավար Փէրչինկ զինուորական պատիւ եւ ազգային երախտագիտութեան դիտակցութիւն մը ունէր, որմէ բոլորովին զուրկ է բարկացած եւ արիւնարբու Սրտաքին նախարարը Պուշի կառավարութեան՝ Տոնալտ Ռըմսֆելտ: Այն իրողութիւնը որ Ռըմսֆելտն է, որ առաջինը կնքեց Միացեալ – Նահանգներու պինակցութիւնը Սատամ Հիւսէյնի հետ 1983-ին, զանգուածային բնաջնջման զէնքեր հայթայթելով, որոնք այսօր մղձաւանջ կը պատճառեն Փէնթակոնի Տրաքթիւալային, փաստ մըն է, ուրիշներու կարդին, կրկնակ ճչմարտութեան մը: Միացեալ – Նահանգները արդի աչխարհի տոքթոր Ֆրանքէնթայնն է, մասնագէտներ իրենց իսկ հրէչները ստեղծելու, որոնք յետագային իրենց դէմ կը դառնան:

Իրաքի մէջ Սատամ, Աֆղանիստանի մէջ Պէն Լատէն որդիներն են նեղմիտ, վարձկան եւ հակասական արտաքին քաղաքականութեան ազդի մը, որ դիտէ, երբ կ'ուզէ, միաժամանակ պայծառատես եւ դրծնականն ըլլալ: Երեւակայենք պահ մը թէ ի՛նչ կ'ըլլար աչխարհ այսօր, եթէ Պիլ Գլինթըն միչտ Սպիտակ Տունը ըլլար կամ Ալ Կոր նախագահական ընտրութիւնատած կացութիւնը անտեսելով, երեք չաբաթով արձակուրդի կը մեկնի Միացեալ-Նահանգներ...:

Թող վերջ դտնեն մեզ խաբելու այս փորձերը եւ թատերական ներկայացումներու կեղծ արարները: Այս եկեղեցւոյ մէջ մենք ոչխարներ չենք, այլ մարդ ենք եւ տրուած բացատրութիւնները պէտք է ծիծաղելի չըլլան: Եթէ եկեղեցի ենք՝ լաւ եկեղեցի ըլլանք իրրեւ եկեղեցականութիւն եւ հաւատացեալներ:

Բարեւներով՝
Կ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Լոս – Անճըլըս

***

Կրնա՞նք փաստել թէ «լաւ» ըլլալու կրօնքութիւնը անդառնալի կերպով կորսնցուցած չենք: Կամ, տակ փաստը թէ իրականութեան չեն համապատասխաներ «հովիւ»ներու մասին ըսուածները:

Որքա՛ն դժուարին երկընտրանքներու առջեւ կը դտնուինք երբեմն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՔԵԱՆ

նը չհաճ ըլլար (իրականին մէջ, չհաւատար, ժողովրդային քուէով)։ Պ. Գլինթըն կատարեց դեր-պետութեան վերաբերեալ իր պարտաւորութիւնները, ապահովարի իր պարտաւորութիւնները, անակնկալութեան կարողութեամբ մը, բոլորովին հեռու մանիքեական մը ազդակելից յուզադրութիւններէն («մեղի հետ կամ մեղի դէմ», «Ձարի առանցքը») իրեն յանձնուած գինամած եմ, իրենց ազդին ուժերը կեդրոնացուցած կ'ըլլային, 2001 Սեպտեմբեր 11-էն ետք, ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ։

Ցուշ եւ ընկերութիւն, միջազգային կազմակերպութեան իրենց մաղձոտ եւ քանդիչ գործունէութեամբ աշխարհը ահաբեկչութեան անկարանի մը պիտի վերածեն։ Այսօր, Պէն Լատէն, չնորհիւ ԱՄՆ-ու ներկայ կառավարութեան, թէական ահաբեկիչներու բանակ մը ունի։ Աւելի ծանրակշիռ բան մը կայ, Սպիտակ Տան կողմէ նուիրագործումն է կանխարգելիչ պատերազմի ըմբռնքին։

Իրաքի դէմ պատերազմը պիտի մնայ որպէս «անարդ օր մը»։ Ձեմ պիտեր, բայց, անարդ կամ ոչ, է՛ եւ պիտի մնայ վտանգաւոր օր մը։ Եթէ, միջազգային հաւաքականութիւնը իր ճիգերը չհամախմբէ ստեղծելու համար իրաւական եւ քաղաքական կորովի կարգուկանոն մը ԻԱ. դարուն համար, ասանկ – անանկ, տագնապ տագնապ, պիտի երթանք դէպի անդունդ մը, որ անուն մը ունի՝ հիւլեական աղէտ։

Այս պատճառով է, որ Ֆրանսայի, իր նախագահին եւ իր Արտաքին Նախարարին խմաստուն վճռականութիւնը միայն աշխարհի համար լոյսի մը չէ։ Է նաեւ Միացեալ – Նահանգներու համար իսկ, դուռ բանալով իրաւունքի վրայ հիմնուած համաշխարհային կարգի մը հեռանկարը։

Առանց յիշողութեան, առանց ուղեղի, ոչխար, ամերիկեան ներկայ կառավարութիւնը չի հասկնար այս պատճառները։ Հիւսիսի ծայրայեղները կը կարծեն որ կը նախատեն Ֆրանսան – ծիծաղելի կերպով – ջանախնճորներու անունը փոխելով ֆրէնչ ֆրիքը վերածելով ֆրիտոմ ֆրիքի (ազատ)։ Թերեւս դադրին էվիանի ջուր խմելէ որոշ ատեն մը։ Նուազ երկար ատեն չտեւողները։ Բայց, Նիւ – Եորքի ծովախորշին մուտքին, ուր կը բարձրանայ, Ազատութեան արձանը – Ֆրանսայի նուէրը Ամերիկայի – կը յիշեցնէ Ամերիկացիներուն, որ երէկ կը կարծեն թէ Ֆրանսան ազատած են Համաշխարհային երկու պատերազմներուն, Ֆրանսան ոչ միայն փրկած է, այլեւ վըճռական կերպով օգնած է Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգները ստեղծելու։

ԷՍԱԵԱՆԻ «ՄԻՋՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑԻՆ ՄՐՑՈՒԹԸ»

Ցաճախ կը մտահոգուինք մեր երախաներուն անբաւարար ազգային դաստիարակութեան առընչութեամբ չեչտը դնելով Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին նկատմամբ ցուցաբերուած անտարբերութիւններուն վրայ։

Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութիւնը անխախտելի համոզումը ունի այս ուղղութեամբ եւ սիրայօժար կը ստանձնէ որոշ առաքելութիւն մը հայ երախաներու մէջ ստեղծելու համար որոշ հետաքրքրութիւն Հայոց պատմութեան եւ մշակոյթին հիմնական դիտելիքներուն հանդէպ։ Այս մօտեցումով է որ երբորդ անգամ ըլլալով կազմակերպեց մէջ – վարժարանային մրցոյթը որ տեղի ունեցաւ Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարի «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ Կիրակի, Մարտ 30-ին։ Ժամը 14-էն սկսեալ 8-էն 17 տարեկան ամէնօրեայ (Դպրոցասէր, Ս. Մեսրոպ եւ Թարգմանչաց) եւ միօրեայ (Սամուէլ Մուրատ, Սիամանթօ, Ֆրանսայի հայ երիտասարդութիւնը, Փարիզի Հայ Առաքելական Եկեղեցին, Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տուն եւ անհատական մասնակցողները) վարժարաններէն հանող երկսեռ աշակերտներ լեցուցին սրահը, եռուզեռը հասցնելով իր գագաթնակէտին մրցոյթի սկսման ժամուն։ Տիկին Շէրիք յանուն Էսաեան Սանուց Միութեան բացումը ըրաւ իր խօսքը ուղղելով նախ ուսուցիչներուն որոնք յանձն առած էին պատրաստութիւնը իրենց աշակերտներուն, նաեւ դատական կազմին որ սիրայօժար ընդունեցաւ ներկայ ըլլալ յանձին՝ Պր. Մովսէս Պէջաճեան, Տիկին Ծովինար Գեւոնեանի եւ Պր. Գէորգ Ալեքսանեանի։ Ապա կոչ ուղղեց բոլոր մասնակից երախաներուն չեչտելով որ այս մրցոյթին միակ նպատակը յաղթական հանդիսանալ չէր, այլ մեր ազգային եւ մշակութային անցեալին ու ներկային իրազեկ ըլլալ եւ փոխանցել գանոնք ապագայ սերունդներուն։ Շնորհակալութիւն յայտնեց Մայր տաճարի հոգաբարձութեան որ սիրով տրամադրած էր սրահը, իր ոգեւոր աշխատակիցներուն ուսուցչուհիներ՝ Տիկին Արմինէ Գէորգեան եւ Տիկին Զեվիւռ Մեհրապիին նաեւ Պր. Ալեքս Ալթունեանին որ իր եռանդուն ու ոգեւոր մասնակցութիւնը կը բերէր ծայրէ ի ծայր վարելով յայտագիրը։

Մրցոյթը տեղի կ'ունենար երեք մասնակարգներու վրայ։ Ա. մակարդակին կը մասնակցէին 26 մրցակիրներ, Բ. մակարդակին 10, իսկ Գ. մակարդակին 5։ Հարցումներուն առնչուած կը կազմէին ինչպէս նախորդ տարիներ հայ ինքնութեան, Հայոց պատմութեան, հայ լեզուին եւ մշակոյթին վերաբերեալ հմտանական դիտելիքները։ Մրցոյթը տեղի ունեցաւ խիստ յուզումնալից եւ ոգեւոր մթնոլորտի մը մէջ։

Ա. մակարդակէն առաջին հանդիսացաւ Լեւոն Աւետիսեան Բ. Ալին Վարդանեան եւ Գ. Անոյշ Պատմաճեան։ Բ. մակարդակէն Ա. կը հանդիսանար Սարգիս Իշխանեան, Բ. Մարիա Գըլըճեան եւ Գ. Յարութիւն Ալիքսանեան։ Իսկ Գ. մակարդակին վերջնական դասաւորումը եղաւ հետեւեալը. Ա. Թալին Պաքալեան, Բ. Բաֆֆի Զէքիչ, Գ. Իզապէլ Գարոն։

Մրցոյթի աւարտին առաջին երեք մըցողները վարձատրուեցան խիստ հետաքրքրական պարգեւներ ստանալով իսկ բոլոր մրցողները անխտիր ունեցան յուշանուէրներ ի մէջ այլոց Տիկին Ալիս Թէլֆէեանի պատրաստած եւ հայկական տարազներով զարդարուած էջացոյցերը։

Հարիւր չիսուն հոգիէ աւելի բազմութիւն մը մէկտեղելու ոչ արհամարհելի յաջողութեան առընթեր ձեռնարկը մեծ գնահատութեան արժանի է, որովհետեւ ան կենդանի ապացոյցը կու տար մեր պատմութեան, մշակոյթին եւ մանաւանդ լեզուին հանդէպ օրէ օր չեչտուող անտարբերութեան դէմ մղուած լուրջ պայքարի մը։

Ձեռնարկի աւարտին ներկաները հիւրասիրուեցան Էսաեանի վարչութեան ժըրջան անդամներուն խնամքով պատրաստած սեղանին չուրջ իրենց տպաւորութիւնները փոխանակելով։

Շնորհաւորելի է ձեռնարկը, չնորհաւորելի են պատրաստողները յաջողցողն ու զայն կիրարկողները, նաեւ մասնակից ուսուցիչ ծնողք եւ աշակերտները։

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ

Մխիթարեան վարժարանի նախկին աշակերտները գնահատելի զաղափարը ունեցած էին կազմակերպելու պատարագ մը եւ հոգեհանգստեան պաշտօն մը, ի յիշատակ նախկին ան՝ Միհրան Եփրեմեանի մահուան տարելիցին առթիւ։ Այսպէս, Կիրակի, Ապրիլ 6-ին ժամը 11-ին, Սեւրի վարժարանի Մայր չէնքի հիւրասրահը վերածուած էր մատուռի ուր հաւաքուած էին չուրջ հարիւր հոգի, մասնակցելու համար այս արարողութեան։

Պատարագը մատուցանեց Մխիթարեան միաբանութեան ընդհանուր Աբբահայր՝ Հայր Եղիա Ծ. Վրդ. Քիլաղպեան։ Ան, իր քարոզին մէջ, չէչտը դրաւ մարդու խոնարհութեան վրայ, յատկութիւն որ կը ստիպէ գործել անչահ, ինչպէս որ էր Միհրանը։ «Երբ լաւութիւն մը կ'ընես, ձախ ձեռքդ պէտք չէ դիտնայ ինչ որ աջ ձեռքդ կ'ընէ» ըսաւ Վարդապետը։

Հոգեհանգիստի աւարտին, Հայր Գաբրիէլ Վրդ. Սահակեան, վարժարանի այժմու մատակարար, իր կարգին խօսք առնելով ոգեկոչեց Միհրան Եփրեմեանի յիշատակը, վեր առնելով անոր ազնիւ հոգին, սէրը իր վարժարանին ու հաւատքը առ Աստուծոյ։ Վարդապետը ըսաւ որ այս հոգեհանգիստը կ'ուղղուէր նաեւ վարժարանին ննջեցեալ դաստիարակներուն, ուսուցիչներուն եւ ընդհանրապէս բոլոր մխա ողբացեալ նախկին աշակերտներուն, որոնց անունները, մէկ առ մէկ, յիշատակուեցան։

Այս յուզիչ արարողութիւնը, որ այլեւս աւանդութիւն պիտի դառնայ, վերջ դրաւ հետեւեալ մակագրութիւնը կրող, երկլեզու յուշանակին օրհնութեամբ. «Սամուէլ – Մուրատ Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը, Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի տեսչութիւնը իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն վարժարանիս վերհանձն նուիրատու բոլոր նախկին աշակերտներուն»։

«L'Union des Anciens Elèves Moorat-Raphaël, La Direction du Collège Samuel-Moorat expriment leur profonde gratitude à tous les anciens élèves bienfaiteurs.

Sèvres, 6 avril 2003

Հ. ՀՐԱԶԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՒ

ԹԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

18

Մերուկ ոսոխականը զարմացած ձեւ մը առաւ իմ դալս տեսնելով։ Ես, իր հետաքրքրութիւնը յագեցնելու եւ իր պարտականութեանը մէջ թերացած չըլլալը հաստատելու համար, բաղնիքի ծրարս շատ յուզական ձեւով մը բռնեցի։ Արդէն դէմքս ճակնդեղի նման կարմրած ըլլալու էր Հոռոփի խնամքներէն վերջ։

Երբ տուն հասայ, դլուխս կապարի մը պէս ծանր էր, կարծես Հոռոփին երկաթէ մատները դանկիս մէջ մխուած ըլլային։ Հոգիս թեթեւ էր սակայն, փոքրիկի մը ազատման օժանդակած ըլլալու գիտակցութիւնը կը հովացնէր խանձուած հոգիս։

*
**

Իրիկուն մը, պատյտէ վերադարձիս, նայուածքս սովորութեանս համեմատ ինկաւ նամակատուփին վրայ։ Այս չարժումը կ'ընէի մեքենաբար, որովհետեւ երկար ատենէ ի վեր ոեւէ նամակ չէի ստացած։

Աչքի՞ս կ'երեւայ թէ իրապէս նամակ մը կայ։ Ճերմակ, փոքրիկ նամակ մը, որ այնքան ուշացած ըլլալուն համար ամօթխած՝ չի համարձակիր ամբողջութեամբ երեւալու։

Շտապով կը մօտենամ։ Իր դի՛րն է…

Կ'ուզեմ անմիջապէս բանալ։ Բայց ո՛չ, այստեղ, ջղոցին դրան ճիշդ քովը, այս օտար անհաճոյ տեղը չեմ կրնար բանալ այսպիսի դանձ մը…

Գո՞նձ… Ո՛չ, աւելի՛ն, չա՛տ աւելին, անխոհարինելի՛, անհատատալի՛… Ի՛ր նամակը։

Պէտք է ելլամ մեր բոյնը։ Հոն միայն կարելի է կարդալ այդ նամակը։

Տղաս դրկած արագ արագ կը բարձրանամ ու չնչասպառ եմ։ Փոքրիկս, կարծելով թերեւս որ վեր ելլալու օրինքը արագ չնչելն է, թեւերուս մէջ հանդիստ բազմած, արագ եւ աղմուկով կը չնչէ ու ինձ կը նայի ձեւով մը թէ՝ «Ահա՛, ես ալ քեզի պէս կրնամ ընել,ի՞նչ կարծես – ըիր»…

Նամակը հայերէն է։

Առաջին անդամն է, երթալէն ի վեր, որ Արան իր մայրենի լեզուով կը դրէ։ Լա՛ւ նչան է, լա՛ւ…

Նախ քան կարդալը հայերէն դրուած նամակին առթած երանութիւնը կը վայելեմ։

Թոյլ տուած էին, ուրեմն, որ իր լեզուով դրէ։ Կը նշանակէր թէ բարելաւում կար…

– Սքանչելի՛… սքանչելի՛, – կ'ըսեմ նամակին նայելով։

Ո՛վ գիտէ, որքան ուրախ էր, որ իր Սօնան առանց ուրիշին դիմելու, պիտի կարդար իր նամակը…

«Իմ սիրելի, իմ աննման Սօնա, ինձ համար մտահոգուելու պատճառ մը չունիս։ Լաւ եմ եւ կ'ուզեմ, որ դուն եւ փոքրիկն ալ լաւ ըլլաք։ Շատ պիտի տըխրէի, եթէ այդպէս չըլլար։ Գիտես իմ դադացումներս։ Քեզ չհնայելով՝ ինձ ալ խնայած չես ըլլար։ Դուն այդ չես ուզեր, ես դիտեմ։

«Հաւանաբար երկար, չա՛տ երկար ժամանակ ինձմէ լուր չունենաս։ Մի՛ մտահոգուիր քնաւ։ Պիտի տեղափոխուինք աւելի հեռու տեղ մը։ Շատ պիտի խընդրէի քեզմէ, որ փոքրիկին հետ երթայիր կնքահօրդ քով։ Այս պէտք է ընես ինձ համար։ Այս տողերը կարդացած ժամանակ ըսէ. «Այո՛, Արա»…

Նամակը ձեռքիս մէջ կը դողայ, չեմ կրնար չարունակել։ Ինչո՞ւ չեմ ուրախանար, չէ՞ որ հայերէն դրուած նամակ է, լաւ նչան է, իսկ ես ինչո՞ւ լալու փափաք ունիմ… Ինչո՞ւ կը դողամ այսպէս։

– Ո՛չ, Արա՛, – կ'ըսեմ բարձրաձայն, – չե՛մ երթար, չե՛մ խոստանար, չե՛մ հնազանդիր քեզ։ Ինչո՞ւ կ'ուզես, որ այնքա՛ն հեռու երթամ, միս մինակ, փոքրիկիս հետ… այնքա՛ն հեռու։

Իմ կնքահայրս Կովկաս է։ Արան կ'ուզէ, որ ես Կովկաս երթամ։ Կնքահօրս մասին կը խօսի՝ միայն այդ հասկցնելու համար…

Ա՛խ, Արա՛, ինչո՞ւ կ'ուզես այսքան անկարելի, անհատատալի բան մը…

Փոքրիկը քնացնելէս վերջ, կը նստիմ Արային պատասխանելու թէ՝ ինչո՞ւ չեմ ուզեր, չեմ կրնար երթալ։

Այդ նամակ չէր, հոգիիս ամբողջ ճիչն էր։ Սարսափներուս տարօրինակ, կուտակուած կարօտիս հեղեղը, մինակութեանս անչափելի, անբացատրելի ապրումը կար հոն։

Թերթերը իրարու կը յաջորդեն, ես դեռ կը չարունակեմ դրել։ Ես միշտ պահած եմ զգացումներս, նոյնիսկ շատ խօսած ժամանակս։ Պէտք է ըսէի, մանաւանդ շատ խօսած ժամանակս։ Ծօսիլը, զգացումներս ծածկելու ամենայարմար միջոցը եղած էր ինձ համար։ Արան միակն էր, որմէ զաղտնի մտածում չէի ունեցած։ Չէի ալ կրնար ունենալ. ան կը հասկնար բոլոր չըսածներս ալ։

Հիմա ա՛յսպէս հոգիս կը փռեմ նամակիս էջերուն մէջ։ Գիտեմ, որ ան այս բոլորը պիտի, բայց նորէն կը դրեմ։

Կը յիշեմ խօսակցութիւն մը, որ նոյն ժամանակ այնքան խորը չէի ըմբռնած, որքան հիմա այս տողերը դրած վայրկեանիս։

Ծնողացս ներկայութեան, խօսակցութեան մը ընթացքին, որուն նիւթը շատ լաւ չեմ յիշեր, ես յանկարծ լսեցի Արային հանդարտ ձայնը, որ կ'ըսէր.

– Ես պիտի ուզէի, որ Սօնան ինձմէ առաջ մեռնէր…

Ձեմ մոռնար երբէք ծնողացս զարմացած, զայրացած նայուածքը։ Այս երիտասարդը, որ իրենց սիրելի աղջկան մէկ մատն իսկ չէր արժեր, կը համարձակէր խօսիլ այսպէս իրենց ներկայութեան իսկ…

– Այո՛, – ըսաւ Արան միշտ հանդարտ, – Սօնան շատ մինակ պիտի ըլլայ ու տառապի, չա՛տ մինակ…

Արան շատ տխուր էր այս խօսքերը ըսած ժամանակ։

Որքա՛ն լաւ կը հասկնայի հիմա այդ բառերուն իմաստը։ Որքա՛ն լաւ ճանչցած էր դիս այդ եզակի մարդը, որ համարձակած էր ծնողացս ներկայութեան այդ անողոք, բայց ճշմարիտ խօսքերը ըսելու։

(Շար. 71)

A l'occasion de la sortie de l'ouvrage
« MEMOIRE DE MA MEMOIRE »
Le Comité de Défense de la Cause Arménienne
vous invite à une

CONFERENCE

suivie d'une dédicace, animée par

Gérard Chaliand

Spécialiste des Conflits

A l'issue de la présentation de son livre, Gérard Chaliand répondra aux question relatives à la situation internationale, au Moyen-Orient et au Caucase

le Vendredi 18 Avril à 20h15
dans la Salle «Rossini»
Mairie du IXe — 8, rue Drouot, Paris IXe
M° : Richelieu-Drouot ou Le Peletier

—— Entrée libre ——

Pour plus d'informations, merci de contacter le Comité de Défense de la Cause Arménienne au 01 44 83 07 02 ou par e-mail : contact@cdca.asso.fr

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ» ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՄԻՈՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Յարգելի Ծնողք,

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ, Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեան եւ Խաչատուր Աբովեան միօրեայ վարժարանի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրեն ձեզ, ձեր զաւակներուն հետ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ներկայ գտնուելու հետեւեալ արարողութեանց :

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ժամը 17–ին Ոտնլուայի աւանդական արարողութեան, որուն կը մասնակցին մեր համայնքի մանուկներն ու երախաները :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ժամը 16·30–ին, ձրագալոյցի պատարագի արարողութեան, որու ընթացքին մեր աշակերտներու կողմէ կը կատարուի ընթերցում Մարգարէական դիրքերու :

Սիրելի Ծնողք,

Քրիստոնէական մեր Սուրբ պարտականութիւնն է այս արարողութեանց մասնակցութեան ճանապարհով մեր զաւակներուն մէջ արթնցնել հետաքրքրութիւնն ու սէրը հանդէպ մեր պապերուն հաւատքին, եւ փարոսը մեր եկեղեցւոյ սրբազան աւանդութեանց :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելճոնթէնի կայանի Ճուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին :

Դիմել՝ Մառի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար :

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹՈՒԱՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ժամը 18–ին Ոտնլուայի արարողութիւն, ապա՝ համապատարագ, ժամը 21–ին Խաւարման գիշեր (կ'երկարի մինչեւ կէս գիշեր) :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամը 18–ին երեկոյեան ժամերգութիւն Թաղումն Քրիստոսի :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ժամը 17–ին Մարգարէական Ընթերցումներ : Ժամը 18–ին Ճրագալոյցի պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
Հ. ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԼԼԷԿԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Mercredi 16 Avril à 20 heures
GERARD CHALIAND
présente et dédicace
son dernier ouvrage

«Mémoire de ma mémoire»

(Editions Julliard)
Gérard Chaliand parlera aussi de la situation internationale actuelle.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԱՅՈՑ ՀԱՒԱՏՔ ԵՒ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻԻՆ
Ծանճնախումբը

«ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԼՍԱՐԱՆ»
հանդիսաւորութիւններու ծիրին մէջ
կը հրաւիրէ

«ՁԱՆՁՆԱՆՔ ՄԵՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՀԱՅՐԵՐՆ ՈՒ ԱՆՈՆՑ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ»

ընթերցանութեան չարքին
իր հերթական հանդիպման
որ տեղի կ'ունենայ
Զորեքշաբթի, Ապրիլ 16, ժամը 19–ին
Ուղեկցութեամբ՝
ՋԱՀԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆԻ
«Սահակ-Մեսրոպ» Մշակ. Կեդրոնի
«Արծրունի Զրաշեան» սրահին մէջ
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

PARIS → EREVAN → PARIS
3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES
A votre service pour toutes destinations dans le monde!
PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30
CARGO 3 VOLS HEBDOS
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹՈՒԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 15
ՅԻՇԱՏԱԿ ՏԱՍՆ ԿՈՒՍԱՆԱՑ
Ժամը 16·30–ին, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի :

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
ՅԻՇԱՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՑ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8–ին :
Կարգ Ապաշխարողաց եւ ընթրեաց :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ՅԻՒՐԱՑՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16–ին :
Խաւարում ժամը 19·30–ին :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
ՅԻՇԱՏԱԿ ՋԱՐՁԱՐԱՆԱՑ, ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԱՂՄԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ՋԱՏԿԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16–ին :
Ճրագալոյցի կամ Խմման պատարագ ժամը 17–ին :
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆԱ. ԳՐԼԼՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Ոտնլուայ ժամը 16·30–ին :
Խաւարում ժամը 20–ին :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 18–ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին :
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30ին :

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ընթրեաց ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 20–ին :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամերգութիւն եւ Թաղման Թափօր ժամը 17·30–ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյց, Խմման պատարագ ժամը 16–ին :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Խաւարում ժամը 19–ին :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թաղման Թափօր ժամը 17–ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ընթերցուածք ժամը 16–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 15
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին, ՅԻՇԱՏԱԿ ՏԱՍՆ ԿՈՒՍԱՆԱՑ :

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30–ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ոտնլուայ ժամը 17–ին, Խաւարում ժամը 19·30–ին :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Երեկոյեան ժամերգութիւն, Թաղման Թափօր ժամը 17–ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին :

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 15
ՅԻՇԱՏԱԿ ՏԱՍՆ ԿՈՒՍԱՆԱՑ
Ժամերգութիւն ժամը 16–ին :

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ոտնլուայ ժամը 16–ին, Կարգ Զարչարանաց ժամը 19·30–ին :

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 17–ին :

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին, Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17–ին :
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

HAMASKAINE CONSTRUIT UNE ECOLE A MARSEILLE POUR 400 ENFANTS
Ça m'intéresse! Je participe!
Hamaskaïne-France
BP 109 — 75422 Paris Cedex 09
Tél. / Fax 01. 45. 23. 29. 05
Internet: www.hamaskaine-france.com

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ա. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒղԱԳինի հետեւեալ նուէրները. –

Պր. Ժերար Զաքարեան 70, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Եաղըճեան 75, Տիկին Օտիք Օհան 15, Օր. Սարա Նազարեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժ. Ճէնէթեան 60, Տէր եւ Տիկին Ր. Զազըճեան 20, Տէր եւ Տիկին Թող Գազազեան 20, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Տուհանեան 50, Պր. Օլիվիէ Կուրսիկեան 15, Պր. Նափոլէոն Թօփալեան 152, Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան 15, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Գազանճեան 10, Պր. Արա – Կիրակոս Յովհաննէսեան 150, Տիկին Ալիս Մոամճեան 75, Տիկին Վարդուհի Շահպազեան 50, Օր. Ժանին Պետրոսեան 50, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Նուրեան 30, Տիկին Աչխէն Սվաճեան 100, Տիկին Էլիզ Եադուպեան 30, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Թըրթըլ 30, Տիկին Իմիլի Նարկիզեան 40, Տիկին Անայիս Տամլամեան 50, Տէր եւ Տիկին Էտկար Շահվըրդեան 80, Օր. Ժանին Նիկողոսեան 30, Պր. Անտրէ Սահաթճեան 100, Տիկին Վազուհի Շահինեան 75, Տիկին Փ. Գամիտեան 40, Տէր եւ Տիկին Հանրի Սարթճեան 20, Տիկին Սրբուհի Կէօվճեան 30, Տիկին Նորա Փափազեան 70, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Տէմիր 20, Տիկին Պէթիա Մալէան 30, Պր. Նուբհան Գաբրիէլեան 50, Պր. Շառլ Պայրամեան 20, Տէր եւ Տիկին Գամէր Գոչեան 30, Պր. Կի Պալանեան 100, Պր. Սթեֆան Պօղոսեան 50, Պր. Խորէն Խաստպեան 50, Տիկին Անինճա Ալեքսանեան 350, Պր. Ժան Շիրինեան 15, Տիկին Էօժէնի Շաղուկեան 16, Օր. Սրբուհի Հայրապետեան 30, Նէլլի Մխիթեան 10, Բժիշկ Ժանին Ճապուրի 20, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Միքայէլեան 30, Տիկին Մէրի Նալպանտեան 15, Տէր եւ Տիկին Փօլ Կէրսանեան 30, Օր. Ռոզ Պամամճեան 25, Տէր եւ Տիկին Կ. Տէր-Ղազարեան 15, Տէր եւ Տիկին Պաղտասար Օրտուխանեան 50, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Եղիազարեան 80 Եւրօ :

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Երկու կիներ որեւէ աշխատանք կը վճռառեն (երախայ կամ տարեց անձ նայիլ, տնային աշխատանք, եւ այլն) :
Հեռաձայնել՝ Քրիստինէ
01 – 46 – 06 – 97 – 68

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը ընդհակալութեամբ ստացած է 50 Եւրօ Տիկին Եղսանոյշ Պառաւեանէ իր աղջկան Իրէնի Պառաւեանի յիշատակին, ի նպաստ Պելճոնթէն օգափոխութեան կայանին :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 15
MARDI
15 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·667 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 78e ANNEE — N° 20·667

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՊԱՂՏԱՏԷՆ ԵՏՔ՝ ԹԻՔՐԻԹ

ՊՈՒՇ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՍՈՒՐԻՈՅ

Իրաքի ժողովուրդը դեռ չէր կրցած վայելել «ազատագրման» բարիքները, քանի քաղաքէ քաղաք, սկսելով Պաղտատէն անիշխանութիւն կը տիրէ, ամէն կողմ կողոպուտ եւ թալան: Թալանողները յարձակած են Պաղտատի հնագիտական թանգարանին վրայ եւ կողոպտած բաբելոնի գանձերը: Փոխ – առօրէնուհին չի կրնար ծածկել իր ցաւն ու վրդովմունքը՝ «Թալանի տուին կամ քանդեցին 170 հազար հնագիտական առարկաներ, որոնք հազարամեակներու հնութիւն ունէին: Ամերիկացիք պարտէին պաշտպանել թանգարանը, երկու զինուոր դրած ըլլալին դրան առջեւ, ոչինչ կը պատահէր»:

Բայց, Ամերիկացիք գոհացած են դիտելով եւ բնակիչներն ու առեւտրականները ալ ինքնապաշտպանութեան դիմած են: Ի վերջոյ, Ուաշինկթըն որոշած է 1200 ոստիկան ղրկել կարգուկանոնին հսկելու համար: Տեղւոյն վրայ ալ կոչ եղած է իրաքցի ոստիկաններուն:

*
**

Նոյն մթնոլորտը կը տիրէր Քէրքիւք եւ մանաւանդ Մուսուլ, ուր, Ապրիլ 11–ին բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են Քիւրտերու եւ Արաբներու միջեւ, որոնց հետեւանքով 15 մեռեալ կար եւ մօտ 200 վիրաւորներ:

*
**

Երկուշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 14–ին, Ամերիկեան ուժերը սկսած էին Թիքրիթ մտնել, խորհրդանիշ քաղաք մը, քանի ծննդավայրն է Ս. Հիւսէյնի: Այս վերջինին հետքը չկայ, ինչ որ առնուազն տարօրինակ է: Շշուկներ կան անչուշտ, թէ կարգ մը աղբիւրներու մեռած է, թէ ուրիշներու փախած: Կայ նաեւ երրորդ բացատրութիւն մը, որ նոյնիսկ եթէ բաւական արտառոց բնոյթ ունի, անպայման անհաւատալի ալ չէ: Ամրողջեւ, անբնական դառնալով որ Պաղտատ որեւէ դիմադրութիւն ցոյց տուած չըլլայ, ոմանք կ'ակնարկեն (նոյնիսկ այլախոհ իրաքցի մը, Ապրիլ 13–ին, Ռիւէտոթ յայտարէրէն) համաձայնութեան մը որ պայցած կ'ըլլայ Հիւսէյնի եւ Ամերիկացիներուն միջեւ, տեսակ մը սակարկութիւն՝ Հիւսէյն կը հրաժարի դիմադրելէ եւ ողջ կը մնայ...:

*
**

Ամերիկացիներուն յանձնուած է Սատտամ Հիւսէյնի դիտական խորհրդականը՝ զօրավար Համուտի ալ – Սաատ: Ցանձնելու այս որոշումը տուեր է, երբ տեղեկացեր է թէ մէկն է այն 55 պատասխանատուներուն, զորս Ամերիկացիք կը փնտռեն: Առանք կը կազմեն թղթախաղի 55 նկարները, որոնց մէջ Հիւսէյն տէգի մէկնոցն է (աս տը փիէֆ):

*
**

Կը թուի որ ինչպէս կը սպասուէր, կարգը Սուրիոյ եկած է: Պուշ կ'ուզէ որ Սուրիա յանձնէ Ս. Հիւսէյնի այն հաւատարիմները որոնց ապաստան տուած է: ԱՄՆ–ու նախագահը «ամբողջական գործակցութիւն» կը պահանջէ: Այս առթիւ ազգարարութենէն ետք, Ապրիլ 13–ին, Պուշ չատ աւելի խիստ ոճ մը գործածեց եւ ըսաւ նաեւ թէ Սուրիա քիմիական զէնք ունի: Ամբաստանութիւնը կը վերաբերի նաեւ «վարձկաններու» բռնք հանրակառքերով Իրաք անցած են: Գլխաւորաբար Իսրայէլն է որ կը ղրկէ Ամերիկան Սուրիայով զրաղելու, բայց, Թերեւս ժամը չէ եկած, քանի Պուշ յայտարարած է նաեւ. – «Ամէն կացութիւն տարբեր պատասխան մը կը պահանջէ: Հիմա, Իրաք ենք: Երկրորդը՝ Սուրիան: Տեսնենք ի՞նչ կ'ըլլայ իր գործակցութիւնը»:

*
**

ՄԱԿ–ի մօտ Իրաքի դեսպանը՝ Մոհամետ ալ – Տուրի մեկնած է Նիւ – Եորքէն ղէպի Դամասկոս, նախքան Իրաք վերադառնալը, որովհետեւ «Չեմ խորհիր որ կրնամ աշխատիլ երկրի մը մէջ, որ կը յարձակի Իրաքի վրայ կը քանդէ, կը սպաննէ եւ կը բնաջնջէ ինչ որ կը գտնէ» բացատրած է:

*
**

Ս. Պետերսբուրգի մէջ, Պուտին, Շրէօտէր եւ Շիրաք անդամ մը եւս չեչոը ղբրին Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան դերին անհրաժեշտութեան վրայ, բայց, որեւէ նախաձեռնութիւն չառին: Շիրաքի համար, կարեւորը նախ եւ առաջ մարդասիրական օգնութիւնն է: Ֆրանսա կասկած չունէր ելքին մասին եւ դոհ է միաճայնութեամբ դատապարտուած մենատիրութեան մը տապալումէն:

Փօլ Վոլֆովիցի համար Ֆրանսա «պէտք է վճարէ» իր բռնած դիրքին համար: Պաշտպանութեան նախարարութեան թիւ 2–ի համար» «Ֆրանսացիներուն դիրքորոշումը, որոշ ձեւով, վնասեց ՕԹԱՆ–ին եւ կը խորհիմ որ Ֆրանսա պէտք է կրէ հետեւանքները»:

*
**

Ցոյցեր տեղի ունեցան կրկին Ապրիլ 12–ին, բայց, ամէն կողմ նոյն տարօրինակ մթնոլորտը: «Ո՛չ պատերազմին» լոզունգը վոխարինուած է «Ո՛չ գրաւման» լոզունգով: Փարիզ, 15 հազար էր միայն ցուցարարներու թիւը, աւելի մեծ եղած է Իտալիա եւ Սպանիա:

*
**

ՔԱՐԻԼՂԸ ԵՒ ԿԻԼՊԻՆԿԵԱՆ

Իրաքի քարիւղը առիթ է որ խօսուի Գալուստ Կիւլպէնկեանի մասին: Վէրոնիք Մօրիւս, «Մոնտ»ի մէջ (Ապրիլ 13 – 14) յօդուածով մը հակիրճ պատմականը կ'ընէ Իրաքի այդ հարստութեան որ դարէ մը ի վեր կռուախնճոյր եղած է Ամերիկացիներու եւ Եւրոպացիներու միջեւ: Կը պատմէ թէ ինչպէս Գալուստ Կիւլպէնկեան, իր բնազդով եւ վարպետութեամբ յաջողած էր հաշտեցնել զէրմանական եւ բրիտանական շահերը եւ 1912–ին Ութլրէ – տըչ – Շէլը ստեղծելու համար Թրքաիւ Փէթրոլիըմ Քըմփէնին եւ ապահովել 5%ի իր բաժինը:

Պատմականէն զատ, յօդուածագիրը կ'անդրադառնար երեք հիմնադիրներու կեանքին, որոնց մէջ Գ. Կիւլպէնկեանի: Հոս, նկարագրելով Կիւլպէնկեանի նկարագիրը, անոր կը վերագրէ կանխահաս տոատառութիւն մը առեւտուրի, երբ կը գրէ թէ 7 տարեկանին իսկ, Գալուստ արծաթեայ նոր դրամ մը փոխանակած է հնամեայ հաւաքածոյի դրամի մը հետ: Աչխատասէր, յամառ, ծածկամիտ, քիչ սիրուած իր ժամանակակիցներէն, արագօրէն կը տիրապետէ առեւտուրի բոլոր արուեստներուն՝ խարդախութիւն, պախիհ, լրատուութիւն, տաղրանք ինչ որ թոյլ կու տան իրեն հարստանալ: Վէրոնիք Մօրիւս, այս ոչ այնքան միշտ դրական նկարագրութիւնը կ'եզրակացնէ ակնարկելով Կիւլպէնկեանի նախընտրութիւններուն հանդէպ պարմանուհիներու: Կը գրէ նաեւ թէ Կիւլպէնկեանի ինքնատպութիւնը կը դանուէր այն իրողութեան մէջ, որ մէկ սկզբունք ունէր՝ աւելի լաւ է մեծ կարկանդակի մը փոքր կտորն ունենալ քան՝ փոքր կարկանդակի մը մեծ կտորը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

ԺՈՍՓԻՆ, Ապրիլ 13–ին, արտայայտուեցաւ Եւրոպա Մէկ ձայնատիւռի կայանէն պատասխանելով Ժ. Փ. Էլքապէի հարցումներուն: Նախկին վարչապետը կրկնեց թէ պիտի չվերադառնայ քաղաքական ասպարէզ, բայց եւ այնպէս, ընկերվարական համագումարի նախօրեակին, իր զօրակցութիւնը բերաւ Ֆ. Հոլլանտի: Ըսաւ թէ կը խօսի որպէս ապատ քաղաքացի մը, բայց չուզեր դործիքն ըլլալ որեւէ հոսանքի, ուրեմն պիտի չմասնակցի կուսակցութեան համագումարին: Իրաքի պատերազմին նկատմամբ ճիշդ կը դտնէ Ֆրանսայի դիրքը ձեւին մէջ, բայց ոչ՝ խորքին: Դէմ է ամերիկեան քաղաքականութեան: Ընկերվարականներու հակադրեցութիւնները խառնակ են, երբեմն՝ խիստ, ինչպէս Մոնփըլիէի քաղաքապետը, Ժորժ Ֆրէշ, որ կը դատապարտէ Ժոսփէնը: Բանակի մը դեկավարն էր, կ'ըսէ, եւ զայն լքեց ու դնաց:

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ 83,8%–ով «այո՛» ըսաւ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան: Ապրիլ 12–ի հանրաքուէին մասնակցութիւնը միայն 49% եղած է, հակառակ անոր որ քուէարկութեան ժամանակաշրջանը երկու ժամով երկարաձգուած էր, որպէսզի, Հրեաները (կարեւոր զաղութ կը կազմեն) կարենան քուէարկել Շաբաթի արարողութեանց աւարտին:

ԱԹԼԷՆՔԻՆ 350 քիլոմեթր հիւսիս, դըպրոցական հանրակառք մը փոսը ինկած է: Արկածին հետեւանքով 23 ուսանող մեռած է, 29 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են:

ԱՍԻԱԿԱՆ Թոքատապի համաճարակը կը տարածուի եւ մինչեւ Ապրիլ 14, մեռելներու թիւը 130 էր եւ 3000 հոդի ալ վարակուած էին, ըստ Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան:

ԿԸ ՆՈՎԻ նախկին քաղաքապետը՝ Ալէն Գարինեան 51–ի դէմ 135 ձայնով ԻԻԼՄ – Փէ–ի իդէալի նահանգային նախագահ ընտրուեցաւ: Ծանօթ է որ 1996–ին պատպարտուած եւ բանտարկուած էր կաշառակերութեան համար եւ զրկուած քաղաքացիական իր իրաւունքներէն: Քանի մը ամիս է միայն, որ կրկին տէր դարձած էր իր բոլոր իրաւունքներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԵՂԵՂԸ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԶՈՀ ՊԱՏՃԱՌԱԾ

Ջերմաստիճանի բ արձրացման հետեւանք արագ ձիւնհալին պատճառած հեղեղները կը չարունակեն լուրջ վնաս պատճառել բոլոր շրջաններուն մէջ: Ճամբաները, բնակարանները, դոմեր ողողուած են, իսկ Տաուշի մարզին մէջ Դիլիջան – Իջեւան ճամբան ողողած հեղեղին մէջ իյնալով անհետացած է դիւղացի մը:

Արտակարգ իրավիճակներու վարչութիւնը հատուկ վտանգ նկատած է երեւանի համար ալ: Կը սպասուի որ շատ մեծ քանակութեամբ ջուր հասնի Հրազդան գետն ու Երեւանեան լիճը: Վարչութիւնը զգուշացուցած է այդ շրջաններու բնակիչները որ ուշադիր ըլլան ու չգըտնուին վտանգին ենթակայ համարուած վայրերու մէջ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 12 / 14)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

ԱՄՆ–ու նախագահը Ճ. Պուշ չնորհաւորական դիր մը ղրկած է Ռ. Քոչարեանին, անոր վերընտրութեան առթիւ: Լուրը հաղորդած է նախագահին մամուլի դրասենեակը:

*
**

ՌԱԶՄԱԳԵՐԻՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Ռազմագերիներու Միջազգային օրուան առթիւ, Ապրիլ 11–ին Պաշտպանութեան նախարարութեան եւ Անյայտ կորած մարտիկներու հարկաւոր միութեան ներկայացուցիչները այցելած են Եռաբլուր, ծաղկեպսակ զետեղած Անյայտ զինուորի յուշարձանին: Նոյն այցին Պաշտպանութեան փոխ – նախարար Մխիթար Գրիգորեան ըսած է թէ ներկայիս անյայտ կորսուած կը նկատուին Հայաստանէն ու Արցախէն 700 քաղաքացիներ որոնց մօտ 200–ը զինուոր են, մնացեալը խաղաղ բնակիչներ: Այս վերջին խումբին մէջ կան երկու եզիդիներ: Հայաստան հարցին վերջնական լուծում բերելու համար գործակցութեան պատրաստակամութիւն յայտնելով հանդերձ, կարելի չըլլար արդիւնքի յանդիլ, քանի որ Ադրբեջան ոչ մէկ առաջարկի կ'արձագանգէ:

*
**

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՆԵՐՈՒՄԻ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Ապրիլ 9–ին հրամանագիր մը ստորագրած է ներում չնորհելով կարգ մը յանցաւորներու: Մէկ հոդիի մնացած պատիժը ներուած է, նկատի առած որ առաջին դատապարտումն է, պատիժին մեծ մասը կրած է եւ բանտէն ղրկան վկայագիր տրուած է վարքին մասին: Քանի դատապարտեալ ալ մասնակի ներումի արժանացած են, իսկ ուղ խնդրանք մերժուած է:

ԻՆՉ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՐՋԸ

Հայեւթուրք պաշտօնապէս անդրայարաբերութիւնները մշտական ուրուական մը սկսած են պատցնել վերջին տարիներուն, երկրէ – երկիր, ամպիոնէ – ամպիոն: «Երկխօսութիւն» մկրտուած ուրւականն է ան որ կը հաղնի ինչ դիմակ որ տրամադրելի պահէ. երբեմն կը թափառի քաղաքականամերձ շրջանակներու, երբեմն «դիտական» գօտիներու մէջ: Յաճախ կը յայտնուի «հաշտութեան» առաքելական կերպասէն իրեն յարմար դատուած պատմուճան մը հագուած, որուն փէչերը բռնելու կը փութան, փոխի փոխ, քաղաքական մնացորդացի դէմքեր, այդ բեմին յաւակնողներ, դիտական մարդին մէջ մեծ կամ փոքր անուն մը չինածներ, մամուլի մարդիկ ու «հանրային» կոչուած անյատակ մեր տոպրակէն դուրս քաշուածներ:

Մինչեւ այսօր, աշխարհի զանազան անկիւններուն մէջ այս խումբերէն ընտրուած մասնակիցներով չարք մը հանդիպումներ եղան, հաղորդագրութիւններ, տեղեկատուութիւններ հրապարակուեցան, նոյնքան մըն ալ հակազդեցութիւն ձեւակերպուեցաւ. սակայն, տակաւին ո՛չ կազմակերպիչ դիրքերէ, ո՛չ ալ մասնակիցներու դասէն մէկը կրցաւ, կամ ուզեց պատասխանել, թէ ի՞նչ բանի հաշտութիւնն է խնդրոյ առարկան: Առաջինները այն տպաւորութիւնը կը դրծեն որ իրենց վստահուած կենսական առաքելութիւն մը իրականացնելու ծանրագոյն աշխատանքին մէջ ժամանակ չունին նման մանրուքով զբաղելու. իսկ մասնակիցները՝ իրենց եղած պատիւէն դինով, չեն ուզեր լսել իսկ հնչած հարցադրումները:

Ապրիլի սկիզբին հայկական լրատուները այս կարգի երկու հանդիպումի լուրեր ստացան, ոմանք արձագանգեցին ալ: Մէկը ԱՄՆ տեղի ունեցած էր. Մինեսոթայի համալսարանին մէջ, բազմատարբ, բազմաթիւ մասնակիցներով. հայ, թուրք ,օտար: Առաջին խումբին մաս կազմած էին Վ. Տատարեան, Ժ. Լիպարիտեան, Ռ. Փանոսեան, պատմաբանները՝ Ռ. Սաֆրաստեան, Ս. Ասատուրեան, Արամ Արքունի, Պոլիսէն «Ակօս» շաբաթաթերթի խմբագիր Հրանտ Տինք. այս վերջինը Թերթին Ապրիլ 4–ի թիւին մէջ ստորագրած է ամփոփ տեղեկատուութիւն մը: Թուրք մասնակիցներ եղած են այս բեմադրութիւններուն անհրաժարելի ու վաստակաւոր ներկան՝ Թ. Աքչամ որ դոնէ մեր կողբ ու համբերու դասին մէջ տակաւին կը չարունակէ պահել «լայնախոհ» թուրք մտաւորականի համբաւ մը, ապա լրագրող Մ. Պէկիկ, Մ. Թունչայ, Ֆ. Ասանըր, եւ այլն: Օտար անուններէն են Ս. Ֆայնչթայն, Հ. Լ. Քայըըր, Մ. Ակոէրսըն, Ն. Նայմայք: Նիւթերը քաղաքականէն պատմական, անկէ դրական բաւական լայն շրջանակի մը մէջ պտտած են. անոնց բազմազանութիւնը այն տպաւորութիւնը կը դրծէ որ կարեւորը գեկուցումներուն միջուկը չէր բնաւ, այլ՝ այդքան թիւով մարդոց, յատկապէս Հայերու, նման ձեռնարկի մասնակցելու տրամադրութիւնը:

Յայտնուած գաղափարներէն այս անգամ ալ անպակաս եղած է ետ – առաջ նայելու, միասին նոյն բանը տեսնելու նիւթը, հայկական ազգային ինքնութեան ոչ թէ հաղարամեայ, այլ հարիւր տարուան անցեալը, եւ Հ. Ատանըրի զեկոյցին հետեւած առաջարկը որ «չատ հետաքրքրական» գտնուած է պոլսահայ լրագրողին կողմէ, առաջարկ որ կը վերաբերի «ճշմարտութեան յանձնախումբ»ի մը կազմութեան: Ան պիտի բաղկանայ եղեր պատմաբաններէ որոնք ոչ թէ զգացումներով, այլ փաստաթուղթերով պիտի արտայայտուին 1915–ի մասին, եւ այլն: Հասկնալի է որ ոչ մէկ խօսք կայ գոնէ պատմութեան, զգացումին քով քաղաքականին ալ մասին: Ջկայ, բնականաբար – ըստ նոյն թղթակցութեան–, հարց տըւող մը թէ ո՛վ կ'որոշէ 1915–ին տրուելիք չրջանակը որ միչտ պատմականը կ'ըլլայ, այլեւս ծամուելէն մաչած պատճառներու կրկնութեամբ:

Ամերիկեան այս հանդիպումը դրեթէ նոյն օրերուն տեղի ունեցաւ եւրոպական զուգահեռ մը. Պրիւսէլ, Եւրոպական Խորհրդարանը վայր եղաւ անոր: Այս մէկուն համար համացանցով զրկուած հրաւէրը կը յայտնէր թէ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն չգոյութեան տասնամեակը կը նչուի, «Ցակաւին երկաթեայ վարագոյր մը» խորագրուած ձեռնարկով: Հոս ծրագրուածը աւելի համեստ չափերով էր ու գետեղուած՝ առեւտուրի, գործարար կեանքի մարզին մէջ: Սեղմ էր մասնակիցներու թիւն ալ. նախաձեռնարկները եղած էին Եւրոպական Խորհրդարանին Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա խառն յանձնախումբին նախագահներէն հոլանտացի երեսփոխան Ճ. Լակէնճիկ եւ «Եւրոպական Միութեան յարաբերութիւնները Հարաւային Կովկասի հետ» տեղեկագրին (2002) հեղինակը չուէտացի երեսփոխան Փէռ Կառլոն: Որպէս մասնակից հրաւիրուած էին Հայեւթուրք առեւտրական կապերու զարգացման կոմիտէի ղեկավար նախագահ Քաան Սոյաք, Պուրճու Կիւլթէքին եւ Նիքոլա Դաւիթեան: Այս վերջինը որ Եւրոպայի հայկական ֆորումին քարտուղարն էր մինչեւ վերջերս, ոչ միայն ընդունած է հրաւէրը, այլ նաեւ տեղեկագիր մը պատրաստած Պ. Կիւլթէքինի հետ, «Արեւելքի փակ դուռը» խորագիրով: Ապրիլ 3–ի հանդիպումին ալ յայտնած թէ «Օրինական տեսանկիւնէն իսկական չրջափակում մը չէ» Հայաստանի կիրարկուածը:

Այս ձեռնարկն ալ իր մասնակիցներու բաւական պարագայական բնոյթով այն տպաւորութիւնը կը դրծէ թէ կարեւորը գտնուած Հայն ու Թուրքը մէկ սեղանի չուրջ նստեցնելն է, աչքէն, ձախէն ճարուած միջուկի մը չուրջ: Ապա նոյնն են նաեւ երկխօսութեան մատնանչումի պարագան, անցեալին վրայ խրած չմնալու եւ ապագային դառնալու թելադրականները: «Երկխօսութի՛ւն» պատգամած էր Թուրքիոյ մասին վերջերս հրապարակուած իր տեղեկագրին մէջ Ա. Օսթանտէր որուն յայտնի գոհունակութեամբ անդրադարձած է Ֆ. Սոյաք: Ինչպէս կ'ըսէ Եւրոպայի Հայ Դատի Ապրիլ 4–ի հաղորդագրութիւնը, ան չեչտած է յատկապէս հայ եւ թուրք համալսարանականներու, ընկերային եւ ոչ – կառավարական կազմակերպութիւններու եղած կոչը որ խօսին իրարու հետ, չարունակեն երկխօսութիւնը, հարթելու համար անցեալի պատկանող տարակարծութիւնները:

Անցեալին խրած չմնալու, ապագային դառնալու թելադրականով հանդէս եկած է Ճ. Լակէնճիկ, եղրակացնելով թէ ցեղասպանութեան մասին միչտ ունին երկու կողմի իրերամերժ տեսակէտները եւ Եւրոպական Խորհրդարանին գլխաւոր չանքը կը կեդրոնանայ այդ տեսակէտները աւելին չծանրացնելու վրայ:

Հայ Դատի հաղորդագրութիւնը ու թուրք մամուլէն «Մարմարա»յի արձագանդը (Ապրիլ 5) կ'ըսեն թէ հանդիպումին հետեւած վիճարկումին թուրք կառավարութեան ներկայացուցիչ մը դրծած է «կարծեցեալ ցեղասպանութիւն» տարագը. ներկայ Հայեր դժգոհութիւն արտայայտած են, իսկ սրահին խորհրդարանականներէն ոչ ոք հակազդած է:

Իսկ Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին տեսրէնը արդար ընդվզումով անդրադարձած է ձեռնարկին, քննադատած այդ կարգի նախաձեռնութիւնները ուր «Ապահովութեան պլխաւոր բեւեռ կ'որակուի երկիր մը որ իր դրացիներէն մէկուն հանդէպ չրջափակում կը կիրարկէ, կը սպառնայ Իրաք ներխուժել եւ որ կը կեղեքէ իր փոքրամասնութիւնները»: Աւելցուցած է թէ ցնցող է տեսնել որ ցեղասպանութեան ուրացումէն եռք Թուրքիա այսօր կ'ուրանայ չրջափակում մը, եւ թերեւս վաղն ալ ուրանայ Հայաստանի գոյութիւնը:

Այս տեղեկատուութենէն եռք, կ'արժէ անդրադառնալ Ապրիլ 3–ի հանդիպումին երկու գլխաւոր մասնակիցներուն ինքնութեան. յատկապէս Ֆ. Սոյաքի: Ան, ինչպէս ըսուեցաւ, հայեւթուրք առեւտրական, գործի կապերու զարգացման յանձնախումբին թրքական կողմի նախագահն է: Առաջին անգամը չէ որ հայեւթուրք յարաբերութիւններու վիճտ պետինը հարթելու տրամադրութեամբ հանդէս կու գայ: Բաւական բան կը բացատրէ առաջին նչում մը թէ կ'ապրի ԱՄՆ–ու կ'աչխատի ԱՄՆ–ու մէջ հիմնել հայեւթուրք բարեկամութիւն մը: Թէ ո՛ր ճակատին կը պատկանի, կը բաւէ տեղեկանալ թէ ցեղասպանութեան ճանաչման բանաձեւը ԱՄՆ–ու Ներկայացուցչական ժողովին հանձնելէն առաջ, Թուրքիոյ Հանրապետութեան օրուան նախագահ Տէմիրէլի ուղղուած նամակով մը առաջարկած է որ մնայուն խաղաղութեան սիրոյն, Անատոլուի պատմութեան վիճելի էջերը նորովի գրուին հայ եւ թուրք գիտնականներու կողմէ: Այս նչումները կու գան 2000 Հոկտեմբեր 7–ի «Հիւրրիյէթ» օրաթերթէն ուր հարցազրոյց մը լոյս տեսած էր Ֆ. Սոյաքի հետ (տե՛ս «Յառաջ», Հոկտեմբեր 11): Այլ խօսքով՝ «բարեկամութեան» չանքը, պատմութիւնը վերատեսութեան ենթարկելու գաղափարները կու գան առնուազն 1997 – 1998 տարիներէն:

Իր կեցուածքին մէջ չատ ուչագրաւ է հայութեան երկու հատուածները՝ Հայաստանն ու Սփիւռքը իրարմէ տարբեր, անջատ, դրեթէ տարակարծիք տեսնելու, ցոյց տալու, նաեւ՝ այդ ուղղութեամբ վիճակը «կատարելագործելու»ու ձգտումը: Վերոնչեալ հարցազրոյցին մէջ լատեղեակի չեչտով կ'ըսէ թէ Հայաստանի օրակարգին գլխաւոր նիւթը սահմանին բացումն է եւ ոչ՝ ցեղասպանութիւնը: Ամէն անգամ որ Հայաստանէն ցեղասպանութեան պնդումի կատարուած է, պէտք է դիտնալ որ մամուլի ասուլիսի մը Սփիւռքէն լրագրող ներկայ գտնուած ու այդ մասին հարցում ուղղած է, առանց ատոր, այդ նիւթը օրակարգի չի գար:

Ֆ. Սոյաքի պատասխաններուն մէջ չատ յատակ արտայայտութիւն գտած են հայեւթուրք հաչտութեան հոլովոյթին ԱՄՆ–ու տիրութիւնը, Անգարայի համամտութիւնը եւ Հայերու, յատկապէս Սփիւռքցիներուն, ամէն բան գլուխ–թեամբ զգացականով փոխարինելու տըրամադրութիւնը: Ան կ'ըսէ. «Շրջանին մէջ լարուած կացութիւն մը ներառեալ ԱՄՆ–ը, ոչ ոքի շահուն կը ծպատէ: Սփիւռքի լոպիներու միասնականութիւնը կ'ապահովուի երկու նիւթով. մէկը ցեղասպանութեան պնդումն է, միւսը՝ Ադատոլուի հայկական յուշարձանները: Երբ պատմութեան միասնական աշխատանքով թշնամութեան գետինը հարթուի, պիտի մնան հայկական յուշարձանները: Երբ ասոնք ալ ծորոգուին ու այցելութեան բացուին, ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՍԸ (ընդգծումը՝ Ա. Թ.) կրնայ ձեւը փոխել: Մենք այս պայմաններուն մէջ իսկ համոզեցինք ԱՄՆ–ու հայկական եկեղեցին որ դէպի Ահատոլու մշակութային զբօսաշրջութեան ձեռնարկեն: Գալ տարի, մէկ շաբթուան մէջ հազար հոգի պիտի բերեն: Երբ յարաբերութիւնները կարգաւորուին, այս զբօսաշրջութիւնը կրնայ մեծ ոստում արձանագրել: Անգամ մըն ալ եթէ սահմանային անցքը բացուի, երկու

Սուրիահայ Գաւմականի

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ 100-ԱՄԵԱԿԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ («Յառաջ»). –

Ֆրանսահայ գրականութեան ամէնէն սիրուած դէմքերէն մին՝ Շահան Շահնուր ծննդեան 100–ամեակին առիթով ոգեկոչուեցաւ Հալէպի մէջ, Ապրիլ 2–ին:

Շահնուրի նուիրուած այս «Գրական երեկոյ»ն, որուն նախաձեռնարկ եղած էին Համազգայինի Հայապիտական Դասընթացքի վարիչները, կայացաւ Արամ Մահնուկեան կեդրոնի «Լ. Շանթ» սրահին մէջ ու կրցաւ լ՚ մի հաւաքել «Նահանջ»ի տարաբախտ հեղինակին եւ ընդհանրապէս մեր գրական ժառանգութեան նկատմամբ սէր եւ հետաքրքրութիւն ցուցաբերող բազմութիւն մը:

Գործադրուած յայտագիրը, որ բացառապէս գուտ գրական էր, ամբողջովին կիրարկուեցաւ Հայապիտական Դասընթացքի դասախօսներուն եւ ուսանողուհիներուն կողմէ: Հանդիսավար Պէթի Փանոսեան – Մինասեան դիտել կու տար արդէն՝ թէ մշակութային միջոցառումները մաս կը կազմեն Դասընթացքի արտասահմանային գործունէութեան եւ Շահնուրի 100–ամեակն ալ կ՚ելլնար այս չրջագծին մէջ: Ան կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններ փոխանցեց գրողին մասին, միաժամանակ յիչատակելով Ֆրանսահայ անուանի այլ հեղինակ մըն ալ, Վազգէն Շուչանեանը, որուն եւս 100–ամեակը կը լրանար այս տարի:

Օրուան առաջին բանախօսութիւնը էր Օր. Աղնիւ Արապեան, Հ.Բ.Ը.Մ.ի Լալար Նահարեան երկրորդական վարժարանի (նաեւ՝ Կիլիկեան Ճեմարանի) հայերէնասանդ երկարամեայ ուսուցչուհին, որ հետաքրքրաչարժ դրուագներ փոխանցեց Շահնուրի կեանքէն: Օրիորդ Արապեան նախ դիտել տուաւ որ «Նահանջը առանց երկրի միջեւ այսօրուան 150 միլիոն տալարանոց առեւտուրը բանի մը տարիէն կրնայ 400 միլիոնի բարձրանալ»:

«Ցեղասպանութեան ճարտարարուեստը» բաւական յուսահատ ըրած պէտք է ըլլայ Ք. Սոյաքն ու իր համախոհները, քանի որ ինչպէս առեներն ամօթով ու ընդվզումով անդրադարձած էինք (տե՛ս «Յառաջ», 2001, Յունիս 15) յօդուր տարին 150 հոգինոց Ամերիկահայերու խումբ մը գացած էր մինչեւ Անիի աւերակները, առիթ տալով որ թուրք մամուլը Ա. Էջի զուտաւոր նկարներով ներկայացնէ Կարսի մուտքին թուրք ֆոլքլորի խումբի մը հետ սգեմովը պար բռնած հայ կրօնաւորը...: Ան Ուչինկթընի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հովիւ Վրթանէս Գալայճեանն էր: Սոյաքներու չանքը ուրիչ արդիւնք ալ չէ ունեցած մինչեւ հիմա, քանի որ ոչ յուչարձանի նորոգութեան հետանկար կայ, ոչ ալ սահմանը բացուած է:

Ինչ կը վերաբերի կատարուած չանքին նկատմամբ Անդարայի վերաբերումին, բաւական բան կ'ըսէ թուրք դրծարարին հետեւեալ պատասխանը. "Վստահ եմ որ մեր եւ մեր զաւակներուն ապագային սիրոյն ճիշդ ուղղութեան վրայ ենք: Այնքան ատեն որ Անգարա բացայայտ կերպով "այս գործէն հրաժարեցէք" չըսէ, խաղաղութեան համար պիտի աշխատինք":

Եթէ պէտք է, կարելի է արձանագրել վերջին նչում մըն ալ. "Հայաստանի հանդէպ դիրքերու կարծրացումը միայն կը ծառայէ Հայաստանի մէջ ԱՄՆ–ու լոպիին ազդեցութիւնը շեչտելու: Մինչդեռ, եթէ մեր յարաբերութիւնները զարգացնենք ու սիրաշահինք Հայաստանը, կրնանք Սփիւռքի արմատականներուն դէմ միասնական ճակատ կազմել": Արդարեւ, ներկայ հաստատութեան հեղինակը որ նոյն զրոյցին ըսած է նաեւ թէ ինք ալ չի հաւատար ցեղասպանութեան իրականութեան, այսօր վստահաբար արդար կըճտանք կը զգայ իր արձանագրած, կամ արձանագրուած նորագոյն նուաճումով, անով որ Սփիւռքին դէմ «միասնական ճակատ» կոչածին մէջ կարելի եղած է ընդգրկել նոյն այդ Սփիւռքին կարեւորագոյն խմբագրութիւններէն մէկուն, Երեւանի Հայկական Ֆորումին երկուսի քարտուղարը: Թէեւ ատիկա նոյն ատեն իր խումբին տկարութեան ապացոյցն է, քանի որ փաստը կու տայ լատաղոյնին չգոյութեան: Ն. Դաւիթեան մը որ Հայկական Ֆորումի քարտուղարի պաշտօնը այսքան դիւրութեամբ կը փոխարինէ թուրք հաչտարարի գործակիցի դերով, ի՞նչ վարկ կրնայ ապահովել Սոյաքներու: Մանաւանդ որ առանց հայկական պաշտօնական հանդամանքին ան կը ներկայացնէ միմիայն իր անձը:

Հայկական ակնոցով դիտելէ եռք գրականն ու ժխտականը, հայեւթուրք յարաբերութիւններու բաւական լայնծուն դարձած գետինը խորհրդածութեան, վերլուծումի ու յարիր ռազմավարութիւն մչակելու անյետաձգելի պարտքը կը դնէ մեր ամէն մէկուն վրայ:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՄՈՅԵԱՆ

երգին» 1929–ին լրբեւ թերթօն լոյս տե– սաւ փարիզի «Յառաջ» օրաթերթին մէջ եւ յետագային՝ Շահնուր մանկայա – տուկ բարեկամութիւն մը պահեց թէ՛ խմբագրապետ Շաւարշ Միսաքեանի եւ թէ՛ անոր յաջորդող Արփիկ Միսաքեանին հետ: Համապատասխան մէջբերումներ կատարեց Շահնուրի յետ մահու հրա– տարակուած «Սիրտ սրտի» հատորէն:

Օր. Արպեան այնուհետեւ անդրա– դարձաւ Շահնուրի հրապարակագրական այն խնդրայարոյց յօդուածներուն, ո– րոնք անօրինակ «վոլթորիկ»ներ ստեղ– ծած են հայ կեանքի մէջ եւ առատ մելան հոսեցուցած՝ թերթերու սիւնակներն ի վար: Այդպէս պատահեցաւ, երբ Շահ– նուր խարանեց Ռուբէն Զարդարեանի «Դամբրը» պատմուածքը ու իր վրայ հր– աւիրեց նահատակ դրագէտին զաւակ– ներուն անզսպելի զայրոյթը: Ցետոյ, անոնք դրչապայքարներ ծաւալեցան ընդմէջ Շահնուրի եւ անջատաբար՝ Զօ– պանեանի, Ա. Ծառուկեանի եւ Վ. Շու– չանեանի, որուն համար՝ Շահնուր ... այն մարդն էր, «որ Արարատ չունի իր հոգւոյն խորը»: Նոյնքան եւ աւելի կա– տաղի լրագրարշաւ մըն ալ ծայր կու տար 1970–ի սկիզբը, երբ Շահնուրի հին մէկ պրիճինը («Ազատն Կոմիտաս») կը վե– րահրատարակուէր Պէյրութի «Սփիւռ– քի» մէջ ու պատճառ կը դառնար բա– նաստեղծ Վահագն Դաւթեանի պոռթկու– մին եւ անկէ բխած անկասելի վիճաբա– նութիւններուն:

Բանախօսուհին կը հաստատէր ան– շուշտ, թէ հակառակ իր յախուռն բնա– ւորութեան եւ արտասովոր դաղափար– ներուն, Շահնուր կը մնար սիփիւռքահայ մեր գրականութեան սիրուած ու ամէ– նէն շատ կարդացուած դէմքերէն մին, որուն «Նահանջ»ը դեռ կը պահէր իր այժ– մէականութիւնը իր բոլոր ատորոգելինե– րով:

Մինչեարին, ընթերցումներ կատար– ուեցան Շահնուրի «Նահանջ»ին յատկա– նշական հատուածներէն եւ խնդրայարոյց «Ազատն Կոմիտաս»էն: Ընթերցումները կատարեցին Թամար Օհանեան, Սիլվա Մուրատեան, Յուլինէ Ճապաղլուրեան, Աչխէն Ղչխչեան եւ Մարիա Պէրպէրեան: Պէտք է խոստովանիլ սակայն որ այս ընթերցումները այնքան երկարապա– տում էին՝ որ յողնեցուցին ունկնդիրը ու չյաջեցին անոր հետաքրքրութիւնը: Այլ խօսքով՝ Շահնուրի միտքն ու բառը չհա– սան սրահը լեցնող զանգուածին...:

Թարմացումի չունչ մը փչեց սրահէն ներս՝ երբ օրուան երկրորդ բանախօսը՝ Լեւոն Շառոյեան խիստ հետաքրքրական եւ չահեկան նորութիւններով լեցուն զե– կոյցում մը փոխանցեց Շահնուրի նորա– տիպ մէկ «Նամականի»ին մասին: Նըշ– եալ հատորը հրատարակուած էր վեր– ջերս Միացեալ – Նահանգներու մէջ ու կը պարփակէր Շահնուրէն մօտ 70 նա– մակներ, ուղղեալ Գրիգոր Քէօսէեանին (Պոսթընի երբեմնի «Պայքար» շաբաթա– թերթի նախկին խմբագիրը), որ ինքն իսկ կազմած, ծանօթագրած եւ հրատարա – կութեան պատրաստած էր նամակներու այս սիրուն ժողովածուն:

Շառոյեան չուրջ մէկ ժամ հաճելի պը– տոյտ մը կատարեց Շահնուրի նամակ – ներուն մէջ, որոնք գրի առնուած էին 1955 – 1974–ի միջեւ ու կը չօշափէին տա– րաբնոյթ հարցեր՝ գրականէն մինչեւ ար– դային, զուտ անձնականէն մինչեւ քա– ղաքական: Ցօսելով Շահնուր – Գրիգոր Քէօսէեան բարեկամական սերտ կապե– րուն մասին, բանախօսը նշեց թէ «Նա– մականի»ին ամերիկաբնակ խմբագիրը կը նկատուի հայաշխարհի լաւագոյն շահնուրագէտներէն մին, որ նաեւ կա– րեւոր դեր ունեցած էր գրողին դէպի հայ կեանք վերադարձին ու անոր քանի մը հատորներուն («Թերթիս կիրակնօր– եայ թիւը», «Զոյգ մը կարմիր տետրակ– ներ») հրատարակութեան գործին մէջ: Շառոյեան նկատել տուաւ, որ Շահնուր իսկական կատարելապաշտ մը եղած է՝ չարունակ վերամշակելով իր հին գը– րուածքները ու տպագրեալ գործի մը մէջ սպրդած մէն մի վրէպի դիմաց:

Բանախօսը այնուհետեւ կանգ առաւ բոլոր այն կարեւոր նիւթերուն վրայ, ո– րոնք դուրս կը պոռթկային Շահնուրի նամակներէն: Շահնուրը Լիբանան փո– խադրելու կամ հրաւիրելու առաջարկ (1960), Շահնուրի երկերուն հայաս– տանեան «մաքրաջրուած» տպագրութիւ– նը (1962), Շահնուրի դիրքը՝ արաբ – իսրայէլեան կնճիռին դիմաց, իր դա– տումները՝ Զօպանեանի, Շուչանեանի, Մ. Վարանդեանի, Ծառուկեանի, Վահ– րամ Փափազեանի, Գուրգէն Մահարիի մասին, եւ այլն, եւ այլն, կ'ըլլային այս չրջագծին մէջ ու թոյլ կու տային ճանչ– նալ գրողը քիչ մը աւելի մօտէն, աւելի հարազատութեամբ եւ անպաչտօն, անըս– քող:

Ակարտին, յոյս յայտնուեցաւ որ մօտիկ ապագային ի մի բերուին Շահնուրի այլ նամակները եւս ու նոր լոյս սփռեն գրո– ղին կեանքին ինչ – ինչ երեսներուն վը– րայ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ Հոլիվուտ փրէզիտիւմ– բիոն հիւանդանոցը, Ապրիլ 1–ին, իր մահկանացուն կնքած է արուեստագէտ Յաչիկ Արարատեան: Մնած էր 1912–ին, Աչնթապ եւ պատանեկութենէն մասնա– ւոր ձիրք ցուցաբերած արտասանութեան արուեստին մէջ: Ապրա ծէր Հալէպ եւ Պէյրութ նախքան Լոս – Անճըլըս անցնի– լը: Հիմնադիր անդամներէն էր Գասպար Իփէքեան թատերախումբին: Անդամ էր Հայ յեղափոխական դաչնակցութեան ե– րիտասարդ տարիքէն: Յուղարկաւորու– թիւնը կատարուած է Ապրիլ 8–ին, կլէն– տէյլի Ս. Մարիամ եկեղեցին:

*
**

ՊԼՅՐՈՒԹի Հայ կաթողիկէ Ս. Փրկիչ եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 50–ամեակը տօնուած է Մարտ 30–ին: Պատարագած եւ քարոզած է կաթողիկոս – պատրիարք Ներսէս – Պետրոս Ժ.: Ան անդրադար– ձած է 50 տարիներու ընթացքին եկեղե– ցւոյ ապրած բարգաւաճման եւ յիշած այն անձերը որոնք իրենց ղրոչմը ղրած են եկեղեցւոյ թէ՛ քարերէն, թէ ոգեղէն կա– ռոյցի ամբողջացման եւ զարգացման:

*
**

ՊԼՅՐՈՒԹի Նչան Փալանճեան ճեմա– րանի Վասպուրական սրահին մէջ, Մարտ 27–ին, կազմակերպութեամբ Համազգա– յինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան, դե– ղարուեստական երեկոյթ մը տեղի ունե– ցած է, Հայաստանի արուեստագիտուհի Վարդուհի Վարդերեսեանի Պէյրութ այ– ցելութեան առթիւ: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Սեդա Խոշչեան, որմէ ետք բեմ բարձրացած է Վարդուհի Վարդերեսեան, որ չուրջ մէկուկէս ժամ ինամքով պատրաստուած յայտագիր մը ներկայացուցած է: Արտասանած է հայ դրականութեան չափածոյ թէ արձակ էջեր:

*
**

ՊԼՅՐՈՒԹի Ազատամարտ ակումբի սը– րահին մէջ, Մարտ 29–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Ռուբէն Զարդարեան մասնաճիւղի յիսնամեակին առթիւ կազ– մակերպուած գեղարուեստական ճեռ – նարկներու չարքին երկրորդը, որ երա– ժըշտական մանկապատանեկան երեկոյթ մըն էր: Օրուան հանդիսավարը՝ Ցա– րութիւն Վարժապետեան ծանօթացուցած է ձեռնարկին նպատակը, մաղթելով որ անոր մասնակցող երախաները ու պա– տանիները ապագային դառնան հայ մը– չակոյթի մէկական առաքեալներ:

*
**

ՊՈՒՐՃ – ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ Տէր – Մել– քոնեան թատերասրահին մէջ, Մարտ 27–ին, Հ.Ռ.Ը.Մ. – Հ.Ե.Ը. Վահրամ Փափազեան թատերախումբը, բեմադրու– թեամբ Հայաստանցի բեմադիր վրոփ. Երուանդ Ղազանճեանի, ներկայացուցած է Ց. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» թատերդութիւնը: Ներկայացման ատար– տին «Թատրոնի Միջազգային Օր»ուան (Մարտ 27) առիթով, Երուանդ Ղազան– ճեանին յանձնուած է ՀԲԸՄ – ՀԵՄ.ի յատուկ յուշանուէրը: Շնորհակալու – թեան իր խօսքին մէջ, բեմադիրը վեր առած է թատերական գործիչներու թատ– րոնին համար ցուցաբերած զոհողու– թեան կարեւորութիւնը:

*
**

ՆՈՐ ՄԱՐԱՇԻ (Պէյրութ) Ս. Գառա– նիոց Մանկանց Ջկեղեցւոյ անուանակո– չութեան առիթով, Մարտ 30–ին, պա– տարագած է թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս: Իր քարոզի ատարին, Ա– ռաջնորդը կարղացած է Ս.Գրոմ Կաթողի– կոսի կողմէ հոգեւոր հովիւներուն ուղ– ղուած կոնդակները, որոնց մէջ Կաթո– ղիկոսը ատոգ քահանայութիւն կը չը– նորհէր Ս.Ըսկն Ք.Հնոյ. Քէչիչեանի եւ լան– ջախաչ կրելու իրաւունք կու տար Ցա– րութիւն Ք.Հնոյ. Կոստանեանի: Ս.Գարո– ղութեան յաջորդած են մատաղօրհնու – թիւն եւ ճաշ: Գործադրուած է գեղար– ուեստական յայտագիր մը:

*
**

ԳՈՐԻՆԻՈՑ (Ցունաստան) Զափհոնի «Էղլի» կեդրոնին մէջ, կազմակերպու– թեամբ Հայ Կապոյտ Խաչի Շրջ. վար– չութեան, Մարտ 30–ին, տեղի ունեցած է «Սիրոյ պազար»ը, ի նպաստ Երեւանի 8–րդ դիչերօթիկնոցի նպատակներուն, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Ինչ որ կար արագօրէն սպառած է, եղած են նաեւ նուիրատուութիւններ:

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

18

Կը յիշեմ այս դէպքը, բայց եւ կը չա– րունակեմ զրել: Միշտ աւելի ըսելիք ու– նիմ: Ես հնարեցի ածականները, ես յա– ղթեցայ դոնել չզործածուած արտայայ– տութիւնները, ձեւերը, բայց միշտ աւելին կ'ուզէի լսածս քիչ էր, պէտք էր աւելի՛ն, ա՛լ աւելին:

Ամէնէն վերջը ես զրեցի ամենապարզը, ամենալաւը.

«Ի՛մ Աբա, դուն այս բոլորը դիտես արդէն»...

Հեռուէն լսուեցաւ Թմբուկին ձայնը: Լուսաբացը մօտ էր: Շուտով Թմբկահար– ները պիտի գային մեր փողոցը, մեր տան առջեւը. լաւ կ'ըլլար՝ լոյսը մա– րէի:

Մութին մէջ հանուեցայ ու մտայ ան– կողին, սիրտս բաւական թեթեւցած: Նամակը առաւօտն իսկ պիտի զրկէի...

Նամակը պիտի զրկէի... Բայց ո՞ւր... Չէ՞ որ իր տեղը չէր յայտնած. չէ՞ որ կ'ուզէր որ կովկաս երթայի. չէ՞ որ պի– տի տեղափոխուէր հեռո՛ւ, անյայտ տեղ մը...

Ուրեմն, այլեւս ոչ մէկ բառ, ոչ մէկ ճիչ չպիտի հասնէր ինձմէ անոր: Ոչ մէկ բառ, ոչի՛նչ ոչի՛նչ...

Թմբուկի ձայնը արդէն մեր փողոցն էր, ահա մեր տան առջեւ: Վայրենի, ուժգին Թմբկահարութիւն մը: Կարծես իմ հարցումիս էր որ պատասխան կու տային անոնք, որ խլեցին ինձմէ իմ սի– րելիս.

– Պո՛մ, պո՛մ, պո՛մ...

«Ա՛լ միայն այս ձայնը, միայն այս վայրենի ձայնը քեզ պատասխան»:

Ախ, եթէ կարենայի՛ լալ... կարենայի՛ լալ...

19

Օգոստոսի ամենատաք օրերէն մէկը, տղաս եւ ես ժամանակէն առաջ գացինք մեր սովորական տեղը: Վոսփոր շատ ժլատութեամբ իր զով քամիներէն կը ղրկէր դէպի մեր կողմը, բայց եւ այն– պէս շատ աւելի հաճելի էր չնչել քան տունը:

Տղաս չուքին՝ կը քնանար, իսկ ես ձե– ռագործիս վրայ ծռած՝ եռանդով կ'աշ– խատէի:

Հիմա միայն սկզբնատառեր չէի ասեղ– նագործեր, այլ ամբողջ անուններ: Պէտք էր այնքան նուրբ կարելի, որ ստորագը– րութեան մը տպաւորութիւնը թողէր դործուածքը: Այդ բարակ կտորին վրայ յաջողցնելը ամբողջ արուեստ մըն էր:

Ժանեքպանուհին շատ աւելի գործ կու տար քան ինչ որ կրնայի ընել: Ան ա– մէն անգամ ինծի կը հարցնէր թէ՝ ծա– նօթներուս մէջ ուրիշ կիներ չկա՞յի՞ն, որ իրեն համար աշխատիլ ուզէին նոյն պայ– մաններով:

Ես կնոջ բարի սրտին կը վերագրէի այսպէս առատ գործ տալը եւ տեսակ մը երախտագիտութեամբ կը նայէի իրեն, առանց անդրադառնալու, որ դիչեր ցորեկ աշխատանքիս փոխարէն միայն մեր հա– մեստ ուտելիքի դրամը կը վաստկէի, ա– ռանց որեւէ այլ գնումի:

Անուան մը վերջին տառը աւարտելու վրայ էի, պէտք էր չատ նուրբ եւ ա– սիճանաբար բարակցնել: Կ'աշխատէի՝ դրեթէ չունչս բռնած: Այնպէս որ, դո– հունակութեան հառաչ մը արձակեցի վերջին ասեղին հետ միասին: Ցանկարծ ղղացի, որ մէկը նստաւ քովս:

Թրքուհի մըն էր:

Սիրարփի՞ն էր արդեօք: Դէմքը քո– ղարկուած էր: Աչքերէն պիտի կրնայի ճանչնալ: Բայց թրքուհին իմ կողմս չէր ալ նայեր: Ան իր ձեռքին խոշոր ծրարը դեպինը դրաւ, հառաչեց ու պրպտնէն ծխախոտի տուփը հանելով՝ սկսաւ գլա– նիկ մը փաթթել: Ցետոյ վառեց եւ սկսաւ ծխելով դէպի Վոսփոր նայիլ ճիշդ Թըր– քուհիներու ձեւով:

«Իսկական Թրքուհի մը ըլլալու է», – ըսի ես ինծի եւ ա՛լ չզրաղեցայ իրմով:

– Վաղը ժամը 4–ին Միս Ռիչարտսընի տունը, չչնջաց Թրքուհին, առանց իմ կողմս դառնալու:

Սիրարփին էր թերեւս, բայց վատահ չըլլալուս՝ չպատասխանեցի: Վերջապէս, ան գուշակելով կասկածս, դէպի ինծի դարձաւ եւ արագ մը նայեցաւ ինծի ու կրկին երեսը անդին դարձուց: Սիրարփին էր: Տեսայ իր սիրուն, իր խոհեմ աչքե– րը:

– Շատ լա՛ւ, վաղը 4–ին, – պատաս– խանեցի ես ալ կխաչան:

Սիրարփին ա՛լ չխօսեցաւ, չարունա– կեց ծխել ու չուրջը դիտել: Երբ կը պատ– րաստուէի իրեն ըսել, թէ Արայէն նա– մակ ստացայ, հայերէն նամակ, ան պե– տինը դրած խոշոր ծրարը վերցուց, հա– ռաչեց, ոտքաց ու հեռացաւ թեթեւ մը կաղալով:

Տուն վերադարձայ յուզուած: Քիչ մը վշտացած էի Սիրարփիին, իր խօսքերուն ժլատութեան համար: Ինչո՞ւ պիտի եր– թայի Միս Ռիչարտսընին: Ի՞նչ էր պա– տահած:

Չա՛ր, չա՛ր Սիրարփի, կը մտածէի, չթողուց որ դոնէ Արայի մասին խօսէի, հարցնէի թէ՝ ինծի բախտակից կիներն ալ ստացե՞ր էին այդ տեսակ նամակ– ներ: Չա՛ր, չա՛ր...

«Չէ՛, ե՛ս եմ երես առածը: Սիրարփին չէր կրնար երկար խօսիլ՝ իմ հետա– քրքրութիւնս յագեցնելու համար: Կըր– նային կասկածիլ, կրնային հետեւիլ ի– րեն, իմանալ իր եւ ուրիշներուն տեղը: Չէ՞ որ հետապնդումներուն նպատակը այդ էր միայն: Միշտ կը մոռնամ պայ– մանները, միշտ ինծի համար բացառու– թիւն սպասող մէկը մնացի. մարդ ըլլա– լիք չունիմ», կը յանդիմանէի ինք– զինքս...

*
**

Միս Հելէն Ռիչարտսընի մասին շատ լսած էի թէ՛ Արայէն եւ թէ՛ իր ընկեր– ներէն: Բոլորն ալ մեծ դուրդուրանքով կը խօսէին իր մասին:

Միս Հելէն իբր բժշկուհի վան կը ղրկուի իր ազգակից երկու հիւանդապա– հուհիներուն հետ, հոն փոքրիկ հիւանդ– անոց մը կազմակերպելու համար: Տե– ղացի օրիորդներէ հիւանդապահուհիներ պատրաստելէ վերջ՝ ան հիւանդանոցը պիտի յանձնէր դինքը փոխարինելու հա– մար ղրկուած բժիշկին ու պիտի վերա– դառնար իր երկիրը:

Երիտասարդ օրիորդը, մեծ, բայց նոր երկրի մը զաւակը, այնքան կը հաւնի Վանը եւ իր շրջակաները, ուր հին վան– քերը, եկեղեցիները, աւերակ բերդերն ու պալատները ամէն քայլափոխին հեռա– ւոր անցեալը կը վերակենդանացնէին իր առջեւ, որ ան կը խնդրէ դինքը ղրկող ընկերակցութենէն տարի մը եւս երկարա– ձգել իր պայմանագրութիւնը:

(Շար. 72)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
ՑԻՇԱՏԱԿ ԸՆԹՐԵԱՑ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՑԻՍՈՒԻՍ ԿՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 8–ին։
Կարգ Ապաշխարողաց եւ ընթրեաց։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՀԻՐԱՑՐ Ե. ՎԻՐ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Ողջոյնի ժամը 16–ին։
Խաչվերում ժամը 19·30–ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
ՑԻՇԱՏԱԿ ՉԱՐՉԱՐԱՆԱՑ,
ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԱՂՄԱՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՑԻՍՈՒԻՍ ԿՐԻՍՏՈՍԻ
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ՋԱՏԿԻ
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 16–ին։
Ճրագալոյցի կամ Խմման պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ԿՀՆՑ. ԳԼՂՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ողջոյնի ժամը 16·30–ին։
Խաչվերում ժամը 20–ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 18–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ընթրեաց ժամը 10–ին, Ողջոյնի ժամը 16–ին, Խաչվերում ժամը 20–ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամերգութիւն եւ Թաղման Թափօր ժամը 17·30–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյց, Խմման պատարագ ժամը 16–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ողջոյնի ժամը 16–ին, Խաչվերում ժամը 19–ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թաղման Թափօր ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ընթերցուածք ժամը 16–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Սկիզբը ժամերգութեան ժամը 9·30–ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին, Ողջոյնի ժամը 17–ին, Խաչվերում ժամը 19·30–ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Երեկոյեան ժամերգութիւն, Թաղման Թափօր ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 16·30, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէյնի կայանի Ճուլիս ամառան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին։

Դիմել՝ Մաոի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ժամերգութիւն ժամը 9–ին, Ընթրեաց պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Ողջոյնի ժամը 16–ին, կարգ Զարչարանաց ժամը 19·30–ին։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին, Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ԱՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԻԼԻԱ - Մարի Պէրպէրեան 50 Եւրօ արկածէ մը իր ապաքինման առթիւ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱՌԹՈՒՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 17
Ժամը 18–ին Ողջոյնի արարողութիւն, ապա՝ Համապատարագ, ժամը 21–ին Խաչվերման պիհեր (կ'երկարի մինչեւ կէս գիշեր)։

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամը 18–ին Երեկոյեան ժամերգութիւն Թաղման Քրխտոսի։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ժամը 17–ին Մարգարէական Ընթերցումներ։ Ժամը 18–ին Ճրագալոյցի պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
Հ. ԳՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԼԼԷԿԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

Mercredi 16 Avril à 20 heures
GERARD CHALIAND
présente et dédicace
son dernier ouvrage
«Mémoire de ma mémoire»
(Editions Julliard)
Gérard Chaliand parlera aussi de la situation internationale actuelle.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ HAMASKAÏNE ՓԱՐԻԶ

ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Կիրակի Ապրիլ 20, ժամը 13–էն սկսեալ։ –

Restaurant "Les Diamantaires"
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Հաճելի մթնոլորտ, նուագախումբ, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37 06 08 13 38 00
Թիւերուն։

COMMÉMORATION DU 88ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN

PARIS

MERCREDI 23 AVRIL

A partir de 18h30 jusqu'à minuit Veillée Commémorative organisée par les Associations Arméniennes de Jeunesse, Place Saint-Germain-des-Près, Paris 6e. — Animations, stand, panneaux d'information, écran géant,...

JEUDI 24 AVRIL

— 11h30 : Inauguration de la statue du R.P. Komitas, dédiée aux 1 500 000 Arméniens victimes du génocide arménien de 1915, aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France. — Place du Canada, Paris 8e. Allocutions de : Bertrand Delanoë, Maire de Paris, Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France, Ara Krikorian, Président du Conseil de Coordinaton des Organisations Arméniennes de France.
— 15h : Messe de Requiem, Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.
— 18h15 : Ravivage de la Flamme, Arc de Triomphe, Paris 8e.
— 19h : Rassemblement autour de la statue du R.P. Komitas, Place du Canada, Paris 8e. Interventions de : Gérard Chaliand, Ecrivain et spécialiste des Conflits, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, Alain Finkielkraut, Philosophe.
— 20h : Départ vers l'Ambassade de Turquie, avenue Lamballe, Paris 16e.

LYON

JEUDI 24 AVRIL

— 14h : Office de Requiem, Eglise Arménienne Saint-Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3e.
— 15h30: Grand débat public à la Bourse du Travail, Place Guichard, Lyon 3e. «La Turquie dans l'Europe ? Nouvelles donnes géopolitiques du Moyen-Orient et du Caucase». Il réunira les spécialistes géopolitiques du moment: Gérard Chaliand, Stratège en relations internationales, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, ainsi que des responsables politiques nationaux s'étant exprimé sur la question.
— 17h30 : Défilé jusqu'à la Place Bellecour
— 18h30 : Allocutions et Dépôt de gerbes en hommage aux victimes du Génocide des Arméniens.

MARSEILLE

CONSEIL REPRESENTATIF DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE MARSEILLE ET SA REGION

— Association ARAM : Exposition photographies : «Témoins de Génocides Impunis», du 22 au 26 Avril. Conseil Général des Bouches-du-Rhône. Inauguration mardi 22 avril à 18h30.
— F.R.A. Nor Seround: Veillée «concert pour la mémoire», Palais de Justice, suivie d'une marche aux flambeaux vers Notre Dame-de-la-Garde Mercredi 23 Avril à 20h30.
— La Mairie des 11ème et 12ème et le C.R.A.A.M. : Messe à 9h30, Eglise de Beaumont. Marche vers la Stèle, avenue du 24 Avril 1915, dépôt de gerbes, lâcher de 1.500 ballons, Jeudi 24 Avril.
— Le Centre de Transfusion Sanguine et la F.R.A. Dashnaktsoutioun appellent la population au don du sang. La collecte aura lieu avenue du 24 Avril 1915 Génocide Arménien, Jeudi 24 Avril toute la journée.
— C.R.A.A.M. : Salle de Beaumont, 8, impasse des Monts, Marseille 12e. «Candidature de la Turquie et actualité du Génocide». Rencontre publique animée par : Harout Mardirossian, Président du Comité de Défense de la Cause Arménienne, Maître Catherine Ohanessian, Avocate au Barreau de Marseille; Vendredi 25 Avril à 20h30.

NICE

— 9h30 : Rassemblement sur la Promenade des Anglais (face à l'hôtel Méridien). Marche du souvenir jusqu'au Monument aux Morts.
— 10h45 : Dépôt de gerbes à la mémoire des victimes du Génocide Arménien de 1915, et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945.
—11h30 : Requiem en l'église arménienne Sainte-Marie de Nice, 281, boulevard de la Madeleine.

CANNES

— 15h30 : Rassmblement — Dépôt de gerbes au Square de Verdun, jardin du Port Canto (sur la Croisette).

DRAGUIGNAN

— 17h30 : Commémoration du Génocide Arménien de 1915 à la Stèle.

Les cérémonies religieuses seront officiées par Mge Narek Chakarian.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 16
MERCREDI
16 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·668

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·668

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՅՍ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ՎԵՐՋԱՅԱ՞Ի

ԱՐԴԷՆ ՅԱՋՈՐԴԸ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Կը թուի որ Ուաշինկթընի բազէները ոչ թէ պատերազմի մը, այլ՝ պատերազմներու չարքի մը մտադիր են ձեռնարկելու, քանի մէկը հազիւ աւարտած, արդէն իսկ կը պատրաստուին յաջորդին: Այդ յաջորդն ալ Սուրիան է: Փարիզեան կարծ մը օրաթերթերու հսկայ խորագիրները, Ապրիլ 15–ին, յատկանշական եւ մտահոգիչ էին: «Ֆիկարօ» խորագրած էր՝ «Եւ իրաքէն ետք, Սուրիա՞», իսկ «Լիպերասիոն» կը խորագրէր՝ «Սպառնալիքներ Դամասկոսի վրայ»: Այս առընչութեամբ, ժամէ ժամ ամերիկացի պատասխանատուներու յայտարարութիւնները աւելի լեցուակի դարձան: Սուրիա կ'ամբաստանուի ոչ միայն անոր համար որ ապաստան տուած կ'ըլլայ Սատամ Հիւսէյնի խմբակին, այլեւ կը խօսուի զանգուածային ընաջնջման զէնքերու եւ քիմիական զէնքերու մասին, ինչ որ Դամասկոս կը հերքէ: Ուաշինկթընի ամբաստանութիւններու ցանկը բաւական երկար է, անոնք պատրաստուած են ոչ միայն ամերիկեան, այլեւ բրիտանական եւ իսրայէլեան կառավարութիւններու կողմէ: Ինչ մեղքեր գործած է Սուրիա.–

– Համաւորներ ղրկած է Իրաք կռուելու համար համախմբման ուժերուն դէմ:

– Կոչ ըրած է անձնասպանական ոճրափորձերու այդ ուժերուն դէմ:

– Գիշերային տեսութեան ակնոցներ ղրկած է Իրաք:

– Ապաստան տուած է Պաղտատի պատասխանատուներուն:

– Իր հողին վրայ ամբարած է Իրաքցիներու ապօրինի գինամթերքը, ինչ որ, ցայսօր համախմբման (իմա՝ անգլեւամերիկեան) ուժերը չեն կրցած գտնել իրաք:

– Ապաստան տուած է իրաքցի դիտանաններու, որոնք պատրաստած են Սատամի զանգուածային ընաջնջման զէնքերու ծրագիրը եւ որոնք կրնան օժանդակել նմանօրինակ ծրագիրներու Սուրիոյ մէջ: Դեռ կան հին ամբաստանութիւններու կրկնութիւնը, ինչպէս կենսաբանական եւ քիմիական զէնքերու պարպայումը, Համասի եւ Իսլամական Ճիհատի տուած զօրակցութիւնը նաեւ Լիբանանեան Հէզպոլլային:

Պուշէն ետք (Ապրիլ 13–ին) Ռըմսֆելտ Ապրիլ 14ին կրկնեց սպառնալիքը, ըսելով թէ· – «Տեսանք Սուրիոյ մէջ քիմիական զէնքերու փորձեր վերջին 12 – 15 ամիսներու երկայնքին»: Ուրեմն «դործակցութեան» պահանջ կայ Պաշար ալ – Ասատի կողմէ: Արտաքին նախարարն ալ կրկնած է որ եթէ իրաքցի ղեկավարներ Դամասկոս երթան, կ'ակնկալէ սուրիական իշխանութիւններէն որ ամէն ինչ ընեն ապաստան չտալու համար: Թ. Պլէր մտահոգ է եւ յայտարարած է որ ալ – Ասատ ապահովութիւն տուած է իրեն հեռաձայնով որ կը մերժէ Իրաքէն եկող օրիէնթ անձի մուտքը: Բայց եւ այնպէս, Սպիտակ Տան բանբերին համար՝ «Սուրիա ահաբեկչական» եւ «լակոտ (վուայու)» պետութիւն մըն է: Իսրայէլի Արտաքին նախարարն ալ՝ Սիլվան Շալոմ, Անգարայէն անցնելով, յայտարարած է որ Սուրիա կը չարունակէ քաջալերել ահաբեկչական չարժումները, աւելցնելով.– «Բան մըն է որ պէտք է դադրի»: Սուրիոյ Արտաքին նախարարը՝ Պուսայնա Շաապան բոլորովին անհիմն որակած է այս բոլոր ամբաստանութիւնները եւ Պի–Պի _ Սի–ին տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին ըսած է թէ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարը «գիտէ որ չըլլանին մէջ, միակ երկիրը որ կենսաբանական, քիմիական եւ հիւլէական զէնքեր ունի, Իսրայէլն է»: Ինչ որ յատակ է, այն է որ Պաղտատի տուած «դասէն» ետք, Դամասկոս առիթ մըն է Ուաշինկթընի համար Մերձաւոր _ Արեւելքը կաղապարելու ըստ ԱՄՆ–ու եւ Իսրայէլի չահերուն:

***

ՈՒ՞Վ Է ԱՀՄԵՏ ՇԱԼԱՊԻ ԻՐԱՔԵԱՆ Ա.ԶԳ· ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Շալապի զօրակցութիւնը կը վայելէ ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան եւ ամերիկեան կառավարութեան «նոր պահպանողականներուն», բայց, Ուաշինկթընի մէջ միաճայնութիւն չկայ իրեն հանդէպ: Գլխաւոր դէմքը կը նկատուի իրաքեան ընդդիմութեան եւ ոմանք զինքը կը տեսնեն որպէս փոխանցման չըլանի վարչապետ: «Նիւ – Եորք Թայմզ» սակայն, զինք կը նկատէ «փառամոլ, անկայունացնող եւ մեծամիտ»: Ունի նաեւ դատական եւ դրամական բաւական ծանր անցեալ մը:

Ծնած է Պաղտատ 1944–ին, վկայուած է Մասաչուսեցի Թեքնոլոժիի Հիմնարկէն եւ Պոսթընի համալսարանէն: Որպէս դասախօս մաթեմաթիքի, դասաւանդած է Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանը նախքան Ամման անցնիլը: Հոն է որ կը հիմնէ փեթրա Պանքը, որ չուտով Յորդանանի երրորդ հաստատութիւնը կը դառնայ: 1989–ին, դրամատունը կը սնանկանայ, երեք տարի յետոյ, Շալապի կը դատուի ի բացակայութեան եւ 22 տարուան բանտարկութեան կը դատապարտուի, խարդախութեան եւ իւրացման համար: Ինք կը պնդէ որ այդ դատապարտումը արդիւնք է Ս. Հիւսէյնի ճնշումներուն Յորդանանի վրայ:

Լոնտոն ապաստանած, կը հիմնէ Իրաքեան Ազգային Խորհուրդը, կը սկսի մեծ արշաւ մը տանիլ Ամերիկեան Գոնգրէսի անդամներուն մօտ: ՍԻԱ–ն կը ֆինանաւորէ, կը տառնայ 4,3 միլիոն տոլար: 2001–ին, ամերիկեան ապատարկութիւնները կը հետաքրքրուին այդ դրամին դործածութեամբ եւ Արտաքին նախարարութիւնը կը հաստատէ որ, առնուազն 114 հազար տոլար իւրացուած են: Ուրիշ պատմութիւն մըն ալ ծագած է Զուիցերիա:

Շալապի խնդրոյ առարկայ եղած է Սոքոֆիի անանկութեան մէջ, դրամական հաստատութիւն մը իր ընտանիքին հակակշռին տակ: «Լը Թան» օրաթերթը կը պնդէ որ, ընկերութիւնը կապուած փեթրա Պանքին 140 միլիոն զուիցերական ֆրանքի բաց մը ձգած է: Հոս ալ, Շալապի ընտանիքը «իրաքեան դաղտնի սպասարկութեան մէկ դործողութիւնը» կ'ոչնչեկոչէ:

Ներկայիս Նասիրիյա է եւ «Մոնիտ»ի Թեհրանի թղթակիցը հեռաձայնային հարցազրոյց մը ունեցած է իրեն հետ: Կ'ըսէ թէ քաղաքական որեւէ դեր խաղալու միտք չունի: Կ'ուզէ որ Իրաք ժողովրդավար կառավարութիւն մը ունենայ, զոր Իրաքցիք իրենք ընտրեն: Դժգոհ է որ միջազդային հաւաքականութիւնը Ս· Հիւսէյնի դէմ պատերազմին զօրավիդ չեղաւ: Ֆրանսա եւ Գերմանիա տէ ֆաքթօ նեցուկ եղած են Ս· Հիւսէյնի եւ իր վարչակարդին եւ ուրեմն, բարոյական զեռնի վրայ Իրաքցիներու համակրանքը չեն վայելեր: Իրեն համար «Ամերիկացիներն են, որոնք մեծ քայքայեամբ մեծ զոհողութիւններ բրած են եւ երախտապարտ ենք իրենց»: Ամերիկացիք պէտք է երկու տարի մնան Իրաք, ոչ թէ կառավարելու համար, Իրաքցիները կ'ուզեն իրենք զիրենք կառավարել: Չի խորհիր որ ՄԱԿ–ը կրնայ կեդրոնական դեր մը խաղալ Իրաք: Ան ալ տէ ֆաքթօ Ս· Հիւսէյնի զինակիցը դարձեր է: Իրաք ՄԱԿ–ի քաղաքական ամէնէն մեծ փորձառութիւնն էր եւ ձախողեցաւ: Օրինակ, պէտք է ատ հոք դատարան մը ստեղծէր:

***

Գահիրէի մէջ, Յորդանանի թագաւորը եւ նախագահ Մուպարաք խորհրդակցած են Իրաքի չուրջ եւ կոչ ըրած որ օտար զօրքերը քաշուին եւ Իրաքեան ներկայացուցչական կառավարութիւն մը կազմուի:

***

Անգլեւամերիկեան ուժերը կը չանան կարգն ու կանոնը վերահաստատել Պաղտատ, Պասրա, Մուսուլ, Քէրքիւք: Պասրայի մէջ չիները պատակուած են:

***

Ֆրանսական ապրանքներու պոյքոթը ծաւալ կ'առնէ եւ առաջին աթիւ կը տուժեն, ինչպէս միշտ, փոքր ընկերութիւնները, գլխաւորաբար դինիի եւ ուտեստեղէնի ճիւղին մէջ: Կարգ մը լիւքս ճաշարաններ դիմումներ ստացած են հաւատարիմ յաճախորդներէ· _ «Կու գանք նորէն, բայց, յաջորդ անդամ, Ֆրանսական ոչ պանիր, ոչ դինի կ'ուզենք եւ վերջին պայման, չենք ուզեր որ Ֆրանսացի մը ծառայէ»: Ըստ երեւոյթին ծիծաղելին սահման չունի:

***

ՕՓԷՓԸ (քարիւղ արտադրող երկիրներու կազմակերպութիւն) վախն ունի որ քարիւղի դիները անկում կ'արձանագրեն: Հարցազրոյցի մը ընթացքին զոր նախադահը՝ քաթարցի Ատիյլլահ Պէն Համէտ Ալ Աթիյա տուած է Ֆիկարոյի անտեսական յաւելուածին, ան կ'ըսէ թէ իր հանդամանքով միշտ պիտի հակէ որ չուկան կայուն մնայ, որովհետեւ նեղակաս դերարտադրութիւն կայ: Կը չեչտէ որ կազմակերպութիւնը միջազդային բնոյթ ունի եւ քաղաքական չէ եւ Իրաք պէտք է անդամ մնայ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

»ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 14 / 15)

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Ապրիլ 10–ին աւարտած է երեսփոխանական ընտրութեան թեկնածու ներկայանալու համար անհրաժեշտ պաշտօնաթերթիկները ներկայացնելու պայմանաժամը: 23 կուսակցութիւն ու ազիւնք պահանջուած թիւով (նուազագոյն 30 հազար) ստորագրութիւն ներկայացուցած են: Առաւելագոյն թիւը հաւաքած են Հանրապետական կուսակցութիւնը, ՀՅԴ–ն, Օրինաց երկիրը եւ Արդարութիւն դաչինքը: Կեդրոնական ընտրական յանձնաժողովը վիճակով ընտրուած երկու առ հարիւր ստորագրութիւններու վաւերականութիւնը քննելէ ետք, վերջնական արձանագրութիւնը պէտք է կատարէ: Ապրիլ 15–ին սկսած է կուսակցութիւններու եւ դաչինքներու ընտրացուցակներուն եւ մեծամասնութեան կարգով առաջադրուած թեկնածուներուն արձանագրութիւնը որ կը տեւէ մինչեւ Ապրիլ 30:

***

ՋԱԽԱԽՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ապրիլ 10–ին Ախալքալաքի մէջ չրջանի հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները հանդիպում մը ունեցած են ՄԱԿ–ի Վրաստանի լրատուութեան պատասխանատու Մ. Կոմախիայի հետ: Զրոյցին նիւթ եղած են Ջաւախքի մէջ մարդկային իրաւունքներու եւ յատկապէս հայ բնակչութեան իրաւունքներու ոտնահարման թարմաթիւ փաստերը: Կոմախիա խոստացած է արծարծուած խնդիրները ներկայացնել Թիֆլիսի պետական եւ ոչ պետական բարձրագոյն ատեաններուն:

ԹԷՆԻՍ

ՆԱԼՊԱՆԴԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՄԱՏՆԷ ՓՐԱՆՍԱՑԻՆ

Մոնթէ–Գարլոյի մրցաշարքին առաջին օրը (Ապրիլ 14) կասքէ որ, ինչպէս կը պրէ «Փիկարօ» «Փրանսայի յոյսն էր» պարտուեցաւ Դաւիթ Նալպանտեանէն: Այս վերջինը 6–4, 6–0 յաղթեց դիւրութեամբ: Ըստ կասքէի, յուզում եւ ջլայնութիւն պատճառ եղած են իր պարտութեան, ինք որ աշխարհի կրտսեր ախոյեան է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՑիի Հիւմըն Ռայց Ուաչի մէկ տեղեկագրին համաձայն Չէչէնիոյ կացութիւնը չի բարելաւուիր եւ տեղեկագրին մէջ տրուած լուրերը հակառակը կը վաստեն: Ըստ կատարուած քննութեան, ռուսական զօրքերը «26 հոդի անհետացուցած են» Դեկտեմբերի վերջաւորութենէն Փետրուարի վերջ, ինչ որ ամէնէն մեծ համեմատութիւնն է որու հասած են: Նոյն տեղեկագրին համաձայն 2002 Յունուար 1–էն Դեկտեմբեր 31, 1132 քաղաքացիներ սպանուած են, 49 հատրակաց վոսեր յայտնաբերուած են եւայլն, եւայլն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

Ջեռնարկները ,որոնք գրականութիւնը կը տեղափոխեն բանաւորի, թերանացիի ոլորտ, գրողը կը ստիպեն վերածուելու քեմատաց հռետորի կամ վիճողի մը, միշտ ալ առիթ կու տան զանոնք ընկալելու որոշ վերապահութեամբ մը: Ասիկա այսպէս է առնուազն հայկական իրականութեան մէջ, ուր սահմաններու չփոթ մը գոյութիւն ունի եւ ուր մարդիկ, մանաւանդ «գրող»ները, քեմ կը փնտռեն արտայայտուելու ու երբեմն ալ չըսուած ու չըսուելիք բաներ լսելու նպատակով: Որքան որ տարօրինակ թուի, նման պահերու կը փորձուիմ հաւատք ընծայելու ժագ Տէրիտային, թէ գրաւորն է գերադասելի բանաւորէն:

Մարտ 27 – 29–ին, Հայաստանի Գրողներու Միութեան (ՀԳՄ) վարչութեան հրաւէրով, Հայաստանի երիտասարդ գրողները հաւաքուած էին Գրողներու Միութեան Ծաղկաձորի ստեղծագործական տան մէջ՝ քննելու իրենց ստեղծագործութիւնները, պարզելու իրենց ունեցած պատկերացումները գրականութեան վերաբերեալ ու, ինչու չէ, լսելու նաեւ երէց սերունդէն գրողներու կարծիքները, դիտողութիւնները ու գնահատանքը իրենց երկերու եւ ընդհանրապէս գրականութեան մասին: Ողջունելի նախաձեռնութիւն մըն է նման հաւաքի մը կազմակերպումը, նկատի առնելով, որ վերջին 15 տարիներուն նման բան մը չէր եղած: Հրաւիրուած էին վերջին տարիներուն Գրողներու Միութեան «Մուտք» մատենաշարի ընձեռած հնարաւորութիւններով գրքի մը տէր դարձած, ինչպէս նաեւ Հայաստանի գրական մամուլին մէջ իրենց երկերով հանդէս եկած երիտասարդները. արձակագիրներ՝ Գոհար Նիկողոսեան, Սմբինէ Աբրահամեան, Մարիամ Ասլիեան, Միքայէլ Ալաճեանց, Աբէլ Միքայէլեան, Արփի Ոսկանեան, Ծովհաննէս Թէքգէօզեան, Սիրանոյշ Գալըստեան, բանաստեղծներ՝ Ծուխիկ Արա, Գէորգ Թումանեան, Վաչագան Պապոյեան, Նարինէ Աւետեան, Արփինէ Սամուէլեան, Նուշիկ Միքայէլեան, Գայեանէ Պապայեան, Տաթեւ Սողոմոնեան, Ալիսա Պաղտասարեան, Վահագն Զաքալեան, Շողիկ Սիրունեան, Ռուտիկ Գէորգեան, Հերմինէ Նաւասարդեան, թատերագիր՝ Աստղիկ Սիմոնեան, հրապարակագիր՝ Գէորգ Կարախանեան, գրականագէտներ՝ Քրիստինէ Ծովհաննէսեան, Հրաչեայ Սարիբէկեան, Սեւան Տէյիրմէնճեան եւ այլն, 18–էն մինչեւ 35 տարեկան: Խորհրդակցութիւնը, ինչպէս նաեւ արձակի ու բանաստեղծութեան աշխատախումբերը, ղեկավարեցին արձակագիրներ՝ Նորայր Ադալեան, «Գարուն» ամսագրի գլխաւոր խմբագիր Վարուժան Ալվազեան, ՀԳՄ քարտուղար՝ Դաւիթ Մուրատեան, բանաստեղծներ՝ Ծովհաննէս Գրիգորեան, ՀԳՄ քարտուղար՝ Ծովինէ Հովէեան, Հրաչեայ Սարուխան, Եղուարդ Միլիտոնեան եւ գրականագէտ Լիլիթ Արզումանեան:

Մարտ 27–ին, երբ իրիկունը հասանք Ծաղկաձոր, ընթրիքի սեղանին չուրջ, առիթ ունեցայ գրուցելու բանաստեղծ Ծովհաննէս Գրիգորեանի հետ: Զանազան նիւթերու չարքին, եկանք ու կանգ առինք երկրի այժմեան ապատ պայմաններուն մէջ ստեղծուած գրականութեան ապագայի հարցերուն՝ ընդգծելով զայն հարստացնելու տեղղուածքով արեւմտահայ ու սփիւռքահայ գրական աւանդութեան վերապահուած դերակատարութիւնը: Նման պատեհաստում մը առակ է նոր հորիզոններ բանալու արեւելահայ գրականութեան առջեւ, «ազատագրելու» կամ, ինչպէս պիտի ըսէին Արեւելահայերը, չրջանառութեան մէջ դնելու Սփիւռքի մէջ մոռացութեան մատնուած, չհակցուած, բարդ ընկալելի դէմքերը: Իսկոյն հակցուեցաւ խօսքին խորքը ու ահա Ծովհաննէս Գրիգորեանի հաստատումով. «Կոստան Զարեան ու Ցակոր Օշական ովկէանոսային ճաւեր են, իսկ մեր հասարակութեան ընկալումի սահմանները նման է գետի հունին: Ծիծաղելի պիտի ըլլար ճաւերը փոխբացնել՝ զանոնք տեղաւորելու համար գետի մէջ, այլ պէտք է ընդարձակել գետի հունը, մեծցնել զայն՝ կարենալ ընդունելու համար այդ հսկայ նաւերը»: Այս նախադասութիւնը նախընտրելի է այլեւս Ծառուկեանին Զարեանի ու Օշականի հաստչէին ըրած յայտնի հաստատումէն: Կը մտածեմ՝ լաւ սկիզբն մըն է, գոնէ երիտասարդներու մասնակցութեամբ, երիտասարդներու համար եղած խորհրդակցութիւն մը պիտի չնմանի համայնավարական կուսակցութեան համագումարները յիշեցնող նիստերուն: Բայց դեռ վաղ էր ոգեւորութեան համար...

Ընթրիքէն վերջ կայացաւ կազմակերպչական քննարկով առաջին նիստը, որու ընթացքին մասնակիցները նախ մէկ առ մէկ ծանօթացուցին իրենց անձերը: Ասոնք առին երէցները, որոնք ողջունեցին նման հանդիպում մը, վերյիշեցին իրենց երիտասարդական տարիները, խրախուսական խօսքեր ըսին, իսկ Ծովհաննէս Գրիգորեան անգամ մը եւս առիթ տուաւ մտածելու իր մէկ արտայայտութեան չուրջ. «Եթէ աշխարհի ամենամեծ գրողն իսկ ըլլամ, երբ բովս չտեսնեմ ձեզ՝ ոչինչ եմ»: Թէ ինչ տպաւորութիւն թողուց այս առաջին ժողովը՝ պիտի փորձեմ բանալ յաջորդ առտու, Մարտ 28–ին, արձակագիր Սմբինէ Աբրահամեանի հետ ունեցած զրոյցով: Պաշտօնական բացումը տակաւին կատարուած չէ եւ սուրճի գաւաթի մը չուրջ նստած կը խորհրդակցինք:

Սմբինէ Աբրահամեան հէքեաթագիր է, հեղինակը՝ «Անկիմիւրի քնակիչները» հէքեաթ – վէպին, որմէ մաս մը հրատարակուեցաւ անցեալ տարի, ՀԳՄ–ի «Մուտք» մատենաշարէն: Շրջան մը «Պրոմէթեւս» կայանէն հէքեաթներ կը պատմէր մանուկներուն համար, մասնակցած է միջզգային քանի մը աշխատաժողովներու: Նկարիչ է նաեւ եւ դերասան:

Կը փորձենք սահմանել «երիտասարդ» բառի ընկալումը արուեստի ու յատկապէս գրականութեան բնագաւառին մէջ: Նոյնիսկ՝ կարելի՞ է նման եզր մը գործածել: Հաշուի առնելով, որ նախ եւ առաջ տպաղնդն ու աշխարհահայեացքը կրնան բնորոշիչ դերակատարում մը ունենալ արուեստի ու գրականութեան կալուածէն ներս՝ մեզի համար դիւրին չէր հասկըցնալ եզրի մը վերածուելու վտանգ ունեցող «երիտասարդ գրող» արտայայտութիւնը, որ անընդհատ հոլովուեցաւ Ծաղկաձորի մէջ՝ մեծահասակներու կողմէ: «Դուք երիտասարդ գրողներ էք, մենք՝ աւագ», «Դուք տակաւին անփորձ էք», «Ձեզի պէս չի կարելի, այդպէս կարելի է», եւ այլն: Սմբինէ արուեստագէտներու, գրողներու չափումը կը հասկընայ որպէս լծակից անհատներու փորձառութեան, անձնական ներուժի ու մտքի փոխանակութիւն: Ես աւելի հակած եմ հետեւեալ բնորոշումին՝ «գրողներ, որոնք տակաւին երիտասարդ են»: Սմբինէ չարունակելով մխաքա կ'ըսէ, թէ գրողը կոչման ընդհատակ անհատն է եւ տարիքը այս պարագային այնքան ալ էական չէ: Ես հետեւները կ'երթամ քիչ մը: Դանիէլ Վարուժան, Ցակոբ Օշական կամ միւսները քանի՞ տարեկան էին, երբ սկսան հրատարակել «Մեհեան»ը: Հազիւ 30: (Այսինքն՝ իրենք եւս պիտի հրաւիրէին երիտասարդ գրողներու այս հատիկին): Հոսկէ ալ կ'եզրակացնեմ՝ ինչո՞ւ մեր ուժերու սահմաններուն մէջ չենք կրնար կազմակերպուիլ ու կը սպասենք Գրողներու Միութեան կամ աւագ սերունդի գրողներու հրաւէրին: Պատասխան չունինք... Աւելի ճիշդ՝ մտքիս մէջ խորունկ պատասխանը այնքան ալ յստակ պատկեր մը չի պծագրեր այն գրողներու հաշուոյն, որոնք տակաւին երիտասարդ են:

Մտային նման մարզանքները կը յանգեցնեն անելի մը, որու երկու կողմերուն կանգնած են անցեալն ու ներկայի մտաւորականները, այս պարագային գրողները: Այո՛, Հայաստանի մէջ քիչ թէ շատ կան մարդիկ, որոնք կ'օգտուին օտար ու սփիւռքահայ արդի մտքի նուաճումներէն, բայց երբ խօսքը կը վերաբերի մտաւորական միջին խաւ մը ըստեղծելու փորձերուն, կացութիւնը քիչ մը կը բարդանայ: Խորհրդային դպրոցի նախկին սաները, որոնք այսօր իրենց չարքերը համալրելու փորձեր կը կատարեն, այսպէս կամ այնպէս կը բախին երիտասարդներու մտաւոր նոր հորիզոններ նուաճելու ցանկութեան: Վերջիններս կը մնան չբաւարարուած՝ առաջինները թողով դժգոհ:

Ժամն ու լրագրողները հասած են: Բացման նիստը կը սկսի ՀԳՄ նախագահ Լեւոն Անանեանի ու այլոց ողջոյնի խօսքերով: «Նոր սերնդի գրականութիւնը՝ նոր ժամանակներում» թէմայի չուրջ կը դեկուցէ գրականագէտ Լիլիթ Արզումանեան՝ եզրակացութիւններու յանգելով ու բանաձեւերը մշակելով երիտասարդ հեղինակներու առաջին դիրքերու հիմամբ: Լիլիթ Արզումանեանի համաձայն, երիտասարդ գրողներու մշակած գրականութիւնը արտացոլումն է ներկայի անլարոյ կեանքին: Ան ըսաւ, որ երիտասարդները պէտք է ազատագրուին արհեստականութենէ ու դառնան աւելի համրղիչ, քանի որ որոշ դրուագներ կեղծ հընչեղութիւն ունին: Արզումանեան չեշտեց ,որ երիտասարդ հեղինակներ «կը բախին են ընկած իրենց մարմնի ձեռը»՝ արձանագրելով, թէ անոնցմէ չատեր իրենք զիրենք համեմատութեան կ'ենթարկեն չուներուն հետ: Ան անտեղի դասեր երիտասարդ գրողներու երկերուն մէջ տեղ գտած անհեթեթ եզրայանգումներով փիլիսոփայական մտորումները՝ ըսելով, թէ նման չեզումներ «պարտադիր չէն երիտասարդ գրողների պարագային»: Գրականագէտը նկատեց նաեւ մեր ոչ հեռաւոր անցեալի, այս պարագային Աբցախի պատերազմի բացակայութիւնը: Աւելի վերջ Լիլիթ Արզումանեան հանդէս եկաւ գրական ու լեզուաբանական հակիրճ դասախօսութեամբ, մատնանշեց չարահիւսական կամ կէտադրական ինչ ինչ սխալներ, «դրագիտութեան պակաս» կոչելով այդ բոլորը: Հուսկ՝ երիտասարդ սերունդի մտածողութիւնը չի զարմացներ զիրենք, քանի որ մտածողութեան չեշտակի տեղաշարժեր կատարուած չեն անցեալի ու ներկայի սերունդներուն միջեւ (կրնայ ըլլալ, որ չի զարմացներ, բայց վստահաբար կը ջղայնացնէ: Քանի մը երիտասարդներ երկու օրերու ընթացքին անընդհատ կը վիճէին յարգելի գրականագէտին հետ, որուն համար դժուար կ'ըլլար երբեմն պահել իր պաղարիւնը...):

Մինչ գրական աւագանին կ'ողջունէր գրականագէտին դեկուցումը, հոսկէ – հոնկէ ականջիս կը հասնէին երիտասարդ բարեկամներու դժգոհութիւն արտայայտող խօսքերը, որոնք քիչ վերջ վերածուեցան հարցումներու: Պատասխանները, աւելորդ է ըսել, գոհացուցիչ չեղան:

Հայաստանի մէջ սովորական, նոյնիսկ միջակ համարուելիք դեկուցում մը, որ դոյութիւն ունեցող գրական ընթացքը քննելէ աւելի, կը ձգտէր «աւետարան կարդալ գայլի գլխին»: Փորձենք մատնանշել Լիլիթ Արզումանեանի դեկուցման մեկնակէտային սխալը, որ նախ եւ առաջ կը բխէր իր դեկոյցի հակասական բնոյթէն:

Այս խորհրդաժողովի ընթացքին թէ Լիլիթ Արզումանեան, թէ ուրիշներ բազմիցս նշեցին, որ երիտասարդ գրողները իրենց երկերուն մէջ աւելի հակում ունին քննելու անձը, անհատը՝ հասարակութեան բջիջը. անոնք գրականութիւն կը բերեն իրենց անձը: Այս հաստատումը մնաց որպէս արձանագրութիւն, չարգուեցաւ պատճառը: Տէքարթի փիլիսոփայութիւնը չէր հաւատար իր ուսումնասիրութիւններու արդիւնքով չապացուցած ոչ մէկ բանի: Այս առումով, «ճշմարտութեան» որոնումը աւանդական մտածելակերպերէն ձերբազատած, բացառապէս կը վերածուի անհատական խնդրի մը եւ գրական հին ընկալումը երբ իր «ճշմարտութիւնը» կը փորձէ ապացուցել ելլելով աւանդական կաղապարներէն՝ կը սխալի (խօսքը խորհրդային աշխարհընկալումը թօթափել փորձող Հայաստանի մասին է անշուշտ): Նոր սերունդի գրողները, ըստ Լիլիթ Արզումանեանի եւ «աւագ»ներու, կը չեշտեն անհատականութիւնն ու բացառիկութիւնը: Այս մէկը՝ լա՛ւ: Բայց Արզումանեանի դեկուցումը ժամանակավրէպ աւանդութիւն մը մատնանչելով, կը փորձէր նորերու երկերը պատչաճեցնել նոյն ատ. «աւանդութեան» օրէնքներուն: Ձիը դը պիտի ըլլար հակառակը. նոր ժամանակներու մէջ ստեղծուած «եզակի» երկերու քննութեան արդիւնքին գալ հասնիլ երիտասարդ գրողներու գրականութիւնը բանաձեւող ընդհանուր դրոյթի մը: Բարեբախտաբար Հայաստանի մէջ կան հանրապետական չրջանի գրականութեամբ զբաղող երիտասարդ գրականագէտներ (օրինակ՝ Սէյրան Գրիգորեանը), որոնք չատոնց ձերբազատած են խորհրդային պատկերացումներէն: Շատերու համար զարմանալի էր անոնց բացակայութիւնը այս խորհրդաժողովէն:

Բացման նիստի ժամանակ ելոյթներ ունեցան նաեւ բանաստեղծներ՝ Հրաչեայ Սարուխան ու Ծովհաննէս Գրիգորեան: Սարուխան երիտասարդներու դրականութիւնը որակեց «հիւրանոցային» ու պահանջեց, որ ամէն մէկը ստեղծէ իր տունն ու բնակարանը այս կալուածի մէջ (Սարուխանի այս բնորոշումին վերաբերեալ Սմբինէ Աբրահամեան մտերիմ զրոյցի մը ժամանակ ըսաւ. «Հիւրանոցային կոչեցիկը մեր ըրածը եւ այդքան ալ դժգոհ չեմ, քանի որ իրենք առնին օճախ, տուն կը զգային, մենք մոլորակ մը ունինք մեր ոտքերուն տակ հիմա»): Իսկ Ծովհաննէս Գրիգորեան նկատի ունենալով խորհրդակցութեան մասնակից երիտասարդ գրականագէտները, նշեց, որ կը տեսնէ նաեւ նոր սերունդի տեսարանները: Եւ, յղում կատարելով Լիլիթ Արզումանեանի դեկուցումին, նշեց. «Այստեղ քննադատութեան արժանացաւ փիլիսոփայելու ձեր միտումը: Քննադատելի է սակայն ինքնուս փիլիսոփայութիւնը...»:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԶԱՏ ԿԱՐԾԻՔ ԻՄ ԱՆԿԻՆԷՍ

ԹԻԹԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի մէջ յաճախակի դարձած են ամէն կարգի ցոյցերը որոնք Փարիզէն մինչեւ գաւառի կարեւոր քաղաքները կը համախմբեն հազարաւոր, նոյնիսկ տասնեակ հազարաւոր ցուցարարներ. ցուցարարներ որոնք երբեմն ժամերով կը տողանցեն պողոտաներու երկայնքին, յաճախ ալ աղմկելով իրենց լոզունգնե – րուն աւելի չեշտ տալու համար: Եւ ամէն անգամին, մետիաները կը տեղեկադրեն հետեւեալը. – ըստ ոստիկանութեան սահմի ցուցարար կար, իսկ ըստ կազմակերպիչներուն այսչափ (ընդհանրապէս երկու կամ երեք անգամ մը): Այնչուշտ որ յաճախ դժուար կ'ըլլայ ճիշդ թիւ մը հաշուել. եւ թերթի ընթերցողին կամ հեռատեսիլի ականդիրին կը մնայ տըրտնջներուն միջինը ընելով մօտաւոր գաղափար մը ունենալ տուեալ ցոյցի կարեւորութեան մասին: Պահանջողական եւ կրկնուող ցոյցերուն ազդեցութիւնն ալ պայմանաւորուած կ'ըլլայ ցուցարարնե – րուն հետեւողականութենէն, մէկ ցոյցէն միւսը չպակսելէն:

Նոյնն է պարագան քաղաքական կուսակցութիւններուն. անոնց երբեմն վոքրաթիւ անդամները եթէ «կ'ապրեցնեն» տուեալ կուսակցութիւնը, սակայն ընտրութիւններու առեն անոնց ստացած քուէներու թիւն է որ կը ներկայացնէ իրենց իսկական ուժը, կարեւորութիւնը: Քուէներ որոնց դումարը տասն անգամ, քսան անգամ աւելի է քան կուսակցականներու թիւը: Սա՛շափ քուէ, այսքան տոկոս: Անվիճելի է ,եւ վերջ: Իսկ այդ արդիւնքները ճեռք կը բերուին աւելի ընտրողը, քուէարկողը համոզելու «մոպիլիզացիա» (ի՛նչ գեղեցիկ սովետաբանութիւն) ունակութենէն քան կուսակցութեան բուն գազափարախօսութենէն: Համրանքին կարեւորութիւնն է միշտ կարեւորը, առաջնահերթը:

Վերջին տասնամեակներուն, բարի հոգիներ Ֆրանսահայութեան թիւը փուչիկի պէս ուռեցնելով, ուռեցնելով զայն հասցուցած են 300, 400, նոյնիսկ 500 հազարի: Իսկ Մարսէյլի հայութեան թիւն ալ» 60, 80, նոյնիսկ 100 հազարի: Իրա՞ւ, այդքան չա՞տ ենք. եթէ այո, փառք Աստուծոյ: Բայց ի՞նչպէս համոզուիլ բերի մտաւորական միջին խաւ մը ըստեղծելու փորձերուն, կացութիւնը քիչ մը կը բարդանայ: Խորհրդային դպրոցի նախկին սաները, որոնք այսօր իրենց չարքերը համալրելու փորձեր կը կատարեն, այսպէս կամ այնպէս կը բախին երիտասարդներու մտաւոր նոր հորիզոններ նուաճելու ցանկութեան: Վերջիններս կը մնան չբաւարարուած՝ առաջինները թողով դժգոհ:

Ժամն ու լրագրողները հասած են: Բացման նիստը կը սկսի ՀԳՄ նախագահ Լեւոն Անանեանի ու այլոց ողջոյնի խօսքերով: «Նոր սերնդի գրականութիւնը՝ նոր ժամանակներում» թէմայի չուրջ կը դեկուցէ գրականագէտ Լիլիթ Արզումանեան՝ եզրակացութիւններու յանգելով ու բանաձեւերը մշակելով երիտասարդ հեղինակներու առաջին դիրքերու հիմամբ: Լիլիթ Արզումանեանի համաձայն, երիտասարդ գրողներու մշակած գրականութիւնը արտացոլումն է ներկայի անլարոյ կեանքին: Ան ըսաւ, որ երիտասարդները պէտք է ազատագրուին արհեստականութենէ ու դառնան աւելի համրղիչ, քանի որ որոշ դրուագներ կեղծ հընչեղութիւն ունին: Արզումանեան չեշտեց ,որ երիտասարդ հեղինակներ «կը բախին են ընկած իրենց մարմնի ձեռը»՝ արձանագրելով, թէ անոնցմէ չատեր իրենք զիրենք համեմատութեան կ'ենթարկեն չուներուն հետ: Ան անտեղի դասեր երիտասարդ գրողներու երկերուն մէջ տեղ գտած անհեթեթ եզրայանգումներով փիլիսոփայական մտորումները՝ ըսելով, թէ նման չեզումներ «պարտադիր չէն երիտասարդ գրողների պարագային»: Գրականագէտը նկատեց նաեւ մեր ոչ հեռաւոր անցեալի, այս պարագային Աբցախի պատերազմի բացակայութիւնը: Աւելի վերջ Լիլիթ Արզումանեան հանդէս եկաւ գրական ու լեզուաբանական հակիրճ դասախօսութեամբ, մատնանշեց չարահիւսական կամ կէտադրական ինչ ինչ սխալներ, «դրագիտութեան պակաս» կոչելով այդ բոլորը: Հուսկ՝ երիտասարդ սերունդի մտածողութիւնը չի զարմացներ զիրենք, քանի որ մտածողութեան չեշտակի տեղաշարժեր կատարուած չեն անցեալի ու ներկայի սերունդներուն միջեւ (կրնայ ըլլալ, որ չի զարմացներ, բայց վստահաբար կը ջղայնացնէ: Քանի մը երիտասարդներ երկու օրերու ընթացքին անընդհատ կը վիճէին յարգելի գրականագէտին հետ, որուն համար դժուար կ'ըլլար երբեմն պահել իր պաղարիւնը...):

Մինչ գրական աւագանին կ'ողջունէր գրականագէտին դեկուցումը, հոսկէ – հոնկէ ականջիս կը հասնէին երիտասարդ բարեկամներու դժգոհութիւն արտայայտող խօսքերը, որոնք քիչ վերջ վերածուեցան հարցումներու: Պատասխանները, աւելորդ է ըսել, գոհացուցիչ չեղան:

Հայաստանի մէջ սովորական, նոյնիսկ միջակ համարուելիք դեկուցում մը, որ դոյութիւն ունեցող գրական ընթացքը քննելէ աւելի, կը ձգտէր «աւետարան կարդալ գայլի գլխին»: Փորձենք մատնանշել Լիլիթ Արզումանեանի դեկուցման մեկնակէտային սխալը, որ նախ եւ առաջ կը բխէր իր դեկոյցի հակասական բնոյթէն:

Այս խորհրդաժողովի ընթացքին թէ Լիլիթ Արզումանեան, թէ ուրիշներ բազմիցս նշեցին, որ երիտասարդ գրողները իրենց երկերուն մէջ աւելի հակում ունին քննելու անձը, անհատը՝ հասարակութեան բջիջը. անոնք գրականութիւն կը բերեն իրենց անձը: Այս հաստատումը մնաց որպէս արձանագրութիւն, չարգուեցաւ պատճառը: Տէքարթի փիլիսոփայութիւնը չէր հաւատար իր ուսումնասիրութիւններու արդիւնքով չապացուցած ոչ մէկ բանի: Այս առումով, «ճշմարտութեան» որոնումը աւանդական մտածելակերպերէն ձերբազատած, բացառապէս կը վերածուի անհատական խնդրի մը եւ գրական հին ընկալումը երբ իր «ճշմարտութիւնը» կը փորձէ ապացուցել ելլելով աւանդական կաղապարներէն՝ կը սխալի (խօսքը խորհրդային աշխարհընկալումը թօթափել փորձող Հայաստանի մասին է անշուշտ): Նոր սերունդի գրողները, ըստ Լիլիթ Արզումանեանի եւ «աւագ»ներու, կը չեշտեն անհատականութիւնն ու բացառիկութիւնը: Այս մէկը՝ լա՛ւ: Բայց Արզումանեանի դեկուցումը ժամանակավրէպ աւանդութիւն մը մատնանչելով, կը փորձէր նորերու երկերը պատչաճեցնել նոյն ատ. «աւանդութեան» օրէնքներուն: Ձիը դը պիտի ըլլար հակառակը. նոր ժամանակներու մէջ ստեղծուած «եզակի» երկերու քննութեան արդիւնքին գալ հասնիլ երիտասարդ գրողներու գրականութիւնը բանաձեւող ընդհանուր դրոյթի մը: Բարեբախտաբար Հայաստանի մէջ կան հանրապետական չրջանի գրականութեամբ զբաղող երիտասարդ գրականագէտներ (օրինակ՝ Սէյրան Գրիգորեանը), որոնք չատոնց ձերբազատած են խորհրդային պատկերացումներէն: Շատերու համար զարմանալի էր անոնց բացակայութիւնը այս խորհրդաժողովէն:

Բացման նիստի ժամանակ ելոյթներ ունեցան նաեւ բանաստեղծներ՝ Հրաչեայ Սարուխան ու Ծովհաննէս Գրիգորեան: Սարուխան երիտասարդներու դրականութիւնը որակեց «հիւրանոցային» ու պահանջեց, որ ամէն մէկը ստեղծէ իր տունն ու բնակարանը այս կալուածի մէջ (Սարուխանի այս բնորոշումին վերաբերեալ Սմբինէ Աբրահամեան մտերիմ զրոյցի մը ժամանակ ըսաւ. «Հիւրանոցային կոչեցիկը մեր ըրածը եւ այդքան ալ դժգոհ չեմ, քանի որ իրենք առնին օճախ, տուն կը զգային, մենք մոլորակ մը ունինք մեր ոտքերուն տակ հիմա»): Իսկ Ծովհաննէս Գրիգորեան նկատի ունենալով խորհրդակցութեան մասնակից երիտասարդ գրականագէտները, նշեց, որ կը տեսնէ նաեւ նոր սերունդի տեսարանները: Եւ, յղում կատարելով Լիլիթ Արզումանեանի դեկուցումին, նշեց. «Այստեղ քննադատութեան արժանացաւ փիլիսոփայելու ձեր միտումը: Քննադատելի է սակայն ինքնուս փիլիսոփայութիւնը...»:

(Մնացեալը յաջորդով)

տաղ. մանաւանդ ուրիշը համոզել: Երբ Հայուն ամենանուիրական օրը, Մեծ Եղեռնի ոգեկոչման, Ապրիլ 24–ի յոյսերուն՝ փարիզէն Լիոն ու Մարսէյլ, անցնելով կրընոպլէն, Նիսէն մինչեւ հայաբնակ փոքր քաղաքները, բոլոր ցուցադրարներու թիւը ի մի գումարուած չի հանիր 10·000–ի: Բարեբախտաբար ասոնց վրայ երախաները, ծերերն ու հիւանդները, եւ յաչս օտարին չխմեղանալու համար անտարբերները, կը հաշնինք 30 թէ 40 հազարի, ոչ թէ 300 կամ 400 հազարի: Երբ որպէս «Պետականօրէն առաջին քրիստոնեայ ազգ» Ֆրանսայի մեր «երեք յարանուանութիւններու» բոլոր աղօթատեղիները միացած՝ Զատկի օրն անդամ հաւաքուած «հաւատացեալներու» մեծ թիւը հեռու է վերոյիշեալ 10 հազարի թիւէն…: Երբ մանաւանդ դպրոցաշինութեան մասին կը բարբաջենք, մխիթարուր գումարներ ալ ծախսերու պատրաստակամութեամբ եւ Պաֆալօրէալի ֆինութիւններուն հայերէն լեզու ներկայացնող պատանիներու թիւը հազիւ մի ֆանի տասնեակ է եւ տարուէ տարի ալ կը պակսի…:

Սարտարապատի հերոսամարտին վաղորդայնին, Եղիշէ Զարենց ըսեր էր.– «Հայ ժողովուրդ, քո փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է»:

Ֆրանսահայութեան կչիռն ալ՝ ոչ թէ թուղթի վրայ դրուած առասպելական թիւերուն, այլ համախմբուած ու ցուցադրուած թիւին մէջ: «Մոպիլիզացուած» թիւին մէջ: Ամէն տեղ եւ ամէն ճոկատի վրայ: Ամէն անգամ որ պէտք ըլլայ: Մօտ է 2003–ի Ապրիլ 24–ը. Նորէն նո՞ր պատկերները պիտի ցուցադրենք, պատկերները մեր անփութութեան, մեր «կատարեալ համարկումի» այսինքն մեր միջուկին պարպուածութեան: Երբ մանաւանդ «աւետիսը» կը տրուի թէ տրպէս տարի – ներու հեռուղական ճիդերու պսակում, վերջապէս Փարիզի սիրտին պիտի կանգնի եղեռնը խորհրդանշող Կոմիտաս վարդապետի արձանը…:

Մարսէյլի Եղեռնի նահատակաց յուշարձանը որու երեսնամեակը «ոճնուեցաւ» Կիրակի, Ապրիլ 6–ին, նախակարապետն է Ֆրանսայի մէջ նմանօրինակ բոլոր յուշարձաններուն: Ինչպէս պիտեն մեր ընթերցողները. ան կառուցուած է Սրբոց Թարգմանչաց չրջափակին մէջ, սեփական հողի վրայ: «Ցառաջ»ի Հինգշաբթի, Ապրիլ 3–ի թիւին մէջ, փաստաբան Յակոբ Վարժապետեան յարդանքի յուշած մը ստորագրած էր բոլոր անոնց յիշատակին՝ որոնք 30 եւ աւելի տարիներ առաջ, մոռցած ամէն ինչ, մէկդի դրած ամէն տարակարծութիւն, ամիսներով ու տարիներով տքնեցան անոր իրագործման համար, ի հեճուկս ամէն դըժուարութեան եւ արգելքի, եւ այսօր մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած են:

Տխուր էր պատկերը այդ Կիրակի առաւօտեան. չատ տխուր. նոյնիսկ ողբերգական: Նպատակաւոր չակերտեցի «ոճնուեցաւ»ը: Հոգեհանգստեան պատարագին, եւ անկէ յետոյ Յուշարձանին ծաղկեպսակներու զետեղման ու ոգեկոչման ներկայ էին ոչ թէ դնահատուած, այլ համրուած 130, 140 հոգիներու ճիշդ թիւ մը: Թիւ մը որ դարձեա՞լ «կոկիկ» պիտի որակենք, թէ ոչ քաղաքականը պիտի ունենանք ճղճիմ, ոչինչ որակելու:

Այդ թիւին մէջն էին պաշտօնական անձնաւորութիւնները՝ որոնցմէ Պր. Տոմինիք Թիան, Մարսէյլի 6–րդ եւ 8–րդ թաղամասերու երեսփոխան – քաղաքապետը, նոյն չրջանի նահանգային խորհրդական Տիկին Վասալ, քաղաքային խորհուրդի անդամներ, բոլորն ալ ոչ հայ…: Իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին «Երեք յարանուանութիւններու» կղերը, պաղտիի «ղեկավար դէմքերը» եւ անշուշտ Մարսէյլի հայութիւնը որ ակներեւ կերպով «մոպիլիզացուած» չէր: Յուշարձանի իրաւական տէրը ինչպէս ըսինք, Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնն է, եւ ան է որ ուղարկած էր ծանուցում – քառթերը: Ներքին ծալքերու անտեղեակ ըլլալով չենք ուզեր վճիռ արձակել ասոր կամ անոր բացակայութիւններուն մասին: Բայց յիշենք ֆրանսերէն ասոյթը՝ Les absents ont toujours tort: Հարց տանք մխիթարին մենք մեզի թէ այդքան ցանցառ թիւին ղեկավարները Մարսէյլի հայութեան մասին, այն ալ Ապրիլ 24ի նախօրեակին…: Ի վերջոյ, միանգամ ընդ միշտ պիտի ղեկավարութիւնը մեր իսկական ուժն ու կչիռը պիտի դիտէ ու դատէ ոչ թէ մեր թուղթի վրայ ներկայացուցած առասպելական

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

• 2003 Մարտ 8 – 9–ին Նախաձեռնութեամբ Հարաւային Գերմանիոյ Հոգեւոր Հովիւ Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեանի եւ կազմակերպութեամբ Պատրն – Վիւր – Թընպէրկի Հայ Համայնքի տեղւոյն «Հայ Տան» մէջ տեղի ունեցաւ «Ինքնութիւն» խորագիրը կրող Երիտասարդական համագումարը – հանդիպում մը: Կը մասնակցէին Գերմանիոյ տարբեր համայնքներէն ժամանած չուրջ 20 երիտասարդ – երիտասարդուհիներ: Բացումին նախընթաց օրը կէօթինկէնի «Սուրբ Խաչ» հայկական եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հոկտմի արարողութիւն:

Համագումարի ծրագիրը, որուն հանդիսավարն էր Արմաշ Աբգ., կը ներառնէր հիմնական երեք բանախօսութիւններ.

1· «Ինքնութիւնը՝ կրօնա–եկեղեցական տեսանկիւնէն» (Իշխան Սրկ· Զիֆճեան)

2· «Ինքնութիւնը՝ պատմա–քաղաքական տեսանկիւնէն» (Կարէն Պաղտասարեան)

3· «Ինքնութիւնը՝ ընկերային–հասարակական տեսանկիւնէն» (Բենիամին Էհրմալեան–Ալմալ):

Ցետ զեկուցումներու, ներկաներուն աչխոյժ մասնակցութեամբ տեղի ունեցան վիճարկումներ ներկայացուած նիւթերու չուրջ, յայտնուեցան տարբեր տեսակէտներ եւ կարծիքներ նիւթին առընչութեամբ: Մասնաւոր քննարկման նիւթ դարձան համայնքային կեանքէն ներս երիտասարդներու գործօն մասնակցութեան և պատասխանատուութիւն ստանձնելու, խառն ամուսնութիւններու, հայախօսութեան եւ հայեցի դաստիարակութեան եւլն. հարցեր:

Ներկաները որոշեցին պարբերաբար կազմակերպել նմանատիպ հանդիպումներ, որոնց համար ստեղծուեցաւ երիտասարդական յանձնախումբ մը:

Համագումարի ընթացքին ցուցադրուեցաւ նաեւ Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ» ֆիլմը:

Կիրակի, Ս· Խաչ եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագի արարողութեան մասնակցելէ ետք, երիտասարդները բաժնուեցան իրարմէ:

• Մարտ 21–23 Թուականներուն Պէրլինի մէջ տեղի ունեցաւ Արեւելեան Ուղղափառ (Հայ, Ասորի, Ղպտի, Եթովպական, Հնդիկ–Մալապար) եւ Գերման Աւետարանական Եկեղեցիներու խորհրդակցական հանդիպում մը՝ «Ինչը մեզի կը միացնէ եւ ինչը մեզ կը բաժնէ» խորագրին ներքոյ: Հանդիպման Հայ Եկեղեցին կը ներկայացնէին Պէրլինի Հոգեւոր Հովիւ Սերովբէ Վրդ· Խաչխանեան, տեղւոյն Վարչութեան անդամ Տիկին Սոնա Այբէր եւ չուրջ հինգ ուրիշ համայնքայիններ:

Հանդիպման բացումին եւ անոր յաջորդած քննարկումներուն ներկայ գտնուեցաւ նաեւ Թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արք· Պեքճեան, որուն նախագահութեամբ ալ նոյն օրը երեկոյեան բոլոր ներկաներու մասնակցութեամբ տեղի ունեցաւ Հայ Եկեղեցւոյ Հոկտմի արարողութիւն: Արարողութեան ատենին Առաջնորդը բացատրութիւններ տուաւ կատարուած արարողութեան մասին եւ ներկաներուն մաղթեց արդիւնաբեր եւ օգտաչատ աչխատանք՝ ի խնդիր մեր գոյ եկեղեցիներու առաւել մերձեցման:

• Մարտ 25–ին, Գերմանիոյ Հիւսիս – Հռենոսեան Նահանգի Միջ–Եկեղեցական Խորհուրդի կազմակերպութեամբ Նահանգի Ալբընպէրկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Միջ–Եկեղեցական արարողութիւն մը, նուիրուած «Աստուածամարդ չունչի տարուան»: Արարողութեան որուն կը մասնակցէին բազմաթիւ բարձրաստիճան հոգեւորականներ, ի մասնաւորի Գերման Աւետարանական Եկեղեցւոյ Խորհուրդի նախագահ Մանֆրէտ Քօք, Քէօլնի Կաթողիկէ Մայրավանք կարդինալ, Ցոյն Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Գերմանիոյ Մետրոպոլիտ Ազուստինոս ,իր ներկայութիւնն ու մասնակցութիւնը բերաւ նաեւ Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Արք· Պեքճեան, ընկերակցութեամբ Առաջնորդարանի Դիւանի պատասխանատու Սայաթ Սրկ· Պօյաճեանի:

• Մարտ 29–30–ին Առաջնորդանիստ Քէօլն քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան Թեմական Պատգամաւորական Ժողովը (ԹՊԺ)՝ մասնակցութեամբ Առաջնորդութեան կապուած 13 համայնքները ներկայացնող չուրջ 30 աչխարհական ընտրեալ պատգամաւորներով: Ներկայ էին նաեւ տարբեր համայնքներէ ժամանած չուրջ 10 աչխարհական ներկայացուցիչներ: Թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արք· Պեքճեանի նախագահութեամբ գումարուած Ժողովին ներկայ էր նաեւ Թեմի եկեղեցական դասը:

Շուրջ 12 տարի առաջ վազգէն Ա· Հայրապետի Սրբատառ Կոնդակով հաստատուած Գերմանիոյ Հայոց Թեմի Պատգամաւորական ներկայ ժողովով իր լրման կը հասնէր Թեմի եւ իրեն կապուած համայնքներու վարչական ընտրեալ մարմիններու կազմաւորումը: Թեմին կապուած իւրաքանչիւր համայնք Թեմական պատգամաւորական Ժողովին կը ներկայանար իր ընտրեալ պատգամաւորներով եւ հետեւաբար կարելիութիւնը կը ներկայանար Հայ Եկեղեցւոյ ժողովրդավարական ոգիին համաձայն եւ Թեմական կանոնադրութեան սկզբունքներուն համապատասխան ընտրել Թեմական Մարմինները:

Թ.Պ.Ժ–ի երկօրեայ օրակարգը բացի Թեմական մարմիններու ընտրութիւններէն կը ներառնէր Առաջնորդութեան գործունէութեան առընչուող այլազան կէտեր, ի մասնաւորի Թեմին եւ համայնքներուն 2002–ի գործունէութեան տեղեկագրութիւնը եւ նիւթական հաչուետուութիւնը, հոգեւոր գործունէութեան ներկայացումը, համայնքային խնդիրներու քննարկումը, նոր սերունդի կրօնական դաստիարակութիւնը եւ դպիր սարկաւագներու պատրաստութիւնը, հայերէն լեզուի դասաւանդութեան եւ համայնքներէն ներս մչակութային գործունէութեան աչխուժացումը: Արծարծուեցան նաեւ Գերմանահայ տարբեր միութիւններու եւ ՀՀ Գերմանիոյ Դեսպանութեան հետ փոխադարձ յարաբերութիւններուն կապուած հարցեր եւլն.:

Հաստատուած օրակարգին համաձայն, Մարտ 30–ին կատարուեցան Թեմական մարմիններու ընտրութիւնները՝ վակ, գաղտնի քուէարկութեամբ: Երեք հոգիներոյ ընտրական յանձնախումբի կազմութենէ ետք նախ տեղի ունեցաւ Թեմակալ Առաջնորդ Գարեգին Արք· Պեքճեանի Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդական Աթոռին վրայ հաստատման ընտրութիւնը: 26 թեր քուէարկուած ձայներով Գարեգին Արք· յառաջիկայ եօթը տարիներու ժամանակաշրջանի մը համար հաստատուեցաւ առաջնորդական պաչտօնի վրայ: Նորահաստատ Առաջնորդը չնորհակալութիւն յայտնեց վստահութեան քուէի համար՝ ըսելով թէ ինք լիայոյս է, որ յառաջիկայ տարիներուն Առաջնորդ – Թեմական մարմիններ ներդաչնակ գործունէութեամբ կարելի պիտի ըլլայ նոր որակ հաղորդել Առաջնորդութեան գործունէութեան՝ ի ծառայութիւն Եկեղեցիին եւ գերմանահայ ժողովուրդին:

Այնուհետեւ տեղի ունեցան Թեմական Խորհուրդի ընտրութիւնները, որ համաձայն Թեմական Կանոնադրութեան, բաղկացած պիտի ըլլայ ութ ընտրեալ անդամներէ: Ներկայացուած 11 թեկնածուներէն գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուեցաւ Թեմական Խորհուրդը հետեւեալ կազմով.

Տօքթ· Սարգիս Քչհեաեան (ատենապետ), Պ· Հերման Օտապաչեան (փոխատենապետ), Տօքթ· Սարգիս Աւամ (ատենադպիր), Տիկին Մելինէ Բոհլման (փոխ–ատենադպիր) Պ· Ռուբիկ Քչհաեան (գանձապահ), Պ· Մուրատ Աքիւզ (արտաքին յարաբերութիւններ), Պ· Ի–լիաս Ույար (ներքին յարաբերութիւններ), Տօքթ· Արման Պօյաճեան (խորհրդական):

Ցետ ընտրութեան Առաջնորդը նախ չնորհաւորեց Թեմական Խորհուրդի նորընտրեալ անդամները, ապա մասնաւոր չնորհակալութիւններ ուղղեց նախկին անդամներուն եւ Առաջնորդարանի կազմութեան առաջին օրերէն առ այսօր Թեմական Խորհուրդին իրենց ծառայութիւնն ու աչխատանքը բերած բոլոր անդամներուն:

Թ.Պ.Ժ–ի Դիւանի ընտրութիւնները ներկաներու մեծամասնութեան որոշումով տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ Թ.Պ.Ժ–ի ընթացքին: Մինչ այդ Դիւանի Ատենապետի եւ Ատենադպիրի պարտականութիւնները կը չարունակեն կատարել Տօքթ· Սարգիս Քչհեաեան եւ Սերովբէ Վրդ· Խաչխանեան:

Ընտրուեցաւ նաեւ Թեմական Հաչուենքնիչ Մարմինը հետեւեալ անդամներով.

Պ.Պ· Մեսրոպ Պուլտուք եւ Կարապետ Տիւլէք:

Թ.Պ.Ժ–ն աւարտեցաւ մխանական աղօթքով, որմէ ետք տեղի ունեցաւ հիւրասիրութիւն:

Նոյն օրը Առաջնորդարանի յարկին տակ տեղի ունեցաւ նաեւ նորընտիր Թեմական Խորհուրդի անդրանիկ նիստը, որ կատարեց պարտականութեանց վերոնշեալ բաժանումները:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Ապրիլ 1

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՔԱՇԱԹԱՂԻ Դ.ՊՐՈՑԸ ԱՇՈՏ ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ

Քաչաթաղի Ծաղկաբերդ գիւղի նորակառոյց դպրոցին տրուած է Հանրապետական կուսակցութեան առաջնորդ Ա· Նաւասարդեանի անունը: Գիւղը հիմնուած է 1993–ին, ունի մօտ 300 բնակիչ, իսկ դպրոցը՝ չուրջ 40 աչակերտ: ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Աչոտ Ղուլեան որ ներկայ գտնուած է անուանակոչութեան հանդիսութեան, ըսած է· «Այս վայրը Հայաստանի ու Արցախի հաւատման կէտն է· այս գաղափարի իրականացման, Հայաստանի ու Արցախի մխուռուման մասին երազում էր Աչոտ Նաւասարդեանը»:

Դպրոցը Հանրապետական կուսակցութենէն ստացած է հեռատեսիլ, համակարգիչ, դիրքեր: Համակարգիչ նուիրած են ԼՂՀ իչխանութիւններն ալ:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
ՑԻՇԱՏԱԿ ՁՄՐՁԱՐԱՆԱՑ, ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԱՂՄԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր
Թաղման ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ՁԱՏԿԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16–ին։
Ճրագալոյցի կամ Խմման պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐՈՑՐ ՔՀՆՑ. ԳԼՒՂՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 18–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամերգութիւն եւ Թաղման Թափօր ժամը 17·30–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյց, Խմման պատարագ ժամը 16–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թաղման Թափօր ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ընթերցուածք ժամը 16–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Երեկոյեան ժամերգութիւն, Թաղման Թափօր ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 16·30, Ճրագալոյցի Խմման պատարագ ժամը 17·30–ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին, Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ժամը 10ին վերջին Ընթրեաց պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Ժամը 17–ին Ոտնլուայ։
Ժամը 19·30–ին Կարգ Խաւարման։
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ժամը 17–ին Թաղման կարգ եւ Թափօր։
ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ճրագալոյց
Ժամը 16·30ին Ընթերցուածք Մարգարէից
Ժամը 17·15–ին պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
Ժամը 18–ին Ոտնլուայ։
ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ժամը 18–ին Թաղման կարգ եւ Թափօր։
ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ժամը 17–ին Ընթերցուածք։
Ճրագալոյցի պատարագ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գավէզեան ընտանիքները իրենց խորին չնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, վոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ դրաւոր մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ԱԼԻՍ ԳԱՎԷԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահէ Դարբինեանի յիշատակին «Յառաջ»ի կը նուիրեն. –
Վիգէն, Նատին, Վանիկ եւ Վռէմ Դարբինեան 50 Եւրօ, Մինասեան – Ալիճ – Տինահ ընտանիք 80 Եւրօ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամը 18–ին Երեկոյեան ժամերգութիւն Թաղումն Քրիստոսի։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ժամը 17–ին Մարգարէական Ընթերցումներ։ Ժամը 18–ին Ճրագալոյցի պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
Հ. ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

A l'occasion de la sortie de l'ouvrage

« MEMOIRE DE MA MEMOIRE »

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne
vous invite à une

CONFERENCE

suivie d'une dédicace, animée par

Gérard Chaliand

Spécialiste des Conflits

A l'issue de la présentation de son livre, Gérard Chaliand répondra aux question relatives à la situation internationale, au Moyen-Orient et au Caucase

le Vendredi 18 Avril à 20h15
dans la Salle «Rossini»
Mairie du IXe — 8, rue Drouot, Paris IXe
M° : Richelieu-Drouot ou Le Peletier

—— Entrée libre ——

Pour plus d'informations, merci de contacter le Comité de Défense de la Cause Arménienne au 01 44 83 07 02 ou par e-mail : contact@cdca.asso.fr

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Կիրակի Ապրիլ 20, ժամը 13–էն սկսեալ. –

Restaurant "Les Diamantaires"
60, rue La Fayette, 75009 Paris
M° Cadet

Համեղ մթնոլորտ, նուագախումբ, վիճակահանութիւն, հաւկթախաղ եւ անակնկալներ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 43 76 67 37 06 08 13 38 00
Թիւերուն։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

COMMÉMORATION DU 88ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN

PARIS

MERCREDI 23 AVRIL

A partir de 18h30 jusqu'à minuit Veillée Commémorative organisée par les Associations Arméniennes de Jeunesse, Place Saint-Germain-des-Près, Paris 6e. — Animations, stand, panneaux d'information, écran géant,...

JEUDI 24 AVRIL

— 11h30 : Inauguration de la statue du R.P. Komitas, dédiée aux 1 500 000 Arméniens victimes du génocide arménien de 1915, aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France. — Place du Canada, Paris 8e. Allocutions de : Bertrand Delanoë, Maire de Paris, Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France, Ara Krikorian, Président du Conseil de Coordinaton des Organisations Arméniennes de France.
— 15h : Messe de Requiem, Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.
— 18h15 : Ravivage de la Flamme, Arc de Triomphe, Paris 8e.
— 19h : Rassemblement autour de la statue du R.P. Komitas, Place du Canada, Paris 8e. Interventions de : Gérard Chaliand, Ecrivain et spécialiste des Conflits, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, Alain Finkielkraut, Philosophe.
— 20h : Départ vers l'Ambassade de Turquie, avenue Lamballe, Paris 16e.

LYON

JEUDI 24 AVRIL

— 14h : Office de Requiem, Eglise Arménienne Saint-Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3e.
— 15h30: Grand débat public à la Bourse du Travail, Place Guichard, Lyon 3e. «La Turquie dans l'Europe ? Nouvelles donnes géopolitiques du Moyen-Orient et du Caucase». Il réunira les spécialistes géopolitiques du moment: Gérard Chaliand, Stratège en relations internationales, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, ainsi que des responsables politiques nationaux s'étant exprimé sur la question.
— 17h30 : Défilé jusqu'à la Place Bellecour
— 18h30 : Allocutions et Dépôt de gerbes en hommage aux victimes du Génocide des Arméniens.

MARSEILLE

CONSEIL REPRESENTATIF DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE MARSEILLE ET SA REGION

— Association ARAM : Exposition photographies : «Témoins de Génocides Impunis», du 22 au 26 Avril. Conseil Général des Bouches-du-Rhône. Inauguration mardi 22 avril à 18h30.
— F.R.A. Nor Seround: Veillée «concert pour la mémoire», Palais de Justice, suivie d'une marche aux flambeaux vers Notre Dame-de-la-Garde Mercredi 23 Avril à 20h30.
— La Mairie des 11ème et 12ème et le C.R.A.A.M. : Messe à 9h30, Eglise de Beaumont. Marche vers la Stèle, avenue du 24 Avril 1915, dépôt de gerbes, lâcher de 1.500 ballons, Jeudi 24 Avril.
— Le Centre de Transfusion Sanguine et la F.R.A. Dashnaktsoutioun appellent la population au don du sang. La collecte aura lieu avenue du 24 Avril 1915 Génocide Arménien, Jeudi 24 Avril toute la journée.
— C.R.A.A.M. : Salle de Beaumont, 8, impasse des Monts, Marseille 12e. «Candidature de la Turquie et actualité du Génocide». Rencontre publique animée par : Harout Mardirossian, Président du Comité de Défense de la Cause Arménienne, Maître Catherine Ohanessian, Avocate au Barreau de Marseille; Vendredi 25 Avril à 20h30.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 17
JEUDI
17 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·669 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·669

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԾ ԺՈՂՈՎԸ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐԸ ԿՐ ԿՐԱԿԵՆ՝ 12 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Իրաքի պատերազմին արագընթաց յաղթանակը զինուեցուցած էր Պուշն ու իր բազէները, բայց, ինչպէս միշտ յաղթանակ տանիլը աւելի դիւրին է քան այդ յաղթանակը կարենալ մատակարարելը: Այսպէս, օրէ օր Ամերիկացիք կրնան «վայելել» յաղթանակներու վազորդայներուն բերած բարդութիւնները: Ապրիլ 15-ին, անոնք առաջին ժողով մը ըրած էին Նասիրիյայի մօտ՝ Ուր, որու մասնակցած են 80 հոգի, նախագահութեամբ զօրավար ձէյ Կարնըրի: Ի դէպ, այս վերջինը, հանգստեան կոչուած զօրավար, մեծ համակրութիւն չի վայելէր, մանաւանդ արաբական աշխարհի մէջ, իր չափազանց խրայելամէտ դիրքին պատճառաւ, յաւելեալ գործատէր ալ եղած է մասնաւիտական զինամթերքի մը ընկերութեան:

Ինչպէս գրեցինք, իրաքեան ընդդիմադիր կարեւոր չարժումները չմասնակցեցան, առարկելով թէ՝ Իրաքցիներուն կը մնայ որոշել թէ ո՞վ պիտի ներկայացնէ զիրենք եւ ոչ թէ Ամերիկացիներուն: Շիիները, երկրին 60%-ը կը կազմեն եւ մասնաւոր տարիներու հալածանքէ ետք, վճռած են երկրին իշխանութիւնը ձեռք առնել Այաթոլլաներու գլխաւորութեամբ: Ցոյցերն ալ չեն պակսիր: Քանի հազար ողանցած են, բացագանչելով՝ «Այո՛, այո՛, ազատութեան, այո՛, այո՛, Իսլամին, ո՛չ Ամերիկային»:

Ժողովը 13 կէտերէ բաղկացած հաղորդագրութիւն մը պատրաստած է: Գլխաւոր որոշումն այն է որ իրաքեան ապագայ կառավարութիւնը պէտք է «Դեմոկրատ դաշնակցային վարչակարգ մը ըլլայ»: Ձէյ Կարնըր նոյն օրը 65 տարեկան կ'ըլլար եւ յայտարարած է թէ չէր կրնար աւելի լաւ նուէրը մը երեւակայել իր տարեդարձին համար: Ցայտարարէլէ եռք. «Ազատ եւ դեմոկրատ Իրաքը այսօր կը սկսի», կարնըր քանի մը ժամ եռք վերջ տուած է ժողովին, ժամադրութիւն տալով 10 օրէն: Ամէն պարագայի մէջ, կարնըր ալ կը դիտակցի թէ չատ հարցերկան, կը բաւէր լսել ցուցարարները, մինչ վրանի մը տակ կը ջանար վաղուան Իրաք մը պատրաստել:

***

Մուսուլի մէջ, իսկական ջարդ մըն է որ տեղի կ'ունենար նոյն ատեն, երբ ամերիկացի զինուորները կը սկսէին կրակ բանալ հաւաքուած բազմութեան վրայ: Մուսուլի ինքնակոչ կառավարիչը՝ Մասան ալ – Ժիւպիւրի կը պատրաստուէր առաջին ճառը արտասանելու, երբ ցուցարարներ բազոքի դիմած են, զինք «տախօս» որակելով: Ականատես մը կը պատմէ. – «Ըսած էր որ ամէն ինչ պիտի վերահաստատուի՝ ջուր, ելեկտրականութիւն: Թէ Ամերիկացիք ժողովրդավարութիւն պիտի բերեն եւ պէտք է դրծակցիլ Ամերիկացիներուն հետ, կառավարութեան հրապարակը հաւաքուէինք»: Երբ, բազմութիւնը «տախօս» բացագանչած է, ինք ալ ամբոխը Սատամի ֆէտայիները որակած է, բայց, ժողովուրդը չէ լռած, ընդհակառակն, պատասխանած է որ ժողովրդավարութիւնը Միացեալ – Նահանգները ճամբու դնելու մէջ է եւ կացութիւնը վատթարացած է եւ ամերիկեան ուժերը կրակ բացած են բազմութեան վրայ: 12 մեռեալ կար եւ 60 վիրաւոր: Ամերիկացիք չեն համաձայնիր այս տարբերակին եւ իրենք զիրենք կարդացնելով ըսելով թէ կրակ բացած են ինքնապաշտպանութեան համար, նախապէս հրացանաձգութիւն մը ծայր տուած է: Ամէն պարագայի մէջ, ամբողջ ընակչութիւնը դէմ է Ամերիկացիներուն եւ նոյն իրիկունը համախմբուած է հիւանդարացնեն ըսելով թէ կրակ բացած են որ արեւմտեան լրագրողները մօտենան:

***

Ամերիկեան ուժերը վախած են նաեւ Թուղի մը Իրաքի եւ Սուրիոյ միջեւ: Այդ առընչութեամբ Ռըմսֆելտ յայտարարած է. – «Չեմ կրնար ըսել թէ մեկն է թէ ոչ բոլորովին դադրեցուցած են քարխուղի հոսքը Իրաքի եւ Սուրիոյ միջեւ»: Նախորդ օրը (Ապրիլ 14) Արտաքին նախարարը՝ Կ. Փաուըլ ըսած էր թէ կ'ուսումնասիրեն Դամասկոսի դէմ ձեռք առնուելիք զիւանագիտական, տնտեսական թէ այլ միջոցները:

***

Ժաղ Շիրաք հեռաձայնած է Պուշի եւ 20 վայրկեան խօսած: Առաջին անգամն է Փետրուար 7-էն ի վեր, որ երկու նախագահները կը խօսին: Ամերիկացիները «աշխատանքի» խօսակցութիւն որակեցին ղրոյցը, մինչ Ֆրանսա ուզած է ցոյց տալ որ «գործնական ձեւով» կ'ուզէ չարժիլ յետ – պատերազմեան շրջանին:

***

Կ. Փաուըլ կ'ուզէ վստահեցնել որ Սուրիոյ վրայ յարձակելու ծրագիր չկայ, թէեւ, կ'ըսէ. «Մտահոգութիւններ ունինք, բայց, ցանկ չկայ, անմիջական ծրագիր չունինք ոեւէ մեկուն վրայ յարձակելու, այս կամ այն վարչակարգը տապալելու համար»: Գոնտոլեզա Ռայս ճշդած է ոակայն թէ նախագահ Ճ. Պուշ «բոլոր կարելիութիւններու ճամբան բաց կը ձգենք Սուրիոյ հետ» ըսած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՊՈՒ ԱՊՊԱՍ, Պաղեստինի Ազատագրութեան Բանակի զինուերեալը ձերբակալուեցաւ Ապրիլ 15-ին, Պաղտատի հարաւը ամերիկեան ուժերու կողմէ: Կը փնտռուէր 18 տարիէ ի վեր: Ինք է որ պատասխանատու բռնել տուած էր իտալական Աչիլ Լորօ զբօսանաւին ճամբորդները 1985-ին եւ զօրագունդը մէկ հրեայ Ամերիկացի սպանած էր, մեծ վրդովում ստեղծելով: Ապու Ապպաս Պաղտատ հաստատուած էր:

***

ԼԻԲԱՆԱՆի վարչապետը՝ Ռաֆիք Հարիրի իր հրաժարականը տուած է Ապրիլ 15-ին եւ նախագահ Լահուտ ընդունած է: Անկարելի չէր նկատուեր որ կրկին իրեն յանձնուի այդ պաշտօնը, հակառակ անոր որ հրաժարման պատճառները չեն ճշդուած:

***

ՓԱՐԻԶի թղթատարի 5000 ցրուիչները հրաւիրուած են գործադուլի անսահման չարժումի մը դիմելու Ապրիլ 22-էն ըսկըսեալ, ի նշան բողոքի անօրէնութեան մկի ծրագրին դէմ: Այդ ծրագիրը կը նախատեսէ Փարիզի ցրւումը մկի սահմանափակել (ներկայիս՝ 2): Անցեալին, Փարիզի մէջ 3 ցրւումներ կային, երկու առաւօտ եւ մկի կէսօրէ ետք: Ներկայիս, երկուշաբթիէն Ուրբաթ 2-ի սահմանափակուած է եւ արդէն իսկ անկանոնութիւնները ու յապաղումները ամէնօրեայ են:

***

ԼԻՖ-ի գործադուլը կը չարունակուի եւ Ապրիլ 15-ին, նախկին անօրէնը՝ Լօյիք ըը Ֆլոք – Փրիժան բաւական ղգայացուց խոստովանութիւն մը ըրած է: Ան յայտնած է թէ նախագահ Ֆ. Միթերանի հաւանութեամբ, Լիֆ ընկերութեան գաղտնի անուկէն վճարել տուած է իր ամուսնալուծման ծախքերը եւ կնոջ տուելիք հատուցումները, որպէսզի Ճաքիմա Պելայիր, որ քանիցս իր ամուսնոյն հետ Ափրիկէ գացած է՝ լռէ: Այդ «լռութիւնը» ըստ աղբիւրներու, արժած է 19-էն 32 միլիոն Ֆրանք:

***

ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Ճանճնախումբը, Ապրիլ 15-ին, դատապարտած է Իսրայէլը «զրաւման բանակի զինուորական իշխանութեանց չարդերուն եւ պաղեստինցիներու հանդէպ գործուած մարդկութեան համար»: Բանաձեւը պատրաստած էին Զինաստան եւ Գուատա, 15 երկիր ձեռնպահ մնացած են, հինգ ուրիներ դէմ քուէարկած են:

ՊՈԼԻՍ

ՎԱԳՐՖՆԵՐՈՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺԱԾ Է ՀԱՑԿ. ԴԻՄՈՒՄՆԵՐՈՒՆ ՄԵԾ ՄԱՍԸ

«Մարմարա» Ապրիլ 15-ի թիւով կրկին կ'անդրադառնար հայկական համայնքային կալուածներու տիրութեան կնճռոտ հարցին: Ծանօթ է որ հայկական ու նաեւ այլ փոքրամասնութիւններու 1936-էն ետք կտակուած, կամ նուիրուած բազմաթիւ կալուածներ որպէս համայնքապատկան սեփականութիւն չէին ընդունուեր վազըֆներու տնօրէնութեան կողմէ, կային կալուածներ որոնք այդ պատճառով «անտէր» համարուելով պետական դանձին կը փոխանցուէին, եւ այլն:

Թուրքիոյ նախորդ կառավարութեան օրով սրբագրութեան կանոնադրութիւն մը ընդունուած էր, լուրջ դժուարութիւն պատճառելով հայ համայնքի պատասխանատուներուն որոնք արդարօրէն վհատած էին տարիներով պատկան մարմիններու դիմումներ ներկայացնելէ ու միշտ ժխտական պատասխան ստանալէ: Նոր կանոնադրութեան ընդունուելէն ետք, վեց ամիս պարմանաժամ տրուած էր, որպէսզի համայնքային մարմինները դիմեն վազըֆներու տնօրէնութեան, յանձնեն թղթածրարները այն կալուածներուն որոնք այս կամ այն պատճառով չէին արձանագրուած տուեալ հաստատութեան անունին: Հայ փաստաբաններու յանձնաժողովին ցուցմունքներով հայկական բոլոր հաստատութիւններն ալ իրենց թղթածրարները պատրաստած ու յանձնած էին չրջանային գրասենեակներուն:

Վերջերս լուր տրուած է որ հայկական հաստատութիւններու դիմումներուն պատասխանները հասած են. երբ հաստատութիւններու ներկայացուցիչները տեղեկացած են տրուած պատասխաններուն, մեծապէս զարմացած են, տեսնելով որ դիմումներուն մեծ մասը մերժուած է: «Կ'երեւի թէ քիչ մը աճապարեցինք ուրախանալու» կը գրէ «Մարմարա»: Ցետոյ կ'աւելցնէ թէ մերժումին պատճառաբանութիւնը համոզիչ չէ եղած նոյնիսկ երբեմն անհեթեթ է: Ստեղծուած կացութիւնը կը պարտադրէ որ հաստատութիւնները Անգարայի մէջ դատեր բանան, ձեռնարկելով չատ տաղտկալի ու մեծածախք քայլերու:

Ըստ երեւոյթին, վազըֆները դրական պատասխաններ ալ տուած են, բայց անոնց համար ալ յաւելեալ փաստաթուղթեր կը պահանջուին եւ ոչ ոք վստահ է թէ անոնց յանձնումէն ետք, վերջնական որոշումը ժխտական պիտի չըլլայ:

Թեան գաղտնի անուկէն վճարել տուած է իր ամուսնալուծման ծախքերը եւ կնոջ տուելիք հատուցումները, որպէսզի Ճաքիմա Պելայիր, որ քանիցս իր ամուսնոյն հետ Ափրիկէ գացած է՝ լռէ: Այդ «լռութիւնը» ըստ աղբիւրներու, արժած է 19-էն 32 միլիոն Ֆրանք:

ՄԱԿ-ի Մարդկային Իրաւանց Ճանճնախումբը, Ապրիլ 15-ին, դատապարտած է Իսրայէլը «զրաւման բանակի զինուորական իշխանութեանց չարդերուն եւ պաղեստինցիներու հանդէպ գործուած մարդկութեան համար»: Բանաձեւը պատրաստած էին Զինաստան եւ Գուատա, 15 երկիր ձեռնպահ մնացած են, հինգ ուրիներ դէմ քուէարկած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՀԱԻԱՔԸ

Մինչ կը սպասուէր որ Սահմանադրական դատարանը Ապրիլ 16-ին վճիռ արձակէր Ռ. Քոչարեանի ընտրութիւնը ապօրինի, հետեւաբար չեղեալ համարելու դիմումով Ս. Դեմիրճեանի բացած դատին մէջ, ընդդիմութիւնը նոր հանրահաւաք կազմակերպած է Ապրիլ 15-ին: Մատենադարանին առջեւ հաւաքուած բազմութեան խօսք ուղղած են Ա. Բաղդեան, Ա. Կարապետեան, Ա. Զաքարեան, Ա. Սարգսեան, Ս. Դեմիրճեան, նաեւ Օհան Տուրեան: Քաղաքական դէմքերը զբաղաւորաբար կրկնած են Ռ. Քոչարեանի ապօրինի ընտրութեան պարագան, Սահմանադրական տեսանէն արդար վճիռի ակնկալութիւնը այսինքն՝ ի նպաստ Ս. Դեմիրճեանի եթէ քաղաքական բնոյթ չունենայ ան:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(15 avril)

REBONDS

L'après-guerre s'annonce

Gérard CHALIAND

Ժերար Շալեան, զոր «Լեպերասիոն» կը ներկայացնէ որպէս մասնագէտ մը հակառարատութիւններու եւ հեղինակը Արնօ Պլէնի հետ «America is back, les nouveaux Césars du Pentagone»ի, յօդուած մը տարածած է, ուր կ'արտայայտուի յետ – պատերազմեան շրջանին մասին: Հակառակ Ռ. Պլէրի եւ այլ եւրոպացի ղեկավարներու փափաքին, ԱՄՆ պիտի անտեսեն ՄԱԿ-ը, Պաշտպանութեան նախարարին դրդումով, հակառակ Արտաքին նախարարութեան վերապահութեան: Ըստ իրեն, հաւանական է որ ձէ կարնըր, չճշդուած ժամանակաշրջանի մը համար, պատասխանատու ըլլայ իշխանութեան: Երկրին հարաւը զօրավար Ուալթըրսի, քրտական հիւսիսը զօրավար Մուրի եւ կեդրոնը Պարպարա Պոտին պատասխանատուութեան տակ դրուին: Շալեանի եզրակացութիւնն այն է որ Սամուէլ Հընթինկթընի տեսակէտը ինչ կը վերաբերի քաղաքակրթութեանց բախտին սխալ չէր այն չափով որ Եւրոպայի կայսերական պոռթկումը, 19-րդ դարուն, ափրեւասիական աշխարհին մէջ արդէն տեղի ունեցած էր, բայց, Ուաչինկթընի այսօրուան գործածած ոճը, յաղորդական բողոքներ ստեղծելով ինքնեղիայէն Միջին – Արեւելք փաքիստանէն անցնելով, պիտի օդնէ անուցանելու թշնամութիւն մը, որու պատասխանները միայն զինուորական չեն կրնար ըլլալ:

***

Իրաքի դէպքերը պատճառ են որ Ժերար Շալեան բազմիցս արտայայտուի նաեւ ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կայաններէն (ինչպէս «Ֆրանս 3-էն Ապրիլ 15-ի ժամը 19-ի լրատուութեան): Նոյն կացութեան մէջ է Փեթօսթրաթեժի տնօրէն (եւ Հայաստան հիմնադրամի նախագահ) Պետրոս Թերզեան քարիւղի կապակցութեամբ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎ ԾԱՂԿԱՁՈՐԻ ՄԷՋ

ՍԵՒԱՆ ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ճաշի ու սուրճի դադարէ մը վերջ, ժամը 16–ին, սկսաւ արձակի ու բանաստեղծութեան խումբերուն աշխատանքը: Ինծի համար նախընտրելի էր արձակը. փութացի դրողներու ստեղծագործական տան դրադարանը, ուր եւ պիտի կայանար նիստը: Նստիդը կը ղեկավարէին արձակագիրներ Նորայր Աղալեան, Դաւիթ Մուրատեան եւ Վարուժան Այվազեան. մասնակիցներն էին երիտասարդ արձակագիրներն ու դրականագէտները:

Նիստէն առաջ արտասանուեցաւ ներածական խօսք մը, որու ընթացքին ըսուեցաւ, թէ քննութեան պիտի ենթարկուի «վերջին շրջանի» մեր դրականութիւնը: «Վերջին շրջան երբ կ'ըսուի՝ նկատի պէտք է առնենք հանրապետական՞ն շրջանի դրականութիւնը» հարցումիս պատասխանը քիչ մը արհամարհական էր. «Զէ էլի, յետներինը...»: Տպաւորութիւնս այնպիսին էր, որ երիտասարդ գրողներու ստեղծագործութիւնները պիտի դիտուէին – կը դիտուէին ալ – «վերջին շրջանի» դրականութենէն անկախաբար, այլապէս, ըսուանցքին վրայ... Ճի՞շդ է արդեօք նըման սահմանագծում մը, երբ ակներեւ է որ երիտասարդ գրողներու մշակած գրականութիւնը խորքային առումով այնքան ալ երիտասարդական չէ:

Արձակագիր Նորայր Աղալեան, կարդացած շրջանով երիտասարդ հեղինակներու ստեղծագործութիւնները, սկսաւ մէկ առ մէկ նկարագրել զանոնք՝ առեն _ ատեն վերլուծումի փորձեր ալ ընելով: Այստեղ դրականագէտ բարեկամ մը՝ Հրաչեայ Սարիբէկեան, հարցուց, թէ ինչո՞ւ արձակ ստեղծագործութիւններու, յատկապէս վէպերու քանակը այնքան ալ չատ չէ մեր դրականութեան մէջ: Աղալեանի պատասխանը. «Վէպի համար հարկաւոր են լայն տարածութիւններ, պէտք են դէպքեր ու անոնց տեւականութիւնը...»: (Այս մարդը չի՞ դիտեր, որ վերջին տասնամեակի Հայաստանի դրականութեան մէջ գերակշռող է արձակ ըստեղծագործութիւնը. հրատարակուած են դարակազմիկ գործեր՝ Վարդան Գրիգորեանի պատմավէպերը, Լեւոն Խեչոյեանի ու Գուրգէն Խանճեանի վէպերը, Վահան Թամարեանի պատմուածքները եւ այլն...): Հարցում մը. «Նիւթա՞կն, թէ հոգեկան տարածութեան մասին է խօսքը»: Քիչ յետոյ Մուրատեանի պատասխանը. «Մեր ժողովուրդը ապրելով լեռներու մէջ, իր աչքին առջեւ չէ ունեցած լայն տարածութիւններ, այդ պատճառով ալ իր հայեացքը ուղղած է միշտ երկինք եւ եղած՝ բանաստեղծ...»: Ուղղակի նիւթական տարածութեան, Հայաստանի սահմաններու մասին է խօսքը :Նախ կը դժուարանամ հաւատալ, բայց լուրջ են... Կը փորձեմ միջամտել. որքան որ կ'արտօնեն՝ կը փորձեմ խօսիլ հոգեբանական ու պատմական վէպերու մասին, կ'ըսեմ, թէ ընդհանուր արտադրանքին մէջ համեմատաբար նուազ, այնուամենայնիւ անուրանալի որակ կազմած է արձակը մեր դրականութեան մէջ: Առաջին հերթին կու տամ Կ. Զարեհանի, Ց. Օշականի ու Զ. Եսայեանի անունները եւ...

– Եսայե՞ն... ԻՆՁ ՎԱ՛ՏՏ Է ԳՐՈՒՄ:

– Օշակա՞ն... ԻՆՁ ՎԱ՛ՏՏ Է ԳՐՈՒՄ:

Այս դատումը, աւելորդ է ըսել, կու գար «աւազ»է մը ու կը հաստատուէր ուրիշ «աւազ»ի մը կողմէ:

Կը վախնամ բերանս ու չեմ խօսիր այլեւս...

Ցետագայ զրոյցը կ'ընթանայ տարբեր նիւթերու չուրջ (ստեղծագործութիւններու լեզուն, պոռնկագրութիւն – էրոթիկա) ,բայց խօսողները ո՛չ թէ երիտասարդներն են, այլ՝ մեծերը: Արմինէ Աբրահամեան, Արփի Ոսկանեան եւ Փըրիսթինէ Ցուվհաննիսեան կը փորձեն մերթ ընդ մերթ խօսք առնել, միջամտել, բացատրութիւններ տալ. կը յաղողին

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

Ղ. ՄԵԼՈՅԵԱՆԻ «ԱՐՄԵՆՈՒՇ»Ը

«Հայ թատրոնի ընկերակցութեան» թատերական ընթերցումներու չարքը կը շարունակուի ամենայն հետեւողականութեամբ. 16–րդին առաջին ծրագիրը կազմուած էր Ղեւոնդ Մելոյեանի Արմենուշով: Հինգ արարնոց տրամ մը, գրուած՝ 1918–ին, Ֆրանսերէն, հրատարակուած՝ 1920–ին Ժընեւի մէջ: Ցետոյ հայերէնի թարգմանուած հեղինակին կողմէ իսկ, 1924–ին, Փարիզ: Բեմադրուած է (հայերէն) 1924–ին Փարիզի մէջ, «Փարիզահայ տրամաթիկ» եւ «Մայրենի բեմ» խումբերուն կողմէ: Հայերէն տարբերակը հրատարակուած է 1936–ին, Մարսէյլի մէջ: Իսկ Ֆրանսերէնը, հայ եւ Ֆրանսացի դերասաններով, Մարկ Ափեանի բեմադրութեամբ ներկայացուած է 1948–ին «Իէնա» սրահին մէջ:

Ցնցող գործ մըն է Արմենուշը որ գրութէ անմիջական կերպով, 1918–ին իսկ, նիւթ ըրած է 1915–ի սարսափը, Թուրքիոյ դերմանական վայրագութիւնը որ հեղինակը եղաւ մարդկային այդ ողբերգութեան: Գլխաւորաբար հերոսուհին (Արմենուշ) այդ ողբերգութեան ամէնէն անմխիթարելի զոհը կը մարմնաւորէ: Որպէս վերապրած մը, ինկած է դերմանուհի դերեվարձառի մը ձեռքը, անոր մարդկային առեւտուրին կարեւորագոյն «ըրբամպուլուխ»ը կազմած: Թատերգութիւնը նիւթ կ'ընէ անոր «փրկութեան» չրջանը բարի դերմանուհիի մը տան մէջ որուն երիտասարդ զաւակը իր ցեղին ու նոյնինքն զաւկին դահիճներէն մէկն է:

Այս թարդ ու ծանր իրականութեան, ապրումներուն զարդացումով կ'ընթանայ Մելոյեանի թատերգութիւնը, յանդելու համար ենթադրելի վախճանին: Վարագոյրը կ'իջնէ խեղաշրջած հայութիւնի վրէժի արարքին վրայ:

Թատերական ընթերցումի ճամբով այս թատերգութեան ներկայացումը, Ապրիլ 6–ին, Փարիզի Հայ Ուսանողական Տան սրահին մէջ, նոր օրինակ մըն էր յաճախակիօրէն «չունինք, չկայ» տարաղով, ամենայն հանդստութեամբ յայտարարուած մեր անդիտութեան. անով, որ ազգին արուեստի գործի վերածումին օրինակ պտնելու կը դժուարանանք, չունենալով հետաքրքրութիւն, վիտատուբի համբերութիւն ու յատկապէս պտնուելիք բաներու գոյութեան գիտակցութիւնը:

Հաճելի, հետաքրքրող յեսմիջօրէ մը նուիրելէ զատ, Հայ Թատրոնի ընկերակցութեան խումբը այս մարզի պակասն ալ կը բառնայ որոշ չափով: Ո՛վ պիտի երթար, օրինակ, Մելոյեան թատերագիրի մը գործերը վիտատելու, կարդալու եւ տեսնելու թէ Արմենուշ մը գոյութիւն ունի թատերական մեր գրականութեան մէջ: Աւելի զատ, ինչ որ աւելի անմիջական ձեռքերում է, նուազագոյն բեմականացումով ու բեմայարդարանքով այդ ներկայացումները պարբերաբար ուրախացնող նորութիւնները կը հրամցնեն: Ամբողջ մնայուն անդամներուն քով դեր կը ստանձնեն նորեր որոնք լաւատեսութեան կարեւոր դրամագլուխ են ամէնօրեայ մեր ծանօթ տրտունջներուն դէմ:

Արմենուշի դերով այդ «նոր»ն էր Մարալ Քերովբեան, հակառակ որ առաջին մասնակցութիւնը չէր այդ ընթերցումներուն: Սահմանափակ պայմաններով որ այդ ձեւով կատարուած ներկայացումին էր, ան տուաւ չատ տպաւորիչ խաղ մը, փորձառու դերասանի մը չափ բնական անցքերով չաղկապելով անցեալ ու ներկայ: Ճիշդ է. երկար, անվհատ աշխատանք անհրաժեշտ է, խօլժերով, մոլրեցնելու ատակ տուեալներով հարուստ մեր իրականութեան մէջ փոքր դիրքեր ունենալու համար: Սակայն, Մարալին երեւոյթը մէկն է փաստերէն թէ եթէ կայ այդ աշխատանքը, կայ արդիւնքն ալ:

Արմենուշի միւս դերերը մարմնաւորեցին Ասպազիկ Շինկիթեան, Վազէ Տէմիրճեան, Նոյեմի Իւսէֆի, Թորոս Գովթիկեան, Վահրամ Աժամկրեան եւ Ժիրայր Զոլաքեան: Տպաւորիչ տիպարներ ըստեցին յատկապէս Նոյեմի Իւսէֆի, պոռնկատան տիրուհիի, իսկ Թորոս Գովթիկեան եւ Վազէ Տէմիրճեան գերմանացի հակադիր կեցուածքով դիմուորներու դերով: Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը ըրաւ Նայիրի Ցովսէփեան: Ներկայացումը արդիւնք էր Արբի Ցովհաննիսեանի ու Ժիրայր Զոլաքեանի վրան երեք փորձի:

Առիթն է նաեւ երկու խօսքով անդրադառնալու Ղ. Մելոյեան թատերագիրին: Ան ծնած է Վան, 1877–ին: Ուսանած է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ, աշակերտած Կոմիտաս վարդապետին: 1911–ին կ'անցնի Պոլիս: Հոն կը հրատարակէ «Մարդիկ արածում են» (1909) եւ «Մայրը» (1910): 1911–ին լոյս կը տեսնէ «Նկարներ» հատորածոն: Աշխարհամարտէն ետք կ'ապրի Զուիցերիա ուր գրած է Արմենուշը: Փարիզի մէջ իրմէ գործեր հրատարակուած են, աշխատակցած է գրական հանդէսներու: Ամէնէն չատ մը չսկած է թատերական սեռը, ինչպէս կ'երեւի Հայ թատրոնի ընկերակցութեան թերթիկը, այլ իր թատերակաները արժանի ուշադրութիւնը չեն դտած բեմի գործիչներուն կողմէ, բեմ չեն հանուած:

Թատերական ընթերցումներու նոյն, ժ.Զ. չարքին յաջորդ ներկայացումը նոյն նիւթը մշակած է. Պետրոս Զարոյեանի «Ոստան»ն է ան, գրուած 1929–ին:

Ժամադրութիւնը՝ Մայիս 25, կիրակի օր:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԴԱԼ ՍՈՒՐԲ ԳԻՐՔԸ

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ կրթարանի սրահին մէջ, Ապրիլ 3–ին, տեղի ունեցաւ դասախօսական երեկոյթ մը վերնչեալ նիւթին չուրջ. դասախօսն էր տեղւոյն հովիւ՝ Ներսէհ Մայրագոյն վարդապետ Բապուճեանը: Ներկաներուն մէջ կար նաեւ Հայր Ցովսէփ Քէլէկեանը:

Բարի գալուստի ողջոյնէն վերջ, հոգեւոր հովիւը մտաւ նիւթին խորը, նչեց երկու հազար երկար տարիներու Սուրբ Գիրքին չարուցած հետաքրքրութիւնը մարդոց մէջ, անոր թարգմանութիւնը թեան կարեւոր դրամագլուխ են ամէնօրեայ մեր ծանօթ տրտունջներուն դէմ:

Արմենուշի դերով այդ «նոր»ն էր Մարալ Քերովբեան, հակառակ որ առաջին մասնակցութիւնը չէր այդ ընթերցումներուն: Սահմանափակ պայմաններով որ այդ ձեւով կատարուած ներկայացումին էր, ան տուաւ չատ տպաւորիչ խաղ մը, փորձառու դերասանի մը չափ բնական անցքերով չաղկապելով անցեալ ու ներկայ: Ճիշդ է. երկար, անվհատ աշխատանք անհրաժեշտ է, խօլժերով, մոլրեցնելու ատակ տուեալներով հարուստ մեր իրականութեան մէջ փոքր դիրքեր ունենալու համար: Սակայն, Մարալին երեւոյթը մէկն է փաստերէն թէ եթէ կայ այդ աշխատանքը, կայ արդիւնքն ալ:

Արմենուշի միւս դերերը մարմնաւորեցին Ասպազիկ Շինկիթեան, Վազէ Տէմիրճեան, Նոյեմի Իւսէֆի, Թորոս Գովթիկեան, Վահրամ Աժամկրեան եւ Ժիրայր Զոլաքեան: Տպաւորիչ տիպարներ ըստեցին յատկապէս Նոյեմի Իւսէֆի, պոռնկատան տիրուհիի, իսկ Թորոս Գովթիկեան եւ Վազէ Տէմիրճեան գերմանացի հակադիր կեցուածքով դիմուորներու դերով: Բեմական գործողութիւններու ընթերցումը ըրաւ Նայիրի Ցովսէփեան: Ներկայացումը արդիւնք էր Արբի Ցովհաննիսեանի ու Ժիրայր Զոլաքեանի վրան երեք փորձի:

Առիթն է նաեւ երկու խօսքով անդրադառնալու Ղ. Մելոյեան թատերագիրին: Ան ծնած է Վան, 1877–ին: Ուսանած է Էջմիածնի Գէորգեան ճեմարանին մէջ, աշակերտած Կոմիտաս վարդապետին: 1911–ին կ'անցնի Պոլիս: Հոն կը հրատարակէ «Մարդիկ արածում են» (1909) եւ «Մայրը» (1910): 1911–ին լոյս կը տեսնէ «Նկարներ» հատորածոն: Աշխարհամարտէն ետք կ'ապրի Զուիցերիա ուր գրած է Արմենուշը: Փարիզի մէջ իրմէ գործեր հրատարակուած են, աշխատակցած է գրական հանդէսներու: Ամէնէն չատ մը չսկած է թատերական սեռը, ինչպէս կ'երեւի Հայ թատրոնի ընկերակցութեան թերթիկը, այլ իր թատերակաները արժանի ուշադրութիւնը չեն դտած բեմի գործիչներուն կողմէ, բեմ չեն հանուած:

Թատերական ընթերցումներու նոյն, ժ.Զ. չարքին յաջորդ ներկայացումը նոյն նիւթը մշակած է. Պետրոս Զարոյեանի «Ոստան»ն է ան, գրուած 1929–ին:

Ժամադրութիւնը՝ Մայիս 25, կիրակի օր:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

հանդուրժողութեան կոչեր ըրած էին օր մը առաջ, կը դառնային անհանդուրժող ու ա՛լ աւելի զգալի կը դառնար երիտասարդներու ու երէցներու միջեւ գոյութիւն ունեցող անդունդը, զոր օր մը առաջ անտեսել կը ձեւացնէր Արզումանեան: Եւ երիտասարդ գրողներու խորհրդակցութիւնը իր աւարտին կը հասնէր գալ տարի դարձեալ հաւաքուելու ակնկալիքով, բարի մաղթանքներով ու ընտանիք մը ըլլալու հաւաստիացումներով:

**

Ողջունելի նախաձեռնութիւն մըն է երիտասարդներու այս հաւաքը, ողջունելի է Հայաստանի Գրողներու Միութեան այս քայլը: Ձենք ուզեր կասկածի տակ առնել կազմակերպիչներու բարեմտութիւնն ու անկեղծութիւնը, բայց վստահաբար ամէն ինչ քիչ մը աւելի տարբեր պիտի ըլլար, եթէ՝

Լիլիթ Արզումանեանի փոխարէն պիտկուցէր Սէյրան Գրիգորեան,

Նորայր Աղալեանին առընթեր արձակ գործերը ներկայացնէին նաեւ Լեւոն Խեչոյեան կամ Գուրգէն Խանճեան,

արեւելահայ – խորհրդահայի կողքին ներկայացուէր արեւմտահայ – սփիւռքահայ գրականութեան փորձը,

փոխարէնն «աւետարան» կարդալու, երեցները փորձէին հասկնալ երիտասարդները...

Այս երկար թղթակցութիւն – ակնարկը կ'ուզեմ եզրափակել – սփիւռքահայ գրադէտի մը նամակէն առնուած հետեւեալ տողերով.

«Մեր երիտասարդ սերունդը մեր աչքին լոյսն է, եթէ ատոր չհաւատանք ի՞նչ բանի հաւատանք ու վստահինք: Ասկից դին ունի ի հարկէ...»:

Երիտասարդ սերունդը գիտէ՛ ու կը վճարէ ալ այդ դինը...

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԵՐԵՍՆԱՄԵԱԿԸ

Կիրակի, Ապրիլ 6–ին, նշուեցաւ Մարսէյլի Յուշարձանին 30–ամեայ պաշտօնական բացումը, 1973 Փետրուար 11–ին, ձեռամբ նախարար փրոֆէսէօր Ժոզէֆ Քոմիթիի եւ իր նախագահութեամբ:

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցիին մէջ, ուր հաւաքուէր աւելի հանդիսականներ, ինչպէս նաեւ պաշտօնական քաղաքական անձնաւորութիւններ ներկայ էին, յատուկ պատարագ մատուցանեց Մայր Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեան, երգեցողութիւնը կատարեց Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Ֆաչիկ Եըլմազեանի:

Պատարագի վերջաւորութեան պատգամախօսը յայտնուեցաւ, դպիրներուն հետ, գալով խորանին առջեւ, մատուցանելու համար մանաւանդ հոգեհանգստեան պաշտօնը յուշարձանին կերտման ու բացման կոմիտէին այն անդամներուն հոգիներուն համար որոնք այսօր հանդուցեալ են: Ապա, յիշատակեց նախարար փրոֆ. Ժոզէֆ Քոմիթիին, եւ բոլոր անոնք որոնք, այն ժամանակ, նպաստեցին յուշարձանին, եւ որոնք այսօր փակած են իրենց աչքերը: Ցետ հոգեհանգստեան արարողութեան, ժողովուրդը հաւաքուեցաւ յուշարձանին մօտ, որուն մշտնջենական բոցը վառ էր: Երկու նախկին մարտիկներ կը շրջափակէին կոթողը ֆրանսական դրօշ մը ի ձեռին: Ծաղկեպսակներ դնեցին մշակութային ու քաղաքական կազմակերպութիւններ:

Հաւաքը ղեկավարեց տոքթոր Ռոպէր Ադիլաճեան, առենապետ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդի, որ ներկայ բոլոր քաղաքական անձնաւորութիւնները թուելէ յետոյ, յիշեց 1964–ի Օգոստոս ամսուան կնդակը Վարդվէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, մօտալուտ Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին առթիւ, նկատելով ցեղասպանութեան ճանաչման ճամբուն վրայ, երկնային ուժ մը, համախմբելով անխախտ ամբողջ հայութիւնը ի Հայաստան եւ սփիւռս աշխարհի: Եւ մի քանի տարի յետոյ, նոյն Վազգէն Ա.ը իր հովուական երկրորդ այցելութեան ժամանակ, ի Մարսէյլ օրհնեց առաջին քարը այս կոթողին 1970 Մայիս 31–ին:

Իրեն յաջորդեց Մէթր Յակոբ Վարժապետեան, յուշարձանի կերտման ու բացման կոմիտէի քարտուղար, որ անդրադարձաւ Թուրքիոյ ժխտական դիրքին հանդէպ: Միջազգային իրաւունքի սկզբունք մը լի զօրու է, այն է, ըսաւ, պետութեան մը տեւականութիւնը, յարուցնակականութիւնը ինչ որ ալ ըլլան կառավարութիւններու կամ վարչակարգերու յաջորդութիւնները, ներկայ կառավարութիւնը կամ ռէժիմը կը ստանձնէ նախորդին պատասխանատուութիւնները: Ահա է որ չուզեր Թուրքիան, ուրանալով ցեղասպանութիւնը: Ցիշեց Գերմանիան, որ ճանչցաւ Հրեաներուն ցեղասպանութիւնը եւ ստանձնեց նացիներուն պատասխանատուութիւնները: Ինչպէս Ֆրանսան, ստանձնեց, Վիչիի կառավարութեան պատասխանատուութիւնները: Անդրադարձաւ յուշարձանին արձանագրութեան վրայ Մեծ Եղեռնի բաժնին, արձանագրութիւն որ կը յիշատակէ ոչ միայն զոհը, բայց, ինչ որ կարեւոր է, ցեղասպանութիւնը գործադրողը: Աւելցուց որ, գոնէ Մարսէյլի շրջանին մէջ, էքս – ան – Փրովանսի, Ուազ – Պէլ – Էո–ի, Սէրթեմ – լէ – Վալոնի եւ Լա Սիոթայի յուշարձանները կը յիշատակեն, ներշնչուելով Մարսէյլի Յուշարձանէն, եւ զոհը եւ ցեղասպանութիւնը գործադրողը:

Պր. Ժագ Տօնապետեան, նախագահ ՍԷ – ԷՍ – Ա. – Էֆ–ի ՓԱՔԱՅի շրջանին, ըսաւ որ Մարսէյլի կոթողը Հայոց դատին հետապնդման ներշնչումի աղբիւր, ու նա մանաւանդ դինուոր պահակ մըն է: Ծանրացաւ Թուրքիոյ ներկայ ժխտական կեցուածքին վրայ հանդէպ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման, մատնանշելով նոյնքան անոր նուաճողական ձգտումները հանդէպ Յունաստանին, Կիպրոսին, Սուրիոյ քիւրտ ժողովուրդին նկատմամբ, եւ, ի մասնաւորի, Հայաստանի շրջափակումը 12 տարիէ ի վեր: Այս բոլորը բացարձակապէս հակառակ են արդի եւրոպական երկիրներուն սկզբունքներուն, առանց մոռնալու Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքը, որով, մեծամասնութեամբ ասիական երկիր է, եւ իր մայրաքաղաքով:

Հաւաքոյթը վերջացաւ տոքթոր Ռոպէր Ադիլաճեանի շնորհակալութեան խօսքերով:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԱՕԿԷ ԱՆԿԷ

Ո՞Վ ՉԻՆԵՑ ԻՐԱՔԸ

Իրաքի նախագահը Մ. Խաթամի ընդունելով Սպանիոյ Ազգաթին նախարարուհին, ըսած է անոր. – «Այն երկիրները, որոնք անցեալին զինեցին Իրաքը, այսօր չատ կը մտահոգուին անոր ժողովուրդին չհաբէն»:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹՊԻՍ

•

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կենտրոնական ընտրական յանձնաժողովը ամփոփել է նախագահական ընտրութիւնների արդիւնքները: Զայները, ըստ տեղամասերի, բաշխուել են հետեւեալ կերպ. Ջէյթունի գերեզմանատուն՝ Քոչարեան՝ 1256 ձայն, Դեմիրճեան՝ 0 ձայն, Սովետաշէնի գերեզմանատուն՝ Քոչարեան՝ 1348 ձայն, Դեմիրճեան՝ 0 ձայն, Դաւթաշէնի գերեզմանատուն՝ Քոչարեան՝ 1142 ձայն, Դեմիրճեան 0 ձայն, Թոխմախի գերեզմանատուն՝ Քոչարեան՝ 1200 ձայն,, Դեմիրճեան՝ 0 ձայն, Շահումեանի գերեզմանատուն՝ Քոչարեան՝ 1354 ձայն, Դեմիրճեան՝ 0 ձայն:

Կարմիր բլուրի գերեզմանատան քարէարկութիւնը ճանաչուել է անվաւեր, քանի որ ԵԱՀԿ դիտորդները արձանագրել են բաց քուէարկութիւն:

«Իրաւունք»

•

Անանանաթոյժի ընդունարանում հեռախօսազանգ է հնչում.

– Ալօ, հիմա ձեզ մօտ կը գայ զոքանչս՝ ծեր չուն հետ: Սրսկէք նրան ամենաուժեղ թոյնը, որ չտանջուի եւ միանգամից սատկի...

– Իսկ շնիկը միայնակ տան ճամբան կը դնի՞:

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

19

Միս Հելէն աշխատանքի ժամերէն դուրս կը շրջագայի ամբողջ Վասպուրականը, կ'այցելէր Նարեկայ, Վարագայ, Ագթամարի եւ այլ վանքերը, ներկայ կ'ըլլայ ժողովրդական ուխտագնացութիւններու եւ այդ առթիւ տեղի ունեցած տօնակատարութիւններուն: Ան կը նարկէ Վանայ անմոռանալի լճին վրայ կամ ձի նստած կը բարձրանայ շրջակայ լեռները:

Երբ ամէն ինչ տեսած, վայելած, պայմանագրութեան վերջաւորութեան կը պատրաստուի մեկնելու, դէպք մը, ըստ երեւոյթին աննշան՝ պատճառ կը դառնայ, որ Միս Հելէն պայմանագրութեան նոր երկարաձգում մը ուզէ: Ան կը ծանօթանայ Վանայ մէջ ապատագրման դրօշին համար գաղտնի աշխատողներէն մէկուն՝ Աւոյին հետ:

Աւօն Ամերիոյ մէջ բարձրագոյն ուսում ստացած, իշխանավայել արտաքինով երիտասարդ մըն էր, որ իր վարած վաճառականը, այլ նաեւ ազգային գործունէութեամբ ալ կը գրաւէր ուշադրութիւնը: Ան ամուսնացած էր Ամերիկայի մէջ ծնած հայուհիի մը հետ, որ ամուսնութենէն ետք Վան եկած էր ամուսնոյն հետ: Ունէին երկու զաւակներ, որոնք ալ ամուսնոյն պէս ամերիկահայ էին:

Միս Հելէն ամէն առիթով կ'այցելէր Աւոյի տունը, ուր ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մէջ կը վայելէր ընտանիքի անդամներուն հետ: Ան կը սիրէր Աւոյի զաւակները, որոնք ալ իրենց կարգին կը սիրէին զինք: Ամէն անգամ որ Միս Հելէն կ'այցելէր Աւոյի տունը, ան կը հանդիպէր Աւոյի հետ, որ ամէն անգամ կը ջանար ծանօթացնել զայն իր ընկերներուն հետ, որոնք ալ կը գտնուէին Աւոյի տունը:

Միս Հելէն ամէն անգամ որ Աւոյի տունը կ'այցելէր, կը նկատէր, որ ներկաները կը խօսակցին ինչ որ լեզուով, որ ինք չէր հասկնար: Ան կը զարմանար, թէ ինչո՞ւ Աւոյի ընկերները կը խօսին այդ լեզուով, երբ որ ամէնքն ալ ամերիկահայ էին: Ան կը հետաքրքրուէր այդ լեզուին մասին, բայց Աւոյ կամ ուրիշ ներկաներ չէին ուզեր խօսիլ այդ լեզուի մասին

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
ՑԻՇԱՏԱԿ ՋԱՐՁԱՐԱՆԱՑ, ԽԱՉԵԼՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹԱՂՄԱՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՑԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Երեկոյեան ժամերգութիւն եւ Թափօր Թաղման ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ՁԱՏԿԻ
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 16–ին։
Ճրագալոյցի կամ Խթման պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ՏԻՐԱՑՐ ՔՀՆՑ. ԳԼՂԼՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՃՈՐՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 18–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·30ին։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամերգութիւն եւ Թաղման Թափօր ժամը 17·30–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյց, Խթման պատարագ ժամը 16–ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒԼ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թաղման Թափօր ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ընթերցուածք ժամը 16–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Երեկոյեան ժամերգութիւն, Թաղման Թափօր ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 16·30, Ճրագալոյցի Խթման պատարագ ժամը 17·30–ին։

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Թափօր Թաղման ժամը 17–ին։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ճրագալոյցի ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին, Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին, պատարագ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Երախայ կամ տարեց անձ խնամելու կամ տնային գործեր ընելու տրամադիր երկու կիներ աշխատանք կը փնտռեն։
Տիկին Ժիւլիէթ
06 – 24 – 27 _ 94 – 75

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆԶԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷԶ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ժամը 17–ին Թաղման կարգ եւ Թափօր։
ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ճրագալոյց
Ժամը 16·30ին Ընթերցուածք Մարգարէից
Ժամը 17·15–ին պատարագ։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎԻՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ
Ժամը 18–ին Թաղման կարգ եւ Թափօր։
ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ
Ժամը 17–ին Ընթերցուածք։
Ճրագալոյցի պատարագ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱՌՈՒՔԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԱՒԱԳ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՐԲԱԹ, Ապրիլ 18
Ժամը 18–ին Երեկոյեան ժամերգութիւն Թաղումն Քրիստոսի։

ԱՒԱԳ ՇԱԲԱԹ, Ապրիլ 19
Ժամը 17–ին Մարգարէական Ընթերցումներ։ Ժամը 18–ին Ճրագալոյցի պատարագ, զոր կը մատուցանէ՝
Հ. ՅՈՎՍԷՓ ՎՐԴ. ՔԷԼԷԿԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրանոյշ, Աբաքսի, Գլօտ, Ալէն Գաղեոն – Թէրզեան 350 Եւրօ կը նուիրեն «Ցառաջ»ին Էմիլ Ալպանեանի մահուան քառասունքին, ինչպէս նաեւ Աշխէն եւ Հրանտ Սամուէլեանի յիշատակին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չը-նորհակալութեամբ ստացած է 130 Եւրօ Տէր եւ Տիկին Ռաքըճեանէ։

Date à retenir

L'ASSOCIATIAN DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

présente

DALILO

Voix d'ici, Chants d'ailleurs

LE 24 MAI A 20H30

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE

Colonie de Vacances

Colonie mixte pour les enfants de 7 à 14 ans

(1989 à 1996)

COMPLET

du samedi 5 au samedi 26 juillet

à Ancelle (Hautes Alpes) dans un nouveau cadre

Pour tous renseignements veuillez contacter :

Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Directrice

UGAB — Centre de Vacances
11, Square Alboni, 75016 Paris
Tél. : 01 45 20 03 18 — 06 76 48 58 73

COMMÉMORATION DU 88ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN

PARIS

MERCREDI 23 AVRIL

A partir de 18h30 jusqu'à minuit Veillée Commémorative organisée par les Associations Arméniennes de Jeunesse, Place Saint-Germain-des-Près, Paris 6e. — Animations, stand, panneaux d'information, écran géant,...

JEUDI 24 AVRIL

— 11h30 : Inauguration de la statue du R.P. Komitas, dédiée aux 1 500 000 Arméniens victimes du génocide arménien de 1915, aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France. — Place du Canada, Paris 8e. Allocutions de : Bertrand Delanoë, Maire de Paris, Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France, Ara Krikorian, Président du Conseil de Coordinaton des Organisations Arméniennes de France.
— 15h : Messe de Requiem, Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.
— 18h15 : Ravivage de la Flamme, Arc de Triomphe.
— 19h : Rassemblement autour de la statue du R.P. Komitas, Place du Canada, Paris 8e. Interventions de : Gérard Chaliand, Ecrivain et spécialiste des Conflits, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, Alain Finkielkraut, Philosophe, Patrick Baudoin, Ligue des Droits de l'Homme.
— 20h : Départ vers l'Ambassade de Turquie.
Pour plus de renseignements téléphoner à la permanence : 01 45 17 23 22.

LYON

JEUDI 24 AVRIL

— 14h : Office de Requiem, Eglise Arménienne Saint-Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3e.
— 15h30: Grand débat public à la Bourse du Travail, Place Guichard, Lyon 3e. «La Turquie dans l'Europe ? Nouvelles donnes géopolitiques du Moyen-Orient et du Caucase». Il réunira les spécialistes géopolitiques du moment: Gérard Chaliand, Stratège en relations internationales, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, ainsi que des responsables politiques nationaux s'étant exprimé sur la question.
— 17h30 : Défilé jusqu'à la Place Bellecour
— 18h30 : Allocutions et Dépôt de gerbes en hommage aux victimes du Génocide des Arméniens.

MARSEILLE

CONSEIL REPRESENTATIF DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE MARSEILLE ET SA REGION

— Association ARAM : Exposition photographies : «Témoins de Génocides Impunis», du 22 au 26 Avril. Conseil Général des Bouches-du-Rhône. Inauguration mardi 22 avril à 18h30.
— F.R.A. Nor Seround: Veillée «concert pour la mémoire», Palais de Justice, suivie d'une marche aux flambeaux vers Notre Dame-de-la-Garde Mercredi 23 Avril à 20h30.
— La Mairie des 11ème et 12ème et le C.R.A.A.M. : Messe à 9h30, Eglise de Beaumont. Marche vers la Stèle, avenue du 24 Avril 1915, dépôt de gerbes, lâcher de 1.500 ballons, Jeudi 24 Avril.
— Le Centre de Transfusion Sanguine et la F.R.A. Dashnaktsoutioun appellent la population au don du sang. La collecte aura lieu avenue du 24 Avril 1915 Génocide Arménien, Jeudi 24 Avril toute la journée.
— C.R.A.A.M. : Salle de Beaumont, 8, impasse des Monts, Marseille 12e. «Candidature de la Turquie et actualité du Génocide». Rencontre publique animée par : Harout Mardirossian, Président du Comité de Défense de la Cause Arménienne, Maître Catherine Ohanessian, Avocate au Barreau de Marseille; Vendredi 25 Avril à 20h30.

NICE

— 9h30 : Rassemblement sur la Promenade des Anglais (face à l'hôtel Méridien). Marche du souvenir jusqu'au Monument aux Morts.
— 10h45 : Dépôt de gerbes à la mémoire des victimes du Génocide Arménien de 1915, et des combattants et résistants français d'origine arménienne morts pour la France en 1914-1918 et en 1939-1945.
—11h30 : Requiem en l'église arménienne Sainte-Marie de Nice, 281, boulevard de la Madeleine.

CANNES

— 15h30 : Rassmblement — Dépôt de gerbes au Square de Verdun, jardin du Port Canto (sur la Croisette).

DRAGUIGNAN

— 17h30 : Commémoration du Génocide Arménien de 1915 à la Stèle.

Les cérémonies religieuses seront officiées par Mge Narek Chakarian.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 18
VENDREDI
18 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԹԹԵՐԻ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·670

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·670

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ 4 ՄԵՌԵԱԼ ԵՒՍ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՄԹՆՈԼՈՐՏ ՔԷՐԿԻՒՔ

Ապրիլ 15–ի Չարշէն եաք (15 մեռեալ, 28 վիրաւոր), յայտրդ օրն ալ ամերիկացի պինուորները կրակ բացին կառավարական չինքին չուրջ եւ չորս հոգի եւս մեռան, բազմաթիւ ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան: Ամերիկացիք, առաջին ուրացումէ մը եաք, ստիպուած եղան ընդունիլ որ իրենք էին հրացանաձգութեան պատասխանատուները: Բնակիչները կոչու են «փրկարարներ» կամ «ազատարարներ» նկատելէ Ամերիկացիք, ինչ որ այս վերջինները չեն ըմբռներ, քանի Պուշ ուրիչ ան ըսած էր: Այս վերջինը դիմեց ՄԱԿ–ի, որ վերջ տայ Իրաքի դէմ ձեռք առնուած պատժամիջոցներուն, բայց, Ապահովութեան Խորհուրդը մերժեց, ապրակելով թէ նոր բանաձեւ մը անհրաժեշտ է եւ երկիրը պէտք է ամբողջովին ապաքինուի:

*
**

Զօրավար Թ. Ֆրանքս որ հրամանատարն է Իրաքի ամերիկեան գործողութեանց, պաղտատ գնաց (Քաթար կը մնար) եւ հանդիպում ունեցաւ տեղւոյն պինուորական պատասխանատուներուն հետ:

*
**

Սուրիա տրամադրութիւն յայտնած է դործակցելու այն ամէն մարդերուն մէջ, որոնք կրնան օդտակար ըլլալ Իրաքի ժողովուրդին: Այս յայտարարութիւնը ըրած է Տեղեկատուութեան նախարարութեան բանբերը, կրկին հերքելով թէ Սուրիա ապաստան կու տայ իրաքցի նախկին զեկավարներու, բայց, մերժելով փակել պաղեստինեան ներկայացուցչութիւնները, ինչպէս Ուաշինկթըն կը պահանջէ: Սուրիա բանաձեւի ծրագիր մըն ալ ներկայացուցած է Ապահովութեան Խորհուրդին, ուր կը պահանջէ ՄԱԿ–ի բանդերու գործադրութիւնը, ըստ որոնց Միջին – Արեւելքը պէտք է զանգուածային բնաջնջման անզէն դօսի մը ըլլայ:

*
**

Մուսուլէն եաք, Քէրքիւքի մէջ ալ մթնոլորտը չատ լարուած է Արաբներու եւ Քիւրտերու միջեւ: Գլխաւոր պատճառը ծագած է անկէ, որ Քիւրտերը Քաոէ Սիա փութացած են, բնակարանային չըր-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՂՏԱՏԻ ԿՈՒԻՆԵՐՈՒՆ ՋՈՐՍ ՀԱՅԵՐ ՄԱՀԱՑԱԾ

«Կուռնկ» լրատու գործակալութիւնը Ապրիլ 16–ին կը տեղեկացնէր թէ Իրաքի Հայոց առաջնորդարանէն Պարոյր Ճաղկոեան Պէյրութի «Ազդակ» օրաթերթին տեղեկացուցած է թէ Պաղտատի ռմբահոծութեան ընթացքին չորս Հայեր մեռած են: Երեքը կը պատկանին նոյն ընտանիքին: Անոնք մնացած են դաշնակից ուժերու եւ Իրաքցիներու կրակոցներուն միջեւ:

Նոյն աղբիւրին համաձայն, տակաւին հաղորդակցութիւն չկայ Պասրայի, Մուսուլի, Քէրքիւքի, Զախոյի հայ համայնքներուն հետ: Ինչ կը վերաբերի եկեղեցիներու, համայնքապատկան չէնքերու, կազմակերպուած են պահապան ուժեր որպէսզի յարձակումներու դէմ պաշտպանեն զանոնք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ՎՃԻՌԸ

Սահմանադրական դատարանը Ապրիլ 16–ի նիստին եղրափակած է Ռ. Քոչարեանի ընտրութիւնը չեղեալ նկատելու Ս. Դեմիրճեանի դիմումով բացուած դատը: Ատեանի նախագահը Գ. Յարութիւնեան դատական կազմին խորհրդակցութենէն եաք կարդացած է վճիռը. նախ ըսած է թէ ընտրութեան ընթացքին անկատ տեղամասերու մէջ տեղ գտած են երկրին ժողովրդավարական յեռադոյ զարգացումներուն անյարիր ապօրինութիւններ: Այսուհանդերձ, Սահմանադրական դատարանը անվճռատ համարած է անոնց մասին այնքան օր եաք ստուգում կատարել: Այդ տեղամասերուն արդիւնքները համարուած են «ոչ հաստատի»: Որոշուած է որ ընդդիմադիր առարկայ ապօրինութիւններուն պատասխանատուները ճշդելու համար դատախազութիւնը քննութեան ձեռնարկէ: Վերջապէս, անփոփոխ պահուած է կեդրոնական յանձնախումբին Մարտ 11–ի նախագահի ընտրութեան մասին որոշումը:

*
**

«ՔՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 16 / 17)

ՄԱԿ–Ի ԲԱՆԱՁԵՒԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱԿ–ի Մարդկային Իրաւունքներու Ցանձնաժողովը դատապարտած էր Իսրայէլի դրաւած արաբական չրջաններուն մէջ մարդկային իրաւունքներու ոտնահարումը: Այդ մասին Ապրիլ 15–ին ընդունուած բանաձեւին թեր քուէարկած երկիրներու կարգին է Հայաստանն ալ:

*
**

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Կլենտէյլի մէջ 28–46 տարեկան եօթը հոգի որոնցմէ 6–ը Հայեր, ձերբակալուած են ծխախոտի եւ հրազէնի մաքսանենգութեան մեղադրանքով, չուրջ երեք տարուան հետաքննութենէ եաք: Մեղադրանքը կը վերաբերի չուրջ 5 միլիոն տոլարի հարկային խարդախութեան. Վիրճիա – նիայի նահանգէն անոնք մաքսազերծ ծխախոտ գնած ու վաճառած են Գալիֆորնիայի, Նեւատայի, Նիւ – Եորքի մէջ: Մումբը չուրջ 20 միլիոն տոլարի մաքսանենգութիւն կատարած է:

*
**

ԱՄՆ ԴԻԳՈՀ ԵՆ ԿՈՎԿԱՍԻՆ ՈՒ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ԱՍԻԱՅԻՆ

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարին Եւրոպայի եւ Ասիոյ բաժնի օգնական էլիզապէթ Ճոնս Ապրիլ 16–ի ելոյթի մը ըսած է թէ ԱՄՆ դժգոհ են Անդրկովկասի եւ Կեդրոնական Ասիոյ երկիրներու մարդու իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան զարգացման վիճակէն: Այսուհանդերձ, չեն պատրաստուիր անտեսական եւ քաղաքական միջոցներու դիմելու: Ի· Ճոնս աւելցուցած է թէ Ճ· Պուշի վարչակազմը մտադիր է այդ խնդիրները լուծելու դիւանագիտական երկխօսութեան եւ դարձակցութեան ճամբով:

ՀԻԹԼԷՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ԳՈՒՆԴ ՈՒՆԻ ԵՂԵՐ

Թրքական «Միլիյէթ» օրաթերթը Ապրիլ 16–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ «Դեղին հարսը» խորագրուած վաստագրական ժապաւէնն մը պատրաստուած է, հայկական կոտրածներու նիւթով: Նախ կ'արժէ նշել թէ ընտրուած խորագիրը կու գայ «Սարի աղջիկ» երգէն որ վերջին շրջանին մեծ ժողովրդականութիւն գըտած էր յատկապէս Պոլսոյ մէջ· անոր «Սարի»ն Թրքերէնի մէջ վերածուած է «Սարը»ի (դեղին), մինչդեռ ոչ երգը, ոչ ալ ժապաւէնը կապ ունին այդ դոյնին հետ:

Ժապաւէնին լուրին հետ կայ զգայացունց տուեալ մըն ալ· նիւթին խորագիրն իսկ կ'ըսուի թէ «Հիթլէր ցեղասպան երկու հայկական դունդ ունէր»: Այդ դունդերը որոնք Բ· աշխարհամարտին մասնակցեր են Հրեաներու Ողջակէզին, լուսանկարներով ցոյց տրուեր են ժապաւէնին մէջ: Իսկ այդ լուսանկարները առնուեր են իսրայէլեան աղբիւրներէ: Փաստանկարին տարբեր մէկ արժանիքն ալ, կ'ըսուի թէ հայկական բազմաթիւ չրջանակներու հետ կատարուած տեսակցութիւններն են· կը յիշուին «Երեւանի, Պէյրութի եւ Պոլսոյ պատրիարքարան»ները, Հ· Ց· Դ·–ի Հայաստանի կեդրոնը, վերապրողներու անուններ, Երեւանի պետական համալսարանին տեսուչ Ռ· Մարտիրոսեանը, նոյն համալսարանի Թրքագիտութեան բաժնի վեկավարը, Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն՝ Լ· Բարսեղեանը, նաեւ 110 տարեկան Թրքուհի մը որ ականատեսի վկայութիւն կու տայ Հայերու գործած վայրագութիւններուն մասին: Ժապաւէնը պատրաստողները հանդիպումներ ունեցած են նաեւ Թուրքիոյ Հայերուն հետ որոնք «1915–ը անցեալին պատկանող բան» կը նկատեն եւ կ'ըսեն թէ այդ նիւթին օրակարգի զալը դիրենք կը վրդովէ: Որպէս Ցեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Լ· Բարսեղեանի արտայայտութիւնը, կայ հետեւեալ մէջբերումը· «Թուրքիա պէտք է ամէն մահացած Հայու փոխարէն 300 հազար տոլարի հատուցում ընէ: 1·5 միլիոն Հայու փոխարէն 45 – 50 միլիառ տոլար Թող վճարէ, համաձայնինք»···:

Բեմադիրը՝ Կիւրայ Տէդէրլի ըսած է թէ փաստանկարը «Արարատ»ին որպէս պատասխան պատրաստուած չէ: Ուղղակի փաստագրական դործ է որուն համար աւելի քան հարիւր մասնագէտի կարծիքը առնուած, դիմաւորաբար վարչապետական օսմանեան դիւանները եւ Ազգ· Ժողովի դիւաններուն մէջ աշխատանք տարուած, մօտ 10 հազար փաստաթուղթ քննութեան առնուած է: Նկարահանուածները կատարուած են 13 տարբեր երկրի մէջ, ինչպէս» ԱՄՆ, Անգլիա, Ռուսաստան, Ադրբեջան, Հայաստան, Սուրիա, Իսրայէլ, Լիբանան, եւ այլն:

ԹԷՆԻՍ

ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Մոնթէ – Գարլոյի մրցաշարքի 3–րդ օրը, Դաւիթ Նալպանտեան (Արժանթին) պարտուեցաւ իտալացի Ֆիլիփօ Վոլանտրիէն: Այս վերջինը յաղթեց 6 – 2, 7 – 6 (8 – 6):

MAIRIE DE PARIS

Communiqué de Presse

INAUGURATION DU MONUMENT EN HOMMAGE A KOMITAS AUX ARMENIENS VICTIMES DU GENOCIDE DE 1915 ET AUX COMBATTANTS ARMENIENS MORTS POUR LA FRANCE

Comme il s'y était engagé le 24 avril dernier, en recevant à l'Hôtel de Ville les représentants de la communauté arménienne de Paris, **Bertrand Delanoë,** maire de Paris inaugurera avec Son Excellence **Edward Nalbandian,** Ambassadeur de la République d'Arménie en France, **Ara Krikorian,** Président du Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France ainsi que **François Lebel,** maire du 8e arrondissement, un monument dédié aux victimes du génocide arménien en présence notamment de **Pierre Schapira,** adjoint au maire de Paris, chargé des relations internationales et de la francophonie et d'**Odette Christienne,** adjointe au maire de Paris chargée de la mémoire, du monde combattant et des archives.

le jeudi 24 avril à 11 heures
Cours Albert Ier (8e)

L'implantation de cette statue avait fait l'objet d'un vote unanime du Conseil de Paris le 29 janvier 2001, date de la promulgation de la loi qui dispose que «la France reconnaît publiquement le génocide arménien de 1915».

Réalisée par David Erevantzi, artiste arménien installé en région parisienne, cette statue est dédiée à KOMITAS, célèbre compositeur et musicologue, rescapé du génocide, réfugié à Paris, où il est mort en 1935.

Inaugurée le 24 avril, jour de commémoration du génocide, cette statue rend hommage aux victimes de la tragédie de 1915 et salue également la mémoire de tous les combattants arméniens, engagés volontaires et résistants, morts pour la France.

Fidèle à ses valeurs, à son combat pour le respect des droits et des libertés, Paris s'associe ainsi au devoir de mémoire engagé par les descendants des familles d'Arméniens victimes du génocide, qui ont trouvé refuge dans notre capitale.

Paris, le 15 avril

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄ ԱՄՆ–ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

ԱՄՆ–ու Գոնկրէսի չրջանակին մէջ նոր փորձ ձեռնարկուած է, որպէսզի նախագահ Պուշ Ապրիլ 24–ի ուղերձին ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Իրեն յղուած նամակը որ հրապարակուած է Գոնկրէսի Հայկական հարցերու յանձնախումբի նախագահներ՝ Նոլէնպէրկի ու Փալոնէի կողմէ, անցեալ տարուընէ հինգ առորագրութիւն աւելի կը կրէ: Հոն ըսուած է որ նախագահ Պուշ ճանչնալով ցեղասպանութեան իրողութիւնը, կը յարգէ ԱՄՆ–ու պատմական առաջնահարութիւնը եւ աշխարհին կը յիշեցնէ ժողովրդավարական ու մարդասիրական արժէքները որոնց վրայ հիմնուած են ԱՄՆ–ը:

ՊԱՏԱՆԻ ԲԱԴԱԼԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՅԻՇԷ՞Ք

Բաղալը ընտանեզուրկ եւ տնազուրկ պատանի մըն է, Բաքուի զաղթական: Մէկը այդ բազմութենէն որ հոգին փըրկելու ճիգով 80-ական վերջին տարիներուն հասաւ Հայաստան ու նոյնիսկ օրերով, շաբաթներով դիւղերեց երբեմն բացօթեայ, երբեմն չըլլալիք տեղեր: Ճիշդ է որ այդ տարիներու Երեւանը Գիւմրիի երկրաշարժին ցնցումը կ'ապրէր ու դիւրին չէր ապաստան տալ զաղթականներու յորձանքի մըն ալ: Աչառհանդերձ...

Բաղալը 1989-ին եկած էր Հայաստան, հօրը եւ տատիկին հետ: Նկուղի անբնակելի յարկ մը բաժին ինկեր էր իրենց: Ու այդ նկուղէն սկսած էր մամուլի մարդուն ուշադրութիւնը գրաւած անոր պատմութիւնը:

Կարեւոր է անմիջապէս ըսել որ «պատմութիւն» որակումը բաւական չռայլ բան է հոս. պէտք է առնուի պատահարներու շարանի իմաստով, պարզապէս: Պատահարները, որոնց նոյն այդ անբնակելի նկուղին պատճառով «հերոս»ները եղած է զաղթականներու այս երրորդութիւնը նախ, յետոյ պատանին մինակը:

Առնելով «Առաւօտ» օրաթերթի փետրուարի սկիզբի օրերու մէկ թիւէն, «Կտոր – կտոր Հայաստաններ» խորագրեալ յօդուածի մը նկարը էի Բաղալին պարագան: Այդ նկուղին մէջ իրենց բնակութիւնը ընդմիջուած էր 2001-ին, երբ թաղապետարանի պաշտօնեայ մը նոր բնակարան խոստացած էր իրենց այդ մէկուն փոխարէն ու տղեկին հայրը ընդունած էր տեղափոխուիլ: Ան չէր հետեւած զրացիներու զգուշացումներուն թէ անխորհուրդ քայլէ պէտք է ետ կենայ, թէ նոր տունը իրենց պիտի չպատկանի, եւ այլն: Թաղապետարանի այդ պաշտօնեային աչքոյժ չանքերով փոխադրուած էին իրենց ձգածէն աւելի դէշ պայմաններու տէր առաջարկուած բնակարանը: Հոն մէկ ամսուան մէջ Բաղալին հայրն ալ, տատիկն ալ մահացեր էին, 14 տարեկան տղան միս – մինակ ձգելով կեանքի մէջ: Կարճ առեն մը ետք ալ յարանի եղած էր որ իրենց փոխադրուած տեղը տէր ունի որ կը պահանջէ տունն մեկնումը: Բաղալը կահ – կարասին ծախած, դուրս եկած էր: Ամիս մը ապրած ծանօթի մը քով ու ի վերջոյ փողոցը մնացած: Ամէն բան կ'ընէր իրենց առաջին բնակարանը ետ առնելու եւ միշտ «այսօր դնա՛, վաղը եկուր»ի քաղաքականութեան թիրախ կ'ըլլար:

Հակառակ ծայր աստիճան ժխտական իր պայմաններուն, ան սկսեր էր կառք, դորգ լուալով կեանքը շահիլ, ապրելով գործատիրոջ յատկացուցած կացարանին մէջ. կ'ուզէր համալսարան ընդունուիլ ու բժիշկ դառնալ. այդ նպատակով ալ մէկդի կը դնէր շահածը:

Միւս կողմէ, թերթը նամակով մը դիմած էր խնդրոյ առարկայ թաղապետին, պարզելու համար Բաղալին ձեռքէն խլուած նկուղային յարկաբաժինին ճակատագիրը: Պատասխան տրուած չէր նամակին, մինչ թաղեցիներ ըսեր էին թէ թաղապետական միակ ապօրինութիւնը չէր այդ դրուագը, թէ այդ յարկաբաժինը դրասենեակի վերածելու խօսքեր կը չրջէին, եւ այլն:

Թերթը Ապրիլ 2-ի թիւով վերադարձած է Բաղալին պատմութեան, տալու համար չարունակութիւնը, նորէն էդիկ Բաղդասարեանի գրիչով:

Նախ յիշեցումը կ'ըլլայ որ յիշեալ թաղապետը Սրաբկիր համայնքի նախկին թաղապետն է, Ֆելիքս Եայլոյեանը: Ցեւոյ կ'ըսուի թէ Բաղրամեան փողոցի թիւ 50 չէնքին նկուղային այդ յարկաբաժինը թաղապետարանի աւազանիին որոշումով յատկացուած է առեւտրական ընկերութեան մը, հինգ տարուան համար: Աւազանիին անդամները ըսած են թէ տեղեակ չեն եղած անչափահաս պատանիին փողոց նետուած ըլլալուն: Տարի մը ետք, մինչ Բաղալ բազմաթիւ դիմումներով կը ջանայ իրեն պատկանող բնակարանը ետ առնել, ան հազար տոլարի ծախուած է առեւտրական նոյն ընկերութեան:

Պարզ է որ գրեթէ աւելորդ հարցումը ինքզինք կը պարտադրէ. որո՞ւ կը պատկանի այդ ընկերութիւնը: Է. Բաղդասարեան կը գրէ. «Մենք կարողացանք պարզել որ քաժնեմասերի 90 տոկոսը պատկանում է Էլից Ֆ. Եայլոյեանի տեղակալ Ֆ. Սարգսեանին»: Այդ նոյն Ֆ. Սարգսեանն է նաեւ որ պաշտօնը ունի աւագանիին որոշումներուն եւ քաղաքապետին կարզադրութիւններուն գործադրութեան ընթացքին հսկելու:

Է. Բաղդասարեան իր ունեցած տեղեկութիւններուն վրայ հիմնուելով կ'եզրակացնէ թէ «Արաբկիրի նախկին թաղապետը, իր տեղակալի եւ աւագանու անդամների հետ փողոց են նետել անչափահաս փախստականին, տիրանալով նրա բնակարանին»: Կ'ըսէ տակաւին թէ նոյն թաղապետին կատարած չարաշահումներուն մասին փաստեր ունին ոստիկանութիւնը, դատախազութիւնը. ոսկայն, չի կարծեր որ անոնցմէ որեւէ մէկը ընթացք կը տանայ, քանի որ Ֆ. Եայլոյեան Ռ. Քոչարեանի ընտրական կեդրոնին մէկուն ղեկավարը եղած է: Աւելի կարեւորը՝ ան կարճ առեն ետք, կրնայ աթոռի մը տիրանալ Հայաստանի Ազգային Ժողովին մէջ, քանի որ թեկնածու ներկայացած է Մայիս 25-ի երեսփոխանական ընտրութեան, Արաբկիրի թիւ 7 ընտրատարածքէն, «քաղաքացիական նախաձեռնութեամբ»:

«Առաւօտ»ի այս էջը ուշագրաւ է զըլխաւորաբար երկու առումով. նախ անով որ ցաւի մը մասին կատարուած հրապարակումով չէ զոհացած խմբագրութիւնը ու լուսաբանած է նիւթին չերեւցող մասն ալ: Երկրորդ՝ անով որ հետաքրքրական դուռ մը կը գծէ, մատնանչումը ընելով քննադատելի երեւոյթի մը. ճիշդ այն օրերուն երբ վերընտրուած է երկրին նախագահը եւ պաշտօնավարութեան Բ. չրջանին ստանձնումի պահուն (Ապրիլ 9) հանդիսաւորապէս կը յայտարարէր թէ առաջնային կը նկատէ կաշառակերութեան, հովանաւորչութեան դէմ պայքարը: Սրբագրութեան կարօտ այդ մարզերուն վէրքը բաւական լայն է երկրին մէջ. անկախութեան տասներկու տարուան չրջանը այդ մասին անձնական փորձառութիւն ունենալու չափ տուեալ հայթայթած է ամէն մարդու: Եւ իսկապէս հերոսական արարք պիտի չըլլայ այդ երեւոյթները դնել լուրջ չափով սրբագրելու աշխատանքը: Իսկապէս առաջնային գործ է այս մէկը որուն արդիւնքը կրնայ ազդել մինչեւ իսկ արտադաղթի թափին տկարացումին:

Ինչ կը վերաբերի իրաւազուրկ պատանիին, նախագահին «առաջնային» նկատածը կը հասնի՞ մինչեւ իրեն, ետ տալով խրտած բնակարանը: Այսօրուան համար բաւական լաւատես պէտք է ըլլալ նման յոյս փայլատելու համար: Ցեւոյ, կարելի է հարց տալ, չատ բնական կերպով թէ իսկապէս այդքան կարեւո՞ր է դաղթական պատանիի մը փողոց նետուելու պարագան, երկրի մը մէջ որ տակաւին անցքի չրջան մը կ'ապրի, եւ այլն, եւ այլն:

Բայց չէ՞ որ Բաղալներով եւ բոլոր միւսներով չինուած է այդ նոյն երկիրը. եւ մանաւանդ, ոսքի պիտի մնայ նաեւ Եայլոյեաններու դէմ մղուած անոնց պայքարներով:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԵԱՆ ՓՇԱՔԱՂ

Իրաքի պատերազմը թեր ու դէմ կարծիքներով, վերլուծումներով, նախատեսումներով, հակազդեցութիւններով, դլխաւոր ու ամենալայն տեղը կը դրաւէ ամբողջ աշխարհի լրատուիւներուն մէջ: Ո՛վ դիտէ որքան ժամանակ այդպէս ալ պիտի չարունակուի տակաւին, մինչեւ որ «բնականոն» որակելի կացութիւն մը հաստատել կարելի ըլլայ:

«Գուարիէ հնթէրնասիոնալ» չաթաթթերթը որ ամէն թիւով միջազգային մամուլի էջերէն ծաղկաքաղ մը կ'ընէ, հետաքրքրական գաղափարը ունեցած է երկու էջով համադրելու հինդ ցամաքամասի մամուլէն Իրաքի պատերազմին առընչուած տեսակէտներ: Անոնց մէջ կան ներկայի դարզացումներուն պատճառած մտահոգութիւնները, հաստատումներ, պատմութեան դասերը չմոռնալու թելադրանք, չահու եւ կորուստի արժեւորումներ, եւ այլն:

Ռուսական մամուլէն առնուած էջը նախագահ Պուշի նախաճեռնած պատերազմին մէջ Ռուսաստանի կատարուած ծառայութիւն մը կը մատնանչէ. ան առիթ եղած է իրականութիւնը տեսնելու: Իսկ այդ իրականութիւնը այն է որ փոխանակ խաղաղութեան ու ժողովրդավարութեան, աչխարհը մտած է պատերազմական դար մը որ հեռեւանք է գաղթատիրական նոր կարգերը հաստատելու մտադրութեան: Ռուսաստան պէտք է մկկդի դնէ հրապարակայնութեան զաղափարները, փոխադարձ համաձայնութիւններու տրամադրութիւնները եւ զարկ տայ հիւլէական իր ուժին հզօրացումին: Արտաքին սպառնալիքի մը դէմ պաչտպանուելու համար երկիրը միայն ինք իրեն կրնայ վստահիլ, մանաւանդ որ Արեւմուտքը եւ ՕԹԱՆ-ը պատակուած պատկեր մը կը պարզեն:

Լրագրողը կ'արձանագրէ Ռուսաստանի մէջ պատերազմին դէմ բողոքի ցոյցերու, արարքներու բացակայութեան երեւոյթն ալ, ատոր պատճառը տեսնելով ռուս ընկերութեան մէջ ձեւացած անդունդին մէջ: Կ'ըսէ թէ ազատական ընտրանին որ լայն չափով կողմնակից էր Պուշի յաղթանակին, անդունդով մը կը բաժանուի ժողովուրդին զանգուածներէն որոնք կը յուսային Իրաքցիներու լուրջ դիմադրութիւն մը տեսնել ԱՄՆ-ու յարձակումին:

Սպանական մամուլի էջը տրամաբանական կը նկատէ Ս. Հիւսէյնի հաստատածին նման սարսափելի վարչակարգէ մը փրկուելու գոհունակութիւնը: Սակայն, անմիջապէս կը յիշեցնէ պատմութեան դասը: 1808-ին Նափոլէոնի զօրքերը Իսպերեան թերակղզին նուաճելու չանքին մէջ նկատի չէին առած սպանական դիմադրութիւնը: Ճիշդ է, Նափոլէոն կարեւոր խոստումներ կ'ընէր. կրթութիւն, հաւասարութեան վրայ հիմնուած, միատարր իրաւակարգ մը, տնտեսական բարելաւումներ, հաւատաքննութեան ջնջում, եւ այլն: Ի յառաջագունէ, այս բոլորը պէտք է տակաւին աւատապետական կարգերու տակ ապրող քազմութիւններու խանդավառութիւն պատճառէին: Բայց այդպէս չեղաւ. Սպանացիները փոխանակ Ֆրանսացիները ազատագրողներու պէս դիմաւորելու, անոնց դէմ ելան որպէս ներխուժողներու: Նափոլէոն թերագնահատած էր Սպանացիներու կրօնական զգացումները, նաեւ այն ուժը որ անհրաժեչտ էր ընդդիմութիւնը կոտրելու համար: Ճիշդ է որ Ֆրանսական բանակին թէքնիքը անմրցելի էր, բայց այդ նոյն բանակը ամբողջ երկրին մէջ դէմ յանդիման մնաց կեռիլլաներու որոնք ծայր աստիճան կը դժուարացնէին քաղաքներու գրաւումը:

Դաս առնելու թերադրանքը կ'ընէ վաքիստանեան մամուլի էջն ալ. միայն այս անգամ սեւեռման կէտը ժամանակակից պատմութիւնն է: Աֆղանիստանի նորադոյն զարգացումները չատ բան կրնան ըսել Իրաքի «ազատագրում»ին հետաքրքրուններուն: Այդ երկիրն ալ ԱՄՆ-ու կողմէ «ազատագրուեցաւ» մէկուկէս տարի առաջ: Մեծ գումարներու եւ կառավարական նոր համակարգի մը խոստում եղաւ հոն ալ, ինչպէս կ'ըլլայ այսօր Իրաքի ժողովուրդին: Սակայն, աւերուած երկիրը վերաչինելու համար խոստացուած գումարները իրականութեան չեն վերածուած եւ երկիրը ոչինչով կը նմանի խոստումներու կայուն ու բարգաւաճ Աֆղանիստանին: Թալիպանները սկսած են կրկին հզօրանալ ու վստահութիւն չահիլ: Ատոր պէտքը ազդակը Քարզայիի կառավարութեան տկարութիւնն է որ անկարող է տնտեսական բարօրութիւն բերել ժողովուրդին: Մանաւանդ որ այդ կառավարութեան իչխանութիւնը Քաբուլի սահմաններէն դուրս չի տարածուիր: Իսկ Քաբուլի մէջ կեդրոնացած են միջազգային խաղաղապահ ուժերը: Ցօղանցափերը կ'ըսէ թէ ԱՄՆ պէտք է ըմբռնէն որ աւելի դիւրին է պատերազմ մը չահիլ, քան դիմագրաւել յետպատերազմեան բազմաթիւ հարցեր:

Աւժերական մամուլէն առնուած էջը նիւթ կ'ընէ պատերազմին դէմ արտաքին աչխարհին դիրքը: Վատահ է որ պատերազմէն մեծագոյն տուժողները արտաքին վարչակարգերը պիտի ըլլան: ԱՄՆ կ'ակնկալէն որ իրաքեան վարչակարգին անկումին ուրիչներ ալ հետեւին: Այդ ակնկալութեան պճած հետանկարը արտաքին իչխանութիւնները մղեց միջին ճամբայ մը բռնելու: Արտօնուեցան ժողովուրդին ցոյցերը, նոյնիսկ եթէ ատիկա ժողովուրդին ճնշումը իր իչխանութեան ուղղուելու վտանգը կը պարունակէր: Պատերազմական կացութեան երկարաձգումը կրնայ չեչտել այդ վտանգը. իսկ չրջանին մէջ ամերիկեան ներկայութեան դէմ թշնամութիւնը պիտի զօրացնէ իսլամական, յատկապէս արտաքին պատերազմի կողմնակիցներուն հոսանքները: Նոյնիսկ եթէ տակաւին արտաքին փողոցը բաւարար ուժ չունի դէպքերու ընթացքին տարբեր ուղղութիւն տալու, ան պիտի բարդացնէ դեկավարներու եւ դեկավարուողներու յարաբերութիւնները:

Իրաքի պատերազմը չատ լայն դանդաղներու համար հակակրական տիպարի մը վերածեց ԱՄՆ-ու նախագահը: Քննադատական, ծաղրական, յաճախ հաղարաւոր էջերու նիւթ հայթայթեցան: Ատոնց ամէնէն սուրբերն մէկը տեղադրած է Մեքսիքայի մամուլին մէջ: Քրանսական չարաթաթերթին քաղածը նոյնիսկ մարդկային արարած մը չի նկատեր Պուշը: Ան ներկայ է ու չէ: կը նմանի անհոգի առարկայի մը: կը խօսի, բայց ձայնը այլ տեղէ կու գայ: կ'ըսէ թէ Աստուծոյ հետ եռանդուն խօսակցութիւններ կ'ունենայ. «կ'երեւակայեմ այդ խեղճ Աստուածը որ պէտք է հանդուրժէ ատոր եւ մտիկ ընէ Ջ. Պուշի տուած ճաչի խոհափիրները» կը գրէ լրագրողը: Սէմէն մարդ կ'ատէ ԱՄՆ-ու նախագահը եւ արդէն ատոր համար ընտրուած է ինք: Պուշ աւերութեան թիրախի դերը կը կատարէ, մինչ խամաճիկ խաղցնողները մութին մէջ մնացած, չուանները կը քաչեն: «Պուշը գոյութիւն չունի, ածականը մըն է միայն. իսկ գոյականները բարելաւուած Ֆաչիստներու չահերն են որոնք կը խօսին անոր բերնով» կը գրէ յօդուածագիրը:

Լեհական մամուլէն առնուած էջը կը պատկանի կրօնաւորի մը որ ընդվզած է պատերազմին հանդէպ յատկապէս լեհ կրօնաւորներու ընթացքին: Անոնք նախընտրած են դիտորդի դերը: Ընդհանուր տեղեկութիւններ կ'ունենանը, ըսելու համար օրինակ, թէ պատերազմը քաղաքակիրթ մարդուն չարիքը չէ, կամ թէ կը հաւնէան Ամերիկացիները ճամբայ հանող պայմանները, եւ այլն: կան Լեհեր որոնք մասնակցած են Իրաքի պատերազմին, բայց, անոնք արկածախնդիրներ են եւ Լեհաստանը չի ներկայացներ: Ինչպէս Եւրոպան ամօթ կը զգայ խաչակրութեան պատճառով, Լեհերը 1968-ին Չեխոսլավաքիոյ ներխուժումին, անկախ Լեհաստանի քաղաքացին ալ պէտք է ամօթ զգայ իր այն ազգակիցներուն համար որոնք 2003-ին մասնակցած են Իրաքի պատերազմին:

Կրնա՞ր նման նիւթէ մը բացակայ ըլլալ չուկան: Զինական մամուլի յօդուածը այդ տեսանկիւնէն ունի. փէքինկի լրագրողը կ'ըսէ թէ 2002-ին Իրաքի հետ 500 միլիոն տոլարի առեւտուր եղած էր: Ելեկտրական գործիքներու չինական ձեռնարկութիւններ պատրաստ են փոխարինելու ճափոնականներն ու գործկանները: Չինաստան հազուադէպ երկիրներէն է որ կրնայ կարճ ժամանակի մէջ մեծ քանակութեամբ չինանիւթ հայթայթել: Եթէ նոյնիսկ չկարենայ վերթա-

Նամակ Խմբագրութեան

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԱՆՔՈՎ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ ՓԱՐԻԶ

Իրաքի թեմի Առաջնորդ Տոքթոր Տ. Ասող Արք. Ասատուրեանին մօտէն ծանօթ ըլլալով, եւ անոր ԱՄՆ գտնուած օրերուն մշտատեւ կապի մէջ ըլլալու համար, այս նամակով կու գամ հաղորդել – լու ձեզի, թէ Իրաքի մեր սիրելի արժանապատիւ Առաջնորդը Միացեալ – Նահանգներէն մի քանի շաբաթ առաջ Միջին – Արեւելք անցաւ, Իրաք գտնուելու նպատակով,

Իրաքի կորովի եւ ամբողջանուէր Առաջնորդը ԱՄՆ կը գտնուէր այստեղի օտար բարեփառութեան կղերականներու, ինչպէս նաեւ հայկական բարեսիրական հաստատութեանց հետ հանդիպելու, Իրաքահայ եւ Իրաքի ժողովուրդի մարդասիրական նպատակներ ապահովելու համար:

Դժբախտաբար «Սեպուհ» անունով մէկու մը ստորագրութիւնը կրող լմակներ ղրկուած են ձեզի եւ այլ թերթերու, մեղադրելով Իրաքի Առաջնորդը «Իրաքի հօտը լքած» եւ «Իրաքէն փախած» ըլլալով.

«Յառաջ» օրաթերթի պէս տարածուն, ինտուած, վարկ ու կշիռ ունեցող թերթի խմբագրութիւնը կը պարտէր, նման յուր մը հրատարակելէ առաջ, ճշդէր այդ յուրը եւ Իրաքի Ազգային իշխանութեան հետ կապ պահելով, վստահ ըլլար որ Իրաքի Առաջնորդը իսկապէս «փախած է Իրաքէն» եւ անկէ եառք, այդպիսի ցնցիչ լուր մը առաջին էջի վրայ հրատարակէր:

Իսկ «Սեպուհ»ները չատ սխալ կ'ընեն այդպիսի անձնական պատճառներով ժըխտական խմակներ ղրկելով:

Այդ ընելով անոնք թէ իրենք իրենց եւ թէ Իրաքահայ հնամեայ եւ պատուական դաղութին անպատուած կ'ըլլան:

Ծարգանօք
ՎԱՀԷ ՍԻՐԿ. ՁԱՐԽԸԹԵԱՆ

Գալիֆորնիոյ Իրաքահայ
Միութեան Ատենապետ

Փասատինա, ԱՄՆ
Հեռաձայն. – 562 715 8730

*
**

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի. –

Ընդառաջելով նամակին ընկերացած խնդրանքին, միայն ուղղագրական սխալները սրբագրելով կը հրատարակենք վահէ Սրկ. Զարխըթեանի նամակը. անով, յայտնի կ'ըլլայ թէ պաշտպանութեան խմբակ մը գործի լծուած է, արդարացնելու համար Իրաքի առաջնորդին բացակայութիւնը, քանի որ այս պարունակութեամբ մեր ստացած առաջին դրութիւնը չէ այս մէկը, ոչ ալ հաւանօրէն վերջինը:

Մինչդեռ, խնդրոյ առարկայ բացակայութեան լաւագոյն արդարացումը պիտի ըլլար վերջապէս ըսել թէ Իրաքի հայութեան համար գործնական ի՛նչ արդիւնք ունեցան Աւագ Արք.ին ԱՄՆ–ու տեսակցութիւնները, չվոմները. եթէ, անշուշտ, ատոնք են իր բացակայութեան իսկական պատճառները, քանի որ նման այլ «պաշտպանողական» մը, այս անգամ Երեւանէն Վ. Մեսրոպեան ատորակրութեամբ («Յառաջ», Ապրիլ 12 – 13), կ'ըսէր թէ բացակայութիւնը «զուտ անձնական» հանգամանքներու արտադրանքով էր:

Լա՛ւ պիտի ըլլար որ պաշտպաններու խումբը համաձայնած ըլլար առաջնորդին բացակայութիւնը գոնէ նոյն պատճառաբանութեամբ բացատրելու համար: Իսկ լաւագոյնը եւ միակ համոզիչը կ'ըլլայ այն որ Աւագ Արք. ի՛նք լուսաբանէր ամիսներու իր բացակայութիւնը, փոխանակ ասպարէզը ձգելու իրարու հակասող, անճարակ «փաստաբան»ներու:

Ինչ կը վերաբերի «իրաքահայ հնամեայ եւ պատուական դաղութին» անպատուութեան, բոլորովին անտեղի է ան, այն օրէն ի վեր երբ մեր իրականութիւնը տորվեցուցած է թէ առաջնորդներու վարքը անպայման միակ չափանիշը չէ հաւաքական պատիւին...:

Ըսե՛նք այս առթիւ նաեւ թէ Իրաքի առաջնորդ Աւագ Արք. Ապրիլ 14–ին Դամասկոս էր տակաւին, ըստ մեր հետաքրքրութեան տեղւոյն առաջնորդարանէն տրուած հաւաստումին:

*
**

Շքեղ տուն մըն էր Միս Հելէնի բնակած տունը: Ծարկարաժիններէն տանող լայն սանդուխներուն վրայ գեղեցիկ դորգեր փռուած էին: Դէմ դիմաց գտնուող բնակարանները զատող լայն պատերը ամբողջովին ծածկուած էին չքեղ հայելիներով:

Կանգնած եմ առաջին յարկի հսկայ հայելիին առջեւ ու կը զարմանամ.

«Այս ե՞ս եմ... ե՞ս եմ այս կինը, որ ղրկած է այս սիրուն երախան... Ի՞մս են այս խորը մտած կարմրած աչքերը, փոսացած այտերը»:

Քանի՛ ժամանակ է հայելի չեմ նայած, եւ ահա լինքզինքս այսպէս ամբողջ տեսնելով չեմ ճանչնար... Այլանդակուած եմ, անճանաչելի եմ... Կը նմանիմ մօրս, երբ ան ծանր հիւանդ պառկած էր հիւանդանոցը...

Դէմքիս վրայ սառած սարսափ մը կայ, անուահման, անպատմելի վհատութիւն: Հազուստներս անխնամ, մազերս անճա – չակ յարդարուած: Ո՞ւր են խոպոպներս, – հա՛, մազերս ուժով քաշած եմ ու ծոծրակիս վրայ հապճեպով բոլորած: Բնաւ չունիմ կարծես, շրթներս ղէմքիս գալկութիւնն ունին... Կը նմանիմ մուրացկանի... մուրացկան մօր մը, որ անօթութեան գոհ տուեր է իր զաւակները եւ այս վերջինը ղրկած՝ կ'ուզէ ամէն գնով փախցընել իր ճակատագրէն...

Ո՛չ, ես նման եմ միայն հայուհիի... Որոշ չրջանի մը համար այդ խառը բաւական է բնորոշելու համար կնոջ մը, մօր մը տառապանքը...

Ես հայուհի եմ...

«Ձի՛, նոր յոյզերու չես կրնար դիմանալ, – կ'ըսեմ հայելիին մէջէն վհատութեամբ ինձ նայող պատկերիս. – Ձե՛ս կրնար, ես դարձիր: Ձե՞ս տեսներ, ալ չես կրնար... Ի՞նչ կը սպասէ քեզ այս չքեղ պատերուն ետին»...

Վար իջնալու, փախչելու ձեւ մը կ'ըննեմ, բայց վայրկեան մը կը տեւէ տատանումս: Կը բարձրանամ յարկ մը եւս եւ կը կենամ դրան առջեւ:

Ինչպէս միշտ, ինձ սպասածը կ'երեւակայեմ մերթ չատ լաւ, մերթ չատ դէշ:

«Արան եկած է ու այս դրան ետին զիս կը սպասէ», – կ'ըսեմ ինձ եւ ստիպուած եմ, բեմին վրայ խաղացող դերասաններու նման, ձեռքս սրտիս տանիլ, այնքան որ խեղճ սիրտս չի դիմանար այդ տեսարանին:

«Արան... վտանգուած է», – եւ ստիպուած եմ ձեռքս կրկին սրտիս տանիլ...

Վերջապէս, կը կոխեմ էլեկտրական զանգի կոճակը:

Սպասուհին կ'առաջնորդէ զիս Միս Հելէնի աշխատասենեակը, ուր ան գրասեղանին առջեւ նստած՝ կը գրէ: Իմ մըտնելս լսելուն պէս ոտքի կ'ելլէ, կը մօտենայ ինձ ու կը նայի բարի, բայց թափանցող աչքերով:

Պահ մը անխօս եւ քննական կը նայինք իրարու եւ կը զգանք, որ կրնանք իրարու վստահիլ, բարեկամներ կրնանք ըլլալ:

Միս Հելէն բարձրահասակ, կապոյտ աչքերով, նուրբ մորթով եւ չատ հաճելի արտաքինով, մօտաւորապէս երեսունը հինգ տարեկան կին մըն է: Գրեթէ տասը տարի անցած է Աւօն կորսնցնելէն ի վեր: Կը խօսի հայերէն, օտար շեշտով, բայց անսխալ:

– Նստեցէ՛ք, – կ'ըսէ ինձ հայերէն, – եւ ձեր փոքրիկը ինծի տուէք:

– Գիտէի՞ք, որ պիտի գայի, – կը հարցընեմ անհամբեր, գալուս պատճառը իմանալու յոյսով:

– Անշո՛ւշտ, անշուշտ: Աչոտը կ'ուզէ ձեզ տեսնել կարեւոր պատճառով մը: կարծեմ դուք ալ Սիրարփին ըսած էիք, որ կ'ուզէք իրեն հետ խօսիլ: Փոքրիկը հոս պիտի թողուք, եւ դուք եռեւի դռնով պիտի երթաք, ահա այս հասցէին: Գիտէ՞ք ուր է: Պարոն Հեքիմեան պիտի հարցնէք:

Կը նայիմ հասցէին: Պիտի գոնամ:

(Շար. 74)

Ընտրա տրամաբան

«Ա.ՑՍՈՒՀԱՆԴԵՐՁ, ԿԵԱՆՔԸ ՈՐՔԱՆ ԳԵՂԵՑԻԿ Է»

Պրիւնս Ապրահամ – Գրէմմէր որուն «Պր. Իպրահիմ եւ Գուրանի ծաղիկները» մեծ յաջողութեամբ ներկայացուեցաւ Փարիզի ու շրջաններու թատրոններուն մէջ, մասնակցութեամբ նաեւ Ակրամ Քեվրոքեանի, նոր խաղ մը բեմադրած է «Ա.յսուհանդերձ կեանքը որքա՜ն գեղեցիկ է» խորագրուած գործը Ապրիլ 24 – 27 կը ներկայացուի Սիւրէնի ժան Վիլար թատրոնին մէջ (01–46–97–98–10): Այս անգամ եւս պերսոնաններու խումբին մասնակից է Քերովբեան մը. Մարալը: Միւս երեք անձնաւորութիւնները կը մարմնաւորեն բեմադիրը ինքը, Գորին Փիւրէսքօ եւ Ա.նտրէ Թրէնոի:

Ներկայացումին նիւթը կազմած են 1943 Նոյեմբերին Աուշվիցի մէջ մահացած Էթթի Հիլլէսումի գրութիւնները որոնք կը վկայեն երջանիկ ըլլալու համար ծրնած երիտասարդ կնոջ մը ապրելու տենչին:

յայտնած է Թորանեան ազգային գործիչին մասին: Գործադրուած է դեղարւեստական յատկութիւր մը: Հուսկ, խօսք առած է օրուան մեծարեալը:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Համազգայինի գրադարանէն ներս, Մարտ 21–ին, Գոնզորտիա համալսարանի ուսանող Վարա Ահարոնեան ներկայացուցած է արուեստի մասիստորոսի տիտղոսի համար պատրաստած ուսումնասիրութիւնները: Իր թէզին համար, ան ընտրած է ֆրանսական գրականութենէն Մատամ տը Սթալի Տէլֆին վէպին (1802), Ժորժ Սանտի Ինտիանա վէպին (1832) ու 50 տարի յետոյ լոյս տեսած Սրբուհի Տիւսաբի Մայտա վէպին բաղդատականները: Նաեւ Զապէլ Եսայեանի «Վերջին բաժակը» (1916) հոգեբանական վէպին տուած կնոջ իղձերու մեկնութիւնը: Մէջբերումներու միջոցաւ Լ. Ահարոնեան ղրուատած է իւրաքանչիւր գրողի գործը, կնոջ իրաւունքներու հարցի արծարծումը, չեշտելով թէ Մատամ տը Սթալի Տէլֆինը, Ս. Տիւսաբի Մայտայի հերոսուհիներուն նման պատրամ ունի կնոջ իրաւունքներու եւ ամուսնական կեանքին մասին: Վարա Ահարոնեանի դեկուցումէն ետք, ղրոյց տեղի ունեցած է նիւթը ունենալով հայ կնոջ դերը եւ ունեցած աւանդը դրականութեան մէջ: Զեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղը:

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃԻՒՀԻ

19

Միս Հելէն, որ չարունակ կը վախնար Աւոյի կեանքին համար, չատ ուրախացեր էր՝ լսանալով, որ երիտասարդը արտասհման կը ղրկուի՝ ժողովի մը ներկայ գտնուելու եւ բերանացի զեկուցելու երկրի դրութեան մասին:

Երկուքը միաժամանակ պիտի հեռանային: Միս Հելէն լոյս ցերեկով եւ ազատ, իսկ Աւօն՝ պիշերները եւ գաղտնի ճանապարհներով: Իրարու պիտի հանդիպէին անմիջապէս սահմանը: Տարի մը առաջուէ հազար դողով, վախով իրարու հանդիպելէ վերջ, վերջապէս, իրենց սէրը պիտի երեւար լոյս արեւուն ապա՛տ, համարձա՛կ, անկաշկանդ...

Իրենց մեկնումէն երկու օր առաջ, Աւօն, որ ընկերոջ մը հետ քաղաք կ'իջնէր՝ վերջին կարգադրութիւնները ընելու համար, ընդհարում մը ունեցեր էր մեծ թուով Թուրքերու հետ: Հակառակ անոնց թիւին, թէեւ յաջողեր էր ցրուել զանոնք, սակայն, ինքն ալ ծանր վիրաւորուած՝ փոխադրուեր էր Ամերիկեան հիւանդանոցը, ուր հակառակ բոլոր խնամքներուն, մեռեր էր՝ անդարմանելի վիշտ մը պատճառելով երիտասարդ ամերիկուհիին:

Այն օրէն սկսեալ, Միս Հելէն ապրած եւ աշխատած էր իր սիրած երիտասարդին ժողովուրդին համար:

Այս բոլորը կը վերյիշէի Միս Ռիչարտսընի տունը գացած ժամանակս: Ան գաւառէն նոր եկած էր Պոլիս, Ամերիկա անցնելու եւ հանգստանալու համար. բայց հայկական ողբերգութիւնները ըսկըսած ըլլալուն, որոշած էր մնալ Պոլիս՝ ձեռքէն եկածին չափ օգնելու համար իրեն պէտք ունեցողներուն: Ան փորձած էր կրկին գաւառ վերադառնալ, ուր կը կատարուէր բուն ողբերգութիւնը: Սակայն, պատերազմի այդ չրջանին անհատներու համար հաղորդակցութեան միջոցներ գրեթէ գոյութիւն չունէին...

*
**

Շքեղ տուն մըն էր Միս Հելէնի բնակած տունը: Ծարկարաժիններէն տանող լայն սանդուխներուն վրայ գեղեցիկ գորգեր փռուած էին: Դէմ դիմաց գտնուող բնակարանները զատող լայն պատերը ամբողջովին ծածկուած էին չքեղ հայելիներով:

Կանգնած եմ առաջին յարկի հսկայ հայելիին առջեւ ու կը զարմանամ.

«Այս ե՞ս եմ... ե՞ս եմ այս կինը, որ ղրկած է այս սիրուն երախան... Ի՞մս են այս խորը մտած կարմրած աչքերը, փոսացած այտերը»:

Քանի՛ ժամանակ է հայելի չեմ նայած, եւ ահա լինքզինքս այսպէս ամբողջ տեսնելով չեմ ճանչնար... Այլանդակուած եմ, անճանաչելի եմ... Կը նմանիմ մօրս, երբ ան ծանր հիւանդ պառկած էր հիւանդանոցը...

Դէմքիս վրայ սառած սարսափ մը կայ, անսահման, անպատմելի վհատութիւն: Հագուստներս անխնամ, մազերս անճա – չակ յարդարուած: Ո՞ւր են խոպոպներս, – հա՛, մազերս ուժով քաշած եմ ու ծոծրակիս վրայ հապճեպով բոլորած: Բնաւ չունիմ կարծես, շրթներս դէմքիս գալկութիւնն ունին... Կը նմանիմ մուրացկանի... մուրացկան մօր մը, որ անօթութեան գոհ տուեր է իր զաւակները եւ այս վերջինը ղրկած՝ կ'ուզէ ամէն գնով փախցընել իր ճակատագրէն...

Ո՛չ, ես նման եմ միայն հայուհիի... Որոշ չրջանի մը համար այդ խառը բաւական է բնորոշելու համար կնոջ մը, մօր մը տառապանքը...

Ես հայուհի եմ...

«Ձի՛, նոր յոյզերու չես կրնար դիմանալ, – կ'ըսեմ հայելիին մէջէն վհատութեամբ ինձ նայող պատկերիս. – Ձե՛ս կրնար, ես դարձիր: Ձե՞ս տեսներ, ալ չես կրնար... Ի՞նչ կը սպասէ քեզ այս չքեղ պատերուն ետին»...

Վար իջնալու, փախչելու ձեւ մը կ'ըննեմ, բայց վայրկեան մը կը տեւէ տատանումս: Կը բարձրանամ յարկ մը եւս եւ կը կենամ դրան առջեւ:

Ինչպէս միշտ, ինձ սպասածը կ'երեւակայեմ մերթ չատ լաւ, մերթ չատ դէշ:

«Արան եկած է ու այս դրան ետին զիս կը սպասէ», – կ'ըսեմ ինձ եւ ստիպուած եմ, բեմին վրայ խաղացող դերասաններու նման, ձեռքս սրտիս տանիլ, այնքան որ խեղճ սիրտս չի դիմանար այդ տեսարանին:

«Արան... վտանգուած է», – եւ ստիպուած եմ ձեռքս կրկին սրտիս տանիլ...

Վերջապէս, կը կոխեմ էլեկտրական զանգի կոճակը:

Սպասուհին կ'առաջնորդէ զիս Միս Հելէնի աշխատասենեակը, ուր ան գրասեղանին առջեւ նստած՝ կը գրէ: Իմ մըտնելս լսելուն պէս ոտքի կ'ելլէ, կը մօտենայ ինձ ու կը նայի բարի, բայց թափանցող աչքերով:

Պահ մը անխօս եւ քննական կը նայինք իրարու եւ կը զգանք, որ կրնանք իրարու վստահիլ, բարեկամներ կրնանք ըլլալ:

Միս Հելէն բարձրահասակ, կապոյտ աչքերով, նուրբ մորթով եւ չատ հաճելի արտաքինով, մօտաւորապէս երեսունը հինգ տարեկան կին մըն է: Գրեթէ տասը տարի անցած է Աւօն կորսնցնելէն ի վեր: Կը խօսի հայերէն, օտար շեշտով, բայց անսխալ:

– Նստեցէ՛ք, – կ'ըսէ ինձ հայերէն, – եւ ձեր փոքրիկը ինծի տուէք:

– Գիտէի՞ք, որ պիտի գայի, – կը հարցընեմ անհամբեր, գալուս պատճառը իմանալու յոյսով:

– Անշո՛ւշտ, անշուշտ: Աչոտը կ'ուզէ ձեզ տեսնել կարեւոր պատճառով մը: կարծեմ դուք ալ Սիրարփին ըսած էիք, որ կ'ուզէք իրեն հետ խօսիլ: Փոքրիկը հոս պիտի թողուք, եւ դուք եռեւի դռնով պիտի երթաք, ահա այս հասցէին: Գիտէ՞ք ուր է: Պարոն Հեքիմեան պիտի հարցնէք:

Կը նայիմ հասցէին: Պիտի գոնամ:

(Շար. 74)

ՋԱՏԻԿ ԵՒ ՄԵՌԵԼՈՑ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

կիրակի, Ապրիլ 20
ՋԱՏԻԿ Է ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ
ՏԵՒՈՒՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 8·15–ին, պատարագ ժամը 10·30–ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի ի նկատառութիւն
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 21, Բ. Օր Զատկի
ՅԻՇԱՏԱԿ Է ՄԵՌԵԼՈՑ
ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։
կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

կիրակի, սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 9–ին։ Պատարագ ժամը 10·30–ին։
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Ցիչատակ Մեռելոց։
Սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»՝ յաւարտ պատարագի։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

կիրակի, առաւօտեան ժամերգութեանց ժամը 9·30։ Պատարագ ժամը 11–ին։
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
ժամը 10·30–ին հոգեհանգիստ համօրէն ննջեցելոց։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

կիրակի, պատարագ ժամը 10–ին։
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10–ին։ Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց ժամը 12–ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԻՕԼԵԱՆԻ մահուան վեցերորդ տարելիցին առթիւ (1997, Ապրիլ 18) իր ընտանիքը 100 տոլար կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

վահէ Դարբինեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 100 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

կիրակի, սկիզբը ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին, պատարագ ժամը 10·30–ին։
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, պատարագ ժամը 10–ին, յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

կիրակի, ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔՄԱՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց
Բազմաճաշ երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՄԵՌԵԼՈՑ
ժամը 10ին պատարագ և հոգեհանգիստ։
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

կիրակի, Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին, հանդիսաւոր պատարագ ժամը 9·45–ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝
Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի
Ղեկավարութեամբ՝
Յակիւպ Եղմազեանի
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՍԷՆ ԼՈՒԻ - ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ

կիրակի, պատարագ ժամը 10–ին։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՋԱՏԻԿ – ՏՕՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ Ապրիլ 20
ժամը 11–ին Հայրապետական պատարագ. զոր կը մատուցանէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՌԵԼՈՑ Ապրիլ 21
ժամը 11–ին Ննջեցելոց պատարագ։

COMMÉMORATION DU 88ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN

PARIS

MERCREDI 23 AVRIL

A partir de 18h30 jusqu'à minuit Veillée Commémorative organisée par les Associations Arméniennes de Jeunesse, Place Saint-Germain-des-Près, Paris 6e. — Animations, stand, panneaux d'information, écran géant,...

JEUDI 24 AVRIL

— 11h30 : Inauguration de la statue du R.P. Komitas, dédiée aux 1 500 000 Arméniens victimes du génocide arménien de 1915, aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France. — Place du Canada, Paris 8e. Allocutions de : Bertrand Delanoë, Maire de Paris, Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France, Ara Krikorian, Président du Conseil de Coordinaton des Organisations Arméniennes de France.
— 15h : Messe de Requiem, Cathédrale Arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e.
— 18h15 : Ravivage de la Flamme, Arc de Triomphe.
— 19h : Rassemblement autour de la statue du R.P. Komitas, Place du Canada, Paris 8e. Interventions de : Gérard Chaliand, Ecrivain et spécialiste des Conflits, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, Alain Finkielkraut, Philosophe, Patrick Baudoin, Ligue des Droits de l'Homme.
— 20h : Départ vers l'Ambassade de Turquie.
Pour plus de renseignements téléphoner à la permanence : 01 45 17 23 22.

LYON

JEUDI 24 AVRIL

— 14h : Office de Requiem, Eglise Arménienne Saint-Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3e.
— 15h30: Grand débat public à la Bourse du Travail, Place Guichard, Lyon 3e. «La Turquie dans l'Europe ? Nouvelles donnes géopolitiques du Moyen-Orient et du Caucase». Il réunira les spécialistes géopolitiques du moment: Gérard Chaliand, Stratège en relations internationales, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, ainsi que des responsables politiques nationaux s'étant exprimé sur la question.
— 17h30 : Défilé jusqu'à la Place Bellecour
— 18h30 : Allocutions et Dépôt de gerbes en hommage aux victimes du Génocide des Arméniens.

MARSEILLE

CONSEIL REPRESENTATIF DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE MARSEILLE ET SA REGION

— Association ARAM : Exposition photographies : «Témoins de Génocides Impunis», du 22 au 26 Avril. Conseil Général des Bouches-du-Rhône. Inauguration mardi 22 avril à 18h30.
— F.R.A. Nor Seround: Veillée «concert pour la mémoire», Palais de Justice, suivie d'une marche aux flambeaux vers Notre Dame-de-la-Garde Mercredi 23 Avril à 20h30.
— La Mairie des 11ème et 12ème et le C.R.A.A.M. : Messe à 9h30, Eglise de Beaumont. Marche vers la Stèle, avenue du 24 Avril 1915, dépôt de gerbes, lâcher de 1.500 ballons, Jeudi 24 Avril.
— Le Centre de Transfusion Sanguine et la F.R.A. Dashnaktsoutioun appellent la population au don du sang. La collecte aura lieu avenue du 24 Avril 1915 Génocide Arménien, Jeudi 24 Avril toute la journée.
— C.R.A.A.M. : Salle de Beaumont, 8, impasse des Monts, Marseille 12e. «Candidature de la Turquie et actualité du Génocide». Rencontre publique animée par : Harout Mardirossian, Président du Comité de Défense de la Cause Arménienne, Maître Catherine Ohanessian, Avocate au Barreau de Marseille; Vendredi 25 Avril à 20h30.

(Շար. Ա. Էջէն)

Յան մը, ուրկէ քչուած էին, վերատիրանալու համար իրենց հողերուն եւ տուներուն։ 70–ական թուականներուն, հոն տեղաւորուած են արաբ ընտանիքներ, որոնք յանկարծ իրենք զիրենք փոդոցը կը գտնեն։ Իրենց ձայնը լսելի դարձնելու համար, թաղամասին չինիները որոշած են գոյց մը ընել, Ուրբաթ օրուան աղօթքէն ետք։ Երի կրօնապետն ալ դէմած է զօրավար Թէյլէրի (ամերիկեան յատուկ ուժերու պատասխանատու), որպէսզի «պաշտպանեն Քէրքիւքի բոլոր բնակչութիւնները առանց խտրականութեան»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

Աթէնքի Մէջ է որ, Ապրիլ 16–ին 15–երու Եւրոպան պաշտօնապէս 25–ի վերածուեցաւ, թէեւ զործնական դեռնի վրայ, այդ անդամակցութիւնը ի զօրու կը դառնայ 2004 Մայիսին։ Առաջին անդամ ըլլալով 10 նորերը մասնակցեցան ժողովին։ Անդամակցութեան դաշինքին ստորագրութեան առեն, հաղարաւոր Յոյներ գոյց մը ըրին բողոքելով Թ. Պլէրի, Մ. Աձնարի եւ Ս. Պէրլիւսքոնիի ներկայութեան դէմ։ Օրակարգի նիւթ եղաւ, անշուշտ, Իրաքը։ Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն – Բրիտանիա եւ Սպանիա հասարակաց ծրագիր մը ստորագրած են ուր կը վերահաստատեն ՄԱԿ–ի դերը եւ յոյս կայ որ ընդունուէր մեծամասնութեամբ։ Որոշուած է նաեւ օգնատալին կամուրջ մը ստեղծել Եւրոպա փոխադրելու համար ծանր վիրաւորները եւ անմիջական օգնութիւն ապահովել ժողովուրդին։ Ապրիլ 17–ի առաւօտուն, Ֆրանսա դեղօրայքի, սնունդի եւ այլ ապրանքներու առաքում մը կատարեց Զորդանանի ճամբով։

Լիբանանի նախագահը՝ Էմիլ Լահուտ, կրկին, Հարիրիի յանձնեց նոր կառավարութիւն մը կազմելու պաշտօնը։ Դամասկոս հաւանութիւն տուած էր որ կառավարական փոփոխութիւն մը կատարուի եւ իր այդ «արտօնութիւնը» հաղորդած էր Մորհրդարանի նախագահը՝ Նաբիհ Պէրի Համասկոսէն վերադարձին։ Փոփոխութեան դլխաւոր նպատակն է ամրապնդել «ներքին ճակատը», ի նախատեսութիւն Ուաշինկթընի սպառնալիքներուն բնոյթին Սուրիոյ դէմ։

Ֆրանսայի կրթական նախարարը՝ Լիւք Ֆէրի «դիրք – ծրագիր» մը ղրկած է 800 հազար դասատուներու, ուր կը պարզէ իր ախտաճանաչումը «դպրոցին վիճակին» մասին եւ կը մանրամասնէ 10 ստիպողական բարեկորոգումներ։ Նախարարը իր անձնական տեսակէտը կը յայտնէ, համոզումները կը ներկայացնէ, խնդրոյ առարկայ ընելով «68–ի մտայնութիւնը»։ Այս նախաձեռնութիւնը կը բախի կրթական սենտիքաներու, որոնք կը բողոքեն ոչ միայն բովանդակութեան այլեւ անոր համար եղած – 900 հազար Եւրօ – ծախքին դէմ։

Ռուսաստան, երկրորդ տարին ըլլալով, խուսափեցաւ դատապարտումէ մը ՄԱԿ–ի Մարդկային Իրաւանց Յանձնախումբին կողմէ, Չէչէնիոյ մէջ իր ուժերուն գործած կեղեքումներուն համար։ Դատապարտումի բանաձեւը մերժուեցաւ 15–ի դէմ 21 ձայնով եւ 18 ձեռնպահութիւն կար։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO» (17 avril)

DE NOMBREUSES MENACES ONT ETE EVITEES...

«Վիճարկումներ եւ կարծիքներ» էջին մէջ, ժերար Շալեան յօդուած մը տպրագրած է։ Ան դիտել կու տայ որ այս պատերազմը, ինչպէս Աֆղանիստանի պատերազմը օդային պատերազմ մը եւ զաւ։ Կը դտնէ որ քաղմաթիւ սպառնալիքներ տեղի չունեցան (Իսրայէլի վրայ Սկիւտի արձակում, Թուրքիոյ միջամտութիւն, քարիւղային հաստատութիւններու քանդում եւ այլն)։ Շալեան կ'ըսէ թէ նախքան Սուրիացիները ամբաստանելը, որ զանգուածային քնաջնջման զէնք ունին, պատշաճ կ'ըլլար որ Իրաքի այդ զէնքերը գտնուէին...։ Կը վերլուծէ ներքին կացութիւնը, հաստատելով թէ խաղաղութեան մատակարարումը աւելի բարդ է քան պատերազմի ձեռնարկը։ Կ'անդրադառնայ Մուսուլի, որու ճակատագիրը որոշուեցաւ միայն 1925–ին Ազգերու դաշնակցութեան կողմէ։ Չի կարծեր որ ԱՄՆ–ու յաջորդ թիրախն ըլլայ Սուրիա, Պուշ պարտի ներքին անհեսանկան հարցերով զբաղիլ։

***

«Ֆիկարո»յի նոյն թիւին մէջ, կը հաղորդուի որ «Ալհանա Ֆրանսէզ մասնաճիւղ մը բացած է Երեւան, Հայաստանի մայրաքաղաք, աւանդութեամբ Ֆրանսէզ երկիր մը»։ Թերթը կ'աւելցնէ որ ծրագիրը իրագործուած է Ֆրանսաբնակ դասատուներու հայկական ընկերակցութեան դրդումով, դէմ դնելու համար անդլերէնի ուսուցման ծաւալումին հոն։ Այս մասնաճիւղին ստեղծումը տուած էինք Մարտ 21–ի մեր թիւով (Ա. էջ)։

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 19-20
SAMEDI - DIMANCHE
19-20 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·671

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·671

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՀՐՄՇՏՈՒՔ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՊՈՒՇԻ ՀԱՄԱՐ՝ ԱՄՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԻԶԱՄՏՈՒԹԵԱՆ

Հրմշտուքը սկսած է իշխանութեան համար: Շալապի Պաղտատ գացած է, ուր, իրեն մերձաւոր երկու անձեր, իրենք զիրենք առժամեայ կառավարիչ եւ քաղաքապետ հռչակած են: Առաջինը կը կոչուի՝ Մոհամէտ Մոչէն Զուպէյտի, միւսն ալ՝ ժառանգած Օպէյտի եւ յայտարարած են թէ «ընտրուած» են երեւելիներու եւ կրօնապետներու ժողովի մը կողմէ, համախմբման ուժերու հաւանութեամբ, ինչ որ Ամերիկացիք հերքած են:

Ապրիլ 18–ին, Ռիատ (Սաուտի Արաբիա) հաւաքուած են իրաքի դրացի երկիրներու Արտաքին նախարարները (Թուրքիա, Պարսկաստան, Սուրիա, Յորդանան, Քուէյթ), որոնց միացած են նաեւ Պահրէյնի (որ կը նախագահէ արաբական լիկային) եւ Եգիպտոսի նախարարները: Անոնց օրակարգի նիւթն էր Իրաքի վաղուան իշխանութեան հարցը, Ամերիկացիներու ժամ առաջ մեկնումը: Կան այլ մտահոգութիւններ ալ: Թուրքիա եւ Իրան կ'ուզեն արգելք ըլլալ քրտական պետութեան մը հաստատման Հիւսիսային Իրաք, Յորդանան ալ չեն ուզեր չիի պետութեան մը հաստատումը Իրաքի հարաւը:

*
**

Պուշ, որ եկոյթ մը ունեցած էր Ապրիլ 16–ին, յայտնած էր թէ Ս. Հիւսէյնի վարչակարգը պատմութեան անցած է, բայց, ամերիկեան ուժերը դեռ դէմ յանդիման են լուրջ վտանգներու: Ճ. Պուշի համար, Աֆղանիստանի եւ Իրաքի ամերիկեան յանձնառութիւններէն քաղելիք դասն այն է, որ ԱՄՆ բացարձակ իրաւունքն ունի միջամտելու քաղաքական դեմի մը կրայ: Այսինքն, եթէ վարչակարգ մը իրենց գործին չի դար, կ'երթան կը տապալեն: Կը թուէ որ խնդրոյ առարկայ վարչակարգը ամերիկամէտ չըլլայ:

Ներկայիս, հարցը հասած է այս պատերազմին թաքուն պատճառներէն մէկուն՝ քարիւղին: Հոս է որ ԱՄՆ եւ ՄԱԿ ձեռք ձեռք կ'ուզեն քաշել Իրաքի քարիւղին մատակարարումը: 13 տարի է, ՄԱԿ–ն է որ պատասխանատուն է Իրաքի անպարկոյշին եւ տրամադիր չէ տեղի տալու Ուաշինկթընի ճնշումին տակ: Անջնքի մէջ, Շիրաք չհեռաձ էր որ Ապահովութեան Խորհուրդին կը մնայ ճշդել պատժամիջոցներու ջնջումին պայմանները: Գործնական դեմնի վրայ, անպարկոյշն ջնջումը կը պարտադրէ ՄԱԿ–ի որ բանակցութիւններու տեղանին բերէ ապահովումը եւ «քարիւղ անունդի փոխարէն» մարդասիրական ծրագիրը, որ 1996–էն ի վեր թոյլ կու տար Իրաքի իր քարիւղը արտածել կարենալ անունդ գնելու համար:

*
**

Թուրքիոյ Պաշտպանութեան նախարարը՝ վեճամի կէօնիւլ յայտարարած է որ Ուաշինկթընի դիմած է Թուրքիոյ որ դիւրեւ ոչ գինուորական մասնագէտներ ղրկէ Իրաքի վերականգնման համար, ակնարկելով թէ «կառավարութիւնը դիմումը կ'ուսումնասիրէ»:

*
**

Սան – Ֆրանսիսքոյի ձեռնարկութիւն մը 680 միլիոն տոլարի պայմանագրութիւն մը ձեռք ձգած է Իրաքի վերաշինութեան աշխատանքներուն համար: Շինարարութեան եւ հանրային աշխատանքներու Պէչթել հաստատութիւնն է որ այս յաջողութիւնը արձանագրած է եւ կը յիշուի, որ գլխաւոր ֆինանսաւորողը եղած էր Ճ. Պուշի հանրապետական կուսակցութեան:

*
**

Ամերիկացիք Ս. Հիւսէյնի մէկ խորթ եղբայրը ձերբակալած են. ան մէկն է Ս. Հիւսէյնի 3 խորթ եղբայրներէն եւ կը փնտռուէր 55 ուրիշներու կարգին (խաղաթուղթերու ցանկ): Ս. Հիւսէյնը, դեռ չէր գտնուած Ապրիլ 18–ին:

*
**

Պուշի մշակութային երկու խորհրդականներ հրաժարած են բողոքելու համար ամերիկեան ուժերու կրաւորականութեան, երբ Պաղտատի թանգարանը թալանի կը տրուէր: Ապրիլ 18–ին, փարիզ հաւաքուած էին ԻՆԻՔՍՒՈՒի մասնագէտները անդրադառնալու համար այդ թալանին եւ ճշդելու թէ ինչ գողցուած է: Այլեւս հաստատ է որ երկու տեսակ կողոպուտ եղած է, մէկը՝ պարզ գողութիւն, միւսը՝ «մանագէտներու»: Ըստ կարգ մը աղբիւրներու, իրաքեան հարիւրաւոր կարգ մը առարկաներ արդէն իսկ Ֆրանսա են, ուրիշներ՝ Զուիցերիա:

*
**

Ամերիկացիք «Նոր Իրաքի Ձայնը» մը կըրտուած ձայնասփիւռի կայան մը հիմնած են: Այս նախաձեռնութիւնը կը պատկանի Պաշտպանութեան նախարարութեան, բայց, ի մօտոյ քարոզչական աշխատանքը աւելի ծաւալ պիտի առնէ: Ուաշինկթընի նշանակած «կառավարիչը»՝ զօրավար Ճէյ Կարնըր հաղորդակցութեան լայն միջոցներ պիտի ստեղծէ, ամերիկեան լրատուութիւնը սփռելու համար Իրաքի ժողովուրդին եւ ամերիկեան մշակոյթ տարածելու համար...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐԲԻՈՆ վարչապետը՝ Ռ. Թ. Էրտողան եւ Կիպրոսի նախագահը՝ Թ. Փափատոփուլոս, Ապրիլ 17–ին, կոչ ըրին որ զարկ տրուի Կիպրոսի բանակցութեանց, ՄԱԿ–ի ծրագրին հիման վրայ: Այս կոչերը կը յաջորդեն, Աթէնքի մէջ դումարուած, Եւրոպական Միութեան վեհաժողովին, որու օրակարգն էր Միութեան ընդլայնումը, 10 նոր անդամներու մասնակցութեամբ, ի շարս որոնց՝ Կիպրոս: Ժողովի նախօրեակին, կղզիին հիւսիսային ինքնակոչ «Թրքական Հանրապետութեան» նախագահը՝ Ռ. Տէնքթաշ հակադրած էր յայտարարելով թէ Կիպրոսի կողմէ, ընդլայնման դաշնագրին ստորագրութիւնը կը նուիրագործէր կղզիին բաժանումը եւ ուրեմն, ըստ իրեն, Կիպրոսի վերամիացումը կարելի կը դառնայ միայն այն օրը, երբ Թուրքիա մաս կազմէ Եւրոպական Միութեան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, Ապրիլ 17–ին սպանուած է ընդդիմադիր երեսփոխան՝ Սերգէյ Իուշչենկօ, 52 տարեկան: Անդամ էր Ազատական Ռուսաստան կուսակցութեան, ընդդիմացած էր Ջէչէնիոյ պատերազմին: Դումայի (Երեսփոխանական Ժողով) նախագահին համաձայն, քաղաքական ոճիր մըն է: Փիլսոփայութեան տոքթոր եւ գնդապետ, Իուշչենկօ կը նախագահէր Դումայի ապահովութեան յանձնախումբին: Նոյն կուսակցութեան մէկ ուրիշ անդամը՝ Գոլովլիով սպանուած էր անցեալ Օգոստոսին: Այլ երեսփոխան՝ Բ. Նեմցով յայտարարած է այս առթիւ՝ «Իուշչենկոյի մահը չէր պատահար, եթէ կարգուկանոնի ուժերը ձերբակալած ըլլային Գոլովլիովի եւ Գաբրիէլ Պոփովի մարդասպանները»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ՑԱՐՄԱՆՔՐԷՍ»

(Ապրիլ 17 / 18)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի ԼՂՀ հարցին զեկուցաբերը Թերի Տէվիս Բաքուէն եւս երկօրեայ այցով գացած է Երեւան: Օդակայանին մէջ ըսած է թէ՝ Հայաստան, թէ՝ Ադրբեջան Եւրոպայի խորհուրդին անդամ ըլլալով Խորհուրդը խիստ հետաքրքրուած է Ղարաբաղի հարցով եւ ինք առանձնած է զեկուցում մը պատրաստելու աշխատանքը: Այդ զեկուցումը մինչեւ տարեվերջ պիտի չհրապարակուի, երկու երկիրներուն մէջ տեղի ունենալիք ընտրութիւններուն պատճառով: Այդ զեկուցումին համար հաւանական նկատած է տարածը այցելել նաեւ Ղարաբաղ: Արդէն Երեւան կեցութեան ընթացքին հանդիպում պիտի ունենայ Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն հետ:

*
**

ԳԼԽԱՒՈՐ ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՀ ՉԻ

Նախագահական ընտրութեան առընչութեամբ Սահմանադրական դատարանին առջեւ բացուած դատին վճիռը պատճառ եղած է որ գլխաւոր դատախազութիւնը հաղորդագրութիւն մը հրապարակէ. հոն ըսուած է որ Սահմանադրական դատարանի վճիռին մէջ կան դատախազութեան սահմանադրական կարգադիճակին առընչուող չարք մը դրոյթներ որոնք բացայայտ կերպով դուրս են դատական որեւէ տեսանի լիազօրութիւններու չրջանակէն: Ըսուածը կը վերաբերի ընտրութեան ընթացքին ապօրինութիւններու չրջանակէն: Ըսուածը կը վերաբերի ընտրութեան ընթացքին ապօրինութիւններ ըրած անձերը ճշդելու եւ օրէնքին սահմանած կարգով պատասխանատուութեան ենթարկելու, դատախազութեան կողմէ քննութիւն բանալու նկատմամբ: Դատախազութիւնը դիտել կու տայ որ ըսուածին մէջ խնդրոյ առարկայ եղած են այնպիսի հիմնարկութիւններ որոնց մասին որեւէ տեսան վերահսկողութիւն իրաւունք չունի. ոչ ալ որեւէ մարմնի իրաւասութիւնը տրուած է օրէնսդիր մարմին մը փոխարինելու:

Դատախազութիւնը կը յիշեցնէ որ օրէնքով սահմանուած բոլոր միջոցներուն ձեռնարկուած է, ընտրական ապօրինութիւնները քննելու, արդիւնքները տեղեկացնելու համար:

*
**

ՋԱԻԱԽՔԸ ԿԸ ՊԱՐՊՈՒԻ

«Ջաւախք» Հայրենակցական – Բարեսիրական Միութեան 9–րդ համագումարին (Ապրիլ 17, Երեւան) գլխաւորաբար նախագահ Ճովհաննէս Այվազեան ու այլ պատասխանատուներ իրենց ելոյթներուն մէջ մտահոգութիւն յայտնած են չրջանին հայաթափման մասին: Ըսած են թէ ինչ ջանքեր կը կիրարկուին Ջաւախքի Հայերը իրենց հողին վրայ պահելու համար, սակայն, արտաղնայ աշխատանքի մեկնողներուն միջեւ տարածուն է չվերադառնալու երեւոյթը: Աւելի դամոկլեան սուրի մը կը վերածէ իշխանութիւններու կողմէ հոն այլազգիներ բնակեցնելու վտանգը:

*
**

ԹՈՒՐՔԸ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Ընդդէմ ցեղասպանութեան» թրքական միութեան նախագահը Ալի Էրթէմ որ Երեւան կը գտնուի, Ապրիլ 17–ին հանդիսում ունեցած է Երեւանի պետական համալսարանի ուսանողութեան հետ եւ յայտարարութիւններ ըրած: Ըսած է թէ որպէսզի հայ եւ թուրք ժողովուրդները կարենան իրարու հետ մարդկային տարրական յարաբերութիւններ հաստատել, անհրաժեշտ է բացայայտ կերպով ըսել ճշմարտութիւնը: Իր համոզումով՝ այն պատիժները որոնք անցեալին կիրարկուած են նացիներուն, պէտք է կիրարկուին նաեւ Թուրքիոյ: Ամէն դատ, «պէտք է հայ ժողովուրդին վերադարձնել այն ինչ որ խլուած է անկէ ցեղասպանութեան ընթացքին»:

ՅԱՏԿՈՒԱՆ տօնին առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի, Ապրիլ 21–ին (Երեքշաբթի, Ապրիլ 22–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Ապրիլ 23:

ԼՈՒՍՆԱ Ստարավօյտովայի (Ս. Պետերբուրգի դեմոկրատ երեսփոխան) մարդասպանները»:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ հանրային պաշտօնատարներու հանգստեան թոշակներու հարցը բանական դժգոհութիւն պատճառած է եւ Ընկերային Հարցերու նախարարին գործը բանական դժուար է: Արդարեւ, կառավարութիւնը որոշեց որ պետական մարդին մէկ ալ, 37ուկէսի տեղ 40 տարուան աշխատանք պէտք է ըլլայ հանգստեան կոչուելու համար: Այս կարդադրութիւնը ծանր քննադատութիւններու կը բախի սենեակներու մօտ եւ ցոյցերը անխուսափելի կը թուին: 2008–ին է սակայն, որ սակերու վճարումի տեւողութիւնը 37·5–էն 40 տարուան պիտի անցնի: Ճանելեալ որակումներ ալ պիտի ըլլան, այսինքն մանիւս պիտի գործադրուի այն պաշտօնատարներուն, որոնք հանգստեան կը կոչուին 40 տարիներէն առաջ եւ ընդհակառակն, անոնք որոնք որոշեն երկարաձգել իրենց գործունէութիւնը կը նպաստաւորուին (պոնիւս):

Ս. ՀԱՐԻՐԻ, որ, կրկին, Լիբանանի վարչապետ նշանակուած էր, Ապրիլ 17–ին կազմեց իր կառավարութիւնը, որ 30 նախարարներէ կը բաղկանայ, հաւասարապէս 15 քրիստոնեայ եւ 15 մահմետական ըստ աւանդութեան: Սեպուհ Ճովհաննեան կը պահէ երիտասարդութեան և մարմնամարզի նախարարութիւնը, Քարիմ Բագրատունի ալ ներկայացուցիչն է փոքրամասնութիւններու:

ՃՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. Ապրիլ 17–ին, ստորագրած է իր քահանայապետութեան 14–րդ Շրջաբերականը, որ անուանուած է՝ «Էքլեզիա տէ Էօքարիսթիա» (Եկեղեցին կ'ապրի Ս. Հաղորդութեամբ): Այս շրջաբերականը վեց գլուխներէ կազմուած է եւ կեդրոնացած Ս. Հաղորդութեան վրայ, որպէս կեդրոնական քնոյթ ունեցող խորհուրդը կաթողիկէ Եկեղեցւոյ:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-15-

Քրոնիկագիր՝ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՍԱՀԻԿՆԵՐ...

Եթէ պատուէր տրուէր ինծի երեւանեան միօրեայ կեանքը ներկայացնել քանի մը սահիկներով, ի՞նչ պիտի քաղէի արդեօք:

Մեր փողոցին դիմացի ափը, քանի մը կարեւոր դեսպանատուներ եւ պետական հիմնարկներ կան. ամէնուն առջեւ զոյգ մը պահակ կեցած է անպայման. դպրոցական տարիքի պատանիներ գրեթէ, որ զինուորական ոչինչ ունին բացի իրենց վրայէն կախուած, լայն թեւերով տարազէն եւ կարմիր բանակային ձմեռնային «չէչէնական» գլխարկներէն, որ յաճախ կանգ առած են չնորհիւ իրենց լայն ականջներուն... կը խօսին, կը խնդան իրարու եւ երթեւեկող ծանօթներու հետ, ցուրտին պատճառով չարունակ ձեռքերնին չփելու վիճակի մէջ են, չքարանալու համար՝ ոտքերնին ալ անդադար կը չարժեն. փոխն ի փոխ մեր մայթը կ'անցնին, անկիւնի կրպակի աղջկան հետ մտերմաբար զրուցելու, որ իր կարգին ,մեծ հաճոյք կը ստանայ այս երիտասարդ դիւրներէն. միշտ չարզալիր են. աղջկան առանձնութիւնը կը լեցնեն իրենց այցելութիւններով:

Ազգային Ժողովի չէնքն ու նախագահի պալատն ալ նոյն պողոտայի վրայ գտնուելով, ստէպ ահազանգով սուրացող կառքեր կ'անցնին, նախագահը, նախարար մը կամ պաշտօնական հիւր մը փոխադրող .այս տղաքը պէտք է միշտ արթուն ըլլան բարեւի կենալու համար...:

Մայթերը սառած են. ձիւնը կուտակուած. սահելու յարմարութիւններ ստեղծելու համար, քաղաքապետութիւնը աշնան սկսած մայթերու քանդումը (որ ինք նորոգութիւն կ'անուանէ) եղածին պէս թողած է եւ գրեթէ ամէնքը կը նախընտրեն թողուլ մայթերը եւ քալել կուպրի վրայէն ուր նուազ վտանգ կայ սահելու, բայց կ'աւելնայ չրջանային ծառայութիւն կատարող կառքերու տակը մնալու հաւանականութիւնը...:

Քիչ անդին, ազգային կարեւոր հիմնարկի մը առջեւ, կանուխէն քանի մը անձեր խմբուած են, գրեթէ միշտ նոյնները, համազգեստ, փողկապ եւ տատրօրինակօրէն կօշիկի փոխարէն լաթէ «սփատրին»... չե՞ս գիտեր ինչու: Թէեւ երկրին մտաւորական ամենակարեւոր կեդրոններէն մէկն է, (Գրողներու Միութեան) բայց անոր առջեւ կանգնողները չատ գրողի երեւոյթ չունին... պարտէզը որ ամառները կը ծառայէ նաեւ որպէս բացօթեայ սրճարան, զարճած է թաղե – ցիներուն անոքի համառօտ ճամբայ, բնականաբար միայն վերացական կերպով ածուներ գոյութիւն ունին, քանի ՊԱՐՏԻԶ է իր կոչումը, կայ լուսանկարչատուն մըն ալ միշտ նորանոր նկարներ կախած մայթի եզերքը գտնուող կօճղին վրայ, եւ տակաւին վարձու տրուած պիտի ըլլան կարգ մը ազատած սենեակներ ,դատելով մտնող ելլող անձերու դոյնզգոյն մակարդակէն:

Պողոտային վերջաւորութեան լրագրավաճառիս կրպակը կայ: Նիհար, միջին տարիքի, ծայր աստիճան ազնիւ բայց տխուր կին մըն է. ամէն առաւօտ կանուխ հեռուներէն կու գայ, կը մտնէ ապակեպատ ցուրտ կրպակին մէջ, համակերպած կը ծառայէ իր ամէնօրեայ յաճախորդներուն, իմ 6 – 7 օրաթերթերս կոկիկ մը մէկդի դրած կ'ըլլայ. որպէսզի որ ժամուն ալ գամ կարենամ ստանալ: Ունի ծխախոտի եւ չաքարեղէններու փոքր բաժին մըն ալ. քաղմութիւն մը ուսերէն թերթերու եւ ամսաթերթերու, մի քանի հինցած անգլերէն չաբաթաթերթեր որ հաւանաբար զբօսաշրջիկ մը ձգած կ'ըլլայ որպէս «նուէր», ելեկտրական կարկառուած թելերով փոքր վառարանի նմանող բան մը, որուն չես գիտեր ո՞ր կողմէն մօտենաս որ ելեկտրական անակնկալ ցնցում մը չառնես...: Հետաքրքիր չէ. երբեք չէ հարցուցած ո՛վ ըլլաս, ուրտեղէ՞ն գալս. կը զգամ որ թերթերէն կարղացած կամ հեռատեսիլի պատահական հաղորդումի մը մէջ տեսած է: Տարիներ վերջ, վերջապէս սիրտը բացաւ դժուարութիւնները պատմելու, զաւակի, տունի որ չի ծախուիր, գինուորութեան հարցեր. հարցեր որոնց համար կը ցաւակցիմ առանց կարենալ բան մը ընելու: Ունի զուարթ ընկերուհի մը որ երբեմն գինք կը փոխարինէ. աւելի լեցունկեկ եւ ժպտադէմ, «երջանիկ – դժգոհ» մը ըլլած եմ անոնք, քանի ոչ մէկուն անունը չեմ հարցուցած, կարծես նախորդութեան ըլլար, միշտ խոշոր ժպիտ մը կայ այտերուն վրայ, նոյնիսկ երբ ազատ ժամերուն հիւանդ կ'ընէ անցորդ ընկերուհիի մը հետ խօսած պահուն:

Թերթերու կրպակին կպած է Խաչիկին լուսանկարչատունը ՖՕԹՕ ՕՓԵՐԱ. Խաչոն պոլսեցի է. Վենետիկ ուսանած. Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի շրջանաւարտներէն է, համակրելի, զբաղարճախօս բայց իսկական հայրենասէր տղայ՝ որ ընտանիքը հաւաքած եկած հաստատուած է Երեւան, յաճախ օրինակ կը բերուի, հարցազրոյցներու ընթացքին ,որպէս տիպար սփիւռքահայ որ փարիզի միջավայրէն առանց ցնցումներու անցած է հայաստանեան ոչ այնքան դիւրին կեանքին: Ունի սրամտութիւն, քաղաքական առողջ վերլուծումներ, կը հետեւի ամէն ինչի առանց ուղղակի խառնուելու եւ ամէնէն կարեւորը՝ լաւատես է պզտգայի նկատմամբ: Իր հիմնական շրջանակը իր դասընկերները կը թուին ըլլալ, որոնք իրեն նման, հաստատուած են Երեւան, կամ զանազան պատճառներով ստէպ կը հանդիպին: Առաւօտ մը, երբ տակաւին մարդ չէր մտած իր մօտ, հարց տուի Խաչոյին թէ քնաւ կը ցաւի՞ փարիզը ձգած ըլլալուն համար: Պատասխանը եղաւ ԵՐԲԵՔ. «Մխիթարեան վարդապետները մանկութենէս ինծի սորվեցուցին հայրենիքս եւ ժողովուրդս սիրել ամէն քանէ առաջ. երջանիկ եմ որ տրված կը գործադրեմ եւ ընտանիքիս ալ փոխանցած եմ» – կը զգա՞ք թէ որքան հեռուներէն կու գայ այս անոյշ ձայնը:

ԿԵՐՊԸՆԿԱԼԷ ՏՈՊՐԱԿՆԵՐԸ...

Առաջին անգամ Խաչոյին խանութը անոյշ – անոյշ խօսակցութեան բռնուած էի երբ տարօրինակ անդրադարձութիւն մը ունեցայ: Մայթին վրայէն, դիմացէն խանութին առջեւէն, կառքերէն իջնող գրեթէ ամէն անձ ձեռքին կերպընկալէ տոպրակ մը բռնած է... «փլաստիքէ» տոպրակ, գոյնզգոյն, սպիտակ, կապոյտ, սեւ, դեղին ,նոյնիսկ կարմիր. կիսածալ, ամբողջական, լեցուն, ուռած, կէս լեցուն, ծալուած... տարօրինակ երեւոյթ մը՝ այնքան տարածուած, ես նոր կ'անդրադառնայի:

Ամբողջ օրը սեւեռած զարճաւ մէջս: Սկսայ ամէն տեղ կերպընկալէ տոպրակ տեսնել: Մեթրօ մտնողը, անկէ ելլողը, չրջանայիններէն իջնողը, հանրակառք բարձրացողը: Ոմանք փարիզեան խանութի մը գովազդով, ուրիշներ արաբատառ պարկերէնով, իտալական ամենաչքեղ կօշիկի կամ Մոսկուայի ԿՈՒՄԻՆ մակնիշներով... տոպրակներու աչխարհը առանձին չրջուն հանրախանութ մըն է Հայոց մայրաքաղաքին մէջ:

Պիտի ուզէի որ թափանցիկ ըլլային անոնք, կամ մոգական ուժով մը աչքերս թափանցէին անոնց մէջ տեսնելու համար թէ որքան կեանք, տառապանք, ամօթխածութիւն, աղքատութիւն, հոգեկան հարստութիւն նոյնիսկ թշուառութիւն կը փոխադրէ իմ լռակեաց, հեզ, տառապած, խոնարհ, բազմաչարչար ժողովուրդս...

«Փլաստիքէ» տոպրակներ ... արդեօք պատառ մը հա՞ց կայ կէսօրը անցընելու, ձեռագործ աչխատա՞նք մը՝ տանիլ չունին ծախելու, բանասիրական գրութի՞ւն մը խմբագրի մը ներկայացնելու, փոքրագրութի՞ւն մը չարեցուան ընթացքին կատարուած, երթալ Վերնիսաժ առաջարկելու թէ փոխնորդ ճերմակեղէններ հիւանդանոց պատկած սիրելիի մը տանելու...: Ո՛վ դուք Հայաստանի «փլաստիքէ» տոպրակներ, չէք կրնար երեւակայել որքան կը կակուղնայ սիրտս երբ ձեզ տեսնեմ մեր մայրաքաղաքի մայթերուն վրայ, մինչ ամուր պահուած աւիերու մէջ, կը ճամբորդէք փողոցէ փողոց, տունէ տուն, թաղամասէ – թաղամաս, բարեւելով ծանօթներ, ժպտելով դպրոցական մանուկներուն, արդահատելով ճամբու մուրացկաններուն, բայց միշտ ամուր բռնած կերպընկալէ տոպրակը, որուն համար դուրս ելած էք տունէն, մայթեր կը չափէք, փողոցներ կը կտրէք մինչեւ անոր թովանդակութիւնը տեղ հասցնէք, պարպէք կամ փոխարինէք ուրիշ բաներով եւ կրկին «փլաստիքէ» տոպրակը ձեռքին վերադառնաք տուն մտահոգութիւնները թօթված կամ նոր հոգերով բեռնաւորուած...:

ԱՄԷՆՔՆ ԱԼ ՀԱ՞Ց ԵՆ...

Բնիկը, երեւանցին, Հայաստանցին երբեք պիտի չզղայ այն ինչ որ ես կը զգամ այս պահուս աննպատակ մեթրոյին մէջ նստած մեր ամէնէն մօտիկ կայարանէն, երթալու համար ամենահեռաւորը, Գարեգին Նժդեհ հրապարակ...:

Վեր – վար նայող ճամբորդներ: Միջավայրը անցուկ է, ուղղակի նայիլը անյարմար: Ուսանողներ, գործաւորներ, մամիկներ թոռնիկի մը ընկերակցութեամբ, գործի, այցի, համալսարան գացող կոկիկ բազմութիւն մը: Ես միակն եմ աննպատակ բազմած՝ ագահօրէն չորս կողմս կը նայիմ: Զեմ ամչնար, միտքս բարի է, գիտեմ որ իրենց մտածողութիւններէն չատ հեռու եմ, ուրիշ մոլորակի մէջ կը գտնուիմ, բայց աչքերս իրենց սեւեռած ուրախութեամբ կը նայիմ: Կ'ուզեմ որ հասկնան ուրախութեանս պատճառը, զգմքես կարդան հոգեկան հրճուանքս, չզատապարտեն երեւութականս, աներեսութիւնս...:

Ճայտնի է որ անոնցմէ ոչ մէկը գտնուած է Փարիզի, Լոնտոնի, Նիւ – Եորքի մեթրոներուն կամ Վենետիկի վափորէթիներուն մէջ ուր ստիպուած ես սեւեռելու մարդիկը բայց առանց ժպիտի: Սորված դասագիրքերուդ էջերէն, յիշողութեանդ քարայրէն պրպտելու թէ սա դիմացի գաճաճը, ճմռուած քիթով սեւամորթը, բարձրահասակ հրէչի նմանող հսկան, տուր աչքերով, ծուռ սրունքներով ժպտդոյն անձնաւորութիւնը երկրագունտի ո՞ր հողամասէն արդեօք ինկած հասած է դէմդ, որուն չես գիտեր ինչ լեզուով կամ ինչ առիթով խօսք ուղղես...

Ամէն օր նոյնն է: Երկրին պաշտօնական լեզուն ուրի է, ասոնցը ուրիշ: Առաջեն հեռաճայնը կը հընչէ. չես գիտեր ի՛նչ ճայն պիտի ելլէ: Սուր աչքերով, ծուռ սրունքով դեղնորակ մարդն է պատասխանողը, կարծես չի խօսիր. միամանակ բացագանչութիւններ կ'ընէ սուր, անախորժ ճարնով. բարկացածի երեւոյթ ունի բայց միշտ ժպտուն է. աչքերը չորս դին կը պրպտեն. թուղթերը կարգի չէ՞ն արդեօք, ոստիկանական քննութենէ՞ կը վախնայ, թէ ուրիշ գաղթական ընկեր մը կը փնտռէ... Աստուած միայն գիտէ, թէ որքա՛ն պատմութիւններ կան իմ օթեակիս մէջ գտնուող անձերու ներաչխարհին մէջ: Որքա՛ն երկար ճամբորդութիւններով եկած հասած են հոս. որքա՛ն դժուարութիւններէ պիտի անցնին տակաւին մինչեւ կարենան տաղաւորուիլ վերջնականապէս եւ առանց մղձաւանջի օր մը անցընեն...: Ով գիտէ թէ քանի՛ Հայկ նոյն տաղնապները կ'անցընեն այս պահուս երկրագունտի չորս անկիւններուն վրայ. հանրակառքերու, մեթրոներու հազարաւոր օթեակներուն մէջ...

Հիմա հոս, Գարեգին Նժդեհ հրապարակ ուղղուող այս օթեակին մէջ, միակ «օտարը» ես եմ: Օտար մը որ նոյն լեզուն կը խօսի, նոյն փայլուն աչքերը ունի. նոյն արիւնը երակներուն մէջ, նոյն նախահայրերը, նոյն պատմութիւնը, նոյն գոյութենական պայքարը, հակառակ երեւոյթներուն. անցեալէն մնացած նոյն վէրքերը հոգիին խորքը: Իրենց նման ինք ալ կորնչուցած է ամէն ինչ եւ նետուած օտար ափեր. չէ տեսնցած բախտը վայելելու իր պապերուն փաղաքչանքը, վայելած անոնց ճակտի քրտինքով չահած կեանքի մը պտուղը, անոնց տառապանքի, աքսորի եւ կոտրածի պատմութիւններով, մարդկութենէն օտարացած ազգի մը բեկոր ես ալ իմ ժամանակներուն նման, որոնց աչքերուն այնքան խանդաղատանքով կը նայիմ, ինքզինքս տեսնելով անոնց մէջ: Ինչ հրաշք երկիր է սա. ամէնքը Հայ են ինծի պէս ես ալ Հայ եմ իրենց նման... օթեակին բնակիչները, մեթրոյին վարորդը. յորդ կայարանին ներս մտնողը, ելլողը, ելքի հրապարակին վրայ տեղաւորուած ծաղկավաճառը, թրքական կրկնեակ ծխող մամիկը՝ հաստ խաւաքարտի մը վրայ կծկուած ,չածիլուած սա երիտասարդը որ բարձրախօսը վերջին ծայր ձգած, չատ դէշ օրինակուած երգեր կը ծախէ, երգե՞ր թէ աղմուկ... ինչ պիտես: Դուրս կու գամ, վարձակառք կ'առնեմ որ կեդրոն վերադառնամ, ինք ալ Հայ է ,չեչոտ ինծի նման օտար է ,Աբգար ծնած է, Բաքու ապրած, հիմա հոս է, վարձակառք ունի, կ'աչխատի, չհարցուցի ուրախ է թէ տխուր, բայց Հայ է, պէտք է ուրախ ըլլայ, ինչպէս ես ուրախ եմ, հրաչալի է, ամէնքը Հա՛յ են, Հա՛յ են, Հա՛յ են...:

ՊԵՅՐՈՒԹԷՆ ՓԱՐԻԶ

ՎԱՀԷ ՓԱՉԱ

ԳՐԱԿԱՆ ՏԱՐԱԾՔԻ ՄԸ ՆՈՒԱՃՈՒՄԸ

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Պարզ նիւթ մը՝ իր վերնագրին նման. հեռուն, փողոցին մէջ ինկած է մարդ մը: Վէպին գլխաւոր հերոսը, կեդրոնական անձը, Ֆրանսուա, Փարիզի Սէն – Լազար կայարանը կ'երթայ դիմաւորելու համար իր սիրուհին՝ Տոլինը: Ճամբան, սրտի տագնապի մը հետեւանքով, կ'ինկնայ փողոցին մէջ. մահը անմիջական չէ: Այդ կարճ ժամանակը, որ իրեն կը մնայ ապրելու, առիթ կու տայ Ֆրանսուային՝ դիտելու եւ հասկնալ փորձելու կեանքին զանազան երեւոյթները, և մահամերձի մը ներկայութեան մարդոց – անցորդներու – վերաբերմունքը: Պատահական մահ մը՝ որ սակայն ողբերգականօրէն անպատեհ է, անխուսափելի ճակատագրին հետ չը-փոթուող, միեւնոյն ատեն ընդգծելով դերադոյն նպատակին անմատչելիութիւնը:

Վահէ Փաչայի գրեթէ միւս բոլոր գործերուն նման այս մէկը եւս կը բացայայտէ Ֆիլմարուեստի ներդործութիւնը իր պրականութեան վրայ, – լեզու, ոճ եւ չըքաղցք: «Փողոցին մէջ ինկած է մարդ մը» (1) կը կարդացուի ճիշդ այնպէս, ինչպէս պիտի դիտէինք Ֆիլմ մը, իր յետադարձ խորացումներով եւ յիչեցումներով, ապա միչտ վերադարձներով դէպի ներկան, այսինքն՝ փողոցը, պարզ, անպաճոյճ, կտրուկ լեզուով մը: Եւ կամ ուղղակիօրէն պատկերասփռուած թղթակցութեան մը, արտակարգօրէն ներկայ ժամանակով, որուն գործածութիւնը այնքան սահուն ընթացք մը կու տայ ընթերցումին:

Իր հարազատ վէպը կը հանդիսանայ «Ակն ընդ ական»ը, զոր Վահէ Փաչա ամբողջութեամբ գրի առած էր Պէյրութի «Հայ Տաւտ» սրճարան – ճաչարանին մէջ, նաւահանգիստի կռնակին կցուած: Այս սրճարանը, մինչեւ եօթանասունական թուականները, կը հանդիսանար լիբանանահայ մտաւորականներու ինքնակո՛չ ակադեմիան: Արագիլի բազմաթիւ ոտքերու նման՝ ծովու ջուրերուն մէջ անկուած, ալիքներէն ծեծուած, ցից ու ամուր գերանները վրայ հաստատուած, մասամբ փայտաչէն ընդարձակ սրճարան մըն էր «Հայ Տաւտ»ը, որ երաղներով դիւրաւ օրօրուող անձի մը կու տար պատրանքն ալ ջուրերուն վրայ անպղտոր նաւարկելու, սահելու, յառաջանալու: Ան իր կողը կը ցուցադրէր ծովուն ջուրերուն:

«Հայ Տաւտ»ը այսպէս առաւելութիւնն ունէր իր երդիքին տակ, հանդիսատէս պայմաններու մէջ, հիւրընկալելու ամէն հոսանքներէ խումբեր, իրարքանչիւրը մէկ անկիւնը գաչուած: Վահէ Փաչա կը պատկանէր – հեռու՝ քաղաքական հակումներէ – Ֆրանսահօսներու խումբին, կազմուած՝ Լիբանանցիներէ եւ Հայերէ: Ներչնչեա՛լ միջավայր մը: Պէյրութի մէջ չկար այդ վայրէն աւելի հարազատ մթնոլորտով օժտուած տեղ մը: Քաղաքի սահմանագծին վրայ, դէպի հեռուները կրպակներ, ճաչարաններ, ամառնային պարտէզներ, ամէնքն ալ ծովուն վրայ: Ամէնքն ալ ծովուն վրայ, բայց ոչ մէկը՝ «Հայ Տաւտ»ին չափ: Ոչ մէկը՝ «Հայ Տաւտ»ին չափ ծովուն ջուրերուն մէջ: Ոչ մէկը՝ «Հայ Տաւտ»ին չափ ծովուն ջուրերուն վրայ: Ոչ մէկը՝ «Հայ Տաւտ»ին չափ ծովուն ջուրերուն վրայ:

Ոչ մէկը՝ «Հայ Տաւտ»ին չափ ծովուն ջուրերուն վրայ:

մայը՝ ամբողջովին չքեղ կապոյտը Միջերկրականի, մինչեւ հեռաւոր հորիզոնը, եւ հորիզոնի եւին» Եւրոպան, այնքա՜ն մօտ ու այնքա՜ն հեռու: Զգալի էր, տեսանելի էր: Միջերկրականեան ծովը այսպէս կը կծկուէր ապագայով արբշիռ երիտասարդներու զգացումներուն տիրակալութեան ներքեւ, անոնց անտեղիտալի վճռականութեան առջեւ կը վեռածուէր լիճի մը: Սիրտերը այնքա՜ն իղձերով ծանրաբեռն, մարմինն առաջ կ'երթային օրն ի բուն եւ օրերու երկայնքին դեգերելու Փարիզի մայթերուն եւ հրապարակներուն վրայ:

Պաշտօնական ու հանդիսաւոր ընդունելութիւններէ եւ հաւաքոյթներէ ետք, անչքաւորձելի աւանդութիւնը կ'ուզէր որ այդ համեստ, սովորական սրճարանին մէջ հիւրասիրուէին արտասահմանէն ժամանած գրողներ: Այս հանդիպումներն էին, որոնք յիշողութիւնները պիտի դրոշմէին գունագեղ ու ապրող տպաւորութիւններով: Ժամանակներու այս յարձունքէն, հիմա աւելի յստակօրէն ընկալելի կը դառնան արձագանգները, որոնք լուսաւոր խորութիւն մը կու տան կանքին... Պահը կ'ապրի:

Վահէ Քաչա, երբ կը սկսի դրել իր երկրորդ վէպը, «Ակն ընդ ական»ը, ինք աւելի յստակ պատկերացում մը ունի Եւրոպայի, մասնաւորաբար Ֆրանսայի մասին, քան դրեթէ միւս բոլոր յաճախորդները «Հաժ Տաուս»ին, տարեցներն ու երիտասարդները՝ որոնք հաւասար կարօտով կ'ընկալեն հեռուներէն ստացուող արձագանգները գրական ու մշակութային չարժումներուն, վարակուած՝ ասոնց հրայրքէն: Քսան տարիներու հանգրուանը հազիւ բոլորած, իր առաջին գիրքը, «Les Mégots du Dimanche», հրատարակած է Փարիզի մեծագոյն հրատարակչատան մօտ, NRF-Gallimard: Եւ յարերով ծանրաբեռն, պէյրութ է վերադարձած ու խանդավառ աշխատանքի լծուած: Ցաղթական վերադարձ մըն է իրը դէպի իր հարազատ միջավայրը: Անուն մըն է ինք, վաստա՛կ ունի արդէն, երաչխիքն մը՝ հուչակներու դրամատան մէջ պահ դրուած:

Իր այցելութիւնը Պէյրութ՝ յիշեցում մըն է իր գոյութեան, իրագործումովը իր տուած խոստումին: Ցաջողութեան վայելքով՝ «Հաժ Տաուս»ի իր նախընտրած անկիւնը քաշուած, համեստ սեղանի մը վրայ գլխահակ՝ ան կը դրէ իր երկրորդ վէպը՝ «Ակն ընդ ական»: Ձիշդ տասներեք օր ետք վերջակէտը կը դնէ իր նոր գրքին: «Ակն ընդ ական»ը ամբողջութեամբ գրուած է «Հաժ Տաուս»ի մէջ:

Վահէ Քաչա քառասնեւօթը տարեկան է, երբ Փարիզ կը վերադառնայ՝ անուրիին տակ իր գրքին ձեռագիրովը: Գրողի մը ասպարէզին մէջ անհամբերութեամբ ըսպասուող երկրորդ գիրքը մեծ կարեւորութիւն ունի. ասոր վրայ է որ կը չափուի ու կը դասուի, կը վաւերացուի հրապարակութիւնը արժանիքի մը. կու տայ երաշխիքը տազանդին, բայց նաեւ կը բացայայտէ իր ապագայ ստեղծագործութեանց նկարագիրը: Ռիվարոլ Մըրցանակին դատակարմը չի սխալիր, երբ 1957-ին կը պարգեւատրէ Վահէ Քաչան իր այս գործին համար: Ռիվարոլի կոմսը, ժէ. դարու քաղաքական գրող, Փըրանոական գրականութեան պատմութեան մէջ իր տեղը կը գրաւէ կալուածագիրովը իր յատկանշական գրութեան «Ճառ՝ ֆրանսերէնի լեզուի տիեզերականութեան մասին»: Ուրեմն «Ակն ընդ ական»ը չօշափելի օրինակն է ֆրանսերէն լեզուին տիեզերականութեան, հարազատ գրականութեան երակէն ոռոգուած: Ֆըրանսական մամուլը Վահէ Քաչայի գրքին կը յատկացնէ ութ հարիւր գրախօսականներ...

«Կալիմար»էն ետք, փարիզեան ծանօթ հրատարակչատուներ լոյս կ'ընծայեն իր յաջորդական գործերը, «Փլոն»՝ որ հրատարակած էր «Ակն ընդ ական»ը, կը հրատարակէ ուրիշ վեց գործեր. ««Ժիւլիար», «Օլիվիէ Օրպան», «Ցայտար», «Փրէս տը լա Սիթէ», «Նալիս», «Լիվրը տը Փօշ», եւ այլն:

Անտրէ Գայթի 1958-ին ֆիլմի կը վերածէ «Ակն ընդ ական»ը, որուն գտած յաջողութիւնը վերջնականօրէն կը նուիրագործէ երիտասարդ գրողին հուչակը գրականութեան եւ սինեմայի չրջանակներուն մէջ: Գրողը գտած է իր տարերքը: Վահէ Քաչա փնտռուած անուն մըն է:

Ռեկմաղիը Գայթի հետ իր հանդիպումը եւ ծանօթացումը ֆիլմարուեստի աշխարհին: Հարցադրումը նպաստակ չունի ազդեցութիւն ունեցաւ իր գրականութեան վրայ: Այս հանդիպումը պատահական չէր անշուշտ: Հազիւ քանի տարեկան՝ ան հետեւած էր IDHEC-ի(2) դասընթացքներուն, ուրեմն մօտէն ծանօթ էր սինեմայի ստեղծագործական աշխարհին: Հարցազրոյցը նպաստակ չունի դատելու հեղինակին նախաձեռնութիւնը, որ ամբողջութեամբ իրեն կը պատկանի, այլ հասկնալու եւ բացատրելու գրական հարազատ ճիւղի մը չեզոքումը դէպի ուրիշ սեռ մը, միշտ գրական անշուշտ, գրականութեան լեզուով ու սինեմայի կանոններու մէջ կաղապարուած: Գնահատելու այն զօրաւոր ազդեցութիւնը՝ զոր եօթներորդ Արուեստը ներգործած է իր դիրին վրայ: Սինեման միշտ ներկայ է իր ստեղծագործութեանց մէջ:

Վահէ Քաչայի գրականութիւնը իր ամբողջութեան մէջ առած, կը պատկերազարդէ ընդհանրապէս այն երկիրներուն մէջ, որոնք յառաջապահ դիրքերու վրայ են, արտակարգ ծաղկումի չրջան մը կ'ապրին: Ըլլայ Ֆրանսայի, ըլլայ Միացեալ-Նահանգներու, ըլլայ մասնաւորաբար Իտալիոյ մէջ, ականատես կ'ըլլանք մէկը միւսէն դեղեցիկ ու տպաւորիչ ստեղծագործութեանց հրախաղութիւններու, գիրար գերազանցող: Սինեման կը դառնայ պատկերներու լեզուով գրականութիւն մը: Այդ իրագործումները կը կազմեն ֆիլմարուեստի պատմութեան փառահեղ էջերը:

Տարուէ տարի պաստառին չրջանակը կ'ընդարձակուի, տարածքը խորութիւն կը ստանայ: Ահա այսպէս կը ստեղծուի սինեմա-տիեզերքը, որուն բանալին Վահէ Քաչա ձեռք ձգած է արդէն: Գրականութիւն կ'ընէ սինեմայի համար: Սինեմայի սիրոյն: Երկար ցանկ մը կը կազմեն իր գիրքերը, որոնք յաջորդաբար ֆիլմի կը վերածուին: Անոնք իրենց տահուն հոլովոյթով կ'ընկալուին իրր ֆիլմեր: Շրջանակն ու պատկերները յստակ են, երկխօսութիւնները մերկացած են աւելորդաբանութիւններէ ու գրական զարդերէ: Մէկ տեսարանէն միւսը, ինչպէս ֆիլմի մը պարագային, փոխանցումները ճկուն են, իսկ դէպքերը կը զարգանան այնպէս, ինչպէս պատահին վրայ կը տողանցեն պատկերները:

Հետքոտ վազք մըն է Վահէ Քաչայի կեանքը չուրջ երեք տասնամեակ: Հզօր մակընթացութիւն մը խօլ· ընդարձակել իր տիրոյթը կարելի եղածին չափ: Այս տիրոյթին սահմանները յստակօրէն գըծուած՝ տակաւ զանոնք կ'ամրապնդէ, իր տիրակալ ուժերուն համապատասխան իր սեփական աշխարհը ստեղծելով:

Ինքն է առանցքը իր դիրքերու աշխարհին: Աչքրպեռները նուաճուած են. ինք դարձեր է հիմա խաստուն՝ տարիներու փորձառութեամբ, եւ Պէյրութէն Փարիզ իր փառասիրութիւններուն գոհացումով, ամբողջ այդ ժամանակաչրջանին հետ նոյնացած՝ ինք տուած է իր տուրքը սինեմայի աշխարհին... կամ գանձած է իր հարկը նոյն աշխարհէն: Փոխադարձաբար: Այսպէս կը պարզուին ասպարէզին երեք հանգրուանները, – գրական, սինեմա-գրական եւ գարձեալ գրական: Ցըստակ կորագիծ մը: Ձեմ դիտեր՝ կա՞յ, եղա՞ծ է գրող մը, ինչպէս Վահէ Քաչան, որ իր գործերով միաճուլած ըլլայ երկու մարզերը, գրականն ու ֆիլմարուեստը: Աւելի պարզ պատկերացումով՝ գրողը ապրած ու ստեղծագործած է ֆիլմերու աշխարհին մէջ:

Այնուհետեւ գլուխը հակելով խոհուն, կը յայտնաբերէ հրաչալի բան մը: Ութսունական թուականներու նախօրեակին, իր չուրջ տարածուած է արդէն խաղաղ տեղատուութիւն մը· այսպէս՝ խառնակ զգացումներու, վարանումներու չրջանէ մը ետք, ան կը վերագտնէ ինքզինքը, իր էութիւնը, իր արմատները, որոնցմէ չէր խզուած թէեւ: Ոդիսեւսն է որ կը յիշէ Իթթաքայի(3) իր տունը: Կարօտը իր հարազատներուն: Ժամանակին հովերը փոխած են իրենց ուղղութիւնը: Ցիշողութեա՞ն հեռուներէն թէ սրտի խորերէն կ'արձագանգէ բանաստեղծին խօսքը: Սիրտը կը յիշէ·

Երանի՛ անոր որ կը ճամբորդէ
նման Ոդիսեւսի,
եւ կամ անոր որ կը տիրանայ
Գեղմին ոսկի···(4)

Եւ ընդհանրապէս աւանդութիւնը կը պահանջէ որ այդ տունդարձը, վերադարձը դէպի իր արմատները յատկանշէի ի լուր աշխարհին ու հանրային կարծիքին, գալիք ժամանակներուն ալ դիմաց՝ տպաւորիչ ու անջնջելի արձանագրութեամբ մը: Առաջինէն տասնամեակներ ետք ան կու տար իր երկրորդ գլուխգործոցը, «Դաշոյն մը այս պարտէզին մէջ»: «Ակն ընդ ական»ը աւետաբերն էր գալիքի խոստումներուն երաչխաւորման: «Դաշոյն»ը կը խորհրդանչէ տունդարձը գրողին: Աչխարհագրականօրէն ո՞ւր կը տեղադրուի սակայն Իթթաքայի իր տունը: Դամասկո՞ս՝ ուր ծնաւ 1928 Ապրիլ 1-ին: Պէյրո՞ւթ՝ ուր հասակ առաւ ու իր մէջ յայտնաբերեց գրելու զօրաւոր ցանկութիւնը· Ֆրանսա ու Փարի՞զ՝ որ դարձաւ իր գրական տարածքը: Թէ՞ պարզապէս իր զգացումներուն ակունքը, տեղ մը՝ մտքին ու սրտին մէջ, աչխարհի երեսին: Իթթաքայի իր տունը, որքան անիրական ու անչօշափելի, նոյնքան անկորնչելի ու յաւերժակա՛ն: Այն՝ զոր մարդ կը կրէ իր էութեան խորը, պատկերովը իր սեփական, հայրենի տան, իր հարազատ հայրենիքին, ուր մարդ երբ վերադառնայ, կը մոռնայ աչխարհն ամբողջ···

Այս երկու ստեղծագործութեանց միջեւ կը տեղադրուին միւս բոլոր վէպերը, որոնք գրական գործեր են թէեւ, այսուհանդերձ առաւել սերտ աղերս ունին սինեմայի հետ: Այս չարքին կը պատկանի «փողոցին մէջ ինկած է մարդ մը», որ վայելած էր հեղինակին նախասիրութիւնը: Ան կը հանդիսանայ դրեթէ ֆանդուքն հետազօտութեանց ամբողջութիւն մը:

Աւելորդ չէ նաեւ խորքին վերաբերեալ մատնանչում մը· իրաւ է որ ներկայ իրադրութիւնը մեզ բոլորս զգայուն է դարձուցեր մեր ինքնութեան վերաբերող կարծիքներու եւ խօսքերու կապակցութեամբ: Արդ, բծախնդի՛ր ու մաքրակրօ՞ն ընթերցողը հաւանաբար գայթակղէր սպիսի տողեր կարդալով հոն. «Կը նախընտրեմ արիւնս տալ իր (սիրուհիին) կոկորդի ցաւին համար, քան հայրենիքին···»: Ամէն ընթերցում կը հրահանգէ ստիպողականօրէն նկատի ունենալ երկու ժամանակներ· հեղինակը՝ իր ժամանակին մէջ, ապա հեղինակը ներկայ ժամանակին հետ համեմատած, բայց նաեւ տիեզերական ժամանակին հետ:

Վահէ Քաչա այս գիրքով կը պատկերէր ժամանակաչրջան մը, երբ աչխարհ դեռ չէր դադրած ինքզինք յայտնաբերելէ ու վերագտնելէ: Իր աւարտին հասած համաչխարհային երկրորդ պատերազմը բազմաթիւ միլիոններու կեանքերը խլած էր հայրենիքներո՛ւ համար: Ապրիլը, վերապրիլն էր կարեւորը, այս պարագային խոհրդանչուած՝ գեղանի Տոլինի անձովը: Այս խմաստով, մէկ կողմէ «Ակն ընդ ական»ի եւ միւս կողմէ «Դաշոյն մը այս պարտէզին մէջ» հատորին միջեւ տեղադրուող գործերը չեն կորսնցուցած իրենց ոճին ու լեզուին այժմէականութեան փայլը: Լոյսի ճառագայթներ կը յամենան էջերուն միջեւ: Այս արժանիքներով Վահէ Քաչա իր ինքնուրոյն տեղը կը գրաւէ հայ գրականութեան պատմութեան մէջ:

Ն. Թ.

(1) Թարգմանութիւն Ն. Թ.ի:

(2) IDHEC: Institut des Hautes Etudes Cinématographiques.

(3) Իթթաքա՝ Յոնիական կղզիներէն մին, հայրենիքը Ոդիսեւսի: «Ոդիսական»ը դիւցազներգութիւնն է Տրովադայի պատերազմէն ետք Ոդիսեւսի Իթթաքա վերադարձին:

(4) Ֆրանսացի բանաստեղծ Ժոաքիմ տիւ Պելլէ (1522-1560): Մէջբերուած երկտողեակը առաջին տողերն են «կարօտներ»ու շարքէն ծանօթ հնչեակի մը: Ահա ազատ թարգմանութեամբ առաջին քառեակը·

Երանի՛ անոր՝ որ կը ճամբորդէ
Նման Ոդիսեւսի
Եւ կամ անոր՝ որ կը տիրանայ
Գեղմին ոսկի,
Ապա տուն կը դառնայ՝ ձեռներէց,
իմաստուն,
Կեանքին մնացեալը ապրելու
միջեւ իր ծանօթներուն:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՁԵՌՆԱՐԿ՝ Ի ՆՊԱՍՏ
«ԱԼԵՔ ՓԻԼԻՊՈՍ»
ԴՊՐՈՑԻ ՄԱՐԶԱՍՐԱՀԻՆ

Լոս-Անճելըսի «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 28-ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը, ի նպաստ Հոլիվուտի «Ալեք Փիլիպոս» ազգային վարժարանի դրամարկղին: Բացումը կատարած է Մերի Տէմիրճեան: Դպրոցին տնտեսական յանձնախումբին առաջնորդը՝ Սարգիս Պէրպէրեան, եւ տնօրէնը՝ Վիքէն Եադուպեան, չնորհակալութիւն յայտնած են բոլոր անոնց, որոնք 1969-էն ի վեր նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրավիգ եղած են վարժարանի չինարարական եւ կրթական ծրագիրներու իրագործման: Եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 100 հազար տոլար:

*
**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկ. Մարտիրոսեանի հրաւէրին ընդառաջելով, Մարտ 23-ի կէսօրէ ետք, Ազգային Առաջնորդարան այցելած են գաղութին հայ չարանուանութեանց, զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, բարերարներ, ազգային վարժարաններու տնօրէններ, ականատես ըլլալու նոր չէնքի բաժանմունքներուն, չարդ կատարուած բարեզարդման աչխատանքներու արդիւնքին եւ ծանօթանալու ամբողջ չէնքի վերապատչաճեցման ծրագիրներուն: Ընդունելութեան ընթացքին չնորհաւորանքի խօսքեր արտասանած են Ազգային Վարչութեան առաջնորդ Աւօ Տօնոյեան, Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Հ. Ց. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Ցովիկ Սալիպա եւ Կլէնտէյլի քաղաքապետ Րաֆֆի Մանուկեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Առաջնորդը, նչելով նաեւ որ Յունիս 6-ին տեղի կ'ունենայ Առաջնորդարանի նոր չէնքի բարեգարդման նուիրուած հանգանակութեան ձեռնարկ մը, հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսի:

*
**

«ՄԵՐՏԻՆԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ 21-ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Լոս-Անճելըսի «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Մարտ 8-ին, տեղի ունեցած է «Շարլոթ եւ Էլիզ Մերտինեան» Հայ Աւետարանական վարժարանի 21-րդ տարեկան ճաշը, որուն ներկայ եղած են 350 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է տոքթոր Վիքէն Աճարոնեան: Ցօսք առնելով տնօրէնը Վահրամ Շէմմասեան, անդրադարձած է վարժարանին դիմադրաւած նոր մարտահրաւէրներուն: Հոգաբարձութեան առենապետը՝ Զաւէն Ցանճեան, գնահատանքի յուչատախտակ մը յանձնած է 90-ամեայ վերապատուելի Աւետիս Հասէսեանին: Բանախօսած է վերապատուելի Ժիրայր Սողոմեան: Ցատուկ գնահատագրեր յանձնուած են նաեւ Տիկին Էլիզապէթ Ազպաշեանին եւ վերապատուելի տոքթոր Ճան Ցանճեանին: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԵՌԵԼՈՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Ապրիլ 21, Բ. Օր Զատկի

ՅԻՇԱՏԱԿ Է ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ե. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱՒԱԾՈՒՀԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ Ցիշատակ Մեռելոց։ Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30–ին։ Պատարագ ժամը 10–ին։

Հոգեհանգիստ «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»՝ յաւարտ պատարագի։

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻՒ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10.30–ին Հոգեհանգիստ Համօրէն Ննջեցելոց։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՑԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10–ին։ Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց ժամը 12–ին։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, պատարագ ժամը 10–ին, յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն Համօրէն Ննջեցելոց։

ՀԱՅՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱՔՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ ՕՐ ՄԵՌԵԼՈՑ Ապրիլ 21 ժամը 11–ին Ննջեցելոց պատարագ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24

Վասն երանեալ Հոգւոցն 1915–ի Ցեղասպանութեան զոհ քիւրատր մեր նահատակներուն

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր թէ այլ, այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։

Առ այդ, պարտինք անպայման մասնակցիլ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, ժամը 15–ին մատուցանելիք Հոգեհանգստեան պատարագին։

"Ցաւիտեանական յիշատակն Աբդարոց օրհնութեամբ եղիցի"։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արփիկէ Ասետիսեանի *մահուան բ. տարելիցին ի յիշատակ տիկիններ Մատլէն եւ Ժոսլէն Փափազեան* 228.69 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

ՆՈՒԷՐ

Զատկուան առթիւ, Պր. Մելքոն Կիւրճեան 100 Եւրօ կը նուիրէ Հայաստան Հիմնադրամին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 100 Եւրօ «Յառաջ»ին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Վահէ Դարբինեանի *մահուան առթիւ, Անահիտ Դարբինեան* 30 Եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

COMMÉMORATION DU 88ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN

PARIS

MERCREDI 23 AVRIL

A partir de 18h30 jusqu'à minuit Veillée Commémorative organisée par les Associations Arméniennes de Jeunesse, Place Saint-Germain-des-Près, Paris 6e. — Animations, stand, panneaux d'information, écran géant,...

JEUDI 24 AVRIL

— 11h30 : Inauguration de la statue du R.P. Komitas, dédiée aux 1 500 000 Arméniens victimes du génocide arménien de 1915, aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France. — Place du Canada, Paris 8e. Allocutions de : Bertrand Delanoë, Maire de Paris, Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France, Ara Krikorian, Président du Conseil de Coordinaton des Organisations Arméniennes de France.
— 18h15 : Ravivage de la Flamme, Arc de Triomphe.
— 19h : Rassemblement autour de la statue du R.P. Komitas, Place du Canada, Paris 8e. Interventions de : Gérard Chaliand, Ecrivain et spécialiste des Conflits, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, Alain Finkielkraut, Philosophe, Patrick Baudoin, Ligue des Droits de l'Homme.
— 20h : Départ vers l'Ambassade de Turquie.
Pour plus de renseignements téléphoner à la permanence : 01 45 17 23 22.

LYON

JEUDI 24 AVRIL

— 14h : Office de Requiem, Eglise Arménienne Saint-Jacques, 40, rue d'Arménie, Lyon 3e.
— 15h30: Grand débat public à la Bourse du Travail, Place Guichard, Lyon 3e. «La Turquie dans l'Europe ? Nouvelles donnes géopolitiques du Moyen-Orient et du Caucase». Il réunira les spécialistes géopolitiques du moment: Gérard Chaliand, Stratège en relations internationales, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, ainsi que des responsables politiques nationaux s'étant exprimé sur la question.
— 17h30 : Défilé jusqu'à la Place Bellecour
— 18h30 : Allocutions et Dépôt de gerbes en hommage aux victimes du Génocide des Arméniens.

MARSEILLE

CONSEIL REPRESENTATIF DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE MARSEILLE ET SA REGION

— F.R.A. Nor Seround: Veillée «concert pour la mémoire», Palais de Justice, suivie d'une marche aux flambeaux vers Notre Dame-de-la-Garde Mercredi 23 Avril à 20h30.
— La Mairie des 11ème et 12ème et le C.R.A.A.M. : Messe à 9h30, Eglise de Beaumont. Marche vers la Stèle, avenue du 24 Avril 1915, dépôt de gerbes, lâcher de 1.500 ballons, Jeudi 24 Avril.
— Le Centre de Transfusion Sanguine et la F.R.A. Dashnaktsoutioun appellent la population au don du sang. La collecte aura lieu avenue du 24 Avril 1915 Génocide Arménien, Jeudi 24 Avril toute la journée.
— C.R.A.A.M. : Salle de Beaumont, 8, impasse des Monts, Marseille 12e. «Candidature de la Turquie et actualité du Génocide». Rencontre publique animée par : Harout Mardirossian, Président du Comité de Défense de la Cause Arménienne, Maître Catherine Ohanessian, Avocate au Barreau de Marseille; Vendredi 25 Avril à 20h30.

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS
DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH
Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE
organise un
Voyage en Arménie
DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la première fois
CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE DE LA M.C.A.
Sous la direction
de leur professeur
OHANNES DEMIRDJIAN

Au programme :
Flamenco — Classique — Moderne
Et Traditionnel arménien
le Samedi 26 Avril
à 20 heures 30 précises
à l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier,
94140 Alfortville
—— entrée libre ——
9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

EGLISE CATHOLIQUE ARMENIENNE
SAINTE - CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris
(M° Filles du Calvaire)

CONCERT
VENDREDI 2 MAI à 20h30
OLIVIER PEHLIVANIAN
violon
GRIGOR ASMARIAN
piano

Au programme :
Bach — Tchaïkovsky — Franck — Debussy — Grieg — Babadjanian — Katchatrian — Komitas
Réservations :
Tél. : 01 43 83 42 52 / 06 16 38 94 52
Entrée : 20 Euros / Etudiants : 15 Euros

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 23
MERCREDI
23 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·672

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·672

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՃԷ ԿԱՐՆԸՐ ՊԱՂՏԱՏ ՀԱՍՏԱՏՈՒԵՑԱՒ

ՇԻՒՆԵՐՈՒ ԶԱՐԹՆՈՒՄԸ

Մինչ ճէ Կարնըր, Ամերիկացիներուն կողմէ նշանակուած այն անձը, որ – առժամեայ – պիտի վարէ Իրաքի իշխանութիւնը, Պաղտատ հասաւ Շիւնները զարթնումի մէջ են եւ Ապրիլ 22–ին եւ 23–ին ուխտադնացութիւն մը կը կատարէին Քերպալա, Սուրբ քաղաքը, ուր շիւներու համար Շիի կրօնքի մեծ դէմքերէն՝ Հիւսէյնի (Մոհամէտի թոռը) նահատակութիւնը: Միաժամանակ, Պաղտատի մէջ, հազարաւոր Շիիներ յոյց կ'ընէին պահանջելով իրենց մէկ կրօնապետին՝ Այաթոլա Մոհամէտ Պաքէր ալ – Հաքիմի ազատ արձակումը: Ան կոչ ըրած էր հաւատացեալներուն, որ՝ «զօրավիգ ըլան քաղաքական վարչակարգի մը որ կ'ապահովէ, իսլամի տիրապետութեան տակ, բոլոր Իրաքցիներու ազատութիւնը, անկախութիւնը եւ արդարութիւնը եւ պատրաստեն իրենց մերժումը որեւէ օտար տիրապետութեան»: Քերպալայի ուխտագնացութեան մինչեւ 8 միլիոն ուխտաւոր կ'ակնկալուէր: Այս երեւոյթը եւ Ամերիկացիներու ներկայութեան դէմ ցոյցերը Ապրիլ 18–ին, Պաղտատի մէջ, հազարաւորներ տողանցած էին՝ ո՛չ Պուշի, ո՛չ Սատամի, այո՛ Իսլամի, այո՛ Ալլահի պատգամներով) չեն մտահոգեր Ամերիկացիները, ընդհակառակն, անոնք կ'ըսեն. – «Մարդիկ ցոյց կ'ընեն, ոմանք Միացեալ – Նահանգներու դէմ: Ուրիշներ քաղաքական կուսակցութիւններ կը հիմնեն, կ'ըսին, ինչպէս երբեք չէին կրցած ընել նախապէս, հոյակապ է»: Ամէն պարագայի մէջ, շիի վարչակարգի մը հաստատումը բոլորովին անկարելի չէ, մանաւանդ զրացի Իրանի ճնշումին տակ: Միւս կողմէ, Պուշ քիչ մը ջուր լեցուցած է իր գինիին մէջ, ինչ կը վերաբերի Սուրիոյ դէմ իր յարձակումներուն, յայտարարելով թէ «զրական նշաններ կան դործակցութեան սուրիացի դեկավարներուն մօտ: Կը թուի որ ուղերձը, զոր առացան ապաստան չտալու համար իրաքցի մեծ պատասխանատուներուն, լսուած է»:

***

Սատամ Հիւսէյնի մէկ փեսան ձերբակալուած է, Սուրիացին վերադարձին: Կ'ըսուի թէ իրաքեան Ազգային Խորհուրդէ համոզած էր գինքը որ Իրաք վերադառնայ եւ յանձնուի: Նոյն օրը (Ապրիլ 20) Ամերիկացիները ձերբակալած են Գիտական Հետազօտութեան եւ Ուսումի նախկին նախարարը՝ Ապտէլ Ղաֆուրը: Այս երկուքէն զատ, Ապրիլ 21–ին ալ ձերբակալուած է Ցեղափոխութեան հրամանատարութեան Խորհուրդի նախկին անդամ մը՝ Համզա Զուպէյտի: Ընդհանուր ձեւով, եօթնի կը հասնի իրաքցի նախկին դեկավար դէմքերու ձերբակալութիւնը, բայց, Սատամ Հիւսէյնի հետքը չկար: Ապրիլ 22–ին, նոր տեղեկութիւններ կային: Ըստ Շաքլիի (Իրաքեան Ազգային Խորհուրդի նախագահ), Ս. Հիւսէյն միշտ Իրաք կը գտնուէր եւ անդադար հոս – հոն կ'երթար, ժողովներ ալ կը գումարէր: Շաքլի, անդամ մը եւս քննադատած է ՄԱԿ–ը, որ «ոչ ֆաքթօ Ս. Հիւսէյնի դիակէն է»: Քննադատած է նաեւ Քոֆի Անանը, որ 1991–ի Ծոցի պատերազմէն առաջ սիկաւ կը ծախէր Ս. Հիւսէյնի հետ:

Ծանօթ է որ Շալապի ԱՄՆ–ու Պաշտպանութեան նախարարութեան բաղձներու մարդն է: Միշտ կը պնդէ որ Իրաքը դեկավարելու ծրագիր չունի, այլ կ'ուզէ քաղաքային ընկերութիւն մը պատրաստել, ինչ որ հիմն է ժողովրդավարութեան:

***

Ճէ Կարնըր յայտարարեց թէ Պաղտատ կը մնայ «այնքան ատեն որ պէտք է»: Իր խումբը կը բաղկանայ 450 հոգիէ: Ամերիկացիք չեն ճանչնար Պաղտատի ինքնակոչ կառավարիչը, թէեւ այս վերջինը յայտարարած է թէ կը մնայ իր պաշտօնին դլուխը: Կարնըր ըսած է թէ ինքնակոչ չատ պարագլուխներ կան, զորս չի ճանչնար:

***

Պաղտատի արեւմտեան արուարձանի դերեզմանատան պատասխանատուները յայտարարած են որ Ս. Հիւսէյնի 993 ընդդիմադիրներու մարմինները հոն թաղած են:

***

Նաճաֆի մէջ, մոլլաներու կռիւը սկսած է իշխանութեան համար: Քաղաքը, դարերէ ի վեր, «շիի Վատիկանը» կը նկատուի եւ ներկայիս զանազան հոսանքներ պայքար կը տանին իրարու ձեռքէ առնելու համար իշխանութեան «օրինականութիւնը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂԱՎ

ՍԱՐՔՈԶԻ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ, Ապրիլ 19–ին, երբ մուտք կը դործէր Ֆրանսայի Իսլամական Կազմակերպութիւններու Միութեան տարեկան համախմբումին Պուրժէ, բայց, քիչ ետք սուլոցներու եւ բողոքներու առիթ տուաւ, երբ համարձակեցաւ ըսել որ ինքնութեան թուղթերուն համար, կիներու նկարը չի կրնար լաչակով ըլլալ: Ներքին նախարարը դիտել կու տար որ, Հանրապետութեան օրէնքը չի կրնար տարբեր ըլլալ մահմետականներուն համար, քանի ի դօրու է կաթոդիկէ մայրապետներուն, որոնք գլուխը բաց կը լուսանկարուին նոյն պարագային. Սարքոզի ըսաւ թէ վճռական կը մնայ Հանրապետութեան օրէնքներու դործադրութեան մէջ եւ թէ փոքրամասնութիւն մը բան չի կրնար փոխել: Ֆրանսայի Իսլամական կազմակերպութեան դեկավարները չանցին դարմանել կացութիւնը, Ֆուատ Ալաուի յայտարարեց թէ Սարքոզիի անկեղծութիւնը պատիւ կը բերէ իրեն եւ թէ ծայրայեղներ չեն: Լը Փէնի համար, Սարքոզի ձեռքը պիծակներու բոյնի մը մէջ դրած է, ներկայացուցչական կառոյց մը տալով Ֆրանսայի Իսլամին:

ՊԱՊԸ, Զաւակուան իր պատգամին մէջ, կրկին անգամ չհեշտեց թէ Իրաքի վերակառուցումը Իրաքցիներու հարցն էր: Իր մտահոգութիւնը յայտնեց արաբական երկիրներու քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններուն համար եւ չծածկեց իր մերժումը ինչ կը վերաբերի մշակոյթներու եւ կրօնքներու ողբերգական բախումին:

ՆԻՍԻ ՄԷՋ, Ազգային ճակատի նախագահ վերընտրուեցաւ, միաձայնութեամբ, միակ թեկնածուն՝ Ժան – Մարի Լը Փէն, բայց, աղջիկը, որ իր յաջորդը կը նկատուի, 10–րդէն 34–րդ դիրքի վրայ հասաւ կեդրոնական կոմիտէի 100 անդամներու ցանկին վրայ: Այս արդիւնքը կ'ամրապնդէ իր մրցակիցին՝ Պրիւնօ Կոլնիչի դիրքը: Ժ. Մ. Լը Փէն, սակայն, աղջիկը փոխ – նախագահ նշանակեց գործադիր մարմնին:

ԱՄԻԱԿԱՆ ԹՈՔԱՏՄՊԸ (ՍՐԱՄ = ՍԷճտրամ ռեսփիրաթուար էկիւ սեւեռ) կը չարունակէ աւեր գործել Զինաստան եւ այլուր: Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութեան բողոքը, պատճառ եղաւ ու Փէքինի կառավարութիւնը պաշտօնանկ ընէ Առողջապահութեան նախարարը եւ Փէքինի քաղաքապետը, որոնք ճիշդ տեղեկութիւններ չէին հաղորդած, թաքցնելով կացութիւնը: Կառավարութեան համաձայն, Փէքինի մէջ վարակուածներու թիւը 339 էր, 18 մեռեալ կար եւ ընդհանուր ձեւով, ամբողջ երկրին մէջ 92 էր մեռեալներու թիւը: Զինաստանէն ետք, ամէնէն վտանգուած երկիրն է Գանատա, ուր 14 մեռեալ կար եւ 306 հոգի ալ վարակուած էին (Օնթարիօ):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 18 / 22)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏ ՄԸ ԿԱՐ...

Ցունուար 15–ի ընդմիջումէն ետք, Ապրիլ 18–ին վերսկսած ու կրկին ընդմիջուած է Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութիւնը: Նիստին սկիզբին դատաւորը յայտնած է թէ բանտէն տեղեկագիր ստացած է Վռամ Գալստեանի (Ցունանեան եղբայրներու քեռին) առողջական վիճակին մասին եւ ինք լրացուցիչ փաստաթուղթ պահանջած է: Նախորդ ընդմիջումը նոյն դատաւորին առողջական հարցերուն պատճառով էր: Յաջորդ նիստին համար թուական չէ որոշուած:

***

ԻՐԱՔԱՀԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Արտաքին դործերու նախարար Վ. Օսկանեան Ապրիլ 18–ին լրագրողներու հետ դրոյթի ընթացքին ըսած է թէ Իրաքի հայութեան վիճակը համեմատաբար բարւոք է եւ խաչաձեւ հրաձգութեան մէջ մնալով մահացած չորս հայերէ աւելի մարդկային կորուստ չկայ: Ան աւելցուցած է թէ Պաղտատի եկեղեցին վնասուած չէ, ոչ ալ Հայաստանի դեսպանատունը:

Զատկի տօնին առթիւ Գարեգին Բ. ալ յատուկ ուղերձ մը յղած է Իրաքի հայ համայնքին. նաեւ նկատի առած իրեն ներկայացուած խնդրանքը, արտօնած է որ Զատկի տօնակատարութիւնը հոն հին տոմարով կատարուի. ուստի, Իրաքի հայութիւնը Զատիկը կը նչէ Ապրիլ 27ին:

***

ԲԱՔՈՒ ԿԸ ԺԽՏԷ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ

Ադրբեջանի տարածքին հայկական յուշարձաններու քանդումին լուրերուն անդրադառնալով, գանոնք մտացածին որակած է Արտաքին դործերու փոխ – նախարար Գուլիեւ: Ըստ է թէ հայկական յուշարձանները բնականոն վէճակի մէջ են, ատոր կարելի է համոզուիլ, այցելելով Բաքուի հայկական եկեղեցին որ կանդուն է:

Հայաստանի Արտաքին դործերու նախարար Վ. Օսկանեան արձագանդելով խնդրին, ըսած է թէ ակներեւ է Բաքուի եկեղեցիին կանդուն ըլլալը, քանի որ ան կը գտնուի բոլորին աչքին առջեւ, բայց կան ոտացուած այլ լուրեր ալ, Ադրբեջանի տարբեր շրջաններու հայկական յուշարձաններուն, ներառեալ Ջուղայի խաչքարերը: Նախարարը կրկնած է թէ Հայաստան պատրաստակամ է ԻՆՆԷՄ – ՔՕ–ի յանձնաժողովի մը ցոյց տալու բոլոր այն յուշարձանները որոնց քանդումին մասին տեղեկութիւններ կ'ըլլան. աւելցուցած է թէ Հայաստան առեներ դիմած էր հայ եւ ադրբեջանցի փորձագէտներով ԻՆՆԷՄ–ՔՕ–ի յանձնաժողով մը կազմելու եւ հարցը քննելու, բայց մերժուած էր:

ՅՈՅՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ՝ «ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԷՏՔ Է ԸՆԴՈՒՆԻ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

Ինչպէս ամէն անդամ, այս տարի եւս, Ապրիլ 24–ի նախօրեակին Թուրք մտաւորականութեան ժխտողական էջերը կը հրատարակէ, ըսելու համար որ 1915–ին կատարուածը ցեղասպանութիւն չէր: Այս տարի հակազդեցութիւններու պատճառ է նաեւ Փարիզի մէջ յուշարձանի մը բացումը: Յուշարձանին մանրաքանդակին քանիցս հրատարակուած լուսանկարներէն զատ, Ապրիլ 22–ի թերթերուն մէջ տեղ գտած է պատուանդանին լուսանկարն ալ, Ապրիլ 23 – 24–ի ոդեկոչումներու լման յայտադրով, եւ այլն:

Այս բոլորին վրայ եկած են աւելնալու Ցունաստանի Մորհրդարանի նախագահ Ա. Գաղլամանլիսի եւ Արտաքին դործերու նախկին նախարար Թ. Փանկալոսի իրականութիւնը մատնանշող յայտարարութիւնները: Առաջինը մատնակցած է Աթէնք տեղի ունեցած ոդեկոչումի հանդիսութեան եւ ըսած. «Հայերու ցեղասպանութիւնը Թուրքիոյ կողմէ մարդկութեան անհատոյց ձգուած պարտամուրհակ մըն է: Սեւ պատ մը: Թուրքիա պէտք է ընդունի այդ ցեղասպանութիւնը»:

Իսկ Սելանիկի մէջ կազմակերպուած յուշահանդէսի մը ելոյթ ունենալով նախկին նախարարը ըսած է, ակնարկելով Թուրքիոյ՝ «Ան որ կը մերժէ ընդունիլ դործած ոճիրը, զայն կրկին դործելու պատրաստակամութիւնը կը մատնէ»: Թ. Փանկալոս առաջարկած է նաեւ Սելանիկի մէջ ցեղասպանութեան յուշարձան մը կանդնել, Ցունաստանի կառավարութեան ծախքով:

***

Հ. ԱԼԻԵԻԻ ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ՎԱՏԹԱՐԱՑԱԾ

Ֆրանսական մամուլը, ինչպէս եւ հայաստանեան թերթեր կը տեղեկացնեն թէ Ադրբեջանի նախագահ Հ. Ալիեւ առողջական լուրջ հարցեր ունի: Ան Ապրիլ 20–ին մասնակցած է Բաքուի պինուորական վարժարանի հանդիսութեան եւ ելոյթ ունեցած: Ելոյթին պահուն, անհանդստութիւն զդալով երկու անդամ ընդմիջած է խօսքը եւ ի վերջոյ թիկնապահներուն օդնութեամբ սրահէն դուրս հանուած:

Ըստ Բաքուէն արձագանդող լուրերու, Հ. Ալիեւ սրտի լուրջ տագնապ անցուցած է եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Նոյն պիչերը պինուորականներու ներկայութիւն նկատուած է Բաքուի կեդրոնական չրջանին մէջ:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ա. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ Ա.ՐԾԱԹԻ ՄԵՏԱԼԱԿԻՐ

Հայաստանի ծանրաբարձութեան լաւագոյն ուժը Աշոտ Դանիէլեան որ կը մասնակցէր Եւրոպայի ծանրաբարձութեան առաջնութեան, Աթէնքի մէջ, ընդհանուր հաշիւով 247,5 քիլոկրամ վերցնելով արժանացած է արծաթէ մետալի: Առաջին տեղը դրաւած է Ռուսաստանի մարզիկը Եւգենի Զիգիրյով:

ՍԻՆԵԱՑ ՆԱԽԱՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԸ

Պատմագիտութեան օժանդակ կրթանքներէն մէկը՝ հնագիտութիւնը, յաճախ պատճառ դարձած է, որ անցեալը չօշափելի դառնայ մեր աչքին առջեւ: Մէկ բան էր Մովսէս Խորենացիի երկին մէջ կարդալ, որ Արտաշէս Թագաւորը սահմանաքարեր զետեղած էր՝ արքայական հողերու նշումին համար, եւ ուրիշ բան, որ 1400 տարի եռք վաւերական սահմանաքարերու քաղմաթիւ նմոյշներ յայտնագործուէին Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայ տարածքին:

Հնագիտութիւնը, նաեւ հողի խորերէն հանած է քաղմաթիւ անհետացած քաղաքակրթութիւններ՝ սումարացիներէն մինչեւ խէթերը, որոնք արդի ժամանակներ հասած էին միայն Աստուածաշնչական անորոշ տեղեկութիւններու ճամբով: Նաեւ, Ուրարտուն, որու մասին միայն կար, գարձեալ, Խորենացիի անուղղակի հաղորդումը՝ Շամիրամ Թագուհիի ձգած արձանագրութիւններուն մասին:

Ու, վերջապէս, հնագիտութիւնը նաեւ բոլորովին յեղափոխած է աւանդական պատկերացումները, ինչպէս օրինակ՝ Հին Կտակարանի պատումները հրէական թագաւորութեան մասին, գիտական ու մերձ – գիտական մեծ քանավէճերու պատճառ դառնալով:

Հնագիտութիւնը Հայաստանի մէջ իր իսկական վերելքը արձանագրեց երբ 1959–ին Գիտութիւններու Ակադեմիայի մէջ հիմնուեցաւ Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Հիմնարկը (Ինստիտուտը): Անոր անդամակցող հնագէտներու հին եւ նոր սերունդները պեղեցին երբեմնի Խորհրդային Հայաստանի ամբողջ տարածքը եւ նոր էջեր բացին, յատկապէս, մեր երկրի պատմութեան հնագոյն շրջանին մէջ: Յատկապէս կ'ըսենք, քանի որ հնագիտութիւնը ժամանակի սահմանափակումներ չի ճանչնար:

Ուրախութեամբ պէտք է հաստատել, որ հակառակ Հայաստանի դիմութեան տարած ճղնաժամին, հայրենի հնագէտները կարելիութիւնը ունեցած են արտասահմանեան ֆինանսաւորման տարբեր աղբիւրներ ճեռք ձգել, ինչպէս նաեւ՝ արեւմտեան մասնագէտներու համագործակցութիւնը, եւ ըստ կարելոյն չարունակել իրենց աշխատանքը: Սակայն, ամօթալի է հաստատել, միւս կողմէ, որ, օրինակ, վերոյիշեալ Հիմնարկի անդամ դիմութեան տոքթոր մը 23 տոլարի աշխատավարձ կը ստանայ:

Անցեալ տարուան Յուլիսին, երեւանեան մամուլը արձագանգած էր լուրի մը, ըստ որուն, Զինաստանի դեսպանատան նոր չինգի որոնումին ընդառաջելով, Հայաստանի կառավարութիւնը տրամադրելի (վաճառելի) վայրերու ցանկ մը առաջարկած էր, որ կ'ընդգրկէր նաեւ Զարենց փողոցի թիւ 15–ի եռայարկ չինգը, ուր մինչեւ այսօր կը գործէ Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Հիմնարկը: Պաշտօնական հերքումը յայտնուած էր լուրին եւ կը յուսանք որ այս բոլորը մարդ թիւրիմացութիւն մը կամ լրագրական խաղ մը եղած ըլլայ եւ ապագային նման ընդվզեցուցիչ լուտուութիւններու ականջալուր չըլլանք:

Հնագիտական հարուստ գրականութիւն ստեղծուած է վերջին տասնամեակներուն, սակայն համեմատաբար քիչ բան հրատարակուած էր Հայաստանի հնագիտութեան մասին արեւմտեան լեզուներով, մինչեւ որ 1996–ին Ցրանսայի Նանթ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ «L'Arménie des origines» հոյակապ ցուցահանդէսը, որ լայնօրէն ծանօթացուց անոր նուաճումները եւ որու շքեղ հատորը արդէն ապառած է:

Այժմ լոյս տեսած է, մեզի կը թուի թէ առաջին անգամ ըլլալով, անդրերէն հատոր մը որ գրուած ըլլայ հայկական հնագիտութեան ներկայացուցիչներէն մէկուն կողմէ: Այս մասնագիտական աշխատութիւնը՝ «Սիւնիքը պրոնզէ եւ երկաթէ դարաշրջաններուն» (1), հարուստ Հայաստանի հետազօտող Օննիկ Խնկիկեանի 21–ամեայ պեղումներու արդիւնքն է:

Վերջին տարիներուն Լոս – Անճըլըս հաստատուած հայրենի գիտնականին այս երկը վայելուչ հրատարակութեան մը արժանացած է «Մայրենի» հրատարակչատան կողմէ «Տոլորէս Զօհրապ» հիմնադրամի հովանաւորութեամբ: Մեծագիր հատորին քնագիրը (յարդ անտիպ, եթէ չենք սխալիր) անպլերէնի թարգմանած է քանասէր Վաչէ Ղազարեանը:

Այս պիրքը երախայրիք մըն է: Յարդ, ինչպէս կը բացատրէ հեղինակը իր նեղածութեան մէջ, Սիւնիքի հնագոյն շրջանը ամբողջական ուսումնասիրութեան ենթարկուած չէր: Պատմական Հայաստանի «ոստանիկ» շրջանի՝ Ազարատեան գաւառակի հարեւան Սիւնիքը այդ իսկ պատճառով արժանի էր նման աշխատութեան մը:

Թարգմանութիւնը որդեգրած է հայերէն անուններու դիտական տառադարձութեան սկզբունքը: Աւելի արդէն ցոյց կու տայ, որ ան հասցէագրուած է մասնագէտ ընթերցողին, թէեւ հնագոյն պատմութեամբ հետաքրքրուող միջին ընթերցողն ալ կրնայ անկէ օգտուիլ:

Շրջանի աշխարհագրութեան ու բնութեան ամփոփ ներկայացումէ մը եռք, չարադրանքը բաժնուած է երկու մասերու: Առաջինը հնագիտական նիւթերու համապարփակ ցուցակագրում ու նկարագրութիւն է: Աւելի կ'ընդգրկէ հինգ գլուխ, ժամանակագրական կարգով բաժնուած՝ պրոնզի եւ քարի դարու եւ վաղ պրոնզէդարեան շրջան, միջին պրոնզէ դար, ուշ պրոնզէ դար, վաղ երկաթէ դար եւ երկաթի լայն գործածութեան շրջան (Ք.Ա. 2500 – 600): Այս ցուցակագրումը չոր ու ցամաք ցանկ մը չէ՝ պեղումներու վայրերու տեղի եւ արդիւնքներու, այլ մանրակրկիտ վերլուծում մը, որ կ'ընդգրկէ նաեւ Հայկական լեռնաշխարհի եւ մերձակայ շրջաններու հնագիտական նիւթերու հետ բաղդատականը: Կ'արժէ նշել քանի մը հարցեր:

Օրինակ, երկար տասնիւ է վեր խօսակցութեան առարկայ Զօրաքարեր (Զօրաց քարեր) կամ Քարահունջ կոչուած հնավայրին բնոյթը՝ Սիսիանի մօտերը, որ յաճախ բաղդատուած է Սթոնհէնճի համբաւաւոր աւերակներուն: Այլոց չարքին, Քնկիկեան եւս հակած է Զօրաքարերու աստղագիտական նշանակութիւն ընծայելու (էջ 25 – 26): Թէեւ հոս մասնաւոր քննարկում մը չէ կատարած, ան քննարկած ու հերքած է ոչ – աստղագիտական վարկածներու հաւանականութիւնը:

Հեղինակը, հետեւելով Գէորգի Մելիքիշվիլի կարծիքին, կ'ընդունի որ միջին պրոնզէ դարու դունազարդ խեցեղէնը արտադրուած է ոչ – հնդեւրոպացի խումբերուն կողմէ (էջ 40): Հարաւային Կովկաս ծագում առած խումբերը Ք. Ա. Գ. հազարամեակի վերջաւորութեան տարածուած են Հայկական լեռնաշխարհի եւ Մերձաւոր Արեւելքի որոշ շրջաններ եւ Ք. հազարամեակի առաջին կիսուն հիմնած են Միտաննի պետութիւնը հիւսիսային Միջագետքի մէջ: Ինչպէս յայտնի է, վերջին երեք տասնամեակներուն բուռն ու անաւարտ բանավէճ – քննարկումներ, ինչպէս եւ կարեւոր ուսումնասիրութիւններ յառաջ տարուած են, փորձելով հնդեւրոպալեզու (հայախօս թէ ոչ) ցեղերու ներկայութիւնը հաստատել Հայկական լեռնաշխարհի մէջ՝ Ք.Ա. Գ. հազարամեակի վերջաւորութենէն, յատկապէս Արեւելեան – Հայաստանի մէջ: Յանօթի է նաեւ հընդեւրոպական նախահայրենիքը Հայկական լեռնաշխարհը եւ շրջակայքը տեղադրելու փորձը: Եղած են նաեւ դունազարդ խեղեցէնին հնդեւրոպական ծագում վերագրող վարկածներ: Այս մասին անդրադարձ չկայ աշխատութեան մէջ, ինչ որ անշուշտ պարտաւորիչ չէր:

Ուրիշ հետաքրքրական նկատողութիւն մը այն է, որ Օ. Քնկիկեան, հիմնուելով ուշ պրոնզէդարեան դանակի մը դիւտին եւ տարբեր կարծիքներու համադրութեան վրայ, երկաթագործութեան մուտքը Հայկական լեռնաշխարհ Ք. հազարամեակի կէսը կը դնէ, պայմանաւորելով Խէթական կայսրութեան մէջ երկաթի մշակումի սկզբնաւորութեան թուականին (էջ 45 – 46): Սակայն, դեռ լուծուած չէ երկաթագործութեան հայրենիքի հարցը, զոր ոմանք Խէթական կայսրութիւնը կը նկատեն, իսկ ուրիշներ՝ Հայկական լեռնաշխարհը: Միւս կողմէ, սա կարմ, մեզի կը թուի, որ ճիշդ չէ հեղինակին կարծիքը, թէ երկաթէ իրեր Հայկական լեռնաշխարհի մէջ ծանօթ էին Ք. հազարամեակի սկիզբը, քանի որ խէթական աղբիւրներու Պուրուշխանտան եւ Կանէշը, զորս կը վկայակոչէ (էջ 46), լեռնաշխարհէն դուրս գտնուող վայրեր էին:

Հնագէտը համոզիչ կերպով ցոյց տըւած է, պեղածոներու մանրամասն ուսումնասիրութեամբ, որ Սիւնիքը մաս կազմած է ուրարտական պետութեան Ք.Ա. Ը. դարուն, գոնէ մինչեւ Ռուսա Ա.ի թագաւորութեան աւարտը, որու գլաւակը՝ Արգիշտի Ք. (713 – 685) արշաւանքի մը ձեռնարկած է՝ նախկին վիճակը վերահաստատելու համար (էջ 96): Միայն պէտք է ճշդել, որ Արգիշտի Ք.ի որդին Ռուսա Ք.ն էր (685 – 645) եւ ո՛չ թէ Ռուսա Ա.ը (էջ 10):

Երկրորդ մասը կ'անդրադառնայ արհեստներու եւ հաւաստալիքներու: Արհեստները զարգացած են որպէս հետեւանք տոհմատիրական կարգերու բաժանումին ու բնակչութեան աճող կարիքներուն: Սիւնիքի մէջ կարեւոր եղած են մետաղագործութիւնը, փայտագործութիւնը, քարագործութիւնը եւ բրուտագործութիւնը:

Քննուող ժամանակաշրջանին չատ կարեւոր եղած են անդրշիրիմեան կեանքի վերաբերեալ հաւաստալիքները: Հոս Մըսկիկեան համադրած է հնագիտական պեղումներու արդիւնքները ազգագրական նիւթերու այլազան վկայութիւնները: Բնական երեւոյթներու պաշտամունքը երկրորդ կարեւոր բնագաւառը եղած է, որու մասին հարուստ նիւթեր գտնուած են: Յատկապէս հետաքրքրական են «վիշապ» կոչուած ձկնակերպ կոթողներու տեսակին հետ առընչուող արձանիկները:

Գեղամայ լեռներու «վիշապ»ները Ժ.Ք. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբը սկսած են յայտնաբերուիլ: Անոնց մասին լայն գրականութիւն գոյացած է, ինչպէս եւ այն համոզումը, որ անոնք կապուած են Ջուրի, բեղմնաւորութեան եւ բնութեան զարթօնքի գաղափարներուն: Օ. Քնկիկեան աշխատած է նոր բացատրութիւն մը բերել այս մեկնակէտով: Բանական մանրակրկիտ այս մեկնաբանութիւնը՝ սկզբնաղբիւրներու նորովի քննութեամբ, կը թելադրէ, որ «վիշապ»ները կապուած են Ջուկ համաստեղութեան, որ Մարտ ամսուան (գարնանային դիշերահաւասար՝ Մարտ 21) հովանաւորն էր, եւ Արուսեակի (=Աստղիկի) պաշտամունքին հետ, որ ըստ հեղինակին «սկզբնապէս երկսեռային ջուրերը վերահսկող որճեւէպ (hermaphrodite) աստուածութիւն մըն էր» (էջ 117): Աւելի որոշ չափով կ'արձագանգէ (թէեւ տարբեր մեկնակէտէ) Մանուկ Աբեղեանի տեսութեան, թէ Աստղիկ դիցուհին կապուած էր ջուրի պաշտամունքին հետ: Բայց Քնկիկեան կ'աւելցնէ, թէ ձմրան եւ գարնան պայքարը դարձած է առասպելաբանական թեմա մը՝ վիշապաճեղ աստուածութեան եւ ցուլի միջեւ մարտը, զոր ան կը վերագանգնէ տեսակաւորէն, որպէս պայքար մը Աստղիկի եւ Հայկի միջեւ: Ընդհանուր առումով, չահեկան վարկած մըն է, որ մասնագէտներու ուշադրութեան արժանի է:

Գիրքը կը փակուի ընդարձակ մատենագիտութեամբ (էջ 129 – 137) եւ ճոխ նկարազարդումով (գծանկարներ, լուսանկարներ, քարտէսներ): Նկատելի տանք, որ քանի որ մատենագիտութեան ռուսերէն բաժինը գրուած է ռուսատառ, կ'արժէր հայերէն աղբիւրները ներկայացնել հայատառ: Մեր կարծիքով, նկարներուն գետեղումը հատորի վերջաւորութեան, թէեւ հաւանաբար տպագրական պատճառներ ունի իր ետին, անոնց վկայական մեծ արժէքը քիչ մը ժժգունած է: Այսպէսով, ընթերցողը ստիպուած է եռեւ ու առաջ անընդհատ թերթատումի մը, որ չօգներ հասկացողութեան:

Հատորը գնահատելի ներդրում մըն է, քանի որ ոչ – հայախօս ու ոչ – ռուսախօս ընթերցողին դժուարամատչելի նիւթի հսկայական քանակ մը առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ: Սակայն, երբեմն մեզի կը թուի, որ թարգմանութեան յաւելեալ խմբագրում մը, որ հաշուի առնէր օտար ընթերցողը, ոչ բոլորովին հաղորդ Հայոց պատմութեան ու առասպելաբանութեան խնդիրներուն, օգտակար կ'ըլլար: Օրինակ, էջ 108–ի մէջ, թարգմանական ծէսերու (ինքնախարազանում, անձնասպանութիւն եւ մարդզոհութիւն) անդրադառնալու առթին, գրուած է, թէ «Արտաշէսի գրոյցը Արտաւազդի հետ նման գաղափար կը թելադրէ»: Ասօքը, ի հարկէ, Խորենացիի վկայած Արտաշէս Թագաւորի մահուան ժամանակ Արտաւազդի հետ ունեցած դառն խօսակցութեան կը վերաբերի: Սակայն, ո՛չ մէկ տեղ բացատրուած է Արտաշէսի ու Արտաւազդի ինքնութիւնը, կամ իրենց գրոյցին ի՞նչ ըլլալը: Բնականաբար, հայ կամ հայախօս ընթերցողը այդ տեղեկութիւնները կրնայ ունենալ, բայց ո՛չ անպայման՝ օտարը կամ անգլիախօսը: Բացատրական ծանօթագրութիւն մը, գոնէ մատենագիտական յղումով մը, պիտի պարզէր հարցը: Այս տեսակի հարցեր քանի մը առիթներով կը ծագին:

Թարգմանութիւնը, թէեւ լանմասան, տեղ – տեղ սայթաքումներ ունի: Օրինակ, կին հեղինակները (Ք. Քուչնարչովա, Է. Յանգազեան, Ս. Մեժլումեան) տղամարդ դարձած են: Նաեւ՝ սխալ տառադարձուած անուններ (G. Child, փոխանակ՝ Childe–ի· Heroun, փոխանակ՝ Herouni–ի· Gumarbi փոխանակ՝ Kumarbi–ի· Engittu փոխանակ՝ Enkidu–ի, եւայլն), անհետեւողական (Eznik of Koxb եւ Anania Sirakaci, երբ վերջինը պէտք է դառնար of Sirak կամ առջինը՝ Koxbaci) կամ սխալ տառադարձութիւններ (էջ 40՝ Hurries, մինչ էջ 129 ճիշդ ձեւը գործածուած է՝ Hurrians, եւայլն):

Ամփոփելով, «Սիւնիքը պրոնզէ եւ երկաթէ դարաշրջաններուն» հատորը արժէքաւոր յաւելում մըն է Հայաստանի հնագիտութեան ուսումնասիրութեան եւ, մանաւորաբար, անոր ծանօթացումին արեւմտեան դիմութեան: Մաղթենք, որ ապագային նման հատորներ չարունակեն հրապարակ գալ՝ պատշաճ հրատարակութիւններու եւ թարգմանութիւններու ճամբով, Արեւմուտքի թէ Հայաստանի մէջ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

---

(1) Onnik S. Xnkikyan, **Syunik During the Bronze and Iron Ages,** Mayreni Publishing: Barrington (RI), 2002, 258 pp. (http://mayreni.com).

ՌԻՉԱՐԴ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ապրիլ 11, Ուրբաթ երեկոյ, Համազդայինը Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ հիւրընկալեց փրոֆ. Ռ. Ցովհաննէսեանը որ քաղաքական դասախօսութեամբ մը հանդէս եկաւ, «Հայաստանի 1918–ի եւ 1991–ի հանրապետութիւնները· պատմութիւնը կը կրկնուի՞» խորագրուած: Աւիլեն էր առաջին հանրապետութեան հիմնադրման 85–ամեակը: Ռ. Ցովհաննէսեան յատկապէս եկած էր ԱՄՆ–էն, այս դասախօսութեան համար որ համախմբած էր 120 ունկնդիր: Համեստ թիւ մը ապահովաբար, եթէ նկատի առնուին անոր կտրած քիլոմեթրերը, բայց պատասխաներ թիւ մը եթէ անդրադառնանք որ դասախօսին ելոյթը հայերէն էր ու երկու տասնեակի չափ երիտասարդ կար ներկաներուն մէջ:

Երիտասարդ ցեղասպան Անոա Ցովհաննէսեան հակիրճ կերպով ներկայացուց Ռ. Ցովհաննէսեանի կտրած ճամբան: Ան ծնած է Փրէզնօ, խաղերեղի ծնողներէ: Պատմութիւն ուսանած է Պէրքլիի համալսարանը, յետոյ Ս. Վրացեանի հանդիպումը իրեն համար վճռորոշ եղած է: Այս վերջինին պնդումներով Պէյրութ կը հաստատուի ուր տարի մը աշակերտելով Նշան Փալանճեան ճեմարանին, հայերէն կը սորվի: Վերադարձին կ'որոշէ նուիրուիլ Հայաստանի ժամանակակից պատմութեան. շրջան մը, երբ դժուար է նման բանի նախաձեռնել: Աշխատած է երկու ուղղութեամբ. ա) Ա. հանրապետութեան (1918 – 1920) պատմութիւնը եւ պատմագրութիւնը, բ) ցեղասպանութիւնը (պատմութիւնը, անոր ժխտումն

(շար. էջ 10)

ու ճանաչումը)։ Այս մարզերուն մէջ ունեցած վաստակը իրեն միջազգային համբաւ ապահոված է։

Ր. Ծովհաննիսեան մէկուկէս ժամ ոտքի զասախօսեց, յստակ ոճով մը որ զուրկ չէր ընտանի դարձուածքներէ, տալու համար իր մտածումները Հայաստանի Ա. եւ Գ. Հանրապետութիւններուն պատմութեան մասին, եթէ ընդունինք որ երկրորդը սովետականն էր (1920 – 1991)։

Նախ բացատրեց նիւթի ընտրութեան դրդապատճառը. Հայաստանի ներկայ դրդացումները դիտարկելով, մարդ արդարօրէն հարց կու տայ թէ պատմութիւնը կրկնութեան ընթացքի մը մէջ չէ՞, արդեօք։ Հարցումին իր անմիջական պատասխանը եղաւ «այո՛», բայց «մասամբ» միայն։

Երկու հանրապետութիւնները բաղդատելէ առաջ, զասախօսը յիշեցուց թէ իր մտաւոր աշխատանքին մեծագոյն մասը յատկացուցած էր Հայաստանի Ա. հանրապետութեան։ Ձիշդ 30 տարի անցուցած էր արեւմտեան երկիրներու դիւանները հետազօտութեամբ, գրելու համար պատմութիւն մը որ երկուուկէս տարի տեւած էր։ Արդարեւ Ռ. Ծովհաննէսեան հեղինակն է կոթողային պատմութեան մը որուն հինգ հատորները աւելի քան 2500 էջ կը պարունակեն։

Ան ըսաւ թէ սկզբնական շրջանին երիտասարդ ռոմանթիկ մըն էր որ չէր ընդուներ որ հնամեայ մշակոյթի մը ժառանգորդ մենք, միւս Հայերս, անկախ պետութիւն մը չունենայինք, մինչ երրորդ աշխարհի երկիրները ՄԱԿի անդամ կը դառնային։ Ցիշեց նաեւ թէ Սփիւռքի մէջ հանրապետութիւնը եւ անոր եռագոյնը հատուածական կիրքեր հրահրելու դրդապատճառ կ'ըլլային։ Մինչ ինք, կը փափաքէր մէթոտներէ եւ կիրքերէ զերծ Հայաստանի պատմութիւն մը։ Ձիշդ այնպէս, ինչպէս այսօր ուզած է նոյն մօտեցումը ունենալ Ցեղասպանութեան, այդ նիւթին նուիրուած վերջին գործին (1) մէջ։

Հայաստանի նախագահական վերջին ընտրութիւնը ցոյց տուաւ որ պատմութիւնը կը կրկնուէր, թէեւ տարբեր հանգամանքներով։ Հոս, զասախօսը չեշտեց թէ իր արտայայտութիւնները պէտք չէր մեկնաբանուէին զաւկին նախագահութեան թեկնածու Րաֆֆիին կացութեան առընչութեամբ։

Թէ՛ 1918–ին, թէ՛ 1991–ին «Մենք պատրաստ չէինք անկախանալու։ Ոչ անոր համար որ չէին ուզեր անկախանալ, այլ այն պատճառով որ պարագաները անկախութիւնը անհաւանական, գրեթէ անկարելի բանի մը վերածած էին»։

1990–ին «Մենք յայտարարեցինք թէ կը բաժնուէինք Խորհրդային Միութենէն, ինչպէս կը նախատեսէր Սահմանադրութիւնը։ Սակայն, չէինք կարծեր որ այդ յայտարարութիւնը իրականութիւն կը դառնայ. այնքա՜ն սերտ էին Հայաստանը սովետական միւս հանրապետութիւններուն կապող քաղաքական եւ յատկապէս տնտեսական կապերը»։ Խորհրդային Հայաստանը Գ. հանրապետութեան ձգեց տարածք մը, պետական կառոյց մը (նոյնիսկ երբ ան գերիշխանութեան ծաղրանկար մըն էր), մշակութային հիմնարկութիւններ։ Սակայն, անկախութիւնը տնտեսական քաոս մը ստեղծեց։

1918–ին անկախութիւնը հռչակուած էր Թիֆլիսի մէջ, որովհետեւ Երեւան ոչինչ կար։ 1918–ին «Մենք պարտադրուեր էինք անկախութիւն հռչակելու» 8 – 9 հազար քառակուսի քիլոմեթրնոց չատ փոքր տարածքի մը վրայ որ ինքնաբաւ ապրելու ոչ մէկ կարելիութիւն կ'ընծայէր, ինչպէս այսօրուան 29·700 քառակուսի քիլոմեթրնոց Հայաստանը։ Դասախօսը անդրադարձաւ Հայաստանի առաջին, Քալանթարեանի կառավարութեան Թիֆլիսէն Երեւան չարչարալի ճամբորդութեան (1918–ի ամառը)։ Ի՞նչպէս բացատրել կասկածները սերունդի մը որ հայկական յեղափոխական չարժումը ստեղծած, Հայաստանի ազատագրումը երազած էր։ «Ազատագրումը անկախ պետութիւն չէր նշանակեր եւ Հայաստան կը նշանակէր Երկիր. այսինքն՝ Վան, Էրզրում, Պիթլիս, բայց ո՛չ Երեւան։ Սակայն, Երկրին մէջ այլեւս Հայ չէր մնացած»։

Ռ. Ծովհաննէսեան ըսաւ թէ խորապէս կը յարգէ այդ սերունդը որ ստեղծեց հայկական պետութիւնը. անոնք «չտեսնուած» մտաւորականներ էին, նուիրեալներ, կազմակերպած՝ Արեւմուտքի մէջ. ունէին լայն մտահորիզոն, չահագրգռուած չէին իրենց անձով, բայց բարձր ձգտումներ ունէին իրենց ժողովուրդին համար։

1918–ին Ա. հանրապետութիւնը ջերմոյն գործի սկսաւ. 1918 – 1919 ձմրան բնակչութեան 20%–ը (մեծ մասով ապաստանեալներ) սովի ու համաճարակներու զոհ կ'ըլլայ։ Այսուհանդերձ, երեք տարիէն ալ պակաս ժամանակի մէջ այդ հանրապետութիւնը կը յաջողի հասնիլ յաջողութեան մը. կը ստեղծէ պետական կառոյց մը եւ եթէ 1919–ի գարունէն ընկերսեալ սովը յաղթահարուած է չնորհիւ ամերիկեան ցորենին, 1920–ի ամառը Հայաստանի բոլոր արտերը ցանուած են։

1991–ին Գ. հանրապետութիւնը ամէն բան ունէր. այսօր, ափսո՛ս, ան զերօ մակարդակին կը հասնի։ Տնտեսութեան քայքայումը թերեւս անխուսափելի էր, քանի որ կային առարկայական պայմաններ, «սակայն, այդ քայքայումը ծրագրուած էր մաֆիաներու, անձնասիրական չահերու կողմէ»։ 1919–ին ղեկավարները աղքատիկ կեանքով կ'ապրէին. Քալանթարեան, Վրացեան, Ռուբէն... այսօր ղեկավարները կ'ապրին զայթակղեցնող ճոխութեան մը մէջ, ի վնաս ժողովուրդին։ Բնական է որ կաշառակերութիւնը, չինովնիկները Ա. հանրապետութեան օրով ալ գոյութիւն ունէին, բայց աշխատանք կը տարուէր կացութիւնը դարմանելու։

Պետութեան գերիշխանութեան եւ ժողովրդավարութեան հարցը Ռ. Ծովհաննէսեանի ուշադրութիւնը գրաւած էր։ Երկու հանրապետութիւններուն օրով ալ հիմնարկութիւններ ստեղծուեցան եւ ընտրութիւններ կատարուեցաւ։ «Ժողովրդավարութեան կը ձգտինք, բայց անկէ առանց բան մը հասկնալու»։ 1918–ին հայ դիւղացին զարերու կեղեքումէն եռք պատրաստ չէր ժողովրդավարութեան անցքին։ 1991ին, 70 տարուան խորհրդային վարչակարգէն եռք, հայ ժողովուրդը աւելի պատրաստ չէր թուիր անոր։ «1919–ին ղեկավարները չվարանեցան խորհրդարանական կարգեր հաստատելու։ Ընտրութիւնները տեղի ունեցան ընդհանուր մասնակցութեամբ, նեթտեալ կիները (Ֆրանսայի մէջ կիները 1945–ին քուէարկելու իրաւունք ունեցաւ) եւ երեք կին երեսփոխան ընտրուեցան։ Ժողովրդավարութեան ճգտում մը կար», նոյնիսկ եթէ Հ.Ց.Դ. գերազանց կուսակցութիւն մը յայտնուած էր։

Այսօր, Սահմանադրութիւնը չափազանց մեծ իշխանութիւն մը կու տայ նախագահին, երեսփոխանները զուրկ են պատասխանատուութեան ամէն դիտակցութենէ։ Ժողովրդավարութիւնը չոյութիւն ունի միայն թուղթի վրայ։ «Սակայն, վերջին ընտրութեան ժողովուրդը չարժման անցաւ» եւ ատիկա յուսատու է ժողովրդավարութեան ապագային համար։

Ա. հանրապետութեան օրով Հ.Ց.Դ.–ի 9–րդ համագումարին (1919), Երեւանի մէջ, բուռն վէճեր եղած էին պետութեան եւ կուսակցութեան միութեան ժողովրդավարութեան համար ներկայացուցած վտանգին մասին։ Զափաւորները (Քալանթարեան, Խատիսեան) յաղթանակեցին Ռուբէնին դէմ որ կը պնդէր թէ յեղափոխական այդ ժամանակներուն երկիրը սպառնալիքներու դէմ յանդիման էր։ 1920 Մայիսին 9–րդ համագումարին որոշումները չէին յարգուած. կար «պետութիւն – բիւրօ»ն։ Նոյն պահուն Ռուբէն ուժի զօրութեամբ ձեռնարկած էր թաթարներու մաքրագործումին. անոնք Հայաստանի բնակչութեան 35% կը կազմէին եւ տէր էին լաւագոյն հողերուն։ Սակայն, յետագային, բոլշեւիկները թաթարները եռ բերին, բնակեցնելու նոյն հողերուն վրայ։

Գ. հանրապետութեան օրով նախագահը կրնայ նշանակել բոլոր մարզպետները. բան մը որ փարատիներով հեռու է արեւմտեան մեր մտածելակերպէն։

Ռ. Ծովհաննէսեան բաղդատականներ կրաւ նաեւ Հայաստանի ու Սփիւռքի յարաբերութիւններուն մէջեւ։

1918ին, հակաշէնակցական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն (Նուպար փաշա, Վահան Թէքէեան, Արշակ Զօպանեան) համոզումով՝ հանրապետութիւնը միայն «Արարատեան Հայաստան»ը ըլլալով, «խորթ» էր։ Սակայն, Ահարոնեան եւ Նուպար որոնք կ'ատէին զիրար, չանացին հաշտութեան եզր գտնել, հայ ժողովուրդին չհասուն սիրոյն։ Իսկ հնչակեան Սապահ Կիւլեան որ կ'ատէր Հ.Ց.Դ.–ն, յարգանք ունէր հանրապետութեան նկատմամբ։ Այսօր, Սփիւռքի մէջ հարկ է դիտնալ յարգել հանրապետութիւնը եւ զայն չշփոթել իր կառավարութեան հետ։

Անցեալին հայկական զազութներ կային. ամէնէն կարեւորներէն մէկը ԱՄՆ պոնուղն էր, չուրջ 50 հազար հոգիով որոնք Թուրքիայէն հոն հասած բանուորներ էին։ Աղքատ էին անոնք, բայց օգնեցին Հայաստանի։ Այսօր Սփիւռքի մէջ միլիոնատէրներ ունինք, բայց «կ'ամչնամ ըսելու թէ մեր եկամուտին 1%–ը կու տանք Հայաստանին, հազար պատրուակ ճարելով»։

Հայաստանը, հայ ժողովուրդը այսօր կ'ապրի արտագաղթողներու. ղրկած դոլարներով։ Հարկ է ներդրում ընել Հայաստան. առանց ատոր, հանրապետութիւնը պիտի չկարենայ դոյութիւն պահել։ Իշխանութիւնները չհասկցան թէ Սփիւռքին հետ յարաբերութիւնները չէին կրնար միայն խօսքերու եւ գիտաժողովներու վրայ հիմնուիլ։ Ի դէպ, իշխանութիւնները կը վախնան Սփիւռքէն, այն տեղէն որ Հայաստանի մէջ ան կրնայ բռնել, հակառակը ըլլալով Իսրայէլի որ կը ջանայ համայել հրեայ Սփիւռքը։

Ռ. Ծովհաննէսեան դասախօսութեան վերջին մասը յատկացուց անխուսափելի բաղդատականը ընելու այն կերպերուն որոնցմով Ղարաբաղի, Նախիջեւանի, Ջանգեզուրի հարցերը վարուած էին։ Ցիշեց Անդրանիկի, Դրոյի, Ռուբէնի կերպարները։ Աւարտեց, յիշեցնելով որ 1920–ին դաշնակիցները չյարգեցին իրենց խոստումները եւ հայ ազատամարտները Երկիր չփոխադրեցին։ Այսօր, Հայաստան Արեւմուտքը չի չահագրգռուած։ անոր ժողովուրդը արեւելքցի է, որ կը ճգտէր արեւմտականացումի։ Միայն Ռուսաստանը անցեալին Հայաստանի պատմութեան մէջ կարեւոր դեր մը կատարեց. իսկ 1989–ին վարանեցաւ Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ։

Սակաւաթիւ հարցումներ յաջորդեցին ելոյթին, իսկ երկարատեւ ծափերը վատը տուին որ փարիզի Մշակոյթի Տան լարանը լմընցնէ թէ պատմութիւնը անցեալը հասկնալու կը ծառայէ. բայց մանաւանդ՝ կը ծառայէ ներկան հասկնալու։

ԱՆԱՀԻՏ Տ�էՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(1) R. Hovanissian — **Looking Backward, Moving Forward,** (2003).

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՁԼԷՍԻ ՄԷՋ

— • —

ՁԵՌՆԱՐԿ Ի ՆՊԱՍՏ «ՄԵՍՐՈՊԵԱՆ» ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Մոնթեպելլոյի «Հուրի Պաղտասարեան» սրահին մէջ, Մարտ 8–ին, տեղի ունեցած է Հ.Ց.Դ. «Դրօ» կոմիտէի կազմակերպած տարեկան ճեռնարկը, ի նպաստ «Մեսրոպեան» ազգային վարժարանին։ Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Նազարէթ Մատուրեան։ Խօսք առնելով վարժարանին տնօրէնուհին՝ Հէլէտա Սալիպա, չնորհակալութիւն յայտնած են դպրոցի կողքին եւ սատարած անոր ճեն դպրոցի կողքին եւ սատարած անոր վերելքին։ Կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ Սարգիս Սասունեան, իր խօսքին մէջ չեշտը դրած է Մոնթեպելլոյի հայութեան միասնականութեան վայր, գնահատանքի յուշատախտակ մը նուիրուած ուսուցչուհի Ֆրետն Բագրատունիի։ Եղած նուէրները գոյացած է 50 հազար տոլար, ի նպաստ դպրոցին։

*
**

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ 15–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» վարժարանի «Ազետիսեան» սրահին մէջ, Մարտ 9–ին, նչուած է Արցախեան ազատագրական պայքարի 15–ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէի։ Ներկայ եղած են 400 հոգի։ Ցայտագիրը վարած է Նորա Ունճեան։ Հ.Ե.Դ.–ի խօսքը փոխանցած է Վիգէն Մելքոնեան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԱԿ
Պաշտօնական ամսագիր
կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ
Թիւ 1 ՅՈՒՆՈՒԱՐ եւ
Թիւ 2 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 2003
Անթիլիաս (Լիբանան)

Ողջոյնի խօսք արտասանած է կոմիտէի ներկայացուցիչ Կարօ Քամարեան։ Բանախօսած է Հ.Ց.Դ. Արցախի Կեդրոնական կոմիտէի ներկայացուցիչ Վահան Բադասեան, անդրադառնալով Արցախի ազատագրական պայքարը կանխող քաղաքական վիճակին եւ պայքարի յաջող ելքին։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

*
**

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐՈՒՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Մարտ 27–ին, տեղի ունեցած է Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Թաշճեանի «Հովուական մտորումներ» եւ «Մեսրոպաչունչ» հատորներու գինեձօնը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Ցովհաննէս Շիրազ» միաւորին։ Բացումը կատարած է Ցակոբ Օվայեան։ Զոյգ հատորները ներկայացուցած է Վարդէս Սինանեան, վեր առնելով հեղինակին մտորումները եկեղեցական, ազգային, կրթական, զաստիարակչական եւ այլ մարզերու մէջ մեր ժողովուրդը յուզող հարցերու չուրջ եւ չեշտելով անոր պաշտամունքը հանդէպ հայ մշակոյթին, լեզուին։

*
**

ՁԵՌՆԱՐԿ՝ Ի ՆՊԱՍՏ ՋԱԻԱԽՔԻ ՀԱՑՈՒԹԵԱՆ

Օրէնճ Քաունթիի Հայ Կեդրոնի «Ղազարեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 6–ին, տեղի ունեցած է ճեռնարկ մը, ի նպաստ Ջաւախքի հայութեան, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.–ի «Սեւան» մասնաճիւղին։ Բացումը կատարելով Գոհար Ձերմակեան, ներկայացուցած է օրուան զասախօսուհին՝ Հայկուշ Գեղինեան – Քոհլերի կենսագրականը՝ Խարքովէն Պաղտատ, Սան Ֆրանսիսքոյէն Լոնկ Պիչ։ Հայկուշ Քոհլեր ներկայացուցած է Ջաւախքի հայութեան դիմադրաւած ընկերային ու տնտեսական ծանր պայմանները, նչելով որ Ջաւախքը Վրաստանի նահանգներէն ամէնէն լքուածն ու անտեսուածն է, զուրկ՝ պետական հոգատարութենէ, կեանքի տարրական պայմաններէ։ Ապա, ան անդրադարձած է Հ.Օ.Մ.–ի մարդասիրական գերին՝ դրպրոցներու վերանորոգման գործին մէջ։ Ձեռնարկին եկամուտը՝ 3 հազար տոլար, փոխանցուած է Միութեան «Ջաւախք» յանձնախումբին։

*
**

ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 83–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՆՇՈՒՄԸ

Քանոկա Փարքի ՀԲԸՄ. Մանուկեան–Տէրմիրճեան վարժարանի «Նազարեան» սրահին մէջ, Մարտ 30ին, նչուած է Այնթապի հերոսամարտի 83–րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Հայ Այնթապցիներու Մշակութային Միութեան։ Ներկայ եղած են 300 հոգի։ Բացումը կատարած է Գէորգ Քէօչկէրեան։ Ողջոյնի խօսք արտասանած է առեն Սեդա Մինասեան։ Բանախօսած է փրոֆէսէօր Հերայր Տէքմէճեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

*
**

ՓՐՈՖ. ՄԻՀՐԱՆ ԱՂՊԱՊԵԱՆԻ ԳԻՐՔԻՆ ԳԻՆԵՁՕՆԸ

Կլենտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէջըն» սրահին մէջ, Մարտ 23–ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի ամերիկեան համալսարանի հիմնադիր նախագահ փրոֆ. Միհրան Աղպապեանի համալսարանի տասնամեակին նուիրուած դիրքին դինեձօնը, ներկայութեամբ 150 հրաւիրեալներու։ Բացումը կատարելով Հ.Բ.Ը.Մ.–ի ատենապետ տոքթոր Սիմոն Սիմոնեան, նչած է թէ 1991–ին իր դռները բացած Հայաստանի ամերիկեան համալսարանը կամուրջ մը եղաւ վերանկախացած Հայաստանի հանրապետութեան եւ արեւմտեան աշխարհի միջեւ եւ թէ այսօր, Հայաստան բնակող չրջանաւարտներուն 95 առ հարիւրը առեւտուրի եւ հանրային մարզերու մէջ ղեկավար դիրքերու վրայ են եւ կը ծառային մեր երկրի մտաւորական զարգացման։ Հատորին մասին գնահատական խօսքերով հանդէս եկած են տոքթոր Ցարութիւն Պարամեան, փրոֆ. Հրայր Տէքմէճեան, առաջնորդ Վաչէ Արք. Ցովսէփեան եւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան։ Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է հեղինակը։

ԼՐԱՏՈՒ

Notre-Dame de Paris

Messe

Mgr. GREGOIRE GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques
de France
célebrera la Divine Liturgie
en rite arménien
pour la commémoration du 88e anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918,

le Dimanche 27 Avril
à 15 heures

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.
L'homélie sera prononcée
par **Mgr. GUY GAUCHER**
Evêque auxiliaire de Bayeux et Lisieux

A l'issue de la Divine Liturgie, une réunion amicale aura lieu au Centre Saint-Mesrob (10 bis, rue Thouin, Paris 5e).

CHAVILLE

COMMEMORATION
DU 88e ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
Le Dimanche 27 Avril

— **11h30 : Messe de Requiem** en l'église arménienne St Grégoire l'Illuminateur (6, rue Père Komitas, 92370 Chaville).

— **12h : Procession vers le Monument arménien** (face à la gare Chaville rive-droite). **Dépôt de gerbes et prises de parole.**

Le Jeudi 24 Avril

Que chacun se souvienne en déposant une fleur au monument.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԽԱՃԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

50 Եւրօ, առ ի գնահատանք «Les Etats Unis d'Amnésie» յօդուածին թարգմանարար հրատարակութեան առթիւ, Փըրանսայի քաղաքացի Ռոժէի կողմէ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՑԱՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէյնի կայանի Ճուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին։

Դիմել՝ Մառի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար։

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՑԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
Վառ երանեալ հոգւոցն
1915–ի Ցեղասպանութեան զոհ
բիւրաւոր մեր նահատակներուն
«Պետական անօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր թէ այլ, այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։

Առ այդ, պարտինք անպայման մասնակցիլ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, ժամը 15–ին մատուցանելիք հոգեհանգստեան պատարագին։

"Ցաւիտենական յիշատակը Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի"։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la première fois

CONCERT
DES ELEVES DE GUITARE
DE LA M.C.A.

Sous la direction
de leur professeur
OHANNES DEMIRDJIAN

Au programme :
Flamenco — Classique — Moderne
Et Traditionnel arménien

le Samedi 26 Avril
à 20 heures 30 précises

à l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier,
94140 Alfortville
—— entrée libre ——

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ «ՎԱՀՐԻՃ ԵՒ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐՁԵԱՆ ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի

2003 Ապրիլին հաստատուած է «ՎԱՀՐԻՃ եւ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐՁԵԱՆ Թատերգութեան Մրցանակ»ը՝ ի յիշատակ հասարակական գործիչ եւ մտաւորական Վահրիճ Ձէրձեանի, սատարելու համար Սիւրիոյ մէջ թատերական գրականութեան զարգացման։

Մասնակցութեան պայմանները են.

Ա) Մրցանակին կրնան մասնակցիլ ըստիւրքահայ այն բոլոր գրողները, որոնք հայերէնով գրուած թատերգութիւն մը, կամ թատերգութիւններու վոլում մը, – կը ներկայացնեն գատակամին։

Բ) Ներկայացուած թատերգութիւնը պէտք է անտիպ ըլլայ, մեքենագրուած կամ համակարգիչի վրայ չարուած, երկու օրինակով։

Գ) Մրցանակի արժանացած թատերգութեան նիւթական պարգեւը 3000 ամերիկեան տոլար է։ Երկին հրատարակութեան ծախքերը կը հոգացուին հիմնադրամին կողմէ՝ իբրեւ «Վահրիճ եւ Վերժին Ձէրձեան Թատերգութեան Մրցանակ»ի մաս նեակ։

Դ) Երկերը հասցնելու պայմանաժամն է 2003 Սեպտեմբեր 30։

Ե) Դատակազմի անդամներն են. Վերժին Ձէրձեան, Ժիրայր Դանիէլեան, Տոքթոր Արմենակ Եղիայեան, Պէպօ Սիմոնեան, Պերճ Ֆաղլեան։

ԴԱՏԱԿԱԶՄ
«ՎԱՀՐԻՃ ԵՒ ՎԵՐԺԻՆ ՁԷՐՁԵԱՆ ԹԱՏՐԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ»Ի

Առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէին.

Vergine Djeredjian
P.O.Box 510, Beirut—LEBANON

COMMÉMORATION DU 88ème ANNIVERSAIRE DU GÉNOCIDE ARMÉNIEN

PARIS

MERCREDI 23 AVRIL

A partir de 18h30 jusqu'à minuit Veillée Commémorative organisée par les Associations Arméniennes de Jeunesse, Place Saint-Germain-des-Près, Paris 6e. — Animations, stand, panneaux d'information, écran géant,...

JEUDI 24 AVRIL

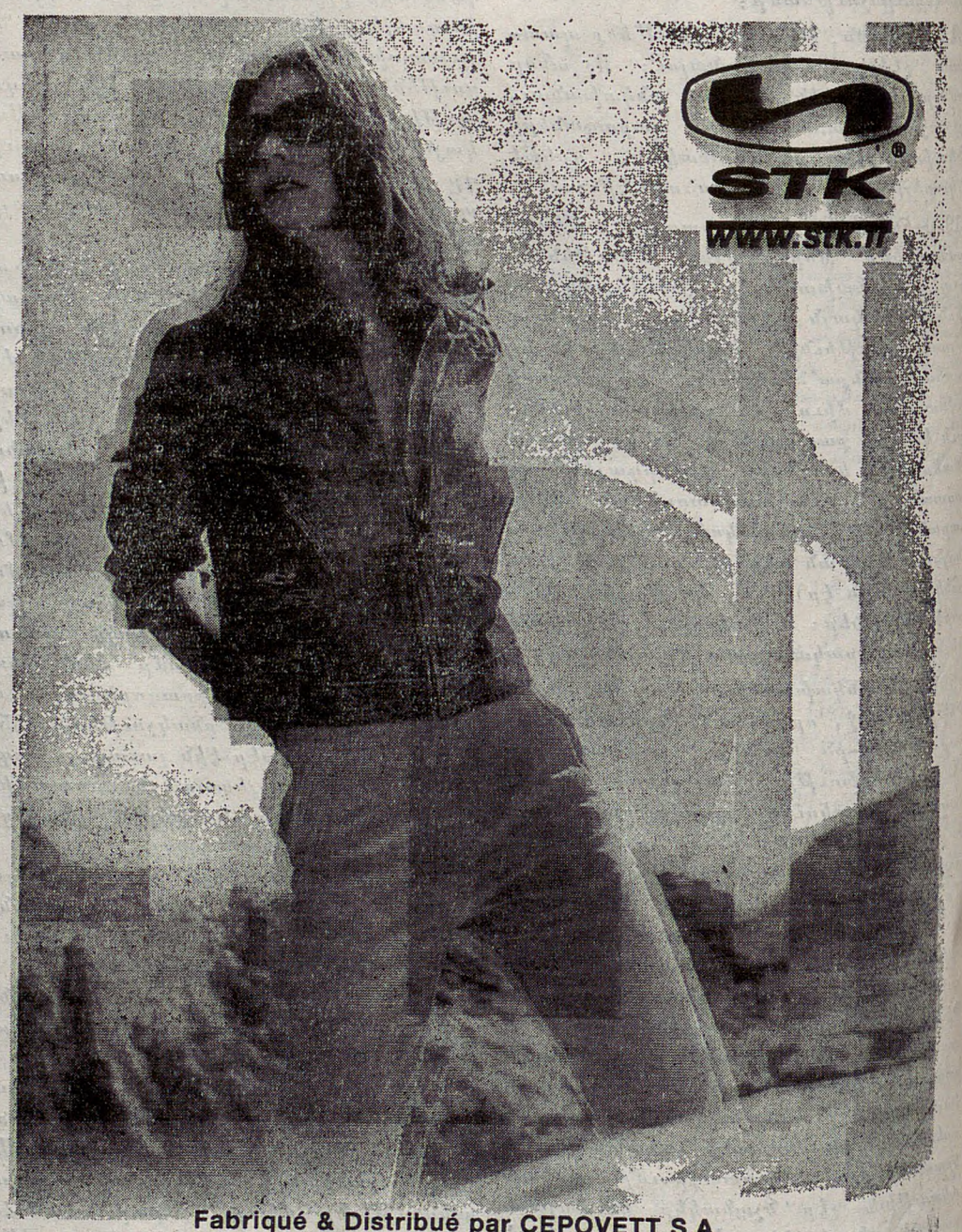
— 11h30 : Inauguration de la statue du R.P. Komitas, dédiée aux 1 500 000 Arméniens victimes du génocide arménien de 1915, aux combattants, engagés volontaires et résistants arméniens morts pour la France. — Place du Canada, Paris 8e. Allocutions de : Bertrand Delanoë, Maire de Paris, Edward Nalbandian, Ambassadeur d'Arménie en France, Ara Krikorian, Président du Conseil de Coordinaton des Organisations Arméniennes de France.
— 18h15 : Ravivage de la Flamme, Arc de Triomphe.
— 19h : Rassemblement autour de la statue du R.P. Komitas, Place du Canada, Paris 8e. Interventions de : Gérard Chaliand, Ecrivain et spécialiste des Conflits, Kendal Nezan, Président de l'Institut Kurde de Paris, Alain Finkielkraut, Philosophe, Patrick Baudoin, Ligue des Droits de l'Homme.
— 20h : Départ vers l'Ambassade de Turquie.
Pour plus de renseignements téléphoner à la permanence : 01 45 17 23 22.

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE

(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

1) Du 4 au 18 Août, Voyage de jeunes,
prix : 840 Euros

2) Du 23 au 30 Octobre, Voyage tous âges,
prix : 1.065 Euros (avec extension possible de 2 jours au Karabagh, et retour le 3 Novembre).
Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
S'inscrire auprès de Solidarité Protestante France-Arménie :
1, rue Cabanis, 75014 Paris — Tél. : 01 47 35 30 23

Fabriqué & Distribué par CEPOVETT S.A
150, ancienne route de Beaujeu - GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE / SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09 - Em@il : stk@stk.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 24
JEUDI
24 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·673 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·673

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Քարէ երգը

1915–ի ուխտանուէրմամեակին Ֆրանսայի նշումները կը յատկանշուին 2001 Յունուար 29–ի ճանաչումը լրացնող իրագործումով մը: Որպէս խորհրդանիշը մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներուն, անոնց ամէնէն տառապած, ամէնէն սիրելի մէկ դէմքին՝ Կոմիտաս վարդապետի հակայական արձանը կը կանգնի քաղաքին յարդի մէկ անկիւնը· անոր պատուանդանին երկլեզու արձանագրութիւնը առանց քաղաքական, կամ այլ հաշիւներու միջամտութեան, կ'ըսէ անհրաժեշտը. Օսմանեան կայսրութեան 1915–ի գործած ցեղասպանութեան դէմ եղան մէկուկէս միլիոն Հայեր որոնց յիշատակին կանգնած է կոթողը: Արձանագրութիւն, որ կը լրացնէ ճանաչումի ֆրանսական օրէնքէն զեղչուած տարրերն ալ· վայր, պատասխանատու:

Կրնայ վիճելի նկատուիլ այս արդիւնքին յանգեցնող հանդրուաններէն մէկը կամ միւսը. նախաձեռնութիւնը իրականացնելու ընթացքը, ընտրութեան կերպը, ընտրուած տարրերակը· ոակայն, Ֆրանսայի ու այլ ժողովուրդներու պատկանող մեծերու արձաններուն հիւբրնկալ այդ վայրին մէջ, չորս մեթր բարձրութեամբ Կոմիտասի մըն ալ ներկայութիւնը յատակ իմաստ կրող երեւոյթ է, որուն ոչ ոք կրնայ կասկածիլ: Երեւոյթ, նախ քաղաքական առումով, յետոյ՝ ղպայականի:

Կարժէ ընդգծել նաեւ ժամանակի ազդակը: Աւելի քան երկու տասնամեակի յապաղումէ մը ետք, քանի որ Փարիզի մէջ ցեղասպանութեան յուշարձանի մը անցկալը կ'երկարի մինչեւ 1978 Թուականը, այսօր ան կը զուգադիպի 1915–ի հեղինակին հերքումի, մոռցնելու աւելի քան երբեք աչխուժացած ջանքին: Վերջին տարիներուն իրարու կը յաջորդեն Թրքական բազմաթիւ ու բազմաբնոյթ ձգտումներ որոնք «հաչտութեան» պիտակով կը յայտնուին, անպատման ճարած իրենց կառքին լծուելու պատրաստակամ Հայեր ալ: Միւս կողմէ, Թուրք քաղաքական դէմքեր ու մամուլի անուններ կը կրկնեն ժխտումի ծամուելէ մաչած տարրերը, ոճերն ու ոճրագործը չփոթած պնդումները, ծիծաղելիին խրտուիլակն անդամ անտեսելու չափ մեծ խուճապով մը:

Քաղաքական այս երեսակին զուգահեռ, այսօր առաջին նչմարուածը ղպայական պոռթկումն է հայ բազմութիւններու ոտնոց հետաքրքրութեան կեդրոնական տեղը զրաւած է արդէն պրոնզեայ Կոմիտասը: Տարաբնոյթ շրջանակներու մէջ միշտ դլխաւոր նիւթն է ան. վայրը, բացումին ժամը, հրաւէրը, մեթրոյին ամէնէն մօտ կայանը: Ներկայ ըլլալու, մասնակցելու անհամբերութիւն մը կ'արտայայտեն մտաւորականն ալ, քանւորն ալ, թոչակառուն ալ, ուսանողն ալ:

Գիտակի՞ց, թէ ենթագիտակից սպասումի մը յանգման այս կէտը լաւագոյն խորհրդանչողը եղան վստահաբար այն երիտասարդ հայրիկն ու երկու անչափահաս զաւակները որոնք Մեհելոցի օրը դեռատի ծառուղիին մէջ երկար ինտռելէ ետք, արձանին պատուանդանը դատ ըլլալու երջանկութիւնը կ'արտայայտէին: Կապոյտ կերպարնկալ նիւթով ծրարուած պատուանդանը չօչափելով կը ջանային տակի արձանագրութենէն բառեր որսալ: Կարդացին «ժենոսիտ»ը: Ցետոյ հազար դժուարութեամբ հայրիկը պատուանդանին վրայ բարձրացող տղաքը, նկարեց զանոնք: Իսկ երբ իջան, ըսաւ անոնց որ իրենց ձեռքերը ամուր դնեն այդ քարին ու սրտաբուխ աղօթքով խնդրեն որ այդ քարը մեղի համար իր առաքելութիւնը կարենայ կատարել: Հինդ–վեց տարեկան քոյր ու եղբայր չհասկցան թէ ինչ պէտք է խնդրէին. բայց դրին իրենց ձեռքերը այդ կապոյտով ծրարուած քարին. ամուր, չատ ամուր, ինչպէս ուզած էր հայրիկը: Ու նորէն լուսանկարուեցան, յայտնի դոհունակութեամբ մեկնելէ առաջ:

Անոնց ու բոլոր միւսներուն համար, հայ թէ օտար, Կոմիտաս ըլլալէ ետք մեր խլուած կեանքին երդով վկան, այսօր կը դառնայ մեր տառապանքին քարէ երդը: Ան Սէնի ափէն պիտի արձագանգէ ամէն ուղղութեամբ, մինչեւ յետինը՝ խլացած ականջներու:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

Շիինեըոու ուխտագնացութիւնը

ՊԷՏՔ Է ՊԱՏԺԵԼ ՖՐԱՆՍԱՆ

Ապրիլ 23–ին, կը չարունակուէր շիներու զանդուածային ուխտագնացութիւնը Քերպալա, որ սկսած էր նախորդ օրը: Ուխտաւորները, որոնք տասնամեակներէ ի վեր, արտօնութիւն չունէին նման ցոյցերու, չվարանեցան նաեւ իրենք զիրենք վիրաւորելէ, իրենց գլուխը պատռելէ դաշոյններով, ապացուցանելու համար թէ պատրաստ են մինչեւ խակ մեռնելու Հիւսէյնի համար (Մոհամէտի նահատակուած թոռը): Ցոյցը նաեւ քաղաքական բնոյթ ունէր եւ լոզունգներն էին՝ «Ո՛չ դրաւման, ո՛չ դաղթատիրութեան, ո՛չ Ամերիկայի, ո՛չ Սատտամի, ո՛չ բռնատիրութեան»: Այս լոզունգները չատնուելիութիւնը ստացած են մեծ այժոլանեըուն եւ անոնցմէ մէկուն քանքերը բացատրած է որ ժամը եկած է չիինեըուն համար (65% Իրաքցիներուն) իրենք զիրենք ցոյց տալու: Այս ուխտագնացութիւնը չիինեըու ուժի ցուցադրութիւնն է Ամերիկացիներու նկատմամբ:

*
**

ՊԻ–ՊԻ–ՍԻ–ի տուած մէկ հարցազրոյցին մէջ, ՄԱԿ–ի քննիչներու մէկ ղեկավարը՝ Հանս Պլիքս յայտարարած է թէ ամերիկեան եւ անգլիական տեղեկատուութեան սպասարկութիւններու լուրերը, արդարացնելու համար իրենց յարձակումը Իրաքի վրայ, կասկածելի են: Ամբաստանած է Միացեալ – Նահանգները որոնք վարկաբեկած են քննիչներու աչխատանքը, միակ նպատակ ունենալով օրինաւոր քնոյթ տալ իրենց պատերազմին: Պլիքս գրեթէ «չինծու» կ'ուզէ որակել ամերիկեան «փաստերը»:

Արդէն, Միացեալ – Նահանգները չեն ուզեր որ քննիչները վերադառնան: Սպիտակ Տան բանբերը յայտարարած է, Ապրիլ 22–ին, որ ԱՄՆ եւ իրենց դինակիցները արտայայտելով: Ըսաւ թէ կ'ուզեն կապեր հաստատել աչխարհի կարեւոր հայ դաղութներուն հետ եւ արդէն ծրագրըւած է հայկական համաչխարհային համադումարի մը կազմակերպումը:

Ընթրիքէն ետք հակիրճ ելոյթ մը ունեցաւ դեսպան Լ. Նալպանտեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ընդունելութեան, խորհրդանչական նկատելով այդ սրահին մէջ Ֆրանսացիներու, Հայերու եւ Ռուսերու միասնութիւնը ու առաջարկեց երեք երկիրներուն կենացը բարձրացնելիք բաժակներով փակել երեկոյթը:

Աւելորդ է ըսել որ նման հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը տեղ չունէր ասուլիսի մը ու պաչտօնական խօսքերէն զատ, առիթ չեղաւ զրոյց ունենալու օրուան հիւրին հետ: Մինչդեռ, համաչխարհային հայկական համադումարի մը դաղափարը ընդհանուր հետաքրքրութեան նիւթ է, յատկապէս երբ ան կու դայ Մոսկուայի քնակիչ հայ դործարարէ մը ու լրատուիւններու ներկայացուցիչները պիտի ուզէին անչուշտ պատասխան ունենալ իրենց հարցումներուն:

ՉԵՏԵՂՈՒՄ ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՁԱՆԻՆ

Ապրիլ 22–ին Կոմիտաս վարդապետին պրոնզեայ արձանը զետեղուեցաւ նախապէս պատրաստուած քարակերտ պատուանդանին վրայ: Ներկայ էին արձանադործ Դաւիթ Երեւանցի, համանքի մէկերկու ներկայացուցիչ ու հայ, նաեւ թուրք մամուլի քանի մը թղթակից:

Երկու մեթր բարձրութեամբ պատուանդանին վրայ կանգնած չորս մեթրնոց արձանը մեծապէս տպաւորիչ է. յատկապէս ուչադրաւ է երկլեզու արձանադրութիւնը որով կ'ոդեկոչուին Օսմանեան կայսրութեան 1915–ին գործած ցեղասպանութեան մէկուկէս միլիոն զոհերն ու Ֆրանսայի համար ինկած հայ կամաւորները: Կոթողը կ'աւելնայ 8–րդ թաղամասի Գանատա հրապարակին դետափի ծառուղիին մէջ–տեղը զետեղուած արձաններու չարքին վրայ, այլ բացառիկ վայրէն յուչելու համար անժխտելին:

Թուրք մամուլը եւս տուած էր զետեղումի լուրը, արձանը որակելով «տգեղ կոթողը» կամ «չարութեան կոթողը»:

ը պատասխանատուութիւնը կը ստանձնեն զանդուածային զէնքերը խայծատեըու: Ցլաքիչէր եզրակացուցած է՝ «դէպի ապագայ կը նայինք, ոչ թէ՝ ետ»: Այդ ապագային անունն ալ քարիւղ է անչուչտ: Ծանօթ է որ Ամերիկեան զօրքերը միայն մէկ նախարարութիւն պաչտպանեցին Պաղտատի մէջ, սկիզբէն խակ, այն ալ քարիւղի նախարարութիւնն էր: Ապահովութեան Նորհուրդի Ապրիլ 22–ի նիստին տուրջ վիճաբանութիւններ եղած են քարիւղի արտածումներու մասին: Նիւթ եղած է պատժամիջոցներու ջնջումը (Ցրանսայի առաջարկն է) եւ Գոլֆ Անան յայտարարած է թէ պէտք է վերնան, առանց թուական մը ճչդելու:

*
**

Ձէ կարնըը հիւսիսային չրջանը անցած է եւ տեսնուած քիւրտ ղեկավարներուն հետ (Թալապանի եւ Պարզանի): Անոնք հաստատած են թէ համաձայն են դաչնակցային Պետութիւն մը ստեղծելու համար: Նոյն օրը, Ապրիլ 22–ին, ամերիկեան ուժերը մեծ ցուցադրութիւն մը ըրած են Մուսուլի մէջ, որպէսզի վերջ տրուի ներքին բախումներու: Ամերիկացիք կը վախնան որ կեռիլլա մը ծայր տայ Քիւրտերու, Արաբներու եւ Թիւրքմէններու միջեւ:

*
**

Ցրանսայի Արտաքին նախարարը Տոմինիք տը Վիլբփէն չրջապտոյտի մը ձեռնարկած է Ապրիլ 22–էն, առաջիա հրաւրան ունենալով՝ Անգարա ,ուրկէ պիտի աւցնի Ցորդանան եւ Պարսկաստան: Անգարայի մէջ, Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտնած է թէ կառավարութիւնը ըսած է Ցրանսայի նախարարին թէ որքան անախորժ է Թուրքիոյ համար Կոմիտասի յուչարձանին զետեղումը Փարիզի ամէնէն երեւելի հրապարակներէն մէկուն վրայ:

*
**

ԱՄՆ խորհրդածութիւններու մէջ թաղուած են զանելու համար թէ ի՞նչ պատիժներ կրնան կիրարկել Ցրանսայի: Գ. Փաուըլ, Արտաքին նախարարը, այդ ուղղութեամբ յայտարարութիւն մը ըրած է չեչտելով թէ պէտք է «պատիժ» մը ըլլա-

(Շար·ը Գ· էջ)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ԱՐԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Վերջին չրջանին հայկական իրականութիւնը արձանագրեց «նոր» դէմքի մը յայտնութիւնը որուն վայրն է Մոսկուան եւ որ առընչուած է համահայկական լուրջ ղպդին հեռանկարներու: Այդ դէմքը կը կոչուի Արա Աբրահամեան. Ռուսաստանի Հայերու միութեան նախագահն է ու ինչպէս արդէն արձագանգած ենք («Յառաջ», 2003 Փետրուար 19) կը ձգտի մեծ միջոցներ, կազմակերպչական ծաւալուն դործ պահանջող ծրագիրի մը իրականացումին: Ռուսաստանի դործի հրապարակին վրայ դանազան նախաձեռնութիւններով ծանօթ դործարար այս դէմքին ծրագիրն է Հայերու համաչխարհային կազմակերպութիւն մը իրագործել:

Ա. Աբրահամեան Փարիզ կը դտնուի քանի մը օրուան այցով. առիթը օգտադործելով, Ռուսաստանի Փարիզի դեսպանատունը ընթրիք մը կազմակերպած էր հրաւիրելով ներկայացուցչական հանդամանքի տէր Հայեր – կազմակերպութիւններ, մամուլ, կրօնական չրջանակ, քաղաքական մարդ, արուեստադէտներ, եւայլն, նաեւ ռուս հիւրեր: Ներկայ էին Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան եւ Ղարաբաղի ներկայացուցչութեան անձնակազմը, դլխաւորութեամբ դեսպան Լ. Նալպանտեանի, Շ. Ազնաւուր, նախարար Փ. Տէվէճեան, Իսիի քաղաքապետը Ա. Սանթինի ու բազմաթիւ այլ դէմքեր:

Ռուսաստանի դեսպան Ա. Աւտէեւ ուղերձով մը ողջունելէ ետք Ա. Աբրահամեանն ու զինքը պատուելու հրաւէրին ընդառաջած հիւրերը, չեչտեց Ռուսաստանի մէջ Հայերու կարեւոր ներդրումը, յատկապէս երկրին զարգացման ու ժողովրդավարացման ընթացքին մէջ: Իսկ օրուան հիւրը նկատի առնելով Ցրանսայի ու Ռուսաստանի սերտ դործակցութեան վրայ, մեծ դոհունակութիւն արտայայտելով: Ըսաւ թէ կ'ուզեն կապեր հաստատել աչխարհի կարեւոր հայ դաղութներուն հետ եւ արդէն ծրագրըւած է հայկական համաչխարհային համադումարի մը կազմակերպումը:

Ընթրիքէն ետք հակիրճ ելոյթ մը ունեցաւ դեսպան Լ. Նալպանտեան, շնորհակալութիւն յայտնելով ընդունելութեան, խորհրդանչական նկատելով այդ սրահին մէջ Ցրանսացիներու, Հայերու եւ Ռուսերու միասնութիւնը ու առաջարկեց երեք երկիրներուն կենացը բարձրացնելիք բաժակներով փակել երեկոյթը:

Աւելորդ է ըսել որ նման հանդիսաւոր ընդունելութիւն մը տեղ չունէր ասուլիսի մը ու պաչտօնական խօսքերէն զատ, առիթ չեղաւ զրոյց ունենալու օրուան հիւրին հետ: Մինչդեռ, համաչխարհային հայկական համադումարի մը դաղափարը ընդհանուր հետաքրքրութեան նիւթ է, յատկապէս երբ ան կու դայ Մոսկուայի քնակիչ հայ դործարարէ մը ու լրատուիւններու ներկայացուցիչները պիտի ուզէին անչուշտ պատասխան ունենալ իրենց հարցումներուն:

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԱՇԽԱՐՀ՝ ԻՐ ԲԱԶՈՒԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ...

Գրեց՝ ՆԱԶԱՐԷԹ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

Աւերումներու, վիրաւորներու, այլանդակուած դէմքերու, ճիչերով ու սրտակեղեք լացերով պատուող տեսարաններէն վերապրող ընդհանուր տպաւորութիւններէն անդին խորհրդանշական պատկերներ միշտ պիտի վերապրին մեր յիշողութեանց մէջ, կրկնութեան մը յիշեցումներով ժամանակներուն մէջ խորա – ցող: Սեւազգեստ երիտասարդ մայրը քարքարուտ ասպնջներու վրայ գրեթէ ո– տաբոպիկ, արեւին տակ, կը քալէր խեղկորոյս, եւ մերթ ընդ մերթ աղաչական կը պոռար անապատին ընդարձակ ու ճնշիչ ամայութեան մէջ: Կու տար անունը իր երկու զաւակներուն: Ապա, կը հաստատացնէր հաստատական, – Ես ձեր մաման եմ, ո՞ւր էք, զաւակներս Եւ ուղեկորոյս՝ անհորիզոն անապատին մէջ ան կը քալէր փնտռելով իր կորած զաւակները:

Ճիշդ այդպէս, ճիշդ այդտեղ...

Կարճատեւ տեսարան մը՝ մէկ դերակատարով եւ երկու – երեք անգամ կըրկնուող մենախօսութիւն մը կը բանային վարագոյրը մե՛ր անցեալին վրայ: Իրաքեան անապատը Պաղտատի թէ Պասրայի դարպասներէն անդին տարածուող եղած էր չուրջ իննսուն տարիներ առաջ, մե՛ր մայրերուն անապատը մինչեւ Եփրատ ու սուրիական անապատը: Քանի՛ հայ մայրեր լռութեան անհունութեան մէջ արձակեր էին այդ աղաղակը, – Ես ձեր մաման եմ, ո՞ւր էք, զաւակներս...

Եւ անապատին լռութիւնը կուլ տուած էր հայ մայրերուն յուսահատութեան այդ կանչերը: Այսօր ոչինչ է փոխուած: Անապատին նոյն լռութիւնը կը տիրէ: Կորուսեալ զաւակներուն նոյնքան յուսահատական ճիչերը չեն երթար իրենց մօրը կանչերուն ընդառաջ: Վարագոյրը իջած է մարդկային ողբերգութեան այդ տեսարանին վրայ, բացուելու համար ուրիշ տեսարան – պահի մը վրայ:

Պատանի մըն էր, հազիւ տասներկու – տասնչորս տարեկան, սեւ մազերով ու թեթեւսօրէն թխամորթ. դատապարտուած կը թուէր կռնակին վրայ պառկելու. աչքերը արցունքով յորդուն՝ ան կը ճչար ու կը բողոքէր: Հեռատեսիլի թղթակիցները ուրկէ՛ կը գտնէին մարդկային ողբերգութեան դագաթնակէտ խորհրդանշող այդ պահերը, գանոնք արար աշխարհին սեփականութիւնը դարձընելու համար: Ո՞ւր էր պատճառութեանց անդիր օրէնքին սահմանագիծը, զոր մամուլը նախանձախնդիր եղած էր ցարդ յարգելու, խնայելու համար ընթերցողին, ականատեսին կամ հանդիսատեսին զգայնութեան: Այսուհանդերձ հասկնալի էր որնկատի ունենալով ատրոտութիւնը մէկը միւսէն աւելի անհանդուրժելի տեսարաններուն, նման օրէնք մը յարգելու հարց չէր կրնար արծարծուիլ:

Տղան կուլար դառնօրէն յուսահատ: Ռումբի մը պայթումը պոկեր, խլեր էր երկու բազուկները: Ու ան կը պահանջէր, աղաչական կը խնդրէր յուսահատ, – Թո՛ղ տան ինծի երկու բազուկներս: Դիտուելիւնը կարող է, բժիշկները թող տան բազուկներս...

Այո՛, այո, այդ պատանին իմացեր էր, թերեւս, կամ հաւանաբար հեռատեսիլի պաստառին վրայ տեսեր էր, որ յառաջիմութեան դիտուելիւնը կարող էր կըտրուած ձեռք, նախաբազուկ ու բազուկ մարմնին կարել ու կպցնել: Այլ այդ յառաջդիմութիւնը թողլատրելո՞ւ էր նման արարքներու գործադրութիւնը մարդկային էակներու վրայ:

Տուգապէս – եւ ասիկա այնքա՜ն բնական է – կ'ուզէր որ իր ամբողջ էութեան մէջ, կ'ուզէր ատրածուիլ էր էութենէն դուրս, դրաւել այս աշխարհի երեսին, այս արեւին տակ իրեն թաժին ինկած տեղը, ու այդ տեղէն անդին աւելի տարածուիլ եւ դրկել աշխարհը, կեանքը, իր երկու բազուկներուն մէջ, ինչպէս պիտի ուզէր վազը դրկել իր սիրելիք աղջիկը, գուրգուրանքով չոյել անոր թաւշեայ այտերը, նման մէկուն՝ այն ժպտադէմ աղջիկներէն, որոնք դամասկեան ոսկեթել վայելքներ երկար շրջազգեստներու մէջ, ամբակռծումներու զուգահեռ, երէկ խմբական պարի մը կը մասնակցէին Պաղտատի մէկ հրապարակին վրայ: Ահա այդ աշխարհը, այդ կեանքը խլեր էին իր բազուկներէն:

Երեւակայեցէք ձեր անձին վրայ այդ պատանիին ողբերգութեան ընդարձակութիւնը: Բոլոր մարդկային արարքներուն ժխտումն էր այս ողբերգութիւնը: Բազուկները թեւեր պիտի ըլլային թռչիլ տալու համար իրեն: Թեւաբե՛կ թռչուն՝ անշարժութեան դատապարտուած, բազուկ ու ձեռք՝ աչազուրկին իսկ լոյս տալու կարողութեամբ օժտուած մատներով, խաւարին մէջէն Պրայ դիերերով լոյսի ճամբան բացող մատնե՛ր: Ահա իր էութեան խորը արմատացած այդպիսի զոյգ մը հրաշալիքներ խլեր էին պատանիէն: Ստեղծարարին այդ հրաշալիքը այդպէս չարչարած ու հալման էին, եւ պատկերը այնքան տպաւորիչ կը մնար որ անհատականը կրկնապէս պիտի խորհըրդանչէր հաւաքականը: Այդ հաչմանդամ մարմնին հիմա թող փորձէր տալ բազուկներ՝ մին թող ըլլար ամերիկեան, իսկ միւսը՝ անգլիական...

Երէկ էր ասիկա: Աւերումներ, այլանդակուած դէմքեր, ճիչերով ու սրտակեղեք լացերով պատուող տեսարաններու վրայ դարձեալ իջաւ վարագոյրը, վերապացուելու համար իրական կեանքի թատերական ներկայացման երկրորդ արարին վրայ: Երէկ խուճապահար մարդիկ կ'որսային թռչուններու պէս: Անտեսանելի, թաքնուած որսականներու կրակոցներուն տակ կ'իյնային թիւրատլով մէկը միւսին ետեւէն, Տիգրիսի կամ Եփրատի ափերուն ու ջուրերուն մէջ, թաւուտներու մէջ: Այսօր՝ նոր օր, պատերազմը իր թէ վերջ գտած է, դիակները կը թաղէին հապճեպով, կողք կողքի, անխնայ փոսերու մէջ: Կրնա՞նք լսել թէ Իրաքի դժոխքին մէջէն մենք ալ անցանք: Ո՛չ, բայց մօտէն, շատ մօտէն, դրեթէ առանձնաչնորհութիւններ մէջ էինք. չնորհի՛ւ դիտուելիւնեան յառաջդիմութեան ու նաեւ քանի՛ լրագրողներու կեանքով գնուած առանձնաչնորհութիւնով, անզօր հանդիսատեսները եղանք մարդկային էակներու անխիղճ, հաւաքական չարչարանքներուն:

Այս չարչարանքներուն զուգահեռ, հե՛ռ ո՛ւն, հանդստութեան թիկնաթոռներու մէջ բազմած, ընդարձակ սեղանի մը չուրջ, ազատակերպ արարածներ կէս – խորհրդապահական, լսելի կը դարձնէին իրենց մարդասիրակա՛ն վիճաբանութիւնները իրարու ձեռքէ խլելու համար վերաշինութեան ծրագիրներ, եւ կուլ տալու քարիւղի չհաւաքուած ինները: Բազդատութեան տարբերութիւնը կը կայանար միայն տեսարաններուն մէջ: Հիմնականը՝ անյագուրդ ախորժակներէն դատելով կը մնար ոգին: Գիշատիչները մեծ թեւաբախումներով զիրար հրմըշտելով իրարու կեռ կտուցներէն կը խլէին ու կը յափշտակէին նահատակ ժողովուրդին ու երկրին հասութաբեր պատառները, մինչեւ իսկ չանթահարող ըսպառնալիքներ արձակելով աջ ու ձախ, – Պէտք է պատժել Ֆրանսան... Մինչ նըրբանգքներէն՝ յուշարարները իրենց աչերը խեղդուկ հեւիրներ ըրած՝ չար քմծիծաղով մը կը յուչէին, – Ասիկա նահերգանքն է գալիքին...

Ցիրաւի այս չշուկներուն յայտնուեց բացայայտ ագահարարութիւնը, թէ հերթը եկած էր Սուրիոյ: Իրաքի մէջ պիտի գտնէին կործանարար հրթիռներ: Զգըտան: Սուրիոյ մէջ պիտի գտնեն քիմիական զէնքեր «նայուածքի իրաւունքով» մը՝ Լիբանանէն ներս եւս, որուն ներքին հաւասարակշռութիւնը խախտած կը մնայ 1976ի քաղաքացիական կռիւներէն ի վեր: Ապա յայտարարուեցաւ թէ ամերիկեան պինեալ ուժերը կրնան հեչտութեամբ անցնիլ իրաքեան սահմանը, քիմիական զէնքեր գտնելու համար Ումայեաններու մայրաքաղաքին մէջ: Իրաք, Սուրիա, Լիբանան քիչ մը Հայաստան չե՞ն: Անցեալի բռնապետներէն եռք տարատնկուած հայ համայնքներ կ'ենթարկուին նոր տագնապներու, նոր ճնշումներու, առաւել եւս տկարացնելով ու քայքայելով մեզ: Ե՞րբ պիտի անցնի այս խորշակն ալ եւ ի՞նչ պիտի մնայ խորշակին անցքէն եռք:

Եւ հիմա, հաւանաբար կարճատեւ միջնարար՝ մինչեւ վերջնական տեղադրումը այս օրերուն ցամաք եկղող ամերիկեան նոր, թա՛րմ ուժերուն, եւ քննարկումը մշակուած գաղտնի փլաններու: Ցայղ ընթացքի մէջ կը թուի ըլլալ ամերիկեան մամլոյն տակ իրագործումը Արդասաբեր Մահիկին (*), որ չի յանդգնիր տակայն իր անունը տալ:

Ցակոբիկ չի կրնար երեւակայել թէ հայ մը ի՞նչպէս կրնայ թուրք ըլլալ. կ'որոշէ փախչիլ որքանոցէն. բայց ամէն անգամ որ պարտէզ կ'ելլէ, կը քննէ բարձր պատերը, երկաթէ շղթայով փակուած դուռը, կը մտածէ թէ անկարելի է:

Քանի մը օր ետք, կը նշմարէ պարտիզին երկու անկիւնները երկու մեծ, լայն խողովակներ: Զոր եւ մաքուր: Ամբողջ ցուլիս ըլլալով, անոնք պիտի գործածուին յորդ անձրեւներու ջուրերը փողոց թափելու:

Իրիկուն մը Ցակոբիկ եւ ընկերը կ'որոշեն փախչիլ. երբ հսկիչը ձեռքի լապտերը կը մարէ ու կ'երթայ քնանալու, տղաքը կ'իջնեն պատուհանէն, մէկ մէկ սահելով խողովակին մէջէն, փողոց կը ցատքեն: Կը պիտեն դէպի հայկական թաղերը (կեանքի մահակլէսի): Պատի մը անկիւնը իրարու կծկուած կը սպասեն լոյսին բացուելուն: Երբ հացադործը, կամիճավաճառը, դեղարանը կը բացուին, սեւեր հագած մայրիկներ կու գան դնում ընելու. բոլորն ալ շատ տխուր դէմքերով պատերազմի զոհ Թիֆլիսի պաղտիականներ են, առաջին պատգամ Գոնիա ապաստանած:

Ցակոբիկ կը վազէ այդ մայրիկներէն մէկուն քով. «մենք հայ որբեր ենք, Թրքական որբանոցէն փախայ դիշերը, մայրիկ մը կ'ուզեմ հայ» կ'ըսէ. տիկինը կը հարցնէ տարիքը եւ անունը. «վեց տարեկան եմ, անունս Ցակոբ է» կ'ըսէ տղեկը: Երբ տիկինը տղուն անունը կը լսէ, շատ կ'ազդուի. իր հօր անունն ալ Ցակոբ էր. «արդեօք, կը մտածէ, հա՞յրս ողջնցաւ որ Թրքական պատերազմին մասնակցած էր». յետոյ տղուն ձեռքէն կը բռնէ, ըսելով. «եկուր, դուն իմ տղաս, որդեդիրս պիտի ըլլաս»: Շուրջինները կը միջամտեն, կ'ըսեն. «Թադուհի հանըմ, մենք ուտելու հայ չունինք, ի՞նչպէս այս տղան կ'որդեգրես». ան կը պատասխանէ. «Աստուած ինչ որ տայ մեզի, անոր բաժինը կ'ելլէ» ու տղուն ձեռքէն բռնած ուղղակի դեղարան կը մտնէ:

Դեղադործը Ցակոբիկին ոտքերուն վէրքերը կը քննէ, կ'ըսէ թէ վտանգաւոր չեն, փոշիէն, աղտէն յառաջացած են. պէտք է լաւ մը լուալ, չորցնել եւ տուած իւղը քսել վրան:

Թադուհի հանըմ լսած է որ զաղթականն օրիորդներ տուներու մէջ դաղտնի դպրոց բացած են. Ցակոբը կը տանի ամէն առաւօտ, ձեռքը ծրարած կէսօրուան ճաշը դրած: Իրիկունն ալ կ'երթայ առնելու:

Երբ Ցակոբ տասը տարեկան կ'ըլլայ, Թադուհի զոյն մեծ աղջկան կը յանձնէ, ինք Իզմիր փոքր աղջկան ծննդաբերութեան կ'երթայ: Բայց չոր բախէն, չորս ամիս ետք Իզմիրի մեծ հրդեհը եւ ջարդը կը պատահին, Թադուհի հանըմ կը մեռնի փողոցը:

Ընտանիքը Ցակոբը իրենց հետ առած Լիբանան կ'երթայ. ան հոն կ'ուսանի, ելեկտրագէտ կ'ըլլայ, կ'ամուսնանայ հայուհիի մը հետ, երկու զաւակ եւ թոռներ կ'ունենայ. անոնք ներկայիս կ'ապրին Փարիզ, հայ ընտանիքներ կազմած:

Այս տողերը՝ ի յիշատակ որդեդիր Ցակոբին մահուան 30–րդ տարելիցին, իր կոդակիցին կողմէ:

ՀՈՒԻՓՍԻՄԷ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՈՐԲԸ

1976ի քաղաքացիական կռիւներէն ի վեր: Ապա յայտարարուեցաւ թէ ամերիկեան պինեալ ուժերը կրնան հեչտութեամբ անցնիլ իրաքեան սահմանը, քիմիական զէնքեր գտնելու համար Ումայեաններու մայրաքաղաքին մէջ: Իրաք, Սուրիա, Լիբանան քիչ մը Հայաստան չե՞ն: Անցեալի բռնապետներէն եռք տարատնկուած հայ համայնքներ կ'ենթարկուին նոր տագնապներու, նոր ճնշումներու, առաւել եւս տկարացնելով ու քայքայելով մեզ: Ե՞րբ պիտի անցնի այս խորշակն ալ եւ ի՞նչ պիտի մնայ խորշակին անցքէն եռք:

Եւ հիմա, հաւանաբար կարճատեւ միջնարար՝ մինչեւ վերջնական տեղադրումը այս օրերուն ցամաք եկղող ամերիկեան նոր, թա՛րմ ուժերուն, եւ քննարկումը մշակուած գաղտնի փլաններու: Ցայղ ընթացքի մէջ կը թուի ըլլալ ամերիկեան մամլոյն տակ իրագործումը Արդասաբեր Մահիկին (*), որ չի յանդգնիր տակայն իր անունը տալ:

(*) Croissant fertile — Արեւմտեան Ասիոյ մէջ, Միջերկրականի արեւելեան ափերուն շրջան՝ ձեղ երիզի մը նման, որ սկիզբ կ'առնէ Իսրայէլէն ու Լիբանանի վրայով, դէպի հիւսիս ընդարձակուելով կ'ընդգրկէ Հիւսիսային Սուրիան, ապա իջնելով դէպի հարաւ՝ Իրաքի մէջ, Եփրատի ու Տիգրիսի միջեւ տարածուող բերրի դաշտերը, հուսկ կ'երթայ միանալու համար Պարսից ծոցին: Մահիկին սիրտը կը կազմէ Սուրիոյ անապատը: Այս բնորոշումը մասնաւորաբար պատմական իմաստով կ'ակնարկէ Բաբելոնի, Ասորեստանի եւ Փիւնիկէի հզօր կայսրութեանց վերագրուող ախորժակներուն: Անցնող դարու կէսերուն Սրգասպետ Մահիկի ծրագիրը Անգլիոյ կողմէ աջակցութիւն գտնելով, քայց պատճառ դառնալով յաջողելու, քայց պատճառ դառնալով հիմնական վերիվայրումներու, Իրաքի, Սուրիոյ, Լիբանանի, Յորդանանի եւ Եգիպտոսի մէջ: Այս ծրագրի եռքն կար Իսրայէլը:

ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐԷՆ

Մօրս Աճքառամ Յիշատակին

Կատորոմի քանիերորդ օրն էինք, ոչ ոք գիտէր։ Մահուան սպառող աքսորականները, կմախացած, իրենց դոյութիւնը դեռ քարշ կու տային, անօթի ու ծարաւ, մերկ ու բոպիկ, քանդուած դիւղերու պատերու տակ։

Ինչպէս կատր մը տաշեղ, ալեծուխ ծովուն վրայ, այնպէս ալ մենք կ'ելլէյինք ու կուգայինք քանդուած գիւղերու, եւ ամայի դաշտերու մէջ։ Ամխնեորվ ըսպաննուած դիակներուն թիւը եւ հաշիւը չկար։

Բազմութիւնը կ'ուզէր դէպի Արծկէ երթալ, իսկ Թուրքերը եւ Քիւրտեր, մեզի սպառնալով, սպաննելով եռ կը դարձնէին, ըսելով։ — Նորէն Օսմանեան կառավարութիւնը ձեզի տէր կ'ըլլայ, կեառվուր Մոսկովը ձեզի տէր չըլլար...

... Գիշեր էր, մօտ 300 կին ու մանուկներ թխմուած էինք Ախլաթի Թաղերէն Խարապայ — Շհարի գետնափոր տուներէն մէկուն մէջ։ Ցանկարծ լուր տարածուեցաւ թէ Թուրքերը ճրագներ վառած, դէպի մեր Թաքստոցը կու գան։ Իսկոյն իրարանցումը ինկաւ կիսամեռ բազմութեան մէջ։ Ամէն մէկը իր մասը չմթնքին ղնելով կը պատուիրէր ձայն — ծպտուն չհանել։ Մանուկները, զարհուրած խկոյն իրենց մայրերու գրանցքին փաթթուեցան, իրենց դէմքերը ծածկելով անոնց կմախացած իրանին վրայ, երբմն ալ իրենց նայուածքը դէպի դուրս ուղղելով, տեսնելու թէ ե՞րբ ներս կը մտնեն արիւնարբու հրէշներ, եւ թէ ով պիտի ըլլայ իրենց առաջին զոհը։

Ձիշդ այս պահուն, փոքր եղբայրս, որ հազիւ մէկուկէս տարեկան էր, սկսաւ իր բոլոր ուժով լալ։ Անկարելի էր ձայնը կտրել։ Ոչ հաց ունէինք, ոչ ալ կաթ մը շաքար, որպէսզի զինք խաբէինք։ Մինչեւ չարդի առաջին օրը, դեռ ծիծ կ'ուտէր։ Եղան հրացանի որոտումներ, ըսպաննուածներու եւ վիրաւորներու ճիչեր, ու աղաղակներ լսած էր, եւ վախցած։ Մէկ ամխէն աւելի էր, կը մերժէր մօրս կաթը։ Ամէն կողմէ մօրս վրայ թափեցան, ըսելով.

— Շուտ երեխան խեղդէ, եթէ ոչ հիմա ձայնը կը լսեն, կու գան եւ բոլորս կը չարդեն...

Դեռ չատերն ալ կաթ մը քուրջ առած մօրս գրկին մէջ եղբօրս բերնին կը սեղմէին խեղդելու ,կամ ձայնը կտրելու համար, նոյնիսկ մեր մօտնիկ ազգականները թեթեւցնելին մօրս որ չուտով խեղդէ տղան, ինչպէս ըրած են ուրիշներ...

Մայրս բարկանալով ըսաւ անոնց.

— Անասուածներ, ինչպէս կ'ուզէք որ մայր մը խեղդէ իր հոգեհատորը։ Ցետոյ դառնալով մեզի պատուիրեց ներսը մնալ, իսկ ինքը առաւ տղան եւ դուրս ելաւ, ըսելով. — Ահա ես տղայիս հետ դուրս կ'ելլեմ, թող գիս սպաննեն։ Ես, քոյրս եւ եղբայրս իրեն հետեւեցանք։

Դուրսը մութ էր։ Ուր կ'երթայինք՝ չէինք գիտեր։ Ձամբայ մը բռնեցինք եւ բաւական հեռացանք, որպէսզի մեր ներկայութեամբ չմատնեն թաքստոցը։

Աղբիւրի մը հանդիպելով կանգ առինք։ Եղբայրս դեռ կուլար։ Մայրս իր ափով ջուր խմցուց, քայց լացը աւելի սաստկացաւ։ Գրկէն դետին դրաւ, ձեռքերը դէպի երկինք բարձրացնելով եւ հեկեկալով լսաւ.

— «Ով Աստուած որ վերն ես ու կը տեսնես մեզի այս տեղ, քեզնից կը խընդրեմ, կը պաղատիմ, որ լսես աղաչանքս, խնդիրքս, ահա չորս զաւակներս հոս են, պահէ եւ պաշտպանէ զո զօրութիւնով, երկուքը թող քեզի մատաղ ըլլան, երկուքն ալ ինձ պահես։ Մայր եմ ու արցունքոտ աչքերով, այս խաւար գիշերով աղաչանքս քեզ կ'ուղղեմ։ Լսէ խնդիրքս եւ կտրէ սա անմեղ մանկան ձայնը, ինչպէս որ քեզի ընդունելի է։

Հրաշք։ Եղբայրս որ մինչեւ այդ վայրկեան կուլար, ձայնը կտրեց։ Բոլորս ալ անօթի ծարաւ, միայն ջուր խմելով վերադարձանք մեր նախկին Թաքստոցը։

Յաջորդ առտուն մայրս մեզ առնելով տարաւ Ախլաթի Թրքական Թաղը, որպէս զի քիչ մը հաց, պուտ մը ապուր գտնէ փոքր եղբօրս համար, քանի որ բոյս, ցորենի կամ գարիի հատիկներ չէր կըրնար ուտել։

Հազիւ Թրքական Թաղը մտած էինք, քանի մը տասնեակ Թուրք լամուկներ քարերով ու փայտերով Թափեցան մեր վրայ։ Մայրս բոլորս իր Թեւերուն տակ առնելով դարձաւ վահան, հարիւրաւոր քարերու ու փայտերու տեղատարափին տակ։ Թուրք լամուկները սկսան հայհոյել խաչին։ Ձարահատ, մայրս ալ անոնց պէս հայհոյեց, քանի որ այդ խաչը մեզ լքեց եւ հասանք այս օրին...։ Տարիքոտ Թուրք կին մը եկաւ բարձրացաւ եւ Թուրք լամուկները հեռացուց, իսկ մենք ետ դարձանք։

Ուրիշ օր մը առաւօտեան, բազմութիւնը նստած էր, պատերով շրջապատած պարտէզի մը մէջ։ Ցանկարծ տեսանք բազմաթիւ Քիւրտեր որոնք Թափեցան մեր վրայ, սկսան աջ ու ձախ զարնել անխնայ, ու սպաննել մնացած պառաւներն ու մանուկները։

Մայրս հիւանդ էր, դրեթէ ուժասպառ եւ հազիւ կրնար ոտքի կենալ։ Փոքր եղբայրս գրկեց, մեծը չալկեց, իսկ ես եւ քոյրս որ 12 — 10 տարեկան էինք, իր քղանցքէն բռնելով սկսանք փախչիլ, լեղապատառ վազող բազմութեան եռեւէն։ Բոլոր ծանօթները, նոյնիսկ հօրաքոյրս կ'ըսէին մօրս.

— Աստուած քո հօր տուն քանդէ, այդպէս չէր պիտի ըլլայ քու վիճակդ։

Մայրս ոչ մէկուն պատասխանեց։ Ամբողջ ճամբան եղերքը, Թուփերուն տակ բազմաթիւ մանուկներ լքուած էին, կը գառնային այս ու այն կողմը, լալով իրենց մայրերը կը կանչէին։ Ուճապաղ այնպէս էր որ «մայր գիւր մանուկ ուրացած էր» հարիւրաւորներ Քիւրտերու դաշոյններուն եւ բրիչներուն տակ իրենց հոգին աւանդած էին, Քիւրտերէն ազատուողները Թուրքերու կողմէ կը ջարդուէին կամ ծովը կը Թափէին։

Մայրս այդ հիւանդ վիճակով մեզ ազատեց։ Ցերեկները պահուելով, գիշերները քալելով, եկանք հասանք Արծկէ, ուր ամխներով տուն — տեղ եղած նստած էր ռուսական բանակը։

Բազմաթիւ կիներ ազատեցան մօրս չնորհիւ։ Բայց անվերջ կուլային, կը տանջուէին, քանի որ լքեր էին իրենց զաւակները։

Առանց հիւանդութեան փոքր եղբայրս՝ կոճերէ եւ մեծը՝ Օրօրան գիւղերու մէջ մեռան։ Գերեզման փորեցինք ու թաղեցինք։

Երբ ես եւ քոյրս կուլայինք անոնց մահուան առթիւ, մայրս լալով կ'ըսէր.

— Ինոնք Աստուծուն մատաղ էի խոստացեր, Աստուծուն բաժին էր տրաւ...»։

ԱՐՄԵՆԱԿ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

1953, Ապրիլ 18

ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ Կ'ԻՐԱԳՈՐԾՈՒԻՆ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԷՆ ՆԵՐՍ

(«ԱՆԹԻԼԻԱՍ»)։ — *Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Տեղեկատուական գրասենեակը տրախութեամբ կը հաղորդէ, որ 2003, Յունուար ամիսէն սկսեալ մեծ թափ ստացած են Կաթողիկոսարանէն ներս նոր գրասենեակներու, արխիւատան, նոր գրատան ու հիւրանոցային յարկաբաժիններու կառուցման աշխատանքները։*

Վերջին տարիներուն Կաթողիկոսութեան ներքին թէ արտաքին յարաբերական աշխատանքներուն զգալի ծաւալումն ու ընդարձակումը, ստիպողական անհրաժեշտութիւն դարձուցին նոր կառոյցներու յաւելումը Կաթողիկոսարանէն ներս։

Սոյն ծրագրին իրականացման առաւել զարկ տուին Միաբանական երկու չէնքերու՝ Եպիսկոպոսարանի ու վարդապետարանի կառուցման աշխատանքները, ուր իրենց նոր յարկաբաժինները ունեցան Միաբան Հայրեր։ Այնուհետեւ անոնց քնակութեան նախկին չէնքերը՝ հին եպիսկոպոսարանն ու միաբանական թաղը որոշուեցաւ վերածել նոր գրասենեակներու, նոր գրատան եւ հիւրանոցային յարկաբաժիններու։ Իսկ նոյն յարկերուն մէջ գտնուող արխիւատան յատկացուած սենեակները որոշուեցաւ աւելի ընդարձակել ու վերածել մէկ ամբողջական բաժանմունքի, որ պիտի ունենայ նաեւ ուսումնասիրութեան աշխատանոց։

Նոր կառուցուող գրասենեակներու յարկին մէջ պիտի կեդրոնանան Քրիստոնէական Դաստիարակութեան, Տեղեկատուական ու յարաբերութեանց, Միջեկեղեցական բաժանմունքները, «Հասկ» պաշտօնաթերթի խմբագրութիւնը եւ իրենց առանձին արխիւատուներով ու յարակից մասերով։ Նոյն յարկին վրայ կը կառուցուի նաեւ Կաթողիկոսարանի ժողովասրահը, ուր տեղի պիտի ունենան բոլոր բաժանմունքներուն ու Մայրավանքի այլ յանձնախումբերու ժողովները։

Արամ Ա. Կաթողիկոսի չինարարական աշխատանքներուն սատար հանդիսանալով շարք մը ազգայիններ բարերարական անձնուէր կեցուածքով ու պատրաստակամութեամբ ընդառաջեցին Հայրապետին փափաքին ու առատաձեռն նուիրատուութիւններով իրականութիւն դարձուցին շարք մը ծրագիրներ։

Մեր բարերարներն են.— Գալուստ Կիւլպենկեան Հիմնարկութիւնը՝ գլխաւորութեամբ հայկական բաժանմունքի տնօրէն տոքթոր Զաւէն Եկաւեանի (Լիզպոն), Տէր եւ Տիկին Սառմ Թնճուկեան (Լոնտոն), Տէր եւ Տիկին Ժան Պետրոսեան (Լոս-Անճըլըս) եւ Տիկին Թինա Գաբրօլան (Լոս — Անճըլըս)։ Ցիշեալ բարերարները սիրայօժար ստանձնեցին նոր գրասենեակներու, «Հասկ»ի խմբագրատան, արխիւատան, գրատան, հիւրանոցային յարկաբաժիններու ու յարակից մասերու կառուցման ծախսերը։

Հայրապետը բարձրօրէն գնահատելով բարերարները, իր հայրապետական օրհնութիւնը տալով ըսաւ, որ անոնց նուիրատուութեամբ առաջինը չէ, այլ անոնք յաճախակի առիթներով օգտակար հանդիսացած են Կաթողիկոսութեան գանազան ծրագիրներու իրագործման աշխատանքներուն, հրատարակչական, ուսանողական կրթաթոշակներու յատկացման, չինարարական եւ այլ մարզերէ ներս։

Շինարարական աշխատանքները իրենց աւարտին պիտի հասնին յառաջիկայ ձմեռնամուտին, որուն պիտի յաջորդէ Հայրապետին նախագահութեամբ չէնքերու պաշտօնական բացումը։

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

19

Ոտքի կ'ելլամ անհամբեր։

— Ձիշ մը հանգստացէք, յոգնած կ'երեսաք։

Սպասուհին կը կանչէ ու կ'ըսէ.

— Զովացուցիչ բերէք խմորեղէններով եւ օրիորդին ըսէք ,որ գայ։

Մելինէն է, որ ներս կը մտնայ։ Միշտ գեղեցիկ է ան, բայց աչքերն ա՛լ ուրախ կայծեր չեն արձակեր։ Դէմքը դունատ է։ Ցայտնի է, որ խորշակի թեթեւ չունչ մը անցեր է իր երիտասարդութեան վրայէն։ Ա՛լ երջանկութեան որճանը չէ ան։

— Եղուարդէն լուր ունի՞ս, — կը հարցնեմ։

— Երեք օր առաջ տեսայ զինքը։ Շուտով այս անզուգական կնոջ չնորհիւ պիտի կարենայ հեռանալ ասկէ։

Ոտքի կ'ելլամ անհամբեր։

— Ձիշ մը հանգստացէք, յոգնած կ'երեսաք։

Սպասուհին կը կանչէ ու կ'ըսէ.

— Զովացուցիչ բերէք խմորեղէններով եւ օրիորդին ըսէք ,որ գայ։

Մելինէն է, որ ներս կը մտնայ։ Միշտ գեղեցիկ է ան, բայց աչքերն ա՛լ ուրախ կայծեր չեն արձակեր։ Դէմքը դունատ է։ Ցայտնի է, որ խորշակի թեթեւ չունչ մը անցեր է իր երիտասարդութեան վրայէն։ Ա՛լ երջանկութեան որճանը չէ ան։

— Եղուարդէն լուր ունի՞ս, — կը հարցնեմ։

— Երեք օր առաջ տեսայ զինքը։ Շուտով այս անզուգական կնոջ չնորհիւ պիտի կարենայ հեռանալ ասկէ։

Մելինէ երախտագիտութեամբ կը նայի Միս Հելէնին ու կը պատմէ թէ՝ ինչպէս Պետիկեան բարձրաստիճան Ամերիկացի մը հետ պիտի մեկնի Պոլիսէն, իբր անձնական քարտուղարը։

— Տեսնաս, չե՞ս ճանչնար, — կ'ըսէ Միս Հելէն, ոպեւորութեամբ։ — Բոլորովին չեկ է, մազերը, յօնքերը, մինչեւ անգամ թարթիչները։ Ամերիկեան խուչոր ակնոցները ալ դրած է։ Ես անդամ չճանչցայ զինքը։

— Դժուար պիտի ըլլայ բաժանումը, — կ'ըսեմ Մելինէին։

— Օ՛, թո՛ղ եղուարդը ազատուի, թո՛ղ ան անվտանգ ըլլայ, թո՛ղ ես կեանքիս մէջ երբեք զինքը չտեսնամ...

Մելինէն յափշտակուած կը խօսի ու թեթեւ մը կը կարմրի այս խօսքերը ըսած ժամանակ։ Սիրով կը նայիմ իր փոփոխուող դէմքին։ Կը հասկնամ զինքը։ Ես ալ պատրաստ եմ ոչ միայն չտեսնելու Արան, այլ եւ կեանքէս մաս մը տալու, միայն թէ՝ ան ազատ ըլլայ։

— Տղաղ ե՛ս պիտի խնամեմ, — կ'ըսէ Մելինէն ուրախ։ — Կը տեսնաս ինչպէս լաւ պիտի նայիմ պզտիկ Արան։

— Մելինէն ալ չուտով ինձ հետ պիտի հեռանայ, — կ'ըսէ Միս Հելէն, այնպէս որ բաժանումը երկար չպիտի տեւէ։

— Ձէ՛, Միս Հելէն, հիւանդ մայրս չեմ թողուր... Պէտք է որ անոր քովը մնամ։

Բայց Մելինէին աչքերը կը յառին կէտի մը։ Հարցական նշան կայ հոն։ Հիւանդ մա՞յրը թէ առողջ երիտասարդը։ Ո՞րը երկու սիրելիներէն...

Ֆիչ վերջը փողոցն եմ։ Մեծ փողոցին վրայ բացուող նեղ փողոցներէն մին կ'երթամ, Աչոտը տեսնելու։

— Պարոն Հեքիմեանը հո՞ս է, — կը հարցնեմ դուռը բացող կնոջ։

— Հո՛ս է, մտէ՛ք, խնդրեմ։ Ըսին որ երիտասարդ կին մը պիտի գայ։ Գիտէ՞ք, մեր տունը շատ ապահով է։ Հոս ոչ ոքի վտանգ չի սպառնար։ Ծօսքի տէր եւ պատասուոր մարդիկ ենք ես ալ, ամուսինս ալ... Լսէ՛ք պարոնին, որ հանպիստ ըլլայ, չատ ապահով է հոս։

Շատ անախորժ տպաւորութիւն կը կըրեմ այս անղադար խօսող եւ ինքզինքը դովող կնոջմէն, որ Թուրքերէն կը խօսի, բայց օտար չէ՛ւտ մը ունի։ Լէվանթէն մը հաւանաբար։ Կը զարմանամ Թէ՝ ինչպէ՞ս այսպիսի անվստահելի մէկու մը տունը բերած են Աչոտը, որուն դլխուն հազար ոսկիի դին դրած է Թուրք կառավարութիւնը։

— Այս սենեակին դուռը զարկէք, — կ'ըսէ տանտիրուհին՝ քիչ մը նեղացած, որ ինքն իրեն տուած դովասանքները չեմ հաստատեր։

Որքա՜ն փոխուեր է Աչոտն ալ։ Իր վրան անապահո՞վ կեանքը, Թէ ընկերներուն ու հայրենակիցներուն տառապանքը, տասը տարի աւելի դրեր են հակասին, մազերուն։ Ան մինչեւ անգամ կքած է անտեսանելի բեռան մը տակ։

Կը նայինք իրարու լուռ։ Ան ալ իմ մասիս նոյնը կը մտածէ։

— Սօնա, — կ'ըսէ Աչոտ, — ուզած էիր գիս տեսնալ, բայց այն ժամանակ կարեւոր չէր։ Հիմա ուզեցի քեզ տեսնել խորհուրդ տալու համար, որ փոքրիկիդ հետ հեռանաս ասկէ...

Անհամբերութեան չարժում մը կ'ընեմ։

— Սպասէ՛, Սօնա, վերջացնեմ, յետոյ բարկացիր։ Այստեղ մնալով Արային մը տահոդութիւն կու տաս միայն։ Հեռացած ըլլալդ իմանալով՝ պիտի հանդստանայ։ Ցետոյ հոն, արտասահման մեզի չատ օգտակար կրնաս ըլլալ։ Քեզի կարդ մը կարեւոր տեղեկութիւններ պիտի տամ, որ հոն հաղորդես։

— Անկարելի՛ է, — կ'ըսեմ կատուկ, — անկարելի՛ է։ Արան ալ գրեց, Թերեւս քեզ ալ գրած է այդ մասին։ Ձէ՛մ երթար, մինչեւ որ որոշ բան մը չգիտնամ Արայի գրութեան մասին։

Ու քիչ մը լռելէ վերջ, կ'ըսեմ դողդողուն ու լալու պատրաստ ձայնով.

— Բան մը չըրիք, փորձ մը չըրիք մարդ հասցնելու... Թողուցիք մինակ, անօգնական...

(Շար. 75)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ալիս Ալանեան,

Սոֆի Ալանեան – Գարպոնէլ եւ ժագ Գարպոնէլ ու իրենց զաւակը,

Ալեքսանդր եւ Պրիժիթ Ալանեան եւ զաւակները

ինչպէս նաեւ Մարեան եւ Սամուէլեան ընտանիքները

կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Ապրիլ 27, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ – հօր, եղբօր եւ քեռայրին՝

ԷՄԻԼ ԱԼԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.– Տիկին Նուարդ Գույումճեան, զաւակներն ու թոռները իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան 24–րդ տարելիցին առթիւ 150 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

Հայաստանէն եկած զոյգ մը աշխատանք կը փնտռէ, որեւէ ճիւղի մէջ: Կինը հիւանդապահուհի է, այրը տրամադիր է որեւէ գործ ընելու:

Դիմել՝ Գայեանէի եւ Վարդանի
06 – 74 – 81 – 77 – 27

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցւոյ հնգամեայ՝ Մեսրոպ Մարքոսեանի մահուան առթիւ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ եկեղեցւոյ վերանորոգութեան ծախքերուն. –

Տէր եւ Տիկին Պարդեւ Սայրին 150, նաեւ 50 Եւրօ «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Թիրայր Տէրտէրեան 150, Տէր եւ Տիկին Նշան (Ժան) Մխքայէլեան 100, Տէր եւ Տիկին Արման Խանթէմուրեան 50, Տէր եւ Տիկին Մխքայէլ Ճանիկեան 40, Օր. Անի Սվաճեան 150, Տիկին Սեդա Սարիեան 100, Պր. Սարգիս Թովմասեան 50 Եւրօ:

Date à retenir

L'ASSOCIATIAN DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

présente

DALILO

Voix d'ici, Chants d'ailleurs

LE 24 MAI A 20H30

Notre-Dame de Paris

Messe

Mgr. GREGOIRE GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques de France

célebrera la Divine Liturgie
en rite arménien
pour la commémoration du 88e anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918,

le Dimanche 27 Avril
à 15 heures

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.
L'homélie sera prononcée
par **Mgr. GUY GAUCHER**
Evêque auxiliaire de Bayeux et Lisieux

A l'issue de la Divine Liturgie, une réunion amicale aura lieu au Centre Saint-Mesrob (10 bis, rue Thouin, Paris 5e).

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
Վասն երանելոյ հոգւոցն
1915–ի ցեղասպանութեան զոհ բիւրաւոր մեր նահատակներուն

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր թէ այլ, այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

Առ այդ, պարտինք անպայման մասնակցիլ Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, ժամը 15–ին մատուցանելի հոգեհանգստեան պատարագին:

"Յատուկ նպատակ յիշատակը Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի":

Mobilisons-nous en masse contre l'entrée de la Turquie en Europe

VENEZ NOMBREUX MANIFESTER

Le Samedi 26 Avril 14h30
Place Denfert Rochereau
(à proximité du Bd. Raspail)

— **La Voix des Français :** 01 42 67 22 05
— **L'Alliance pour la Souveraineté de la France :** 01 46 03 55 99

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE

organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE
ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

CHAVILLE

COMMEMORATION
DU 88e ANNIVERSAIRE
DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
Le Dimanche 27 Avril

— **11h30 : Messe de Requiem** en l'église arménienne St Grégoire l'Illuminateur (6, rue Père Komitas, 92370 Chaville).
— **12h : Procession vers le Monument arménien** (face à la gare Chaville rive-droite). **Dépôt de gerbes et prises de parole.**

Le Jeudi 24 Avril
Que chacun se souvienne en déposant une fleur au monument.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէնի կայանի Ճուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին:

Դիմել՝ Մառի Գալֆեանի 01 39 85 05 71 *տեղեկութիւններու համար:*

⁂

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

⁂

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

● **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

EGLISE CATHOLIQUE ARMENIENNE
SAINTE - CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris
(M° Filles du Calvaire)

CONCERT

VENDREDI 2 MAI à 20h30

OLIVIER PEHLIVANIAN
violon
GRIGOR ASMARIAN
piano

Au programme :
Bach — Tchaïkovsky — Franck — Debussy — Grieg — Babadjanian — Katchatrian — Komitas

Réservations :
Tél. : 01 43 83 42 52 / 06 16 38 94 52
Entrée : 20 Euros / Etudiants : 15 Euros

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la première fois

CONCERT

DES ELEVES DE GUITARE DE LA M.C.A.

Sous la direction
de leur professeur
OHANNES DEMIRDJIAN

Au programme :
Flamenco — Classique — Moderne
Et Traditionnel arménien

le Samedi 26 Avril
à 20 heures 30 précises

à l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier,
94140 Alfortville

—— entrée libre ——

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
88, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

(Շար. Ա. Էջէն)

նել: Իսկ, Պաշտպանութեան նախարարութեան թիւ երկուքը՝ Փ. Վոլֆովիչ կ'ուզէ որ Ֆրանսա բոլորովին լուսանցքի վրայ մնայ ՕԹԱՆ–ի ծոցը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ հիւսիսային բաժանմունքի (Թուրքերու գրաւեալ շրջան) բնակիչները պիտի կարենան ազատօրէն հարաւ անցնել, ժամը 9–էն 24, ինչ որ մեծ խանդավառութեամբ ընդունուած է տեղացիներուն կողմէ: Քանի մը օրէն, 20 հազար բնակիչները պիտի անցնին «կանաչ դիծը» որ 1974–ի թրքական յարձակումէն ի վեր ՄԱԿ–ի կապոյտ սաղաւարտաւորներու հսկողութեան տակ է: Տէնքթաշի վարչակարգը յայտարարած է որ անցքը պիտի արտօնուի նաեւ հակառակ ուղղութեամբ: Նիկոսիա, ի մասոյ, պիտի յայտնէ թէ հիւսիսի թուրք կիպրացիները պիտի կարենան հարաւ անցնիլ աշխատելու համար:

ԱՄԻԱԿԱՆ ԹՈՒԱՏՈՊԸ կը չարունակէ աւելը գործել եւ ըստ Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութեան, Ապրիլ 22–ին, աշխարհի մէջ, 3947 պատահայ եղած են վարակուած անձերու, որոնց 229–ը մահացած են: Միայն Զինաստանի մէջ, վարակուած 2000 անձ կայ: Զինաստանէն եւք, ամէնէն վտանգուած երկիրն էր Գանատա, ուր իշխանութիւնները յայտարարած են թէ 139 անձեր վարակուած են եւ 13 մեռեալ կայ: Զինաստանի զպրոցները 15 օր փակ պիտի մնան: Կացութիւնը մտահոգիչ կը նկատուի: Օրերս, լոյս տեսած է տոքթոր Գաւօ Ուռպանիի վերջին ուսումնասիրութիւնը այդ մասին: Ինք այն բժիշկն է որ առաջին մեռնողը եղաւ հիւանդութենէն, ինք է որ յայտնաբերած էր վիրուսը:

ՈՒՐԲԱԹ
ԱՊՐԻԼ 25
VENDREDI
25 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·674

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

78e ANNEE — N° 20·674

ԱՊՐԻԼ 24, ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՁԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՔԵԽՕՒՐՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարար՝ Տոմինիք տը Վիլըֆրէն Աթէնքէ գացած էր եւ այդ անցկացած առթիւ, պարզ է որ Թուրքերը պիտի արտայայտէին իրենց դժգոհութիւնը Կոմիտասի արձանին դեռեղման համար, մանաւանդ ցեղասպանութիւն բառիս յիշատակումին։

«Մարմարա» Ապրիլ 23–ի իր թիւին մէջ կը գրէ թէ Ֆրանսայի նախարարը իր ճեռքերը լուացած է, ճշդելով որ Փարիզի քաղաքապետարանին այս ճեռնարկը չի ցոլացներ կառավարութեան համոզումները։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը դեռ աւելցուցեր է.– «Թուրքիոյ ու Ֆրանսայի միջեւ բարեկամական ամուր յարաբերութիւնները մեզի մտածել կու տան թէ ինչ բան աւելի կարեւոր է եւ ինչ բան անկարեւոր»։ Եթէ տեսակիցքէն ըսուած են այս խօսքերը, կը նշանակէ որ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին համար անկարեւորը Հայոց ցեղասպանութիւնն է։ Մնաց որ Տոմինիք տը Վիլըֆրէն, երբ որպէս «արդարացում» էրտողանի կ'ըսէ թէ նախաճեռնութիւնը քաղաքապետարանին կը պատկանի, այն ալ ձախակողմեան է, կը մոռնայ (կամ այլպէս կ'ուզէ ձեւացնել) որ ընկերվարական Պ. Տըլանոյէ, այս պարագային միայն ժառանգորդն է երկու աչ քաղաքապետներու՝ Շիրաք եւ Թիպէրի։

***

Ապրիլ 24–ի առթիւ նախագահ Ռոպէր Քոչարեան եւ վարչապետ Ա. Մարգարեան ուղերձներ յղած են ժողովուրդին։ Առաջինը ըսելէ ետք թէ Օսմանեան կայսրութեան ծրագրած ու գործած ցեղասպանութիւնը ծանրագոյն ոճրերգութիւն եղաւ հայ ժողովուրդին բոլոր հատուածներուն համար, չեշտած է. «Ընդգրկելով Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման խնդիրը Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարգում, մենք արտայայտում ենք հայութեան արդարացի սպասելիքները։ Մենք ելնում ենք այն համոզումից որ մարդկութեան դէմ կատարուած յանցագործութիւնը պէտք է ճանաչուի ու դատապարտուի ողջ մարդկութեան, այդ թւում եւ՝ Թուրքիայի հասարակութեան կողմից»։

Իսկ վարչապետը ոգեկոչելէ ետք ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակը, ըսած է թէ այդ անցեալը մեզ կը մղէ համախմբելու մեր ուժերը, հզօր ու բարգաւաճ պետութիւն կերտելու, մեր ազգային ապահովութիւնը ու արժանապատուութիւնը ամէնէն առաջ մեր ուժերով ունենալու նպատակով։

***

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Ապրիլ 22–ին հրամանագիր ստորագրած է, ցեղասպանութեան 90–րդ տարելիցին նախապատրաստութեան մասին։ Նախատեսուած է պետական կազմակերպիչ յանձնաժողով մը կազմել· այդ յանձնաժողովը մինչեւ յառաջիկայ Սեպտեմբեր 15 պէտք է մշակէ 90–ամեակի նշումներու ծրագիրը։

Կազմակերպիչ յանձնաժողովը կը բաղկանայ վարչապետէն, Ազգային ժողովի նախագահէն, Արտաքին գործերու, Տարածքային կառավարման, Կրթութեան, Մշակոյթի նախարարներէն, Երեւանի քաղաքապետէն, Գիտութեան ակադեմիայէն նախագահէն եւ չորք մը այլ պաշտօնատարներէ։

***

Ապրիլ 21–ին Թիֆլիսի մէջ տեղի ունեցած է հայ մտաւորական, կրթական հաստատութիւններու, եկեղեցական, մամուլի եւ տարբեր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու հանդիպում մը։ Թիֆլիսի հայ համայնքի ղեկավար Առնոլտ Մաթեւոսեան անհրաժեշտ նկատած է Վրաստանի Ժորհրդարանին կոդմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումի հոլովոյթին զարկ տալ։ Այդ իմաստով, 677 ստորագրութեամբ նամակ մը ուղղուած է երկրին Ժորհրդարանի նախագահին. հոն ըսուած է. «Վրաստանի Ժորհրդարանին կոդմէ Հայերու 1915–ի ցեղասպանութեան ճանաչումը լուրջ քայլ կ'ըլլար որուն բարձր գնահատանք կու տային ոչ միայն Վրաստանի, այլեւ միւս երկիրներու Հայերը»։

Ապրիլ 23 եւ 24–ին համար պատրաստուած ծրագիրը կ'ընդգրկէ Ա. Եղեռնի Աբարաւին յուշադրութիւնը, Ապրիլ 24–ին Թիֆլիսի Հաւլաբար հայկական թաղի Նոր Էջմիածին եկեղեցիին քով հանրահաւաք մը, նաեւ հայ գրողներու եւ մշակոյթի գործիչներու պանթէոնին մէջ ճեռնարկ մը։

***

Սիտնէյի Հայերը 100 հազար տոլար հանգանակած են Հիմնադրամին

«Հայաստան» հիմնադրամին Աւստրալիոյ կազմը Ապրիլ 2 – 7 Սիտնէյի մէջ ազգային տուքի մարաթոն մը կազմակերպուած է, որուն ընթացքին հանգանակուած է հարիւր հազար տոլար։ Գումարը կը յատկացուի Ղարաբաղի Հիւսիս – Հարաւ մայրուղիին չինութեան։ Յունիսին նման ճեռնարկ մը տեղի կ'ունենայ Մելպուրնի մէջ։ Անցած տասը տարուան ընթացքին Աւստրալիոյ հայութեան յատկացումներով Վանաձորի մէջ երկու բազմաբնակարան եւ մանկապարտէզ մը կառուցուած է։ Նոյն գաղութին միջոցներով կը կառուցուի Իրան – Հայաստան կամուրջն ալ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ապրիլ 23 / 24)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՊՐԻԼ 24–Ի ՈՒՂԵՐՁՆԵՐԸ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԻՆ ՄԱՍԻՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐԸ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻ ԿՈՉ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ

Թուրքիոյ Բարձրագոյն ուսման հիմնարկին մէջ ստեղծուած է «Թուրքեւհայ յարաբերութիւններու Ազգային Կոմիտէ» մը։ Անոր կանոնագրութիւնն ու նպատակները պաշտօնաթերթին մէջ հրատարակուած ու կիրարկութեան մտած են արդէն։ Հոն որպէս նպատակ, ըսուած է. «Բարձրագոյն վարժարաններու մէջ մշակել դիտական ուսումնասիրութիւնն ու արժեւորումը Թուրքեւհայ յարաբերութիւններուն եւ հայ մշակոյթի քաղաքակրթութեան ու պատմութեան»։

Կոմիտէի պարտականութիւններու կարգին պիտի ըլլայ հայկական նիւթերով ուսումնասիրութիւններու նկատմամբ դիտական հետաքրքրութիւնը հրահրել, այդ մարզին Թուրք եւ օտար դիտնականներուն միջեւ յարաբերութիւն հաստատել, հետեւիլ Հայերու պատմութեան, մշակութային քաղաքականութեան, տնտեսութեան, արտաքին յարաբերութիւններուն, լեզուին ու գրականութեան մասին կատարելի աշխատանքներուն, եւ այլն։

Կոմիտէն պիտի հետապնդէ Հայերու պատմութեան առընչուած օսմանեան դիւանագիրներուն բացումի խնդիրն ալ։ Նաեւ հետամուտ պիտի ըլլայ քաջալերելու արտասահմանի մէջ դիտական ու անկողմնակալ աշխատանք կատարող Թուրք եւ օտար դիտնականներու գործերը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՖՐԱՆՍԱ ԿՐՆԱՅ «ԶՊԱՏԾՈՒԻԼ»

ՇԻԻՆԵՐԸ ԴԷՄ ԵՆ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԹԵԱՆ

Մինչ Փաուըլ եւ իր չրջապատը պատժամիջոցներ կ'որոնէին Ֆրանսայի դէմ, Սպիտակ Տունը պէմոլ մը դրաւ եւ իր բանբերն ալ յայտարարեց թէ Ֆրանսան պատժելու պատճառ չկայ, բայց եւ այնպէս, պէտք է դիմագրաւէ իր բռնած դիրքին հետեւանքները։ Նման յայտարարութիւններ ըրած էր նաեւ Արտաքին նախարար՝ Գ. Փաուըլ հեռատեսիլէն տուած իր մէկ հարցազրոյցին ընթացքին։ Նախարարութեան բանբերն ալ՝ Ռիչար Պուչէ նշած էր որ Փարիզի եւ Ուաչինկթընի կարգ մը թղթածրարները քննելու եղանակը պիտի կրէ իրաքեան տագնապին նկատմամբ Ֆրանսայի բռնած դիրքին հետեւանքները։ Բայց եւ այնպէս, Սպիտակ Տան բանբերին համար Ֆրանսա «զինակից» մը կը մնայ եւ պիտի չվճարէ իր ընդդիմութեան գինը։ Փարիզի մէջ ալ, կառավարութեան բանբերը՝ Ժ. Ֆ. Գուիէ յայտարարած է որ Փաուըլի խօսքերը չեն համապատասխաներ իրականութեան։

***

Քերպալայի մէջ, Ապրիլ 23–ին, վերջ գտաւ չիներու ուխտագնացութիւնը։ Իրենց գլխաւոր հեղինակութիւնը Ալ – Հաւազ ցոյց մը կազմակերպած էր վտղոյներուն մէջ։ Ալ – Հաւազ, որ Նաճաֆէն կը ղեկավարուէր Այաթոլա Սիսթանի կողմէ հակամերիկեան չատ բուռն ղերքաւորում մը ճշդած էր։ Լոզունգներն էին՝ «Ուշ, կո՛ հոմ», «Ամերիկացիք կը պղծեն մեր հողերը», «Ամերիկան եւ սիոնականութիւնը նոյն դէմքին երկու երեսներն են», «Անմիջապէս հեռացէ՛ք Իրաքէն», բայց եւ այնպէս այս ցոյցը մեծ ժողովուրդ չէր համախմբած։

***

Ամերիկացիք չորս նոր ղեկավարներ ալ ձերբակալած են, ինչ որ 11–ի կը բարձրացնէ, Իրաքի նախկին ղեկավարներու ձերբակալուածներու թիւը 55–ի վրայ։

***

Միջազգային օժանդակութեան դումարը, Իրաքի համար, հասած է 1·7 միլիառ տոլարի, ըստ Փէնթակոնի, ղրամի, ուտելիքի եւ դեղօրայքի ձեւի տակ։ ԱՄՆ 541·6 միլիոն տոլար տուած են։

***

Մուսուլի մէջ, կրօնական քաղաքագօրքեր կը հսկեն ապահովութեան եւ քաղաքը սիւննի իմամներու իշխանութեան տակ է։ Շէյխ Իպրահիմ ալ – Նամա՝ա յայտարարած է։ – «Մարդու մը անարդարութենէն ազատեցանք, բայց, պէտք չէ որ անպլեամերիկեան տիրապետութիւն մը ընդունինք»։ Իրեն համար Իրաքի յարձակումը գործուած է միայն Իսրայէլի չահուն։ Ամերիկացիք խաղազութիւն պիտի բերէին, բայց, թալան, սով եւ թշուառութիւն բերին։

ԿԱՌԱՎԱՐ ՄԸ ՏԱՊԱԼՈՎ

ԱՄԻԱԿԱՆ ԹՈՒԱՏԱՊԻՆ մեռելներու թիւը 251–ի հասած էր Ապրիլ 23–ին։

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՊՐԻԼ 24

ՓԱՐԻԶԻ ՀՍԿՈՒՄԸ

Ապրիլ 23–ի ա՛լ աւանդական դարձած հակումի վայրը այս տարի Պասթիյէն փոխադրուած էր Ս· Ժեռմէնի հրապարակը։ «Ապրիլ 24–ի ոգեկոչում» վերտառութեամբ սպիտակ տաղաւար մը քաղաքին այդ բանուկ վայրին մէջ անցնող – դարձողին ուշադրութիւնը կը գրաւէր, ինչպէս տաճարին պատին տակ գետեղուած պատառը ու բարձրախօսէն կատարուած սփոումը։

Կազմակերպիչները չատ լաւ գաղափարը ունեցած էին ցեղասպանութեան առընչուած տեսերիզ մը ցոյց տալու· փաստագրական նկարներով, վերապրողի վկայութիւններով, ապա ամբողջ աչխարհի մէջ գրուած յուչակոթողներու չարքով ու Ֆրանսայի ճանաչման գործակներով։ Պարբերաբար կը սփոուէր երգ ու երաժչտութիւն։ Կային Թուրքիոյ կողմէ ճանաչում պահանջող պատառաններ, Եռագոյններ։

Տեսերիզին ցուցադրութենէն ետք հանգիստ ելոյթներ ունեցան՝ Երիտասարդութեան կողմէ Ռուբէն Փափազեան, Հայ Դատի Եւրոպայի գրասենեակին անօրէն Լօրան Լէյլէկեան եւ Հայկական կազմակերպութիւններու համագրող մարմնին նախագահը Սրա Գրիգորեան· ապա երեչին Վիդէն, Եղսո···։

Քանի մը հարիւր հոգինոց ներկանիութիւն մէջ ուչադրաւ էր երիտասարդներու եւ պատանիներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը։

Հակումը աւարտեցաւ կէս գիչերին մօտ։

ՌՈՊԸՐԹ ՖԻՍՔ
ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԱՌԵՒԱՆԳՈՒՄԸ

ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ցետադարձ ակնարկով է միայն որ մարդ կ'անդրադառնայ այդ օրերու ահաւորութեան: Հիմա որ կը փակեմ գիրքին կողքը, վայրկեան մը կը կենամ ու կը մտածեմ, – ինչպէ՞ս կրցանք ողջ ելլել այդ արհաւիրքէն, – եւ կը համաձայնիմ Ռոպըրթ Ֆիսքի հետ: Բախտն էր: Կոյր բախտը՝ սխալ ատեն սխալ տեղը չգըտնուելու: Նոյնքան կոյր, որքան այն տասնեակ ու հարիւրաւոր հազարներով անմեղներուները, որոնց համար ան կը դառնար ճակատագիրը:

1975–ի գարնան օր մը, անակնկալ կերպով Պէյրութի փողոցներուն մէջ յայտնուած էին զանազան զէնքատներ ու զէնքեր կրող զինեալներ, կրակ բացած ու խուճապի մատնած երթեւեկող ժողովուրդը: Տարիներու ընթացքին զինեալները պիտի փոխարինուէին կանոնաւոր ու անկանոն բանակներով, զնդացիրներն ալ այլեւայլ տեսակի հրթիռներով ու ծանր հրետանիով: Մայրիններու երկիրը տարուէ տարի պիտի մխրճուէր մղձաւանջի մը լաբիւրինթոսի մէջ, որմէ կարծես արթննալու ամէն ճիգ դատապարտուած էր ճախողութեան: Տասնեւհինգ տարի եւք՝ անոր տարածքին անկիւն մը նացած չէր, որուն խնայուած ըլլար այդ մղձաւանջէն իր բաժինը:

Անգլիացի լրագրող՝ Ռոպըրթ Ֆիսքի «Pity the Nation» (*) գիրքը կը բերէ ականատեսի վկայութիւնը Լիբանանի ահրէշահեղութեան: Ֆիսք, որպէս Լոնտոնի «Թայմզ» օրաթերթի լրագրող, Պէյրութ կը դառնայ խնդիրներու սկիզբէն: Երբ վիճակը կը վատթարանայ, հաւատարիմ՝ լրագրողի իր կոչումին ու ասպարէզին, ան կը չարունակէ մնալ Պէյրութ ու հաղորդել պատերազմի դաշտի վերածուած անոր փողոցներէն: Ականատես կ'ըլլայ քրիստոնեայ ու պաղեստինցի զինեալներու բախումներուն քաղաքակեդրոնին մէջ, անոր թալանին ու հրկիզումին, ապա սուրիական բանակի մուտքին ու ստեղծուած ժամանակաւոր խաղաղութեան: Հրաշք օրեր՝ երբ ժողովուրդը միամօրէն կը հաւատար որ խժդժութիւնները վերջ գտած էին վերջնականօրէն: Ձմրանները կը վերաբացուէին ու վաճառականները կը վուխային նորոգելու իրենց հրոյ ճարակ դարձած խանութները: Խաղաղութիւնը կարճատեւ կ'ըլլար սակայն:

Քրիստոնեաներու հրաւէրով Լիբանան մուտք գործած սուրիական բանակը չուտով թիրախ կ'ըլլար այդ նոյն քրիստոնեաներու ոտնձգութիւններուն, որուն հետեւանքով ամբակոծման կ'ենթարկուէին քաղաքին քրիստոնեայ թաղերը, մեծ վնասներ հասցնելով նաեւ Հայերու բնակած չրջաններուն: Քանի մը տարի տեւող քաչքչուքներէ ետք վրայ կը հասնէր խորհրդարանը արեւմտեան Պէյրութ, օդէն ահաւոր ռմբակոծումներէ ետք: Ֆիսք առաջին ականատեսներէն կ'ըլլայ գրասեղանի անմիջապէս յաջորդած Սապրայի ու Շաթիլայի ջարդերուն:

Ասոր կը հետեւին միջազգային խաղաղարար բանակներու մուտքը Պէյրութ ու շատ չանցած անոնց ամօթալի հեռացումը՝ զոյգ անձնասպանական գրոհներէն ետք ամերիկեան ու Ֆրանսական զօրաբաժիններուն վրայ: Ամերիկացիք, արհամարհելով սուրիական տարրին կշիռքը, կը փորձեն կեանքի կոչել լիբանանեւիսրայէլեան երկկողմանի հաշտութեան ծրագիրը մը, որ սակայն առանց սուրիական կողմի ներկայութեան, կրնար առաջնորդել միայն դէպի անել:

Իսրայէլացիք կազմալուծելէ ու ազորի մասնելէ ետք Արեւմտեան Պէյրութը մինչ այդ իրենց հակակշռին տակ պահող պաղեստինեան զինեալ ուժերը, կը քաշուէին ու կը հաստատուէին երկրին հարաւային գօտին:

Կը յաջորդէին Արեւելեան Պէյրութի մէջ գերիշխող քրիստոնեայ ուժերուն միջեւ երթալէն սաստկացող բախումներն ու թաղէ թաղ ահաւոր կռիւները, որոնց հետեւանքով մեծ թիւով քրիստոնեաներ, ընդ որում Հայեր, կը լքէին երկիրը: 1990–ին միայն, երբ կողմերը՝ ալ սպառած էին տարիներով քաչկռտուող կռիւներէն, երբ մէկ կողմէն Խորհրդային Միութիւնը կը տապալէր, միւս կողմէն Արեւմուտքը կը պատրաստուէր Իրաքի վրայ իր առաջին յարձակումին, Սուրիական բանակը՝ համաձայնութեամբ միջազգային կարծիքին՝ կը միջամտէր ու վերջ կը դնէր 15 տարի տեւած եղբայրասպան կռիւներուն: Կ'որդեգրուէր քաղաքական ուժերու միջեւ բաչխումի նոր համաձայնութիւն մը, կը կատարուէին ընտրութիւններ ու կը սկսէին վերչինութեան արշաւները:

Մինչ այդ ու անոր կողքին կը ծաւալէր յախուռն ու բուռն դիմադրողական չարժում մը հարաւային Լիբանանի մէջ ընդդէմ իսրայէլեան ներկայութեան, որ անընդհատ արիւնահոսումի մատնելէ ետք թշնամին, կը յաջողէր զայն ետ մղել Իսրայէլի սահմաններէն ներս: Քանեւհինգ տարուան վրայ երկարող ու եօթը հարիւր էջերու մէջ սեղմուած մանրամասն պատում մը ահաւասիկ, որուն էջերէն ի յայտ կու գայ նաեւ յանձնառու լրագրողի դիմանկարը:

Ուեթսունականներու կէսերուն, առեւանգումի ու սպանութեան դաժան օրերուն, Ֆիսք կը հանդիսանայ արեւմտեան Պէյրութի մէջ բնակիլ ու աչքատիլ չարունակող չորս օտար լրագրողներէն մէկը, ամէն վայրկեան ինքն ալ ենթակայ միանալու իրեն նման լրագրող Թերի Անդերսընի ու այլ առեւանգեալներու ճակատագրին: Անդերսըն պիտի մնար առեւանգուած եօթը երկար տարիներ, որանց ընթացքին Ֆիսքի բոլոր ջանքերը պիտի երեւան հանելու կը մնան ապարդիւն: Ան կը մերժէ տեղի տալ ու հետապնդել, կը մերժէ լքել ինչ որ ինք կը համրէ իր պարտականութիւնը, լուրերը իր աչքով տեսնելու ու միջազգային ուշադրութեան յանձնելու բարոյական իսկ պարտաւորութիւնը: Լրագրողի այդ յանձնառութեան ու խիզախութեան համար իր յօդուածները արժանացած են բազմաթիւ միջազգային մրցանակներու:

Ֆիսք մինչեւ այօր կը չարունակէ բնակիլ Պէյրութ ու աչխատիլ իբր Լոնտոնի «Ինտիփենտընթ» թերթին Մերձաւոր Արեւելքի աչխատակիցը: Ճաճախ կը ճամբորդէ չրջանին բոցավառ չրջանները՝ Պաղեստին, Փաքիստան, Աֆղանիստան եւ վերջերս Իրաք: Ապատեղեկատուութեան այս օրերուն, երբ արեւմտեան լրագրողներու մեծ մաս մը կը գոհանայ որոճալով պետական բանբերներու արտադրած միակողմանի հրապարակումները, Ֆիսք կը պատկանի այն սակաւաթիւ լրագրողներու վաղանցին, որոնք կը չարունակեն իրենց ասպարէզի անկողմնակալութիւնը վեր պահել առօրեայ չահերէ ու պատրաստի վերլուծումներէ:

Լիբանանի մասին գիրքը ուչագրաւ է իր կողմէ կատարուած ստուգումներով: Թիւեր կամ պատահարներ չհոսած, ինչ կը կատարէ անոնց հաւաքման աչխատանքը: Ոմբակոծումի մը զոհերուն թիւին մասին զաղափար ունենալու համար անձամբ կ'երթայ կը ստուգէ հիւանդանոցները: Մինչ մարդիկ կը վազեն թաքստոցները պատսպարուելու, ան ինքնաչարժ կը նետուի, յաճախ ընկերակիցի մը հետ, ու կը սուրայ դէպի ռմբակոծման կամ պայթումին վայրը: Ներխուժող իսրայէլեան ուժերուն դիմաց, միչտ կը գտնուի առաջին գիծի վրայ, յաճախ կ'անցնի դիծէն միւս կողմ, պիտակելու համար թէ ինչ կը կատարուի պրաւեալ մասերուն մէջ:

Ֆիսք նաեւ ծանօթ է տարիներու ընթացքին հայկական դատին ի նպաստ ունեցած իր խիզախ արտայայտութիւններով ու յօդուածներով: Գիրքին սկիզբը ան կու տայ արագ պատմական մը Լիբանանի մասին, որուն մէջ քանի մը էջերով կը նկարագրէ՝ ի չարս այլոց՝ Հայոց մնացորդացի ապաստանումը Լիբանան: Ասկէ դուրս սակայն, բացի քանի մը պարագայական ակնարկներէ, որոնցմէ մէկը Էսոչիէթթի փրէս–ի լուսանկարիչ՝ Զաւէն Վարդանի արհեստի բերմամբ– ներկայութիւնն է առաջին էջէն իսկ, Հայերը գիրքի երկայնքին կը մնան ամբողջովին լուսանցքային:

Այդ լուսանցքայնութիւնը անչուշտ կը բացատրուի կռիւներուն մէջ չներգրաւուելու անոնց դիրքով: Գաղութը ներկայացնող երեք կուսակցութիւնները առաջին օրէն փութացած էին միացեալ ճակատով հանդէս գալու, տեղի չտալու համար ոտնձգութիւններուն, որոնց նախակարապետը հանդիսացած էր 1958–ի քաղաքացիական կռիւներու առեն Հայկական ճակատէն ներս տեղի ունեցած ահրիւնահեղութիւնը, եւ որ ծանր կշռած էր համայնքին վրայ: Այդ կեցուածքը այդ օրերուն ծանօթ էր «դրական չէզոքութիւն» անունով: Չէզոքութիւն մասնակից չդառնալու համար ինչ որ յատակօրէն երկիրը բաժանումի առաջնորդող եղբայրասպան կռիւներ էին:

Այսքանը այդ լուսանցքայնութեան տրուած ծանօթ մեկնաբանութիւնն էր: Ցաջորդով անոր պիտի մօտենանք տարբեր դիտանկիւնէ:

(*) Robert Fisk : **«Pity the Nation»**, 3–րդ հրատարակութիւն, Օքսֆորդ. 2001: Առաջինը լոյս տեսած էր կոխիներու աւարտին՝ 1990–ին: Այս մէկը ընդլայնուած տարբերակն է անոր: Ցորդորդ մըն ալ լոյս տեսաւ անցեալ տարի՝ ամերիկեան շուկային յատուկ: Այդ մէկը կը կրէ նաեւ **«The Abduction of Lebanon»** ենթախորագիրը:

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ
(ԿԱՐԻԿ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ)

ՄԻՆԱ ԴՈՆՃԱՑԵԱՆ

Ասուպի պէս եկաւ ու անցաւ ան:

Սիկարի խեղդող ծուխը նորէն բռներ էր Երեւանի Զէյթունի հանրակացարանի առաջին մասնաչէնքը գիչերուան կէսին: «Կարիկը արթուն է» մտածեցի եւ անքնութիւնս իր քով անցընելու փափաք մը արթնցուց մէջս: Երրորդ յարկի թիւ 79 սենեակի կողմը ուղղուեցայ: Դուռը թակելու պէտք չկար. քանի մը մատնաչափ բաց դուռէն կը լսուէր Պոպ Տիլընի երգը: Այտուամենայնիւ, մտածելով որ թմրամանչական երկունքի մէջ կրնայ դանուիլ այս անսովոր տղան, որուշեցի մեղմօրէն թակել: Ո՞վ կրնար դուչակել Կարիկի պատասխան քայլը՝ կը ճչա՞յ թէ՞ «մո՛ր, ծօ՛» կ'լսէ...:

Անդամ մըն ալ մեղմօրէն թակեցի ու մինչ կը սպասէի հրաւէրի, եաեւէս, միջանցքին ծայրէն լսուեցաւ.

– Մո՛ր, ծօ՛. չե՞ս տեսներ՝ դուռը բաց է...

Գիչերուան մէկը անցեր էր թէեւ, բայց խկոյն մի քանի հետաքրքիր դլուխներ երեւցան դուռերուն արանքէն:

– Գլուխիդ նե՛րս, – պոռայ մեր արտասովոր կարիկը՝ կէս կատակ կէս չիտակ:

Ոչոք կը նեղուէր իր խօսքերէն, որքան իրաւ կամ արհեստական բարկութեան նչաններ ունենայինն անոնք: Իոլորին կողմէ հանդուրժուած, բայց բոլորին հոդածութեան առարկան դարձած տղան էր ինք՝ բանաստեղծը, թմրամանիչը, տաղանդաւորը, Շիրազի, Էմինի, Դաւթեանի, դեղուհի երեւանցի կանանց ու մանաւանդ Սեւակի կողմէ փնտռուած ու սիրուած կապուտաչեայ ու քիչ մը կորտքամակ այս բնատուր տաղանդով օժտուած տղան: Կրթական նախարարութեան քով «սփիւռքահայ ուսանող» արձանագրուած Կարիկը չէին ճանչնար համալսարանի բանասիրական բաժանմունքին մէջ: Ե՛ւ կար, եւ՛ չկար ան: Սկզբնական օրերուն ինծի համար հանելուկ մըն էր թէ ինչպէ՞ս տարուէ տարի լսարան կը փոխէր, «քննութիւն» կը յանձնէ՞ր, դաս կը սերտէ՞ր: Մանաւանդ որ Կարիկ ուրախութիւն կարդալը չէր տեսներ, բայց դլուխը միչտ գիրքերու կոյտի մէջ թաղած կ'ըլլար: Կարճ ատեն մը ետք մխայն պիտի իմանայի թէ թարգմանչական հաստատութեան մը խմբագրական կազմին չափ գործ կը կատարէր ինք՝ հայ արդի գրականութեան ապրող բանաստեղծներու գործերը թարգմանելով անգլերէնի եւ հակառակը: Մխիթարեան անգլիախօս քերթողահայրեր կարելի թարգմանութեամբ կը ծանօթանայինվերոյիշեալ (հիմա արդէն Ապողոնի քով հանդստացող) բանաստեղծներու գործերուն:

Կարիկին կ'այցելէին գրական գործիչներ, դերասաններ, արուեստի գործիչներ, նախարիչներ ,որոնք երբեմն մինչեւ դիչերային ուչ ժամերը կը մնային իր սենեակը: Այդ ժամերուն աղուէս բռնելու գիչերի կը վերածուէր հանրակացարանի խուցը եւ հայկական ընտիր քոնեակի ու գինեի բուրմունքը կը տարածուէր ամբողջ երրորդ յարկով մէկ:

Թիւ 79 սենեակի չնորհիւ չատ կանուխէն անձամբ ծանօթացած եմ Երեւանի ծանօթ արուեստագէտներէն յատկապէս երիտասարդ դէմքերու հետ:

Գիչեր մը, երբ հանրակացարանի մեռաղկայ դուռը նոր էր դոցուած եւ ես Ուսանողական Խորհուրդի վոխ – նախագահի հանդամանքով կը ստուդէի կացութիւնը. ահաւոր դղրդոց մը հետաքրքիր բնակիչներու գլուխները դուրս հանեց սենեակներէն: Ցանկարծ երեւցաւ մեր պահակը, որ լրար անցած պիս կը փնտռէր եւ դրեթէ այլայլած ըսաւ.

– Սեւ քոստիւմ հագած մէկը կարիկին քով կ'ուզէ բարձրանալ, դուռը ուժգին խփուեմ ա...

Մեր պահակը հայրենադարձ պարզ արհեստաւոր մըն էր, հազիւ այբը բենէն ճոկող մէկը, որ թռչակի անցնելէն ետք դիչերային հերթի պահակութիւն կ'ընէր: Չէր կրցած ճանչնալ «սեւ քոստիւմով» մարդը: Վարչէն կը լսուէին մետաղեայ դրան ուժգնօրէն բախուելու դղրդիւնները:

– Ո՞վ է, ինչի՞ կը նմանի, – հարցուցի:

– Ես իմ, չեմ իմանում, սեւ ձեկրի նման մէկն ա իմած ա երեւում, սեւ վոլկայով ա եկել:

Հասկանալի էր: Բանալիները դրեթէ խլելով իրմէ վազեցի դէպի դուռը: Պ. Սեւակն էր ուչ ժամին եկողը: Ներս հրաւիրեցի մեր սիրելի ու պաչտելի բանաստեղծը եւ պահակին դառնալով ըսի. «Պարոյր Սեւակն է. կարիկին մօտ կ'ուզէ երթալ, դուն դործիդ նայէ, ես կը զգաչնիմ իրմով»: Սեւակը պահակի իրարանցումին ու ամչնալը նկատելով թեւը տարաւ երեց մարդու ուսին եւ ըսաւ. «էդպէս էլ է պատահում, հայրի՛կ»:

Բարձրացանք Կարիկի մօտ, որ անակընկալի եկած Սեւակի ուչ դիչերային այցելութենէն, դրեթէ ճչալով ըսաւ.

– Ես էլ կարծեցի մոռացար, ա՛յ մարդ: Բերե՞լ ես:

Սեւակը թերթի մէջ փաթաթած հայկական դինի մը դրաւ սեղանին վրայ: Տասնամեակներու փոչին տակաւին տեղ տեղ կը տեսնուէր մութ դոչափի դոյն չիչին վրայ...: Նախախորհրդային չքնաղութենէն մնացած չիչ մըն էր: Կեանքս մէկ օր կու տայի այդ աստուածային դինիէն ումպ մը եւս առնելու համար: Կարիկը աչքերը փակ, դանդաղօրէն միջազգային համբաւաւոր համմեսորի նման հոտուըտալով աջ ու ձախ տարաւ բուրմունքէտ դինին, ումպ մը խմեց, ըմբոչխնեց եւ իրեն յատուկ մանկական մեծամտութեամբ աւելցուց.

– Պարո՛յր, մէկ թարգմանութիւն ալ չահեցար:

Սեւակ մանուկի մը պէս հրճուեցաւ կատարուած գովաբանութեան համար, ապա ինծի դառնալով աւելցուց. «Իսկ ինչ ես ասում, հասանեցի՞ր»:

– Հասանեցի՞ր... աղ ալ խօ՞ւք է, – վրայ բերի չուտով, – հիմա՛ կը հասկնամ թէ ինչո՞ւ համար մեր պապերը պինդ խմող են եղեր մօտիկ անցեալին: Աստուածային է, միւռոն է, վարպե՛տ:

Ապա անցան «գործի»: Կարիկը մէկ տեղ հանեց վերջին չրջանին Սեւակին կատարած թարգմանութիւններու չարք մը ու մինչ կը պատրաստուէր կարդալու, ինծի թուաց թէ պէտք էր գիչեր բարի մաղթել իրենց:

– Ո՞ւր կ'երթաս ծօ՛, – կոպիտ սաստեց դիս Կարիկ, – կը վախնա՞ս կարծիքդ տանի՛ր:

Կարիկը նախ բացատրեց թէ ինչո՛ւ համար ընտրած է «Մարդը Ափի Մէջն» եւ այլ չարքերէն քանի մը բանաստեղծութիւններ:

– Պարո՛յր Չան, անգլիախօս ընթերցողը կը սիրէ մխքի նորութիւնը, թռիչք, երաժչտութիւն եւ ինքնատիպութիւն: Բանաստեղծութեան մէջ խրատ – մրատ չուզեր, այլ համարձակութիւն:

Ու կարդաց «Անունդ»ի անգլերէն թարգմանութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Իրաքի դէմ ամերիկեան եւ բրիտանական միացեալ ուժերուն մղած պատերազմին պաշարիչներէն եղած են իրաքեան արխիւներն ալ, թէեւ դրեթէ քնաւ չխօսուեցաւ այդ մասին, ուշադրութիւնը կեդրոնացած ըլլալով քարիւղի ապրակին վրայ: Ռուսական մամուլի ծանօթ անունները «Նեզավիսիմայա օրթերթը նիւթ ըրած է այդ կէտը, հետաքրքրական տուեալներ տալով:

Հոն կ'ըսուի թէ ամերիկեան եւ բրիտանական ուժերուն իրաքեան տարածք մուտքին հետեւեցան երկու երկիրներու պաշտօնական պատուիրակներ, նպատակ ունենալով ձեռք անցընել Ս. Հիւսէյնի կառավարութեան խորհրդային հասկացողութիւնները եւ երկրին պաշտօնական արխիւները: Պէտք է նշել որ Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն գործը դժուար էր այս անգամ, որովհետեւ իրենց մարդիկը քիմիական չրջապատի մը մէջ կը ըստնուէին, ուր տեղացիներու ցանցի մը օժանդակութեան յոյսը չէին կրնար ունենալ:

Մանաւանդ երու կարծիքով՝ Սատտամ Հիւսէյն զանգուածային ընաջնջման զէնքերու արտադրութեան թէքնիքներուն վերաբերող բոլոր փաստաթուղթերը անյայտացուցած էր, անմիջապէս որ հասկցած էր թէ պատերազմը անխուսափելի է:

Միամտութիւն կ'ըլլար կարծել թէ Ռուսերն ալ նոյն թղթածրարները ունենալու վճռակամ չէին: Անոնց արտաքին լրատուութեան բաժինը եւ զինեալ ուժերու լրատու սպասարկութիւնը պաղատի ռուսական դեսպանատան մէջ չարուն նակեցին գործել, պատերազմը սկսելէն եօթն ալ: Մարտ 20–էն եօք Մոսկուա անոնց արտակարգ վիճակ պարտադրեց ու ռուն գործակալները ամէն օր չփում ունեցան Ս. Հիւսէյնի յատուկ սպասարկութիւններու բարձրաստիճան դէմքերուն հետ: Իսկ յարձակումէն առաջ իսկ, Ռուսաստանի արտաքին լրատուութեան դիւեալ երկու խումբեր Պաղտատ հասան: Ոչ մէկ կասկածի տեղ կայ, ըսեւու համար թէ անոնց դլխաւոր նպատակը Իրաքեան պաղտնի արխիւներուն տիրանալ էր, ապա Ռուսաստան փոխադրել զանոնք: Այն անձերը որոնք նման փաստաթուղթ կրնային յանձնել, իրենք եւս կրնային Ռուսաստան փոխադրուիլ: Անկարելի չէ որ այս բաները նիւթ եղած ըլլան ռուսական դաղտնի սպասարկութեան նախկին դեկավար Ե. Պրիմակովի ու Ս. Հիւսէյնի հանդիպումներուն, որոնք տեղի ունեցան անցեալ փետրուարին, առաջինին Պաղտատ այցին ընթացքին. այց որ մեծապէս դաղտնի պահուեցաւ:

Ինչո՞ւ Մոսկուայի հարկաւոր էին այդ արխիւները. նախ, անոնց տիրացումը կրնար հիմնական դեր խաղալ յետպատերազմեան Իրաքի մէջ ռուսական շահերու պաշտպանութեան համար եւ անհրաժեշտ ճնշումին կարելիութիւն տալ ամերիկեան դրաւումէն ետքի իրաքեան քաղաքական եւ դինուորական ընտրանիին վրայ: Վերջապէս, այդ վաստակաթուղթերը կրնային ցոյց տալ թէ ի՛նչ հատեմատութեամբ ու ի՛նչ ճամբաներով Սատտամ ռուսական քաղաքական կուսակցութիւններու եւ որոշ դէմքերու նիւթական կը հայթայթէր: Ատով Մոսկուա կրնար իրաքցի գործակալներ վարձել բազմաթիւ երկիրներու մէջ եւ զանոնք մղել Ռուսաստանի համար աշխատելու:

Արխիւներու ճակատագիրը հարց մըն է որ անխուսափելիօրէն ներկայացած է իրաքեան պաղտնի սպասարկութիւններու դեկավարներուն, Պաղտատի դրաւման ընթացքին: Միակ ընդունելի լուծումը, անշուշտ, պաշտպանելն է բոլոր գործակալները եւ արձանագրութիւնները ոչընչացնելը: Սակայն, մեռած, կամ փախուստի դիմած Սատտամի մը հետ դէմ–առ–դէմ է նախատեսել իրաքեան դաղտնի սպասարկութիւններու պատասխանատուներուն ընթացքը: Ոմանք մահը կը նախընտրեն, ուրիշներ թաքստոց մը մտնելը, կամ փախուստը. կ'ըլլան նաեւ դէմքեր որոնք անպայմանն կը ջանան իրենց խաղը խաղալ, տակարկութեան մէջ մտնելով Ամերիկացիներուն եւ Անգլիացիներուն հետ. կը յանձնեն դաղտնի դրծակալներուն ցանկերը, փոխարէնը կ'ուզենան որոշ դումար մը եւ իրենց պատուիրիչը:

«Նեզավիսիմայա» օրաթերթը չատ հաւանական կը նկատէ որ Սատտամ Հիւսէյնի արխիւները արդէն Մոսկուա հասած են. անոնց ամէնէն կարեւոր մասը, կ'ըսէ, կրնային Պաղտատի պրաւումէն անմիջապէս առաջ ռուսական դեսպանատունը հասած ըլլալ: Նոյնիսկ, կը դրէ թէ տիկա էր ռուսական դիւանագիտական կառաչարին չարձակման պատճառը (Ապրիլ 6). Ամերիկացիները կրակ բացին Ռուսերուն ինքնաչարժերուն վրայ, որովհետեւ տեղեկացան թէ անոնք այդ արխիւը կը փոխադրէին, իսկ դեսպան Վլադիմիր Տիտորէնկօ որպէս կենդանի վահան կը ծառայէր այդ թանկագին բեռան: Թերթը դիտել կու տայ թէ ինքնաչարժներէն անոնք որոնց մէջ Իրաքցիներ կային, թիրախ եղան ու դիակներ միայն մնացին անոնցմէ, մինչ ռուս ճամբորդները նէրուն խնայուեցաւ: Ամերիկացիներուն հաշիւներով՝ ռուս դիւանագէտները իրենց վրայ կամ մօտը պիտի չունենային փաստաթուղթերը, այլ Իրաքցիները: Սակայն, իրենց ծրագիրը չյաջողեցաւ, քանի որ իրաքցի պինուորներ կրակ բացին ու Ամերիկացիները չհասան իրենց նպատակին:

Ի՞նչ անցած – դարձած է իսկապէս: «Ցիսուն տարի ետք յայտնի կ'ըլլայ» կը դրէ թերթը, հիմնուելով՝ ռուս պաղտանի սպասարկութիւններուն արխիւներուն վերաբերող օրէնքին տրամադրութիւններուն վրայ:

ՔԱՂՀԱՆ

– Այսինքն, «ես այսպէս կ'ըսեմ, բայց դուն այդպէս հասկցիր»ի երանդը պէտք է ունենայ...

Ոչ մէկս զգացեր էինք ինչպէս հոսեր էին ժամերը հանրակացարանի Թիւ 79 խուցին մէջ: Մեր ինքնամոռացութիւնը պատեր էր մեզ ժամանակի պիտակցութենէն: Ժամերը այնպէս հոսեր էին որ զարմացած զիրար դիտեցինք. երբ հնչեց պարտաճանաչ ուսանողի մը զարթուցիչը: Ժամը 6·30 էր եւ հարաւահայեաց պատուհանէն առաւօտեան մուժին տակ անհետացեր էր Երեւանն ու Արարատեան դաշտը, իսկ մուժին մէջէն վեր կը խոյանային Մասիսի զոյդ գագաթները՝ մարմեան ջերմացնող արեւի ճառագայթներէն բոնկած:

Մ. Գ.

«Առագաստ» (Ապրիլ)

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

19

– Կը սխալիս, Սօնա, անկարելին փորձեցինք: Մեր ղրկած մարդիկը չկրցան տեղ հասնիլ: Առանձնացած զօրանոց մըն է բանտը, մեծ թուով զինուորներով պաշարուած: Զորս կողմն ալ թուրք բնակչութիւն: Եթէ մեր երկրին մէջ ըլլայինք, կարելի էր յարձակիլ, զէնքի ուժով դուրս հանել բանտարկեալները եւ լեռ մը քաշուիլ: Բայց հոս ի՞նչ կարելի է ընել: Մօտենալու փորձն իսկ ստոյգ մահուան ենթարկել ըսել է բանտարկեալները: Կաշառեցինք բանտապահներէն մէկ քանին, բայց Արան մերժեց իր վախուստով ընկերներուն կեանքը ա՛լ աւելի դժուարացնել:

Քարացած կը լսեմ:

– Պայմանները, Սօնա, մի՛ մոռնար պայմանները: Հոն բանտարկուածներէն ամէն մէկը կուիւ է ղեկավարեր, ճակատագիրներ է դարբներ: Բայց հիմա մի– այն սպասել կրնան, սպասել... Ջինադաղարը, ո՛վ գիտէ...

Աչոտ կը խօսի, բայց չուտ չուտ ականջ կը դնէ տան երթեւեկին: Ճայտնի է, որ ինքն ալ չատ վստահութիւն չունի իր դտնուած տեղին վրայ:

– Ինչո՞ւ այսպէս կասկածելի տեղ բերին քեզ, – կ'ըսեմ Աչոտին:

– Հետզհետէ տեղ դտնալը կը դժուարանայ: Ապահով տեղերը երկար մնալու համար կը պահենք: Հոս, այսօր միայն պիտի մնամ, դիչերն իսկ պիտի տեղս – փոխուիմ: Ամէս մը պիտի մնամ ըսի եւ տանըհինգ օրուանը կանխիկ վճարեցի, որ եթէ կասկածի իսկ, մատնելու համար չաճապարէ: Այսօր կարեւոր օտար անձնաւորութիւն մը տեսայ հոս, ուզեցի աւիթէն օգտուիլ՝ քեզ ալ տեսնալու համար: Այս տան տառաւելութիւնը այն է որ բակի դուռ ունի եւ քովի տունը հաւատարիմ մարդիկ կը բնակին, քանի մը տուն վար ալ կօշկակարի մը խանութը կայ նոյնպէս ծանօթ:

Այդ վայրկեանին փողոցին դուռը աղմուկով զարկին:

– Ոստիկաններ են, – ըսաւ Աչոտ՝ ականջ դնելով:

Այն պատուհանը բացաւ ու ձեռքերէս բռնելով՝ պատուհանէն վար, բակին մէջ, դրաւ զիս:

– Բակին դուռը բաց, փողոց ելիր եւ չուտ քովի տունը մտիր, – ըսաւ. – Դուռը բաց է, սովորական բաներ են... մի՛ վախնար:

– Իսկ դո՞ւն...

– Ես ա՛լ, անմիջապէ՛ս...

Երբ ես քովի դուռը կը բանայի, Աչոտ քովէս անցաւ ու արագ քայլերով ուղղուեցաւ դէպի կօշկակարի աշխատանոցը, որու խանութը կը դտնուէր մէս փողոցին վրայ:

Քովի տան փոքրիկ բակը անցնելուս պէս ինքզինքս գտայ խոհանոցի մը մէջ, ուր պառաւ կին մը կանանչ լուբիա կը մաքրէր: Հարիւ քիչ իր զարմացաւ դիս տեսնելով:

– Ի՞նչ կ'ուզէք, – ըսաւ:

– Աչոտին կողմէն կու գամ, – ըսի:

Գալուս պատճառները պիտի բացատրէի, երբ երիտասարդ կին մը վազելով ներս մտաւ.

– Մայրի՛կ, քովի տունը ոստիկաններ եկան, – ըսաւ:

Ցետոյ դիս տեսնելուն պէս.

– Աչոտը ի՞նչ եղաւ, – հարցուց անձկութեամբ:

– Ան կօշկակարին աշխատանոցին ուղղութեամբ գնաց, – ըսի:

– Ա՛խ, լա՛ւ, ուրեմն, ազատուած է, – ըսաւ երիտասարդ կինը հանգստացած. – Հիմա ձեզ ազատելու մասին մտածենք:

Երիտասարդ կինը դուրս ելաւ եւ անմիջապէս վերադարձաւ ձեռքը քանի մը հագուստեղէններով:

– Հագէք այս սեւ վերարկուն եւ մաղերնիդ ծածկեցէք այս սեւ քողով: Այս դնումներու պարտասկն ալ ձեռքերնիդ առէք: Լա՛ւ, հիմա դուրս ելէք դլխաւոր դռնէն: Ջեմ կարծեր, որ ձեզ նկատեն: Քովի տունը կը խուզարկեն, հիմա ամենափոքրիկ տուփերուն մէջ անգամ Աչոտ պիտի փնտռեն... Երթամ բակին դուռը կողպեմ... Երթա՛ք բարով:

(Շար. 76)

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷԼ

100–ԱՄԵԱԿ Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ

ԵՐԿՈՒ ՔՈՑՐԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿԻ ՌԷՍԻԹԱԼԸ

Երաժշտական աշխարհի մեծագոյն դէմքերէն, երդահան, դեկավար Սրամ Խաչատրեանի ծննդեան 100–ամեակը կը նշուի, այս տարի, Հայաստան թէ աշխարհի բոլոր ցամաքամասերուն մէջ: Մարսէյլի Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի վարչութիւնն ու տնօրէնութիւնը կիրակի, Մարտ 23–ին կազմակերպեցին դաշնակի ռէսիթալ մը, յարգանքի եւ մեծարանքի իրենց բաժինը բերելու համար՝ համաշխարհային երաժշտութեան պատմութեան մէջ իր ուրոյն տեղը դրաւող Ա. Խաչատրեանի հանդէպ: Այս ծրագիրը իրականացնելու համար հրաւիրուեցան երկու քոյրեր, Արմինէ Սողոմոնեան Հայաստանէն, Անահիտ Սէրէքեան Ֆրանսայէն, որոնք տարբեր երկիրներ ապրելով հանդերձ, չաճախ կը միանան երաժշտութեան ճամբով:

Նախ ծանօթացնենք այս չնորհալի քոյրերը մեր ընթերցողներուն:

Անահիտ Սէրէքեան կը սկսի դաշնակի դասերուն հինգ տարեկան հասակին, Երեւանի Զայքովսկի երաժշտական դպրոցը: Իր կրթութիւնը կը չարունակէ Երեւանի, Մոսկուայի Զայքովսկի՝ ապա Մարսէյլի եւ Լիոնի Պետական երաժշտանոցներուն մէջ, ուր եւս դատակզմերու միաճայնութեամբ կը ստանայ ոսկէ մետալ եւ առաջին մրցանակ: Կու տայ բազմաթիւ համերգներ առանձին, նուագախումբերով կամ իր քրոջ հետ: Ներկայիս Ա. Սէրէքեան դաշնակի ուսուցչուհի է Մարսէյլի եւ Լիոնի երաժշտանոցներուն մէջ: Ունի խտասալիկներ:

Արմինէ Սողոմոնեան իր քրոջ նման կը սկսի դաշնակի հինգ տարեկան հասակին, Երեւանի Զայքովսկի երաժշտական դպրոցին մէջ: 1980–ին դափնեկիր կ'ըլլայ նախկին Խորհրդային Միութեան երիտասարդ տաղանդներու մրցոյթին: 1984–ին կը կատարելագործէ իր ուսումը Մոսկուայի երաժշտանոցը, ուր կը ստանայ առաջին մրցանակը: Ներկայիս Ա. Սողոմոնեան կը դասաւանդէ Երեւանի Պետական երաժշտանոցը եւ միաժամանակ կու տայ համերգներ: Հայաստանի, Ֆրանսայի, Սպանիոյ մէջ, առանձին կամ նուագախումբերով:

Երկու քոյրերը չորս ձեռքով ներկայացուցին ընտիր եւ որակեալ յայտագիր մը, Մշակոյթի կեդրոնի Ա. Զրբաչեան սրահը լեցուցած հոծ բազմութեան առջեւ:

Անոնք մեկնաբանեցին Մոցարթի Սի պ մաժէօր սոնաթը, Լիսթի «Փռէմ սէնֆոնիէը» եւ «փրէլիւտները», Պրամսի «Հունդարական չորս պարերը», Ռախմանինոֆի «Իտալական վոլքան», Ա. Խաչատրեանի յայտնի Վալսը եւ վերջապէս անոր Պէրսէօզը, Այշէի Պարը, Պարմանուհիներու պարը, Այրերու պարը եւ Սուրի պարը:

Անահիտի եւ Արմինէի նուագը համոզիչ էր բոլոր մեկնաբանած գործերուն մէջ անխտիր եւ հետզհետէ դարձաւ առինքնող, հնչականութեամբ, նրբերանդներով ու ճայնի խաղերով: Երկու քոյրերն ալ ցուցաբերեցին մեծ կարողութիւն ներդնելու իրենց հոգեկան մղումները, ներքին ներդաշնակութիւնը եւ մտային համասունութիւնը կատարողական արուեստին մէջ: Իրրեւ զօրեղ անհատականութեամբ օժտուած երաժիշտներ, անոնք կրցան կեանքի կոչել տարբեր ոճի եւ բնոյթի ստեղծագործութիւնները, չնորհիւ իրենց յստակ, հաստատ թէքնիքին, դուռնագէտ հնչողականութեան, մերթ հոգեկոյդ զգայնութեան, մերթ կրակոտ նուագակցութեամբ:

Սրտանց կը չնորհաւորենք այս տաղանդաւոր դաշնակահարուհիները եւ իրենց կը մաղթենք նորանոր յաջողութիւններ:

ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԾԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԱՊՐԻԼ 24
Վասն երանեալ հոգւոցն
1915–ի Ցեղասպանութեան զոհ բիւրաւոր մեր նահատակներուն

«Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը՝ դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ ,աշխատաւոր թէ այլ, այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

Առ այդ, պարտինք անպայման մասնակցիլ Փարիզի Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ, ժամը 15–ին մասնայանելի Հոգեհանգստեան պատարագին:

"Ցաւիտենական յիշատակն Արդարոց օրհնութեամբ եղիցի":

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ – Սօնիա Փլիլեան 50 Եւրօ:

(Շար. Ա. Էջէն)

Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութիւնը կը թելադրէ փեքին եւ Թորոնթօ չերթալ, քանի Զինաստանէն եաք, ամէնէն վտանգուած երկիրը Գանատան է, ուր 17 մեռեալ կայ: Հակառակ այս կացութեան, Ֆրանսայի վարչապետը՝ Ժ. Փ. Ռաֆարէն չհրաժարեցաւ փեքին կատարելիք իր այցելութենէն եւ Ապրիլ 24–ին մեկնեցաւ 80 հոգինոց (փոխանակ 200–ի) պատուիրակութեամբ մը եւ միայն 10 թղթակիցներու ընկերակցութեամբ: Վարչապետը երկօրեայ այս այցելութեան ընթացքին, պարտի ամրապնդել Ֆրանքեւչինական յարաբերութիւնները, մանաւանդ առեւտրական դետնի վրայ: Ապահովութեան համար, երկու սենեակներ վերապահուած են փեքինի հիւանդանոցի մը մէջ: Ա.Մ.Ն–ու փոխ _ նախագահը՝ Տիք Շէնէ եւ Մեծն _ Բրիտանիոյ նախարարապետը՝ Թ. Պլէր հրաժարեցան վերջերս նոյն ճամբորդութենէն:

ԱՐԱՖԱԹ, ի վերջոյ, ստիպուեցաւ տեղի տալ միջազգային ճնշումին տակ եւ վաւերացուց Մահմուտ Ապբասի (Յասիր Ապու Մազէն ծածկանունով) կազմած կառավարութիւնը: Արաֆաթ այս պիլիսը մը երաւ Ապրիլ 23–ին, այսինքն տրուած պայմանաժամէն քիչ առաջ: Պաղեստինեան իշխանութեան նոր դէմքը ծանօթ է որպէս հաշտութեան մարդ եւ Իսրայէլ եւ Ա.Մ.Ն գոհ են իր ներկայութենէն, իրենց նախապայմանն էր վերսկսելու համար բանակցութիւնները: Համասը հրաւիրած է նոր դեկավարը որ պատերազմի հղիմէ պաղեստինցի գործօն տարրերուն դէմ, հակառակ անոր որ Ապու Մազէն յանձնառու եղած էր վերջ տալու Ինթիֆատային: Ապու Մազէն, 68 տարեկան, ցարդ ՊԱԿ–ի գործադիր մարմնին ընդհանուր քարտուղարն էր եւ աջ բազուկը Արաֆաթի, որու յաջորդը կը նկատուի:

Թել _ Ավիվի հիւսիսը՝ ՔՓար Սապա կայարանը, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Ապրիլ 24–ի վաղ առաւօտեան: Երկու մեռեալ կայ (մէկը՝ արաբին հեղինակը) և չորջ 10 վիրաւոր:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Առողջապահութեան նախարարը՝ Ժան _ Ֆրանսուա Մաթէի որոշեց նուազեցնել 617 դեղերու հատուցման սակը, որպէսզի կարելւոր համեմատութեամբ մը խնայողութիւն կատարուի Ընկերային Ապահովութեան ծախքերուն: Այդ 617 դեղերը պիտի հատուցուին 35% միայն, փոխանակ նախկին 65%–ին: Այս որոշումները հակընկերային կը նկատուին, քանի ցանկին մէջ շատ ընթացիկ եւ ժողովրդական դեղեր կան ինչպէս Զիրթէքը, Վոլթարէնը, Վոկալէնը, Փրիմփերանը եւ այլն, եւ այլն: Այս ծրագիրը 400 միլիոն Եւրոյի խնայողութիւն մը պիտի ապահովէ:

Notre-Dame de Paris

Messe

Mgr. GREGOIRE GHABROYAN
Eparque des Arméniens catholiques de France

célebrera la Divine Liturgie
en rite arménien
pour la commémoration du 88e anniversaire du martyre d'un million et demi d'Arméniens tués en Turquie en 1915-1918,

le Dimanche 27 Avril
à 15 heures

en la Cathédrale Notre-Dame de Paris.
L'homélie sera prononcée
par **Mgr. GUY GAUCHER**
Evêque auxiliaire de Bayeux et Lisieux

A l'issue de la Divine Liturgie, une réunion amicale aura lieu au Centre Saint-Mesrob (10 bis, rue Thouin, Paris 5e).

HAMAZKAYIN FORUM 2003

9ème FORUM,
POUR LA 2ème FOIS EN ARMENIE

Avez-vous planifié vos vacances d'été ?
du 10 au 24 juillet
deux semaines inoubliables d'activités culturelles et d'amitiés nouvelles
Participez à cette rencontre unique d'étudiants arméniens de tous les coins du monde

Le **Forum Hamazkayin** offre aux participants:

- Une immersion totale dans la culture et l'histoire arméniennes sur le sol même de notre patrie
- Une opportunité exceptionnelle pour faire la connaissance d'universitaires arméniens de divers pays ainsi que de l'Arménie même
- La possibilité d'assister à une série remarquable de conférences données par des intellectuels et universitaires arméniens
- Des ateliers de travail axés sur des débats et des discussions concernant les questions actuelles de la nouvelle génération
- L'opportunité de pouvoir visiter les institutions arméniennes, les musées, les églises et autres sites intéressants
- La possibilité d'assister à des concerts et des pièces de théâtre.

De plus, le **Forum** organise un Gala des Amateurs qui est toujours une source de rires et une soirée d'adieu qui se prolongue jusqu'à l'aube pour clôturer un séjour mémorable.

Frais de participation
(exluant le billet d'avion) :
Pension complète : 600 US dollars
Demi-pension : 300 US dollars

Pour formulaires et informations supplémentaires, contacter :

Europe :

— **Sella Tenjoukian,**
Tél. : (44-20) 7603-8452
Fax : (44-20) 7603-9518
E-mail : stenjouk@aol.com

— Hourig Bagdassarian
Tél./Fax : (33-1) 4229-10-24
E-mail : navasti@wanadoo.fr

Visitez notre site web :
www.hamazkayin.com

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Communiqué de Presse

A L'OCCASION DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN A ISSY-LES-MOULINEAUX :

→ Sous la Présidence d'honneur et en présence de M. ANDRE SANTINI
→ Avec la participation de nombreux artistes
→ En présence de personnalités du monde du football international, des média et de la vie publique

Assistez nombreux à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN

VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans :** 10 Euros

Réservations : **Le PACI :** 01 46 42 70 91 / **Les Ecoles arméniennes Espoir pour l'Arménie :** 01 47 36 02 50

AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY

Mobilisons-nous en masse contre l'entrée de la Turquie en Europe

VENEZ NOMBREUX MANIFESTER

Le Samedi 26 Avril 14h30
Place Denfert Rochereau
(à proximité du Bd. Raspail)

— **La Voix des Français :** 01 42 67 22 05

— **L'Alliance pour la Souveraineté de la France :** 01 46 03 55 99

CHAVILLE

COMMEMORATION DU 88e ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Le Dimanche 27 Avril

— **11h30 : Messe de Requiem** en l'église arménienne St Grégoire l'Illuminateur (6, rue Père Komitas, 92370 Chaville).
— **12h : Procession vers le Monument arménien** (face à la gare Chaville rive-droite). **Dépôt de gerbes et prises de parole.**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ _ Կոնէս եւ Վիլիէ լը Պէլ մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէնի կայանի Ճուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին:

Դիմել՝ Մառի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար:

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

- **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

***

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

- **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

Date à retenir

L'ASSOCIATIAN DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

présente

DALILO

Voix d'ici, Chants d'ailleurs

LE 24 MAI A 20H30

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱՉԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ 2001–ԻՆ

Պր. Ժագ Ձենտիքեան 1000 Ֆր., Պր. Շարլ Քիւրտօղլեան 1500 Ֆր., Մարսէյլի Հայոց Եկեղեցի 2000 Ֆր., Պր. Ժագ Նեւչհիրլեան 4000 Ֆր., ՀԲԸՄ – Մարսէյլ 10·000 Ֆր., Ոմն՝ 1000 Ֆր., Զապրեան կարասի 16·000 Ֆր., Պր. Քրիքթիան Շահում 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան եւ ընկ· 2000 Ֆր., Սերպիմ Էնտիւթրի 10·000 Ֆր., Սարհատ Գըլընճեան 3000 Ֆր., Տիկին Մարժորի Բարակեան 2000 Ֆր., Դարբինեան Մխի Ֆրիւի 34·000 Ֆր.:

(Շար.)

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Pour la première fois

CONCERT

DES ELEVES DE GUITARE DE LA M.C.A.

Sous la direction
de leur professeur
OHANNES DEMIRDJIAN

Au programme :
Flamenco — Classique — Moderne
Et Traditionnel arménien

le Samedi 26 Avril
à 20 heures 30 précises

à l'Espace Culturel «Le 148»
148, rue P.-V. Couturier,
94140 Alfortville

—— entrée libre ——

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԱՊՐԻԼ 26-27
SAMEDI - DIMANCHE
26-27 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·675 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·675

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԴԷՄՔԵՐՈՒ, ՀՈՓԵՒԱՐ ՊԵՏԵՐՈՒ ԵՒ 4000 ՀՈՓԻ ՆԵՐԿԱՅՈՒԹԵԱՆ

Պ. ՏՐԼԱՆՈՑԷ ՀԱՍՏԱՏԵՑ ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ՎԱՐԿԱԾԸ

Ապրիլեան արեւոտ առաւօտուն լոյսերուն մէջ զանազան ուղղութիւններէ գաղտա հրապարակը դիմողներ հեռուէն կը նմարէին դեռեվերքի ծառուղիին տակ փայլող սպիտակ տաղաւարը, մեռաղէ անպարկեշներու շարքը, անոնց քով սպիտակ քօղով ծածկուած սլացիկ արձանը ու ժամը տասնուկէսէն հաւաքուած ու պահէ պահ մեծցող բազմութիւնը: Տեղւոյն վրայ, հակառակ կարգապահութեան բազմանդամ սպասարկութեան մը, յանախ տրտունջներ կը լսուէին կազմակերպութեան հասցէին: Որոշուած ժամուն, 11·30–ին, յաջորդաբար հասած էին պաշտօնական դէմքերը՝ Ռ. Ռուքէ, Ա. Մանթինի, Ժ. Թուպոն, Ֆ. Ռոշպլուան, Ֆ. Լըպէյ, Ժ. Թիպէոի և ուրիշներ: Վերջին հանդիսակաները կ'ըլլային նախարար Փ. Տէվեճեան եւ Փարիզի քաղաքապետը Պ. Տըլանոյէ, երկուքն ալ խանդավառ ծափերու տակ: Մինչ այդ, պաշտօնական հիւրերու տաղաւարին մէջ տեղ գտած էին Շարլ Ազնաւուր, հայ հոգեւոր առաջնորդները՝ Գիւտ Աբք· Նալպաշեան, Գրիգոր Աբք· Կապրոյեան, վերապատուելի Ժ. Լեւոնեան, նաեւ Փարիզի հայ կրօնաւորներու դասէն բազմաթիւ հոգեւորականներ, Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան եւ դեսպանատան անձնակազմը, Ռուսաստանի Հայերու Միութեան նախագահը Արա Աբրահամեան, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, իրենց դրօշներով նախկին ռազմիկները: Իսկ արձանին երեք կողմը հանրութեան յատկացուած բաժիններուն մէջ խմբուած էր աւելի քան չորս հազարնոց բազմութիւն մը: Անջատ անկիւնի մը մէջ հաստատուած էր լրատուի թղթակիցներու հարթակ մը ուր խոնուած էր մօտ հարիւր հոգի:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց ուսուցիչ Թաղամասի քաղաքապետը Ֆըրանսուա Լըպէյ որ ամփոփ ելոյթով մը դոհունակութիւն յայտնեց Կոմիտասի արձանին իր թաղամասին մէջ զետեղուելուն. շնորհաւորեց ու շնորհակալութիւն յայտնեց քանդակագործ Դաւիթ Երեւանցիի որուն երկը պիտի չբաւորէր Փարիզի ութերորդ թաղամասը: Մաղթեց նաեւ որ կոթողը նոյն տեղն խորհրդանշէ ժողովուրդներու մերձեցումը:

Փարիզի քաղաքապետը յուզումի չեչտերով ծանրացաւ յիշողութեան պարտքին վրայ, ապա դոհունակութիւն յայտնեց որ իր օրով լրումին կը հասնէր նախորդ երկու քաղաքապետերու, – Ժ. Շիրաքի ու Ժ. Թիպէոիի–, չըջանէն փոխանցուած ծրագիրը: Մեծ դնահատանքով անդրադարձաւ Կոմիտասի երաժիշտի, երաժշտագէտի արժէքին: Ցետոյ, ինք եւս նիւթ ըրաւ «հաչտութեան», «երկխօսութեան» թեմաները, չէշտեց տարբերութիւն – ներու յարգանքին հարստացնող բնոյթը· ըսաւ նաեւ թէ այսօր թուրք ժողովուրդը չէր կրնար 1915–ի ոճիրին պատասխանատու նկատուիլ: Աւարտեց Ֆ. Միթերանէն մէջբերումով մը թէ հայ ժողովուրդը անցեալին չի պատկանիր· ան ներկայ է եւ ունի ապագայ:

Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւններու համադրող մարմնին նախագահ Արա Գրիգորեան Կոմիտասի անձին մէջ մատնանշեց լռութեան պարտադրուած ժողովուրդի մը ու մշակոյթի մը խորհրդանիշը: Շնորհակալութիւն յայտնեց Փարիզի յաջորդական երեք քաղաքապետերուն որոնց պաշտօնավարութեան օրով օրակարգի նիւթ եղած էր ցեղասպանութեան կոթողի թղթածրարը, մինչեւ ներկայի հանդրուանը:

Օրուան վերջին ելոյթը ունեցաւ Հայաստանի դեսպանը. ըսաւ թէ միասնական յուզումի նման պահեր կը մղեն նաեւ մտածելու թէ մարդը մարդուն ի՛նչ ընելու կարող է: Է. Նալպանտեան մաղթեց որ Կոմիտասի արձանը ոչ միայն Օսմանեան կայսրութեան ծրագրած ու գործած ցեղասպանութեան զոհերը խորհրդանշէ, այլեւ՝ մարդկութեան դէմ Ի. դարու բոլոր ոճիրներուն զոհերը: Ֆրանսայի, անոր իշխանութիւններուն յայտնած շնորհակալութեան, երախտագիտութեան արտայայտութիւններէ ետք, ան յատուկ շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետ Պ. Տըլանոյէի ու Դ. Երեւանցիի:

Ուղերձներու բաժինէն ետք Պ. Տըլանոյէ եւ դեսպան Է. Նալպանտեան քօղազերծեցին արձանը, ծաղկեպսակներ դեռ տեղեցին հոն, ապա բազմութիւնը հրաւիրուեցաւ վայրկեան մը լռութեան:

Օրուան յայտագիրը աւարտեցաւ Սուրբ Շահիճանեանի (պաս) երգած Անտունիով: Պէտք է ըսել որ երիտասարդ արուեստագէտը Կոմիտաս վարդապետինը յիշեցնող կզակը սոուերած մօրուքով ու զգեստաւորումով ֆիզիքական տպաւորիչ նմանութիւն մը ունէր արձանին հերոսին հետ: Սակայն, ինչ կը վերաբերի երգին, ան բաւական հեռաւոր զուգահեռ մըն էր Կոմիտասի դաշնակի ընկերակցութեամբ Շահմուրատեանի Անտունիին, որուն ունկնդիր ոչ ոք կրնայ յուզումով չհամակուիլ: Մանաւանդ որ մինչեւ չուրջ չաբաթ մը առաջ, հանդիսութեան մասին հանդոյն լուրերը կ'ըսէին թէ Փարիզի Սիխան – Կոմիտաս երգչախումբին յանձնուած էր այդ բաժինը, ինչ որ տրամաբանական ու տեղին կը գտնուրդութիւն էր, յատկապէս նկատի առած՝ խորհրդանիշերով յագեցած մըթնոլորտը: Երգչախումբը, ան ալ Կոմիտասի անունը կրողի ու անոր վաստակին հաւատարիմի արդար բնոյթով, կրնար նախընտրելին չըլլալ, եթէ միայն փոխրինողը գերազանց յայտնուէր անկէ· բայց պարագան այդիկա չէր:

Կոմիտասի առաջին ծաղիկները, դաշնակային պահակներէն ետք նուիրուեցան Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ կրթարանին փոքրիկ աշակերտներուն կողմէ որոնք մէյմէկ կարմիր վարդով, առաջին պահէն չըլլապատած կոթողը, կը սպասէին իրենց հերթին:

Ցայտագիրը փակուած յայտարարուելէ ետք, բազմութիւնը խումբ առ խումբ դիմեց արձանին մօտ, կարգալու համար պատուանդանին չորս երեսներուն արձանագրութիւնները, տեսնելու, դիտելու համար անհունօրէն թափածոտ վարդապետը:

*
**

Կոմիտասի արձանին պատուանդանին

Ճակատը կը կրէ հետեւեալ արձանագրութիւնը·

**«En hommage à
KOMITAS
compositeur, musicologue
et aux
1.500.000 victimes
du Génocide Arménien de 1915
perpétré dans l'Empire ottoman».**

աջ կողմի երեսը կը ծանօթացնէ վարդապետը·

«Le Révérend Père Komitas a recueilli, jusqu'au Génocide de 1915, les chants de tradition orale du peuple arménien et les a retranscrit, il a pu ainsi sauver un patrimoine de portée universelle».

եռեւի երեսը առաջինին արձանագրութիւնը կը կրկնէ հայերէն·

"Ի յիշատակ
Կոմիտաս վարդապետին·
Եւ
1915–ին Օսմանեան կայսրութեան
գործած ցեղասպանութեան
1·500·000 հայ զոհերուն"

Իսկ ձախի երեսը կ'ոգեկոչէ Ֆրանսայի համար ինկած հայ մարտիկները·

**«A la mémoire
des combattants arméniens
engagés volontaires et résistants
morts pour la France».**

*
**

ՓԱՐԻԶ – ՋԱՆՂԸՐԸ ՈՒՂՂԱԿԻ ԿԱՊ ՊԱՀ ՄԸ

Օրուան նշելի պահերէն եղաւ այն մէկը երբ պաշտօնական դէմքերու տաղաւարէն մեկնելու պահուն Փարիզի քաղաքապետը ողջունեց վերջին ծայր վայելուչ արտաքինով տիկին մը. Պ. Տըլանոյէ ծռած յայտնի ակնածանքով մտիկ ըրաւ անոր մեծ յուզումով արտասանած քանի մը նախադասութիւնը, ապա զգացածը բառով արտայայտելու անկարող մէկուն չարժփոումով հակեցաւ այդ կնոջ վրայ, ողջագուրեց զայն:

Այդ կինը 1915–ի գլխաւոր զոհերէն Ռուբէն Սեւակի աղջիկը՝ Շամիրամ Սեւակն էր:

*
**

ՉԳԱՑԱԿԱՆԷՆ ԵՏՔ ԲԻՐՏ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Չգացական լեցուն այդ պահէն ետք երբ Պ. Տըլանոյէ պիտի մեկնէր, խնդրեցի իրմէ որ ըսէ թէ իրականութի՞ւն էր նոյն առաւօտուն թրքական թերթին տուած լուրը, Փարիզի մէջ Կոմիտասի կոթողին որպէս փոխադարձութիւն Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիր Աթաթիւրքի արձան մը կանգնելու քաղաքապետարանին հաւանութեան մասին: Պ. Տըլանոյէի պատասխանը դրեթէ դրական էր· «Ատիկա վարկած մըն է որուն վրայ կ'աշխատիք» ըսաւ ան, կրկնելով իր ուղերձով ալ չեշտուած հաչտութեան, երկխօսութեան դաղափարները:

*
**

Ապրիլ 24–ի ոգեկոչումին վարիգեան յայտագիրը չարունակուեցաւ Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ հոգեհանդիստով, Անծանօթ Զինուորի յուշարձանին բոցի արծարծումով, Կոմիտասի արձանին չուրջ օրուան բ. հաւաքով ուր ելոյթ ունեցան Մարզկայէն իրաւանց լիկայէն Փաթրիք Պոտուէն, փիլիսոփայ Ալէն Ֆինքըլքրաութ, Փարիզի քրտական հիմնարկի տնօրէն՝ Քէնտալ Նէզան եւ Ժ. Շալեան: Այս բոլորէն ետք օրը փակուեցաւ աւանդական քայլարշաւով դէպի Թրքական դեսպանատունը: Օրուան այս Բ. մասին մասնակիցներու թիւը առաւօտնէ նուազ էր, հաւանօրէն ժամանակացոյցի ոչ այնքան յաջող կազմակերպումին հետեւանք: Երբ թափօրը

ԱՊՐԻԼ 24-Ը ԹՈՒՐՔ ԵՒ ՔԻՒՐՏ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՄԷՋ

Թրքական եւ քրտական օրաթերթերու Ապրիլ 24–ի թիւերը բաւական տեղ տըւած էին ցեղասպանութեան նիւթին. հասկնալի է, ամէն մէկը իր հայեցողութեամբ, իր դաւանմներով:

Քրտական «Իօզկիւր փոլիթիքա»ն հրատարակած էր հարցազրոյց մը Ճրանքֆուրթի մէջ գործող «Ընդդէմ ցեղասպանութեան» միութեան նախագահ Ալի Էրթէմի հետ: Ան կրկնելէ ետք պատմական տուեալները, կ'ըսէ թէ Թուրքիոյ նըման երկրի մը մէջ ուր արգիլուած է «ցեղասպանութիւն» բառին գործածութիւնն իսկ, կարելի չէ մատածել պատահարներուն մասին ճշդրիտ տեղեկատուութիւն մը: Ապրիլ 24–ը Հայերուն հետ Ասորիներուն ալ ցեղասպանութեան օրը նկատելով, Ա. Էրթէմ կ'աւելցնէ· «Կ'ակնկալենք որ Թուրքիա ցեղասպանութեան զոհ ժողովուրդներէն ներողութիւն խնդրէ, որպէսզի այս հողերը կրկին ամգամ արիւնով չպատուին»:

*
**

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»ը Ա. Էլի աչքառու խորագիրով կ'ըսէր· «Ահա՛ պատմական փոխադարձութիւնը»· խօսքը կը վերաբերէր Կոմիտասի արձանին որպէս փոխադարձութիւն, Փարիզի մէջ կանգնելի Մուսթաֆա Քէմալի արձանին: Թերթը կը տեղեկացնէր, ինչպէս դրեցինք երէկ, թէ Թուրքիա դործի մղուած է, որպէսզի մայրաքաղաքին կեդրոնական մէկ վայրին մէջ կանգնի Թուրքիոյ հանրապետութեան հիմնադիրին արձանը: Կ'ըսուէր տակաւին թէ քաղաքապետարանը իր հաւանութիւնը տուած է ծրագրին, ներկայիս աշխատանք կը տարուի վայրը ճշդելու համար:

*
**

Թերթը անջատ էջի մը մէջ տուած էր Կոմիտասի արձանին բացումին մանրամասնութիւնները, վարդապետին հակիրճ կենսագրականը:

*
**

«Վերջապէս մեզի կողմնակից մը» խորագիրով տեղեկատուութիւնն ալ կը վերաբերի Պրիւսէլի Իքսէլ թաղամասին

(Շար·ը Գ· էջ)

Թիրախին հասաւ, ժամը 22–ին մօտ էր: Մնացեալին մանրամասնութիւնը յաջորդ թիւով:

Ա· Թ·

*
**

ՄԵՏԻՒ

Կոմիտասի արձանին բացման արարողութեան արձագանգել սկսաւ Ֆրանս – Ինֆօ իրիկուան դէմ, նչելով նաեւ Թուրքիոյ դեսպանատան բողոքը: Ժամը 20–ի լրատուութեան ընթացքին, «Ֆրանս 2», պատշաճ արձագանգ մը տուաւ, սիռելով նաև նկարներ, յայտնեց նաեւ թէ յուշարձանը մըն ալ պիտի բարգրանայ Լիոն, Թէ–էճ 1–ի վրայ Փուավը – տ'Ալբոր հատիւ լուրը հաղորդեց: Ապրիլ 25–ի մեր տեսած թերթերէն, «Ֆիկարօ»ն արձանին նկարը հրատարակած էր եւ կողքին կը դրէր թէ աւելի քան 1500 հոգի ներկայ եղած էին Հայոց ցեղասպանութեան նուիրուած փարիզեան առաջին յուշարձանի բացման արարողութեան: Կ'արձագանգէր նաեւ Թուրքիոյ դժդոհութեան, որ քննադատելով այդ ցոյցը, դիմած էր Ֆրանսայի որպէսզի «ապահովէ որ նման բացառական արարքներ չվնասեն երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն»:

Անշուշտ ասոնցմէ զատ ալ արձագանգներ եղած են, վերոնշեալները կը վերաբերին միայն մեր անմիջական տեսածներուն:

ՀՈՑԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԼՈՒՍԱՆՑՔԻՆ ՎՐԱՑ

ՐԱՖՖԻ ԱՃԻՄԵԱՆ

Նախորդ յօդուածով խօսեցանք անդլիացի լրագրող Ռոպըրթ Ֆիսքի՝ Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն նուիրուած գրքին մասին ու աւարտեցինք անոր էջերուն մէջ Հայերու գրեթէ լուսանցքային ներկայութեամբ: Բան մը, որ առնուազն կը բացատրուէր այդ կռիւներու ընթացքին Հայերու բռնած չէզոք դիրքով:

1975-ը կանխող տարիները կը յատկանշուին խիտ ու յաճախ հակասական անցուդարձերով: Մշակութային դեռնի վրայ կար արաբական զարթօնքի ու յառաջդիմութեան ամբողջ մթնոլորտ մը ու հաւաք մը: Քաղաքական դեռնի վրայ կար համա _ արաբականութեան չարժում մը, պաղեստինեան հարցին բերած փոթորկումով: Տակաւին կար այս ամէնուն հակադրուող Լիբանանի կարգ մը քրիստոնեայ խմբաւորումներու ազգայնական ու այլամերժ կեցուածքը: Այս բոլորին կողքին երկիրը կ'ապրէր չեռնոտած բարգաւաճման տարիներ:

Ամէն տեսակէտ եռացող կաթսայ մըն էր Պէյրութը: Հոն ապաստան գտած էին արաբական զանազան երկիրներէ խոյս տուած քաղաքական դէմքեր ու հոսանքներ: Իսրայէլի դէմ պայքարի նպատակով դինուիլ սկսած պաղեստինեան զանազան խմբաւորումները սկսած էին վերածուիլ պետութեան հակակշռէն դուրս գտնուող երկրորդ պետութեան մը:

Մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ, մինչ մէկ կողմէն ցոյցեր ու բախումներ տեղի կ'ունենային, ոստիկանութիւն կը միջամտէր, միւս կողմէն զբօսաշրջիկներ կը հասնէին լեցնելու համար նոր – նոր շինուած պանդոկները Միջերկրականի ափին: Այս բոլորը քանի մը թաղ անդին միայն Զարեհ – Նուպար ակումբի կամ Նչան Փալանճեան ճեմարանի չէնքերուն մէջ իրենք – իրենց կրթական ու մշակութային գործունէութեան լծուած ափ մը Հայերուն: Ոչ ոք կրցած էր նախատեսել բոլորին դլխուն պատրաստուող փոթորիկը, որ թաթաւի մը նման պիտի հարուածէր ու միանգամընդմիշտ դիմափոխէր մինչ այդ իր ուժերու պաղաթնակէտին գտնուող դաղութը:

Ճիշդ է որ ժամանակը կարճ եղած էր: Հայերը հազիւ սկսած էին իրենք զիրենք դտնել, տուն – տեղ ըլլալ: Տակաւին կար լեզուի ու լեզուաչխարհի հսկայական խրամատը: Մանր ու մակերեսային մեծ ձեռնումներէ դուրս, Հայերը գրեթէ ամբողջութեամբ՝ իրբեւ համայնք կը չարունակէին ապրիլ իրենք իրենց փոքր աշխարհին մէջ, Կիլիկիոյ կամ արեւմտահայաստանի քաղաքներէն ու գիւղերէն չատ – չատ քանի մը հազար քիլոմեթր հարաւ արեւմուտք գտնուող այս նոր՝ բայց չատ մը ձեւերով հին երկիրը յիշեցնող հողերուն վրայ: Անուններն փոխուած էին, սակայն հոս ալ Հայերը ճանչցուած էին իրբեւ ինքնաւար կրօնական համայնք, յարանուանութիւն մը եւս երկրին մէջ, կողք կողքի ապրող քրիստոնեայ եւ իսլամ բազմաթիւ յարանուանութիւններուն վրայ:

Չէզոքութիւնը ուրեմն, որդեգրուած քաղաքական կեցուածք մը ըլլալէ անդին, կ'արտացոլէր որոշ իրականութիւն մը: Այն կիրքերը, որոնք երկիրը հասցուցած էին անդունդի եղրին, իրարու դէմ հանած կողք – կողքի ապրող տարբեր համայնքներ, կը մնային ամբողջովին օտար հայկական զգայնութիւններուն: Դրական չէզոքութիւնը, որուն դրականութիւնը կը յղուէր յօդուտ երկրին միասնականութեան՝ ընդդէմ անոր ամէն տեսակ բաժանումի, կ'ուզէր ներկայանալ իրբեւ տիպար քաղաքացիական կեցուածք: Իրականութեան մէջ ան հեռեւանք էր երկրի քաղաքական անցուդարձերուն մէջ համայնքի կրաւորական դիրքին: Փաստօրէն Հայերը մնացեր էին միջավայրի լուսանցքին, պարտաճանաչ իրենց քաղաքացիական կեցուածքին մէջ, բայց եւ այնպէս ինքնաբերաբար՝ հայեացքը սեւեռած դոյութեան ներքին կերպարի մը վրայ:

Գաղութները այն առեն տակաւին կ'ընկալուէին իրբեւ ժամանակաւոր կայքեր, իսկ երկակենցաղ դոյութիւն մը կը թուէր ոչ թէ միայն աներեւակայելի, այլ նաեւ դաղափարական դեռնի վրայ կը մնար ամբողջովին մերժուած: Այդ դաղափարաբանութեան մէջ ինքնութիւնը սեւեռուած էր մշակոյթի մը պահպանման ու զարգացման հետ: Ազգային կրթութիւնը կը նկատուէր դերիվեր:

Ահաւորը սակայն այդ ցնցը պարենաւորող ակերուն ու առուներուն նօսրացումը պիտի ըլլար, երբ ծնողները սկսէին իրենց զաւակները առաջնորդել օտար վարժարաններ: Ահա այս իրականութեան ահազանգն է որ առեն մըն է սկսած է հնչել ու կը չարունակէ հնչել այջէն ու ճախէն: Վիճակ մը, որուն հետեւանքները կրնան անդարմանելի ըլլալ:

Ժամանակն է հարցադրելու թէ Լիբանանի մէջ հայկական վարժարաններու նուաղող աշակերտութեան թիւը արդեօք է արտաքին ազդակներո՞ւ միայն, թէ կը բխի նաեւ ներքին հակասութիւններէ:

Ճիշդ է որ կայ ու միշտ դոյութիւն ունեցած է օտարամոլութիւն կոչուող ախտը կարգ մը ծնողներու մտայնութեանց մէջ, մանաւանդ քաղքենի կամ ունեւոր շրջանակներէ ներս: Կայ ու որեւէ ժամանակէ աւելի ընդհանրացած է նիւթական անցուկի պատճառով իրենց զաւակները պետական դպրոց ղրկողներու թիւը: Այդ տարբեր հարց որ դաղթականութեան ամենախեղճ օրերուն իսկ հայ երախաները պետական դպրոցի դրան չէին ձդուէր: Ճիշդ կը տարուէր ամէն ձեւով պանդ պահելու հայկական դպրոցներէն ներս: Չէ՞ որ ազդին ապագան էին: Կայ սակայն աւելին:

Տողերս տարագրողը վերջերս Լիբանան այցի մը ընթացքին ափսոսանքով նկատեց որ իր իսկ դասընկերներուն մէջէն իրենց զաւակները հայկական վարժարան ղրկողները դարձած էին փոքրամասնութիւն: Այդ տղաքը սակայն, որ այսօր ծնողներ են, բոլորն ալ շրջանաւարտ են այդ նոյն հայապահպանումի դպաւիրաբանութեամբ դործող վարժարաններէն:

Տրուած բացատրութիւնները միշտ նոյնն են: Եթէ հարցը նիւթականի չի վերաբերիր, ապա մատնանիչ կ'ըլլան հայկական դպրոցին այս կամ այն անբաւարարութիւնները: Շէնքի, ուսուցիչներու պատրաստութեան, մակարդակի եւ այլազան պատճառներ, որոնք իրաւացի ըլլալով հանդերձ տեղ մը պատճառաբանութեան տպաւորութիւն կը դործեն: Այդ անբաւարարութիւնները վերջապէս նոր չեն: Միշտ ալ դոյութիւն ունեցած են, եւ տարով հանդերձ տակաւին մինչեւ ասկէ հինդ – տասը տարի առաջ մասնաւոր արդելք չէին հանդիսանար ծնողներու աչքին որովհետեւ ազդային կրթութիւնը կը նկատուէր պետական պատճառներով կամ պատճառաբանութիւններով, ունի նաեւ ներքին՝ հոդեբանական երես մը: Նորերը չեն ուզեր, եւ հաւանաբար չեն կրնար այլեւս ապրիլ լուսանցքային դոյութիւն մը երկրի մը մէջ, ուր ալ երրորդ կամ չորրորդ սերունդ են: Անոնց աչքին անընդունելի է կիսատ արաբերէնի կամ կիսատ համարկումի վիճակը, հաւանաբար նաեւ նուաստացուցիչ: Ատոր համար ալ կը փութան իրենց զաւակները տալ այլընտրանք մը, թէեւ ի դին ազդայինին:

Պէտք է ընդունիլ վերջապէս, որ վերջին տարիներուն դէպի արաբական դըպրոցներ հոսքը Լիբանանի հայ աշակերտներուն, օտարամոլութեան կամ նիւթական անցուկի կողքին կրնայ նաեւ ըլլալ մերժում մը այն ամէն ինչին, որ կը ներկայանայ հայկական դպրոցի տարբերով: Դպրոցը կը ներկայացնէ համայնքի մանրակերտը: Այն մտայնութիւններն ու մօտեցումները, որ կրնային քնական թուիլ դաղթականութեան յաջորդող սերունդներուն մօտ, ընդունելի չեն նոր սերունդի աչքին: Եթէ այդ դպրոցը կը ներկայանայ քարացած ու ինքնիր վրայ փակ տեսքով, ապա կեանքը դայն կը լքէ:

Ցաստակ պէտք է ըլլայ այլեւս որ մեզմէ մեծ մասին համար Աւետեաց երկիր վերադարձ չկայ: Իբր այդ, մեր ապրած վայրերը կը հանդիսանան վերջնական կայքեր: Անհրաժեշտ է իրրեւ այդ մօտեցում ունեցող ծնողներ, որ մեր զաւակները ստանան այնպիսի կրթութիւն մը որ զանոնք կարենայ ներկայանալ արտաքին պատճառներով կամ պատճառաբանութիւններով, ունի նաեւ ներքին՝ հոդեբանական երես մը: Նորերը չեն ուզեր, եւ հաւանաբար չեն կրնար այլեւս ապրիլ լուսանցքային դոյութիւն մը երկրի մը մէջ, ուր ալ երրորդ կամ չորրորդ սերունդ են: Անոնց աչքին անընդունելի է կիսատ արաբերէնի կամ կիսատ համարկումի վիճակը, հաւանաբար նաեւ նուաստացուցիչ: Ատոր համար ալ կը փութան իրենց զաւակները տալ այլընտրանք մը, թէեւ ի դին ազդայինին:

Պէտք է ընդունիլ վերջապէս, որ վերջին տարիներուն դէպի արաբական դըպրոցներ հոսքը Լիբանանի հայ աշակերտներուն, օտարամոլութեան կամ նիւթական անցուկի կողքին կրնայ նաեւ ըլլալ մերժում մը այն ամէն ինչին, որ կը ներկայանայ հայկական դպրոցի տարբերով: Դպրոցը կը ներկայացնէ համայնքի մանրակերտը: Այն մտայնութիւններն ու մօտեցումները, որ կրնային քնական թուիլ դաղթականութեան յաջորդող սերունդներուն մօտ, ընդունելի չեն նոր սերունդի աչքին: Եթէ այդ դպրոցը կը ներկայանայ քարացած ու ինքնիր վրայ փակ տեսքով, ապա կեանքը դայն կը լքէ:

Ցաստակ պէտք է ըլլայ այլեւս որ մեզմէ մեծ մասին համար Աւետեաց երկիր վերադարձ չկայ: Իբր այդ, մեր ապրած վայրերը կը հանդիսանան վերջնական կայքեր: Անհրաժեշտ է իրրեւ այդ մօտեցում ունեցող ծնողներ, որ մեր զաւակները ստանան այնպիսի կրթութիւն մը որ զանոնք կարենայ

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ 300-ԱՄԵԱԿԸ

Մայիս 30 – 31-ին եւ Յունիս 1-ին Ս. Պետերսբուրդ 45 պետութեան ղեկավարներ եւ 13 հազար պաշտօնական հիւրեր մեծարելով պիտի սկսի նշել իր հիմնադրութեան 300-ամեակը: Նոյն օրերուն երեք վեհաժողով պիտի դումարուի. մէկը ՀԱՊի երկիրներու, երկրորդը՝ Եւրոպայի Միութեան, իսկ երրորդը ամէնէն ճարտարարուեստականացած ութ երկիրներու ղեկավարներով: Ծրագրուած նըշումներուն կարգին է 17 մեթր բարձրութեամբ «Խաղաղութեան աշտարակ»ի մը բացումը:

Քաղաքին պատասխանատուները կ'ուզեն որ այդ տարեդարձը Ս. Պետերսբուրգի վերելքին մղիչ ուժ մը հանդիսանայ: Մեծ է այդ փափաքին ձախնակցողներուն թիւը: Մանաւանդ որ դիտել կը տրուի որ քաղաքը նման խթանի չատ պէտք ունի. այսօր ան տէր է երկակի համբաւի մը. թէ՛ մշակութային մայրաքաղաք կը նկատուի, թէ՛ ոճրային: Ինչ կը վերաբերի հանդիսութիւններուն, պատրաստութիւնները պէտք է աւարտած ըլլային Մայիսին. սակայն, ծրագիրներուն մեծ մասը լքուած է, մնացածն ալ դժուար իրագործելի կը նկատուի, նիւթական աղբիւրներու չատ սահմանափակ բնոյթին պատճառով: Զեռնարկուած է անհրաժեշտ նորոգութիւններու. անոնցմէ քաղաքին չրջուղիին ու թունէլներունը կը կարծուի թէ կ'աւարտին 2005-ին, կամ 2007-ին: Պատասխանատուները չատ թերահաւատ են մեթրոյի գիծի մը նորոգութեան մասին ալ, գիծ մը որ հիւսիս – արեւելեան մէկ միլիոնոց արուարձան մը կը միացնէ կեդրոնին: Միխայիլովի պալատը եւ Պոլքովօ դիտարանը, կը կարծուի թէ աառենին նորոգուած պիտի չըլլան:

Քաղաքը հեռու է տօնական դիմագիծ մը պարզելէ. կեդրոնի զօտիին մէջ բազմաթիւ չէնքեր նորոգութեան համար լսատակերտուած են, փողոցներ փորուած, ուրիչ չէնքեր անխնամ վիճակի մէջ: Ճախախակի են արկածները. օր մը պատ մը կը փլի, ուրիշ օր մը բակի մը կէսը: Ձմեռները այնպէս մը կը կպրապատ – ւին որ երկու, երեք տարիէն վերսկսիլ պէտք կ'ըլլայ:

Երեք տարի առաջ քաղաքապետարանը յայտնած էր թէ մէկ կոպէկի պիւտճէ իսկ չի կրնար յատկացնել տօնակատարութեան. հարկաւոր նիւթականը պիտի ապահովէին հովանաւորներ: Ստեղծուած էր Ս. Պետերսբուրգեան հիմնադրամ մը որ կը յուսար 20 – 30 միլիոն տոլարի նուիրատուութիւն հանդանակել: Այսօր կ'ըսուի թէ միայն 2 միլիոն հաւաքուած է:

Ինչ կը վերաբերի բնակիչներուն, անոնք այն տպաւորութիւնը ունին թէ տարեդարձը իրենց համար չէ, նոյնիսկ թէ իրենք անբաղձալի են խրախճանքի տեղա-

նին վրայ: Իսկ տեղանին մեծափառ հիւրերուն ցանկը կը դլխաւորէ Ճ. Պուշ որուն, կ'ըսուի թէ կ'ընկերանան 700 – 800 անձնաւորութիւններ: Անոնք իրենց մանակին մեծ մասը պիտի անցընեն նորոգուած Կոստանդինեան պալատին մէջ որ Վլադիմիր Պուտինի ամառանոցն է: Շարժանկարի արուեստագէտ Քոնչալովսքի փառաւոր ներկայացում մը կը պատրաստէ անոնց համար, 120 հարուստ տոլարնոց պիւտճէով մը: Նախապատրաստը դլխաւորաբար նաւերով պիտի փոխադրուին քաղաքին մէկ վայրէն միւսը պաչտօնապէս՝ քաղաքին բնակիչներուն նեղութիւն չտալու պատճառաբանութեամբ: Մինչդեռ, յանձնարարուած տօնական օրերուն բնակիչ չընդունին կեդրոնական թաղերուն մէջ: Հրաւէրներու սահմանափակ թիւ մը որոշուած է, ամէն մէկ թաղի երեւելի դէմքերուն համար հազարական հատ չափով:

Ակնպէս կը թուի որ երրորդ հարիւրամեակին բուն հերոսները ոստիկանները պիտի ըլլան. արդէն Ներքին նախարարը յայտարարած է թէ այդ օրերուն համադգեստաւորները մեծ թիւ պիտի կազմեն փողոցներուն մէջ: Նպատակը չարադործները դժուար այլընտրանքի մը առջեւ դնել է. կամ յանձնուիլ ոստիկանութեան, կամ մեկնիլ քաղաքէն: Կարմակերպիչները կը վախնան նաեւ հակաչարհայանցումի ընդդիմադիրներէն որոնք կրնան ինքնակոչ կերպով հանդիսութիւններուն մասնակցելու դադափարը ունենալ: Անկարդութիւններէ խուսափելու համար հասարակ ճամբորդներու առջեւ պիտի փակուի Պուլքովօ օդակայանը: Այդ օրերուն խոհեմութիւն պիտի չըլլայ, անչուչտ, առանց անճնաթուղթի չըջիլ Ս. Պետերսբուրդի մէջ որովհետեւ նախարարը ըսած է թէ անասատողները կրնան խոտազդն պատիժներ կրել, նոյնիսկ մինչեւ անմիջական արտաքսում: Անցեալ տարի, ԱՄՆ-ու նախագահին այցի ընթացքին տհաճ միջադէպեր արձանագրուած էին: Զախկողմեան ուսանողներ հակաամերիկեան լոզունգներ արձանագրած էին համալսարանին պատերուն վրայ, մինչ ներսը հիւր նախագահը եւ Պուտին երկխօսութիւն կ'ունենային տիպար ուսանողներու հետ: Այս անդամ ոչ մէկ լայնախոհութիւն ցոյց պիտի տրուի:

Կան մարդիկ որոնք սկսած են յիշել սովետական օրերու «միջազդային տօնակատարութիւնները», ինչպէս՝ 1980-ի ողիմպիականները, կամ 1985-ի Համաչարհային երիտասարդական փառատօնը որոնց ընթացքին «օտարական տիկիններ եւ պարոններ»ու նկատմամբ չափազանցուած յարդանքին կ'ընկերանար տեղացիներու իրաւունքներուն աղաղակող ոտնակոխումները: Ս. Պետերսբուրդէն լըրադրող Ա. Դմիտրիեւ անդրադառնալով կացութեան, կ'ըսէ թէ անտեսուած ըլլալուն իր քաղաքացիներուն պատճառած դայրոյթը թիրախ առած է իշխանութիւններու եւ այդ մարդիկը մեծ փափաքը կը դան սպանացի ըլլալու...:

ՔՍՂՀԱՆ

Ի ՅՈՒՇ ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ
6–ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ

ՎԱԹՍՈՒՆԷՆ ՎԵՐՋ...

վաթսունէն վերջ,
երբ տակաւ
հասկ հաւգրուանը «փոս»ին
հոգիդ ներս կը յածի
– հեռանկար մտերիմ –՝
Սէրն, հուզառատ ողկոյզի պէս,
– պրեւուն տակ, պայթուցիկ –
էութիւնդ կ'ողողէ
պատանութեան աւիշով·

Ապրիլն արդէն ի՞նչ է որ... Բայց
եթէ միշտ կարենալ
կարօտն ու Տենչն ընդունիլ իբրեւ
բարձունք անհուսն,
Ուսենալու երազին պահել ակունքն
անցամաբ,
– ունենալէ ետք, դարձեալ,
Զրկանքի ցաւը կրել...

վաթսունէն վերջ,
երբ արդէն
պօտալոյս մայրամուտն
հորիզոնէն կը պարզէ
գեղեցկութիւնն իր վերջին՝
Սէրն առաջին
վերադարձով մը ուժգին
իր յորձին մէջ կը ֆանդէ
տարեցութեան առասպելին
սուտ պատնէշները բոլոր·

Ապրիլն արդէն ի՞նչ է որ... Բայց
եթէ միշտ կարենալ
կեանքն անընդմէջ վերհիւսել նոր
տեսիլքով մը անհուն,
Գրքին հուսկ էջը փակել
առաջինին հրայրքով,
վերջակէտէն ետք, նորէն, նո՛ր
տողի մը հաւատալ...:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1979, Սեպտեմբեր 15

ՍԻՐԱՐՓԻ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԿԸ՝ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՍԻԼՎԻԱ ԱՃԵՄԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

352 մեծադիր էջնոց հատոր մըն է այս ցուցակը՝ հրատարակուած Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կողմէ, «Գալուստ Նիւբարի Կենկեան» հիմնարկութեան ծախքերով: Ան մաս կը կազմէ հիմնարկութեան հայկական մատենաշարին:

Այս հատորը առաջինն է Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի բացառապէս հարուստ արխիւներուն: Հոն խմբուած են մանրամասնօրէն նկարագրուած 67 հայկական ձեռագիրներու վերաբերող էջեր ու յարակից վաւերաթուղթեր: Սիլվիա Աճեմեան նոյն մանրախոյզ մօտեցումով ու յստակ եւ տրամաբանական դասաւորումով կը ներկայացնէ այս թղթածրարները:

Այս ներկայացումը, 275 էջերու մէջ, հիմնական մասը կը կազմէ ցուցակին: Ձեռագիրները դասաւորուած են հոն այբբենական կարգովը վայրերու եւ հատուածութիւններու, ուր կը գտնուին կամ գտնուած են, երբ ականաւոր գիտնականը ուսումնասիրած է զանոնք: Սիլվիա Աճեմեան կը նկարագրէ բովանդակութիւնը թղթածրարներուն եւ տեղին բացատրութիւններ կու տայ ուսումնասիրութեան պարագաներուն եւ յարակից վաւերաթուղթերուն մասին:

Ճշդրիտ եւ մանրամասն այս աշխատանքով չի գոհանար սակայն, ցուցակին կը կցէ կենսա – մատենագիտական համրոյղ մարք մը, որ այս հատորը կը դարձընէ յղումի անփոխարինելի աշխատութիւն մը՝ բոլոր անոնց համար, որոնք պիտի ուզեն ուսումնասիրել Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի պատկառելի վաստակին այս երեսը:

Այլ մասեր լոյս կը սփռեն մեծ գիտնականին կեանքին ու գործին զանազան մանրամասնութիւններուն վրայ:

Ցատակ եւ ճշդրիտ նախաբան մը կը ներկայացնէ պարագաները, որոնց մէջ Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի արխիւները ուղարկուած են Երեւանի Մատենադարանը: Կը բացատրէ նաեւ, թէ այս հմնարկին տնօրէնը համաձայն գտնուած է, որ լուսապատճէններ պահուին անոնցմէ գիտական դասաւորումի նպատակով: Այս լուսապատճէնները են, որ օգտագործած է Սիլվիա Աճեմեան իր ցուցակը կազմելու համար:

Ան լաւ գաղափարը ունեցած է նաեւ այս աշխատութեան ընկերացնելու Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի կեանքին ժամանակագրութիւնը: Մանրամասն, բայց գուսպ, երկիւղած հաւատարմութեան, բայց եւ խստապահանջութեան արտայայտութիւն՝ այս ժամանակագրութիւնը կը գծէ բացառիկ կենսընթացը բացառիկ հմտուի մը, կը ներկայացնէ գրական եւ արհեստագիտական կապերը, որ ան հաստատած է ազգականներուն, բարեկամներուն, ուսումնականներուն, պաշտօնակիցներուն եւ դասախօսներուն հետ, ուսումնական ճամբորդութիւնները, որ կատարած է, յարաբերութիւնները, որ մշակած է իր ժամանակի գիտական եւ գեղարուեստական հեղինակութիւններուն հետ: Ճաշակով կատարուած լուսանցքային պատկերազարդում մը աւելի իրացական կը դարձնէ արուած բացատրութիւնները: Այս ժամանակագրութիւնը հաչուետուութիւնն է կեանքի մը, որ կրնայ օրինակելի նկատուիլ արհեստագիտական եւ մանկավարժական առումներով: Ժամանակին սուրբերու վարքեր կային, որոնք օրինակ կը ծառայէին երիտասարդ սերունդներուն: Ահաւասիկ գիտնականի կեանք մը, որ նոյնքան ուսանելի բնոյթ ունի:

Ցուցականման ուրիշ ժամանակագրութիւն մըն ալ, ձեռագիրներուն վերաբերող, կ'ընկերանայ այս բաժիններուն եւ ձեռագիրներու վայրերուն այբբենական ցանկը կ'ամբողջացնէ գանոնք: Անոնք կը դիւրացնեն ցուցակի գործածութիւնը:

Պատկառելի այս աշխատութիւնը խօսիլ կու տայ Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանը չհրիմէն անդին, յուշարձան կը կանգնէ անոր յիշատակին, բարց նաեւ կը ծառայէ գիտութեան իր օրինակելի բովանդակութեամբ ու ներկայացումի կերպով: Անով Սիլվիա Աճեմեան կը փաստէ, որ արժանի աշակերտուհին է մեծ հանդուցեալին:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

«Ազդակ»

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԿԵՍԱՐԻՈՑ ՄԱՍԻՆ

Գալիֆորնիոյ Համալսարանին հայագիտական ամպիոնին պատասխանատուին կազմակերպութեամբ, Մայիս 17ին տեղի կ'ունենայ Կեսարիոյ յատկացուած գիտաժողով մը: Ամպիոնը նախապէս նման գիտաժողովներու նիւթ ըրած էր Արեւմտահայաստանի պատմական վայրերէն Վասպուրականը, Բաղէշը, Տարօնը, Ծոփքը, Կարինը, Սեբաստիան, Տիգրանակերտը, Եդեսիան, Կիլիկիան, Կ. Պոլիսը, Անին, Սեւ Ծովու շրջանը եւ Զմիւռնիան:

Կեսարիոյ գիտաժողովին կը մասնակցին ԱՄՆ–էն, Անգլիայէն, Ֆրանսայէն, Արժանթինէն եւ Հայաստանէն դասախօսներ. կազմակերպիչ ամպիոնին վարիչը՝ Ռիչըրտ Յովհաննիսեան, Մատենադարանէն Լոնա Շիրինեան, Նիւ – Եորքէն Վարդան Մատթէոսեան, Փարիզէն Հերվէ Ժորժըլէն, Ֆրէզնոյէն Տիգրան Գուլումճեան եւ ուրիշներ: Նիւթ կ'ըլլան Կեսարիոյ մէջ հայկական հնադրյն ներկայութիւնը, հայկական արուեստը, քարբառը, Զոմախլուի, Իվէրէկի, Թոմարզայի, Թալասի, Էֆքէրէի գիւղական համայնքները, ժ.թ. դարուն կացութեան վտանգումը, ի. դարուն Հայերուն մաքրագործումը, կեսարացիներու Սփիւռքի մէջ կազմած համայնքները:

Առաջին գիտաժողովներէն վասպուրականի, Տարօնի, Ծարբերդի նուիրուածներուն զեկուցումները արդէն լոյս տեսած են հատորով. իսկ յառաջիկայ մարան պատրաստ կ'ըլլայ Կարինի հատորը:

Ցաւելեալ տեղեկութիւններու համար կարելի է գործածել

«Hovannis@history.ucla.edu»

հասցէն:

ԳԱՂԱՓԱՐ ԳԱՂԱՓԱՐ

ՊՈԼՍՈՑ ՊԷԶԵԱՆ Սանուց Մխիթեան երդիքին տակ, Ապրիլ 4–ին, Սայաթ Նովա երգչախումբի գլխաւոր դէմքերէն՝ Բագարատ Խաթուքեան դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով «Հայ երաժշտութեան պատմութիւն» թեման: Մեկնելով Հայաստանի հեթանոսական շրջանի պատմութենէն, ան նշած է որ հայ երաժշտութեան կորիզը կը նկատուին փողային նուագարանները, որոնք իշխող եղած են նախաքրիստոնէական շրջանին: Խօսած է այն առանձին մասին զոր Գրիգոր Նարեկացի եւ Ներսէս Շնորհալի բերած էին երաժշտութեան պատմութեան: Առանձին անդրադարձած է նաեւ Նահապետ Քուչակի, Նաղաշ Յովնաթանի, ապա ժ.դ. դարը բնորոշած է որպէս Սայաթ – Նովայի շրջան: Ցատուկ բաժին մը վերապահած էր նաեւ կոմիտասի, որու մասին լայն ծանօթութիւններ տուած է: Երկրորդ մասն մէջ, Բ. Խաթուքեան խօսած է խորհրդային շրջանի երաժշտութեան մասին, ծանրանալով Թաթուլ Ալթունեանի, Արամ Խաչատրեանի ստեղծագործութեանց վրայ: Ապա, լուսարձակի տակ առած է Ալան Յովհաննէսի կեանքն ու գործը:

***

ՊՈԼՍՈՑ ՊԷԶԵԱՆ Սանուց Մխիթեան երդիքին տակ, Ապրիլ 11–ին, բանախօսութիւն մը տուած է Կարպիս Խորասանճեան, Խաեան վարժարանի ուսուցիչներէն, նիւթ ունենալով Հայ գրականութեան պատմութիւնը: Դասախօսը երկու բաժիններու մէջ ամփոփած էր իր նիւթը: Նախ խօսած է անդիր գրականութեան մասին, որպէս օրինակներ տալով նախաքրիստոնէական շրջանի առասպելներն ու ժողովրդական զրոյցներ, որոնց մասին լատադոյնս վկայած է Խորենացի: Ապա, անդրադարձած է Միջնադարեան հայ գրականութեան, խօսած Թարգմանչաց վարդապետներու գործերուն մասին, եւ իր բանախօսութիւնը շարունակած հասնելով 19–րդ եւ 20–րդ դարերու Հայ գրականութեան հանգրուանները: Պ. Խորասանճեան ընդհանրապէս ծանրացած է արեւմտահայ գրականութեան վրայ եւ իր եզրափակիչ բաժինը նուիրած է պոլսահայ գրականութեան:

ԽԱՆՁՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

19

Բոլոր այս գործողութիւնները քանի մը վայրկեան հազիւ տեւեր էին:

Փողոց ելած ժամանակս աչքիս ծայրով նայեցայ դէպի քովի տունը: Ոստիկան մը կանգնած՝ կը սպասէր, որ վերջնային տան խուզարկութիւնները: Ան նայեցաւ իմ ուղղութեամբ, բայց եկեր էին վրանպատուր «քոմիթաճի» մը բռնելու, գլուխը հազար դեղին օսմանեան ոսկի արժող մէկը· սեւ հագուած, գլուխը այրէի պէս սեւ քօղով ծածկած կին մը, որ գնումներու կ'երթայ, չհետաքրքրեց զինքը:

Գնումի պայուսակը ձեռքիս՝ ես անհոգ ու զանգաղ չարժելով սկսայ հեռանալ հակառակ ուղղութեամբ: Հազիւ հասած քովի փողոց՝ արագացուցի քայլերս: Ցետոյ նոտայ առաջին պատահած հանրակառքը: Նոտելէս վերջ միայն նկատեցի, որ հանրակառքը Միս Հելէնի տան հակառակ ուղղութեամբ կ'երթար: «Աւելի լաւ», մտածեցի, «բոլորովին ապահով կ'ըլլամ, որ հետեւող չկայ»:

Հանրակառքը կանգ առաւ Ղալաթիա: Վար իջայ ու սկսայ զանազան բանջարեղէններ եւ պտուղներ գնել՝ չուրջս դիտելու համար, թէ հետեւող ունի՞մ: Ինձմով զբաղուող չկար:

Պտուղներս եւ բանջարեղէններս պայուսակիս մէջ՝ կրկին նստայ հանրակառք, այս անգամ պէտք եղած ուղղութեամբ:

Սկիզբը միակ ճամբորդն էի: Քիչ քիչ ուրիշներ ալ սկսան բարձրանալ, այսպէս աւելի աննշմար կրնայի մնալ: Քանի մը թրքուհիներ եկան ու իրենց յատկացուած տեղը նստան ու վարագոյրը քաշեցին:

Թրքուհիները այն ժամանակ չէին նըստեր ամէնուն հետ: Շոգեկառքերու, հանրակառքերու, ինչպէս նաեւ չոգենաւներու մէջ անոնք իրենց մասնաւոր տեղն ունէին, որ ոչ մէկ տղամարդ կրնար նստիլ: Ոչ – թուրք կիներ ալ, եթէ նըստէին այդ տեղերը, պարտաւոր էին ելլել եւ իրենց տեղը տալ, այն պարագային երբ թրքուհիները տեղ չունենային նստելու:

Միս Հելէնի տունը հասայ բաւական ուշ: Երկու կիներն ալ սկսեր էին անհանգըստանալ: Պատմեցի ուշանալուս եւ ծպտուած ըլլալուս պատճառները:

Միս Հելէն համբուրեց զիս՝ «իմ քաջ փոքրիկ քոյրիկս» ըսելով:

– Մտահոգ եմ Աչոտին համար, – ըսի:

– Եթէ եառնի դուռէն փողոց ելաս, ա՛լ չի բռնուիր: Կ'ուզէի տեսնել ոստիկանները, մանաւանդ այդ գզուելի կնոջ երեսը, երբ տունը պարապ գտան ... Մինչեւ մտածեն, որ պատուհանէն դատաքեցիք ու բակի դռնէն ելաք, Աչոտին փոշին իսկ չի մնար այդ փողոցին մէջ...

– Աչոտը կ'ուզէ, որ հետեւեմ ասկէ, – ըսի ցած ձայնով:

– Սքանչելի՛ միտք, պռաւո՛, Աչոտ, ըսաւ Միս Հելէն ոգեւորուած, բայց ինձ թուեցաւ, որ ան գիտէր թէ՝ ի՞նչ պիտի առաջարկէր ինձ Աչոտ. – Այստեղ դուք լուրջ կը հիւանդանաք:

Ես յամառօրէն գլուխս չարժեցի բացասական:

Միս Հելէն եւ Մելինէ տխուր նայուածք մը փոխանակեցին եւ դրեթէ միաժամանակ խօսքին նիւթը փոխեցին:

– Ձեր տղան հիմակուընէ կնամեծար է, – ըսաւ Միս Հելէն, – արդէն կը զանազանէ դեղեցիկ կիները: Իր բոլոր բացատրութիւնները, իր ժպիտները ու միամանակ բառերը, բոլորը Մելինէին ուղղեց:

– Պիտի ուզէի օր մը Մելինէին պէս հարս մը ունենալ, – ըսի ես ալ խնդալով:

– Այո՞: Բայց ձեր տղուն հարսը տեսնալու համար ձեզ պէտք է խնամիք: Եթէ այս կեանքը չարունակէք, կը հիւանդանաք: Աբան անչուշտ այդ պատճառաւ կըրած է թէ՛ ձեզ, թէ՛ Աչոտին:

– Հոս եթէ մնամ, Աբային ճակատագիրը դոնէ մասամբ բաժնած կ'ըլլամ եւ... դինքը աւելի չուտ կը տեսնամ... քան եթէ աշխարհին ծայրը, Կովկաս երթամ...

Զարմանալի՛ ... Զարմանալի՛: Պատասխան չեն տար: Մելինէն կը ծռի եւ ուշադրութեամբ ձեռքերուն կը նայի: Ան չատ կը ծռի: Նո՞ր կը տեսնէ իր ձեռքերը... Միս Հելէն պատուհանէն դուրս կը նայի: Մուքը սկսած է կոխել, բայց ան յամառօրէն նայուածքը սեւեռած է կէտի մը: Աչտերը կորսնցուցեր են իրենց բնական վարդագոյնը: Ի՞նչ կը տեսնայ արդեօք:

Կ'ելլեմ ու ես ալ կը նայիմ պատուհանէն դուրս: Բան չերեւար: Ոչի՛նչ: Մութ անաստղ գիշեր մը իջեր է քաղաքին վրայ: Թերեւս իր Աւօն կը տեսնայ, իր սիրելին վիրաւոր, հոգեվարք:

(Շար. 77)

(Շար. Ա. էջէն)

մէջ 1987–ին կանգնած ցեղասպանութեան կոթողին որուն դէմ արշաւի մը ձեռնարկեր են տեղւոյն թրքական կազմակերպութիւնները, պահանջելով որ յուշարձան խաչքարը վերցուի 16 տարիէ ի վեր կանգնած հրապարակէն: Պելժիոյ Ընկերվար կուսակցութեան նախագահ Էլիօ Տի Ռուբօն եղած է Թուրքերուն «վերջապէս կողմնակից»ը. ան թրքական համակարգումի մարմնին նամակ մը ղրկած է, ըսելու համար թէ հայկական յուշարձանը վերցնելու իրենց դիմումին վրայ հարկաւոր հրահանգը տրուած է Իքսէլի նոյն կուսակցութեան պատկանող քաղաքապետին...:

*
**

ՀՐԱՆԴ ՏԻՆԴԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

Թերթը հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մասին հարցազրոյց մըն ալ ըրած է Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին դիւրտոր խմբագիր Հ. Տինքի հետ: Ան կը յանդրանայ Ապրիլ 24–ի նշումներուն «քանկանոնացման» երեւոյթին վրայ: Ինչ կը վերաբերի հայկական կողմին, կ'ըսէ թէ Սփիւռքի ոգեկոչումներէն այլեւս վերցած է թրքական դրօշ այրելու, հակաթուրք լոզունգներ արձակելու սովորութիւնը: Իսկ, Թուրքիոյ մէջ ուր ծաւալուն էր «Հայերը Թուրքերը կոտորեցին» թէզը, այսօր տիրական է պատմնթիւնը հարցապնդելու նախընտրութիւնը: Ցայտ հարցապնդելու նախընտրութիւնը: Ցայտնուած են մարդիկ որոնք մինչեւ իսկ կ'ըսեն. «Ցեղասպանութիւնը ընդունինք ու ներողութիւն խնդրենք»: այդ իմաստով էջեր ստորագրողներ կան: Իսկ Սփիւռքի Հայերուն միջեւ սկսած է դեռին չհասիլ այն տեսակէտը թէ պէտք է ոգեկոչել Ապրիլ 24–ը, բայց նոյն ատեն Թուրքերու հետ երկխօսութեան վերջ չտալ, հայկական ինքնութիւնը չառընչել միայն Ապրիլ 24–ին:

Ինչ կը վերաբերի Թուրքիա ապրող Հայերուն, անոնց թարգմանը ըլլալով, Հ. Տինք կ'ըսէ թէ կողմնակից են Թուրքիոյ եւ Հայաստանի միջեւ առողջ երկխօսութեան մը: Հարցը չի պատկանիր Ֆրանսային կամ ԱՄՆ–ուն, այլ երկու ժողովուրդներուն: «Թուրքիոյ հանրութիւնը չի գիտեր իր պատմութիւնը դիտել ·իսկ հայ հանրութիւնը չի գիտեր իր ապագային նայիլ» կ'ըսէ ան, մաղթելով որ հարկաւոր սրբագրութիւնը չուշանայ:

Ցեղասպանութեան նիւթին ԱՄՆ–ու եւ Ֆրանսայի միջամտութեան մասին Հ. Տինքի արժեւորումը այն է որ այդ միջամտութիւնը քաղաքական դրդապատճառներով է: Հայերը ոչ մէկ չահ կրնան ունենալ հայկական հարցին այդ պետութիւններուն կողմէ միջազգային ատեաններ փոխադրուելէն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ՕԳԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՉԱՆ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլլէ լը Պէլի մասնաճիւղը կը տեղեկացնէ թէ Պելֆոնթէնի կայանի Ծուլիս ամսուան արձանագրութիւնները տեղի կ'ունենան ամբողջ Ապրիլ ամսուան ընթացքին:

Դիմել՝ Մառի Գալճեանի 01 39 85 05 71 տեղեկութիւններու համար:

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

*
**

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp itinérant qui se déroulera en juillet 2003 dans les Pyrénées Orientales

● **1 Animatrice diplômée BAFA**

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՐԷՔ ԱԶԻԶ, Իրաքի նախկին փոխ – վարչապետ եւ ամէնէն հաւատարիմը Ս. Հիւսէյնի, յանձնուեցաւ Ամերիկացիներուն, Ապրիլ 24–ին: Կ'ըսուի թէ այդ յանձնումը եղած է բանակցութիւններու ընորհիւ: 67 տարեկան, քրիստոնեայ, Թ. Ազիզ Իրաքի ամէնէն ծանօթ դէմքն էր արտաքին գործոց նախարարութեան, վնտռուած 55 անձնաւորութիւններու ցանկին վրայ 43–րդ դիրքի վրայ էր: Միւս կողմէ, ձէ կարնըր յայտարարած էր թէ քաղաքական վերակառուցման գործընթացը պիտի սկսի դալ չարթու եւ Իրաքցիներէն կազմուած կառավարութիւն մը ծնունդ պիտի առնէ: Վերսկսած է կռիւ եւ քարիւղի արտադրութիւնը, բայց եւ այնպէս «քարիւղ անունդի փոխարէնն» ծրագիրը երկարաձգուած է մինչեւ Յունիս 3: Իրան ապահովութիւն տուաւ Ուաշինկթընի, իր պատասխան այս վերջնոյն ամբաստանութիւններուն, որ չի ջանար իսլամական իր յեղափոխութիւնը արտածել, բայց, Արտաքին նախարարը՝ Քամալ Խարազի յանձնարարած է Ամերիկացիներուն որ սահմանային «կարմիր դիծը» չանցնին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Ընկերային Հարցերու նախարարը՝ Ֆրանսուա Ֆիյոն, «Ֆրանս 2» կայանէն բացատրեց մանրամասնօրէն բարենորոգումներու ծրագիրը, զոր պատրաստած է: Ինչ կը վերաբերի հանդըստեան թոշակներու պայմաններուն, ան յայտնեց թէ 2008–ին, բոլորն ալ (պետական թէ ոչ ճիւղերու մէջ) պէտք է 40 տարի աշխատին (ներկայիս, պաշտօնատարներուն համար 37·5 տարի է), 41 տարի 2012–ին եւ 42 2020–ին: Այս կարգադրութիւնները մեծ դժգոհութիւններ յառաջացուցած են աշխատաւորներու մօտ եւ սենտիքաները ընդհանուր գործադուլի եւ ցոյցերու օր մը որոշած են՝ Մայիս 13–ին, որ կրնայ կրկնուիլ, ըստ պայմաններու:

ՀԻՒՍԻՍՍԱՑԻՆ ԳՈՐԾԱՑի պատասխանատուները յայտարարեցին ամերիկացի պատուիրակներուն որ հիւլէական զէնք ունին, բայց, Սպիտակ Տան բանբերը ըսաւ թէ նորութիւն չէ: Արտաքին նախարարը, սակայն, զգուշացուցած է Հիւսիսային Գորէան, որ ռազմապաշտ յայտարարութիւններէ խուսափին:

ԿԻՊՐՈՍի «կանաչ գիծը» որ 1974–էն ի վեր կղզին երկուքի բաժնած էր, այլեւս բաց է եւ հազարաւոր Յոյներ եւ Թուրքեր, ազատօրէն մէկ կողմէն միւսը կ'անցնին Ապրիլ 21–էն ի վեր: Այդ օրը, կղզիին «Թրքական Հանրապետութիւնը» արտօնած էր որ իր քաղաքացիները զիծը անցնին, ի հարկին աշխատանք ալ գտնեն:

ՓՈՐ – ՏԸ – ՊՈՒԻի (Պուշ տիւ Ռոնի նահանգ) մանկապարտէզը թալանի մըրցած է, Ապրիլ 20–ին 6–էն 9 տարեկան մանչուկներու կողմէ, որոնք կոտրել – թափելով ներս խուժած են եւ կրակի ալ տուած: Տարիքի բերմամբ, չեն կնար հեռապնդուիլ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅինի ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ 2001–ԻՆ

Սոսիէթէ Անոնիմ Իւնիքոմէս 33·000 Ֆր., ԷՍ–Ա–Է–Ո–Է–Լ Գասթըլի 33·000 Ֆր., ԷՍ–Ա–Է–Ո–Է՝ ԺԷ–Է–Ո–ԷՍ 5000 Ֆրանք, ԷՍ–Ա–Է–Ո–Է–Լ 3 ՔԱ 1000 Ֆր., Պր. Փաթրիք Ճակոբեան 2000 Ֆր., ԷՍ–Ա–Է–Ո–Է–Լ Էլորէմ 5000 Ֆր., Պր. Ժան Կէկէրեան 5000 Ֆր., Տոքթոր Կապրիէլեան 5000 Ֆրանք, Պր. Մաքս Գըլընճեան 4000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռընէ Ա֊թոյեան 5000 Ֆր., Սոսիէթէ Ժեներալ Մարսէյլ 6000 Ֆր., Տիկին Մ. Ճելալեան 1200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Աբթին 300 Ֆր., Պր. Իվ Աբթինեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր – Կարապետեան 600 Ֆր., Օր. Էլիան Գազանճեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

CHAVILLE

COMMEMORATION DU 88e ANNIVERSAIRE DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Le Dimanche 27 Avril

— **11h30 : Messe de Requiem** en l'église arménienne St Grégoire l'Illuminateur (6, rue Père Komitas, 92370 Chaville).

— **12h : Procession vers le Monument arménien** (face à la gare Chaville rive-droite). **Dépôt de gerbes et prises de parole.**

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ժողովը Երկուշաբթի, Մայիս 5, ժամը 19–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահը (Էմփաս տէ Մոն):

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
86, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

SAMEDI 24 MAI à 20 heures 30
SALLE CORTOT
78, rue Cardinet — 75017 PARIS

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

«DALILO»

VOIX D'ICI, CHANTS D'AILLEURS

CHORALE DE L'ECOLE TEBROTZASSERE

Sous la direction de Haïg SARKISSIAN

Réservations et renseignements :
Ecole TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord, Carrefour d'Arménie
93340 LE RAINCY — Tél. : 01 43 81 01 72

P.A.F. : Adultes 20 Euros
Enfants 15 Euros

PARIS → EREVAN → PARIS

3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES

A votre service pour toutes destinations dans le monde!

PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77

LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26

MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61

EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE

ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

Sabera@wanadoo.fr

www.saberatours.fr

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

ESPOIR POUR L'ARMÉNIE

organise un

Voyage en Arménie

DU 8 AU 16 JUILLET

Responsable du voyage : **Serge KURKDJIAN**
7, avenue Védrines — 13009 MARSEILLE
Tél. : 04 91 77 23 44 — Fax : 04 91 77 41 56

Avec la participation du Pasteur René LEONIAN

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԱՊՐԻԼ 29
MARDI
29 AVRIL
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

78ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·676 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 78e ANNEE — N° 20·676

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ

Ապրիլ 24–ի երեկոյեան, Կոմիտասի արձանին չուրջ տեղի ունեցաւ ցեղասպանութեան ոգեկոչումի հատուկ մը: Ելոյթներ ունեցան Մարզկային իրաւունքներու լիկայի ներկայացուցիչ Փաթրիք Պուշէն, փէլիսոփայ Ալէն Ֆինքըլքրաութ, փարիզի քրտական հիմնարկի տնօրէն Ֆէնտալ Նէզան եւ Ժ. Շալեան:

Առաջինը ծանրացաւ յիշելու պարտքին վրայ, ըսելով որ առանց անոր, գոհը մեռած կ'ըլլայ երկրորդ անգամ: Ա. Ֆինքըլքրաութ նկատեց ըրաւ ժխտումի կեցուածքը, ակնարկելով Թուրքիոյ տարած քարոզչութեան:

Իւաւական զգայական չէշտով էր Ֆ. Նէզանի ուղերձը. ըսաւ թէ եկած է յարգանք մատուցանելու Կոմիտաս վարպետին որ հաւաքած ու մշակած է նաեւ քրտական մեղեդիները, ապա, նկատի առած Թուրքերու եւ Քիւրտերու պարտքը, հայ ժողովուրդին հանդէպ: Ան բացայայտ կերպով ըսաւ թէ քրտական ուժեր ենթարկուելով Թուրք հրամանատարներու, ոճիր գործեցին եւ թէ տակաւին Քիւրտերու պատմութեան սեւ մէկ էջն է: Ան յիշեց նաեւ Հայեր փրկող Քիւրտերու ալ դոյութիւնը: Անդրադառնալով Եւրոպայի անդամակցելու Թուրքիոյ նկրտումներուն, ըսաւ թէ տակաւին անկախի կը նկատէ այնքան ատեն որ Հայերու իրաւունքը հատուցուած չէ:

Ժ. Շալեան կրկնեց Կոմիտասի երաժշտի, երաժշտագէտի արժէքը· յիշեց որպէս ցեղասպանութեան մը հեղինակ պատութեան ներկայացուցիչ Վ. Պրանտի պարբքը: Ըսաւ թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը ոչ միայն Ի· դարու առաջինն է, այլ նաեւ մհակ չընդունուածը: Անդրադարձաւ տակաւին Թուրքերէ Փարիզի քաղաքապետին ղրկուած ընդվզումի, րողքի նամակներուն:

ԴԷՊԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Երեկոյեան ժամը բաւական յառաջացած էր երբ Կոմիտասի արձանէն բազմութիւնը ճամբայ ելաւ դէպի Թուրքիոյ դեսպանատունը, լոզունգներ վանկարկելով, երգերով, երաժշտութեամբ: Թափօրին մասնակից էին Ասորիներ, Դաղստանցիներ, Քիւրտեր, Հայ միութեանց միութեան ներկայացուցիչներ, երկու հազարի չափ բազմութիւն մը: Բազմաթիւ Եռագոյններ, պաստառներ կ'ընկերանային երթին որ ժամը 22–ին մօտ հասաւ Անգարա փողոցին բերանը ուր կը գտնուի դեսպանատունը: Հոն հակիրճ ելոյթ մը ունեցաւ Արա Գրիգորեան, ապա ցուցարարները գրուեցան:

Փակուած էր ցեղասպանութեան 88–րդ ոգեկոչումն ալ, Կոմիտասի արձանին կարեւոր իրագործումով, մնացած սովորականներով եւ յատկապէս այնքան ծանրաբեռն յայտագրէ մը հայերէնին ամբողջական վտարումով:

Ա. Թ.

*
**

NOTRE-DAMEԻ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Ինչպէս ամէն տարի, Ապրիլ 24–ի մեծաւոր կիրակին – այս տարի Ապրիլ 27–ին – հայածէս պատարագ մը կը մատուցանէր Հայ կաթողիկէ առաջնորդը՝ Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան Փարիզի Մայր տաճարին՝ Նոթր – Տամի մէջ: Հոծ բազմութիւն մը կը հետեւէր արարողութեան, որ նուիրուած էր Ապրիլեան եղեռնի նահատակներու 88–րդ տարելիցին: Պատարագին սկիզբին, Գրիգոր Եպիսկոպոս Ֆրանսերէն, ապա հայերէն, նախ ընդհակալութեան խօսք յայտնեց Փարիզի Արքեպիսկոպոսութեան որ կը տրամադրէ Եկեղեցին, ներկայ քոյր եկեղեցիներու հովուապետերուն, նաեւ ներկաներուն կարդին, ողջունեց Պատուիրակ նախարար Փ. Տէվէճեանի եւ դեսպան Է. Նալպանտեանի ներկայութիւնը: Դիտել տուաւ որ այս պատարագը պսակումն է այն բոլոր ոգեկոչումներուն, որոնք տեղի ունեցան Հայաստան եւ ի սփիւռս աշխարհի, ի յարգանս անոնց որոնք ինկան վասն կրօնից եւ հայրենեաց, յիշելով նաեւ Կոմիտասի արձանին զետեղումը: Օրուան հոգեւոր ճառը արտասանեց Պատկէօղի եւ Լիւքէօղի օժանդակ Եպիսկոպոսը՝ Գերպ. Կի Կոչէ: Ան անդրադարձաւ Մարսէյլ անցուցած իր մանկութեան, ուր ունեցած էր, Բ. աշխարհամարտին, հայ դասընկերներ, բայց երբեք հարց չէր տուած ոչ իրեն, ոչ ուրիշներուն թէ ինչո՞ւ այդքան Հայ կայ ամէն կողմ: Պատերազմէն ետք էր, որ կը տեղեկանար թէ հրէական ողջակէզէն առաջ, տեղի ունեցած էր ուրիշ ցեղասպանութիւն մը, դարուս առաջինը եւ կը խորհէր թէ ինչպէ՞ս նման սարսափներ կարելի եղած են: Կը յիշէր Ցովհ. Պօղոս Բ.ի աղօթքը, Մալոյեան Եպիսկոպոսի նահատակութիւնը ու իր խօսքը կը վերջացնէր Նարեկացիի մէկ աղօթքով: Պատարագի ընթացքին, աւետարանական ընթերցումներ կ'ընէին Գիւտ Արք· եւ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան:

*
**

Նոյն օրը հոգեհանգստեան պաշտօններ կատարուեցան փարիզեան չորս եկեղեցիներուն մէջ եւ ծաղկեպսակներ զետեղուեցան հոն ուր կան նաեւ յուշակոթողներ կամ խաչքարեր:

ԼԻՈՆ

Լիոնի այս տարուան ոգեկոչումը չուներ նախորդ տարիներու աշխուժութիւնը: Այս ցաւալի երեւոյթին, առանց յապաղումի պէտք է անդրադառնան դաղութիս ղեկավարները: Ս. Յակոբ եկեղեցին հազիւ լեցուած էր էֆիւմէնիէ արարողութեան համար: Ցաջորդ երկու հանդրուանները, վիճաբանական ասուլիսը եւ քայլարշաւը, դժբախտաբար, աւելի տպաւորիչ չեղան, 600էն 800 հոգի միայն ներկայ եղաւ Պուրս տիւ Թրավայլի հաւաքոյթին, որու կը մասնակցէին Ֆըրանսուազ Կրոսթէթ (Եւրոպական Խորհրդարանի փոխ – նախագահուհի), Նազան Քէնտալ, Փարիզի Քրտական հիմնարկի տնօրէն, Ժերար Շալեան, Ժիւլ Մարտիրոսեան, Փաթրիք Քաուլիազ (Կանաչներու ազգային վարչութեան անդամ): Ասուլիսը փորձեց դեկավարել Ժանին Բալուլեան: Ներկայ էին, անշուշտ, Ֆրանսական կուսակցութիւններու «հայկական յարաբերութեանց մասնագէտները», Լիոնի, Վիլէօրպանի եւ շրջանի հայաշատ դաղութներուն (Վիէն, Վօ – ան – Վըլէն, Տէսին, Սէն – Մօրիս տը Պէնօ) քաղաքապետներն ու թաղապետութեան անդամները: Այս հաւաքոյթը, ուղղակի կը սիրուէր Տէսինի «Հայաստան» ձայնասփիւռէն, սակայն, այս հանդամանքը չի բաւեր բացատրելու համար Հայերուն ակնյայտ բացակայութիւնը: Ասուլիսի աւարտին, քայլարշաւը ուղղուեցաւ հանրահաւաքին վայրերէն դէպի Պէլքուր հրապարակը, ուր խօսք առին դաղութի ղեկավարներն ու Ֆրանսացի քաղաքական գործիչները: Հուսկ, տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակներու զետեղում «Վէյէօր տը Փիէր» յուշարձանին առջեւ: Ներկայ էին Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, հոգեւոր հովիւներ եւ համայնքին կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները: Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30–ին, քաղաքապետ Ժերար Գոլոմ իր հրաւիրած մամուլի ասուլիսին ժամանակ, պաշտօնապէս հաղորդեց թէ չուտով Լիոնի մէջ,

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ԱՐՁԱՆԻՆ ԴԷՄ ԹՐՔԱԿԱՆ ԴՐՕՇԱԿՈՎ ԲՈՂՈՔԻ ՅՈՒՅՑ

Կոմիտաս Վարդապետով խորհրդանըշած ցեղասպանութեան Փարիզի կոթողը արդէն թիրախ եղած է Թրքական բողոքի ցոյցի մը: Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութեան արտասահմանի ներկայացուցչութենէն խումբ մը Ապրիլ 26–ին արձանին պատուանդանը ծածկած է լայնածաւալ Թրքական դրօշակով մը, յետոյ բողոքի յայտարարութիւն մը կարդացած ու բաշխած զայն: Յայտարարութիւնը որ ստորագրուած է Ալի Զէլիքի կողմէ, կ'ըսէ թէ բոլոր անոնք որոնք կ'ուզեն պատմական իրողութեան տեղեակ ըլլալ, կրնան Թրքական, կամ խորհրդային արխիւներուն դիմել:

Ա. Զէլիք ելոյթ մըն ալ ունեցած է արձանին առջեւ, ըսելու համար որ «կը բողոքեն ամէն տեսակ կեցուածքի դէմ որ թիրախ կ'առնէ Թուրքիոյ անկախութիւնը, ազգային պետութիւնը եւ ազգային խորհրդանիշերը: Գլխատրաբար Ֆըրանսա եւ բոլոր միւս աշխարհակալ տէրութիւնները պէտք է հրաժարին պատմութեան աղբանոցը նետուած պնդումներով Թուրքիան նեղը դնելէ»:

Ապրիլ 27–ի Թրքական թերթերը ցոյցէն լուսանկարներ հրատարակած էին ուր կը տեսնուէին արձանին Թրքական դրօշով ծածկուած պատուանդանը եւ ցուցարարներու խումբը:

Ոչ անակնկալ այս արարքին դէմ վըրտահարար պիտի չուշանան Հայ Դատի Յանձնախումբի, նաեւ Փարիզի քաղաքապետարանին հակազդեցութիւնները:

Փարիզի օրինակով, պիտի կառուցուի Հայկական ցեղասպանութեան զոհերուն նուիրուած յուշակոթող մը:

ԿՈՐԻԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ապրիլ 24–ի ոգեկոչման նուիրուած հանդիսութիւնները, հանրահաւաքները, ցոյցերը տեղի ունեցան ցրուած չարքերով, խաչաձեւուած յայտարերով, նախաձեռնութեամբ եւ Ֆրանսայի Հայկական համակարգումի կոմիտէին, է՛ւ Մարսէյլի Հայկական Միութիւններու ներկայացչական խորհուրդին:

Առանց անդրադառնալու տեղին ու անտեղին, կու տանք յաջորդական ճեռնարկներու պատկերը, լրիւ ըլլալու մըտահոգութեամբ միայն:

Ապրիլ 23–ին, ժամը 18·30–ին Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն, երեկոյեան եւ հանգստեան կարգերով: Քարոզեց Մարսէյլի Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ նոր հովուապետը՝ Ցովհաննէս Մ. վարդապետ: Արարողութիւնը կատարեց Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան:

Ժամը 20·30–ին, սինեմա Սեզառի սրահը, քանի մը ճառերէ յետոյ լուսարձակուեցաւ Ռ. Քէչիչեանի ժապաւէնը՝ «Արամ»:

Նոյն ժամուն, 20·30–ին, Արդարութեան Պալատի հրապարակը տեղի ունեցաւ հոգում մը: Մօտ աւելի քաղաքապետարանի խորհրդականներ՝ Ժ. Փ. Պէրպէրեան եւ Ժ. Քէրքէրեան, 13–րդ եւ 14–րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կ. Ցովսէփեան, Հ.Ց.Դ. Նոր Սերունդի ներկայացուցիչը՝ Ֆ. Սիւճեան: Գործադրուեցաւ դեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը հայրենասիրական, եկեղեցական, յեղափոխական եւ ժողովրդական երգերով, խմբերդներով եւ արտասանութիւններով: Մասնակցեցան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տ· Ռըմսֆելտ, Ապրիլ 27–ին Ապու-Տապի հասած էր, որ առաջին հանդրէանն էր Ծոցի շրջանը կատարելիք իր այցելութեան: Ապրիլ 28–ին, Պաղտատ կ'անցնէր եւ այս առթիւ յայտարարած էր որ «յաղթանակի շրջապտոյտ մը չէ»: Պաղտատի մէջ, պինամթերքի պահեստանոցին պայթումէն վեց հոգի մեռած է եւ 50 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, ինչ որ մեծ վրդովում ստեղծած է եւ ատրթ տուած Ամերիկացիներու դէմ ցոյցերու: Թաղամասին տուներն ալ քանդուած էին: Տեղացիներուն համաձայն, ամերիկացի պինուորներու մէկ սխալին հետեւանքն է, իսկ Ամերիկացիները կ'ուրանան եւ կ'ըսեն թէ հրթիռներ արձակուած են պահեստանոցին վրայ: Ապրիլ 28–ին, չուրջ 100 ընդդիմադրիներ հաւաքուած էին Պաղտատ, ամերիկացի ճէկարնըրի նախագահութեան տակ, ծնունդ տալու համար քաղաքական նոր ղեկավարութեան մը: Ամերիկացիք ձերբակալած են Պաղտատի ինքնակոչ կառավարիչը՝ Զուպէյտի: Միւս կողմէ, ձեռք դրած են նաեւ Ս· Հիւսէյնի երկու ընդդիմադիրներու վրայ, մէկը ունկնդրութիւններու ապատարկութեան տնօրէնն էր: Թալաններու հետեւանքով 400 միլիոն տոլար դողցուած է Պաղտատի մէջ: Ս. Հիւսէյնի ծննդավայրին մէջ, խանդավառ ցոյցեր կան ի նպաստ իրեն, ոմանք չեն վարանիր ըսելու« ոչ մէկ նախագահ այդքան բարիք ըրած է Իրաքի»:

ԱՍԻԱՆԱՆ ԹՈՒՐԱՏՈՊԻՆ մեռելներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ եւ Ապրիլ 28–ին հասած էր 318–ի, որոնց 21–ը՝ Թորոնթոյի մէջ, վերջինը՝ Ապրիլ 27–ին: Գանատայի կառավարութիւնը չատ դժգոհ է որ Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութիւնը թելադրած է չճամբորդել դէպի Թորոնթօ: Ընդհանուր ձեւով 28 երկիրներ վարակուած են, որոնց առաջինն է Չինաստան, ուր դպրոցներէն ետք, սինեմաներն ու թատրոններն ալ փակուեցան: Ժ.–Փ. Ռաֆարէն վերադարձաւ Փեքինէն թելադրելով տեղի չտալ խուճապի եւ պաղարիւն մնալ: Աչխարհի մէկ, վարակուածներու թիւը 5000–էն աւելի է:

ԱՐԺԱՆԹինի նախագահական ընտրութեան Ա. չրջանին դլուխը հասաւ նախկին նախագահ՝ Գարլոս Մենէմ, 72 տարեկան, աւելի լաւ դիրքի վրայ քան կը նախատեսուէր: Մայիս 18–ին, իր մրցակիցն է ուրիշ փերոնիսթ մը՝ Նեսթոր Քիրչներ: Մենէմ, մասնակի արդիւնքներու համաձայն, ձայներու 24%–ը ըստացած էր:

ԱՂԱՍԻ, որ իր 33–րդ տարեդարձը կը տօնէ, համաչխարհային դատաւորման դլուխն է: Եուսթընի մրցաշարքի կէս – աւարտականին 6-4, 6–1 յաղթեց Աւըստրըիացի Մելցէրի: Եւ այս յաղթանակով վստահ է որ պիտի դրաւէ Աւստրալիացի Հէուիթի տեղը, այսինքն աչխարհի թիւ մէկը պիտի դառնայ եւ ամէնէն տարեց թիւ մէկը:

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՈՒԿՐԱՆԱՑԻՆԵՐ հաւաքուած են Ապրիլ 26–ի գիշերը ոգեկոչելու համար Չերնոբիլի զոհերուն յիշատակը, հիւլէակայանին արկածին 17րդ տարեդարձին առթիւ: Կայանը փակուած է 2000 Դեկտեմբերէն ի վեր, բայց մինչ ապառնալիք մը կը նկատուի: Արկածը վարակած էր Եւրոպայի երեք քառորդը:

ԱՃԻՒՆԸ ԲԱԲԱԽՈՒՄ Է ԿՐԾՔԻՍ

Ես Հայն եմ:

Ես այն Հայն եմ, որն ունի հազարամեակների կենսագրութիւն, եւ որն այդ կենսագրութեան մէջ ունի ճակատագրական յաղթանակներ ու արժանապատիւ պարտութիւններ: Հայը, որ հաւասարակշռութեան մէջ է ապրել աշխարհի հետ: Եւ եթէ նրան չի յաջողուել այս երկնքի տակ հաստատել Բարին, ապա դրանէ կաղողացել է զսպել Չարիքի անասնձ հանդէսը՝ մի՛շտ բացայայտ եւ մի՛շտ դէմ դիմաց... Հա՛յը, որի համար Յիսուսից յետոյ 20-րդ դարն սկսուեց արիւնաւերով: Իր պատմութեան մէջ առաջին անգամ նրան զարկեցին ոչ թէ ռազմադաշտի վրայ եւ աչքերի մէջ նայելով, այլ մօրթեցին որպէս զերու, որ անզէն էր ու տնաւեր: Այդ իսկ պատճառով փիլիսոփայական ջարդն ու բարոյական նուաստացումը դարձան համապատասխան հայ, այլ պէտք է դրնէ մի քիչ մարդ լինել...

Հայի իմ այդ նուաստացումները չհատակել են մանր ու մեծ տէրութիւնները եւ օգտագործել են քաղաքական ու դիւանագիտական մեծ ու փոքր խաղերի մէջ: Հայի իմ այդ նուաստացումը եղել է զօրաւոր առիթ՝ ներշնչելու համար, թէ չարունակուղ զերութիւնս եւ բռնադատուած կեանքս իմ փրկութեան միակ տարբերակն է: Եւ ներշնչել են այնքա՛ն հիմնաւոր, որ «ազատ աշխարհ» ու «մայր հայրենիք հայութեան» էինք յանկերգում, երբ Տէր Զորն էր չարունակ-ւում Սիբիրի ու Ալթայի երկրամասերի կամ Սուպհայիթի մէջ... Ներշնչել էին այնքան հիմնաւոր, որ ջարդերից մազապուրծ եւ նուաստացած Հայերն ու նրանց սերունդները տրտնուեցին, ճեղքուեցին, բաժանուեցին երկու հատուածի, եւ մենք չուզեցինք հասկանալ, որ այդ հատուածները «հայաստանցի» կամ «սփիւռքահայ» կոչելը կեղծիքի չարունակութիւնն է, քանի որ իրականութեան մէջ, եթէ յիրաւի, ինչ-որ մի բաժանում կար, ապա ոչ թէ աշխարհագրական, այլ համոզմունքի ոլորտների մէջ: Եթէ համոզմունքի իր ոլորտի մէջ մի հատուածը՝ միեւնոյն է, լինէր Հայաստան կամ Տարաչխարհ, պատրաստակամօրէն եւ կոյր ջկոյրան խաբկանքի տրուող սովետասէրներն էին եւ են, ապա միւս հատուածն էլ համոզմունքի իր ոլորտի մէջ իրատեսութիւնը չկորցրած ազգասէրներն էին եւ են: Ներշնչումները այնքան սաստիկ էին ու խրոնիկ, որ ազատութեան նպատակի չուրջ մխրճանուելու փոխարէն, իրար հակառակուեցինք: Եւ եռանդ ենք վատնում հաւատարմութիւն ապացուցելու համար անցողիկի ու անբարոյականի, բայց ոչ թէ միայն ու միայն մշտնջենաւորի ու ազգինութեան նկատմամբ:

Տասնամեակներ են անցել եւ ուր է հարիւրամեակը կը բոլորի եղերական օրերից մինչեւ հիմա, եւ պետական հայրենասէրներն ու պաշտօնական մտաւորականները այն Հային, որ ես եմ, իրենց քարոզչութեան բոլոր նրբագեղ միջոցներով ստիպել ու չարունակում են ստիպել, որպէսզի ապրուած ու իւրաքանչիւր անցնող տարուայ ու տասնամեակի հետ ծանրացող նուաստացումը եւ ազատութեան աստուածային իմ պահանջն ու արժանապատուութեան իմ բարոյականութիւնը խոնարհաբար թոյլ տամ, որ խեղդեն աժան սրտաճմլիկութեան թաւիշէ ձեռնոցներով... Որ յանկարծ չզառնամ սթափ բանականութիւն...

Եւ ես, որ Հայն եմ հեռուհեռու լինքս էլ կարծես զառնում եմ անդլիացի զրոզի անողոք ապտակի թիրախը. «Այո՛, իմ բարեկամներ, յիշէ՛ք, թէ որպիսի զայրոյթով էիք դուք պարուրուած, երբ Թուրքերը աւելի չատ Հայ մորթեցին, քան սովորաբար մորթում էին, եւ որքա՛ն երախտապարտ էիք Աստծուն, որ ապրում էք յառաջադիմական մի երկրի մէջ, որտեղ նման բան պարզապէս չի կարող լինել, քանզի այդ երկրի մէջ տը-ղամարդիկ լայնեզր գլխարկ են դնում եւ ամէն օր ծառայութեան են մեկնում ուղն անց քսաներեքի գնացքով» (Օլդոս Հաքսլի, «Կապիկ եւ էութիւն»):

Բայց իմ կրծքին դեռեւս բարախում է աճիւնը:

...Վարդուհի մեծ մայրս, որն անցել էր Տէր Զօրի դժոխային բոլոր պարունակներով, ինձ սովորեցնում էր լսել այդ բարախիւնը, որ չի դադարելու այնքան ժամանակ, քանի դեռ չի ապատագրուել իմ հայրերի երկիրն ու Հայը:

Յիշո՛ւմ էք այն զարմանալի կենսունակ, սրամիտ, կայտառ Ֆլամանտացուն, որի կրծքին կախուած էր խարոյկի վրայ այրուած հօր մոխրացած աճիւնի փոքրիկ տոպրակը: Այդ աճիւնը ազգային կեանքի ճակատագրական պահերին միշտ բարախում էր, յիշեցնելով, որ ոչ թէ «վրէժ պէտք է առնել ապրելով», ինչպէս ինձ, որ Հայն եմ, թելադրել են տասնամեակներ չարունակ սարկութեան չըղթաները էլ աւելի կռելու նպատակով, այլ միշտ սթափ պահելով իմ բանականութիւնը, որպէսզի ոգեղինութեամբ ապաքինեմ իմ նուաստացումը եւ բոլորով՝ ես, որ Հայն եմ եւ դո՛ւ, որ նոյն Հայն ես, հասու դառնանք մի ճշմարտութեան, թէ մի՛շտ էլ տղամարդիկ լայնեզր գլխարկ դնելով՝ ամէն օր ծառայութեան են մեկնելու ուղն անց քսաներեքի գնացքով, թէեւ զայրոյթով են պարուրուած եղել եւ դեռ երեւի չարունակելու են ընդամէնը զայրանալ, որ Թուրքերը աւելի չատ հայ մորթեցին, քան սովորաբար մորթում էին:

Հասու դառնանք այն ճշմարտութեան, որ ընձիւղում է քրիստոնէական մեր էութեան խորքերից, թէ ողջակէզ մեր Հօր աճիւնը կը հանգստանայ այն դէպքում միայն, երբ Հայի ծնունդը եւ ապրելու, նորէն ծնունդը եւ ապրելու, չարունակ ծնունդը եւ ապրելու աստուածային կամքը բնաւ չկարծենք յետամնաց կամ զարդացած սոցիալիզմի բարեշնորհներ եւ այն էլ վրիժառութեան խաբկանքով: Եւ մեր բանականութիւնը թմրեցնող այդ խաբկանքի Չարը խափանելու ճամբայ ելնենք օտար ու իւրային բռնատիրութիւններից ազատուելով, որպէսզի ազատագրուենք նաեւ ինքներս՝ ես եւ Դու, որ Հայն ենք:

...Մենք այն Հայն ենք, որ միշտ հաւասարակշռութեան մէջ է ապրել աշխարհի հետ... Եթէ նոյնիսկ չի կարողացել այս երկնքի տակ հաստատել Բարին, ապա գոնէ նրան յաջողուել է զսպել մոլեզնող Չարիքի անզուսպ հանդէսը: Եւ միշտ հաւատարիմ է եղել պատմական, ազատ եւ արժանապատիւ ժողովուրդ լինելու քրիստոնէական իր առաքելութեանը:

Բայց անցնող ամէն տարուայ հետ մեր նուաստացումը աւելի ու աւելի է խտանում: Լայնեզր գլխարկ դրած եւ ամէն օր ուղն անց քսաներեքի գնացքով ծառայութեան մեկնող տղամարդկանց տեսնելով, որոնք չատ լաւ գիտեն, թէ Թուրքերը աւելի չատ Հայ մորթեցին, քան սովորաբար մորթում էին, մենք, որ Հայն ենք, աւելի ու աւելի ենք բիւրեղացնելու մեր արժանապատուութիւնը:

Քանի դեռ մեր կրծքի տակ բարախում է աճիւնը:

Քանի դեռ զերութեան մէջ է հայրերի երկիրը:

Քանի դեռ չի ապատագրուել Հայը:

ԿԱՐԷՆ Ա. ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Փարիզ

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 88-ԱՄԵԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՒԵՐ

ՆՈՐԷ՛Ն ԹՐՔԵՐԷՆ ՈՒ ԹՈՒՐՔ ԵՐԳԸ...

ՄԻՆԱՍ ԳՈՁԱՑԵԱՆ

Ա.

«Գրածս (նաեւ՝ քու, իր եւ միւսներուն դրածները...) քանի՞ երիտասարդ սիրտ կարդայ» մտածելով, ծանր ու թեթեւ ընելով, ես ինծի հետ առնել – տալով որոշած էի չզրել «զամբանի մրուրով զբուսած» տողերս, սակայն տխուր միչադէպ մը նժարի ծանրութիւնը տրամաբիէ կերպով վար քաշեց՝ «զրե՞լ թէ չզրել»ի մէջ յաղթեց «զրե՛լ»ը:

Գիշերուան ժամը 10-ի մօտ, ընդարձակ կանգառին մէջ վերջապէս «ծակ» մը գտած ըլլալով կը փորձէի տեղաւորել ինքնաշարժս, երբ, գիշերային լռութեան մէջ ամբողջ կանգառով մէկ արձագանգեց թրքական երգի մը արդիական տարբերակը: Երգի ձայնը երթալով մօտեցաւ ինծի: Հիմա ձայնը կու գար ճիշդ ետեւէս: Ժամանակակից էլեկտրոնային – համակարգչային տարբերով «յօրինուած» կամ մեկնաբանուած թրքերէն երգը իր ցրցմբը կը ժայթքէր սեւ, նոի – նոր, վրան բացուող – գոցուող ՊլէյՄՏուդլըվկ-է մը, որուն զեկին նստած էր քիթ – բերան քսուած ու արդուզարդ տուած օրիորդ մը: Կատարեալ տեսարան մը «ժամանակակից» նորահաս օրիորդի մը՝ վարի ծնօտը անճոռնի կերպով ծամծմօնով զբաղած, ականջին բջջային հեռաձայնը եւ բարձր ծաւալի վրայ հնչող իսկական ձայն մը, որ կը կլկլացնէր:

– Պու սեվտայա տայանամամ... (այս սիրոյն չեմ դիմանար...):

Հա՛յ էր գեղադէմ երեւցող օրիորդը, որ, չես գիտեր ինչո՛ւ եւ ինչպէ՞ս եռեւի պատուհանին վրայ փակցուցած էր փոքրիկ եռագոյն դրօշ մը, հապա ինքնաշարժի համա՞րը՝ «եարիմ» («իմ եարս»)... կու գար ամբողջացնելու պատկերը ժամանակակից ողբերգութեան մը: Եթէ սեռեկեայ ժամ մը ըլլար, հաւանաբար այլ մանրամասնութիւններ ալ նկատէի...:

Տխուր, տխուր խորհրդածութիւններու մէջ ինկայ յաջորդ ժամերուն:

Յիշեցի Պէյրութի մեր մէկուկէս սենեակնոց համեստ տունը, որուն մէկ անկիւնը հայրս տեղաւորած էր իր մխիթարանք «կրունտիկ» կանաչ «աչքով» ձայնատուփիւրը, որուն միայն երեք կայանի տեղ գիտէր՝ Կիպրոսի Թրքական, Անգարայի եւ Երեւանի տեղերը· առաջին երկու կայաններու երաժշտութիւնը մեզի՝ պզտիկներուս համար անլսելի դարձնելու աստիճան կը ցածցնէր, իսկ Երեւանինը կը բարձրացնէր ու կը հրամայէր որ պարզ հայերէնով վերարտադրեմ լսածս ու հասկցածս: Եղեռնին, հազիւ երկու տարեկան եւ տակաւին գրկի երեխայ հայրս ամբողջ կեանքին մէջ հազիւ վերջայ վրայի երկու ամիս դպրոց գացած էր եւ իր ամբողջ հայերէնը կը ներկայանար անճոռնի հայերէնով գրուած «Սարգիս» բառով, որ իր ծուռիկ – մուռիկ առորագրութիւնն էր, մինչեւ որ մեզի հետ «ինքն ալ դպրոց երթալով», վերջապէս սորված էր գրել եւ առորագրել իր անուն – մականունը: Ան ինքզինքին ստիպած էր նաեւ քանի մը հայերէն նախադասութիւններ իւրացնել եւ մեզի հետ հաղորդակցիլ իր պիտցած «հայերէնով»:

Ինչ՛ղճ Սարգիսներ, Յակոբյան աղաներ, Պօոսներ (Պօղոս) ու Արթիններ, որոնցմէ ինչպիսի՛ դէմքեր, մասնագէտներ ու արհեստավարժներ պիտի ելլէին, բայց Ցեղասպանութեան խորշակը այրեր էր զանոնք եւ դաժան կեանքը ղացեր էր տալ անոնց ուսման առիթը: Երանի չէ՞ր ձեր նման անգրագէտ, անուս, բայց հայու արժանապատուութեամբ հարուստ հարիւր հազարաւոր մարդիկ ունենալ, քան ժամանակակից ճոխութեան, մեղկութեան, հանգստասէրութեան, եսակեդրոնութեան ճահիճին տիղմին մէջ խրած գեղադէմ «հայ» երիտասարդներ ու երիտասարդուհիներ:

Չեմ գիտեր, կա՛մ Թուրքն է բախտաւոր աստղի տակ ծնած, կամ մենք ենք թուլամորթն ու անհոգը: Սա ի՞նչ հանելուկ է եւ առեղծուած մէ՛կ հատ իսկ համաշխարհային մեծութեան հասնող երգահան ու բանաստեղծ չտուած, ապրի՛ջարդած, դանճերդ կողոպտած Թուրքին երգն ու բառը աս որքա՞ն ձգողականութիւն ունի եղեր որ Մեսրոպ Մաշտոց տուած, Նարեկացի, Քուչակ, Կոմիտաս ու Թլկատրեան ծնած ժողովուրդի մը զաւակները չկարենան ձերբազատուիլ Թուրքերէնէն ու, թէկուզ 88 տարի անց, տակաւին հաճոյքով ուզեն ունկնդրել Թրքական երգեր, խելակորոյս թափով վարձել Թրքական չարժանկարներու սերիչներ, խրախճանքներու եւ հարսնիքներու առեն պահանջել նուագախումբն ներկայացնել Թրքական երգեր ու պարեղանակներ:

Ո՞ւր է պաղտնիքը մեր ձախողութեան կամ ո՞ւր է գաղտնիքը մեր ջարդարարին «մշակոյթին» յաջողութեան: Ըսէ՛ք եւ փորձեցէ՛ք նաեւ դուք՝ նորօրեայ համակարգիչներ, պատասխանել հարցումիս, ինչո՞ւ չկրցանք 88 տարիներու ընթացքին մեր մարմինէն արտաքսել այդ անարուեստ, նախնական ու մեր հայկական ու քրիստոնէական մշակոյթին խորթ լեզուն, երգը, կենցաղը, խօսուածքն ու բարքերը:

Ո՞ւր էր գաղտնիքը եւ ուժը մեղ դարերով սարկացնող ցեղին (որ հազիւ 1000 տարուան մէջ կրցաւ դառնալ... ոճրադործ), որուն լեզուն եւ երգը Հայաստանի հայրենադարձներու լայն զանգուածի մը մէջ (առաւելաբար Միջին – Արեւելքէն) չմեռաւ 10, 20, 30, 40 տարիներու ընթացքին:

Կը յիշե՞ք 1970-ական եւ 80-ական թուականներուն Երեւանի, ապա նաեւ Թուրքիոյ սահմանամերձ շրջաններու մէջ, ինչպէս սունկի նման վարդադոյն տուֆակերտ չէնքերու վրայ ցցուեցան Թրքական հեռատեսիլի կայաններու ալիքները որսացող անթէններ: Կը յիշէ՞ք նաեւ տրուած «այրած սրտի» մխիթարանքները, թէ ռուսերէն չեն հասկար, եղեր դպրուած են խորհրդային «պիոներիայինն», դասական երաժշտութեան «լանկըը – լունկըրէն», ճառերէն, «անհամ կոլխոզ, սովխոզ եւ հայրենական պատերազմ» նիւթերէն ու չարժանկարներէն...:

Բացատրութիւններ, պատճառաբանութիւններ ու արդարացումներ չեն կրնար ընդունելի նկատուիլ այն ահաւոր հարուածին քով, որ բաժին ինկաւ մեր ժողովուրդին 88 տարի առաջ: Այդ ի՞նչ առեղծուած է, երբ 2-րդ եւ 3-րդ սերունդի պատկանող հայը, ԱՄՆ-ի այս ափերուն, «հոգեկան անզսպելի ցանկութիւնը կը զգայ Թրքական երգեր լսելու կամ իր զաւակին հարազատական խրախճանքին յուզեալ դիմաց առաջարկելու նուագախումբին, որպէսզի իր սիրած Թրքական երգը կատարուի...»: Գոնէ խնդրուած երգը չնորհքով բան մը ըլլայ եւ մարդ փորձութիւնը ունենայ բացատրութիւն մը, պատճառաբանութիւն մը փակցնելու Թրքական երգի ցանկութեան ճակատին որպէս «Թոյլատրուած է» պիտակ...:

Ցեղասպանութեան 88ամեակն է այս տարի. հատուկենտ վերապրողները միայն մնացած են Հայոց բաժին ինկած արհաւիրքից օրերէն եւ անոնք ալ հազիւ մչուշի մէջ կը յիշեն իրենց վաղ մանկութեան կամ պատանեկութեան սարսափելի դէպքերը: Թանկագին էակներ են անոնք, որոնցմէ հազիւ թէ քանի մը հատը պիտի կարենայ ողեկոչման հանդիսութեան մը ներկայ ըլլալ: Եթէ կարենան խօսիլ անոնք, պիտի ըսեն հաւանաբար թէ իրենք չէ՛ր քաջացան, չուրացան ազգութիւն, կրոնք ու լեզու, ինչպէս իրենց ծնողներն ու պահուած հարազատները, որոնք նահատեցին Եփրատը նետուիլ, անապատի աւազը ընդունիլ որպէս կիսիչ պատանք ու նահատակուիլ: Անոնք մերժեցին Թրքանալ, երգել Թրքերէն, որպէսզի 88 տարի յետոյ խաղաղ ու հանգստաւէտ կեանքի մը «արգաւանդ մահիկին» մէջ Թրքերէն լսեն ու Թրքական ժապաւէններու համար հոգի տան...:

«Նոր Օր»

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԵՍՆԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

«Նեզավիսիմայա» թերթը Ապրիլ 21-ի թիւին մէջ հրատարակած է Պիւոր Սկորոլի մէկ դրութիւնը ուր հաչուեյարդարի կ'ենթարկուի Ռ. Քոչարեանի հինգ տարուան ղեկավարութիւնը: Նախ մատնանշումը կ'ըլլայ անոր երդման արարողութեան զուգահեռ բողոքի ցոյցերուն որոնք հետեւանք էին ընտրական ապօրինութիւններու: Այդ ապօրինութիւնները կը նկատուին մեծ եւ գայթակղալի արձանագրութիւն՝ անկախ Հայաստանի պոյութեան սկզբնական ընթացքին:

Առանց պատճառը ընկերային – տնտեսական եւ հանրային – քաղաքական վիճակին ըզգալի վատթարացումն է: Արդէն փխրուն ժողովրդավարութեան ծիլերը ոտքի կոխան եղած են: Անոնց փոխարէն հաստատուած է խմբակային – սակաւապետական վարչակարգ որ յենած է պինուտրական ուժին: Ատով՝ Հայաստան կը դիմէ դէպի ռազմական բռնապետութիւն: Իսկ այդ համակարգին տնտեսական հիմը կը կազմէ տարածուն կաշառակերութիւնը:

Նման ենթախորքի վրայ որպէս անմօթ յայտարարութիւն հնչեցին Սփիւռքին հետ կապերը ընդլայնելու, անոնց գործարարները հայաստանեան ծրագիրներու մէջ ներդրումի իշխանութիւնների յայտարարութիւնները: Իսկ այդ գործակցութեան որպէս վառ օրինակ, կը նշուի Գ. Գրիգորեանի տրամադրած գումարներով կատարուած գործը: Զայն ցոյց կու տան որպէս ժողովուրդի մասին իշխանութեան հոգատարութիւնը: Մինչդեռ, ընդդիմադիր թերթեր հարց կու տան թէ անոնցմէ որքա՞ն կը ստանան պետական պաշտօնեաները, «վստահելի» ընկերութիւնները ու որոշ «դրպանային» գործարարներ: Եթէ այդպէս չըլլար, իշխանութիւնները թոյլ չէին տար որ երկրին ռազմավարական իմաստի համակարգերը յանձնուէին ոչ չատ ծանօթ արտասահմանեան ընկերութիւններու եւ անհատներու:

Շատեր հիասթափած համոզուած են որ Ռ. Քոչարեանի վարչակարգը պէտք չունի հայրենասէր գործարարներու, արդար եւ պատասխանատու մարդոց որոնք կրնան ներդրում ընել պետութեան զարգացման: Այդ վարչակարգը «կթան կովեր»ու պէտք ունի որոնք կեղծ ու պարիր խոստումներով ներդրում ընելու կը հրաւիրուին, ապա երբ ծրագիրը առաջին պտուղները կը սկսի տալ, չատ յաճախ զինուած ոստիկանով կը վտռտուին: Այս ընթացքին տուժածներու թիւը մեծ է, սակայն, դրեթէ ոչ ոք իրաւունքը պաշտպանել կը փորձէ, նոյնիսկ երբ յաճախ խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան տասնեակ միլիոնաւոր տոլարներ: Այդ երեւոյթին բացատրութիւնը այն է որ մարդիկ կը վախնան: Վախը չոշափելի դարձած է յատկապէս 1999 Հոկտեմբերի ողբերգութենէն ետք: Եւ հակառակ որ այդ պատահարէն ի վեր երեքուկէս տարի անցած է, ահաբեկիչները դառը տակաւին կը շարունակուի, թէեւ ոճիրը գործուած է հարիւրաւոր ականատեսներու, տասնեակ հազարաւոր հեռատեսիլ դիտողներու աչքին առջեւ:

Ռուս լրագրողը կը դրէ թէ նման կացութեան մէջ կարելի չէ յոյս դնել իրաւապահ մարմիններու եւ իրաւական համակարգին վրայ: Եթէ օրէնքը անզօր է երկրին իշխանութեան դերակոչն ղէմքերուն ոճրագործները պատժելու, կըրնա՞յ երաշխաւորել հասարակ մարդոց ապահովութիւնը եւ արդարութեան կիրարկումը: Երկրին մէջ ստեղծուած վախի, անօրինականութեան, անբարոյութեան ճնշող մթնոլորտը իշխանութեան ջանքերուն արդիւնք է եւ ատիկա յատուկ դիտաւորութեամբ կատարուած է, որպէսզի աւելի դիւրին ըլլայ կամայական – նուիթեամբ չարժիլ:

Ճիշդ են ընդդիմադիրներու պնդումները թէ նախագահական ընտրութեան արդիւնքները խարդախուած են. Ռոպէր Քոչարեան չէր կրնար յաղթել եթէ արդար պայքար մղուէր: Արդէն, փուճ դուրս եկան տարեկան 40 հազար նոր աշխատատեղի ստեղծելու, տնտեսութիւնը վերականգնելու, Ղարաբաղի հարցը լուծելու, Սփիւռքին հետ գործնական յարաբերութիւններ հաստատելու խոստումները:

Այս բոլորին արդիւնքը այն է որ ժողովուրդը կը չարունակէ «ոտքերով քուէարկել». արտագաղթը չի դադրիր եւ նոյնիսկ կ'աւելնայ, ի հեճուկս իշխանութեան պնդումներուն: Ըսուածին լաւագոյն ապացոյցը այն է որ Երեւանի մէջ կալուածներու գիները կ'իջնեն: Մարդիկ կը մեկնին հոն ուր կրնան, որովհետեւ կորնցուցած են աւելի լաւ ապագայի հաւատքն ու իրենց կեանքին մէջ դրական փոփոխութիւններու յոյսը: Հիասթափած են, մինչդեռ, ոչ չատ հեռու անցեալին պատրաստակամ էին ամէն զոհողութիւն յանձն առնելու:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

Ֆիրսի (Յունաստան) «Աւետիքեան» սրահին մէջ, Ապրիլ 2–ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Երջանայինի վարչութեան, գրական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նիւթ ունենալով՝ «Հայաստանի արձակ գրականութիւնը վերջին քառասնամեակին»: Դասախօսած է հիւրաբար Աթէնք գտնուող դաստիարակ եւ գրականագէտ՝ Գրիգոր Շահինեան: Ձեռնարկին նախագահած է Համազգայինի Երջանայինի վարչութեան անդամ Պարկտ քահանայ Մաչէրեան, որ իր բացման խօսքին մէջ, նշած է թէ որեւէ ժողովուրդ առանց կրօնքի եւ մշակոյթի չի կրնար մաս կազմել աղգերու պատմութեան: Օրեան դասախօսը՝ Գրիգոր Շահինեան, Աթէնք ժամանած է ընդառաջ երթալով տեղւոյն ուսումնական խորհուրդի հրաւէրին ,որպէս դասախօս եւ մասնագէտ, մասնակից դառնալու վերոնշեալ խորհուրդի կազմակերպած հայ ուսուցիչներու վերակաւորման սեմինարին: Օրուան դասախօսը ներկայացուցած է Յարութիւն Քիւրքճեան, յիչելով անոր կենսագրական դիծերը՝ Դամասկոսէն Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանը, ղրկուած նախ 1949–ին, 1950–ական տարիներուն կ'անցնի Պրիւսել, ուր կ'ուսանի գրականութեան, փիլիսոփայութեան մանկավարժական դասընթացքները, տեղւոյն ազատ համալսարանը: 1956–ին, վերջնականօրէն, կը մեկնի ուսուցչական ասպարէզ: Աւելի ուշ, 80–ական թուականներուն, ան տոքթորայի իր թեզը ներկայացուցած է Փարիզ, նիւթ ունենալով. – «Շահան Շահնուր / Արմէն Լիւպէն, կենսագրութիւն եւ Մատենադրութիւն»: Յ. Քիւրքճեան մանրամասնօրէն թուած է նաեւ Գրիգոր Շահինեանի հայերէն թէ ֆրանսերէն հրատարակութիւնները, ապա, բեմ հրաւիրուած է դասախօսը: Գրիգոր Շահինեան ծանրացած է Հայաստանի վերջին քառասնամեակի արձակին վրայ: Ան անդրադարձած է Նորայր Ադալեանի, Ադասի Այվազեանի, Գէորգ Արշակեանի, Մուշեղ Գալշոյեանի, Վահագն Գրիգորեանի, Պերճ Զէյթունցեանի, Զօրայր Խալափեանի, Լեւոն Խաչունցի, Հրանտ Մաթեւոսեանի, Յովհաննէս Մելքոնեանի, Մանուկ Մնացականեանի, Բագրէ Յովսէփեանի, Ռուբէն Յովսէփեանի, Վարդգէս Պետրոսեանի, Կարէն Սիմոնեանի եւ Վանօ Սիրադեղեանի, հաշուի չառնելով աւելի տարեց գրողները, նաեւ աւելի երիտասարդները, ինչպէս, օրինակ Գուրգէն Յանճեանը, որոնք կը ներկայացնեն այսօրուան արձակը: Նեչտած է թէ ցանկին մէջ յիշուած գրողները չատ տարբեր են իրարմէ, բայց ունին նուազագոյնը երկու ընդհանրական յատկանիշ. «Ձիւնհալ»էն ետք, ասպարէզ իջած են եւ նոր խօսք կ'ըսեն նոր գրելաձեւով: Երեկոյթի աւարտին հարցումներ ուղղուած են դասախօսին, որոնց պատասխանած է գոհացուցիչ կերպով:

*
**

Պէյրութի Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան բարձրագոյն վարժարանը այցելած է, Ապրիլ 9–ին, Լիբանանի Կրթութեան նախարարը՝ Ասադ Ռահիմ Մըրատ, որ մուտքին, դիմաւորուած է Պատրիարքական Փոխանորդ Վարդան Եպիսկոպոս Աչքարեանի, Հայ կաթողիկէ Պատրիարքարանի օգնական Եպիսկոպոս Յովհ. Վրդ. Թէյրուզեանի, Բերիոյ Թեմի Հայ կաթողիկէ առաջնորդ Պետրոս Աբք. Միրիմեանի, Զմմառու վանահայր Գէորգ Թ. Ծ. Վրդ. Եղիայեանի, Մարմնամարզի եւ Երիտասարդութեան նախարար Սեպուհ Յովհաննեանի եւ այլ անձնաւորութիւններու կողմէ: Նախարարը մուտք գործած է վարժարանի շրջափակը, ուր հաւաքուած են 820 աշակերտներ: Փայլերգներու կատարումէն ետք, խօսք առած է դպրոցի գործադիր տնօրէնը՝ Կրեկուար Գալուստ, դրուատելով նախարարին աշխատանքն ու ճիգերը: Ապա, նախարարը խօսք առնելով գնահատանքը արտայայտած է Մեսրոպեան վարժարանի պատասխանատուներու աշխատանքին նկատմամբ: Իր խօսքի աւարտին, շրջապտոյտ մը կատարած է վարժարանին մէջ եւ ծանօթացած դասարան բաժանմունքներուն:

*
**

Պէյրութի Սէն – Ժոզէֆ համալսարանին մէջ եւ կազմակերպութեամբ համալսարանին հայ Ուսանողներու Միութեան, Ապրիլ 9–ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը, նիւթ ունենալով. – «Ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքն ու սահմաններու ամբողջականութեան սկզբունքները»: Ջեռնարկին ներկայ եղած են Մարմնամարզի եւ Երիտասարդութեան նախարարը՝ Սեպուհ Յովհաննեան եւ դասախօսներ եւ ուսանողներ: Օրուան առաջին դասախօսը եղած է փրոֆէսէօր Ժորժ Խատիժ, որ համալսարանի իրաւաբանութեան բաժանմունքի դասախօսն է: Ան անդրադարձած է երկու սկզբունքներու՝ ինքնորոշման եւ սահմաններու ամբողջականութեան, միջազգային իրաւաբանութեան ծիրէն ներս ու զանոնք բնորոշելով, ներկայացուցած է քանի մը օրինակներ, ինչպէս՝ Քոսովոյի, Եուկոսլաւիոյ, Չեխոսլովաքիոյ եւ քրտական պարագաները: Իրեն յաջորդած է դէսպան տոքթոր Վաչէ Նիւրբէթեան, որ հակիրճ կերպով ներկայացուց բրիտանական քաղաքականութիւնը 20–րդ դարու սկիզբին եւ հայկական դեղասպանութիւնը, մատնանշելով թէ հայ ժողովուրդը զոհ դացած էր իրաւական քաղաքականութեան: Դասախոսութիւններու աւարտին առիթ արուած է հարցումներու: Ջեռնարկին ընթացքին, նկարներով ներկայացուած է Արցախի պահանջատիրութեան ժամանակագրութիւնը:

*
**

Պէյրութի ամերիկեան համալսարանի «Խսմմալի Հոլ» սրահին մէջ, Ապրիլ 12ին, չորրորդ տարին ըլլալով, հայ աւետարանական Ամմիս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ վերապատուելի Ներսէս Պալապանեանի ներկայացուցած է այս տարուան իր համերգը: Բացման խօսքով, հանդէս եկած է Հրայր ճէպէճեան, որ չեչտած է Ամմիսի յանձնառութիւնը հայ մշակութային վերելքին նպաստելու: Շուրջ 60 հոգիէ բաղկացած երգչախումբը, երկու ժամ, ներկայացուցած է աւելի քան քսան հոգեւոր եւ ժողովրդային երգեր:

CD reçus

ARMENIE
Rondes, comptines et berceuses

par **Houry Dora Apartian,** voix,
Lerna, Marie-Luz, Talar, voix d'enfants
Anahide Sarkissian, flûte et voix
Gérard Carcian, kamantcha
Rosdom, dhol.

ArB Music, 46, rue Ste-Anne, 75002 Paris
Tél. : 01 42 60 36 63

ԽԱՆՋՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

19

Ա՜խ, ախ՜ղճ Մխ Հելէն, բարի՛ Մխ Հելէն, որքան է տառապեր, սիրեր ու չարչարուեր: Սիրոս լեցուած է անոր վրայով: Կը մօտենամ, թեւերս կ'անցընեմ իր վիզին չուրջ ու կը ծռիմ իր գեղեցիկ խարտեաշ մազերուն վրայ ու կը չշնջամ.

– Սիրելի՛, սիրելի՛ Մխ Հելէն, որքա՜ն տառապեր էք, եւ որքա՜ն քաջ էք դուք:

– Կը սիրեմ այն ժողովուրդը, որուն ծոցէն ելած էր իմ Աւօն: Երբ կ'աշխատիմ այդ ժողովուրդին համար, ինձ կը թուի, որ ան ինձ հետ է, գոհ է ինձմէ: Ըլլածս՝ ինքնասիրութենէ ղրկուած բան է: Դուն, Մելինէն, այն վոգքրիկները, որ պիտի ազատեն բոլորդ, քիչ մը Աւօն էք ինձ համար... Կը հասկնա՞ք...

Ըսքա՞ն բախտաւոր եմ Մխ Հելէնի հետ բաղդատմամբ: Այո՛, մինակ եմ, բայց Աբան ողջ է... Գրեթէ կ'ամչնամ բախտաւորութենէս:

Նոր կը տեսնամ, որ դեռ հագած եմ սեւ վերարկուն եւ գլուխս ունիմ այրլինեռու սեւ քօղը: Հապճեպով կը հանեմ ու դրեթէ բարկութեամբ կը նետեմ աթոռի մը վրայ:

– Ջե՛մ ուզեր ասոնք...

Ցետոյ կ'աւելցնեմ բարկութենէ դողդողող ձայնով, կարծես մէկը հակառակը ըսած ըլլար այդ վայրկեանին.

– Կովկաս չե՛մ երթար, տունս չեմ թո՛ղը... Ան պի՛տի գայ:

Մխ Հելէն արդէն գտած է իր հանդարտ արտայայտութիւնը, իր վարդ դոյները:

– Այո՛, այո՛, – կ'ըսէ գլուխը հաստատակամ չարժելով. – Պէտք է յուսալ, պէտք է ապասել: Ա՛ս է կեանքը, յուսալ ամէն դնով, յուսալ մահուընէ վերջ ալ...

Կ'ընթրենք երեքս միասին: Մելինէն կ'իմանամ, որ Սամաթիա նոր ձերբակալութիւններ եղած են, բայց ընդհանուր խուզարկութիւն չէ կատարուած: Գացած են ձկնորս Միհաքը ձերբակալելու, բայց գինքը տունը չեն գտած:

– Իսկ մայրի՞կդ:

– Մեր տունը ռեւէ ոստիկան չէ եկած: Օր մը նպարավաճառ Գալուստեան կու գայ մայրս տեսնելու՝ «Ազգի մարդոց» հասցէն ուզելու կարեւոր գործի մը համար: Մայրս կը պատասխանէ թէ՝ չի գիտեր: Ան ժամանակ Գալուստեան, թեւս վատահութիւն ներշնչելու համար, կ'ըսէ թէ՝ երկու հազար օսմանեան ոսկի պիտի նուիրէ կուսակցութեան, ազգին ազատման գործածելու համար: Մայրս չի հաւատար, բայց եւ այնպէս կը յայտնէ Զարոյին այդ մասին: Զե՞մ գիտեր՝ ի՞նչ եղաւ այդ խնդիրը: Զարօն անգամ մը միայն տեսայ քաղաք գալէս ի վեր: Զարմանալին այն է, որ Գալուստեան մայրիկէս ներսէմ է խնդրեր, որ համարձակեր է ինձ պէս քնքուշ էակ մը իրեն կնութեան ուզելու: Զարմանալի մարդ մը եղեր է հիմա Գալուստեանը, թուղթ հայրենասէր, ինքզինքը վտան-գելուատիճան:

Մխ Հելէն խնդալով ցուցամատը կը չարժէ սպառնական.

– Ա՛խ, Մելինէ՛, դո՛ւն ըրիր բոլոր այս կերպարանափոխութիւնները: Սէ՛ր, սէ՛ր ամենազօր:

Երեքս ալ կը խնդանք: Պատուհանէն նայող մը պիտի կարծէ, որ երեք կիներն ալ, բոլորուած ճոխ սեղանին չուրջ, ուրախ են եւ երջանիկ:

Մխ Հելէն եւ ես կը բաժնուինք հին բարեկամներու պէս:

Դժգոհ էի, սակայն, տուն վերադարձիս: Աչտարին հետ խօսակցութիւնս կիսատ մնաց, ոեւէ խնդիր չպարզուեցաւ ինձ համար: Այդ հանդիպումը թեթեւութիւն մը չբերաւ հոգեկան վիճակիս:

Ինչո՞ւ կ'ուզէին, որ հեռանայի: Ինչո՞ւ հանգիստ չէին ձգեր զիս: Եթէ իրենց խօսքը թեթեւութիւն մը չպիտի բերէր, այլ խռովք, կասկած ու կսկիծ, թո՛ղ լըռէին... Թո՛ղ լռէին:

Դժգոհ եմ, դժգոհ: Դժգոհ ամէնէն աւելի ինձմէ: Ժամ առաջ կ'ուզեմ տուն հասնիլ, տանս մէջ գտնելու համար հոգեկան հաւասարակշռութիւնս:

Այնքան արագ կը քալեմ, որ ծերուկ ոստիկանը կը դժուարանայ ինձ հասնելու: Կը հազայ, կը տքայ, կը հառաչէ...

(Շար. 78)

(Շար. Ա. Էջէն)

Հ.Յ.Դ. պատանիներու խումբը, Էտուար Տէրիքլեան Երիտասարդաց Միութիւնը եւ Մասիս նուագախումբը: Աւարտին, ժամը 22–ին, թափօր կազմած, ժողովուրդը մոմերով, եռագոյիններով, պաստառներով, Արըարութեան Պալատի հրապարակէն բարձրացաւ «Նոթր Տամ տը լա Կարտի» ուխտատեղին: Տպաւորիչ երթ մը, տողանցք մը փոքրերով եւ մեծերով, դիւերուան մութին մէջ:

*
**

Ապրիլ 24–ին, ժամը 9·30–ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն: Քարոզեց Հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս Վրդ. Ծովինեան: Աւարտին, ժողովուրդը տողանցեց եկեղեցիէն մինչեւ Ապրիլեան Եղեռնի նուիրուած յուշաքարը, անցնելով 1915 Ապրիլ 24 փողոցէն:

Ծուշաքարին առջեւ երգուեցան զոյգ ազգային փոխերգները, արտասանուեցաւ Հոգւոցը, երգուեցաւ հատաքարար «Հայր Մեր»ը: Խօսք առին՝ Փ. Մաշոյեան Մարսէյլ – Արմէնի Միութեան ատենով, Ժ. Ուլուսոմեան՝ Մարսէյլի Հայկական միութիւններու ներկայացուցչական խորհուրդին անունով, Քաղաքապետարանի խորհուրդի անդամ՝ Ժ. Քէրքէրեան, Թաղապետարանի խորհուրդի անդամ՝ Է. Գազանճեան, հուսկ 11–րդ եւ 12–րդ թաղամասերու երեսփոխան – քաղաքապետը՝ Ռ. Պլոմ: Ոգեկոչումը վարեց Ք. Թիւթիւնեան, եւ աւարտին արձակուեցան հարիւրաւոր փուչիկներ հայկական գոյներով: Պօմոնի մէջ ամբողջ օրը տեղի ունեցաւ արիւնի տուուէտութիւն:

*
**

Ժամը 14·30–ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կից–սրահը եկաւ նախկին վարչապետ՝ Լօրան Ֆապիուս, որ երկու օրուան համար Մարսէյլ ժամանած էր: Հանդիպումը կազմակերպեցին տեղւոյն երեսփոխանը՝ Քր. Մաս եւ Հ.Ց.Դ. Դաշնակցութիւնը: Լօրան Ֆապիուս, որուն կ'ընկերանային Փրովանս – Ալփ Քոթ տ'Ազիւր Շրջանային Խորհուրդի նախագահը՝ Միշէլ Վոզէլ եւ եւս երեսփոխան Սիլվի Անտրիէօ եւ այլ քաղաքական անձնաւորութիւններ, խօսեցաւ եւ պատասխանեց հարցումներուն յատկապէս ժխտողականութեան եւ Թուրքիոյ թեկնածութեան Եւրոպական Միութեան մէջ:

Ժամը 15–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Հոգեհանդիստեան կարգ, մասնակցութեամբ Հայ Կաթողիկէ եւ Հայ Աւետարանական եկեղեցիներուն հոգեւոր պետերուն: Հոգեւոր ճառը արտասանեց Զաւիկ Վրդ. Աւետիքեան:

Ժամը 16–ին, Եկեղեցւոյ բակը կանգնած Ապրիլեան Ծուշարձանին առջեւ տեղի ունեցաւ հանրահաւաք: «Հոգւոց»էն, ծաղկեպսակներու դետեղումէն յետոյ խօսք առին Ժ. Տօնապետեան՝ Ֆրանսայի Հայկական համակարգումի կոմիտէին անունով, ապա երեսփոխան Քր. Մաս՝ Պուշ տիւ Ռոնի ընդհանուր խորհուրդի անունով, երեսփոխան Ռ. Պլոմ՝ Մարսէյլի քաղաքապետարանի անունով, հուսկ Միշէլ Վոզէլ՝ նախագահ Փրովանս Ալփ Քոթ տ'Ազիւր Շրջանային Խորհուրդին: Ներկայ եղաւ՝ Լօրան Ֆապիուս: Մասնակցեցան մեծ թիւով քաղաքական անձնաւորութիւններ:

Անմիջապէս յետոյ ժողովուրդը ուղղուեցաւ ոչ շատ հեռու գտնուող Թուրքական հիւպատոսարանին առջեւ, պաշտպանուած ոստիկանական ուժերով: Երիտասարդները հակաթուրք լոզունգներ արձակեցին: Հայ երիտասարդ մը այրեց Թրքական դրօշակ մը փայտի մը ամրացուած: Վրայ հասաւ Թուրք երիտասարդ մը, ձեռք առաւ այրող դրօշակը եւ սկսաւ յարձակիլ ու հարուածել հայ երիտասարդին: Միջադէպը տեւեց մի քանի երկվայրկեան, եւ ցոյցը շարունակուեցաւ առանց այլ հետեւանքներու:

Ժողովուրդը հրաւիրուած էր, ժամը 18–ին, հաւաքուիլ նահանգապետարանի հրապարակը, «Փլաս Ֆէլիքս Պարէ» ուրկէ ցոյց մը սկսաւ եւ շարունակուեցաւ մինչեւ «Փլաս Գոլպէօ» Եւրոպական Հաւատարակապետութեան Մարսէյլի ներկայացուցչութեան գրասենեակները առջեւ, առնելով «Սէն Ֆէռէոլ» փողոցը: Հոն դարձեալ խօսք առնողներ եղան, ի մէջ այլոց երեսփոխան՝ Քր. Տիւթուա, Ընդհ. Խորհրդատու՝ Հ. Թիպրայէլ եւ Ժան – Սիմոն Մանուկեան՝ յանուն Քրիստոնեայ Միութիւններու Համակարդումի Կոմիտէին: Նիւթը եղաւ Թուրքիոյ Թեկնածութիւնը եւ ապա անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան: Բանաձեւ մը յանձնուեցաւ Եւրոպական Ներկայացուցչութեան գրասենեակը:

*
**

Տեղական մամուլը, ինչպէս ամէն տարի, լայն արձագանգ տուաւ: Շաբաթաթերթ մը «L'Express» նուիրեց չորս էջ, խորագրելով «Arméniens de Marseille» եւ որպէս ենթախորագիր՝ «Mémoire· quatre générations plus tard, la blessure du génocide», մեծադիր նկարներով ճոխացած յատուկ թիւ մը:

«Լա Մարսէյէզ» օրաթերթը, Ապրիլ 25–ի թիւին մէջ ամբողջ էջ մը կը նուիրէր չորս նկարներով որոնցմէ մէկը ցոյց կու տայ թրքական դրօշակին այրումը եւ երիտասարդը ու առաջին կարգին վրայ յարձակող Թուրք երիտասարդը: «Լա Մարսէյէզ» կը խորագրէր՝ «La Turquie doit reconnaître le génocide arménien»:

«Լա Փրովանս» օրաթերթը կը յատկացընէ Բ. էջին վրայ, լրիւ սիւնակ մը երկու նկարներով եւ կը խորագրէ՝ «La communauté arménienne entre colère et recueillement»:

Ապրիլ 24, կէսօրուան եւ իրիկուան հաղորդումներուն, հեռատեսիլը ևս «Էֆ-Էռ 3 régional» լայնօրէն արձագանգեց:

*
**

Ոգեկոչում մը եղաւ նաեւ, նոյն օրը, Պուլվար Օտտօ, Լա Քապիւսէլ տուաբաձանը, նախաճեռնութեամբ 15րդ եւ 16րդ թաղամասերու քաղաքապետարանին:

Նոյնպէս հայկական չաթաթ մը կազմակերպուեցաւ 9–րդ եւ 10–րդ թաղամասերու քաղաքապետարանի կողմէ:

ԿԱՐՕ ԾՈՎԱԼՓԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ

Ապրիլ 23, Շորեքշաբթի երեկոյեան չուրջ երկու հազար մասնակիցներով երթ մը տեղի ունեցած է Մատենադարանէն Եղեռնի յուշարձանը: Երիտասարդները ջահերով մասնակցած են երթին, ապա ծաղիկներով զարդարած յուշարձանին առջեւ բոցը:

Երեք օր առաջ Կինոյի տան մէջ բուռն բողոքի հակազդեցութեան թիրախ եղած է Թրքական ժապաւէն մը ցուցադրելու փորձը: Հայ Երիտասարդական Միութեան անդամները արգելք եղած են ցուցադրութեան, այն պատճառաբանութեամբ որ այն օրերուն երբ կ'ոգեկոչուին հայ ժողովուրդին դէմ գործուած մեծագոյն չարագործութեան զոհերը, նման փորձ տեղին եւ ընդունելի չէ:

Ապրիլ 24–ի առաւօտուն, ինչպէս ամէն տարի, պետական աւագանին գլխաւորութեամբ նախագահ Ռ. Քոչարեանի բարձրացած է Մխիթարեան կաթողիկոսարդ, ծաղկեպսակներ զետեղած, ապա վայրկեանի մը լռութեամբ յարգած զոհերուն յիշատակը: Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի հանդիսապետութեամբ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Պաշտօնական թափօրին մաս կազմած են վարչապետը, Ազգային Ժողովի նախագահը, Սահմանադրական դատարանի նախագահը, նախարարներ, երեսփոխաններ, օտար դիւանագէտներ:

Նոյն օրը Մայր Աթոռի մէջ մատուցուած պատարագէն ետք, Մայր Տաճարին մօտ կանգնած Եղեռնի զոհերու յիշատակի խաչքարին առջեւ ալ հոգեհանգիստ կատարուած է:

Ամբողջ օրը, մինչեւ ուշ դիշեր չարունակուած է մարդկային բազմութիւններու հոսքը դէպի Եղեռնի յուշարձանը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍՋԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ժողովը Երկուշաբթի, Մայիս 5, ժամը 19–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ սրահը (Էմիթաս տէ Մոն):

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հրայր եւ Սեդա Հրաչեան իրենց սիրելի մօրաքրոջ՝ Սրբուհի Արզուեանի (Ծնեալ՝ Միասերեան) մահուան առթիւ հեռաձեալ նուէրները ըրած են. – 100 Եւրօ Ակն համոյթին, 100 Եւրօ Կոմիտասի Բարեկամներու Միութեան եւ 50 Եւրօ «Ցառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԿՐՃՆՈՂ. – Ապրիլեան Եղեռնի 88–րդ տարելիցին առթիւ Շաքէ եւ Վարդան Մանուկեան 30 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բ. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Ծովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ չնորհակալութեամբ ստացած է ԻՒՂԱԳԻՆի հետեւեալ նուէրները. –

Տէր եւ Տիկին Ալէն Տամլամեան 90 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տամլամեան 9*, Տէր եւ Տիկին Ռիու 40, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Մարթայեան 50, Տիկին Հերմինէ Փաշայեան 20, Տիկին Անժէլիք Հանըմեան 70, Պր. Սերժ Զաքալեան 20, Տէր եւ Տիկին Ժան Տիլան 150, Տէր եւ Տիկին Սերժ Երէպաքանեան 50, Տէր եւ Տիկին Վարդէս Երկանեան 45, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիլէն 25, Տիկին Սոնիա Մելոնեան 30, Տիկին Իռէն Գրաճեան 35, Պր. Գլոտ Մինասեան 50, Տիկին Մարի Հէքիմեան 30, Տիկին Մարի Առաքելեան 20, Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Փանոսեան 25, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Սըրապեան 15, Տիկին Սիւզան Կիմբիւճեան 25, Տէր եւ Տիկին Միհրան Քիւրքճեան 77, Տիկին Պալճեան 25, Տէր եւ Տիկին Արման Եոիքպարտաչեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարտիկ Պալիոզեան 400, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թութճեան 20, Տէր եւ Տիկին Բագրատ Քոսէմ 30, Պր. Անդրէ Արֆան 150 Եւրօ:

(Շար.)

ՆՈՒԷՐՆԵՐ Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԻԼԻԱՅԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԻԼԻ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ 2001–ԻՆ

Տէր եւ Տիկին Մարք Բաբայիքեան Սոսիկեան Վանիկեան 1000–ական Ֆրանք, Պր. Ռիչար Սանթուբեան, Տոքթոր Ալթիւր Առաքելեան, Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի Տամլճեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Նամառեան 3000–ական Ֆր., Տիկին Պրիժիթ Գուլամեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Պօղոսեան, Տիկին Ժողիթ Գրնճեան, Տիկին Աննա Ռուպասեան 2500–ական Ֆր., Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լէոլա Աւունի մասնաճիւղ, Կապոյտ Խաչի Նայիրի մասնաճիւղ, Կապոյտ Խաչի 13–րդ Թաղամասի մասնաճիւղ 1000–ական Ֆր., Կապոյտ Խաչի Քաղաքի մասնաճիւղ 1500 Ֆրանք:

(Շար.)

EGLISE CATHOLIQUE ARMENIENNE
SAINTE - CROIX
13, rue du Perche — 75003 Paris
(M° Filles du Calvaire)

CONCERT

VENDREDI 2 MAI à 20h30

OLIVIER PEHLIVANIAN
violon
GRIGOR ASMARIAN
piano

Au programme :

Bach — Tchaïkovsky — Franck – Debussy — Grieg — Babadjanian – Katchatrian — Komitas

Réservations :
Tél. : 01 43 83 42 52 / 06 16 38 94 52
Entrée : 20 Euros / Etudiants : 15 Euros

DEUX VOYAGES EN ARMÉNIE
(OECUMENIQUES, CULTURELS, HUMANITAIRES)

1) Du 4 au 18 Août, Voyage de jeunes,
prix : 840 Euros

2) Du 23 au 30 Octobre, Voyage tous âges,
prix : 1.065 Euros (avec extension possible de 2 jours au Karabagh, et retour le 3 Novembre).
Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
S'inscrire auprès de Solidarité Protestante France-Arménie :
1, rue Cabanis, 75014 Paris — Tél. : 01 47 35 30 23

Communiqué de Presse

A L'OCCASION DES 10 ANS DE MINISTERE
DU PASTEUR GILBERT LEONIAN A ISSY-LES-MOULINEAUX :

→ Sous la Présidence d'honneur et en présence de M. ANDRE SANTINI
→ Avec la participation de nombreux artistes
→ En présence de personnalités du monde du football international, des média et de la vie publique

Assistez nombreux à

«LA NUIT DES AMIS D'ISSY ET D'AILLEURS»

animée par le comédien
JACKY NERCESSIAN

VENDREDI 13 JUIN à 20 heures 45

PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES D'ISSY-LES-MOULINEAUX
25, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Moulineaux

Prix des places : **Adultes** : 20 Euros / **Enfants de - de 12 ans :** 10 Euros

Réservations : **Le PACI :** 01 46 42 70 91 / **Les Ecoles arméniennes Espoir pour l'Arménie :** 01 47 36 02 50

AU PROFIT DES ECOLES ARMENIENNES D'ISSY-LES-MOULINEAUX, D'ALFORTVILLE, LE RAINCY

ՀԱՅՐԱՒԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՅՐԱՒԻՔ

ՀԱՅՐԱՒԻՔ

ՀԱՅՐԱՒԻՔ

ԳԷՈՐԳ ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆԻ ՎԱՍՏԱԿԸ

ՍԵՒԱՆ ՏԷՒԻՐՄԻՆՃԵԱՆ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչութիւնը գնահատելի նախաձեռնութեամբ մը, չորս հատորներու մէջ կ'ամփոփէ բանասէր Գէորգ Բամպուքճեանի տարբեր տարիներուն թուրք դիտական մամուլին ու հանրագիտարաններուն մէջ տպագրուած ուսումնասիրութիւնները, յօդուածներն ու դիտական ակնարկները՝ «Պատմագրութիւն հայկական աղբիւրներուն լոյսին տակ» ընդհանուր խորագրին տակ, խմբագրութեամբ Օսման Քէօքէրի: Հրատարակչական մարմնի կողմէ տրուած ծանօթագրութեան համաձայն, քառահատոր այս հրատարակութիւնը կ'ընդգրկէ Բամպուքճեանի 1956 թուականէն սկսեալ 28 պարբերականներու ու դիրքերու մէջ հրատարակուած ուսումնասիրութիւններն ու 1950 թուականէն սկսեալ հանրագիտարաններուն մէջ տպագրուած 370 յօդուածները, ինչպէս նաեւ անտիպ երկու աշխատասիրութիւն:

Բանասէր (բառին Հայերուս մէջ ընդունուած աւանդական իմաստով) Գէորգ Բամպուքճեան ծնած է 1923 փետրուար 23 թուականին՝ Պոլսոյ մէջ, կեսարացի ծնողքէ: 1937 թուականին աւարտած է Սկիւտարի Ներսէսեան – Երմոնեան նախակրթարանը ու ուսումը չարունակած՝ Ֆրանսական Սէն Ժոզէֆ վարժարանին մէջ: Երջան մը նկարչութեան հանդէպ հակում մը յուցաբերած ըլլալով հանդերձ, այդ ասպարէզը նշանակալից հետք մը չէ թողուցած իր կենսագրութեան մէջ:

Գրական ու պատմական իր աշխատութիւնները ան սկսած է 1943 թուականին, «Նոր Լուր»ի մէջ հրատարակուած յօդուածով մը, ի մասին Տօքթոր Գասպար Սխնապեանի, յետագային աշխատակցելով նաեւ հայրենի ու սփիւռքահայ, ինչպէս նաեւ թրքական բազմաթիւ պարբերական հրատարակութիւններու: 1967–էն մինչեւ իր մահը՝ 1996, զանազան պաշտօններ վարած է Պոլսոյ Պատրիարքութեան մէջ՝ գրադարանավար, դիւանապետ, պատրիարքի մշակոյթի գծով խորհրդական, «Ողջակէզ» հանդէսի եւ Պատրիարքարանի տարեգրքերու խմբագիր: Բամպուքճեանի ուշադրաւ աշխատանքներէն մէկն է տապանագրերու ուսումնասիրութիւնները, որոնք ապագային, որպէս սկզբնաղբիւր, իրենց թանկագին տեղը դրաւած են իր յօդուածներուն մէջ. ան 1942 – 1945 թուականներուն մշակած է Սկիւտարի, 1949 թուականին Խարիսնգաբուի, 1950 – 1956 թուականներուն՝ Պալըքլըի հայկ. դերեզմանոցներու չուրջ 2000 հին ու կարեւոր տապանագրերը, ինչպէս նաեւ Պոլսոյ չուրջ 10 եկեղեցիներուն մկրտութեան ու մահուան արձանագրութիւնները: Կատմած է Օրթաղիւղի Ս. Աստուածածին ու Պալաթու Ս. Հրեշտակապետաց եկեղեցիներուն ձեռագրաց ցուցակները, հրատարակութեան պատրաստած՝ Տրդատ Քհնյ. Ուղուրլեանի «Պատմութիւն կիւլպենկեան գերդաստանի» աշխատութիւնը (բոլորն ալ անտիպ): Իսկ առանձին հատորներով հրատարակած է «Ցակոբ Նալեան պատրիարք (1706 – 1764). կեանքը, գործերը եւ աշակերտները» (Պոլիս, 1981 թ.) եւ «Յովհաննէս Պատրիարք Կոլոտ (1678 – 1741) եւ իր աշակերտները» (Պոլիս, 1984) մենագրութիւնները եւ հրատարակութեան պատրաստած ու ծանօթագրած՝ Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի «Պատմութիւն հրկիզման Կոստանդնուպոլսոյ (1660 տարուայ)» դիրքը (Պոլիս, 1991 թ.):

ՀԱՏՈՐ Ա.
«ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՍՏԱՆՊՈՒԼԻ ՄԱՄԻՆ»

Գէորգ Բամպուքճեան Պոլսոյ նուիրուած կեանք մը ապրած է: Իր ուսումնասիրութիւններուն մեծ մասը, եթէ ոչ ամբողջութիւնը, նուիրուած է Պոլսոյ ծածուկ մնացած անկիւններուն՝ խաներուն, դպրոցներուն, եկեղեցիներուն, կայսերական երբեմնի մայրաքաղաքի հայ երեւելիներուն, տաղաւարներուն, պատմադիրներուն, քաղաքի ողողած հեղեղներուն, գայն ածխացուցած հրդեհներուն, քարուքանդ ըրած երկրաշարժերուն, համաճարակներուն, ձմեռներուն... Ան իր տրամադրութեան տակ ունէր Պոլսոյ Պատրիարքութեան մատենադարանն ու արխիւները եւ հիմնականին այդ թանկագին աղբիւրներու լոյսին տակ ալ պատմութեան թատերաբեմին ներկայացուց երբեմն հազուագիւտ, երբեմն անդամանալի տեղեկութիւններ, վաստեր որոնք չատ անգամ պարագաներու բերումով դուրս կը մնային հայ թէ թուրք բազմաթիւ պատմաբաններու տեսադաշտէն:

Գէորգ Բամպուքճեանի քառահատորի առաջին հատորը (320 էջ) կը բացուի խմբագիր Օսման Քէօքէրի յառաջաբանով ու Բամպուքճեանի ինքնակենսագրութեամբ: Ան զետեղուած են նաեւ իր մասին եղած վկայութիւններ, ուսումնասիրութիւններ (հարկ է նշել որ բոլոր հատորներն ալ թրքերէնով են): «Վկայութիւն մը՝ օրհնութեամբ հանդերձ» վերնագրին տակ դրուած է Գարեգին Ա. Հայրապետէ Բամպուքճեանին ձօնուած 1997 Հոկտեմբեր 11 թուակիր կոնդակը, իսկ Պոլսոյ Մեսրոպ Բ. Պատրիարք ստորագրած է «Իր հետ աշխատիլը առանձնայատկութիւն էր» ակնարկը: Յաջորդ էջերուն կը հանդիպինք Բամպուքճեանի հասցէին թուրք հեղինակաւոր պատմաբաններու ու խմբագիրներու կողմէ տրուած դնահատականներուն. այսպէս՝ «Պարոն Գէորգ անունով բարեկամ մը» (Ֆահրի Արալ), «Ճուչեր Պարոն Գէորգ Դպիր Բամպուքճեանէ» (Թուրկուէթ ՔուԹ), «Հայ «տէրվիչ» մը՝ Գէորգ Բամպուքճեան» (Սապրի Քոզ): Շարքը կ'եզրափակէ Գրիգոր Քհնյ. Տամատեանի «Անձնական վկայութիւններ Բամպուքճեանի մասին» դրուածը:

Տրուած ըլլալով որ Թրքերէնը ներկայիս դադրած է ընկալելի լեզու մը ըլլալէ, աւելորդ պիտի չըլլար դոնէ սոսկ մատենագիտական նշումներ ընել՝ հատորներու բովանդակութեան մասին ընդհանուր տեղեկութիւն մը տալու առումով, մանաւանդ որ Բամպուքճեանի խիստ շահեկան ուսումնասիրութիւնները կրնան հետաքրքրական թուիլ նաեւ արեւելագիտութեամբ ու առհասարակ հայագիտութեամբ զբաղող մասնագէտներուն համար:

Առաջին հատորին մէջ զետեղուած են հետեւեալ յօդուածները, բոլորն ալ Պոլսոյ պատմութիւնը լուսաբանող. «Պոլսոյ Հայերը», «Հայերը՝ Պոլսոյ պատմադիր» (Անանուն Պատմիչ, Աբրահամ Վրդ. Անկիւրացի, Առաքել Բաղիշեցի, Սիմէոն Լեհացի, Գրիգոր Կամախեցի, Առաքել Դաւրիժեցի, Երեմիա Քէօմիւրճեան, Մաղաքիա Ճէվահիրճեան, Գրիգոր պատրիարք Շղթայակիր, Գրիգոր պատրիարք Պասմաճեան, Սարգիս Սարգիս Ճէվահանեան, Կոմիտաս Քէօմիւրճեան, Հ. Միքայէլ Ջամճեան, Հ. Ղուկաս Ինճիճեան, Աւետիս Պէրպէրեան, Վարդան փաշա, Ճարուճիւն Մրմրեան, Հ. Սիմոն Երեմեան, Վահրամ Թորգոմեան, Եղուարդ Ալեանաքեան, Ճովհան Փալաքչեան, Պիմէն Զարդարեան, Հ. Ղեւոնդ Տայեան, Հրանդ Տէր – Անդրէասեան, Ճակոբ Անասեան), «Ժ.Ը. դարու Պոլսոյ ժամանակագրութիւնը», «Ղալաթիոյ աշտարակը ըստ Ինճիճեանի», «Ինճիճեանի "Ամարանոց Սիւզանդեան"ն ու իր գրութիւնները էմիրկիւեանի մասին», «Ինճիճեանի Վոսփորի մասին աշխատութիւնը», «Պոլսոյ երկրաշարժերը՝ Օսմանեան չրջանին», «Պոլսոյ 1766 թ. մեծ երկրաշարժը՝ ըստ Սարգիս Սարրաֆ – Ճովհաննէսեանի», «1893–ի ժանտախտի համաճարակը եւ 1894–ի մեծ երկրաշարժը), «Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի աշխատութիւնը Պոլսոյ 1660ի հրդեհի մասին», «Աստիանոս Պատրիարք Մեղրեցին՝ Պոլսոյ 1660–ի հրդեհին մասին», «Պոլսոյ մեծադոյն հեղեղը», «Հայկական աղբիւրները՝ Պոլսոյ սաստիկ ձմեռներուն մասին», «Պոլսոյ խաները ԺԸ. դարավերջին», «"Սուլթանատոլը" Ս. Գէորգ եկեղեցին ո՞ր թուականէն Հայերուն կը պատկանի», «Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցին ո՞ր թուականէն Հայերուն կը պատկանի», «Այա Սոֆիան եւ Հայերը», «Եմիզուլէի Հայկական հիւանդանոցը», «Պաղարպաչըի Հայոց դերեզմանատունը», «Պալըքլըի Հայոց դերեզմանատունը», «Հայերը Պադըշիւղի մէջ», «Եչիլգիւղի Հայերը», «Պէչիկթաչի Հայերը», «Պէյօղլուի Հայերը», «Կէտիկփաչայի Հայերը», «Հայ բարերարներու կողմէ վիճուած փողոցային աղբիւրները՝ Պոլսոյ մէջ», «Պէրպէրեան վարժարան», «Պէզճեան վարժարան», «Ճեմարան վարժարան», Տայեան վարժարան», «Կեդրոնական վարժարան», «Մարմարայի կղզիները»:

ՀԱՏՈՐ Բ.
«ՀԱՅԱՏԱՌ ԹՐՔԵՐԷՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»

Հայատառ Թրքերէն (եւ ոչ միայն) դրականութեան մասին երբ քանի մը ուսումնասիրութիւններ կարդացինք՝ առաջին զգացումը, զոր ապրեցանք, զարմանքն էր: Օրինակ՝ Թրքերէն առաջին վէպը դրուած է Ճովսէփ Վարդանեանի (Վարդան փաշա) կողմէ հայատառ՝ «Ազգապէ հիքեայէսի»ն, որ հայերէն ալ թարգմանուած է Երեւանի մէջ: Կամ՝ 1849 թուականին, Պոլսոյ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով Գասպար Թիւյսիւզ Մուլիէրի «Ակամայ բժիշկ»ը թարգմանած է Թրքերէնի՝ հայատառ հրատարակութեամբ, նոյնպէս եւ Գրիգոր Չելէնկիրեանն 1863–ին Հիւկոյի «Թշուառները» թարգմանած ու հայատառ հրատարակած է Պոլսոյ մէջ: Օրինակները բազմաթիւ են: Ամէնէն զարմանալին է այն, որ 1857–ին Պոլսոյ «Գայէլ» տպարանէն կը հրատարակուի հայատառ քառերէն աւետարան մը՝ «Ինճիլ իսոտէչ մը Իսա Մէսիհ Նըվըսանտըն պը տէսթէ Մաաթէոս Մարգոս Լուգա ու Հաննա»: Մասնագէտներու համաձայն այս մէկը Ս. Գիրքի քրտերէն առաջին թարգմանութիւնն է՝ նախատեսուած քրտախօս Հայերուն համար:

Օտարալեզու հայատառ հեղինակային ու թարգմանական դրականութեան վերաբերեալ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ կատարուած են վերջին չրջանին (յիշելու համար քանի մը հատը նշենք Յասմիկ Մտեփանեանի «Հայատառ Թուրքերէն դրականութիւն» հատորը եւ հետզհետէ այս նիւթին առընչուող բազմաթիւ յօդուածները, Հայկ Պէրպէրեանի, Մտեփան Կուրտիկեանի, Գառնիկ Մտեփանեանի, Թուրկուտ ՔուԹի, Թալաթ Թէքինի հրապարակումները) եւ ահա Գէորգ Բամպուքճեանի հատորն ալ կու գայ զանոնք ամբողջացնելու ու իր արժէքաւոր ներդրումը ունենալու այս կալուածէն ներս:

Բամպուքճեանի Բ. հատորին համար արժէքաւոր յառաջաբան մը գրած է Պոլսոյ երիտասարդ մտաւորականներէն, «Արաս» հրատարակչատան աշխատակից Ռոպէր Քօփթաչ: Ան այս ուսումնասիրութեամբ կու տայ հայատառ Թրքերէն ձեռագիր ու տպագիր դրականութեան սեղմ պատկերը՝ սկսեալ ԺԴ. դարէն մինչեւ Ի. դար: Հատորի առաջին էջերուն վրայ (էջ՝ XXIV – LVI) տպագրուած են հայատառ Թրքերէն ձեռագիր ու տպագիր հատորներու տիտղոսաթերթերը՝ ծանօթագրութիւններով հանդերձ, «Օրինակներ հայատառ Թրքերէն երկերէն» վերնագրին տակ:

Գէորգ Բամպուքճեանի պարբերական ներու մէջ տպագրուած 29 յօդուածները ի մի բերուած են այս հատորին մէջ (288 էջ): «1826 թուականին Չօճաճխչայի հրդեհին մասին ասք մը», «Իսթրնէքի մեծ հրդեհին մասին ասք մը», «"Տէհէմ Քօրքութ"ի առաջին մշակումը», «Հայատառ Թրքերէն պատմական ասք մը», «Մուրատ Բ.ի չրջանէն հէքեաթ մը», «Հօճա Նասրէտտինի պատումներուն հայատառ Թրքերէն առաջին հրատարակութիւնը», «Սվազը հայատառ Թրքերէն պարբերականի մը համաճայն», «Հայատառ Թրքերէն բառարաններ», «"Հայալ" երգիծաթերթի հայատառ Թրքերէն հրատարակութիւնը», "Մէճմուա–ի Ահպար"ի մասին», «Մէնէշըոտրի Հայերուն պատկանող հայատառ Թրքերէն հին փաստաթուղթ մը», «Մահմուտ Բ.ին ձօնուած հայատառ Թրքերէն չորս ներբող», «Չուղ Փէհլիւտի եւ իր դիւանը», «Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի Թրքերէն տանտեղծութիւնները» եւ այլ ուսումնասիրութիւններու չնորհիւ մասնագէտ, թէ հասարակ ընթերցողը կը ստանայ բազմաբնոյթ տեղեկութիւններ հայատառ Թրքերէն դրականութեան պատմութեան մասին՝ մօտաւոր գաղափար մը կազմելով նաեւ հայ – Թրքական դրական ու մշակութային առընչութիւններու վերաբերեալ:

ՀԱՏՈՐ Գ.
«ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐ, ՏԵՂԵՐ, ՄԱՐԴԻԿ»

Երրորդ հատորին մէջ (392 էջ) ամփոփուած են Բամպուքճեանի ուսումնասիրութիւններն ու պատմական ակնարկները հայ ընտանիքներու, պատմական, քաղաքական – հասարակական գործիչներու, արուեստագէտներու ու ճարտարապետներու, գիտնականներու, ինչպէս նաեւ երգնկա, Զմիւռնիա, Պուրսա, Զէյթուն քաղաքներու ու առաննիրու վերաբերեալ: Բամպուքճեան, այս հատորի մէջ ամփոփուած աշխատանքներով, հայկական աղբիւրներուն լոյսին տակ կը քննէ նաեւ Սուլթան Մէհմէտ Բ.ի, Քանունի Սուլթան Սիւլէյմանի, Էնվէր փաշայի ու Աթաթիւրքի յարաբերութիւնները Հայերուն հետ:

«Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեան», «Cosimo Comidas de Carbognano» (Կոզմաս Կոմիտաս Քէօմիւրճեան), «Քէօմիւրճեան դերդաստանի առհմածառը» «Տիվրիկցի Նորատունկեան ընտանիքը եւ Գաբրիել էֆէնտի Նորատունկեան», «Քարիւղի արքայ՝ Գալուստ Կիւլպենկեան», «Մանաս ընտանիքը», «"Հիլալ-ը Ահմար"ի (Կարմիր մահիկ) հիմնադիրը՝ Տօքթոր Տիգրան փաշա», «Կեսարացի Գալաթօղեան ընտանիքը եւ յայտնի իրաւաբան Սարգիս էֆէնտի Գալաթօղ», «Հայ Թարգմանիչներու ընտանիք մը՝ Ճամճիողլու», «Բուսաբան եւ լեզուաբան Արմենակ Պէտվեան», «Տօքթոր Միքայէլ Ռէստէն եւ Ինչ լեզուներով բժշկական բառարանը», «Գէորգ Թէրզիպաշեան եւ Ֆուզուլիի մասին իր երկը», «Կեսարացի Զարդարեան ընտանիքը եւ Գէորգ էֆէնտի Զարդարեան», «Հրանդ Տէր – Անդրէասեան», «Գերասան Զօպանեանի ինքնակենսագրութիւնը», "Լէպլէպիճի Հօրհօր"ի բեմադրի հեղինակը՝ Թադեւոս Նալեան», «Մարտիրոս Մնակեան՝ իր դրիչէն», "Նուաղ Օսմանեան" պարբերականի 10–րդ թիւը», «Ամիրայութիւն», «Պալեան ընտանիքը», «Պալեան ընտանիքի տոհմածառը», «Տատեան ընտանիքը», «Տատեան ընտանիքի տոհմածառը», «Պէյլէրօղլու կամ Պէյլէրեան ընտանիքը», «Ձէզայիրլեան ընտանիքը», «Զօպանեան ամիրաներու ընտանիքը», «Ազատեան ամիրաներու գերդաստանը», «Ազնաւուր կամ Ազնաւուրեան ընտանիքը», «Փէչմիչեան ընտանիքը», «Կեսարացի արքունի ճարտարապետ Ցովհաննէս Ամիրա Սէրվէրեան», «Արքունի ճարտարապետ Ցակոբ Ղալֆա Աղբիանապոլսեցի», «Ճարտարապետ Սինանի մասին քանի մը բացատրութիւններ», «Նուր–ու Օսմանիյէ մզկիթի ճարտարապետը՝ Սիմէոն Ղալֆա», «Ո՞վ է Սկիւտարի Սէլիմիէ մզկիթի ճարտարապետը», «Ո՞վ է Զմիւռնիոյ ժամացոյցի աշտարակի ճարտարապետը», «Պոլսոյ հայ ճարտարապետներն ու ղալֆաները՝ Ժ.Ը. դարուն», «Արքունի նկարիչ Ռափայէլ եւ իր երկերը», «Ֆաթիհի Արքունի նկարիչը՝ Պէլլինի», «Ֆաուստօ Ծօնարոյի քանի մը անյայտ նկարները», «Սուլթան Ապդիւլ անյայտ մէկ նկարը», «Օսմանեան չրջանի ցուցահանդէսներուն մասնակից հայ նկարիչները», «1867–ի Փարիզի ցուցահանդէսին մասնակից Օսմանցի նկարիչներ», «Լուսանկարչութիւնը Օսմանեան չրջանին», «Երեմիա Չէլէպի Քէօմիւրճեանի "Պատմութիւն համառօտ Դ. տարւոյ Օսմանցոց Թագաւորացն երկը"», «Ս. Ամվազովսքիի "Պատմութիւն Օսմանեան պետութեան"ը», «"Հատընտիր պատմութիւնք վարուց Օսմանեան Թագաւորաց եւ վէզիրաց"», «Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ՝ բիւզանդացի պատմագրի մը գրիչէն», «Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտ՝ ըստ հայերէն ձեռագիր աղբիւրի մը», «Քանունի Սուլթան Սիւլէյմանը մահէն փրկած հայ մը», «Հայոց քանակը Օսմանեան կայսրութեան մէջ» եւ այլ յօդուածներու կամ Թարգմանութիւններու չնորհիւ ընթերցողը լայն պատկերացում մը կ'ունենայ Հայերու Օսմանեան կայսրութեան մէջ ունեցած դերակատարութեան, ինչպէս նաեւ Ժ.Ի. – Ի. դարերու Թուրքիոյ հայկական կեանքին մասին:

ՀԱՏՈՐ Դ.
«ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ»

Կը տեղեկանանք, Թէ Դ. հատորի (320 էջ) հրատարակութիւնը պիտի կայանայ Ցունիս ամսուան ընթացքին, մինչ այդ սակայն «Արաս» հրատարակչութեան պատասխանատուները յայտարարած են հատորին բովանդակութեան մասին:

Գէորգ Բամպուքճեան, որ իր ուսումնասիրութիւններու սկիզբը դրած է 1942 թուականին Սկիւտարի դերեզմանոցի տապանագրերու մշակման աշխատանքով, իր ուշադրութիւնը սեւեռած է հայ նշանաւոր անհատներու կենսագրութեան: Ան, սոյն կենսագրութիւններու հրապարակմամբ աշխատակցած է «Մարմարա», «Թրքական երաժշտութիւն», «Անա Պրիտանիքա», «Թուրք լեզուն ու գրականութիւնը», «Մտանպուլը՝ երէկ եւ այսօր» հանրագիտարաններուն: «Հայերը՝ իրենց կենսագրութեամբ» հատորին մէջ ամ-

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ 88–ԱՄԵԱԿ ԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՒԵՐ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՄԻՆԱՍ ԳՈՃԱՑԵԱՆ

Բ.

Մեր մեծերը կ'ըսեն թէ արջը ունի երկու երգ, մէկը՝ «խնճոր», միւսը՝ «անձ»: Ես ալ ունիմ երկու նիւթ՝ «ազգապահպանում» եւ «հայ նոր սերունդ»:

Նախ յարգելի բարեկամ մը ունիմ, որ իմ լաւ ընթերցողներէս մէկն է, վասնզի որ խոհերս կարդալէ ետք, թէկուզ ինծի հետ համամիտ ըլլալով պիտի ըսէ· «Ա՛ս ժողովուրդը բնաւ գրական բան չունի՞, սա Ապրիլ ամսուն քիչ մը լաւ բաներու մասին գրէ՞... միշտ սխուր եւ յուսահատեցուցիչ նիւթեր կը գրէ՞...»: իմ պատասխանս ալ պիտի ըլլայ· «Ես ժամանցի համար չեմ գրեր»:

***

Պատմողը բարեկամ ուսուցիչ մըն է գահատայէն:

«Մնողաց ժողովի մը ժամանակ երիտասարդ ու արհեստավարժ հայր մը, ի պարտանս ուսուցիչներու (հայ եւ հայերէնի ուսուցիչներու), քանի մը վայրկեան արտայայտուեցաւ Հայոց պատմութեան կարեւորութեան մասին, նոյնիսկ ըսաւ թէ ինք աւելի՛ կարեւորութիւն կ'ընծայէ Հայոց պատմութեան դասին, քան թէ... հայերէնին եւ հայ գրական – նութեան, որովհետեւ, աւելցուց ան. «Վաղը մեր զաւակները հայերէն պիտի չխօսին ո՛չ մեզի հետ, ո՛չ ալ իրենց շրջանակին մէջ, բայց, աւելցուց ան, Հայոց պատմութեամբ աւելի լաւ պիտի ճանչնան իրենց արմատները:

«Կը պատրաստուէինք ծափահարել, բայց վրանիս պաղ ջուր թափեցաւ» վերջացուց պաշտօնակիցս, որ մեր դրացի երկրին մէջ հայերէնի ուսուցչուհի է երկար տարիներէ ի վեր:

***

«Ա՛խ, լեզուն, լեզուն, լեզուն որ չըլլի, մարդ ինչի՞ նման կ'ըլնի...»: Այսինքն՝ «Ա՛խ, լեզուն, լեզուն, լեզուն որ չըլլայ, մարդ ինչի՞ նման կ'ըլլայ...» Յաչատուր Աբովեան, «Վէրք Հայաստանի»:

***

Այս երկրին մէջ Հայերուս մօտ արդէն սկսաւ իր ներկայութիւնը զգալի դարձնել հայերէնին զուգընթաց անգլերէնն լեզուով եկեղեցական հոգեպարար արտօղութիւն պահանջողներու թիւը: Դեռ քիչ մըն ալ առաջ երթալով, կարգ մը եկեղեցիներու ծուխերու անդամներ լըրջօրէն առաջարկած եւ ապա պնդած են թէ եկեղեցւոյ արարողութիւնը կատարուի անգլերէն լեզուով, որուն բացակայութեան պատճառով այլեւս չեն ուզեր հայկական եկեղեցի յաճախել, իսկ ամանք արդէն, ամանոյ թէև դաւանանք փոխելու, որովհետեւ կը հասկնան Աստուծոյ խօսքը:

***

«Մեղա՛յ, մեղայ Աստուծոյ»: («Յօտասովանանք»):

«Մեղա՛յ, մեղայ Արարատին»: «Շահան Շահնուր, «Նահանջը Առանց Երգի»):

***

«Կը նահանջէ լեզուն: Կը նահանջէ լեզուն: Կը նահանջէ լեզուն»: (Շ.Շ. «Նահանջը...»):

***

– Այսքան առեն հայկական դպրոց ղրկեցի, այսքան զոհողութիւն ըրինք, չկերանք, չպտրտեցանք, Հաուայիներ ու Քենըտաներ չգացինք որ հայկական դպրոց յաճախեն մեր պզտիկները, առօք – փառօք աւարտեցին, բայց այլեւս հայերէն չեն խօսիր քոյր – եղբայր...: Տուներնիս տեսակ – տեսակ հայկական թերթեր կու գան, բայց դպրոցը աւարտելէ ետք երեսնին չեն նայիր...: – Գանգատողը դասընկերս է: Պէյրութէն, նոյն դասարանը գտնուած ենք քանի մը տարի եւ հայերէնն չարագրութեան մէջ կը մրցէինք իրարու հետ: Ինձմէ առաջ հասատուած էր այս նահանգը եւ, տուրք տալով իր հայեցիութեան, երբ որ ժամանակը հասեր էր, մինչեւ Պէյրութ գացեր ու ամուսնացեր էր հայ օրիորդի մը հետ՝ «այստեղ հայ աղջիկ չկրցայ գըտնել» պատճառաբանելով...:

***

Տակաւին հայախօս Հայերուս մէջ կը տիրէ երկու կարծիք: Մէկ խումբը համոզուած է թէ չուտով հայախօսութիւնը մոմի պէս պիտի չիջնայ մեր սերունդին մեկնումով, մեր զաւակները պիտի ըսեն թէ, երբ իրենց ծնողները (մենք) ողջ էին, տակաւին դէշ աղէկ հայերէն մը կը խօսէին, բայց հիմա հայերէն այլեւս չեն խօսիր: Ոմանք կը խորհրդածեն ու կը չարունակեն ըսել նաեւ թէ մենք հաւանաբար ըլլանք այն վերջին սերունդը որ մեր զաւակներուն ու թոռներուն հետ հայերէն կը խօսինք: Փաստերը, կ'ըսեն այսպիսինները, այնքան առատ են ու անողոք, որ այլ կերպ մտածելը ցնորք է եւ ցնորք:

Հայախօս Հայերուս մէջ միւս խումբը աւելի լաւատեսօրէն կը մօտենայ եւ կը հաւատայ թէ մեր զաւակները տակաւին պիտի մնան հայախօս, թէեւ ոչ մեր սերունդին չափ, բայց անգլերէնի զուգահեռ հայերէն ալ պիտի խօսին, մանաւանդ երբ իրենք ալ հայր դառնան, լըրջնան ու հայ ծնողքի պարտականութիւնը զգան: Լաւատեսներու այս խումբը իրենց քնոյթով հետաքրքրական են ոչ միայն Թուրքերուն, այլ նաեւ Հայերուն համար: Հարկ կա՞յ նշելու, որ բամպուքճեանի Պոլսոյ մէջ տպագրուած քառահատորին ծանօթութեան միտող այս ակնարկը եղրափակենք հայրենի արժէքաւոր մտաւորական փրոֆէսօր Պիւն Յակոբեանի տողերով· «Պարտք ունեմ խոստովանելու, որ նա (Գ. Բամպուքճեանը) Հայ Պոլսի, Հին Պոլսի խոշորագոյն պատմաբանն էր, խոշորագոյն դիտակ, եւ իր անձով ու վաստակով նոյնպիսի պատուի է արժանի, ինչպէս Պոլսի միւս մեծ պատմաբանները՝ Ղ. Ինճիճեանը, Յ. Մրմրեանը, Վ. Թորգոմեանը, Յ. Սիրունին եւ վերջապէս բոլորից բազմաչխատը՝ անմոռանալի Թէոթիկը»:

Ս. Տ.

ԿՈՉ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐՈՒ

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կազմակերպած 17–րդ «Մինչվարժարանային արտասանութեան մրցում»ը այս տարի տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Մայիս 18, ժամը՝ 15·30–ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ:

ՄՐՑՈՒՄԻ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. –

– Տարիքի չորս մակարդակներ (6 – 9, 9–11, 11–13, 13–16) կը մասնակցին միութեան կողմէ ուղղարկուած պարտադրիչ արտասանութեամբ:

– Ամէն մէկ մակարդակէ ընտրուած հինգական աշակերտ, կը ներկայանան երկրորդ ազատ արտասանութեամբ մը:

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ· –

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կողմէ իւրաքանչիւր մակարդակի՝

Առաջին՝ ոսկի, երկրորդ՝ ոսկեջուր եւ երրորդ՝ արծաթ մետալ:

Դատակազմի կողմէ՝

6 – 9 տարեկաններու լաւագոյնին 75 Եւրօ:

9 – 11 տարեկաններու լաւագոյնին 75 Եւրօ:

11 – 13 տարեկաններու լաւագոյնին 75 Եւրօ:

13 – 16 տարեկաններու լաւագոյնին 150 Եւրօ:

Ուշադրութիւն. – Այս առընչութեամբ ուղղարկուած են նամակներ՝ Մարսէյլ, Լիոն, Կրընոպլ, Վալանս եւ Նիսի դպրոցներուն եւ միութիւններուն: Իսկ հայերէն դասաւանդող այն հաստատութիւնները, որոնք կը փափաքին մասնակցիլ եւ չեն ստացած հրաւէրի նամակներ, պարտին դիմել ստորեւ տրուած հասցէին կամ հեռախօսին:

Անի Յովսէփեան
5 bis, Ch. de Fardeloup
13600 La Ciotat
Հեռաձայն. –
04 – 42 – 08 – 24 – 57

փոխուած են յիշեալ հանրապետարաններուն մէջ Գէորգ Բամպուքճեանի ստորագրութեամբ հրատարակուած կենսագրական յօդուածները: Հեղինակի միւս ուսումնասիրութիւններէն քաղուած կենսագրական այլեւայլ տեղեկութիւններով, այս հատորը վերածուած է «Թուրքիոյ Հայոց պատմութեան մէջ ո՛վ՝ ով» ընոյթով հանրապետարանային աշխատանքի մը:

***

Մինչ հայ պատմաբանները կը չարունակեն Թրքական պատմագրութիւնը հարստացնել հայկական աղբիւրներու յայտնութեամբ, միւս կողմէ ուսումնասիրելով նաեւ Թրքական աղբիւրներու մէջ Հայերու մասին եղած տուեալները, թուրք պատմաբաններու ստուար մեծամասնութիւնը հայագիտութիւնը կը չունակէ ընկալել հայկ. հարցի սահմաններուն մէջ, այն ալ փաստերու դգալի աղաւաղումներով ու կեղծումներով չատ անգամ:

Գէորգ Բամպուքճեանի աշխատանքները իրենց քնոյթով հետաքրքրական են ոչ միայն Թուրքերուն, այլ նաեւ Հայերուն համար: Հարկ կա՞յ նշելու, որ Բամպուքճեան ունի նաեւ բազմաթիւ հայերէն աշխատանքներ՝ գրուած պարբերաբար մամուլի էջերուն մէջ: Վստահ ենք, «Արաս» հրատարակչատան ապնիւ խմբագիրները օր մը պիտի ձեռնարկեն նաեւ այդ կարեւոր աշխատանքին:

Բամպուքճեանի Պոլսոյ մէջ տպագրուած քառահատորին ծանօթութեան միտող այս ակնարկը եղրափակենք հայրենի արժէքաւոր մտաւորական փրոֆէսօր Պիւն Յակոբեանի տողերով· «Պարտք ունեմ խոստովանելու, որ նա (Գ. Բամպուքճեանը) Հայ Պոլսի, Հին Պոլսի խոշորագոյն պատմաբանն էր, խոշորագոյն դիտակ, եւ իր անձով ու վաստակով նոյնպիսի պատուի է արժանի, ինչպէս Պոլսի միւս մեծ պատմաբանները՝ Ղ. Ինճիճեանը, Յ. Մրմրեանը, Վ. Թորգոմեանը, Յ. Սիրունին եւ վերջապէս բոլորից բազմաչխատը՝ անմոռանալի Թէոթիկը»:

Ս. Տ.

ԹԱՆԶՈՒԱԾ ՕՐԵՐԸ

Գրեց՝ ՊԵՐՃՈՒՀԻ

19

Կուտելու սաստիկ փափաք մը ունիմ: Կ'ուզեմ դառնալ ու գաղտնի ոստիկանին ըսել, որ Թուրքերը վատեր են, արդար մարդիկը կը բանտարկեն ու անտէր կանոնց կեանքը անտանելի կը դարձնեն: Կ'ուզեմ, որ հանդիպիմ տանտիրուհիներէս մէկին, որպէսզի ըսեմ, թէ իրենց ըրածը անխղճութիւն է: Դրամը առնե՛լ եւ տիպել, որ ելլամ տունէն... Խանութպանուհիին ալ պիտի ըսեմ, թէ ինքնահոս գրիչս պահելու իրաւունք չունէր, թէ պողոտեան պէս բան է այդ...

Բայց տուն կը մտնամ անձայն, խորտակուած: Փոքրիկս արդէն քնացած է գիրկս: Կը հանուեցնեմ ու կը պառկեցնեմ, յետոյ փոքրիկ սեղանին քով նստած՝ կը ծռիմ ասեղնագործուելիք թաշկինակներուն վրայ ու կը սկսիմ աշխատիլ:

Ապագրանքը վաղուան համար է: Պէտք է վերջացնեմ: Այսօր աւելորդ ծախքեր չատ ըրի, իսկ վաղուան համար կաթի դրամ չկայ...

***

Ցաղորդ առաւօտ, ձեռագործները յանձնելու համար փողոց կ'ելլամ ու, ինչպէս միշտ, փողոցին անկիւնը կը նայիմ, ուր ընդհանրապէս դաղտնի ոստիկանը կըկենայ: Մարդ չկայ:

Տեղ զացած է թերեւս, կը մտածեմ, բայց դրամը ստանալէ եւ գնումները ընելէ վերջ, վերադարձիս, նորէն մարդ չկայ: Ոեւէ մէկը չկայ նաեւ երեկոյեան, մեր սովորական պտոյտի ժամանակ:

Ճամբան չուտ չուտ ետ կը դառնամ վստահ ըլլալու համար: Ո՛չ, մինակ եմ: Ազա՛տ...

Այնպէ՛ս ուրախ եմ: Հաղար ծրագիրը մէկ անգամէն կը ծագին մտքիս մէջ: Զարոյին երթամ եւ ուրախ լուրը տամ: Արաքսիի երթամ ու ինձ բախտակից կանոնց մասին լուրեր առնեմ... Միս հեղլէնին ալ երթամ, ըսեմ, որ ալ մտահոգ չըլլայ իմ մասիս:

Հետեւո՛ղ չունիմ, ամէնուն պէս եմ: Պէտք է երթամ նաեւ Զուիցերիացի բըժիշկը եւ իր կինը տեսնելու:

Չէ՛, պէտք է զգոյշ ըլլալ, չատ չոգեւորուիլ: Թերեւս դիս հետապնդելու ուրիշ ձեւ մը հնարած են: Հաւկյան, որ նըկատեցի իրենց ներկայութիւնը եւ կ'ուզեն ազատ ձգած ըլլալու տպաւորութիւն թողուլ՝ դիս թակարդի մէջ առնելու համար: Թերեւս սա տան պատուհանէն հիմա ինձ կը նային: Թերեւս սա եկող կինը անոնց կողմէն է... Սպասե՛նք... Սպասե՛նք:

Հետեւեալ օրը նորէն հետեւորդ չունիմ: Փողոցին մէջ մինակ եմ: Հրաշալի՛ է այսպէս քալելը եւ ուզած կողմդ կարենալ երթալը:

– Լա՛ւ նշան է այս, չա՛տ, չա՛տ լաւ նշան: Հայերէն նամակ եւ գրեթէ միաժամանակ այսպէս ազատութի՛ւն: Լաւ նշան:

Տղաս համաձայն է: Աչքերը բացած՝ ինձ կը նայի զարմանքը ցոյց տալու համար:

– Ի՞նչ կ'ըսես, այս ուրախութիւնը չտօնե՞նք քաղցր հացիկներ գնելով: Այո՛, հացի՛կ...

– Այի՛... այի՛, – կ'ըսէ տղաս, որ Միս Հելէնի տունը կերածը կը յիշէ:

Ուրեմն, այս անգամ ալ համաձայն ենք:

Հացիկ ուտող մեծ տղայ ունիմ, հայերէն նամակ ստացայ եւ հետեւող չունիմ: Հպարտութեամբ կը նայիմ չորս կողմս եւ անցնող կանանց:

– Կը կարծե՞ն, որ ուզած տեղս չե՞մ կրնար երթալ, ի՞նչ է: Կրնամ սա փողոցը գառնալ, չարունակել ու երթալ Զարոյին, կրնամ երթալ, օրինակ... Այո, ամէն տեղ կրնամ երթալ, միա՛յն... Սրան տեսնելու չեմ կրնար երթալ:

Երթեւեկելու այս ազատութիւնը յանկարծ ինձ անհամաստ, աւելորդ կ'երեւայ...

«Գոհանալ չես գիտեր», – կը յանդիմանեմ ինքզինքս· – «Այս դէպքը ապահովարար վիճակի մը փոփոխութեան արդիւնք է, լաւ փոփոխութեան մը ապացոյց: Լա՛ւ նշան, չա՛տ, չա՛տ լաւ նշան է... Եթէ այսօր ամբողջ օրը այսպէս անցնի, վաղը կ'երթամ Զարոյին»:

Կ'ուզեմ անպատճառ իմանալ թէ՝ միւս բանտարկեալները ի՞նչ գրեցին իրենց կանանց:

(Շար. 79)

բի նամէդ կը հանդիպինք չատերու, որոնք անկեղծօրէն կը հաւատան թէ յատկապէս հայկական վարժարան յաճախած իրենց զաւակները, երբ օտար միջավայրերու մէջ դանուին ամբողջ օրը, ա՛լ աւելի պիտի դիտակցին իրենց հայկական ծագումին ու պարտաւորութեանց եւ, որպէս դիտակից ու աւեհին հայեցի կըրթութիւն ստացած նոր սերունդի Հայեր, պիտի ուզեն փոխանցել հայախօսութեան ղրօշը իրենց յաջորդ սերունդին...:

***

«Հայ լեզուն տունն է Հայուն, աչխարհի չորս ծագերուն»:

***

Այդ տունին հիմքն ու առաստաղն ու տանիքը ճագեր տուեր են արդէն վաղուց:

***

– Այսօր մենք, ծնողներս հայ կը նըկատուինք, եթէ մեր զաւակները հայախօս են:

Զարեհ Մելքոնեան
(2003, Ապրիլ 5)

***

«Մեղա՛յ, մեղայ Արարատին»: (Շ. Շահնուր):

(Շար. ա. էջէն)

եւ Աբա Գրիգորեան (հայկական ցեղասպանութեան ակումբականութիւնը)։

Ողեկոչման արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Ապրիլ 24–ին, ժամը 11–ին։ Շուրջ երկու հարիւր հոգի հաւաքուեցան «Փըլաս տ'Արմէնիա ուր կառուցուած է յուշարձան մը։ Խօսք առին Էքս – Ան – Փրովանսի Հայ Երիտասարդներու Միութեան կողմէ Ք. Մաքսուտ եւ քաղաքապետը՝ Տիկին Մարիզ Ժուանան։ Մակար Ա. Քհնյ. Նահատեան կատարեց եկեղեցական բաժինը։

ԳԱԼԱՍ – ԳԱՊՐԻԷ

Քաղաքապետարանի հրապարակին վրայ է, վերակոչուած 1915 Ապրիլ 24 հրապարակ, որ տեղի ունեցաւ ոդեկոչման հանդիսութիւնը, Ապրիլ 26, ժամը 11–ին։ Քաղաքապետարանի ճակատի մէկ պատին վրայ զետեղուած է յուշաքար մը Ապրիլեան Եղեռնի նուիրուած։

Շուրջ հարիւր հոգիի ներկայութեամբ վարդեվառ Քհնյ. Գասպարեան կարճ արարողութեամբ եւ Հոգւոյով մը բացաւ յիշատակի արարողութիւնը։

Խօսք առին Գալաս – Գապրիէլի Հայերու Միութեան նախագահ բժիշկ՝ Քէշիշեան, Մարսէյլի հայկական կազմակերպութիւններու համադրող մարմնին նախագահը՝ Ժաք Տօնապետեան, հուսկ քաղաքապետը՝ Էրվէ Ֆապր – Օպրէսիի։

ՊՈՒՔ – ՊԷԼ – ԷՌ

Ապրիլ 23, ժամը 18–ին, Պուք – Պէլ – Էռ–ի եւ շրջակայքի հայութիւնը հաւաքուեցաւ քաղաքապետարանի հրապարակը, եւ կազմեց թափօր, քալեց 1915 Ապրիլ 24 փողոցը մինչեւ զերեզմանատան մուտքը ուր կառուցուած է Ապրիլեան նահատակներու յուշարձանը։

Գառնիկ Քհնյ. կարապետեան կարճ եւ լոյթէ յետոյ օրհնեց յուշարձանը եւ Հոգւոյով մը յիշեց նահատակներու անմահ ոգին։

Խօսք առին Պուք – Պէլ – Էռ»ի Հայերու Միութեան նախագահը՝ Քէնտիրեան եւ քաղաքապետը՝ Ժ. Գլօա Փէռէն։

Ապրիլ 24–ին, երիտասարդներուն համար կազմակերպուեցաւ յատուկ հանդիպում, դասախօսութեան ձեւի տակ, խօսելով օրուան իմաստին, Հայոց պատմութեան եւ աչխարհագրութեան մասին։ Գ. Սիւճեան եւ Ա. Տէրտէրեան եղան օրուան դասախօսները։

Ապրիլ 28–ին, Պուք – Պէլ – Էռ–ի Հայերու Բարեկամակը ձեռնարկեց դասախօսութիւն։ Ղոյցի մը հրաւիրելով չրջանի երեսփոխանը՝ Ռիչար Մայէ. նիւթը՝ այժմէականութիւնը, Հայաստանի տեղը միջազգային աչխարհի մէջ եւ Թուրքիոյ թեկնածութիւնը Եւրոպական Միութեան։

ԹԻՖԼԻՍ

Վրաստանի Խորհրդարանին Ապրիլ 24–ի նիստը ընդհատուած է հայ եւ ադրբեջանցի երեսփոխաններու վէճին պատճառով։ Հայ երեսփոխան մը առաջարկած է վարկեանի մը լռութեամբ յարգել ցեղասպանութեան զոհ Հայերու յիշատակը։ Ատիկա հակազդեցութեան մղած է ադրբեջանցի երեսփոխանները որոնք յայտարարած են. Պէտք չէ մոռնալ որ ան ոչ թէ Հայաստանի, այլ Վրաստանի Խորհրդարանն է»։ Նախագահուհին լռութիւնը թուլցնելու նպատակով առաջարկած է յարգել Ադրբեջանի, Հայաստանի եւ Վրաստանի մէջ զինեալ հակամարտութիւններու զոհ խաղաղ բնակիչներուն յիշատակը։ Առաջարկը ընդունուած է, բայց պահուած լռութենէն ետք վէճը վերսկսած, ուստի նախագահուհին պարտաւորուած է նիստը ընդհատել։

Նոյն օրը եկեղեցական արարողութիւնէ ետք, բազմամարդ հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է հայ մեծերու Պանթէոնին մէջ։ Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ եղած է Խորհրդարանի փոխ – նախագահը։ Հայերու միութեան նախաձեռնութեամբ մասնակիցները դիմում մը ընդունած են, ուղղուած՝ Վրաստանի նախագահին եւ Խորհրդարանի նախագահին որ ցեղասպանութիւնը ճանչնան։ Նման ուղերձ յղուած է Լինտմինդայի հանրահաւաքներուն մասնակիցներէն ալ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Ժիրայր եւ Աբշալոյս Մուրատեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծննդոց, եղբօր եւ քրոջ յիշատակին։

15ème ANNIVERSAIRE DU MOUVEMENT DE LIBERATION DU HAUT-KARABAGH

RECEPTION

A l'occasion du 15ème anniversaire du mouvement de libération du Karabagh la représentation de la République du Haut-Karabagh en France organise une réception **le vendredi 9 mai prochain, à 19 heures 30,** dans les salons de l'Hôtel Napoléon, au 40, avenue de Friedland (Paris 8e). L'entrée est libre. Toutefois, le nombre de places étant limité nous vous prions de bien vouloir confirmer votre présence auprès de la représentation de la RHK, **avant le 6 mai,** au téléphone : 01 53 75 17 40, pour qu'un carton d'invitation vous soit envoyé dans les meilleurs délais.

Օրոջալար դիւղին մէջ Ապրիլ Սերոբի եւ ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին յուշարձան մը բացուած է։

ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուայի Հայերը ծաղկեպսակ զետեղած են ռուս ուղղափառ եկեղեցիին Քրիստոս Փրկիչ տաճարին մօտ, ցեղասպանութեան զոհերու յիշատակին։ Ռուսիոյ մը Հայեր ալ հաւաքուած են Թուրքիոյ դեսպանատան առջեւ, պահանջելով որ այդ երկիրը ճանչնայ Օսմանեան կայսրութեան գործած ոճիրը։ Ցիշատակի եռեկոյթ մըն ալ կազմակերպուած է։

ԱՆԹԻԼԻԱՍ

Ապրիլ 24–ի առաւօտը Անթիլիասի մայրավանքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր տաճարին մէջ մատուցուած պատարագով ոգեկոչուած է ցեղասպանութեան նահատակներուն յիշատակը։ Ապա Ապրիլեան նահատակներու մատրան մէջ, Արամ Ա. Կաթողիկոսին հանդիսապետութեամբ կատարուած է հոգեհանգստեան արարողութիւն։ Կաթողիկոսը իր պատգամին մէջ ըսած է. «Յարգանքի այս արտայայտութիւնը հանդէպ մեր նահատակներուն՝ իրաւունքի ու պահանջատիրութեան բարձրագոչ ձայն իրբեւ պիտի աղաղակէ, մինչեւ մեր արդար դատին լուծումը, մինչեւ մեր բռնաբարուած իրաւունքներու ձեռքբերումը»։

Հոգեհանգիստէն ետք Լիբանանահայ կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու անդամներ եւ Հայաստանի դեսպանութիւնը ծաղկեպսակներ զետեղած են մատրան դիմաց։

ԱԼՄԱԹԻ

Ղազախստանի մայրաքաղաքին մէջ կառուցուող Հայկական մշակոյթի կեդրոնի տարածքին վրայ սուգի հաւաք մը տեղի ունեցած է Ապրիլ 24–ին, ի յիշատակ ցեղասպանութեան զոհերուն։ Մասնակցած են մեծ թիւով տեղացի ու Սփիւռքէն Հայեր։ Ելոյթ ունեցած է Հայաստանի դեսպան Է. Մուրշուդեան։ Ըսած է թէ ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումը կ'օգնէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ ներկայի անվստահութեան վերջ տալու եւ շրջանին մէջ աւելի նպաստաւոր մթնոլորտ մը ստեղծելու։

ԿԻԵՒ

Ապրիլ 24–ին Ուկրանիոյ Հայաստանի դեսպանութեան աչխատակիցները դեսպան Հրաչ Սիլվանեանի գլխաւորութեամբ, հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ այցելած են Պոկրովեան եկեղեցին որուն բակին մէջ Ժ. դարու խաչքար մը զետեղուած է, նուիրուած՝ Եղեռնի զոհերու յիշատակին։ Հոն ծաղկեպսակներ դրուած են այցելուներուն կողմէ։ Նման նշումներ կատարուած են երկրին հայաչատ բոլոր վայրերուն մէջ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Փաթրիս Ճօլօլեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Գասպարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՍՐԲՈՒՀԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

մահուան 20–րդ տարելիցին առթիւ, կիրակի, Մայիս 4, Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բ. ՅԱՆԿ

Փարիզի Ս. Ցովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Հոգաբարձութիւնը Նոր Տարւան եւ Սուրբ Ծնունդին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է իրմէ ընծայուած հեռաձայնուկները. –

Տէր եւ Տիկին Փիէռ Ցակոբեան 760 Եւրօ, Պր. Լեւոն Տուրսունեան 100, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 80, Տէր եւ Տիկին Հ. Տէր – Ցակոբեան 30, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Մնակեան 30, Տէր եւ Տիկին Մ. Միչէլ Ադասեան 60, Տիկին Ալիս Խալիլ 20, Պր. Լեւոն Գալուստեան 55, Օր. Մխիթ Ներսէսեան 15, Տիկին Մարի Շահպազեան 20, Տիկին Արմենուհի Բալուեան 20, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Կարապետեան 20, Տէր եւ Տիկին Իվ Դաւիթեան 30, Էզկիւլեան ընտանիք 20, Տիկին Ժիւլի Եալնըզեան 50, Տիկին Լալա Հարեանց 70, Պ. Լիւսիէն Լուսպարոնեան 30, Տիկին Մարի Պաղտիկեան 50, Տէր եւ Տիկին Արա Ահարոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սաչլեան 30, Տէր եւ Տիկին Լէպլէպիճեան 25, Տիկին Էլիզապէթ Մելքոնեան 15, Տէր եւ Տիկին Փաթրիք Կիւլպէնկեան 100, Տէր եւ Տիկին Տ. Նազարէթեան 25, Օր. Ժանէթ Մորտիքեան 50, Տիկին Ալին Թէպուլ՝ 30, Տիկին Նիքոլ Պզտիկեան 20, Տիկին Ցասմիկ Հալվաճեան 75, Տէր եւ Տիկին Հանրի Ֆուրքրուզ 30, Օր. Վիրժինի Ադամեան 25 Եւրօ։

(Շար.)

16e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 16ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

PETROS ZAROYAN
● LA TOILE D'ARAIGNEE

ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆ
ՕՍՏԱՅՆԸ (գր. 1929)

Երեք բաժնով

Կիրակի, Յունիս 1, ժամը 16–ին
Dimanche 1er Juin à 16 heures

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօսթընի Նայիրի մասնաճիւղի ժողովը երկուշաբթի, Մայիս 5, ժամը 19–ին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սրահը (Խփհաս տէ Մոն)։

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour ses séjours d'été 2003 pour son Centre de Vacances de Bellefontaine :

● **Animateurs diplômés BAFA**

Ecrire à :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՆՈՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼԻՐԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ԵՒ ԻՐ ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ 2001–ԻՆ

Համազգայինի Ծնողաց Ցանճնախումբ 3500 Ֆր., Պր. Խոսրով Սարաճեան 1500 Ֆրանք, Տիկին Մարի – Ռոզ Սահակեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ – Ալիք Ասիլլիքեան, Տիկին Ժանին Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Ժան – Գլօա Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ապաչեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Կուսսուզեան, Տէր եւ Տիկին Ժերար Շաճեան, Պր. Նորպեր Մելիքեան, Պր. Կպաւիէ Պապիկեան, Տիկին Ժանին Թէճիրեան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Ներսէսեան 500–ական Ֆրանք։

(Շար.)

UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
FRANCE

séjour culturel et social

POUR JEUNES 15 - 18 ANS

DECOUVERTE DE L'ARMENIE ET DU KARABAGH

Du 31 juillet au 17 août

Prix par personne : 1 150 Euros

Pour tous renseignements :
Herminé ENFICIAUD-DUZIAN
Déléguée Culturelle et Sociale
Directrice de la Colonie de l'UGAB
06 76 48 58 73 / E-Mail : Hermine.Enficiaud@wanadoo.fr

U. G. A. B.
11, Square Alboni — 75016 PARIS — Tél. : 01 45 20 03 18

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935